श्रीः ।

परमसिद्धान्तः ।

(ब्रह्मांडकटाहांतर्गतज्योतिश्चक्रज्ञानम्)

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितः

सोऽयं

खेमराज श्रीकृष्णदास इत्यनेन

मुम्बय्यां

स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालये

मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

संवत् १९५३, शके १८१८.

प्रस्तावना.

भूतलनिवासिनां सर्वेषां विदुषां पुरतो योऽयं ग्रन्थ उपस्थाप्यते, अस्याभिधानं च "परमसिद्धान्तः" इति । अयं ग्रन्थश्च विद्वद्वरश्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभमहाशयैर्नानाविधज्योतिःशास्त्रग्रन्थान्निर्मथ्य नवीनपाश्चात्यज्यौतिषिकपरिशीलितज्योतिश्चक्रविज्ञानं चातिनिपुणया बुद्ध्यावगाह्य सकलब्रह्माण्डकटाहान्तर्वर्तिगोलसमूहपरिमिति–व्यायाति–गति–स्थिति–देशज्ञान–प्रभृतिसर्वविषयसविस्तरविचारसरणिविभूषितो व्यरचि । एतेषां विद्वद्वर्याणामयं परिश्रमः कस्य सचेतसश्चेतश्चमत्कारं न गमयेत् । आर्यभट–भास्कराचार्य–प्रभृतिमहानुभावानां किल पंक्तिमर्हन्ति महान्तोऽमी पण्डितमण्डलाखण्डलायमानाः परावरज्ञाननिष्णाताः श्रीप्रेमवल्लभपण्डिता इति सानन्दं धन्यवादेन जोघुष्यते ।

सोऽयं "परमसिद्धान्त" नामा ज्योतिश्चक्रज्ञानप्रतिपादको ग्रन्थः पण्डितवरैर्विरच्य लोकोपकारायास्य प्रसिद्ध्ये मत्सविधे संप्रैष्यत । स चायं मया स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशमानीयत ।

अतः परमभ्यर्थयामि च सर्वाञ्ज्योतिर्विदो विदुषश्च–वास्तवतोऽमूल्यस्यापि परावरज्ञानप्रकाशकस्यास्य ग्रन्थस्य संग्रहाय पदं दत्वा प्रोक्तपण्डितानां सफलयन्तु भूरिपरिश्रमान् इति । शम् ।

सकलविद्वज्जनप्रेमाभिलाषी–

खेमराज श्रीकृष्णदास,

"श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालयम्–मुम्बई.

श्रीः ।

अथ

परमसिद्धान्तानुक्रमणिका ।

इति परमसिद्धान्ते गणितभागाधिकारः प्रथमः ॥ १ ॥

इति परमसिद्धान्ते खेटस्पष्टाधिकारः पंचमः ५

इति परमसिद्धान्ते खेटस्पष्टोत्पत्त्यधिकारः षष्ठः ॥ ६ ॥

इति परमसिद्धान्ते त्रिप्रश्नाधिकारोदशमः ॥ १० ॥

इति परमसिद्धान्ते यन्त्रांशपारिलेख्याधिकार एकादशः ॥ ११ ॥

इति परमसिद्धान्तेशृंगोन्नत्यानयनाधिकारोद्वादशः ॥ १२ ॥

इति परमसिद्धान्ते छायारात्र्यधिकारस्त्रयोदशः ॥ १३ ॥

इति परमसिद्धान्ते ग्रहणाधिकारे-चतुर्दशः ॥ १४ ॥

इति परमसिद्धान्ते पातयोगाधिकारः पञ्चदशः॥ १५॥

इति परमसिद्धान्तानुक्रमणिका समाप्ता ।

ज्योतिषग्रंथाः ।

२५८	लीलावती सान्वय भाषाटीकाअत्युत्तम	१-८	०-३
२५९	बृहज्जातकसटीक *	१-८	०-४
२६०	बृहज्जातकमहीधरकृतभाषाटीका अत्युत्तम	१-८	०-४
२६१	वर्षदीपकपत्रीमार्ग वर्षजन्मपत्र बनानेका	०-४	०-॥
२६२	मुहूर्त्तचिंतामणि प्रमिताक्षरा रफ् रु. १ ग्लेज्.	१-८	०-३
२६३	मुहूर्त्तचिंतामणि पीयूषधारा टीका	३-०	०-७
२६४	ताजिकनीलकंठीसटीकतंत्रत्रयात्मक	१-४	०-३
२६५	ताजिकनीलकण्ठी तंत्रत्रयात्मक महीधरकृत भा०टीका अत्युत्तम टैपकी छपी	१-८	०-४
२६६	ज्योतिषसार भाषाटीकासहित	१-०	०-२
२६७	मुहूर्त्तचिंतामणिभाषाटीका महीधरकृत....	१-०	०-३
२६८	मानसागरीपद्धति *........................	१-४	०-३
२६९	बालबोधज्योतिष........................	०-२	०-॥
२७०	ग्रहलाघव सटीक *	०-१२	०-२
२७१	चमत्कारचिंतामणि भाषाटीका	०-४	०-॥
२७२	जातकालंकारभाषाटीका	०-६	०-॥
२७३	जातकालंकारसटीक........................	०-६	०-१
२७४	जातकाभरण	०-१२	०-२
२७५	प्रश्नचंडेश्वर भाषाटीका	०-१२	०-१
२७६	लघुपाराशरी भाषाटीका अन्वय सहित	०-३	०-॥
२७७	मुहूर्त्तगणपति *........................	०-१२	०-२
२७८	मुहूर्त्तमार्त्तंड	०-१२	०-२

पुस्तक मिलनेका ठिकाना—

खेमराज श्रीकृष्णदास.

"श्रीवेंकटेश्वर" छापाखाना—बंबई.

अथ परमसिद्धान्तः प्रारभ्यते.

ॐ श्रीगणेशायनमः दन्तीवक्त्रानन्नं नत्वा गणेशंदेव-
वन्दितम् श्रेष्ठंपरमसिद्धान्तं करोमि मनन प्रियम् १
यज्ञा वेदोदिताःयस्मात्स्युर्यज्ञाः समयाश्रयात् त-
त्कालंज्योतिषाधीनंवेदाङ्गंज्योतिषंततः २ शब्दशा-
स्त्रंमुखंतस्यतन्नेत्रंज्योतिषंमतम् निरुक्तंश्रवणंत-
स्यकल्पंवेदकरौमतं ३ शिक्षातन्नासिकाज्ञेयाछन्द
स्पादद्वयंमतम् हीनंनेत्र[1]द्वयंयस्य कर्णाद्यैःकिंपरा-
क्रमम् ४ भवत्यऽस्माद्द्विजःपूर्वंज्योतिषंप्रपठेत्ख-
लु तत्पश्चान्निजवेदाद्यं शास्त्रंतदऽखिलंपठेत् ५
गणितेनाऽखिलंकर्ममात्रमऽस्तियतस्ततः अस्मि-
न्परमसिद्धान्ते वक्ष्याद्यौ गणितांशकम् ६

अथपरिभाषा.

गुञ्जाभिःपंचभिर्माषंते भूपैः कर्षमीरितं माषैर्वेदोन्मि
तैःसाणंतद्द्वयंकोलमुच्यते ७ कर्षोन्मितंसुवर्णंतु-

१ न्यासोपदेशान्मूकः सर्वंकरोतिकिमन्धः पाटीय गणितमेकाक्षिः गोलगणितस्त्वपर
नेत्रः अनयोर्मध्ये ह्ये कहीनस्तुकाण इत्युच्यते.

सुवर्णं समुदीरितम् कर्षैर्वेदमितैर्लोके पलमुक्तं विच
क्षणैः ८ गुञ्जाभिः षड्भिर्हैष्टंकं सेटं तैः षण्णवैर्मितम्
भूपांशं सेटकस्यैव षट्टंकं समुदीरितम् ९ सेटैः पं-
चोन्मितैस्तौल्ये पण्डितैर्धटिका स्मृता शून्यवेदमितैः
सेटैस्तत्तौल्ये मणमीरितम् १० रौप्यटंकमितं द्रम्मं-
निष्कं तन्मितहाटकम् मौल्ये भूपपणैर्द्रम्मं तैर्भूपैर्नि-
ष्कमीरितम् ११ अष्टभिस्तंडुलैर्गुञ्जा गुञ्जाऽर्द्धं यवं
मुच्यते त्रिगुञ्जं वल्लमाख्यातं तैरष्टैर्धरणोच्यते १२
भानुभिर्मुष्टिभिर्मानं तद्वेदैः प्रस्थ उच्यते तैर्भूपैश्चो-
दितं द्रोणं तद्भूपैः खारिका भवेत् १३ अंजलिर्मुष्टिभि
स्तैर्कैस्तद्द्वयं कुडवोच्यते तैर्वेदैर्नालिकां ताभिर् एवं
राढकोच्यते १४ तद्युगैर्भारमाख्यातं तत्पीडार्यैश्चकी-
र्त्तिता अष्टभिस्तिलविस्तारैर्यवविस्तारमीरितं १५
अष्टभिर्यवविस्तारैरंगुलं व्यासमीरितम् तैर्वेदाश्विस-
मैर्हस्तदैर्घ्यं हस्तमुदीरितम् १६ इत्थमंगुलविस्ता-
रमंगुलं समुदीरितम् हस्तैर्वेदमितैर्दण्डं हस्तैः अ-

स्वरवोरगैः १७ क्रोशः स्यात्क्रोशयुग्मन्तु गव्यूतिः परि-
कीर्त्तिता योजनञ्चाब्धिभिः क्रोशैर्वंशः स्याद्दशभिः क
रैः १८ क्षेत्रंवेदभुजैस्तुल्यैर्निबद्धकीर्त्तितंबुधैः विस्ता-
रे ह्येकहस्तः स्याद्दैर्घ्येचैककरस्तथा १९ वेधेत्वेकक
रस्तत्तु ह्येकहस्तं घनोच्यते एकहस्तघनो भाण्डोम-
गधेरवारिका भवेत् २० प्रसिद्धाल्लोकतोज्ञेया परिभा-
षायथोचिता इतिपरिभाषा.

अथांकसंख्यासंज्ञा.

एको दश शत श्चाऽथ सहस्र स्त्वऽयुत स्तथा २१
लक्ष श्च प्रयुतः कोटि रऽर्बुद श्चाऽब्ज सञ्ज्ञकः खर्वा-
ख्य श्च निखर्व श्च महापद्माह्वयः किल २२ शंकु
र्जलधिसंज्ञश्च ह्यन्त्यमध्याभिधस्तथा परार्द्धचेतिवि-
ज्ञेयाश्चैतेंकाः दिग्गुणोत्तराः २३

अथयोगान्तरकरणम्

योगोऽन्तरंयथास्थानंक्रमाद्वोत्क्रमतो भवेत् उदा-
हरणम्— दश पंच द्वादश शतानां योगं तदऽयुता

न्हीनंवद् न्यासः १०।५।१२।१०० एषांयोगेजातम्
१२७ इदमयुताद्धीनेजातं ९८७३.

अथगुणनम्

[गुणयेत्]
गुणे नोत्सारितेनैव हन्याद्गुण्यंक्रमोत्क्रमात् २४
स्वेच्छयागुणखण्डैर्वाहत्वागुण्यंपृथक् पृथक् तदै-
क्यंवाभवेद्भक्तोगुणः शुद्ध्यतियेनच २५ तेनलब्ध्या
चतद्गुण्यंहत्वातज्जायतेथवा स्थानस्थैर्गुणकस्यै-
वह्यङ्कैः हत्वापृथक्पृथक् २६ गुण्यंकृत्वायथास्था-
नमैक्यंतज्जायतेथवा हत्वागुण्यंगुणेनैवहीष्टोनाढ्ये
नतत्फलम् २७ इष्टेनगुणितंगुण्यंयुक्ताहित्वातु-
वाभवेत् उदाहरणम्— [१२५] पंचार्क [१२] रविभिर्हत्वातद्भा-
[१२] नुभिर्भक्तावद् न्यासः गुण्यः १२५ गुणकः १२ गु-
णेनोत्सारितेनेतिकृतेजातं १५०० अथवा गुणख-
ण्डेकृते ५७ आभ्यांपृथक् [१२५] गुण्ये गुणिते युतेचजा
तंतदेव १५०० अथवा गुणकश्चतुर्भि र्भक्तोलब्धं ३
एभि [४] श्चतुर्भिश्च [१२५] गुण्येगुणितेजातंतदेव १५०० अ-

थवास्थानविभागेखण्डे १।२ आभ्यांपृथग्गुण्ये गु-
णितेयथास्थानयुतेचजातंतदेव १५०० अथवा चतु-
रूनेन ८ गुणेन चतुर्भिश्चपृथक् गुण्ये गुणितेयुतेच-
जातंतदेव १५०० अथवाद्वियुक्तेनगुणेन १४ गुण्ये
गुणिते द्विगुणित गुण्यहीनेच जातंतदेव १५०० इति-
गुणनप्रकारः **अथभागहारविधिः**

छेदः शुद्ध्यति भाज्याऽन्त्याद्यद्गुणस्तत्फलं भवेत् २८
केनाऽपवर्त्यतुल्येन छिद्भाज्यौ सम्भवे भजेत् उदाहरणं-
न्यासः भाज्यः १५०० भाजकः १२ भजनाल्लब्धोगुणः
१२५ अथवा भाज्यहारौत्रिभिरऽपवर्त्तितौ ५००/४ चतु-
र्भिर्वा ३७५/३ षड्भिर्वा २५०/२ स्वस्वहारभक्ताः फलंत-
देव १२५ वर्गरीतिः- स्वघ्नंवर्गोच्यते घनरीतिः वर्गो
मूलघ्नस्तु घनो भवेत् २९ वर्गोदाहरणम्— नवानां
विश्वतुल्यानां अष्टांकरामाणां पंचाभ्रेकखत्रयैका
णांवर्गान्वद न्यासः ९।१३।३९८।१०००१०५ एषां
यथोक्तकरणेनजाताः वर्गाः ८१।१६९।१५८४०४।

१०००२१०० ११०२५ पुनर्धनरीतिः तुल्यराशित्र-
यवधं गीयते तद्घनं बुधैः पुनर्वर्गरीतिः तुल्यराश्योस्तु
यद्घातं तद्वर्गं परिकीर्त्तितं ३० स्वोर्द्धस्थाप्याऽन्त्यव-
२ नाशयित्वा
र्गन्तु द्विघ्नाऽन्त्युघ्नान्तथाऽपरान् पीत्वाऽन्त्यन्तु ततो
दक्षिणतो १
त्सार्यदक्षञ्चैकस्थलाऽन्तरे ३१ इत्थं राश्यं ऽकपर्य्य-
योगः वर्गः
न्तं कृत्वा स्यात्तद्युतिः कृतिः प्रकारान्तरेण धनरीतिः
स्थाप्याऽन्त्यस्य घनं चाऽन्त्यवर्गस्त्र्याद्याहतं न्यसेत् ३२
एकस्थलाऽन्तरे दक्षे त्वादिवर्गाऽन्त्ययोर्वधं त्र्याहतं त
न्न्यसेद्दक्षे रूपदेशाऽन्तरे तथा ३३ स्थाने त्वादिघनं
दक्षे चैकदेशाऽन्तरे न्यसेत् तद्यथा स्थानसंस्थानां-
शतस्थानीयादि
योगं तत्र घनं भवेत् ३४ इत्थमेव त्रिदेशादिराशीनां
३।४।५।६।७।८।९।१०।११ वा. हस्तांकान्
जायते घनम् त्रिचतुःपूर्वराश्यादावऽन्त्यं तद्वामकान्स-
रेत् ३५ घनोदाहरणम् एकादीनां नवान्तानां तथा
नवघनस्य तथा पंचाब्धिभानां घनान्वद न्यासः १।२
३।४।५।६।७।८।९।७२९।२७४५ एषां क्रमे-
ण जाताः घनाः १।८।२७।६४।१२५।२१६।३४३

५१२।७२९।३८७४२०४८९।२०६८३६४३६२५

अथद्वितीयप्रकारेणनवघनघनपर्वंकाः ३७३२४८ १३५५६८ १७४६६ ७२९

एषांयोगंनवघन ७२९ घनं ३८७४२०४८९.

अथवर्गमूलक्रमः

(वर्ग) (२)

त्यक्त्वाऽन्त्योजात्कृतिं द्विघ्नमूलेनाप्तंसमंफलम् मूल
पंक्तौलिखेल्लब्धवर्गमाद्योजतस्त्यजेत् ३६ स्यान्मूलंच
पुनर्द्विघ्नमूलेनाप्तंसमंत्विति उदाहरणम्- पूर्ववर्गाणां
मूलार्थंन्यासः ८१।१६९।१५८४०४।१०००२१००-
११०२५ क्रमेणलब्धानिमूलानि ९।१३।३९८।१०-
००१०५.

अथघनमूलक्रमः

(आदिः)

प्राग्घनंद्वेऽघने चैवं हित्वाचाऽन्त्यघनाद्धनम् ३७पृ-
थक्मूलेनस्वघ्नेन त्रिघ्नेनाद्यंविभाजितम् लब्धंपं-
क्त्यांन्यसेल्लब्धवर्गघ्नंत्र्यन्त्याहतंत्यजेत् ३८ भाजिताद्या
च्चतस्याद्याद्धनाद्धित्वाघनंपदं (घनमूलं स्यात्) स्यात्पुनश्चपृथङ्मूल
वर्गात्रिगुणभाजितम् ३९ आद्यंलब्धफलंमूलपङ्क्तौ-
प्राग्वल्लिखेदिति उदाहरणम्-पूर्वघनानांमूलार्थंन्यासः

१।८।२७।६४।१२५।२१६।३४३।५१२।७२९।
३८७४२०४८९।२०६८३६४३६२५ क्रमेणल-
ब्धानिमूलानि १।२।३।४।५।६।७।८।९।७२९
।३७४५. अथभिन्नपरिकर्म्माष्टकम्

तत्रादौभिन्नयोगान्तरविधिः अहारेस्थापयेदेकंहा-
रंतद्भिन्नकर्म्मणि ४० भिन्नयोगान्तरेन्योन्यंराशी-
नामुभयोस्तथा हारांशौ भाजकेन घ्नौ स्वस्वहारांश
कंविना ४१ तुल्यछेदाःसमछेदौस्युःस्यातांसम्भवे-
सति अल्पितैरल्पिताभ्यांवाहारैश्छिद्यास्त्वमर्द्दितौ
४२ स्वांशंहारंविनाहारभागावेवपरस्परम् वाबहूनां
द्वयोस्तुल्यहारास्तुल्यहराविति ४३ तुल्यहारांशका
नांतुतुल्यहारांशयोस्तथा संयोगंवान्तरंकृत्वाहारा
संतत्फलंभवेत् ४४ तुल्यछेदविधौहारघातंस्वस्व-
हरोद्धृतम् स्वांशघ्नंस्वस्व भागंतुपरहारघ्नवद्भवेत्
४५ तत्रैक्यंवान्तरंहारघातासंतत्फलंभवेत् उदा-
हरणम्- पंचांशत्र्यंशयुग्मामंतथापादार्द्धौन्तरंवद

न्यासः $\frac{१}{५}$ $\frac{१}{३}$ ३ अहारराशावेकंहारंदत्वा न्यासः $\frac{१}{५}$ $\frac{१}{३}$ $\frac{३}{१}$ उक्तवत्करणाज्ज्ञाताःसमछेदाः $\frac{३}{१५}$ $\frac{५}{१५}$ $\frac{४५}{१५}$ एषांयोगेजातं $\frac{५३}{१५}$ हरभक्तेजातम् $\frac{३८}{१५}$ न्यासः $\frac{१}{४}$ $\frac{१}{२}$ अनयोरन्तरेजातं $\frac{१}{४}$.

अथभिन्नगुणनविधिः

द्विघ्नातासंचांशवधंस्याद्भिन्नगुणनेफलम् ४६ उदाहरणम्– सत्र्यंशोनैकेनाहतंसार्द्धदलेन घ्नंशारंवद न्यासः $\frac{११}{३}$ $१\frac{१}{२}$ सवर्णितेन्यासः $\frac{४}{३}$ $\frac{३}{२}$ गुणितेजातं $\frac{१२}{६}$ हरभक्तेजातं २ न्यासः $\frac{१}{२}$ $\frac{५}{१}$ गुणितेजातं $\frac{५}{२}$ हरभक्तेलब्धं $२\frac{१}{२}$.

अथभिन्नभागहारविधिः

परिवर्त्यांशकंहारं हारस्याधोवधोद्धृतम् ऊर्ध्वघातंफलंभिन्नेभागहारविधौभवेत् ४७ उदाहरणं– सत्र्यंशैकोद्धृतंयुग्मंतथाखाश्विपादांशकमर्द्धोद्धृतंवद. न्यासः $\frac{४}{३}$ $\frac{२}{१}$ भाज्यः $\frac{२}{१}$ भाजकः $\frac{४}{३}$ भजनाल्लब्धो-लब्धिः $\frac{३}{२}$ न्यासः भाज्यः $\frac{२०}{४}$ भाजकः $\frac{१}{२}$ भजनाल्लब्धं

१०/१ अथ भागांशांशविधिः

छिद्घातासंचांशवधमंशांशांशफलं भवेत् उदाहरणम् – निष्कस्यार्द्धस्यत्र्यंशस्ययुग्मपादांशकौवदखाषानांषोडशांशंचत्वेकस्याद्धोंद्धृतंवद न्यासः १/१ १/२ १/३ ३/४ उक्तवज्जातं १/२ न्यासः ८०/१६ १/२ सवर्णिते जातं १६०/१६ हरभक्ते जातं १०

अथ भिन्नवर्गादिविधिः

घनेवर्गे घनौवर्गौपदे प्राग्वद्धरांशयोः ४८ उदाहरणम् – सत्र्यंशैकस्यवर्गंतत्पदंतद्घनंतन्मूलंब्रूहिन्यासः ४/३ वर्गः १६/९ मूलं ४/३ अस्य घनं ६४/२७ तन्मूलं ४/३

अथ स्वभागानुबंधस्वांशापवाह्योर्विधिरुच्यते.

स्वांशाढ्योनेनधःस्थेनहारंहन्याद्धरेणच स्वांशाढ्योनेनतेनांशान्हन्यात्तस्यात्सवर्णितः ४९ उदाहरणं- अंघ्रिर्निजार्द्धसंयुक्तस्तत्वस्वत्रिलवान्वितोच्यतां युग्मपंचांशो निजाष्टमांशोनोततः स्वचतुर्भिः सप्तमांशैर्हीनोवद अर्द्धं निजाक्षाष्टांशयुक्तंतन्निजांघ्रिहीनमुच्यताम् न्यासः १/४ १/२ १/२   २/५ १/८ ४/७   १/२ ५/८ १/४ सवर्णिता जाताः

६/१२ २१/१४० ३५/६४ अथापरोदाहरणम् एकस्यरुद्रां-
शकेनोनेनैकचतुःषष्ट्यंशकेननिजेनहीनंसप्तति
मुच्यतांन्यासः ७०/१ ०१/६४ ०१/११ यथोचितकरणायन्यासः
६४/१ ०१/११ यथो- चितंन्यासः ७०/१ उक्तवत्स-
वर्णितेजातम् ४८४४०/७०३ अथान्यदु- ०११/७०३ दाहरणं-
निजसार्द्धतृतीयांशोनखांकंवद न्यासः ६०/१ ०१/३ १/२
यथोचितंन्यासः ६०/१ उक्तवत्सवर्णितंजातं
१५/१ अन्यदुदा ०५/६ हरणम् निजसार्द्धतृतीयांशे-
नयुग्माढ्येनहीनंखांकंवद न्यासः ६०/१ २/१ यथात्र
युग्मंहीनं पृथक्स्थाप्यउक्तवत्स ०१/३ १/२ वर्णितं
जातं १५/१ हरभक्ताल्लब्धम् १५ युग्मंपृथक्स्थापि-
तंहित्वाजातम् १३

अथशून्यपरिकर्म्माष्टकम्

खढ्यंखोनंसमंखस्यवर्गादौखंखभाजितः राशिः
शून्यहरोज्ञेयोखघ्नःखंजायतेथवा ५० शून्यहा-
रेखनिघ्नश्चचिंत्यंशेषविधाविति यत्रनास्तिहरंत-

न्नज्ञेयंशून्यहरंबुधैः ५१ तत्रैवविन्यसेदेकंछेदंशू-
न्यहरस्थले एवमेवगुणाभावेशून्यंगुणकमुच्यते
५२ तत्रशून्यगुणस्थानेगुणमेकंतुविन्यसेत् उदा-
हरणम् — रूपहीनंचरूपाढ्यंखंख वर्गंचतत्पदम्
घनंघनपदंखस्यख घ्नः पंचोन्मितंवद पक्षंखेनो-
द्धृतंब्रूहिखघ्नः स्वार्द्धसमन्वितः पक्षघ्नंखहृतंत
र्कंजातंकस्तत्समुच्यताम् न्यासः ० एतदेकहीनं
जातम् १।० एकयुतंजातं १ खस्यवर्गं० मूलं०
घनं०तन्मूलं०न्यासः५एतेखेनगुणिताःजाताः० न्यासः
२ एतौखभक्तौ २ यदज्ञातोराशिस्तस्यगुणः०
स्वार्द्धक्षेपः $\frac{1}{2}$ गुणकः २ हारंशून्यं० दृश्यम् ६
ततोवक्ष्यमाणेनविलोमविधिना इष्टकर्म्मणावा-
लब्धोराशिः २ इतिशून्यपरिकर्माष्टकम्.

अथव्यस्तविधिरुच्यते.

गुणभाजकयोर्वर्गमूलयोस्वर्णयोर्मिथः ५३ व्य-
स्तंकृत्वाहितदृश्येप्राग्राशिर्जायतेखलु स्वांशा-

ढ्योनेतु भागाढ्योनो हरस्तु हरो भवेत् ५४ भागस्त्व विकृतः कार्य्यं व्यस्तेतच्छेषमुक्तवत् उदाहरणम्-यस्त्रिघ्नोनिजयुग्मचरणान्वितस्त्रिभक्तः तत्स्वार्द्धोनस्तस्य वर्गस्त्रिनियुक्तस्ततपदं द्वि भक्तं लब्धमेकं चेत्प्रथमं वद न्यासः गुणः ३ क्षेपः $\frac{३}{४}$ भाजकः ३ ऋणं $\frac{१}{२}$ वर्ग धनं ३ मूलं हरः २ दृश्यम् १ व्यस्तेनयथोक्तकरणेन प्राग्राशिर्जातिम् $\frac{४}{३}$

अथ धनर्णपरिकर्माष्टकम्

तत्रोर्ध्वबिन्दुनाऋणचिह्नं ज्ञेयम् ऋणयोर्धनयोर्योगंयोगे स्याद्विवरेन्तरम् ५५ धनर्णयोश्च विश्लेषेयोगंयोगेन्तरम्भवेत् ऋणयोर्धनयोर्घातं धनं स्याद्भजनंधनम् ५६ स्याद्दृणं स्वर्णयोर्घातं स्वर्णयोर्भजनं क्षयम् उदाहरणम्- युग्मतर्कयोर्धनयोस्तथाऋणयोर्योगंचान्तरं घातं घाताद्गुणभक्तात्फलं वद न्यासः २।६ योगं ८ अन्तरं ४ बधं १२ गुणभक्ताल्लब्धं ६।२ न्यासः ६̊।२̊ योगं ८̊ अन्तरं ४̊ वधं

१२ गुणभक्ताल्लब्धं ६।२ न्यासः २।६ योगः ४
अन्तरं ८ वधं १२ गुणभक्ताल्लब्धं ६।२ न्यासः
२।६ योगं ४ अन्तरं ८ वधं १२ गुणभक्ताल्लब्धं
६।२

अथस्वर्णवर्गविधिः

स्ववर्गस्वर्णयोः स्वस्वमूले स्वर्णेयथोचिते ५७ मू-
लंनास्तित्ववर्गत्वा दृणावर्गस्यतस्यच उदाहरणं-
धनस्यरूपद्वयस्यतथाऋणस्यरूपद्वयस्यवर्गं-
ब्रूहि द्वयोरूपोत्रणीतः न्यासः रूपं २ रूपं २ जा-
तौवर्गौ रूपवर्गः ४ रूपवर्गः ४ मूलेरूप २ रूप २
मृणवर्गः ९ तन्मूलं०

अथस्वर्णशून्ययोगान्तरविधिः

खवधेरवोनेसमंस्वर्णंखाद्दूनंव्यस्तमीरितम् ५८
उदाहरणार्थम्- न्यासः रूपं २ रूपं २ रूपं० यो-
गमन्तरंचाविकृतं रू २ रू २ रू० एतानिखादू
नानिजातानि रूपं २ रू २ रू०

अथखण्डवर्गविधिः

स्यात्खण्डयोर्वधंद्विघ्नंखण्डवर्गैक्ययुक्कृतिः उदाहरणम्- षड्विहीनयुगानांचवर्गंब्रूहि विचक्षण न्यासः ४।६ जातोवर्गः १६ खण्ड ४।६ योर्वघं २४ द्विघ्नंजातंशेषं ४८ रूपं ३६ सर्वयोगाद्दशानां १० वर्ग १००समंभवतिवर्गः १६ शेषं ४८ रू ३६ प्राग्वन्मूलयो ४।६र्वधं २४ द्विघ्नंशेषाद्धित्वामूलंस्यादेवंमूलं ४।६

अथेष्टकर्मविधिरुच्यते

तत्प्रश्नविधितुल्येष्टराशिः क्षुण्णोहृतोथवा ५९ राश्यंशैर्वायुतोहीनोदृष्टघ्नेष्टमनेनतु भक्तंस्यात्पूर्वराशिश्चेद्वौपक्षौयत्रतत्रतु ६० इत्थंहारान्तरेणासमिष्टघ्नदृश्ययोस्तथा विश्लेषमेकमानंस्यात्तस्माद्धेयोनुपाततः ६१ उदाहरणम्- वेदघ्नः स्वत्रिभागोनो भूपभक्तः समन्वितः राशेरर्द्धाब्धिषड्भागैः कोराशिर्विश्वसम्मितः न्यासः गुणः ४ स्वत्रिभागहीनः $\frac{१}{३}$ हरः १६ राश्यंशाः $\frac{१}{२}$ $\frac{१}{४}$ $\frac{१}{६}$ दृश्यं १३ कल्पितमिष्टं ३ वेदघ्नः १२ स्वत्रि भागहीनः जातम् ८

भूपभक्तः $\frac{१}{२}$ कल्पितेष्टराशेरर्द्धाब्धितकंशैः $\frac{३}{२}$ $\frac{३}{४}$ $\frac{३}{६}$ युतोहरोजातः $\frac{१३}{४}$ इष्ट ३ घ्नदृश्य ३९ मनेना $\frac{१३}{४}$ संप्राप्तराशिः १२ अथद्वितीयोदाहरणम् - पुंजार्द्ध स्वत्र्यंशाद्यंवनभेदेगतं षष्ठंनिजसमांशाढ्वनघांत- त्राष्टांशः स्वनवांशाढ्यास्थितः रवेयाताः वेदहंसाश्चे- त्पुञ्जेसर्वान् हंसान्वद न्यासः $\frac{१}{२}$ $\frac{१}{६}$ $\frac{१}{८}$ / $\frac{१}{३}$ $\frac{१}{७}$ $\frac{१}{९}$ दृश्यं ४क्र- मेणसवर्णनं द्वाभ्यामपवर्त्ति- $\frac{२}{३}$ $\frac{४}{२१}$ $\frac{५}{३६}$ तं एषांयो गः $\frac{२५१}{२५२}$ इदंकल्पितैके १ ष्टादूनंकृत्वा शेषं $\frac{१}{२५२}$ अनेनासंकल्पितैके १ ष्टघ्नदृश्यं ४ जाताराशौहंस- संख्या १००८ तृतीयोदाहरणं-राशेस्त्र्यंशाक्षांश षष्ठान्पृथक्तान् दत्वाशेषं गोमितंब्रूहि राशिम् न्या- सः $\frac{१}{३}$ $\frac{१}{५}$ $\frac{१}{६}$ दृश्यं ९ उक्तवत्करणाज्ज्ञातोराशिः ३०

अथेष्टकर्म्मणिशेषजातिविधिः

छिद्दृश्यघातमंशोनछिद्धातासंफलम्भवेत् शेषजा- तिविधौसिद्धिर्वाव्यस्तेनेष्टकर्म्मणा ६२ उदाहरणं- स्वार्द्धदेवालयेशेषाद्युग्मत्र्यंशोगुरोर्गृहे शेषस्या-

ईदृहे दत्वा शिष्टं युग्मोरविलंवद् न्यासः [१/२ २/३ १/२] दृश्यं
२ यथोक्त करणेन जातं सर्वधनं २४ अथवा तदेव न्या-
सः [१/२] दृश्यं २ अत्र रूप १ मिष्टराशिं प्रकल्प्य भागाप
वाद [२/३] विधिना स्वांशाढ्योनेत्वधस्थेन हारं हन्याद्धरेण
चे- [१/२] त्यादिना सवर्णिते जातं १/२ अनेन इष्टा १ हृतं
दृष्टं २ भक्तं जातं सर्व धनं २४ अथ विलोम विधिनान्या-
सः [२/१] स्वांशहीनेन्यासः [२/१] अथ भागानुबंधेन जातं
स- [१/२] वंधनं २४ अथे- [१/१] ष्टकर्म्मणि विश्लेषजात्यु-
दा- [२/३] हरणम् पंचांश- [२/१] श्यंशौ तयोस्त्र्यन्तरा न्वरा
शेः [१/२] [१/१] पृथक् पृथग्धृत्वा रूपशेषं १ चेद्राशिं वद् न्यासः
[१/५ १/३ २/५] दृश्यं १ जातो राशिः १५ सर्वे ते व्यस्तेनापि सि
ध्यन्ति अथ द्विपक्षजात्युदाहरणं त्रिशेषमेकस्य धनं
षडश्वाः दशाश्वास्त्वपरस्य तुल्यमौल्या ऋणं तथा शेष
शतं तथा च तस्य तौ तुल्य धनौ चेदेकाश्वमौल्यं वद यदा द्यध-
नस्य राशामन्य धनं धनं शेषं ऋणं तथात्राहि अत्राश्व
मौल्यमज्ञातं तस्य मानं कल्पितमिष्टं ३ अनुपातेन चेदेका

श्वस्येदं ३ मौल्यं ३ तदाषण्णां मौल्यं १८ एवं दशाश्वानां मौल्यं ३० कल्पितेष्ट ३ शेषौ दृश्यौ च ९। १५̇ शोधनार्थं न्यासः

१८	दृश्य	९
३०	दृश्य	१५̇

यावत् १८ तावत् ३० रूपं ९ रूपं १५̇ यथात्रानयो १८। ३० रन्तरेण १२ संदृश्ययो ९। १५̇ रन्तरं २४ लब्धमेकाश्वस्यमौल्यं २ पुनरनुपातेनषण्णां मौल्यं १२ शेषा ३ दृश्वमाद्यस्य धनं १५ एवं दशानां मौल्यं २० शेषं ५̇ युतं १५ जातमन्य धनं च १५ अथान्य न्यासः

१८/५	दृश्यं	९/५
३०	दृश्यं	५१̇

अत्राप्यनयो (१८/५ । ३०/१) रन्तरेण १३२/५ संदृश्ययो

९/५	५१̇/१

रन्तरं

२६४/५

लब्धमेकाश्वस्यमानं २ प्राग्वत्तयोर्धने १५। ३ अथवा आद्यधनादन्यं त्रिगुणं तच्छेषस्वं तत्वं २५ चेत्तयोर्धने वद अत्राद्यधनादन्यधनं त्रिगुणोक्तस्तर्हि आद्यं त्रिगुणीकृत्य कल्पितेष्टवशान्न्यासः

५४	दृश्य	२७
३०	दृश्य	७५

पक्षयो ५४। ३० रन्तरेण २४ संदृश्ययो २७७५ रन्तरं ४८ लब्धमेकाश्वस्यमौल्यं २ तथा षण्णां मौल्यं १२ शेषं ३ युतं १५ जातं प्रथम धनं २५ एवं द्वितीय धनं ४५

अथान्यदुदाहरणं एकनरस्यरत्नानि माणिक्यानिपंचा-
नि ५ नीलान्यष्टौ ८ मौक्तिकानिसप्तमितानि ७ रत्नमानी-
तशेषंधनंखांकमितं ९० अन्यनरस्यरत्नानिसप्तमाणि-
क्यानि ७ नवनीलानि ९ षण्मौक्तिकानि ६ रत्नमानीत
शेषंधनं द्विषष्टि ६२ मितं तौतुल्यस्वौचेद्रत्नमौल्यान्व-
दकल्पितमिष्टं ३ कल्पितंइष्टं २ कल्पितं १ अनुपातेन-
पक्षौन्यासः

मा	नी	मौं	
१५	१६	७	द्रव्यं ९०
मा	नीं	मौ	
२१	१८	६	द्रव्यं ६२

(१५।१६।७) अत्राद्यैक्यं ३८ परे- (२१।१८।६) क्यं ४५
(९०।६२)
योरन्तरेण ७ संकल्पितेष्ट १ धनद्रव्ययोरन्तरं २८ ल-
ब्धमेकस्यमौल्यं ४ चेदेकस्येष्ट १ स्येदं ४ एषां ३ लब्धं
मौल्यं १२ पुनरेकस्यमाणिक्यस्येदं १२ चेत्पंचमाणि-
क्यानां मौल्यं ६० एवं प्रथमपक्षेमौल्यानि मा ६०। नी ६४। मौ २८
शेषाद्यमेषांयोगं २४२ आद्यस्यसर्वधनं २४२ एवम-
न्यस्यापियथा १ एकमाणिक्यस्येदं १२ चेत्सप्तमाणि-
क्यानां मौल्यं ८४ एवंद्वितीयपक्षेमौल्यानि मा ८४। नी ७२।
मौ २४ एषामैक्यं १८० शेष ६२ युतं २४२ जातं द्वितीय

धनंच २४२ एवमिष्टवशाद्बहुधा समधनं भवति अ-थान्यदुदाहरणं एकोवदतिदेहि शतंत्वद्व्यान्मेद्विघ्नो भवति अपरोपिच दशंमांदेहित्वद्व्यान्मेषड्गुणो भ-वतितयोर्धनेवद अत्राद्यापरयोः कल्पितेष्टे धने न्यासः

२	ह	१००
१	ह	१००

अनयोः परस्य शतं गृहीते आद्यो द्विगुणि-तः स्यादित्येकोलापो घटते अथाद्याद्दशापनीय दश-भिः परधनंयुतं षड्गुणंस्यादिति आद्यं षड्गुणीकृत्यन्या-सः

१२	ह	६६०
१	ह	११०

अतः प्राग्वल्लब्धमेक १ स्यमानं ७० एकेन यं ७० चेद्द्वाभ्यां १४० इदं सद्दशयं शेषमादि धनं ४० एवमन्यधनं १७०

अथ धनर्णैक जातिराशीनामन्तरकर्म

स्वर्णानामेक जातीनां भेदे लघ्वधिकाल्लघुं हित्वातदधि कंशेषयुक्तं स्वोर्ध्वान्त्यजेदिति ६३ यथारवि तिथिश्रु तिपिण्डाना १२।१५।२२।२८ मन्तराच्छेषमग्नि ३ मितं भवति.

अथ संक्रमण विधिः

योगंतु द्व्यन्तरेणोनयुक्तं कृत्वाततोर्द्धितौ स्यातामस्या

धिकौराशीतौतत्संक्रमणं भवेत् ६४ उदाहरणं ययो-
र्योगंनखंवेदमन्तरंतौराशीवद न्यासः योगं २० अंतरं
४ राशी १२।८

अथ विषम कर्म विधिः

राश्योर्घातेयुगघ्नेचराश्योर्योगकृतेस्तयोः कृत्वा भेदं भवे-
द्राश्योरन्तरस्य कृतिस्तयोः ६५ राश्योर्वर्गयुतौ कृत्वा
राश्योर्योगकृतेस्तथा भेदं राश्योस्तयोर्ज्ञेयं द्विघ्न घातस-
मंखलु ६६ वर्गान्तरं भवेद्राश्योस्तयोर्योगान्तराहतिः
घातेद्विघ्नेतयोर्भेद वर्गयुक्तातयोस्तथा ६७ राश्योर्व-
र्गयुतिस्तत्तु विज्ञेया गणकोत्तमैः अन्तरेणोद्धृतंवर्गभे-
दंयोगमुदीरितम् ६८ राश्योर्योगकृतौराश्योर्घातंवे-
दाहतंबुधैः हित्वाचान्तरवर्गः स्याद्वर्गैक्ययुतिवर्गयोः
६९ विश्लेषस्यदलंराश्योर्घातमुक्तंविचक्षणैः उदा
हरणं भुजाश्रून्नात्पदं व्येकं कोटिकर्णान्तरं यदि य-
त्रतत्र भुजंकोटिं कर्णंब्रूहि विचक्षण अत्र कोटिक-
र्णान्तरमिष्टं २ अतोव्यस्तादाद्भुजः १२ इष्टं २ सैकं ३

वर्गः ९ त्रियुतः १२ वर्गः १४४ अयंकोटिकर्णवर्गा-
न्तरं १४४ तयोर्योगान्तरघातसमं १४४ इष्टः २ को-
टिकर्णान्तरेण २ भक्तभयं १४४ जातं ७२ अयंयोगः
७२ अन्तरेण २ ऊनयुक्ते अर्द्धितेजातौकोटिकर्णौ ३५।
३७ इष्टवशाद्बहुधा भुजकोटिकर्णाः स्युः अथापरो-
दाहरणं खाब्धिदोः कोटिकर्णैक्यंकोटिबाहुवधंतथा
खार्कंयत्रभुजंकोटिंकर्णंतत्रोच्यतांखलु अत्रभुज-
कोटिवधो १२० द्विघ्नः २४० तद्युतिवर्गस्यवर्गयोगस्य
चान्तरं २४० यद्भुजकोट्योर्वर्गयोगः सखंकर्णवर्गः
अतोदोः कोटियुतिवर्गस्य कर्णवर्गस्यचान्तरमिदं २४०
योगान्तरघातसमं २४० अतइदमन्तरं २४० योगेना
४० संलब्धं ६ दोः कोटियुतिकर्णान्तरं ६ अनेनयुक्तो-
नेर्द्धितेयोगेजाते दोः कोटियोगकर्णौ २३ । १७ दोःको-
टियोगः २३ कर्णः १७ दोःकोटियुति २३ वर्ग ५२९
चतुर्गुणघातोने ४८० शेषंदोः कोटयंतरवर्गः ४९
मूलं ७ इदंकोटिभुजान्तरं ७ भुजकोटियोगे २३ यु-

युक्तोनार्द्धेकृत्वाजाते भुजकोटी १५।८ भुजः १५ कोटिः ८

अथ किंचिद्वर्गकर्म्म

इष्टवर्गगजैर्निघ्नंव्येकार्द्धमिष्टभाजितं ७० एकः स्यात्तत्कृतेरर्द्धं सैकं राशिः परो भवेत् वर्गयोगान्तरेव्येके राश्यो स्यातांकृतीतयोः ७१ उदाहरणं वर्गयोगान्तरे व्येके मूलदेतौ ययोर्वद कल्पितमिष्टं $\frac{१}{२}$ अस्यकृतिः $\frac{१}{४}$ अष्टगुणोजातः २ अयंव्येकः १ दलितः $\frac{१}{२}$ इष्टेन हृतः जातः प्रथमोराशिः १ अस्यकृतिः १ दलिता $\frac{१}{२}$ सैका $\frac{३}{२}$ अयमपरोराशिः $\frac{३}{२}$ एवमेतौराशी | $\frac{१}{१}$ $\frac{३}{२}$ | एवमेकेनेष्टेनजातौ $\frac{७}{२}$ $\frac{१७}{८}$ द्विकेनेष्टेन $\frac{३१}{४}$ $\frac{९९३}{३२}$

अथ मूल गुण विधिः

गुणघ्नपदयुक्तोनराशेरर्द्धगुणस्यच वर्गेणयुक्त दृष्टस्यमूलमर्द्धगुणेनहि ७२ ऊनंवाढ्यंततोवर्गं प्राग्राशिर्ज्ञायतेखलु चेदंशोरूनयुक्तः स्यादंशोरूनयुतेनच ७३ एकेनगुणकं दृश्यं भक्त्वाताभ्यांततोन्त्कवत् उदाहरणं राशेः सप्तगुणमूलार्द्धेनाद्युग्मशेषंचेद्राशिंवद न्यासः

मूलगुणः $\frac{7}{2}$ दृश्यं २ अर्द्धगुणस्य वर्गेण $\frac{49}{16}$ युक्तस्य
दृष्टस्य $\frac{81}{16}$ मूलं $\frac{9}{4}$ अर्द्धगुणेन $\frac{7}{4}$ ऊनत्वादाढ्यं $\frac{16}{4}$
वर्गीकृतं जातो राशिः १६ उदाहरणं त्रिगुणैर्निजमूलै
र्युतः दिक् को राशिर्भवति न्यासः गुणः ३ दृश्यं १० गुणा
र्द्ध $\frac{3}{2}$ वर्गेण $\frac{9}{4}$ युक्तस्य दृ. १० ष्टस्य $\frac{49}{4}$ मूलं $\frac{7}{2}$
अर्द्धमूलगुणे $\frac{3}{2}$ युक्तत्वादूनं $\frac{4}{2}$ वर्ग ४ राशिः ४
उदाहरणं राशेर्मूलद्वयं दत्वा राशेरष्टांशकं पृथग्दत्वा
शेषं युग्मोन्मितं धनं चेत्सर्वस्वराशिं वद न्यासः गुणः २
त्रिगुणाष्टांशः $\frac{3}{8}$ अथवाष्टमांशत्रयः $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$ दृः
श्यं २ एकोनां $\frac{3}{8}$ शेनाने $\frac{5}{8}$ न दृश्यं २ मूलगुणं च २ भ
क्ता दृश्यं $\frac{16}{5}$ मूलगुणं $\frac{16}{5}$ अर्द्धगुण $\frac{8}{5}$ वर्ग $\frac{64}{25}$
दृश्या $\frac{16}{5}$ ढ्यं जातं $\frac{144}{25}$ मूलं $\frac{12}{5}$ गुणार्द्धेन $\frac{8}{5}$ ऊन
त्वादाढ्यं ४ वर्गो राशिः १६ उदाहरणं द्रव्यस्य राशेः
पादांशमूलं राशितश्चाष्टमांशाद्यं दत्वा शेषं युग्मं चेद्रा
शिं वद न्यासः गुणः $\frac{1}{4}$ अत्र राशेः पादांशमूलगुणं
$\frac{1}{4}$ तर्हि दृश्यं २ पादांशं $\frac{1}{2}$ दृश्यं ज्ञेयं $\frac{1}{2}$ भागाः $\frac{6}{8}$

प्राग्वज्जातौगुणहृद्‌यौ १२ गुणः १ हृद्‌यः २ प्राग्व-
ज्जातंराशिचतुर्थांशं ४ एतच्चतुर्भिर्गुणितंजातोद्रव्य-
राशिः १६ उदाहरणं त्रिभिःस्वमूलैर्युतंस्वपादाढ्यं
चेदंशंजातंचेद्राशिंवद न्यासः भागः $\frac{1}{4}$ मूलगुणः ३
हृद्‌यं ११ अत्र एकेनां. $\frac{1}{4}$ शेनाढ्येन $\frac{5}{4}$ मूलगुणंहृ-
द्‌यंच भक्त्वा ताभ्यांप्राग्वज्जातोराशिः ४ .

अथ त्रैराशिकाद्योजराशिकविधिः

फलयोर्हारयोश्चापिह्यन्योन्यंपरिवर्त्तनं ७४ पक्षयो
रुभयोः कृत्वात्वल्पराशिवधोद्धृतम् बहुराशिवधंज्ञे-
यंफलंस्याद्योजराशिके ७५ बहुराशिवधेस्वल्पराशि
घातेतथैवच राशिमण्डलसंख्याया बिज्ञानेनोच्यते-
हरः ७६ राशिस्तत्रोच्यते राशिः फलएवाथकथ्यते
राशिर्वधविधौहारः पक्षयोरुभयोरपि ७७ तत्रोज-
राशिके ऽज्ञातस्थाने सर्पाकृतिंलिखेत् आदेःफलं
यथांशः स्यात्तथांशः परपक्षजं ७८ यद्गुणांशाऽधि
कंवाऽल्पंस्यात्फलंपूर्वपक्षजं तद्गुणांशाऽधिकंवाऽल्पं

स्यात्तस्मात्परपक्षजं ७९ इच्छाद्युत्थफलौयत्रस्या-
तांतुल्यकुलेगतौ तत्रादि फलयोरेव परिवर्त्तनमाचरे-
त् ८० इच्छायाः प्रथमस्यापिसर्वत्रैक कुलं भवेत् नी-
चवंशप्रमाणेन नीचराशिहरं बुधैः ८१ हत्वातन्नी
चराशिस्तत्तद्युच्चजातिः प्रजायते आदिराशेः फलं
त्वन्यजातिर्मध्येस्थितंतयोः ८२ इच्छाहृतंफलंवादि
भक्तमिच्छाफलंभवेत् एतत्त्रैराशिकंवादिनिघ्नमि
च्छोद्धृतंफलं ८३ इच्छातोत्थंफलंव्यस्तेज्ञेयंत्रैराशि
के खलु च्छेदं यत्र भवेत्तत्रज्ञेयंव्यस्तोजराशिकं ८४
यत्रेच्छावर्द्धनाल्लब्धेर्न्यूनत्वंजायतेथवा ह्रासवृद्धि
फलेज्ञेयंव्यस्तंव्याद्योजराशिकं ८५ प्रकारान्तरेण
वाद्यन्यपक्षयोस्तिर्य्यक् संस्थयोः परिवर्त्तनं केवलंफ-
लयोः कृत्वानपृथक्तत्रहारयोः ८६ अन्योन्यंतुलतो
भक्तास्वल्पराशिवधेनहि आधिराश्याहृतिंलब्धंतदि
च्छाफलमुच्यते ८७ त्रैराशिकोदाहरणं द्रम्मद्व
येन सेटं लभ्यते चेत्सार्द्धत्रयेणद्रम्मेणकिंलभ्यते त्या-

सः | २ ७/२ | १ | फलंपरिवर्त्यन्यासः | २ ७/२ | १ | अत्रबहुराशि | १ । ७/२ | वधं | ७/२ | लघुराशि | २ | वधेन २ भक्तं लब्ध ७/४ हरभक्तंजातं पादोनद्वयसेटकं | १ ३/४ | अथवा स्मिन्न्यासेराशीत्रयंतस्मात्त्रैराशिकेणंन्यासः | २ । १ । ७/२ | अत्रआदिः २ आदेः फलं १ इच्छा ७/२ इच्छाहतं फ- लं ७/२ आदिभक्तंइच्छाफलं ७/४ प्रकारान्तरेण | २ । १ ७/२ । ६ | फलंपरिवर्त्यन्यासः | २ । ६ ७/२ । १ | बहुराशि | ७/२ । १ | वधं ७/२ स्वल्पराशि | २ । ६ | वधेन २ भक्तं लब्धमिच्छा फलं ७/४ अथवान्यासः | २ । १ । ७/२ । ६ | फलंपरिवर्त्य- न्यासः | २ । ६ ॥ ७/२ । १ | बहुराशि | ७/२ १ | वधं ७/२ ल- घुराशि | २ । ६ | वधेन २ भक्तमिच्छाफलं ७/४ अथ वान्यासः | २ ७/२ १ १ १ | हारंफलं परिवर्त्यन्यासः | २ । ७ २ १ १ | बहुराशि | ७ । १ । १ । १ | वधं ७ स्वल्प- राशि | २ । २ । २ | वधेन ४ भक्तं जातं फलं ७/४ अत्रद्रम्म- द्वयस्यहारं १ एकसेटकस्य हारंचाप्येकः १ कल्पितः पुनस्त्रैराशिकोदाहरणम् वस्त्रद्वयस्यमोल्यंनिष्कंचे

त्रिनिष्कैः कत्यम्बराणिलभ्यंते न्यासः | २/१ ३ | अ-
त्रेच्छाफलयोरेकजातित्वादाद्यंफलंपरिवर्त्यन्यासः
| १/२ ३ | प्राग्वत्फलंपरिवर्त्यन्यासः | १ ३/२ | उक्तव-
ल्लुब्धस्वरूपमानं ६ पुनरपित्रैराशिकोदाहरणं ये-
जीवा अष्टसेटकमन्नं चतुर्भिर्दिनैर्भक्षन्ति तेदशसे
टकमन्नंकत्युन्मितैर्दिनैर्भक्षंतिन्यासः | ८/४ १० | उ-
क्तवल्लुब्धाः दिवसाः ५ अथपुनरपित्रैराशिकोदाह-
रणंचतुर्थं सपादैकचत्वारिंशद्भिर्द्रम्मैरूयंगसेटक-
६३ ममलघृतमानीतं तत्सकपटंकृत्वातन्मध्येसक
पटैकसेटकस्यमौल्यंनवपणंजातंचेत् सर्वस्मिन्घृतेकृ
तकपटसेटान्तक्रादिन्वद् न्यासः द्रम्माः घृतमौल्यं-
| ४१ १/४ | घृतसेटकानि ६३ नवभिः पणैः सकपटमे-
कसेटकमितं घृतंलभ्यतेचेत् सर्वघृतस्यमौल्यपणैः
किमितिन्यासः | ९/१ ६६० | लब्धंसकपटंसर्वघृतं
| ७३ १/३ | अस्मिन्सुनिष्कपटंघृतं ६३ हित्वाशेषंक
पटं | १० १/३ | तक्रं किंवातैलं दुग्धंदधिः किम्वापानीयं

किंवा कदलीफलम् अथवाऽस्यामान्नभक्तं वापरिपा-
चितपिण्डालुकादिकम् अथव्यस्तत्रैराशिकोदाहरणं
वर्षत्रयस्यप्राणेमौल्यंतर्कंचेन्नन्दाब्दस्यप्राणेमौल्यंवद
न्यासः | ३ ९ / ६ ~ | प्राग्वद्बहुराशिवधः १८ लघुराशि
| ~ ९ | वधे९ भक्तः लब्धंमौल्यं२ अथवान्यासः
| ३।६।९ | अत्रादिः ३ फलम् ६ इच्छा ९ व्यस्तत्रैरा-
शिकत्वादादि ३ हतंफलं ६।१८ इच्छा ९ भक्तंफलंमौ
ल्यंजातं २ पुनर्व्यस्तत्रैराशिकोदाहरणं कस्मिन् चि-
द्राशिंत्रिभिर्भक्त्वा तर्कफलंचेत् नवभिर्भक्ता किम्फ-
लंभवेत् न्यासः | ३ ।९ / ६ ~ | प्राग्वल्लब्धं २ पुनरपिव्य
स्तत्रैराशिकोदाहरणम् यद्वस्तु द्वादशजीवाः त्रिभि
र्दिनैर्भक्षंति तद्वस्तु वेदोन्मिताः जीवाः कतिदिवसैर्भ-
क्षंति न्यासः | १२ ४ / ३ ~ | फलं ३ हारं ४ चपरिवर्त्यन्या-
सः | ४ १२ / ~ ३ | उक्तवत्करणाल्लब्धं ९ अथापरोदा-
हरणं यत्कर्म्म द्वादशनरास्त्रिभिर्दिनैः कुर्वन्ति तंकर्म्म
वेदोन्मिताः मनुष्याः कतिदिवसैः कुर्वन्ति न्यासः | १२ ४ / ३ ~ |

प्राग्वत्फलं ९ अथपंचराशिकोदाहरणं मासेरवाक्षे न्तरं युग्मं वर्षेऽक्षे किं तथान्तरं न्यासः

१	१२
५०	५
२	~

प्राग्वन्मिथः पक्षयोः फलं परिवर्त्त्यन्यासः -

१	१२
५०	५
~	२

बहूनांराशीनां [१२।५।२] वधः १२० लघुराशि [१।५०।~] वधेना ५० ऽसः लब्धंतथान्तरं [१२/५]

अथप्रकारान्तरेणन्यासः [१।५०।२ / १२।५।~] फलंपरिवर्त्त्यन्यासः [१।५०।~ / १२।५।२] बहूनांराशीनां १२।५।२ वधः १२० लघुराशि १।५०।~ वधेन ५० भक्तस्तदिच्छाफलम् [१२/५] वान्यासः [१।५०।२॥१२।५।~] फलंपरिवर्त्त्य न्यासः [१।५०।~॥१२।५।२] बहूनां [१२।५।२] वधं १२० स्वल्पराशि [१।५०।~] वधेन ५० भक्तंलब्धमिच्छा फलं [२ ३/५] अथकालज्ञानार्थंन्यासः

१	~
५०	५
२	१२/५

फलंपरिवर्त्त्यन्यासः

१	~
५०	५
१२/५	२

बहूनांराशीनां [१।५०।१२/५] वधः १२० लघुराशि ५।२ वधेन १० भक्तः लब्धामासाः १२ अथमूलधनार्थंन्यासः

१	१२
५०	~
२	१२/५

फलंपरिवर्त्त्यन्यासः

१	१२
५०	~
१२/५	२

प्राग्वल्लब्धंमूलं-

धनं ५ अथव्यस्तपंचराशिकोदाहरणं वेदसेटकवस्तुषोडशाजीवा एकस्मिन्दिने भक्षंतिचेत्सेट द्वयवस्तु वस्रुमिताः कत्युन्मितदिनै र्भक्षंति न्यासः

४ । २	
१६ । ८	
१ । ~	

फलं हारंच परिवर्त्य न्यासः

४	२
८	१६
~	१

प्राग्वल्लब्धंदिनं १ पुनर्व्यस्तपंचराशिकोदाहरणं रसंख्यासंद्विलब्धंचेद्दशांपंचोद्भूतंवद न्यासः

६	१०
३	५
२	~

फलंहारंपरिवर्त्य न्यासः

६	१०
५	३
~	२

उक्तवल्लब्धं २ अथपंचराशिकोदाहरणं दशजीवाः विंशद्दिनैश्चत्वारिंशन्मितंसेटं मणंवावस्तु भक्षंतिचेत्पंचोन्मिताः जीवास्तिथिभिर्दिनैः कतिमितवस्तं भक्षंति न्यासः

सेर ४० वासेर १६०० वामण ४०

१०	५
२०	१५
४०	~

फलंपरिवर्त्य न्यासः

१०	५
२०	१५
~	४०

उक्तवल्लब्धं १५ अथसप्तराशिकोदाहरणं विस्तारेत्रिकरैस्तुल्याः दैर्घ्येवेदोन्मिताः करैः येवस्त्राः भास्करास्तेषांमौल्यंरवाज्वोन्मितं यदि विस्तारेषण्मिताः हस्तैः दैर्घ्येनागोन्मिताः करैः येवस्त्राः षण्मिताः स्तेषाम्मौल्यंब्रूहि विचक्षण न्यासः

३	६
४	८
१२	६
१०	~

उक्तवल्लब्धं मौल्यं २० अथवा विस्तारदैर्घ्य ३।४ घातं १२ एक वस्त्रस्य क्षेत्रफलं १२ द्वादश १२ गुणितं १४४ द्वादशवस्त्राणां क्षेत्रफलं १४४ एवं परपक्षे वस्त्राणां क्षेत्रफलं २८८ ततस्त्रैराशिकेण यथास्य १४४ मौल्यं १० चेत् २८८ मौल्यं किमिति न्यासः

१४४	२८८
१०	

लब्धं मौल्यं २० अथवा त्रैराशिकद्वयेन पंचराशिकफलं त्रैराशिकत्रयेण सप्तराशिकफलं त्रैराशिकचतुष्केण नवराशिकफलं त्रैराशिकपंचकैरेकादशराशिकफलं षड्भिस्त्रैराशिकैस्त्रयोदशराशिक फलमित्यादिकं भवति अथ नवराशीको उदाहरणं या नीष्टिकानि: विस्तारेत्वष्टभिश्चांगुलैस्समा दैर्घ्ये सूर्यांगुलैस्तुल्या वेधेवेदांगुलैस्तथा द्रम्मैः षोडशभिस्तानि लभ्यन्ते चेच्छतानिहि विस्तारेंगांगुलैस्तुल्या दैर्घ्ये शक्रांगुलैस्तथा वेधे पंचांगुलैस्तुल्या व्योमाब्धीनीष्टिकानि च द्रम्मैः कत्युन्मितैर्ब्रूहि लभ्यन्ते सत्वरं बुध न्यासः

८	६
१२	१४
४	५
१००	४०
१६	

उक्तवल्लब्धं मौल्यं द्रम्माः ७ अथैकाद- श

राशिकोदाहरणं विस्तारेष्टांगुलैर्दैर्घ्ये द्वादशैरंगुलैस्समाः वेधेवेदांगुलैस्तुल्यास्तौल्ये सेटद्वयोन्मिताः द्रम्मैर्नागोन्मितैः पट्टालभ्यन्ते शून्यदिङ्मिताः एवंशक्रांगुलैर्दैर्घ्ये विस्तारेंगांगुलोन्मिताः वेधेपंचांगुलैस्तुल्यास्तौल्ये सेटत्रयोन्मिताः पट्टाःखाब्धिमिता द्रम्मैर्लभ्यन्ते कियदुन्मितैः न्यासः

८	६
१२	१४
४	५
२	३
१००	४०
८	~

लब्धंमौल्यंद्रम्माः ५ १/८ अथत्रयोदशराशिकोदाहरणं दैर्घ्येऽर्कांगुलैस्तुल्याः विस्तारेष्टांगुलैस्समाः पिण्डेचाब्ध्यंगुलैस्तुल्यास्तौल्येसेटद्वयोन्मिताः येपट्टाःषष्टिभिस्तुल्यास्तेषामानयनायह्रि भाटकंषट्पणाश्चेत्तु यद्देशे क्रोशपंचके दैर्घ्येशक्रांगुलैस्तुल्या विस्तारेंगांगुलैस्तथा पिण्डे बाणांगुलैस्तुल्यास्तौल्येसेटत्रयोन्मिताः येपट्टाः खाब्ध्यंयस्तेषांभाटकंयोजने कियत् न्यासः

८	६
१२	१४
४	५
२	३
६०	४०
५	४
६	~

लब्धाः भाटकेपणा ५ १/४ पणानांद्रम्मकरणरीतिः पणानांतुहरंभूपैर्हृत्वा स्युर्द्रम्मजातिगाः तेपणाएवमखिलाः

न्थि द्रम्मानाः स्युरुत्कुलाः ८८ अत्रव्यस्तसप्तराशिका द्युदाहरणानिविस्तारभयान्नलिखितानि

अथ भाण्डप्रतिभाण्डकविधिः

मिथोवस्त्वर्जनेवस्तोः पक्षयोः परिवर्त्तनात् च्छेदयोः फलयोर्व्यस्तेत्वव्यस्तेमौल्ययोरपि ८९ अल्पराशिव धान्संस्याद्बहुराशिवधंफलं उदाहरणं द्रम्मेणाम्रा- ष्टकंयत्रपणेनदाडिमद्वयं लभ्यन्ते केवलाम्रेण लभ- न्तेकतिदाडिमाः न्यासः

१६	१
८	२
१	

मौल्यंफलंपरिवर्त्य न्यासः

१	१६
८	२
	१

उक्तव लब्धानिदाडिमा- नि ४ पुनरुदाहरणंव्यस्तं दिग्भिर्द्रम्मैः षोडशाब्दस्यतुरगोलभ्यते स्वाश्विभिर्द्रम्मैर्वेदाश्वि- वत्सरास्त्रीप्राप्नोतिचेत् वेदमिताब्देन तुरगेण कतिव र्षमितास्त्रीप्राप्नोतितद्वद न्यासः

१०	२०
१६	२४
४	

व्यस्त- त्वात् केवलंपक्षयोः फलंपरिवर्त्य न्यासः

१०	२०
१६	२४
	४

उक्तवत्करणात्फलं १२ वर्षास्त्री यथाव्य- स्तत्रैराशिकेण ४ वर्षतुरगस्यमौल्यं ४०

त्रैराशिकेण २० द्रम्मैः २४ वत्सरास्त्री लभ्यतेचेत् ४० द्रम्मैः कतिवत्सरास्त्री इति २०।२४ घातं ४८० द्रम्म ४० भक्तंफलं १२ वर्षास्त्री.

अथमिश्रव्यवहारः

मानकालहतं मानंमिश्रकालाहतं फलं ९० मिश्रघ्नेतैतदैक्याप्तेस्यातामूलकलान्तरे स्यादिष्टकर्म्मजंमूलंमिश्रेह्रित्वा कलान्तरं ९१ उदाहरणं पञ्चकेनशतेनब्देमूलंस्वंसकलान्तरं षोडशंचेत्पृथक्ब्रूहितत्रमूल कलान्तरे न्यासः

१	१२
१००	१६
५	~

लब्धेक्रमान्मूल कलान्तरे १०।६ अथवा एकं १ मूलधनमिष्टंप्रकल्प्य १ तस्यवर्षेकलान्तरंजातं ३/५ मूलधनैवेष्टोर्ध्वंजातं ८/५ अनेनाप्तं इष्ट १ घ्नदृश्यं १६ लब्धंमूलधनं १० मिश्रा १६ हूनंफलं ६ कलान्तरं ६.

अथमिश्रान्तरविधिः

स्वल्पमानफलेनाप्तं बहुमानफलंफलं कृत्वैकेनाऽयुतं तेन भक्त्वाहीष्टकृतिंफलं ९२ अन्यमूलधनंज्ञेयं

सिष्टवर्गोऽन्वितं फलं आद्यमूलधनं तुल्ये काले तुल्ये-
फले ययोः ९३ उदाहरणं पंचकशतेन दत्तं यत्फल
वर्गोनं तद्दशकशतेन दत्तं तुल्यः कालः फलं च तयोः य-
थात्र बहुमितिफलं १० लघुमितिफलेनाप्तं २ एकोने-
ना १ सं इष्ट ४ वर्ग १६ लब्धमन्यस्य धनं १६ इदं १६
इष्ट ४ वर्ग १६ युतं जातं प्रथम धनं ३२ अतो जराशि
केण कालः मासाः $\frac{५}{२}$ फलं च ४ द्विकेनेष्टेन २ अ-
न्यधनं ४ प्रथमधनं ८ कालः मासाः ५ फलं कला-
न्तरं २ उदाहरणं एककशतेन दत्तं यत्फल वर्गोनं त-
त्पंचकशतेन दत्तं तुल्यः कालः फलं च तयोः अत्रापि
लघु १ फलाप्तं बहु ५ फलं लब्धं ५ अनेनैकोनेना ४
समिष्ट २ वर्ग ४ लब्धं १ द्वितीयधनं १ इदं १ इष्ट २
वर्गा ४ढ्यं प्रथमधनं ५ समकालः मासाः ४० फलं च
२ एवमिष्टवशाद्बहुधा.

अथ मिश्रान्तरविधिः

योगान्तरे विलोमेन स्यातां प्राग्वत्तयोर्धने उदाहरणम्

पंचकशतेनदत्तं यत्फलवर्गाढ्यंतद्दशकशतेनदत्तंतु-
ल्यःकालः फलंचतयोः अत्रापिलघु ५ फलासंबहु १०
फलं २ अनेनैक १ युतेना ३ सं ३ इष्ट ३ वर्ग ९ लब्धं
मन्यधनं ३ तदिष्ट ३ वर्गे ९ हित्वा ६ प्रथमधनं ६ कालः
मासाः १० फलंच ३ इष्टवशाद्बहुधा स्युः तथामिश्रा
न्तरविधिः इष्टोत्थस्यसमूलस्य फलस्येष्टाहतेगुणे ९४
भेदंतेनाप्तमिष्टघ्नद्रव्यंमूलधनं भवेत् उदाहरणं पंचक
शतेनदत्तंमूलं सकलान्तरं गतेवर्षे द्विगुणंषोडशहीनंल-
ब्धं मूलंधनंवद न्यासः द्रव्यं १६ गुणं २ अत्रमूलधनं
इष्टः ३ इष्ट ३ घ्नगुणं ६ द्रव्यंच ४८ अतःपंचराशि
केण

१	१२
१००	३
५	

लब्धमिष्टे ३ कलान्तरं $\frac{९}{५}$ एतन्मू-
ल- धना ३ढ्यं $\frac{२४}{५}$ अस्यगुणे ६ न्तरे-
णा $\frac{६}{५}$ संद्रव्यं ४८ लब्धंमूलधनं ४० कलान्तरंच-२४
अपरोदाहरणं पञ्चकशतेनदत्तंमूलं सकलान्तरम्
वेदाब्दैस्त्रिगुणंयुगाधिकं लब्धं मूलंसमाचक्ष्व अत्र
एके १ नइष्टेन प्राग्वच्चतुर्षुवर्षेषु कलान्तरं $\frac{१२}{५}$ मूला १

द्रव्यं $\frac{१७}{५}$ अस्येष्ट१घ्नगुणे ३न्तरं $\frac{३}{५}$ तेना $\frac{३}{५}$ संइष्ट१

घ्नहृदयं४ लब्धं मूलधनं १० कलान्तरंच २४

अथमिश्रांतरविधिः

स्वस्वमानहृताः स्वस्वकालाः स्वस्वफलोद्धृताः ९५ का-

लैः स्वस्वगतैराप्तास्तेमिश्रघ्नाः पृथक् पृथक् लब्धियो-

गोद्धृता युक्तखण्डा भिन्ना भवन्तिहि ९६ उदाहरणं

एकपंचत्रिकशतैर्दत्तं खण्डै स्त्रिभिर्नरवं खण्डान् षट्

द्व्यक्षमासेषुतुल्यमासं फलंवद न्यासः | १ । ६ — १०० — १ | | १ । २ — १०० — ५ |

| १ । ५ — १०० — ३ | मिश्रधनं २० क्रमाज्ज्ञातानि खण्डानि १०।६

।४ पंचराशिकेणतेषां सम कलान्तरं | $\frac{३}{५}$ | $\frac{३}{५}$ | $\frac{३}{५}$ |

अथ मिश्रान्तररीतिः स्युः फलानि पृथक् क्षेपाः मिश्र-

घ्नाः स्वैक्यभाजिताः उदाहरणं एकस्यत्रिमितंद्रव्यं-

द्वितीयस्याक्षभिर्मितं तृतीयस्यांगतुल्यंचेत्तदैक्यवणि-

जात्फलं युग्मवेदोन्मितंलब्धंतेषांलब्धिं पृथग्वद न्यासः

क्षेपाः ३।५।६ मिश्रधनं ४२ जातानिधनानि ९।

१५।१८ एतानिस्वस्वादिधनैरूनानिलाभाः ६।१०।१२

अथमिश्रान्तररीतिः यातक्षणफलानिस्युः क्षेपाः प्राग्वत्ततः क्रमात् ९७ उदाहरणं एकद्वित्रिषुमासेषु रामाणांमासिकंफलं रामवेदोन्मितंबाणं प्राप्यतेक्रमशोयदा पंचषट् दशमासानांमध्येमिश्रं नृपोन्मितं प्राप्तंचेत्त्वरंतेषांलब्धिंब्रूहि पृथक् पृथक् न्यासः मिश्रं १६ क्षेपाः १५।१२। $\frac{५०}{३}$ क्षेपयोगः $\frac{१३१}{३}$ मिश्र १६ घ्नाः क्षेपाः क्षेपयोगभक्ताः पृथक् फलाः क्रमेणः

५ $\frac{६५}{१३१}$	४ $\frac{५२}{१३१}$	६ $\frac{१४}{१३१}$

अथमिश्रान्तरक्रमोच्यते

स्याच्चक्रपरिधेर्हस्तैर्भक्ता मार्गकराः फलं तच्चक्रभ्रमणस्यैवमानंज्ञेयंविचक्षणैः ९८ चक्राहतंचक्रफलमिच्छाचक्रविभाजितं स्यात्तत्कांक्षाचक्रफलंतच्चक्रभ्रमणंभवेत् ९९ उदाहरणं यच्चक्रपरिधिर्हस्तैर्द्वादशैः सम्मितो भवेत् तच्चक्रभ्रमणाद्भुक्तमार्गेषष्टिकरात्मके तच्चक्रभ्रमणस्यैवमानंकस्त्युन्मितं भवेत् तत्रषट्करचक्रस्यमानंकिंभ्रमणस्यहि न्यासः चक्रपरिधिः १२मार्गः ६० चक्रभ्रमणमानंजातं ५ अथापर

चक्रपरिधिः ६ भ्रमणमानंजातं १०

अथयोगमिश्रविधिरुच्यते

यद्युवेगाद्दिनाद्यंस्याद्दटयाद्यं घटिकाजवात् मासाद्यं मासवेगाच्चवर्षाद्यंतज्जवाद्भवेत् १०० वेगभेदोद्धृतं भुक्तं भुक्तिभेदंफलंभवेत् तत्फलंयोगकृत्कालं वि-ज्ञेयंवेगकृत्कुलं १०१ तेनघ्नौतुतयोर्वेगौस्वस्वयात समन्वितो तुल्यौस्तस्कततस्कत्यौस्तस्ततः पूर्ववन्मु-हुः १०२ कृत्वातौस्तः समावेवंविश्लेषेशीघ्रतोयदि मन्देल्पेयत्रपूर्वन्तु यद्यातार्द्धयंसमीरितं १०३ तंतस्मि-न्तद्गतेक्षित्वातौतुल्यावेवकीर्त्तितौ तयोस्कविवरंस्व-स्ववेगघ्नंफलदोद्धृतम् १०४ लब्धंप्राग्वत्तयोर्दत्वास्या-तांतौतुल्युतौसमौ द्वयोर्मार्गगयोः किंवाद्दयोर्वक्रगयो र्भवेत् १०५ वेगैक्यंफलदंवेगभेदंताद्भिन्नयोर्भवेत् उदाहरणं यज्जीवएकस्मिन्दिने अष्टयुम्मोन्मितंक्रो शंगच्छतितेन भुक्तंमार्गक्रोशाचतुर्दशाकं योपरोजी-वस्तदेकस्मिन्दिने द्वात्रिंशत्क्रोशमितं मार्गंगच्छति.

तेनभुक्तंक्रोशद्वयमार्गं चेत्तयोर्योगकालदिनात्तथात- योस्तुल्यं भुक्तमार्गंचाचक्ष्व न्यासः गतिः २८ भुक्तमा- र्गं १४ अपरस्यगतिः ३२ भुक्तमार्गं २ गत्यन्तरं ४ अ- न्तरं १२ लब्धं दिनानि ३ तुल्यं भुक्तंमार्गं ९८।९८ अ- न्यन्यासः गतिः २८ भुक्तं २ गतिः ३२ भुक्तं १४ यातं युतिकालं ३ तुल्यं भुक्तमार्गं ८२।८२ एवंग्रहयोर्गति भ्यां ऐष्यस्यात योगकालौ तुल्य भुक्तं लिप्ताभागादिकं भवति अथमिश्रान्तरविधिः गाम्यागाम्योर्जवैक्ये नभ क्त्वातद्वत्पुरान्तरं १०६ भोग्यं स्याद्योगकृत्कालं वेगपितृ कुलादिकं स्याद्यस्माद्दुद्भवोवेगस्तद्वेगजनकोच्यते १०७ कुलंतुदिनादिजाति र्भवति उदाहरणं नगरान्तरंरवाति थिक्रोशोन्मितंयत्र १५० स्वस्वनगराद्द्वौ पथिकौ एक- दिनस्यगतिभ्यांदशक्रोश १० तिथिक्रोश १५ मिति भ्यां परस्परं पर नगरंगच्छतः चेत्तयोर्युतिकालं भुक्तं मार्ग- श्चोच्यतां न्यासः अंतरं १५० क्रोशौ र्दिनगती १०।१५ गतियोगं २५ लब्धं योगदिनानि ६ तत्र प्रथमस्य लघुग-

तेरर्थान्मन्दगतेर्भुक्तमार्गे ६० अपरस्य भुक्तमार्गे ९०

एवंवक्रीमार्गीग्रहयोरपिज्ञेयं अथमिश्रान्तरविधिः

भागैर्भक्तहरैक्या स मेकं पूर्त्तीक्षणं भवेत् उदाहरणं

कुर्वन्तिदिन घस्त्रार्द्धत्र्यंशैः कर्म पृथक् पृथक् यंयेतेचे

न्मिलित्वातं कुर्वन्तितत्क्षणंवद न्यासः

$\frac{1}{1}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$

लब्धं क्षेत्रच्छेदनादिकालः $\frac{1}{6}$

अथक्रयविक्रय मिश्रोच्यते

नीचोच्चकुलयोर्मध्येयद्गुणस्तद्गुराहतं १०८ कृत्वानी

चकुलस्यैवफलंतत्तुल्यं भवेत् स्वमौल्याः स्वांशाकै

र्निघ्नास्तौल्यासास्तेलवाश्रपि १०९ स्युर्मिश्रघ्नाः फलै

क्यासाः मौल्यास्तौल्याः पृथक् पृथक् उदाहरणं तण्डु

लाः विपणौनिष्केणपादोनेनतौल्ये चतुर्विंशत् मिताः

लभ्यन्ते तथा निष्केणमौल्येन तौल्ये षोडशोन्मिताः मा

षाः लभ्यन्ते तथानिष्कार्द्धेन मौल्येनतौल्येवेदोन्मिताः

मुद्गाः लभ्यन्तेचेत्पंचाक्षिरूपै भगैस्ताम्निष्क पादेन

मांदीयताम् न्यासः क्रमात्तौल्यानि तत्त पडुलानां २४

माषानां १६ मुद्गानां ४ मौल्याश्चतण्डुलानां $\frac{३}{४}$ मा-
षानां १ मुद्गानां $\frac{१}{२}$ तण्डुलभागाः ५ माषभागौ २
मुद्गभागः १ स्वमौल्याः स्वस्वभागघ्नाः | $\frac{१५}{४}$ | $\frac{२}{१}$ $\frac{१}{२}$ |
तौल्याप्ताः | $\frac{५}{३२}$ $\frac{१}{८}$ $\frac{१}{८}$ | फलैक्यं $\frac{१३}{३२}$ मिश्रं $\frac{१}{४}$ त-
ण्डुलमौल्यं | $\frac{५}{५२}$ | तण्डुलतौल्य $\frac{४०}{१३}$ माषमौल्यं $\frac{१}{१३}$
माषतौल्यं $\frac{१६}{१३}$ मुद्गमौल्यं $\frac{१}{१३}$ मुद्गतौल्यं $\frac{८}{१३}$ यथा
षोडशद्रम्मानामेकोनिष्कोभवतिद्रम्माधोदेशस्थमे-
कादिकं हरं षोडशाहतं कृत्वातस्माद्द्रम्मान्निष्कजा-
तिफलंभवतीतिपूर्ववज्ज्ञेयं अथवा एतस्मिन् क्रयविक्र-
यगणिते इष्टकर्म्मणा फलयोगास्मिश्रमेकस्य मानं
स्यात्पुनस्त्रैराशिकेण एकस्येदं चेदेषां किमिति.

अथरत्नमिश्रकम:

नरदानवधेनोनरत्नशेषैर्विभाजितम् ११० इष्टंवाशे-
षरत्नैस्तुशेषरत्नाहृतिंभजेत् लब्धंतत्स्वस्वकैकैकर-
त्नमौल्यमुदीरितम् १११ तस्मात्तुल्यधनाः सर्वेजाय-
न्तेतेहिमानवाः उदाहरणं मुक्ताःबाणाश्रगाः वज्राः

मणयः सागराः धनाः रामाणांमिथएकैक दानान्तुल्य-
धनान्वद न्यासः ५।७।४ दानं १ नराः ३ नरदान
वधेन ३ स्वस्वरत्नसंख्यावर्जिताशेषरत्ना मुक्ता २ व-
ज्रा ४ मणिः १ इष्टं ८ प्रकल्प्य स्वस्वरत्नशेषैरिष्टं ८
भक्त्वा स्वस्वैकैकरत्नमौल्यंजातं मु॰ ४ व॰ २ म॰ ८
मुक्तानांमौल्यं २० व॰ १४ म॰ ३२ अतोसमधनानि॰
२२।२२।२२ एकैकदानात्स्वस्वरत्नशेषाणि मुक्ता ३
वज्राः ५ मं॰ २ यथा मुक्तारत्नीनरेणैकं वज्रीनरायए
कंमणियुक्तायदत्तंतर्हितद्रत्नशेषं ३ एवंवज्रीनरेणै
कंमुक्तारत्नीनराय एकंमणियुक्तायदत्तं तर्हितद्रत्न
शेषं ५ एवं एकं प्रथमाय एकं द्वितीयायदत्वा तृतीय-
स्यमणिशेषंजातं २ अथवा शेषरत्ना | मु॰ २ | व॰ ४ | म॰ १ |
हृतिं शेषरत्नैर्भक्त्वा स्वस्वरत्नमौल्या. मु॰ ४ व॰ २ म॰ ८
समधनानि २२।२२।२२

अथसुवर्णाभादीनांक्रयविक्रयविधिः

एकैकस्यतुस्वस्वैवमौल्यंतत्तौल्यताडितं ११२ कृत्वाते-

षांयुतिर्भाज्यं विज्ञेयं गणकोत्तमैः तौल्यानामेवयोगेन भक्तं
भाज्यंचयत्फलं ११३ तौल्यानांयोगमध्येतुमौल्यमेकस्य
तद्भवेत् तदेवचैक्यवर्णः स्यादैक्यमौल्यंच तन्द्भवेत् ११४
वर्ण
मलसंयुक्ततौल्यानांयोगमध्ये कुमौल्यकं मलयुक्तौल्य-
योगेनहृत्वा भाज्यमुदीरितम् ११५ तच्छोधितेन तौ-
वर्ण
ल्येन भक्तं लब्धं फलं भवेत् एकस्य शुद्धमध्येतु तन्मौल्यंजा
यतेखलु ११६ शुद्धस्यैवैकमौल्येन भाज्यंतत्परिभाज-
येत् शुद्धतौल्योच्यतेस्वर्णान्नादीनांक्रयविक्रये ११७
वर्णभाइइतिभाषायां
तौल्यैक्येचैवमौल्यघ्ने तौल्यमौल्याहते युतिं हित्वाविदि-
तमौल्यस्य तौल्यासंयत्फलं भवेत् ११८ तत्फलंमौल्य-
मानंतु चाज्ञातस्यहिजायते ऐक्यमौल्यघ्नतौल्यैक्येवि-
श्लेषंचसमाचरेत् ११९ तौल्यमौल्यवधैक्यस्यतच्छेषं
चसमुद्धरेत् भेदेनैक्याज्ञातमौल्ययोर्फलंयत्प्रजायते
१२० अज्ञातमौल्यमानंतु तज्ज्ञेयंगणकोत्तमैः उदाहर
णं यस्यैकमाषकस्य सुवर्णस्य मौल्यं युग्मोन्मितं त-
त्सुवर्णमष्टमाषोन्मितं यस्यैकमाषकस्य मौल्यं वेदतुल्यं-

तद्व्यष्टमाषोन्मितं यस्यैकमाषकस्य मौल्यं वसुमितं तद्वेदयुग्ममाषोन्मितं चेत्तदैक्यवर्णं वद तत्र सुवर्णस्थानेऽन्नादिकं माषस्थाने सेटकादिकं ज्ञात्वा एतदुदाहरणे अन्नादीनामैक्यवर्णं वद अथवा एतस्मिन्नुदाहरणे सर्वे माषाः ४० अथवा सेटकाः ४० मलयुक्ताः स्वेच्छोधनात्त्रिंश ३० न्मिताः जाताः तदैक्यवर्णं वद अथवा तन्मध्ये एकस्य मौल्यमज्ञातं चेत्तन्मौल्यं वद अथवा एकस्य तौल्यमज्ञातं चेत्तत्तौल्यं वद न्यासः

मौ	२	४	८
तौ	८	८	२४

ऐक्यवर्णः ६ भाज्यं २४० शुद्धैक्यवर्णं ८ शुद्धतौल्यं ३० अन्यन्यासः

२	०	८
८	८	२४

मौल्यं जातं ४ अथवा अन्यन्यासः

२	४	८
८	८	०

तच्चोक्तवत्करणाल्लब्धं तौल्यं २४ द्वितीयोदाहरणे तौल्यैक्ये ४० ऐक्यमौल्ये ६ नघ्ने २४० तौल्यमौल्याहति १६।०।१९२ युतिं २०८ हित्वा शेषमज्ञातं स्वतौल्या ८ समज्ञातमौल्यमानं जातं ४ तृतीयोदाहरणे ऐक्यमौल्यं ६ तौल्यैक्यं १६ ऐक्यमौल्यघ्नतौल्यैक्ये ९६

मौ.२ तौ.८ वधं १६ मौ.४ तौ.८ वधं ३२ मौ.८ तौ.० वधं० वधयोग ४८

वधं तौल्यमौल्ययोः १६।३२।० योग ४८ अस्य ९६ अ-
न्तरं कृत्वा शेषं ४८ ऐक्यमौल्य ६ अज्ञातमौल्य ८ योर्भे-
देन २ भक्तं लब्धं २४ जातं तौल्यं २४

अथ मिश्रमध्ये एकद्वित्र्यादि भेदानयनविधिः

क्रमस्थैरुद्धृतानंकान्व्यस्तानेकोत्तरस्थितान् १२१ सि-
द्धेन निजपूर्वेण हत्वा तस्माद्यथाक्रमं एकद्वित्र्यादि भेदाः
स्युरिदं साधारणं मतम् १२२ उदाहरणं एकद्वित्र्याद्या-
द्यषड्रसभेदान्वद न्यासः

६/१	५/२	४/३	३/४	२/५	१/६

क्रमा-
ज्जाताः ६।१५।२०।१५।६।१ मिष्ट अम्ल लवण क-
टुक तिक्त कषाय रसानामेषां योगं षड्रसभेदाः ६३
इति मिश्रव्यवहारः समाप्तः

अथ श्रेढीव्यवहारः

तत्र संकलित विधिः गच्छार्द्धं सैक गच्छघ्नमेकाद्यंक युति
र्भवेत् तत्संकलितसंज्ञः स्याद्धत्वा तेनाब्धियुक् पदं १२३
त्र्याप्तं संकलितानां तु योगं ज्ञेयं विचक्षणैः गच्छार्द्धं द्विगुणि-
तं सैकं कृत्वा संकलिताहतं १२४ रामाप्तमेकपूर्वाणां

वर्गाणामैक्यमुच्यते एकदीनां धनैक्यं स्याद्वर्गसंकलि-
तस्यच १२५ उदाहरणं एकादीनांपंचपर्य्यन्तानांचतु-
ष्कर्मान्विद न्यासः १।२।३।४।५ संकलितानि १।३
।६।१०।१५ एषामैक्यानि १।४।१०।२०।३५ वर्गैक्या-
नि १।५।१४।३०।५५। धनैक्यानि १।९।३६।१००।
२२५.

अथश्रेढ्यन्तर विधिः

वृद्धिघ्नंव्येकगच्छन्तुसाद्यमन्त्यधनंभवेत् आद्यन्तै-
कदलंमध्यंसर्वम्मध्यंपदाहतिः १२६ सर्वगच्छोद्धृतंव्ये-
कगच्छघ्नार्द्धचयोनितं आदिस्तदुच्यतेसर्वगच्छासं
मुखववर्जितम् १२७ व्येकगच्छदलेनासंवृद्धिः स्यात्त-
च्चयोत्तरः द्विघ्नसर्वंचयघ्नंचतूत्तरार्द्ध मुखान्तरात् १२८
वर्गाढ्यंतत्पदं (मूलं) चादिहीनमर्द्धचयान्वितम् उत्तरेणोद्धृतं
लब्धंगच्छं (गच्छं) ज्ञेयंचतत्पदं १२९ उदाहरणम् वक्रेरामं
चयेयुग्मंगच्छंयत्रयुगोन्मितं तत्रतर्कोन्मितान्कमन्त्री-
घ्नंब्रूहिविचक्षण न्यासः आदिः ३ चयः २ पदं ४ अन्त्य-
धनं ९ मध्यधनं ६ आदिघनं ३ सर्वधनं २४.

अथद्विगुणचयादिफलानयनश्रेढ्यंतरविधिः

ओजेगच्छेत्तदेकोने गुणलक्षणमालिखेत् तुल्येतद्दलिते-वर्गचिन्हमेवंसमालिखेत् १३० तद्गच्छक्षयपर्य्यन्तंकृत्वान्त्येगुणकोभवेत् व्यस्तात्तद्गुणवर्गोत्थंफलमेकेन व-र्जितं १३१ एकोनगुणकेनासंकृत्वालब्धंमुखाहतं त-त्सर्वगणितंज्ञेयंधीरैस्तत्रगुणोत्तरे १३२ उदाहरणं-आदिर्नेत्रोन्मितंयत्रचोत्तरंत्रिगुणोन्मितं गच्छंपंचो-न्मितंतत्रसर्वंब्रूहिविचक्षण तद्वत्तर्कोन्मितेगच्छेसर्वं ब्रूहिविचक्षण न्यासः आदिः २ चयः ३ गच्छः ५ वल्ली

५	गच्छ	
४	गु	२४३
२	वं	८१
१	व	९
०	गु	३

गुणवर्गजंफलं २४३ व्येकं २४२ व्येक गुण २ भक्तफलं १२१ आदि २ गुणं जातं सर्वधनं २४२

अथसमादिवृत्तज्ञानायश्रेढ्यंतरविधिः

गच्छंपादाक्षरमितंद्विगुणंतुचयंभवेत् पूर्ववद्यदधःस्था-नाद्गुणवर्गभवंफलं १३३ भेदानांसमवृत्तस्यसंख्या-ज्ञेयाविचक्षणैः तद्वर्गंनिजमूलोनंवृत्तस्यार्द्धसमस्यहि

१३४ समवृत्तस्य भेदानांसंख्यावर्गकृतौतथा भेदानांसमवृत्तस्यसंख्यावर्गपरित्यजेत् १३५ संख्यास्यादोजवृत्तस्य भेदानांनिजच्छन्दजा उदाहरणं तुल्यानामर्द्धसमानांविषमाणांवृत्तानां पृथक् पृथक् अनुष्टुप्छंदसिभेद संख्यांवद न्यासः उत्तरोद्विगुणाः २ गच्छं ८ वल्ली

४	वर्ग
२	वर्ग
१	वर्ग
-	गुण

गुणः २ वर्गः ४ वर्गः १६ व २५६ गुणवर्गजंफलं २५६ समवृत्त भेदानांसंख्या २५६ अस्यवर्ग ६५५३६ स्वमूलोनं २५६ अर्द्धसमवृत्तानां भेद संख्या ६५२८० अथ २५६ वर्ग ६५५३६ अस्यवर्ग ४२९४९६७२९६ अस्यमूलं हित्वा विषमवृत्तानां भेद संख्याजाता ४२९४९०१७६० अष्टाक्षरपदस्यसमवृत्त भेदसंख्या २५६ अर्द्ध सम भेद संख्या ६५-२८० विषमवृत्त भेद संख्या ४२९४९०१७६०

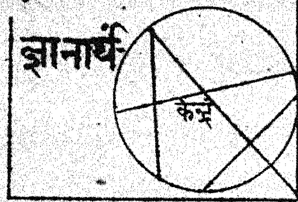
अथसमवृत्तादिपरिज्ञानम्

चत्वारश्चरणा यस्यचिह्निता स्तुल्यलक्षणैः १३६ तुल्यवृत्तोदितस्तत्तुच्छन्दःशास्त्रविशारदैः तृतीयमादिव-

द्यस्य द्वितीयमन्त्यवद्भवेत् १३७ तत्खण्डसमवृत्तं स्यात्तद्भिन्नंविषमंभवेत् इतिश्रेढीव्यवहारः समाप्तः

अथक्षेत्रव्यवहारः

शून्यचिह्नविचारार्थंबिन्दुः शून्यंविलिख्यते १३८ स्थानमात्रं भवेद्यस्य भागमात्रं भवेन्नहि तच्छून्यंगीयतेयस्याभावश्चेद्विस्तृतेस्तथा १३९ दैर्घ्यस्यस्थानमात्रःस्यात्तन्तुभागकरोच्यते वेधाभावो भवेद्यत्रतत्रक्षेत्रो निगद्यते १४० वृत्तेयदिच्छयाव्यासौव्यस्तबाणसमौबुधैः दत्वात् व्यासयोर्योगस्थानंकेंद्राभिधंमतं १४१ वृत्तकेन्द्र-

न्यासः दोःकोट्याकाररेखाकर्णरूपगताथवा ऋजुतन्तुसमारेखाख्याता जगतिमन्यते १४२ विद्युद्रूपगतारेखावांशरेखावर्त्तगतापिच चापरूपगताचैवव्यंगरेखानिगद्यते १४३ नृणांमस्तकदेशास्थियोगसंधिस्थलंगता यारेखाकुण्डलाकारा चित्ररेखातुसास्मृता १४४ तत्रोर्द्ध्वाधोस्थियोगस्यमस्तकस्यचपेचकेः

सूचीरूपसमेश्चित्ररेखा भवति मस्तके १४५

अथ भुजकोटिकर्णज्ञानम्

तिर्य्यग्भुजं भुजं ज्ञेयं कोटिस्तूर्ध्वभुजोच्यते कोटिबाह्व
ग्रयोर्मध्ये यत्सूत्रं तच्छ्रवोच्यते १४६ दोर्वर्गात्कोटिवर्गाढ्यान्मूलं
तच्छ्रवणो भवेत् कोटिवर्गोनितात्कर्णवर्गान्मूलं भुजं भवेत् १४७
दोःकर्णवर्गयोर्भेदान्मूलं कोटिस्तदुच्यते उदाहरणं कोटिर्वेदोन्मिता
यत्र बाहुस्त्वग्निमितस्तथा कर्णः पंचोन्मितं तत्र शीघ्रं
कर्म्मत्रयं वद न्यासः कोटि कर्णः भुजः कोटिः ४ भुजः ३
कर्णः ५

अथ समकोटिभुजकरणम्

ओजदोःकोटिघातोत्थं मूलं यत्स्यात्कृतेरिव १४८ त-
त्कोटिभुजयोस्तुल्यमानं ज्ञेयं विचक्षणैः उदाहरणं यत्र
भूपोन्मिता कोटिः १६ नवबाहु ९ स्तत्र समभुजकोटी-
वद कोटिः १६ भुजः ९ वधं १४४ मूलं १२ समभुज १२
कोटि १२ **अथ समकोटिभुजवेधानामानयनविधिः**
ओजदोःकोटिवेधानां घातान्मूलं घनादिव १४९ यत्त

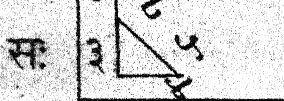
द्वोः कोटिवेधानांतुल्यंमानंतदुच्यते उदाहरणं यत्रद्वाद-
शकोटिः १२ नव ९ भुजः युग्मो २ न्मितं वेधंतत्रसमकोटि
भुजवेधान्वद न्यासः कोटिः १२ बाहु ९ वेधः २ घातः
२१६ मूलं ६ सममानं भुजः ६ कोटिः ६ वेधः ६ आ-
सन्नमूलानयनं लब्धवर्गान्तरं कृत्वासैकलब्ध कृतेोह्-
रः १५० स्याद्धरेणोद्धृतंमूलस्यावशेषन्तुतत्फलं स्या-
न्मूलकुलजंतत्तु वर्गासन्नपदम्भवेत् १५१ सैकलब्धध-
नेकृत्वा भेदंलब्धधनस्यच तेनाप्तं धनमूलस्यत्ववशेषं
फलंभवेत् १५२ तद्युतासन्नमूलंस्याद्भिन्नवर्गेधनेत-
था हारांशवधमूलंतु हाराप्तंतत्समीपजं १५३ वर्गमू-
लंतु विज्ञेयं घनमूलंच पण्डितैः उदाहरणं सार्द्धवेदस्य
वर्गमूलंतथा घनमूलंचवद न्यासः $\frac{९}{२}$ हारांश २।९ घा-
त १८ मूलं ४ मूलावशेषं २ मूल ४ वर्ग १६ सैकमूल ५
वर्ग २५ वर्गा |१६।२५| न्तरं ९ तेनाप्तंमूलावशेषंजातं
$\frac{२}{९}$ मूलयुतंजातं $\frac{३८}{९}$ हाराप्तंजातं भिन्नवर्गेनिकटमू-
लं $\frac{१९}{९}$ अन्यन्यासः धनः $\frac{९}{२}$ हारांश २।९ घात १८

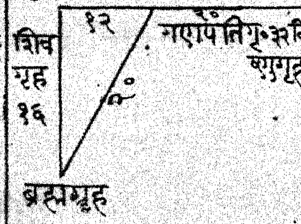
मूलं २ मूलावशेषं १० मूलेधनं ८ सैकमूल ३ धनं २७ धनयो ८।२७ रन्तरेण १९ सं मूलावशेषंजातं १०/१९ मूलयुतंजातं ४८/१९ हार २ भक्तं जातं भिन्नधने निकटमूलं ४८/३८ सूक्ष्ममूलानयनंतुज्योत्पत्तिस्थानेकथयामि **अथाऽकरणीगतेष्टभुजात्कर्णकोटिरचनोच्यते.** इष्टास्तमिष्टदोर्वर्गलब्धमिष्टाद्यवर्जितं १५४ कृत्वाखण्डे भवेतांतौकर्णकोटीत्वनेकधा इष्टयोर्वर्ग भेदन्तुबाहुः स्यादिष्टयोस्तयोः १५५ वर्गयोगन्तुतत्कर्णस्यात्तथाऽकरणीगतं व्येकेनहीष्टवर्गेण भक्तं द्विघ्नेष्टताडितं १५६ दोः संज्ञंस्यात्तुकोटिस्सात्विष्टघ्नीत द्भुजोनिता तज्जात्यं जायतेकर्णंचाथकर्णयमाहृतम् १५७ हीष्टघ्नंत्विष्टवर्गेण सैकेनाप्तन्तुजायते कोटिकोटिगुणंत्विष्टं कृत्वातच्छ्रवणेन्तरम् १५८ दोः स्याद्वात्विष्टयोर्घातं द्विघ्नं कोटिस्तदुच्यते उदाहरणं यत्रस्वेष्टभुजं द्वादशांतत्र कर्णकोटीवद न्यासः इष्टभुजः १२ वर्गः १४४ इष्ट २ भक्तः ७२ इष्टेन २ युक्तोनार्द्धीकृतः कर्ण

कोटी ३७।३५ एवंमिष्टवशाद्बहुधाकर्णकोटी स्यातां अथवाइष्टं भुजमिष्टकोटिरितिज्ञात्वा उक्तवत्कृत्वाकर्ण भुजौस्याताम् अथप्रकारान्तरेणेष्टकर्णाद्भुजकोट्योरानयनम् इष्टवर्गेणसैकेन द्विघ्नकर्णोविभाजितं १५९ फलमिष्टाहतंदोः स्यात्कोटिः कर्णफलान्तरं उदाहरणम् यत्रतिथिमितंकर्णंतत्र भुजकोटीवद न्यासः कर्णः १५ द्विघ्नः ३० इष्टः २ वर्गः ४ इष्टवर्गेणसैकेन ५ द्विघ्नकर्णः ३० भक्तः फलं ६ इष्टाहतंफलं १२ भुजः १२ फलकर्णान्तरंकोटिः ९ इष्टवशाद्बहुधा.

अथकर्णकोटियुतिबाहुभ्यांकर्णकोटिज्ञानमथवाभुजकर्णैक्यकोटिभ्यां कर्णभुजानयनं विरच्यते

कोटिवर्गोथवाबाह्वोर्वर्गः खण्डोचितोद्धृतः १६० लब्ध्या खण्डोचितेद्विस्थेहीनयुक्तेदलीकृते खण्डे द्वे खण्डयोगस्यविज्ञेयेदोः श्रवाकृती (भुजकर्णरूपे) १६१ तेकोटिकर्णरूपेवाज्ञेयेखण्डेविचक्षणैः यस्यखण्डानिखण्डेवास्युस्तत्ख-

एडोचितोच्यते १६२ उदाहरणं अष्टकरतुल्यदीर्घवं-शोवायुनैकदेशे भग्नः स्वमूलादब्धिकरे भुजे तदग्रख-ण्डः श्रुतिरूपलग्नश्चेत्कर्णकोटिरूपेवंशखण्डे वदन्या-स:

बाहुः ४ वर्गः १६ खण्डोचितेन ८ भक्तः फलं २ अतोवंशखण्डेकोटिकर्णरूपे कोटिः ३ कर्णः ५ उदाहरणं शिवमन्दिराद्द्वात्रिंशद्धस्त भूमौ पूर्वस्यांविष्णुमन्दिरं शिवमन्दिरात्षोडशहस्तोन्मि-तेयाम्येब्रह्ममन्दिरं शिवविष्णुमन्दिरान्तरे कस्मिंश्चि-दज्ञातस्थाने गणपतिमन्दिरं गणपतिविष्णुमन्दिरान्त-रसमं गणपतिब्रह्ममन्दिरान्तरंचेत् शिवगणेशमन्दिरा-न्तरं तथाविष्णुगणेशगृहान्तरं तथाब्रह्मगणेशगृहान्त-रंवदन्यासः

कोटिः १६ खण्डयोग्यः ३२ उक्तवत् शिवगणेशान्तरं १२ विष्णुगणेशान्तरं २० ब्रह्मगणेशान्तरम् २० अथकोटिकर्णान्तरबा-हुभ्यांकोटिकर्णयोरानयनम् कोटिकर्ण-

न्तरेणासंदोर्वर्गकोटिकर्णयोः विश्लेषेणोनयुक्तोर्द्धिता-
वुक्तौकोटिकर्णकौ १६३ उदाहरणं कोटिकर्णान्तरमे-
कार्द्धं यत्रबाहुर्यमोन्मितं तत्र कोटिकर्णौवद न्यासः को-
टिकर्णयोरन्तरं $\frac{१}{२}$ बाहुः २ उक्तवत्कोटिकर्णौ | $\frac{१५}{४}$ ८ $\frac{१७}{४}$ |

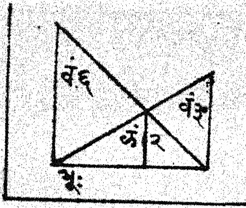
अथोड्डीयमानानयनम्

द्विघ्नकोटियुतेनैवबाहुना परिभाजितं बाहुंकोटयाहृ-
तंकृत्वाह्युड्डीयंतन्निगद्यते १६४ उदाहरणं वेदोन्मि-
तेकोटिरूपे कपिद्वयंगतमेकः पथेनान्यः किंचिदूर्ध्वंग-
त्वाकर्णरूपोष्टोन्मिते भुजे उत्तीर्यतयोः समगमनंचेदु
ड्डीयमानंवद न्यासः भुजः ८ कोटिः ४
समगतिः १२ लब्धमुड्डीयमानं २ कोटिः ६ भुजः ८ क-
र्णः १०

अथान्यत्करणविधिः

दोःकोटियुतिवर्गोनात्कर्णवर्गाद्द्विमाहृतात् मूले द्विस्थे
न्तरंयोगं योगेनाप्तिविभाजिते १६५ स्यातांतौकोटि-
बाहूवाकर्णवर्गाद्द्विमाहृतात् दोःकोटिभेदवर्गोनान्मू-
लेद्विस्थेन्तरेणाच १६६ भेदंयोगंदलेकृत्वातत्रैकत्र

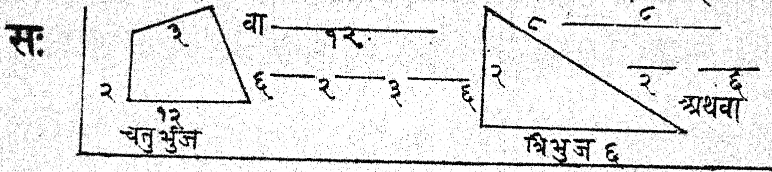
स्मरेन्दुजम् अन्यत्रैवस्मरेत्कोटिं तत्सिद्धिः स्याद्यथात
था १६७ उदाहरणं यत्रपंचोन्मितंकर्णंभुजकोटियो-
गंनगंतत्रबाहुंकोटिंचवद न्यासः को ४ क ५ भु ३ कर्णः
५ दोःकोटियोगः ७ जातेकोटिभुजे ४।३ वाकर्णः ५
भुजकोट्यन्तरं १ जातेकोटिभुजे ४।३ अथवा भुजः
३ कोटिः ४. **अथकर्णयोर्योगाल्लम्बादिपरिज्ञानं**
तुल्यभूमिस्थलेवेण्वोरन्योन्यमग्रमूलयोः सूत्रयोग
स्थलाद्वेण्वोर्घातंवंशैक्यभाजितं १६८ लम्बः स्या-
न्निजवंशघ्ना पृथ्वीवंशैक्यभाजिता स्वाबाधा भूमिख-
ण्डः स्याल्लम्बान्मूलम्बयोर्वधं १६९ स्वाबाधाभाजितं
लब्धमन्यवंशसमुदीरितम् स्वाबाधालम्बवर्गैक्यमूलं
कर्णांशकंभवेत् १७० पृथ्वीकर्णांशयोर्घातंतस्या
बाधोद्धृतंफलम् पूर्णकर्णोच्यते पूर्णकर्णतल्लम्ब-
मर्दितम् १७१ कर्णांशेनोद्धृतंलब्धंतद्वंशंसमुदीरि-
तम् उदाहरणं रामषण्मितयोर्वंशयोःपरस्पर मूला-
ग्रगयोः सूत्रयोर्योगस्थानाल्लम्बादिकान्वद न्यासः

वंशौ ६।३ योगः ९ लब्धः २ वंशान्तरभूमिः १२ चेल्लम्बादुभयत्र भूखण्डे ८।४ वाभू १८ श्चेदाबाधे भूखण्डे १२।६ भूवशाद्बहुधा भूखण्डे स्याताम्

अथाऽक्षेत्रविचारः

यत्रैव लघुदोर्योगं तुल्यं वाल्पं महाभुजात् १७२ ऋजुदोः क्षेत्रमक्षेत्रं विज्ञेयं धृष्टभाषितम् उदाहरणं यत्र चतुर्भुजे द्वादशद्वित्रितर्कोन्मिताः भुजाः त्रिकोणेष्टाब्धिरसोन्मिताः भुजाः धृष्टेणोद्दिष्टास्तत्र तदक्षेत्रं ज्ञेयं हि न्यासः

बहुभुजं १२ लघु २।३।६ योगं ११ वा बहुभुजः ८ लघु २।६ योगं ८ अथवा भुजशलाकया अक्षेत्रोपपत्तिः

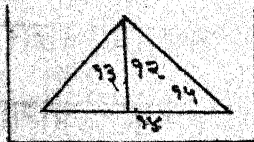
अथ त्र्यस्रक्षेत्रफलानयनमुच्यते

क्षेत्रे त्र्यस्रे स्मरेदेकं बाहुं भूरिति पण्डितैः १७३ त्र्यस्रेतद्भुजयोर्योगं भेदघ्नं तद्भुजोद्भृतं द्विस्थाल्लब्ध्याधराहीन-

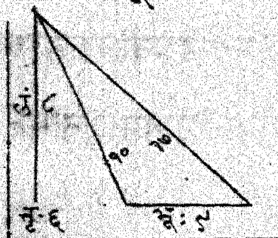
न्नयुक्तातद्दलितातयोः १७४ आबाधे भुजयो र्भूमेःखण्डे ज्ञेये विचक्षणैः स्वाबाधाबाहुकृत्योऽस्त्क यद्विश्लेषास्पदं भवेत् १७५ तल्लम्बं भुजयो स्त्वयोगात्कोटिसमं भवेत् तद्भूलम्बाहतेरर्द्धं त्र्यस्रे क्षेत्रफलं भवेत् १७६ सर्वबाह्वैक्यखण्डं तु लिखित्वा ऽब्धिस्थलेषु च ह्रित्वैकैकस्थ-

भुजान्

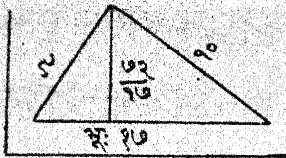
लेबाहून् शेषघातपदं स्फुटं १७७ त्र्यस्रे क्षेत्रफलं ज्ञेयं चतुर्बाह्वादिके तथा क्षेत्रे क्षेत्रफलं स्थूलं विज्ञेयं पण्डितोत्तमैः १७८ उदाहरणं त्र्यस्रे शक्रमिते भूमौ बाहू विश्वतिथीसमौ यत्र तत्र क्षेत्रफलं वद न्यासः भूः १४

भुजौ १३।१५ लब्धे आबाधे ५।९ लम्बश्च १२ क्षेत्रफलम् ८४ अथ ऋणाबाधोदाहरणं नवतुल्यक्षितौ सप्तदश दशमितौ बाहू यत्र तत्र त्र्यस्रे क्षेत्र फलं वद न्यासः भुजौ

१७।१० भूमिः ९ अत्र निर्वाहार्थे सप्तदशोन्मितं भुजं १७ भूरिति ज्ञात्वा तत्र नवदशौ बाहू स्मृत्वा ९।१०

न्यासः भूः १७ बाहू ९।१० आबाधे $\frac{१३५}{१७}$ $\frac{१५४}{१७}$ लम्बः $\frac{७२}{१७}$ क्षेत्रफलं ३६ अथवा सर्वभूमिः १५ अर्थात्पृथ्वीऋणाबाधयोर्योगं १५ तल्लम्ब ८ घ्नमर्द्धं ६० तत्सर्णाबाधासहितस्य क्षेत्रफलं ६० तस्मिन् ऋणाबाधैव भूम्य ६ र्द्धं ३ लम्बा ८ हतं कृत्वा जातमृणक्षेत्रफलं २४ तं हित्वा जातं क्षेत्रफलं ३६ अथवा भुजौ १०।१७ भूमिः ९ त्र्यस्रे तद्भुजयोर्योगमित्यादिना लब्धं २१ अनेन भूरूना न स्यात् अस्मादेव भूरपनीता शेषार्द्धमृणगताबाधा दिग्वैपरीत्येनेत्यर्थः तथा जाते आबाधे ६।१५ अत उभयत्रापि जातो लम्बः ८ फलं च ३६ अथवा ९।१०।१७ बाहूनां योगा ३६ र्द्धं १८ चतुः स्थितं १८।१८।१८।१८ बाहुभि ९।१०।१७ र्विरहितशेष ९।८।१।१८ वधा १२९६ न्मूलं ३६ स्फुटं क्षेत्रफलम् ३६ ऋणाबाधास्थले प्रकारान्तरेण फलानयनं त्र्यस्रे तु भुजयोर्भेदं योगनिघ्नं भुवोद्धृतम्

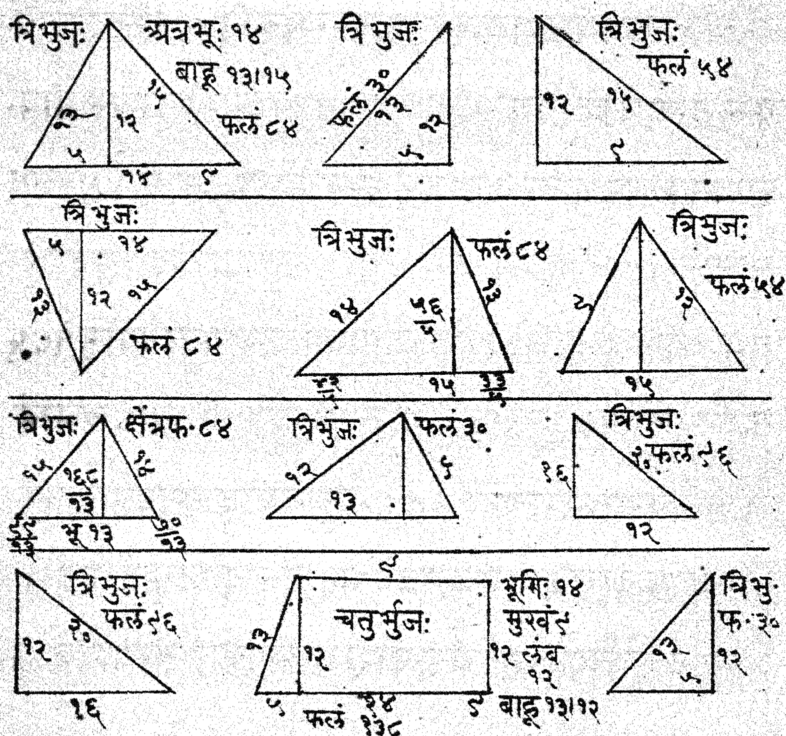
चेत्फलं भूमितश्चोर्द्धं भूमिं हित्वांफलेदलं १७९ जायते
सासयाबाधा भूफलैक्यदलंतथा आबाधात्वधिकस्यैव
बाह्वोर्ज्ञेयाविचक्षणैः १८० स्वाबाधाबाहुकृत्योस्तु भे-
दमूलंतु यद्भवेत् तल्लम्बमुच्यतेतेन चाबाधे गुणिते पृथक्
१८१ विश्लेषार्द्धतयोस्तत्र त्र्यस्रक्षेत्रफलं भवेत्

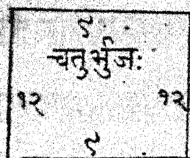
अथ चतुर्भुजादिक्षेत्रे फलानयनविधिः

चतुर्बाह्वादिके क्षेत्रे बुद्ध्या त्र्यस्रान् यमादिकान् १८२
कृत्वा तत्र ततस्तेषां त्र्यस्राणां फलसंयुतिं कृत्वा क्षेत्र-
फलं तस्य क्षेत्रस्यैव हि जायते १८३ त्र्यस्रे लम्बसमीप-
स्थकर्णरूपभुजस्य च वर्गे लम्बकृतिं हित्वा मूलं भूखण्ड
मुच्यते १८४ आबाधासिद्धबाहुस्तु तद्भूखण्डमुदीरि-
तम् कोटिं लम्बाभिधं ज्ञेयं कर्णं वाकल्प्य काश्यपीम् १८५
तद्भूस्पर्शितौ बाहू बाहू ज्ञेयौ विचक्षणैः तत्राबाधे च लम्बं
च ह्यानयेत्तत्फलं खलु १८६ तुल्यबाहु चतुष्कोण क्षे-
त्रे त्वेकभुजस्य च वर्गे वेदाहृते भेदादेककर्णकृतेः पदं १८७
अन्यत्कर्णोच्यते घातं यत्तयोरोजकर्णयोः तस्यार्द्धं तत्फ

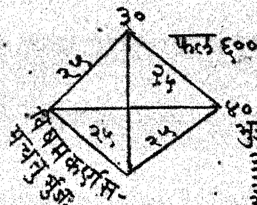
लंज्ञेयं क्षेत्रेतुल्यचतुर्भुजे १८८ लम्बघ्नं भूमुखैक्यार्द्धं तुल्यलम्बेचतुर्भुजे यत्तत्फलोच्यतेतुल्यकर्णक्षेत्रेचतुर्भुजे १८९ बाहुकोटिवधंप्राग्वद्विज्ञेयंतत्फलंखलु वृत्तबाहुयुतक्षेत्रेवृत्ताकारांशकंफलं १९० पृथक्कृत्वाफलेन्योत्थेयुक्त्वाक्षेत्रफलंभवेत् ।

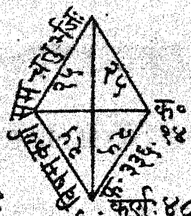
अथक्षेत्राणामाकारज्ञानार्थंत्रिभुजादीनांचिह्नानिलिख्यंते

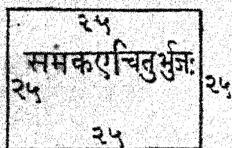

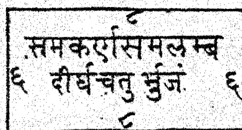

फ.१०८ सर्वफ.१३८

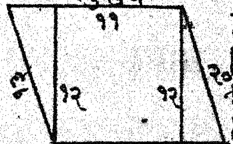

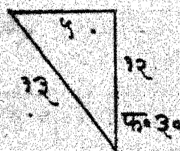

फलं गणितं ६२५

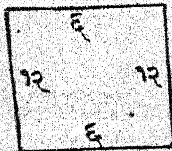

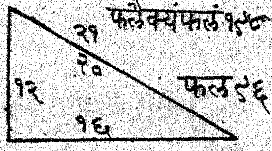

विस्तारं ६ दैर्घ्यं ८ क्षेत्रफ ४८

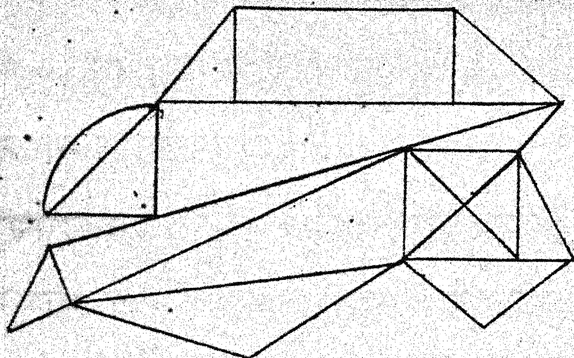

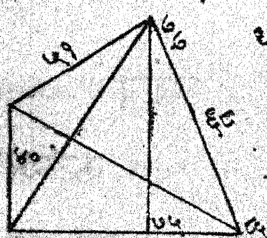

मुखं ११ बाहू: १३।२०

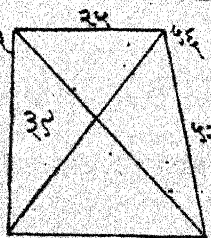

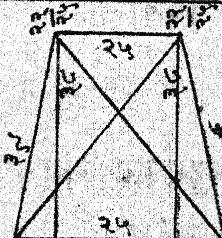

उदाहरणम् यत्र भूमिः शक्रमिता बाहू विश्वतिथिमितौ तत्र क्षेत्रफलं वद यत्र भूमिरिन्द्रमिता मुखं नवमितं बाहू सूर्यविश्वोन्मितौ तत्र क्षेत्रफलं वद यत्र तत्व तत्व-पंचाश्वि पंचाश्विमिताः भुजाः २५।२५।२५।२५ खत्रिमितः[३०] वा शक्रमितस्[३४] त्वेकः[१] कर्णस्तत्र विषम कर्ण-समचतुर्भुज क्षेत्रफलं वद यत्र विस्तारं षण्मितं[६] दैर्घ्य-मष्टोन्मितं[८] तत्र समलम्ब समकर्ण दीर्घचतुरस्रे क्षेत्रफलं वद यत्र भूः कृतिसमा[२२] मुखं शिवं[११] बाहू नख[२०] विश्वौ[१३] तत्र क्षेत्रफलं वद यत्र मुखं कक्षोन्मितं[५१] वामबाहुः खाब्धि[४०]मितः दक्षिणबाहुरष्टांग[६८]मितः भूमिः पंचाद्रि[७५]मिता तत्र क्षेत्रफलं वद यत्र वामबाहुर्नन्दाग्नि[३९]मितः दक्षिण-बाहुः[५२] द्व्यक्ष प्रमितः अन्य वामभुजस्तत्वोन्मितः[२५] भूमिः षष्टि[६०]मिता तत्र क्षेत्रफलं वद .

अथ क्षेत्रफलात्कोटिभुजानयनं

तुल्यकर्णाच्चतुर्बाहुक्षेत्रे क्षेत्रफलं भजेत् १९१ कल्पि-तेष्टभुजेनैव कोटिः स्यात्कोटितो भुजम् अस्मिन्द्विघ्ना

फलादेवंकोटिः स्यात्कोटितो भुजम्

अथ घनफलक्षेत्रफल पृष्ठफलानां स्वरूपज्ञानमुच्यते.

सर्वतोवेधविस्तारदैर्घ्यैस्तुल्यंघनंभवेत् तत्खंडगा-
नितुल्यानिजायन्ते बाह्यतः खलु १९३ तुल्यैश्चतुर्भु-
जैर्बद्धंतुल्यकर्णद्वयान्वितम् क्षेत्रंतज्ञीयतेतद्वत्पृष्ट-
क्षेत्रमुदीरितम् १९४.

अथविषमगोलविषमवृत्तयोः समगोलसमवृत्त समव्यासकरणक्रमउच्यते.

अल्पवृत्तस्थले गोलमधिवृत्तस्थलेतया मापयित्वा
तुतद्योगम्मापितस्थानसंख्यया १९५ भक्त्वातत्प-
रिधिर्ज्ञेय एवं विषमकुण्डले अल्पाधिव्याससंयोग
म्मापितस्थानसंख्यया १९६ भक्त्वासंविस्तृतिर्ज्ञे
या तद्वृत्तंकुण्डलोच्यते वाल्पाधिवृत्तसंयोगम्मापित
स्थानसंख्यया १९७ उद्धृतंपरिधिर्ज्ञेय इत्थंसर्वत्र

पाण्डितैः **अथव्यासज्ञानं**

एकप्रांत्यस्थलात्सूत्रमन्यप्रांत्यांशकंगतं १९८ वृत्ते

सर्वाधिकंयत्स्यात्तद्व्यासंसमुदीरितम् .

अथवृत्तव्यासयोरन्योन्यमानयनम्

४९०८८ १५६२५

प·धि· व्यासघ्नाअष्टनागाअतानास्तत्वांगवासरैः १९९

परिधीः १५६२५

भक्ताः वृत्तोच्यते व्या· वृत्तंहत्वातत्वांगवासरैः भक्त्वा

४९०८८

नागो ऽगाभ्रांकवेदैर्व्यासोच्यतेखलु २०० सामान्य प·विध्या·

३९२७ १२५०

व्यासंभांकाग्निभिर्हत्वा वृत्तंखबाक्षार्कभिस्तथा तावद-

न्योन्यगुणासौस्तस्सामान्येवृत्तविस्तृती २०१ स्थू·परि·

२२ ७ परिधिः

ध्या· व्यासघ्नाः श्रुतयः शैलैर्भक्ताः स्यात्स्थूलमण्डलः

७ २२

स्थू·व्या· वृत्तंशैलैर्हतंस्थूलं श्रुत्यासंव्यासमीरितम् २०२

७

उदाहरणं ससोन्मितेव्यासेवृत्तंवद वृत्ताद्व्यासंचोच्य-

परिधिः

७

व्यासः

ताम् व्यासः ७ परिधिमानंसूक्ष्मं

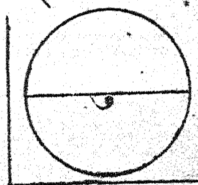
२१ $\frac{१५४९१}{१५६२५}$ सामान्यपरिधिः २१ $\frac{१२३९}{१२५०}$

स्थूलपरिधिस्तु २२ परिधि २१ $\frac{१५४९१}{१५६२५}$ जातंव्यासं

७ सामान्यपरिधि २१ $\frac{१२३९}{१२५०}$ जातंव्यासं ७ परिधि

श्वे २२ इ्यासः ७ **अथवृत्तक्षेत्रेक्षेत्रफलानयनम्**

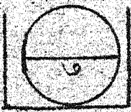
वृत्ताऽर्द्धव्यासखण्डघ्नं वृत्तक्षेत्रफलं भवेत् व्यासव-
१२२७२ १५६२५
र्गाहताः युग्मसप्तयुग्मदिवाकराः२०३तत्वषड्बाणैर्भक्ता
वृत्तक्षेत्रफलं भवेत् उदाहरणं सप्तव्यासोऽस्मितेवृ-
त्तक्षेत्रे फलंवद न्यासः

व्यासः ७ परि-
धिः २१ $\frac{१५४९१}{१५६२५}$ क्षेत्रफलम्
३८ $\frac{७५७८}{१५६२५}$

अथगोलेपृष्ठफलानयनम्

४९०८८
व्यासं वृत्ताहतं यत्तद्गोले पृष्ठफलं भवेत् २०४ नाग
१५६२५
नागाभ्रता नघ्नं व्यासं विस्तारताडितम् पञ्चनेत्राङ्ग
घस्राप्तं गोले पृष्ठफलं भवेत् २०५ उदाहरणम् यद्गो-
ल विस्तृतिः शैलाऽन्तपृष्ठाख्यं फलंवद न्यासः

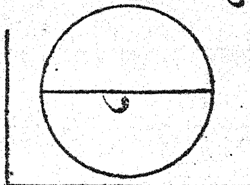

व्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४९१}{१५६२५}$ गोलेपृष्ठफलं १५३ $\frac{१४६८७}{१५६२५}$

अथगोलेघनफलानयनं

११६६६ ४९०८८
स्वघ्नव्यासाहताहृत्तात्षट्षडंगशिवाहतात् गोष्ट-
शून्यांकबाणाप्ताद्गोले घनफलं भवेत् २०६ व्यासव-
४९०८८ ११६६६
र्गाहतंव्यासमष्टाष्टाभ्रांकसागरैः हृत्वाषट्तर्कषट्चं-

१२३२६५६२५
द्र्चंद्रैस्स्यादेव सम्भजेत् २०७ तत्वषट्पंचषड्वन्त
द्र्यंके गोलि घनं भवेत् उदाहरणं यद्गोलव्यासं सप्ततुल्यं
तद्गोलान्तर्गतं घनफलं वद न्यासः

गोलव्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४५१}{१५६२५}$
स्वघ्नव्यासः ४९ गोलस्यान्तर्गतं घनफलं ज्ञातम्-
२१२ $\frac{६९०३१६०४४}{१२३२६५६२५}$

अथान्योक्तं घनफलानयनम्

गोले विस्तार वर्गघ्नं वृत्तांतर्कौद्धृतं भवेत् २०८ स्थूलं घन-
फलं त्वेतच्चाऽन्योक्तंचाऽपिलौकिकम् उदाहरणम्
व्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४५१}{१५६२५}$ व्यासवर्गः ४९ उक्त
वज्जातं घनफलं स्थूलं १७९ $\frac{२७९६७}{४६८७५}$

अथ वृत्तक्षेत्रस्य क्षेत्रफलोपपत्तिक्रमोविरच्यते.

वृत्तव्यासमभिन्नेनतद्व्यासेनैव सम्भजेत् २०९ ल-
ब्धेनैकादिकं पूर्णविस्तारान्तं पृथक् पृथक् कृत्वाविस्तृ-
तयोज्ञेयास्तेषां कृत्वाच कुण्डलान् परिधीन् २१० एकविस्तार
जंवृत्त खण्ड मेकफलं मतम् अर्द्धं द्वितीय व्यासजंवृत्तमेके-

व्यासज कुण्डले २११ युक्त्वायुग्मोद्धृतंलब्धंतद्विती-
यं फलंमतं तृतीयव्यासजंवृत्तंद्वितीयव्यासजेतथा
२१२ वृत्तेयुक्त्वाचतत्खण्डं तृतीयं फलमुच्यते चतु-
र्थव्यासजंवृत्तं तृतीयव्यासजेतथा २१३ वृत्तेयुक्त्वा
तदर्द्धंच तच्चतुर्थंफलंमतं एवंस्वस्वसमीपादिजंयुक्त्वा
ऽर्द्धंफलं भवेत् २१४ प्राग्व्यासघ्नं फलैक्याऽर्द्धं वृत्त-
क्षेत्रफलं भवेत् वृत्तक्षेत्रफलं यत्तद्वृत्ते पृष्ठफलंमतं
२१५ यथाव्यासः $७\frac{१}{२}$ अभिन्नेन ७ भक्तः ऊर्ध्वं
$१\frac{१}{१४}$ अनेनैकं १ हृत्वा प्रथमव्यासः $१\frac{१}{१४}$ तेनैवयु-
ग्मंहृत्वाद्वितीय व्यासः $२\frac{१}{७}$ एवंतृतीयव्यासः $३\frac{३}{१४}$
चतुर्थ $४\frac{२}{७}$ पंचम $५\frac{५}{१४}$ षष्ठ $६\frac{३}{७}$ सप्तम $७\frac{१}{२}$
प्रथमव्यास $१\frac{१}{१४}$ स्यपरिधिः $\frac{७३६३२}{२१८७५}$ प्रथम-
फलं $\frac{३६८१६}{२१८७५}$ द्वितीयव्यास $२\frac{१}{७}$ स्यपरिधिः
$\frac{१४७२६४}{२१८७५}$ द्वितीयफलं $\frac{११०४४८}{२१८७५}$ तृतीयव्यास $३\frac{३}{१४}$
स्यपरिधिः $\frac{२२०८९६}{२१८७५}$ तृतीयफलं $\frac{३६८१६}{४३७५}$ वाफलं
$\frac{१८४०८०}{२१८७५}$ चतुर्थव्यास $४\frac{२}{७}$ स्यपरिधिः $\frac{२९४५२८}{२१८७५}$

चतुर्थफलं $\frac{२५७७१२}{२१८७५}$ पंचमव्यास ५ $\frac{५}{१४}$ स्यपरि-
धिः $\left|\frac{७३६२३}{४३७५}\right|$ वा पंचमपरिधिः $\frac{३६८१६०}{२१८७५}$ पंचमफ-
लं $\frac{३३१३४४}{२१८७५}$ षष्ठव्यास ६ $\frac{३}{७}$ स्यपरिधिः $\frac{४४१७५२}{२१८७५}$
षष्ठफलम् $\frac{४०४९७६}{२१८७५}$ सप्तमव्यास ७ $\frac{१}{२}$ स्यपरिधिः
$\left|\frac{७३६३२}{३१२५}\right|$ वासप्तमपरिधिः $\frac{५१५४२४}{२१८७५}$ सप्तमफलम्
$\frac{४७८६०८}{२१८७५}$ सर्वफलैक्या $\frac{१८०३९८४}{२१८७५}$ $\frac{८}{६}$ $\left|\frac{९०१९९२}{२१८७५}\right|$
$\frac{२५}{१४}$ शेषफ. ४५ $\frac{५४२८८}{३०६२५}$
आदिव्यास १ $\frac{१}{१४}$ ध्रंजातं वृत्तक्षेत्रफलम् $\frac{१३५२९८८}{३०६२५}$

एतास्मिंस्त्वन्तिमव्यासं वृत्तव्यासं समं भवेत् वृत्तोत्था-
विस्तृतिर्भिन्नायत्र तत्र विचक्षणैः २१६ भिन्न भागा
न्वितस्यैव नान्त्यं कोष्ठं तु कल्पयेत्

अथ गोलस्यपृष्टफल घनफलयोरुप-
पत्तेरानयनक्रमउच्यते

वृत्तस्यांऽ त्रिलवं (४) चापसंख्या वृत्त दले भवेत् २१७ अ-
भिन्नेष्वास (चाप) संख्याभिश्चापसंख्याविभाजिता (इष्वासश्चापः) अभि
न्नेष्वास (चापः) पर्य्यन्तं लब्धमेकादि (१) भिर्हतम् २१८ कृत्वापृ-
थक् पृथक् चापाः स्युस्तेषां मौर्विका (ज्या) फलान् आनयेन्नि

जसांनि ध्येतत्फलं प्राक् फलान्वितम् २१९ कुलार्द्धे
विस्तृतिर्ज्ञेया सर्वैर्विस्तृतयो बुधैः नागाष्टभ्रांकवेद [४९०८८]
ग्रास्तत्वषड् [१५६२५] दिन भाजिताः २२० स्युर्वृत्तास्ते पृथङ्गि
घ्रा विस्तारैः सागरो [४] द्धृताः लब्धयोगं तु तद्गोल [गोलार्द्धे] खण्डे
घन फलोच्यते २२१ वृत्तानां संयुतिर्गोलखण्डे पृष्ठ
फलोच्यते अर्द्धयुग्माहतं [२] कृत्वा पूर्णगोल फलं भवेत्
२२२ यथा वृत्तं ३६० वृत्तार्द्धे १८० चापसंख्या ९०
अभिन्नधनुस्संख्या ९० भिन्नचापसंख्या ९० विभा-
जितालब्धम् १ अनेनैकादिकमभिन्नधनुः पर्य्यन्तं
हत्वा चापाः स्वांकसमाः ९० जाताः १।२।३।४
।५।६।७।८।९।१०।११।१२।१३।१४।१५।१६
।१७।१८।१९।२०।२१।२२।२३।२४।२५।२६।
२७।२८।२९।३०।३१।३२।३३।३४।३५।३६।३७
।३८।३९।४०।४१।४२।४३।४४।४५।४६।४७
।४८।४९।५०।५१।५२।५३।५४।५५।५६।५७
।५८।५९।६०।६१।६२।६३।६४।६५।६६।६७

६८।६९।७०।७१।७२।७३।७४।७५।७६।७७
।७८।७९।८०।८१।८२।८३।८४।८५।८६।८७
।८८।८९।९०। एवंक्रमादेषां जीवाफलानियथा प्रथ-
मस्यज्या भागमुरवा १।५९।५९ द्वितीयस्य ३।५९।५७
तृतीयस्य ५।५९।५० चतुर्थस्य ७।५९।३६ पंचमस्य
९।५९।१३। एवंसर्वेषांह्नियथा प्रथमकोष्टात्पूर्वं शू-
न्य० कोष्टंतत्फलंच शून्यं० प्रथमकोष्ट फल शून्यकोष्ट
फलयोरैक्या १।५९।५९ र्द्धं प्रथमकोष्टव्यासं जातं भा-
गमुरवं ०।५९।५९।३० द्वितीयकोष्ट ३।५९।५७ प्र-
थमकोष्ट १।५९।५९ फलयोगा ५।५९।५६ र्द्धं द्वि
तीयस्यव्यासं २।५९।५८ द्वितीय तृतीय योगार्द्धं तृ-
तीयव्यासं ४।५९।५३।३० एवंचतुर्थव्यासं ६।
५९।४३ पंचमव्यासं ८।५९।२४।३० एवंसर्वेव्यासाः
भवन्ति परिधीनांयोगंपृष्टफलं क्षेत्रफलानां योगं घ-
न फलंगोलार्द्धे भवति तद्द्विघ्नं पूर्ण फलं भवति एवंपं-
चकोट्यादि ५००००००० वृत्तगोलजेन घनफलेन

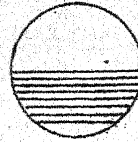
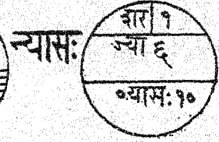
तथा पृष्ठफलेनानुपाताद्गोलस्य घनफलं पृष्ठफलं चा-
नयेदिति. अथ स्थूलजीवाद्यानयनमुच्यते.
वृत्तं चापोननिघ्नं तु ह्यग्राद्याह्वयमीरितम् वृत्तवर्ग-
हताग्रस्तां वेदांशांश्चाद्यवर्जिताः २२३ वेदांशांस्त-
त्फलेनाप्तमाद्यविस्तारयोर्वधं स्थूलज्या जायते.
*जीवाव्यासयोगान्तराहतेः २२४ मूलोनव्यासख-
ण्डं तु सूक्ष्मज्याव्यासजं स्फुटं बाणं स्यात्सूक्ष्मबा-
णोनाद्व्यासात्सूक्ष्मशराहतात् २२५ मूलं द्विघ्नं स्फु-
टव्यासात्सूक्ष्मज्याऽर्द्धकृतिं भजेत् सूक्ष्मेषुणाफ-
लं सूक्ष्मबाणाढ्यं व्यासमुच्यते २२६ तुर्य्यांशं वृत्त-
वर्गस्य पंचघ्नं जीवया हृतं वेदघ्नव्याससंयुक्तजीव-
यासं फलं भवेत् २२७ तत्फलं वृत्तवर्गस्य पादांशोपरि

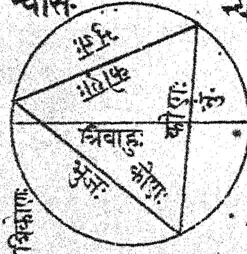

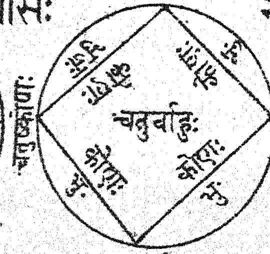
*जीवा बाहुः व्यासः कर्णः अनयोर्वर्गान्तरं कोटिज्यावर्गः तज्ज्या-
व्यासयोर्योगान्तरघातसमः तन्मूलं सूक्ष्मकोटिज्या स्यात् सूक्ष्म
ज्याव्यासयोः योगांतराहतेः मूलं सूक्ष्मकोटिज्यास्यां भुजज्योत्था
एवं कोटिज्योत्था सूक्ष्मभुजज्या स्यात् सूक्ष्मकोटिज्यां वा भुज-
ज्यां व्यासे हित्वा तत्खण्डं सूक्ष्मशरः स्यात्

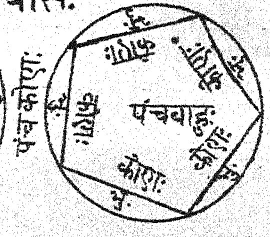
वर्जयेत् शेषमूलोन्मितं वृत्तखण्डं चापमुदीरितं (धनुः) २२८
स्थूलाचेन्मौर्विका(ज्या)ञ्चाप(धनुः)सूक्ष्मंसूक्ष्मज्यकायदि अत्रै-
तत्कार्मुकं(चापं)स्थूलं विज्ञेयंगणकोत्तमैः २२९ वृत्तं त्र्य
स्त्रपूर्वाणांतुल्यानांकोणसंख्यया भक्तस्तत्परिधिश्चा-
पंज्ञेयंतच्चापमौर्विकाम् २३० दैर्घ्यमुक्तं तयैकैकको-
णस्यैवहितत्तया एकैकस्यभुजस्यैवपरिमाणंनिगद्यते
२३१ यथाव्यासः ७ वृत्तंस्थूलं २२ धनुः ३ आद्यः
५७ वृत्तस्य २२ वर्गः ४८४ पंचाहतः २४२० वेदासः
६०५ आद्यहीनः ५४८ वेदांसः(४) फलं १३७ आद्य५७
विस्तार७चोर्वधं ३९९ फलेन १३७ भक्तंलब्धंस्थूल
ज्या २ $\frac{१२५}{१३७}$ अथयथाव्यासः १० जीवा ६ योगः १६
अन्तरं ४ घातः ६४ मूलं ८ व्यासे १० हित्वार्द्धं १शरः
१ व्यस्ताज्जीवा ६ व्यासश्च १० अथयथा व्यासः १४
जीवा ४ परिधिः ४४ वर्गः १९३६ वेदांशः ४८४ पंच-
घ्नः २४२० जीवया ४ हतः ९६८० वेदघ्नव्यासः ५६
जीवा ४ युक्तं ६० अनेन तद्भक्तंफलं $\frac{४८४}{३}$ वृत्त २२

वर्ग १९३६ पादे ४८४ हीनान्मूलं वृत्तार्द्धे हित्वा

स्थूलं धनुः वा ४ न्यासः न्यासः

न्यासः

न्यासः

न्यासः

अथसूचनम्

सूक्ष्मंजीवादिकर्म्मचसूक्ष्मवर्गपदंतथा सूक्ष्मंघन पदंचाग्रेज्योत्पत्तौकथयाम्यहम् २३२ उद्देशाकसमं राशीनांचक्रवृत्तेतुकोणाः (३६०) खांगगुणाः स्मृताः तास्मि-
०।०।० जीवांशाः ९।०।०
न्नर्द्धांशबाहुज्यात्वेककोणज्यकाभवेत् २३३ तत्राऽ र्थज्याकलाषष्टि (६०) तुल्या ज्ञेया विचक्षणैः

अथ बंधमुख घनहस्ताकारस्य भा- ण्डस्यक्षेत्रफलानयनम्

वेधविस्तारयोगघ्नाद्दिघ्नदैर्घ्येणसंयुतम् २३४ वेध- विस्तारयोर्द्दिघ्नघातंकृत्वा विचक्षणैः तद्घनाकार-

भाण्डस्यज्ञेयंक्षेत्रफलंखलु २३५ यत्पात्रं विस्तारे २ दैर्घ्ये २४ वेधे ३ तस्य क्षेत्रफलं ५२ भवति अथवाक्षेत्रफलानामैक्यात्षड्भक्तान्मूलेविस्तारादीनां बन्धमुखकस्यसममानंस्यात् अथवा अबन्धमुखानां क्षेत्रफलैक्यात्तर्कांशा त्स्वषष्ठांशहीनान्मूलं बृहदेक भाण्डस्य बन्धमुखकस्यसममानंस्यात् बंधमुखानांक्षेत्रफलैक्यंतर्कांशंस्वांगांशान्वितान्मूलंबृहदेक भाण्डस्याबन्ध मुखकस्यसममानंस्यात् . इतिक्षेत्रव्यवहारः

अथ खातव्यवहारः

अथ वेधादिपरिज्ञानंविधीयते नीचत्वमुच्चता पिण्डं गम्भीरं वेधमुच्यते सर्वत्र विषमक्षेत्रेस्वस्वजातिस्थलेषुच २३६ मापयेन्मापितैक्यन्तु मापितस्थानसंख्यया भक्त्वायथोचितंतुल्यंतल्लब्धं जायतेखलु २३७ दैर्घ्यविस्तारवेधानां घातं घनफलम्भवेत् क्षेत्राभिधंफलंवेधनिघ्नं घनफलम्भवेत् २३८

अथखातेघनफलानयनम्

वेधक्षेत्रवधं तुल्यखाते घनफलं भवेत् उदाहरणं
यस्य खातस्य त्रिषु स्थानेषु दशैः शिवैः सूर्यैस्तुल्याः
दैर्घ्याः १०।११।१२ पंचैस्तर्कैरगैस्तुल्याः विस्ताराः
५।६।७ युग्माभ्यां त्रिभिर्वेदैरुन्मिताः वेधाः २।३।४
स्युस्तस्य घनफलम्वद न्यासः

७ १२ विषम ६ खातः ५
४ ११ ३ २
खातदर्शनं १०

११
६ तदेव सम खातः ६
वेधः ३
११

उक्तवत्करणात्समखाते दैर्घ्यं ११ विस्तारं ६ वेधः ३
एषां घातं घनफलम् १९८

अथ वाटिकादि खातस्य घनफलानयनं

तलजं मुखजार्द्धं च क्षेत्रं वेधाभिमर्द्दितम् २३९ क्र
त्वानयोस्तु संयोगं फलं स्याद्वाटिकाघनम् तुल्यखात
फलत्र्यं[३]शः सूचीखाते फलम्मतम् २४० उदाहरणं
यस्याः वाप्याः मुखे दैर्घ्यं हस्तैः सूर्योन्मितं तथा वि-
स्तारे दश हस्तोन्मितं तले दैर्घ्यं तर्कोन्मितं विस्तारं पं-
च हस्तोन्मितं वेधं सप्त हस्तोन्मितं तस्याः घनफलं वद

न्यासः

दै २ क्षेत्र १५/२ वि ५/२ क्षेत्र १५/२ घनं १०५/२	दै १२ दै ६ क्षेत्र १५, घनं १०५/२ दै ६	दै २ क्षे· १५/२ घन १०५/२ वि ५/२ क्षेत्र १५/२
क्षेत्र १५ १० घनं १०५/२	वि· ५, क्षेत्र ३० पूर्णघन वेधः ७ घनं २१०	वि· ५ क्षेत्र १५, घनं १०५/२ १०
२ क्षेत्र १५/२ ५/२ क्षेत्र १५/२ घ· १०५/२	दै· ६ क्षेत्र १५ घनफ· १०५/२ दै १२	२ क्षेत्र १५/२ ५/२ क्षेत्र १५/२ घनं १०५/२

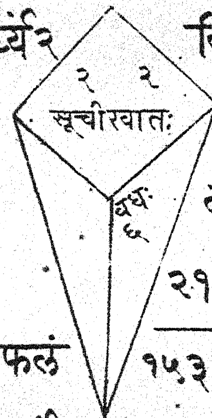
सर्वघनफलैक्यम् ६३०

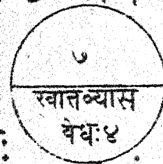
मुखे दैर्घ्यं १२ विस्तारं १० तले दैर्घ्यं ६ विस्तारं ५ वेधः ७ तलजं क्षेत्रफलं ३० मुखजं क्षेत्रफलार्द्धं ६० तौ क्षेत्रफलौ वेधघ्नौ जातौ २१०।४२० अनयोर्योगम् ६३० घनहस्तफलं ६३० उदाहरणं यस्य समखातस्य दैर्घ्यं हस्तद्वयं तथा विस्तारं हस्तद्वयं वेधं तर्क हस्तोन्मितं तस्य घनफलं वद तत्तुल्यस्य सूचीखातस्य घनफलं वद तथा यस्य वृत्तखातस्य व्यासं रसोन्मितं वेधं वेदोन्मितं तस्य घनफलं वद तथा वृत्तखातस्य सूचीखातफलं वद न्यासः

२	वेधं ६	२

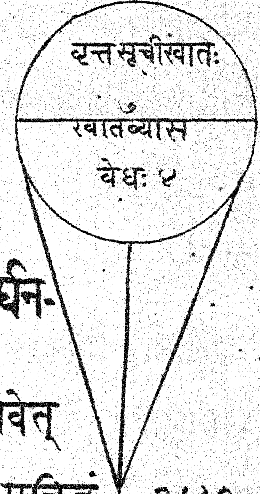
दैर्घ्यं २ वि-

स्तारं २ वेधः घनफलं २४ घनहस्ताः २४ सूचीखात फलार्थं न्यासः दैर्घ्यं २ विस्तारं २ वेधः ६ घनफलं ८ अथ वृत्तखातफलार्थं न्यासः

व्यासः ७ वेधः ४ परिधिः २१ $\frac{१५४९१}{१५६२५}$ क्षेत्रफलं ३८ $\frac{७५७८}{१५६२५}$ घनफलं १५३ $\frac{१४६८७}{१५६२५}$ अथ वृत्त सूचीखात फलार्थं न्यासः

व्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४९१}{१५६२५}$ वेधः ४ घनफलं ५१ $\frac{१४६८७}{४६८७५}$

इति खातव्यवहारः

अथ चितिव्यवहारः अथभित्तेर्घनफलानयनम्

हत्वाक्षेत्रफलं भित्तेरुच्छ्रयेण घनं भवेत्

भित्तिस्थेदिष्टिकानांतु हीष्टिका घन भाजितं २४१

भित्तेर्घनफलं भित्ते रिष्टिकानाम्मिति र्भवेत् स्युस्तरा

उच्छ्रयं भित्तेरिष्टिकोच्छ्रय भाजितम् २५२ एवमश्म

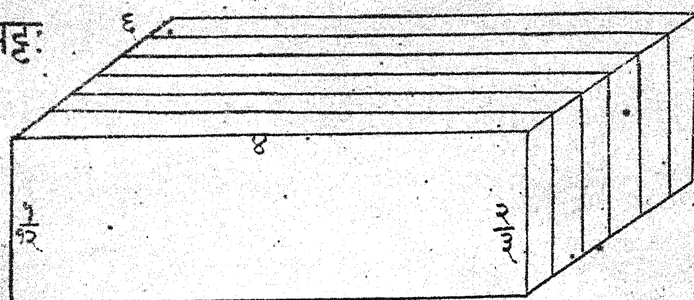
चिते रश्मान् विज्ञेयं पाण्डितोत्तमैः उदाहरणं यस्या-

इष्टिकायाः दैर्घ्यं पादोनैकहस्तोन्मितम् विस्तारमर्द्धह-
स्तोन्मितं वेधं हस्ताष्टमांशं चेदिष्टिकाघनं वद यस्यां
भित्तौ दैर्घ्यं वेदमितं हस्तौ विस्तारं त्रिकरोन्मितं वेधं युग्मो-
न्मितं तत्रं चितिघनं चिता विष्टिका संख्यांच वद इ-
ष्टिकान्यासः दैर्घ्यं $\frac{३}{४}$ विस्तारं $\frac{१}{२}$ वेधः
$\frac{१}{८}$ इष्टिकाघनं $\frac{३}{६४}$ चितिन्यासः
दैर्घ्यं ४ विस्तारं ३ वेधः २ भित्ते-
र्घनफलम् २४ इदमिष्टिकाघनेन $\frac{३}{६४}$ भक्तं चिता
विष्टिकामितिः ५१२ चितौ तरास्च १६ एवं पाषाणच-
येपि इति चितिव्यवहारः समाप्तः

अथ क्रकचव्यवहारः

दैर्घ्यं वेधाहतं दारो रेखाढ्यैर्दारिणस्थलैः २४३ हत्वाक्षे-
त्रफलं सर्वपट्टानां जायते खलु उदाहरणम् यद्दारोरे-
कपट्टस्यपिण्डं मूले हस्तोन्मितमग्रे भूपांगुलोन्मितं दै-
र्घ्ये त्वेकत्रांगहस्तोन्मितमन्यत्राब्धिकरोन्मितं तत्स्था-
नचतुष्केषु दार्यंते चेत्तत्पट्टानां क्षेत्रफलैक्यं वद न्यासः

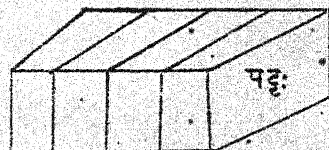
पट्टः

दैर्घ्यं ६ दैर्घ्यं ४ पिण्डे १/१ २/३ दारणस्थानसंख्या ४ अत्र दैर्घ्ययोर्योगं १० द्विभक्तं दैर्घ्यः ५ पिण्डयोगं ५/३ द्विभक्तंपिण्डः ५/६ दैर्घ्यपिण्डाहतिः २५/६ एकाद्यदारणस्थलै ५ र्गुणिताः १२५/६ तत्पट्टानांक्षेत्रफलयोगं जातं १२५/६ हरभक्तं २० ५/६

अथक्रकचान्तरकर्मम्

वेधविस्तारयोर्घातमेकाद्यैर्दारणस्थलैः २४४ हत्वातिर्य्यक्त्कयादारुदार्य्यतेचेत्फलं भवेत् उदाहरणं यस्यैक पट्टस्यदारो विस्तारं सार्द्धहस्तोन्मितं पिण्डहस्तद्वयं तत्स्थानत्रयेषुतिर्य्यक्त्कया विस्ताररूपेणदार्य्यतेचेत्तत्पट्टानांक्षेत्रफलं सर्ववद

न्यासः ३/२ २/१ दारणसंख्या

३ सैका ४ पिण्डः २ विस्तारः ३/२ वधं ३ सैक दारण
घ्नं १२ क्षेत्रफलैक्यम् १२

अथान्योन्यफलानयनविधिरुच्यते

नीचोच्चकुलयोर्मध्येयद्गुणस्तद्घनाहतम् २४५ उत्तम-
स्यघनंतत्तु नीचजातिघनंभवेत् नीचोच्चवंशयोर्मध्ये
यद्गुणंतद्घनोद्धृतम् २४६ नीचजातिघनंलब्धमुच्च-
जातिघनोच्यते यद्गुणंवंशयोर्मध्ये तद्वर्गेणसमाहतम्
२४७ उच्चक्षेत्रफलंतच्च नीचक्षेत्रफलोच्यते यद्गुणं
कुलयोर्मध्येतत्कृत्यापरिभाजितम् २४८ नीचक्षेत्रफ-
लं लब्धमुच्चक्षेत्रफलोच्यते उच्चजातिघनान्नैव नीच
क्षेत्रफलं भवेत् २४९ नीचक्षेत्रफलाच्चापितूत्तमस्य
घनंनहि उच्चक्षेत्रफलात्तद्वन्नीचजातिघनंनहि २५०
नीचवंशघनाच्चापितूच्चक्षेत्रफलंनहि.

अथकाष्टविदारणकर्मणिभाटकफले क्षेत्रफलज्ञानमुच्यते.

वेधदैर्घ्याहतिर्दारैरभ्यस्त दारणस्थलैः २५१ दारणी-

यफलंज्ञेयंतद्विदारणाकर्म्मणि वेधविस्तारयोर्घात
मभ्यस्तंदारणस्थलैः २५२ तिर्य्यक्तयातु तद्दारोर्दार
णेतत्फलं भवेत् उदाहरणं यस्यैकपट्टस्य दारोर्दैर्घ्यंपं-
चहस्तोन्मितं पिण्डं हस्तद्वयं तत्स्थानत्रयेषु दैर्घ्यरू-
पेणदार्य्यते चेत्तद्घाटकायक्षेत्रफलंवयंवद न्यासः दै-
र्घ्यः ५ वेधः २वधं १० दारणस्थानैः ३ हत्वाजातंदा-
रणीयफलम्३० उदाहरणं यस्यैकपट्टस्यदारोःपि-
ण्डंहस्तद्वयोन्मितं हस्तोन्मितंतुविस्तारं तत्तिर्य्यक्त
याचतुर्षुस्थानेषुदार्य्यते चेत्तद्दारणीयफलंवद न्या-
सः पिण्डः२ विस्तारं१ वधं२ दारणस्थानैः ४ हत्वा-
जातं दारणीयफलम्८ इतिक्रकच व्यवहारः

अथ राशिव्यवहारः

मध्येधान्यादिराशीनांयत्सूत्रमग्रवृत्तयोः २५३त-
द्वर्गाद्वृत्तजव्यासखण्डवर्गोनितात्पदम् वेधः स्याद्वृ
त्तषष्ठांशवर्गवेधवधंबुधैः २५४ स्थूलं घनफलंज्ञे-
यंवावृत्तव्यासयोर्वधं वेधघ्नं भास्करात्तं स्यात्सूक्ष्मं

राशिं घनं फलम् २५५ उदाहरणम् यस्य धान्यादिराशेर्वृत्तं द्वादशहस्तोन्मितं वेधसत्र्यंशैक हस्तोन्मितं तस्य घनफलं वद न्यासः

राशिः

परिधिः १२ वेधः $\frac{४}{३}$ स्थूलं घनफलं $\frac{१६}{३}$ परिधिः १२ व्यासः ३ $\frac{१००५९}{१२२७२}$ सूक्ष्मं घनफलं ५ $\frac{८५५}{९२०४}$

व्यासः $\frac{४६८७५}{१२२७२}$ घनफलं $\frac{४६८७५}{९२०४}$

अथ पादोनार्द्ध पादराशीनां फलानयनमुच्यते

सत्रिभागैकयुग्माब्धिनिघ्नात्तु परिधेः फलम् स्यात्पादोनार्द्ध पादांशराशेः स्वगुण भाजितम् २५६ उदाहरणं यद्राशिवृत्तं द्वादशहस्तसमं तद्राशेः पादोनार्द्ध पादांशघनफलान्वद न्यासः

पादोनं ९

पादोन वृत्तं ९ तद्गुणकः $\frac{४}{३}$ गुणघ्नं पादोन वृत्तंपूर्णपरिधिः १२ तस्मात्प्राग्वज्जातं घनफलं ५ $\frac{८५५}{९२०४}$ गुणं $\frac{४}{३}$ भक्तं जातं घनफलम् ३ $\frac{१००५९}{१२२७२}$ **अथार्द्धराशेः** न्यासः

अर्द्धराशिः ६

गुणः २ पूर्णपरिधिः १२ तद्घनफलं ५ $\frac{८५५}{९२०४}$ गुणः २ भक्तं जातं घनफलं २ $\frac{३३५३}{६१३६}$

अथ पादराशेः न्यासः

पादं ३

गुणः ४ पूर्णपरिधिः

१२ तद्घनफलं ५ $\frac{८५५}{३२०४}$ गुणः ४ भक्तं जातं पादराशे
र्घनफलं १ $\frac{३३५३}{१२२७२}$ अथराशिफलोपपत्तिरुच्यते
भक्त्वावेधमभिन्नेनतेनवेधेनयत्फलम् तेनचैकादिनि
घ्नेनव्यासंहत्वासमुद्धरेत् २५७ पूर्णवेधेन विस्ताराःस्यु
र्वेधान्तमितिक्रमात् विस्तारमन्तिमंचात्रपूर्णव्यास
समंभवेत् २५८ भिन्नांशयुक्तवेधस्य नान्तिमं कोष्टमा-
चरेत् शून्यवेधस्यविस्तार वृत्तोशून्यौ स्मृतौबुधैः २५९
शून्यप्रथमयोर्व्यासयोगंयुग्मोद्धृतंफलम् तज्ज्ञेयंप्रथमं
चाथविस्तारंप्रथमस्यच २६० द्वितीयव्यास संयुक्तं कृ
त्वार्द्धस्याद्द्वितीयकम् द्वितीयव्यासंसंयुक्तां तृतीयविस्तृ
तिंतथा २६१ कृत्वार्द्धंतत्तृतीयाख्यंविज्ञेयंगणकोत्त-
मैः तृतीयविस्तृतिंयुक्त्वा चतुर्थविस्तृतौबुधैः २६२
कृत्वाखण्डंचतुर्थाख्यंस्यात्फलंचैवमेवहि तत्पूर्वव्या-
सखंडंतुफलमाद्याह्वयंमतम् २६३ द्विघ्नमाद्यंध्रुवं
ज्ञेयमाद्यंतद्ध्रुवकान्वितं द्वितीयाख्यंफलंज्ञेयंताद्द्विती-
यंध्रुवान्वितं २६४ तृतीयाख्यंफलंज्ञेयं तृतीयंचध्रुवा

वान्वितं चतुर्थरव्यं फलं ज्ञेयमेवं सर्वे थवा फलाः २६५

४९०८८ १५६२५

अष्टाष्टाभ्रांकसिंधुघ्नास्ते ते स्वस्वफलाभिधाः तत्वषड्बा

परिधयः परिधि

सरैर्भक्ता जायन्ते कुण्डलाः खलु २६६ कुण्डलव्यासयो

र्घातं वेदाप्तं क्षेत्रमीरितम् क्षेत्राणां संयुतिं कृत्वा स्याद्राशि

घनं फलम् २६७ कुण्डलानां युतिश्चात्र राशेः पृष्टफलं भ-

वेत् वेधवृत्तवधार्द्धं वा राशेः पृष्टफलं भवेत् २६८ यथारा

शिपरिधिः ३६ व्यासः $\frac{५६२५००}{४९०८८}$ वेधः ४ अभिन्नवेधेन

४ भक्तः फलं १ एवमुक्तवद्वेध ४ पर्यन्तव्यासाः प्रथम

व्यासः $\frac{१४०६२५}{४९०८८}$ द्वि० व्या० $\frac{२८१२५०}{४९०८८}$ तृ० व्या० $\frac{४२१८७५}{४९०८८}$

चतुर्थव्यासः $\frac{५६२५००}{४९०८८}$ स्पष्टव्यासा एव फलानि अत्रो

पयोग्यानि प्रथमफलम् व्यासः $\frac{१४०६२५}{९८१७६}$ द्वि० फ० व्यासः $\frac{४२१८७५}{९८१७६}$

तृती० फ० व्यासः $\frac{७०३१२५}{९८१७६}$ चतुर्थफलम् व्यासः $\frac{९८४३७५}{९८१७६}$ अथ-

कुण्डलानि प्र० परिधिः $\frac{६९०३}{१५३४}$ द्वि० परिधिः $\frac{२०७०९}{१५३४}$ तृती० परिधिः $\frac{३४५१५}{१५३४}$

चतुर्थ० परिधिः $\frac{४८३२१}{१५३४}$ अथ क्षेत्रफलानि प्रथमः क्षेत्रफ० $\frac{९७०७३४३७५}{६०२४०७९३६}$

द्वि० क्षेत्रफ० $\frac{८७३६६०९३७५}{६०२४०७९३६}$ तृती० क्षेत्रफ० $\frac{२४२६८३५९३७५}{६०२४०७९३६}$ चतुर्थ०

क्षे० फ० $\frac{४७५६५९८४३७५}{६०२४०७९३६}$ क्षेत्रफलैक्यं राशेर्घनफलम्

८१५४१६८७५००
६०२४०७९३६

हरभक्तं जातं घनफलं १२५ $\frac{५४१५४०३५}{१५०६०१९८४}$ व्या. $\frac{५६२५००}{४९०८८}$ वृत्तं ३६ घातः

१२५ $\frac{५४१५४०३५}{१५०६०१९८४}$ अथवा व्यासवृत्ताहतिः $\frac{२०२५०००}{४९०८८}$

अस्यास्त्र्यंशः राशेर्घनफलंवा १३७ $\frac{१५५९}{३०६८}$ राशेः पृष्ट-

फलं ७२॥ इष्टाऽकस्याऽधसंकुलं कृत्वा तस्य फलात्फलं

इष्टांऽकस्यानयित्वा तु तत्सूक्ष्मं जायते फलं २६९

अथ राशेः स्थूलफलोपपत्तिः

वृत्तत्रिमांशकं[३] यत्तद्विस्तारं[व्यासे] स्थूलमुच्यते तेन घ्नं वृत्त[परिधेः]पादांशं[४]

स्थूलक्षेत्रफलं भवेत् २७० क्षेत्रं वेधाहतं कृत्वा वृत्तखात

समं फलम् विज्ञेयं तद्गुणै[३]र्भक्तं स्थूलं राशिफलं भवेत् २७१

यथा राशिपरिधिः ३६ स्थूलव्यासं १२ वृत्तपादं ९ वेधः ४

वृत्तपादाहतं व्यासं वृत्तक्षेत्रफलं १०८ वेधाहतं वृत्तखा-

तसमं घनफलं स्थूलं ४३२ तत्र्यं[३]शं वृत्तखातस्य सूचीखा-

तसमं राशेः स्थूलं घनफलम् १४४ इति राशिव्यवहारः समा०

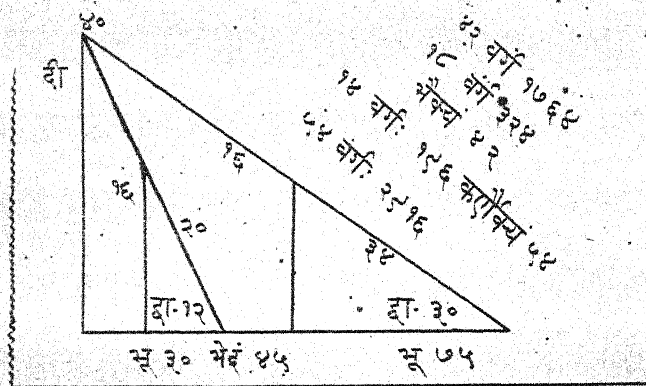
अथच्छायाव्यवहारः

छाययोः कर्णयोश्चाऽपि भेदयोर्वर्गयोस्तयोः भेदाप्तं द्विघ्नं[२]

शंकोस्तु वर्गलब्धिस्तदुच्यते २७२ सैकलब्धेः[१] पदेन घ्नं

कर्णयोरन्तरंद्विधा छाययोरन्तरेणोनयुक्तमर्द्धे प्रभेस्मृते २७३ छाययोर्योगवर्गेतु कर्णयोरन्तरस्यच वर्गस्यैवान्तरं कृत्वातेनाप्तंद्वि[2]घ्नशंकुजं २७४ वर्गंतत्सैकलब्धस्य मूलंकर्णान्तराहतम् द्विस्थं[12] भैक्येन विश्लेषयोगमर्द्धे प्रभेस्मृते २७५ कर्णयोश्छाययोश्चैवयोगवर्गान्तरोद्धृतम् यद्वर्गंद्वि[2]घ्नशंकोस्तुलब्धस्यैकां[1]न्तरात्पदं २७६ कर्णयोगाहृतंद्विस्थं[2] भैक्येना(पायायोगेन)ऽयोगसंयुतिम् कृत्वाखण्डे प्रभेस्याताां छाययोऽ(ऽतरस्य)रन्तरस्यच २७७ वर्गेकर्णैक्यवर्गस्य भेदं कृत्वाहरोभवेत् द्वि[2]घ्नशंकुकृतिं भक्त्वा छेदेनफलरूपयोः[1] २७८ भेदमूलाहृतंकर्णयोगं द्वि[2]स्थापितंतयाभाभेदेनान्तरयुतिंकृत्वाच्छाऽर्द्धे प्रभेस्मृते २७९ उदाहरणम् एकदीपप्रकाशेषोडश[16]षोडश[16]भागांकितयोः कीलयोश्छाययोरन्तरस्त्र्य[18]ष्टेन्दुप्रमितं कर्णयोरन्तरं शक्र[14]प्रमितंचेत् छायेवद अथवा भैक्य(छायायोग)द्व्यब्धि[42]मितं कर्णान्तरं शक्रो[14]न्मितं चेत् छायेवद अथवा भा(छा)योगं द्व्यब्धि[42]मितं कर्णयोगंवेदास्[54]समंचेत् छायेवद अथवा छायान्तरं[18]

नागेन्दुमितं कर्णयोगं वेदाक्षि ५४ प्रमितं चेत् छायेवद न्यासः

शंकुः १६ शंकुः १६ भान्तरं १८ कर्णान्तरं १४ अनयो-
र्वर्गान्तरेण १२८ संहृद्विघ्नशंको ३२ वर्ग १०२४ लब्धं ८ से-
कं ९ मूल ३ घ्न कर्णान्तरे ४२ भान्तरं १८ युक्तोनार्द्धे जाते
छाये ३०।१२ कर्णौ ३४।२० अथवा शंकू १२।१२ भांत
रं ४ कर्णान्तरं २ छाये ५।९ कर्णौ १३।१५ कर्णयोगः
२८ वर्गः ७८४ छायायोग १४ वर्गः १९६ द्विघ्न शंकु २४
वर्गः ५७६ छायान्तर ४ वर्गः १६ कर्णान्तर २ वर्गः ४

अथ छायान्तरक्रमः

नावियुक् दीपकोच्छ्रायसंशंकुदीपतलान्तरघ्नशंकुघ्नशं-
कुभाज्ञेया छा दीपशंकुतलान्तरम् २८० शंकुघ्नभाहृतं

शंकुयुक्तं दीपौच्च्यमुच्यते दीपौच्च्य नरयो र्भेदं कृत्वा
तच्छायया हृतम् २८१ तत्कीलासं फलं दीपकीलयोः स्या-
त्तलान्तरम् भाग्रयोरन्तरं छाभा भाभेदाप्ता धरा भवेत्
२८२ तद्भूमिनरयोर्घातं भाप्तं दीपौच्च्यमुच्यते शंकु-
घ्नावस्तु भा शंकोरा भया सा फलं भवेत् २८३ तद्वस्तो
रुच्चता ज्ञेया वस्तुघ्ना शंकुभा थवा तद्वस्तोरा भया भ-
क्ता शंकुः स्यादनुपाततः २८४ दृक्सूत्रं दृष्टिकर्णः
स्याद्धा भूबाहुश्च भूर्भवेत् कोटयग्रं दृग्गृहं स्वेष्टदेशा-
तुल्य क्षितौ भवेत् २८५ तद्दृग्गृहन्तु शैलाग्रं वृक्षाग्रं दीप-
कस्थलं छायाग्रे स्वस्थलं किम्वा कोटयग्रे स्वस्थलं भ-
वेत् २८६ कोटयग्रे स्वस्थलं यत्र छायाग्रे दृग्गृहं भवेत्
तद्दीपौच्च्यकृतौ दीपतल भाग्रान्तरस्य च २८७ वर्गैक्या
द्धं च तन्मूलं दृक्कर्णं तदुदीरितम् गम्यागम्य दृग्गृहान्तं
भेदं तत्स्वस्थलाद्भवेत् २८८ उदाहरणं दीपौच्च्यं द्वा
दशैस्तुल्यं यत्र दीपतल भूमिस्थानादामोन्मिते स्थाने भू
मौ अष्टसमं कील मूर्द्धीकृतं चेत्तत्कीलस्या भांवद

अथवा द्वादशैव दीपौच्च्ये वेदोन्मितेशंकुदीपयोस्तला
न्तरे नवभागतुल्यं शंकु मूर्ध्वीकृतं चेत्तच्छंकोराभां वद

न्यासः शंकुः ८ तलयोरन्त-
रं ३ दीपौच्च्यं १२ उक्तवत्कर-

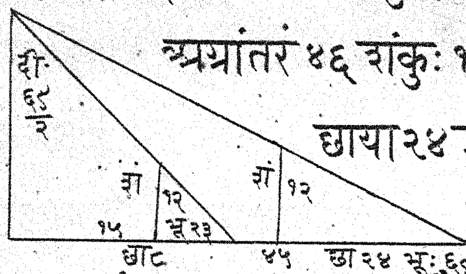

णाज्जाता शंकुछाया ६ छायाशंकुभ्यां जातः कर्णः
१० छायाग्रदीपतलान्तर ९ दीपोच्छ्रितिभ्यां जातं पूर्णक-
र्णं १५ न्यासः दीपौच्च्यं १२ तलां
तरं ४ शंकुः ९ जाताशंकुछा

या १२ उदाहरणं छायाशंकुतलान्तरैर्दीपौच्च्यं वद तथा
छायाशंकुदीपौच्च्यैस्तलांतरं वद न्यासः छाया ६ शं-
कुः ८ तलान्तरं ३ जातं दीपौच्च्यं १२ न्यासः छाया ६
शंकुः ८ दीपौच्च्यं १२ जातं तलांतरं ३ उदाहरणं दी-
पप्रकारो दीपतलात्किंचिद्दूरे द्वादशांगुलं शंकुमूर्ध्वीकृ
तं चेत्तच्छाया चाष्टां८गुलोन्मिता जाता ततस्तस्मिन्ने
व सूत्रे तच्छंकुस्थानात्सपादैक $1\frac{1}{4}$ हस्तोन्मिते दूरे
द्वादशांगुलं शंकुं स्थाप्य तच्छाया वेदयुग्मां २४ गुलस-

माजाताचेद्दीपोच्च्यं तथा शंकुदीपतलान्तरं वद न्यासः

अग्रांतरं ४६ शंकुः १२ छाया ८ शंकुः १२ छाया २४ प्रथमछायाग्रदीपतलान्तरं २३ द्वितीयछायाग्रदीपतलान्तरं ६९ दीपौच्च्यं ३४ $\frac{1}{2}$ प्रथमशङ्कुतलदीपतलान्तरं १५ द्वितीयशंकुतलदीपतलान्तरं ४५ प्रथमपूर्णदृक्कर्णवर्गः $\frac{६८७७}{४}$ द्वितीयपूर्णदृक्कर्णवर्गः $\frac{२३८०५}{४}$.

अथदीपोच्च्यशङ्कुभ्यांदृक्कर्णपूर्णभुजयोरानयनम्.

शंकुवर्जितदीपोच्च्यकोटिजं दृक्श्रवस्पृशन् बाहुंप्रकल्पयित्वातुतद्भुजस्यकृतौबुधैः २८९ दीपौच्च्यनरविश्लेषवर्गमाद्यैवतत्पदम् दीपोच्च्यैन नरोनेन भक्त्वादीपोच्च्यताडितम् २९० तद्दृक्कर्णोभवेद्बाहुं हत्वादीपोच्च्यकेन च विनृप्रदीपकौच्च्येन भक्त्वास्यात्पूर्णदोर्धरा २९१ दृक्कर्णानयनार्थंवा कोटिं दीपौच्च्यसंज्ञकां कल्पयेत्स्वस्थले हीष्टांतुल्येकौच भूमौ प्रसारिताम् २९२ दोर्भु

मिंदीपकौच्च्यंवादीपौच्च्यं दोर्धरांबुधैः नरदीपोच्च्यभे-
दंभां शंकुदीपतलान्तरम् २९३ शंकुकल्पितबाहुस्वा
शंकुकाग्रं निजस्थलं ध्यात्वा हक्कर्णमानन्तु त्वानयेदुक्त
वद्बुधः २९४ इतिछायाव्यवहारः

अथांकाऽवयवानयनम्.

इष्टांकस्याऽवशेषंतु दशसंगुणं हरोद्धृतं तत्फलं दशमां
शः स्यात्तच्छेषं दशताडितम् २९५ हारासंतच्छतांशः
स्यात्तच्छेषंच दशाहतम् हारासंतत्सहस्रांशं तच्छेषं
चदशाहतं २९६ हारासमयुतांशः स्यात्तच्छेषं दशसंहि
तम् हारासंलक्षकांशः स्यात्तच्छेषं दशसंगुणं २९७ हारा-
संप्रयुतांशः स्यात्तच्छेषं दशताडितम् हारभक्तं फलंय-
त्तत्कोट्यंशं परिकीर्त्तितम् २९८ एवं शेषं दशसंगुणं हा-
रासंचपुनः पुनः अर्बुदांशादिकं ज्ञेयमंकस्याऽवयवं
खलु २९९ उदाहरणम् खासविश्वहरेणासमंऽकंसाऽ
वयवंवद न्यासः भाज्यः ५० भाजकः १३ लब्धं ३ दशां
शं ८ शतांशं ४ सहस्रांशं ६ लक्षांशम् १ एवं ५।८।४

६।१।५।८।४।६।१।५।८।४।६।१ एतद्यथाक्रमं वा ३।८४६१५८४६१५८४६१५८४६१ इत्यंकाऽवयवानयनम्. अथ गणितपाशव्यवहारः भेदाःस्युर्देशघातंतुतच्चांकैक्येनमर्द्दितं देशासंदेशतुल्यंतंस्थानवृद्ध्याहिसंयुतं ३०० कृत्वासंख्यायुतिस्तत्रविज्ञेयागणकोत्तमैः उदाहरणम् द्विकाष्टकाभ्यांसंख्या भेदान्संख्यैक्यंवद तथात्रिकनवकाष्टकैस्संख्या भेदान्संख्यैक्यंवद तथायुग्मादिपञ्चान्तैः संख्या भेदास्संख्यैक्यंवद तथाद्वैकाद्यष्टपर्य्यन्तैस्संख्या भेदान्संख्यैक्यंचवद न्यासः २।८ अत्रदेशद्वयं १।२ घातः २ जातौ संख्या भेदौ २ यथा २८।८२ अथस एव घातो२ कैक्य १० घ्नः जातः २० देशसंख्यया २ भक्तः फलं २० देशद्वये स्थानवृद्ध्यायुक्तंजातं ११० संख्यैक्यं ११० द्वितीयन्यासः ३।९।८ अत्रदेशाः १।२।३ घातः ६ भेदाः ६ यथा ३९८।३८९।८९३।८३९।९३८।९८३ अंकानांयोगेन २० निघ्नाः १२० देशत्रयेण भक्ताः फलं ४० स्थान

वृद्धया देशात्रयेयुक्त्वा ४००० जातसंख्यैक्यं ४४४०
तृतीयन्यासः २।३।४।५ देशाः १।२।३।४ वधं २४ भेदाः
२४ संख्यैक्यं ९३३२४ चतुर्थन्यासः १।२।३।४।५ भे-
दाः १२० अंके १।२।३।४।५ क्य १५ घ्ना १८०० देशा-
साः फलं ३६० संख्यैक्यं ३९९९९६०

अथ विशेषभेदानयनम्.

यावद्देशेषुतुल्यांकास्तत्प्रकारैः पृथक्कृतैः ३०१ प्राग्भेदा
उद्धृता भेदास्तत्संख्यैक्यंच पूर्ववत् उदाहरणम् द्विद्वे-
कचन्द्रैस्तथायुग्माष्टपंचेष्वक्षैः संख्याभेदान्संख्यै
क्यंवद न्यासः २।२।१।१ अत्र प्राग्वद्भेदाः २४ अत्र
देशद्वयेतुल्यांकौतर्हि प्राग्देशद्वया ज्जातौ भेदौ २।२ प्रा
ग्भेदाः २४ समभेदयोग ४ भक्ताः फलं ६ जाताः भेदाः
६ तद्यथा २२११।२१२१।२११२।१२१२।१२२१।
११२२। प्राग्वत्संख्यैक्यंच ९९९९ अपरन्यासः ४।
८।५।५।५ प्राग्वद्भेदाः १२० देशत्रयोत्थभेदै ६ भक्ताः
फलं २० जाताः भेदाः २० तद्यथा ४८५५५।८४५५५।५४८५५

एवंविंशान्मिताः ज्ञेयाः संख्यैक्यंच ११९९९८८

अथांकपाशान्तरम्

एकैकेनोन संस्थानित्यंकानि यदित्तत्रच ३०२ अंकाना
माहतिर्धीरैस्संख्या भेदाउदीरिताः उदाहरणम् एकैक
हीनषड्देशास्थितांकानांसंख्याभेदान्वद न्यासः ९।८
।७।६।५।४ एषांघातेजाताः संख्याभेदाः ६०४८०
अथांकपाशान्तरम् निरंकंचांक संयोगाद्व्येकादेके
कंवर्जितान् ३०३ व्यस्तानेकोनदेशेषु विन्यस्यैवक्र
मास्थितैः भक्ताद्येकस्थलैः क्रौघैस्तान्भेदाः स्युस्तुतद्ध्रुवं
३०४ उदाहरणम् पञ्चदेशस्थैर्यद्योगोविंश्योन्मितं
भवति तत्संख्या भेदान्वद न्यासः अत्रांकैक्यं १३
व्येकं १२ देशाः ५ व्येक देशाः ४ अंकैक्यं १३ व्येकं १२
एतन्निरेक स्थानान्तम् ४ एकैक रहितं विन्यस्य १२।११।
१०।९ क्रमस्थैरेकादिभिर्भक्त्वा $\frac{12}{1}$ । $\frac{11}{2}$ । $\frac{10}{3}$ । $\frac{9}{4}$ | घातंसंख्या
भेदाः ४९५ इत्यंकपाशः ३०४. **श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रे-
मवल्लभविरचिते परमसिद्धान्ते गणितभागाधिकारः प्रथमः**

अथ घट्यादिमानानि

प्राणैः खांगाग्नि भिर्लिप्तास्यात्तत्षष्ट्या दिनं भजम् स्या
न्मासंसावनंत्रिंशद्वासरैः सावनैर्भवेत् १ त्रिंशद्भिस्ति
थिभिश्चैकंचान्द्रमासमुदीरितम् सूर्यसंक्रमयोर्मध्ये
सौरमासंमुदीरितम् २ स्वमासैर्द्वादशैर्वर्षं विज्ञेयंगण
कोत्तमैः सौरवर्षनराऽब्दः स्यात्स्यात्सौराऽब्दोऽर्कवत्स
रः ३ सौराऽब्दंसुरदैत्यानां घस्त्रंदिव्यंदिनं भवेत् दिव्यैः
खांगाग्निभि ३६० र्घस्त्रैर्वर्षः स्याद्देवदैत्ययोः ४ तदेव
दिव्यवर्षः स्याद्दिव्याऽब्दैः खखखराऽर्कभिः स्याद्युगस्त
सत्य १७२८००० त्रेत १२९६००० द्वापर ८६४००० कलिः ४३२००० युगं ४३२००००
त्कृतादीनामल्यानामैक्यमुच्यते ५ तद्युगस्यदशांशस्तु
चतुस्त्रिद्व्येकताडितः क्रमशः सत्यपूर्वाणामल्पाना
म्मितयोमताः ६ सत्येत्रेतायुगेचैव द्वापरेचकलौतथा
संधिः सूर्यांशकंस्वस्वप्रारम्भदिवसोन्तरम् ७ स्वस्व
पूर्णदिनात्पूर्वमेवंसंधिः स्मृतोबुधैः सत्याद्यैक्यंयुगंदि
व्यंयुगैर्दिव्यैः खखवांगुलैः ८ स्याद्ब्रह्मणोहर्न्निशांतस्य
त्रिंशद्भिर्मासमुच्यते तैरर्कैर्वत्सरंज्ञेयंतैः शतैरायुरु

च्यते ९ ब्रह्मणस्त्वायुषश्चैवयाताः पूर्वार्द्धवत्सराः पंचा
शद्वोग्यवर्षाणाम्मध्येऽयंप्रथमंदिनं १० ज्ञेयंब्रह्मदिने
१४४०००१२०
यातसौराऽब्दाः परिभाजिताः प्रयुतघ्नैर्युगैस्त्रैः स्युर्लि-
४३२००००००
प्ता ब्रह्मदिनेगताः ११ कोटिघ्नैर्द्वर्थनिर्वेदाब्दैर्ब्राह्मिंकल्पं
नृणां भवेत् तदेवब्रह्मणो घस्त्रमानंत्रिंशत्कलोन्मितं १२
सूर्योदयो त्तथान्नृणामुद्यमाद्या भवन्तिहि रात्रौस्वा
पादिकंतद्द्ब्रह्मणः परिकीर्त्तितः १३ शयनेप्रलयंतस्य
मरणे विलयं भवेत् यथारात्रिद्युमानौस्तस्तथामरणजी-
वनौ १४ यद्वत्कुम्भकराः कृत्वासचक्रान्मृत्तिकाघटान्
स्वार्थंकुर्वंतिह्येत्थंतु नित्यंकुम्भक्षयोद्भवे १५ यथाचैकं
कचक्रंतुकुर्वंतिघटकारकाः देहाऽवसानपर्य्यन्तं यत्ना
च्चक्रःस्थिरोभवेत् १६ ततस्तद्विलयंयातिह्येवंतद्द्विधै
रपि भूः स्थिरामृत्समाः प्राणा जीवाः कुम्भसमाःस्मृ-
ताः ७७ भूगोलाद्दूरसंस्थत्वान्नित्यमाप्रलयंरविं पश्य
त्येवहिलोकेशस्तस्माद्ब्रह्म अब्दशो १०००युगैः १८ दि-
व्यैर्विधेर्द्युमानंस्यात्तद्वत्तद्रजनीभवेत् मध्याह्नतच्छेल

द्यां ऽस्ते: सूर्या ऽस्तंरवरवदिङ्गितै: १९ रात्र्य ऽर्द्धरवस्व पञ्चाशे राव्य न्तंरवरवरवान्तकै: दिव्यैर्युगैर्भवेदव्ययु- गंदिव्यंयुगंमतम् २० यद्देहाद्यो भवस्तस्मिं ल्लीनस्त- त्प्रलयेविधे: स्यात्सूर्य्यो नेत्रजश्चेन्दुर्मनजो मुखजः शि- खी २२ कर्णजो मारुतः प्रोक्तः कर्णजः प्राणउच्यते- नाभिजंत्व ऽन्तरिक्षस्या ब्राह्मणो मुखजो भवेत् २२ एववे- दोदितं सर्वं विज्ञेयं ब्रह्मदेहजम् स्वप्रभाते विधिस्त्वेता- न्नित्यमुत्पादयत्य ऽतः २३ भूगोलो ब्रह्मदेहान्तपर्य्य- न्तं सुस्थिरो दितः

ब्रह्माण्डादिकज्ञानम्.

नारिकेलफलस्यैव काष्ठवद्गोलकाकृतिः २४ ब्रह्माण्डो महदाकाशे चोत्पन्नस्त्वीश्वरेच्छया वाकटाहद्वयस्यै- वसंपुटो गोलकाकृतिः २५ ईश्वरस्येच्छयोत्पन्नो ब्रह्मा ण्डस्त्व ण्डसदृशः ब्रह्माण्डस्योदरे भूमिर्भूमेर्बाह्यं स- मंततः २६ आकाशे खेचरा मेघपूर्वास्त्वैवाशुगा नगाः भूगोलाद्योजनैस्सूर्य्यै र्भूवायुरूर्ध्वगः स्मृतः २७ तदू ऽ र्ध्वे ज्वलनं तूर्द्ध्वं तस्योर्द्ध्वं चावहा ऽनिलः तयोर्मध्ये न्तरवे

प
गस्यान्ततोर्ध्वं प्रवहाऽनिलः २८ तत्पश्चादतिराख्याता
चं बु
राशिचक्रस्यदर्शनात् खेचराः स्युस्तदाधीनाश्चंद्र विच्छु
क्र सू मं बृ शं न ता
क्रभास्कराः २९ भौमेज्यार्कसुताश्चाऽथ भानिताराणि
४
तत्क्रमात् ततः समीरणाश्चाब्धिप्रमिता ऊर्द्ध्वतोर्द्ध्वतः ३०
उद्वहः संवहश्चैव सुवहश्चपरावहः लोकाः ७ भूर्लोकं
दृ उ
दक्षिणेव्यक्षात्तस्मात्सौम्यमध्यं भुवः ३१ स्वर्लोकं तु सु-
मेरुः स्यात्खे महश्चजनस्ततः ऊर्द्ध्वं तपस्ततः सत्यं ब्रह्मा
ण्डाऽभ्यन्तरे भवेत् ३२

समुद्रद्वीपादिकम्

समुद्रभ्रमणं सूक्ष्ममतिदीर्घं प्रजायते तद्विधा पूर्वपश्चा
च्च याम्योदग्गमनं तथा ३३ यत्रेदानीं समुद्रोस्ति तत्स-
सिन्धुः प्रकीर्त्तितः यत्रेदानीं नार्णवोस्ति तद्विसिंधुः प्र
कीर्त्तितः ३४ अतीवचिरकालेन साऽर्णवस्थानतोऽर्णवः
व्यऽर्णवस्थानकं याति साऽर्णवोव्यऽर्णवोच्यते ३५ यस्मा-
त्पूर्वबुधैरुक्ता लंकादेवगृहादयः पत्तना विजलस्था
ने सिन्धौ मग्नास्तु संप्रति ३६ असम्भव जलस्थाने चूर्णो
त्थप्रस्तरादिभिः मन्यन्तेऽप्रतीतिं तु धीराः सिद्धान्त-

कारकाः ३७ त्रि[३]भागंपृथिवीमध्येसामुद्रांबु च बाह्यतः
भूमिः पा[४]दांशकं बाह्यात्प्रत्यक्षं दर्शिता जनैः ३८ समुद्रं
[१]केवलं भूमौ मृद्गुणाद्दर्शनादिभिः तन्मामानिततोलोकैः
कथिताऽन्यप्रमाणतः ३९ समन्ताज्जलधेर्मध्ये भूमि
स्तद्द्वीपमुच्यते द्वीपो न समकोणः स्यान्न च द्वीपाः स-
माः स्मृताः ४० नद्वीपाः कुण्डलाकाराः नद्वीपा दर्पणो
दराः द्वौः स्वल्पैरम्बु दैर्युक्ता विषमाः कुत्रकुत्रचित् ४१
दृश्यन्तेत्राऽ[मेघा]म्बुदास्तद्वद्द्वीपा भूमौ प्रकीर्त्तिताः लव-
णाख्या ऽर्णवात्सौम्ये मेरोः सांनिध्यदेशतः ४२ याम्येतद-
न्तरं द्वीपं जम्ब्वाख्यं विषमं मतम् नैर्ऋत्याग्नेयदिग्दैर्घ्ये भू
[१०१]सिंदिग्भागकोन्मितम् ४३ वायव्याग्नेयदिग्दैर्घ्ये [८८]वसु
नागांशकोन्मितम् पश्चान्नैर्ऋत्यदिग्दैर्घ्यं [१०९]गोभ्रचन्द्रांश
कोन्मितम् ४४ द्वीपं तद्द्वीपराजः स्यात्तस्मादऽस्यान्तयो
च्यते लंकातः पश्चिमेव्यक्षे[२५]तत्त्वषष्ठ्यं[६०]ऽशकान्तरे ४५
तद्वत्सा[२]वाद्यास्य[३]गंभ्यंशांतिर्यक् [३५]पंचाग्निभिर्लवैः त[२]द्दिग्घ्नं
वायुदिग्वातस्मिश्राख्यं द्वीपमुच्यते ४६ सिद्धानां पत्तना

१५० पलभागतः ७५ पलांश
त्सौम्येतिर्य्यक्कृतिर्व्यक्षभागतः पश्चात्प्राऽक्षांशपर्य्यन्तं
तद्द्वीपमऽमराभिधम् ४७ तदेवकुरुपूर्वाणांवर्षाणांस्था-
नमुच्यते तत्तिर्य्यग्भग्नकुटिलपत्राकारः समःस्स्मृतः ४८
तस्याग्रंयाम्यगंतस्यमूलंमेरुसमीपगः श्र्यासेरण्डदलाका-
रंजम्ब्वाख्यंद्वीपमुच्यते ४९ तन्मूलंमेरुसान्निध्यमऽग्रं-
भारत किन्नर हरि
तद्व्यऽक्षसन्मुखम् तदेवभारतादीनांस्ववर्षाणांस्थानमु
च्यते ५० सिद्धानांपत्तनात्पूर्वं पश्चाद्रोमकपत्तनात् व्य-
क्षेव्यक्षात्तद्रसांशंसौम्यगंदक्षिणोखिलम् ५१ वायव्यां
ग्नेयविस्तारं सौम्याऽपाग्दैर्घ्यमीरितम् अमरद्वीपवत्त-
त्तूःस्याद्दैर्घ्येविस्तृतावपि ५२ तस्याऽग्रंयाम्यगंतस्यमू
लंव्यक्षगतंमतम् अमरद्वीपवद्द्वीपंदक्षिणाऽमरमुच्यते
५३ प्राक्षष्ट्यंशेषुलंकातो यद्व्यक्षंतस्यदक्षिणे तिर्य्य
३५ फलांशानां
क्षाग्व्यक्षभागानांमध्येद्वीपंनवंमतम् ५४ प्राक्पश्चात्त-
स्यदैर्घ्यन्तुत्रिंशद्भागमितंमतम् याम्योत्तरन्तुविस्तारंस्वां
श्यंशप्रमितंमतम् ५५ तद्भग्नपात्रिकापत्रवत्तन्मूलंतु-
याम्यगम् विज्ञेये कार्मुकाकारे द्वीपानांदैर्घ्यविस्तृती ५६

अत्रान्ये लघवोद्वीपा नोदिता विस्तृतेर्भयात्

हिमालय भारतादि खण्डत्रयज्ञानम्

लंकातश्चोत्तरे त्रिंशदंऽक्षांशप्रमिते गिरिः ५७ यत्त हि
मालयाख्योद्रिस्तच्छैलेन्द्रश्चकीर्त्तितः प्राक्पश्चाद्दी-
र्घतातस्य प्रत्यक्षं परिदृश्यते ५८ लंकाशैलेन्द्रयोर्मध्ये
वर्षभारत मुच्यते तद्वत्तस्योत्तरे देशो प्राचीनखण्डमु
च्यते ५९ तदेवकिन्नरोवर्षः पूर्वचार्य्यैः समीरितः त-
त्सौम्ये हरिवर्षस्तु महत्प्राचीन मुच्यते ६०

वर्णव्यवस्थितिः

लवणाख्याऽर्णवात्सौम्ये वंगालात्पश्चिमेनतया शैलेन्द्रा
द्दक्षिणे पूर्वे ह्यऽटकाख्यनदात्तथा ६१ वर्णा विप्रादयो
वेदा ऋक्पूर्वाःस्थितयोमताः बाह्येसर्व देशेषु चाऽन्त्य
जा निवसन्तिहि ६२ याम्येदृढलवं सिन्धोस्स्वल्पांशमु
त्तरेगतम् यत्राऽतिदैर्घ्यविस्तारवेधाः स्युस्सागरस्यच
६३ तन्महासागरस्तत्रतेऽल्पाश्चेदऽल्पसागरः स्यादेक
सिन्धुनाभूमिस्समन्ताच्चैववेष्टितः ६४ यत्रोच्चासिं-

पू॰द॰प॰उ॰
धुत्तः पृथ्वीद्वीपंतत्रैवजायते सिंधोश्चतुर्द्दिशोज्ञेयाः सा-
गराः युगसंम्मिताः ६५ लंकाद्याःपत्तना देवनिर्मिताः
मुनिभिर्मताः षट्संख्यकाः समुद्रस्य तोयेना ऽन्तरिता
क्षितौ ६६ अल्पादऽल्पतराश्चैवन्चाऽधिकादऽधिकास्त-
था ब्रह्माण्डांकृतयोगोलाः सिन्धावन्तरिताः पृथक् ६७
पृथक्चाऽतिगभीरस्थाःकेचिदुच्चजलस्थिताः केचिन्नि-
असंख्यातका
थोदग्रवाभ्यांहीना दूरंगता यथा ६८ संख्याहीनास्तु
आकाशे
ब्रह्माण्डाः खसंख्यारहितेस्थिताः तद्वन्मेघेचांऽबुक-
णा वालुकानितृणाःक्षितौ ६९ संख्यचारहिता एवंब्र-
ह्माण्डाईश्वरस्यहि तेषाम्मध्येत्विदं ह्येकंब्रह्माण्डंप-
रिवर्त्तते ७० षट्शास्त्राण्येकंबुद्धिश्चज्ञेयाः सप्तार्णवा
बुधैः

भूव्यासपरिधिज्ञानम्

भूगोलपरिधेःखाभ्रषड्रामा ३६०० योजनाःस्मृताः
७१ अक्षांशैर्मापितोभूमेर्बिम्बः स्याद्योजनैः स्फुटः

भूपृष्ठग्रहयोरन्तरंलोकार्द्धव्यासम्

खेटकक्षाण्डलोकानांव्यासाद्भूव्यासवर्जितात् ७२

यत्खण्डं पृथिवीपृष्ठखेटकक्षांतरं भवेत् काश्यपीस्फु-
टबिम्बघ्ना दिग्युग्मोरगयोजनाः ७३ सत्यवेगघटीभ-
क्ता लोकव्यासाऽर्द्धमादिशेत् **भूपरिध्यानयनम्**
सत्यभुक्तिकलाऽभ्यस्ता लोकाऽर्द्धव्यासयोजनाः ७४
खेन्दुयुग्मगजैराप्ताः स्युर्भूपरिधियोजनाः **दिग्ज्ञानम्**
स्वव्यक्षात्प्राग्दिशंव्यक्षे यत्तत्पूर्वदिशं भवेत् ७५ इत्थं
तत्पश्चिमं पश्चान्मध्ये याम्योत्तरं भवेत् सर्वेषामुत्तरं मे
रुर्याम्यः स्याद्वडवानलः ७६ सिद्धानांनगरंलंकाऽधः
स्थानं विबुधोदितम् भूवृत्तपादेलंकायां यमकोटि
स्तु प्राङ्गता ७७ भूवृत्तपादेलंकायाः पश्चाद्रोमपुरी
स्मृता भूवृत्तपादेलंकायाः सौम्ये देवपुरी स्मृता ७८
भूवृत्तपादेलंकायां याम्ये दैत्यपुरी स्मृता दैत्यालयेऽन्त-
कस्थानं तस्माद्याम्यं तदुच्यते ७९ याम्यं देवालयात्सर्वं
सौम्यं दैत्यालयात्तथा इन्द्रादिस्थानबोधार्थं मेरोः प्रो-
क्तं चतुर्दिशम् ८० यतोऽयनांशाकैस्सूर्यस्संस्कृतो
मेषभंगतः यमकोटिस्थलं मेरुदेशस्थैः परिदृश्यते ८१

अथराशौ

अस्तस्तन्मेरुवासीनां यमकोटिस्तु प्राङ्कृता मार्गारो

रसंस्कृताऽर्कस्य तुलासंक्रमवासरैः ८२ रोमकेऽस्तम-

७ सं-रोमके सूर्योदयं १सं-यमकोटिपत्तनेसूर्यास्त

यं याति पश्चिमं रोमकं ततः दैत्यानां तद्विलोमं तु ह्युदयास्त

स्थलं भवेत् ८३ स्वस्वप्राक्सन्मुखो भूत्वा दक्षिणं दक्षिणे

करे वामं वामकरे स्थानज्ञानार्थं समुदीरितम् ८४ भूवृत्तां

घ्र्यन्तराङ्कैर्मौ ज्ञेयाः षड्वेव पत्तनाः दिगुत्पत्तिः

तुल्याह्लेऽर्कोदयस्थाने भूत्वाऽभिवदनं नरैः ८५ सन्मु-

खं प्राग्दिशं ज्ञेयं पृष्ठं पश्चाद्दिशं मतम् वामपाणिदिशं सौ

म्यं याम्यं दक्षिणहस्तगम् ८६ एवं दक्षिणहस्तं च ह्युत्ता-

नं पूर्वदिग्गतम् तत्र मध्यांगुलिः प्राक्स्याद्याम्यमंगुष्ठ

दिग्भवेत् ८७ पश्चिमं करमूलः स्यात्सौम्यं स्वल्पांगुलि

र्भवेत् कनिष्ठांगुलिदिग्देवा विश्वेदेवादयः स्मृताः ८८

भानोः पूर्णाः पमांशोनखांकाऽक्षांशान्तरेऽल्पऽयम् स्वव्य

क्षस्थानतः सौम्ययाम्ये दिग्ज्ञानमीरितम् ८९ यमको-

टिस्थलादेवं सौम्ये मेरुरुदीरितम् दक्षिणे तु कुमेरुश्च

पूर्वस्यां सिद्धपत्तनम् ९० पश्चिमस्यां तु लंका विज्ञेया

गणकोत्तमैः यमकोटिस्थलाऽधःस्थं रोमकं समुदीरितम् ९१ एवं सिद्धपुरात्सौम्ययाम्ये मेरुकुमेरुको विज्ञेयौ रोमकं पूर्वे यमकोटिस्तु पश्चिमे ९२ ज्ञेये सिद्धपुराऽधःस्था लंका ज्ञेया विचक्षणैः सुमेरोर्दक्षिणस्थाने यमकोटिरुदीरिता ९३ लंकारोमकपूर्वाणां कुमेरुर्दक्षिणे मतम् सुमेरुश्चोत्तरे प्रोक्तमेवं सर्वावनीस्थलात् ९४

अथ भूपिण्डानयनम्

तिर्यग्याम्योत्तरं तद्वदूर्ध्वं पूर्वापरं भवेत् पुरयोरन्तरेतिर्य्यग्भूमिश्चक्रलवाहताः ९५ तयोर्नगरयोरक्षभागविश्लेषभाजिता लब्धं भूपरिधेर्मानं स्यादेतत्त्वनुपातजम् ९६. कक्षाक्रमम् भूस्वपिण्डेन्दुविच्छुक्रार्ककुजज्यार्किभानि च. हिस्वशक्त्योपर्य्युपरि स्वेत्वाधारं विनास्थिताः ९७ भूगोलनिश्चयम्

भूपृष्ठः सर्वतो ग्रामाऽद्यंऽबुचित्यादिभिर्युतः किञ्जल्कप्रकरैरस्ति प्रणामी पुष्पगोलवत् ९८ अपक्कीकुसुमाकारं प्रणामी कुस्कमं तथा कदम्बकुसुमाकारं बबूल

पुष्प　पश्चार्द्धे वा १८० भागेषु
कुसुमम्मतम् ९९ स्वस्थानात्सर्वतो वृत्तखण्डेस्वाऽधः
सुमेरु
स्थलं भवेत् ज्ञेयं मेरुद्वयोर्मध्ये स्वान्यस्वाऽधःस्थलंमिथः
सुमेरोः
१०० देवालयस्यपातालंयमसद्मबलिगृहं जायतेतत्कु
मेरुश्चपरमेरुश्चतद्भवेत् १०१ भूपृष्ठेयत्रयेसंस्थाश्चा
९०
त्मानमुपरिस्थितम् मन्यन्तेनिजदेशात्तु भूपादेतेपरस्प
रम् १०२ तिर्य्यग्वत्संस्थितानऽन्यान्पातालस्वांऽघ्रि
स्वस्थानम्
सन्मुखम् निजपाताल भूपृष्ठंयद्वत्तद्वन्निजस्थलम् १०३
तस्माद्विज्ञेयमाखस्थे गोलेकोर्द्ध्वस्तुकोप्यऽधः कुस्वां
गत्वाज्जना एव स्वस्थानात्सर्वतस्सदा १०४ अवपश्य
न्ति भूगोलंचक्राकारसमंखलु शीतोष्णस्थानज्ञानं
स्वस्थानरूपाः　सू
तत्स्थानाकृतयायत्रत्वऽशवः प्रपतंतिहि १०५ भानो
स्तच्छीतलंदेशंतद्वश्वस्तेचोष्णमीरितम् ऋतुज्ञानम्
विपर्य्ययाऽदहोरात्रमऽन्योन्यं देवदैत्ययोः १०६ स्याच्चे
अयनांशैः　सू　उ
न्मार्गलवैर्भानुः संस्कृतः सौम्यगोलगः स्युस्तर्ह्यऽर्क
सू
करास्तीव्रा ग्रीष्मेदेवलवक्षितौ १०७ देवानांदर्शनंया
दैत्यानां　रात्रि
तितस्माद्देवदिनंभवेत् तद्दिनंदेववैरिणां यामिनीकि

सू द दिनम्
लजायते १०८ सूर्यश्चेद्याम्यगोलस्थः स्याद्युमानसु
दैत्यानाम् सू उ.
रद्विषाम् तन्मध्येऽर्ककराः शीता हेमन्ते सौम्यभूदले
दिनं रात्रि * दे वांशे
१०९ तद्वत्स्वरजनीमानं देवानां जायते किल भूमौ सौ-
उ. दैत्यांशे ४ शरद्वसंतः
म्यार्द्धे याम्यार्द्धे स्यान्मिथश्चतुर्थीऋतुः ११० शरद्वसन्त
वसंत शरत
योर्व्यस्तं ग्रीष्महेमन्तयोस्तथा वर्षाशिशिरयोर्ज्ञेयं या
द.
म्याख्ये भूदले बुधैः १११ व्यस्ताद्दक्षिणगोलज्ञानम्
उ द
सौम्यार्द्धे क्षितिवत्सर्वं ज्ञेयं याम्यदलक्षितौ स्युश्चाऽ
पलभा पलांशाः लंबांशाः उः उ. द मेषादितुलादिज ध
क्षभाक्षलंबांशाः सौम्या गोलं यथोचितम् ११२ स्या-
* १ ७ १ * ७ ध उ
त्स्वर्णं मेषजूकादिगोलजं व्यस्तकं भवेत् सौम्यभूम्य-
द
र्द्धवद्याम्यभूम्यर्द्धेपि गतिर्भवेत् ११३ । ४१७

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविर
चिते परमसिद्धान्ते गोलाधिकारो द्वि-
तीयः २

---

* देवानां रात्र्यर्द्धे दैत्यानां दिनार्द्धे देवानां दिनार्द्धे दैत्यानां रात्रिदलम् देवानां सूर्योदये दैत्यानां सूर्यास्तं देवानां सूर्यास्ते दैत्यानां सूर्योदयं भवति.

अथपितृदिनोत्पत्तिः

चन्द्रोर्द्धांशोतु पृष्ठांशोपितॄणांस्थानमुच्यते तिथिमासे-
नपितॄणांद्युनिशांस्याद्यतस्ततः १ दर्शान्तेद्युदलं कृष्ण
पक्षाऽर्द्धे भास्करोदयम् सूर्य्योऽस्तंशुक्लपक्षार्द्धे शु-
क्लान्तेस्यान्निशादलम् २ मेरुमध्याह्नादिज्ञानम्
एवंमेरुनिवासीनांदेवानामयनांशकैः संस्कृतेकर्कगे
त्वार्द्धं मध्यगेर्केदिनोदयम् ३ सूर्य्योऽस्तंनक्रगेतस्या
न्मृगगेतामसीदलम् एवंदैत्यालयस्थानांव्यस्तंस्याद्यु
दलादिकम् ४ ऋतुराशिज्ञानम्.

संस्कृतोऽर्कोऽयनांशैर्यत्संस्कृतोऽर्कस्तुतद्भवेत् संस्कृ
तान्मृगगादर्कात्षराशासाउत्तरायणम् ५ स्यात्तदर्क-
र्कगादर्कात्षराशासा दक्षिणायनम् संस्कृताच्चापगा
दर्काद्धेमन्तं भद्वये भवेत् ६ संस्कृतात्कुम्भगादर्का
च्छिशिरं भद्वये भवेत् स्याद्वसन्तोऽजगादर्कात्संस्कृ
ताद्द्वयेऋतुः ७ एवंग्रीष्मादयोराशाः ऋतवः क्रम
शोदिताः वर्षमानोत्पत्तिः.

निर्वैधाऽभ्युदयस्थाने शुद्धे तुल्यक्षितौ बुधैः ८ वृत्तं
कृत्वाऽङ्कितं चक्रभगैः सर्वदिशान्वितम् घस्रेऽर्क्रा
न्तिजे भानो भास्कराऽर्द्धोदयक्षणे ९ दृश्यते यत्र तद्वृ
त्ते भानुस्तत्राऽङ्कमाचरेत् तद्द्वितीयदिने भानो रर्द्धबि-
म्बोदयक्षणे १० तत्पूर्वाऽपरगां रेखामुल्लंघ्यैव रबि-
स्तथा तद्वृत्ते दृश्यते यत्र तत्राऽप्यंऽकं समालिखेत् ११
पूर्वाद्यंऽकांशभेदघ्नाः सावनाः षष्टिलिप्तिकाः द्वितीयाद्यंऽकयोर्मध्य भागैर्भक्ताः कलादिकम् १२

प्रथमचिह्न द्वितीयचिह्नयोः

पंचांग वह्निभिर्वस्त्रैर्युक्तं लिप्तास्थलेफलम् कृत्वा घस्त्रादि
दिनादि
३६५।१५।३१।३१।२४
कं सौरवर्षमानं तदुच्यते १३ यथा कश्चित्तु सूर्योऽभ्रं
क्रान्तिजे भास्करोदये मध्यपूर्वस्थले भानुश्चोदयं या-
ति तद्दिनात् १४ नित्यं प्रत्युदयाद्दृष्टात्तत्प्राग्देशोदया
दिकान् भानोः प्राग्देशतः पृष्ठभागेन वत्सरान्तके १५
वर्षान्ते
जायतेऽर्कोदयं चाऽन्यवर्षारम्भे त्विनोदयम् स्याद्यत्राऽ
पूर्ववर्षान्तापरवर्षारंभार्कोदयस्थानयोः
र्कस्य तत्तत्र चोदयस्थानयोर्द्वयोः १६ मध्यभागोद्भृता
भानोः सावनाः स्वांगनाडिकाः वर्षान्ताऽर्कोदयस्थान

पूर्वभेदांशाकाहृताः १७ लब्धं कलादिकं युक्त्वा दर्शिताऽ

सू. ३६५ — ३६५।१५।३१।३१।२४

र्कोदयैक्यके तल्लिप्तादिस्थले तस्याद्वर्षमानं दिनादिकम्

सू.

१८ निर्वेधाऽस्तमयस्थाने वाऽर्काभ्रक्रान्तिजे दिने इत्थं

सू.

वृत्तेरवेरऽर्द्धबिम्बाऽस्तं परिदृश्यते १९ यत्रांऽकमाच

सू.

रेत्तत्र भानोस्तदऽपरेऽह्नि दृश्यते ह्यऽर्द्धबिम्बाऽस्तं यत्र

प. — सू.

तत्रांऽकमाचरेत् २० पश्चिमार्धांऽकयोर्मध्यभागाश्वि-

चिह्न द्वितियार्न्तद्वयो: — दिनादि — ३६५

ह्नान्तराहृताः लब्धं घस्रमुखं पंचषड्रामैर्दिवसैर्युतम्

३६५।१५।३१।३१।२४

२१ कृत्वा घस्रमुखं सौरवर्षं तत्परिकीर्त्तितम् कस्मिं-

श्चित्संक्रसस्याऽह्नात्पुनस्तत्संक्रमं भवेत् २२ गण

३६५

नाद्यैर्दिनैस्तेऽह्नाः स्युः पंचांगगुणोन्मिताः यैरऽह्नैर्वा

सू. — १२

ऽर्कमध्यस्यचक्रंपूर्णं प्रजायते २३ तेऽह्ना भूपृष्ठसं-

स्थानां वर्षमानस्य कीर्त्तिताः तेऽह्नाद्याः सावना ज्ञेयाः

दि ३६५ घ १५ पू ३१ विप ३१ प्रप ३१ संप २४ — ३६५।१५।३१।३१।२४

पंचांगशिखयोदिनाः २४ क्रमयः क्रमयः सिद्धाउदया

सू.

दुदयं रवेः एकंसावनघस्रं स्यादेवं वर्षमिति भवेत् २५

४३२००००

वर्षैः शून्यरवस्वाश्वाब्धिगुणवेदैर्युगो भवेत् अंकसंज्ञा

३ — ४ — ५ — ६

टोरामश्चोयुगः प्रोक्तो पोशश्छोर्ससत्तया २६ सोनं

गोलोऽगजोकं भूगोलिर्वोद्धिः करोच्यते

पलादिभाद्यन्तमानम्

पलानां षष्टिभिर्लिप्तेतत्त्वा गैरंशकोऽंशैः २७ तत्त्वां
त्रिभिश्चराशिः स्यात्तत्सूर्यैश्चक्रमुच्यते गतिज्ञान
खेटानां प्राग्गतिर्ज्ञेया राश्यऽब्दैः प्रलङ्घजवम् २८
पश्चिमाऽभिमुखी भुक्तिर्भानां चक्रस्यतु स्मृता रा-
शिचक्रस्थिताः खेटा दृश्यन्ते पश्चिमंगताः २९ यस्मा
न्मेषोदयात्पश्चात्पूर्वस्यां वृषभोदयम् तन्मेषर्क्षतः पू
र्वे वृषभः स्याद्यथा रविः ३० त्यक्त्वा मेषं वृषं याति तत्क
थं पश्चिमंगतः स्याद्द्वितीयतिथौ पश्चात्संध्यायां दृश्यते शा-
शी ३१ त्रितिथौ प्राग्दिशां तस्मात्संध्यायां दृश्यते विधुः
प्रत्यक्षमेवं प्राग्वेगं स्यात्पश्चाद्दक्षिणो जवम् ३२ तू-
र्णगश्चाऽल्पकालेन कालेन महताऽल्पगः खेचरस्त्वऽ
र्कभान्भुक्त्वा पुनस्तत्रैव गच्छति ३३ भूगोलाद्दूरगः
खेटश्चेत्तन्मन्दगतिर्भवेत् शीघ्रवेगेतु भूगोलनिक
टे खेचरो भवेत् ३४ राशिसंवत्सरं चक्रं राश्यऽब्दं

भगणमतम् . युगेराशिचक्राणिराशिवर्षाणि-
बु शु सू ४३२००००
भगणानि . सू॰ युगेविन्दुशुक्रसूर्याणांखखखाभ्ररदा
मं॰ बृ॰ शं
र्णवाः ३५ राश्यऽब्दास्तेकुजेज्यार्किशीघ्रोच्चानां भव-
राशिवर्षाः ५७७५३३३६
त्सराः चं॰ षड्देवाऽग्न्यऽक्षसोऽद्र्यक्षा राश्यब्दाः
चं चं॰ मंदो
स्युर्निशापतेः ३६ चन्द्रोच्चस्य चन्द्रमन्दोच्चचक्रा
४८८२०३ व्यस्ता चं॰ पात
णि त्र्यभ्राभ्र्यष्टाष्टसागराः राहोः वामा ग्लौःपातच-
२३२२३८
क्राणिवस्वऽग्न्यऽश्विरदान्तकाः ३७ भौमस्य द-
मं॰ २२९६८३२
न्ताष्टांगांके श्रुतयोयुगे भौमभवत्सराः बुधस्य
बु॰ १७९३७०६०
ज्ञस्यशीघ्रोच्चचक्राणि षष्ट्यभ्राश्वाद्रिगोधनाः ३८
बृ ३६४२२०
बृहस्पतेः राश्यऽब्दा गीष्पतेःखाश्विद्व्यब्धिषड्वह्नि-
शु ७०२२३१६
योयुगे शुक्रस्य शुक्रशीघ्रोच्चचक्राणिषट्सोऽग्नि-
श॰ १४६५६८
श्रुतिखाऽद्रयः ३९ शनेः वस्वंगाक्षांगमनवोयुगे
सू॰ सूर्योदयानि सूर्यदिनाः
सौरभवत्सराः युगेसावनभूदिनाः सूर्यस्योदयभे
१५७७९१७८२८ १५७७९१७८२८
दानि भूदिनाः सावनाः स्मृताः ४० पिण्डाष्टाश्वेन्दुगो
भ॰
शैलशैलपंचेन्दवोयुगे नक्षत्राणांदिनाः धिष्ण्य
नक्षत्रोदयानि नक्षत्रदिनाः १५८२२३७८२८
चक्राणिपिण्डाष्टांगाग्निदृग्द्व्यष्टवासराः ४१

चान्द्रदिना: चंद्रोदयाः
चान्द्रदिनास्तिथयः चान्द्राह्नाः खाष्टखाभ्रा-
१६०३०००८०
भ्रखाग्निव्योमनृपायुगे अधिमासाः तर्कदेवाग्नि
१५९३३३६
गोघोस्राः स्युर्युगेह्यधिमासकाः ४२ अवमास्तिथयः
२५०८२२५२
अवमाह्नानिनेत्राक्षश्रुत्यष्टाभ्राक्षपाणयः सूर्यमासाः
५१८४००००
खाभ्राभ्राभ्राब्धिनागेन्दुबाणाः स्युः सूर्य्यमासकाः ४३
सू भगणाः सू ४३२००००
सूर्यस्यराशिवर्षाणि भानोः स्युर्वत्सरा युगे भूदि-
१५८२२३७८ २८ सू ४३२००००
नोत्पत्तिपूर्वकम् नक्षत्रदिवसाः सूर्यचक्रोना भूदि-
भूदिः १५७७९१७८२८ सू ४३२०००० चं ५७७५३३३६ चा.मा.
नाः स्मृताः ४४ सूर्येन्दुचक्रविश्लेषचान्द्रमासाः प्र-
५३४३३३३६ ५३४३३३६
कीर्त्तिताः चान्द्रमासाः षड्वेवामरचोभ्यक्षाः स्यु
५३४३३३३६ ४३२००००
र्युगेचान्द्रमासकाः ४५ चान्द्रमासान्विताः सूर्यभाब्दाः
चं भगणा ५७७५३३३६ १५७७९१७८२८ सू ४३२०००० चं
स्युर्ग्लौर्भवत्सराः सावनाह्नान्विताः सूर्यराश्यब्दा भो-
१५८२२३७८२८ ५१८४०००० चां.मा. ५३४३३३३६
दयाः स्मृताः ४६ रविमासोनिताश्चान्द्रमासाः स्युरधि
अधिमा. १५९३३३६ १५७७९१७८२८ चा. १६०३०००८०
मासकाः भूदिनाश्चान्द्रद्युभ्योनाः स्युश्चोनदिवसास्ति
२५०८२२५२
थेः ४७ युगेप्रोक्तानुसारेणसर्वत्रैवं भवन्तिते युगोक्ताः
१००० भगणादिकाः
खखखाभ्रघ्नाः स्युः कल्पे भाब्दपूर्वकाः ४८ सर्वत्रस्व-
न दिनगणं
स्वचक्रोना भाह्नाः स्वस्वोदयाः स्मृताः क्रियते द्युव्रजं

१५७७९१७८२८
येषांते ज्ञेयाइष्टवत्सराः ४९ स्वस्वोक्ता भूदिनैराप्ता रा-
भगणा १ दिनमध्यगतिः नवं
श्यब्दा द्युगतिर्भवेत् तद्देगंवर्षमानघ्नं स्वस्ववर्षगतिर्भ-
४३२०००० १५७७९१७८२८
वेत् ५० वर्षमानंभवेत्सूर्य्यचक्राप्ता युगभूदिनाः

१२
सर्वाहर्गणानयनम्.   इष्टाब्दा रविभिर्निघ्ना

चैत्राद्यैः
मासैश्चैत्रमुखैर्युताः ५१ तेपृथक्कुचाऽधिमासानांसे
१५९३३३६ युगोक्ता ५१८४००००
माढ्यास्त्वऽधिमासकैः अभ्यस्ताः सूर्यमासाप्ता लब्धा
३० तिथियुता
ऽधिमासकान्विताः ५२ खत्रिघ्ना गतघस्राढ्या ह्रिस्था
२५०८२२५२ १६०३००००८०
ऊनदिनाहताः शशांकदिवसैराप्ताः लब्धोनदिवसोनि-
ताः ५३ सावनोऽहर्गणस्तत्स्यात्तद्भ्यारम्भवासरात्
व्यस्तम् घस्रौघादनुपातेन प्रोक्तव्यस्तेनधीमता ५४
यातांस्तिथीन् गतान्मासान् यातेष्टाब्दान्समानयेत् वै-
शाखाऽसितपक्षान्तेस्यादेकोदर्शमासकः ५५

अथदिनगणानयनम्.

१७७८ १२
शाकोष्टाद्रिघनैरूनोर्कघ्नश्चैत्रादिमासकैः दर्शाख्यैः सं-

---

* एकवर्षे राशिचक्राद्याः सू. १।०।०।०।०।० चं. १३।४।१२।४६।४।४८ चं.उ. ०।१।१०।४१।०।५४ राहोः ०।०।१९।२१।११।२४ मं. ०।६।११। २४।९।३६ बु. ४।१।२४।४५।१८ बृ. १।०।२१।६।० शु. १।७।१५।११।५२ ।४८ । श. ०।०।१२।१२।५०।२४

गणः गणः
पुनः स्थूलश्चाऽर्कमासौघ उच्यते ५६ तद्वृन्दस्त्वऽधः
१५९३३३६ ४३८४००००
अर्कौघश्चाहतोक्ताऽधिमासकैः तत्प्रोक्तरविमासात
गणः
स्तत्फलाऽधिकमासकैः ५७ संयुक्तोमासवृन्दस्तच्चा
गणः ३० तिथि
न्द्रमासौघउच्यते तत्त्वाऽग्निघ्नोद्धृताह्नाघात्तच्चान्द्राऽ
५५
हर्गणं भवेत् ५८ पञ्चपञ्चयुतंचान्द्राऽहर्गणंपरिमर्द्धि-
२५०८२२५२ १६०३००००८०
तम् उक्तोनदिवसैरुक्तचान्द्रघस्त्रोद्धृतफलम् ५९ हि-
गणे गणः रविवासरात्
त्वाचान्द्रदिनौघेतुस्यादऽह्नोघोर्कवासरात्
१६०३००००८० दिनगणः
अहर्गणाच्छाकानयनम् उक्तचान्द्राह्नघस्त्रौघ
१५७७९१७८२८ गणः
घातकह्नोद्धृतफलम् ६० स्थूलचान्द्रदिनौघस्याद्धता
१५९३३३६ गणः
प्रोक्ताऽधिमासकैः स्थूलचान्द्रदिनौघंतद्युक्तचान्द्र-
१६०३००००८० लब्धि हीन
दिनाह्वयैः ६१ भक्त्वास्य चाग्निघातोनस्थूलचान्द्रघु
गणं + गणं
वृन्दकम् तत्स्थूलमादिसंज्ञाह्व वृन्दमुक्तं विचक्षणैः
तत्त्वस्वक्षेपसंज्ञोनात्स्वस्वाऽयत्यागतस्तथा स्थूलौ
गणः गणः
स्तश्चान्द्रघस्त्रौघसूर्यघस्त्रौघकौचतौ ६३ तज्ज्ञाताऽ
सू चं सू द्यः
हर्गणात्था भ्यांसूर्येन्दुभ्यांतिथिंस्फुटाम् आनयेदऽर्क
भासन्नाः स्युर्मासाश्चैत्रपूर्वकाः ६४ तच्चान्द्राऽहर्ग

एवं खाग्निभक्तशेषं तिथिर्भवेत् आदिघस्रव्रजं खाग्नि-
भक्तं लब्धमिनोद्धृतम् ६५ शेषं चैत्रादिमासाः स्युराप्तं
स्युर्यातवत्सराः अत्र याताब्दनागाश्वमेघैक्यं स्याद्दि
नौघजम् ६६ शाकं स्याद्वाऽस्फुटं याताऽब्दाद्यंक
ह्रानुपातजम् योग्यं योगोचितं यत्तत्सर्वत्र क्षेपकं मतम्
६७ मानानयनम् उक्ताधिमासकैर्भक्ताश्चान्द्र
घस्रास्त्वऽहर्मुखम् एकाऽधिमासमानस्य स्याच्चा
न्द्रदिवसास्तथा ६८ उक्ताऽवमदिनैर्भक्ताएकावमतिथेर्मितिः एका
वमप्रमाणाह्नैरेकाऽधिमाससमानजाः ६९ घस्राः स्युश्चोद्धृताएका
ऽधिकमासान्तरेऽवमाः मध्यगत्यऽन्तरांशाप्ताश्चक्रांशाश्चंद्रसूर्ययोः
७० घस्रौघसमकालात्स्यात्तुल्यकालकरं तयोः तच्चैव खाग्नितः शोध्य
हारः स्यादूनमानदः ७१ हारांशाः खगुणास्तत्र स्यादूनाहःप्रमाण-
कः यत्राऽवमाऽह्नसान्निध्ये ऽह्नौघकध्यूनकं भवेत् ७२ तत्र रूपो-
नसंयुक्तं कार्यं तद्द्युगणं बुधैः ग्रहाऽर्कयोर्मध्यजवविव -

* उक्तक्षयदिनैर्निघ्नं घस्रौघं कुदिनोद्धृतं ६७ लब्धावमदिनैर्युक्तं कृत्वा घस्रगणं बुधैः स्या-
च्चान्द्राह्नगणं चाथाऽह्नर्गणोक्ताधिमासयोः ६८ घातकह्नोद्धृतलब्धं खत्रिघ्नं संविधाय च हीनं
तच्चान्द्रघस्रौघे तच्छेषं खगुणोद्धृतं ६९ शेषं यातं तिथिर्ज्ञेयाल्लब्धमर्कोद्धृतं फलं स्युर्यात
वत्सराः शेषमासाः स्युश्चैत्रपूर्वकाः ७० तत्र क्षेपं धनं कृत्वा स्वेष्टशाकादिकं भवेत्

रांशविभाजिताः ७३ चक्रांशा दिवसादिः स्यात्सूर्य
खेचरयोर्युतिः प्रायशः खत्रिघस्रोर्द्ध्वं सौरमासेषु जायते
७४ अधिमासंतु यद्वर्षे ह्यधिमासद्वयं भवेत् तद्वर्षे क्ष-
यमासंतु निश्चयेनैव जायते ७५ चान्द्रात्स्थूल तृतीये
ऽब्दे त्वऽधिमासः प्रजायते भानोस्संक्रमयोर्मध्येय
दि दर्शद्वयं भवेत् ७६ तद्दर्शद्वयमध्यंतु ह्यधिमासो
च्यते सदा यद्वर्षे दर्शयोर्मध्ये सूर्यसंक्रमणद्वयम् ७७
यस्मिन्भवति मासे तु न्यूनमासस्तदुच्यते.

सौरमासेभ्योऽहर्गणानयनम्

शाकश्चाष्टाऽगजीमूतै रूनस्तेनैव ताडितम् ७८ घस्रा
द्यं सौरवर्षस्य मेषाऽर्काङ्कत वासरैः युक्तं तर्काऽन्वितं
कृत्वा घस्रौघोर्कमुखो भवेत् ७९ मेषाऽर्कसंक्रमादू-
र्ध्वं वर्षारम्भं यदा भवेत् चैत्रशुक्लाद्यमेषाऽर्कसंक्रान्त्यो-
रन्तरं त्यजेत् ८० मेषाऽर्कसंक्रमात्पूर्वमऽब्दारम्भे ष्ट-
वासरौ चेत्स्यातामिष्टमेषाऽर्क घस्रयोर्विवरं त्यजेत्
८१ शेषमिष्टदिने घस्रवृन्दं ज्ञेयं विचक्षणैः तत्रैकं

मानभिन्नंचेत्स्यात्तच्छान्तिमाचरेत् ८२ चैत्रशुक्ला-
द्यदिवसेवर्षारम्भं प्रजायते पूर्वोक्ताऽहर्गणेचाऽधिमा-
सासन्नेतुसंशयम् ८३ दर्शमासेषुवैयस्मात्तस्मादेत
त्पुनर्मतम् **अथशाकोत्पत्तिः**
चैत्रशुक्लाद्ये दिवसे शाकसम्वत्सरन्मुखाः ८४ येस्यु
स्तेतुगता ज्ञेयाः शाकाद्याः पण्डितोत्तमैः यथा शून्यमि-
तेशाके चैत्रशुक्लाद्यवासरे ८५ कस्यचिज्जननंचेत्स्या-
च्छाकेत्वेकमितेतथा चैत्रशुक्लाद्यघस्रेतुतस्यतज्जन्म
वासरात् ८६ यातंशाकान्तरंचैकं याताऽब्दंचैकमीरितं

अथदिनगण भवखेटानयनम्

स्वस्वप्रोक्तभवर्षघ्नोऽहर्गणः कुदिनोद्धृतः ८७ घस्रौ-
घाज्जनितः खेटस्तच्चक्रवदनो भवेत्.

दिनगणभवखेटादहर्गणानयनम्.

द्युगणोद्भवखेटस्य हत्वायुगकुवासरैः ८८ विपलान व
शेषंतुविपलानांचयोजयेत् तत्षष्ट्याविभजेल्लब्धंप-
लानामऽवशेषकम् ८९ जायते तत्पलैर्हत्वा युगभूवास-

रांस्तया पलानामऽवशेषन्तु योजयेत्खरसैस्तथा ९०
विभजेच्च घटीशेषं जायते युगभूदिनैः हत्वा तत्र कला-
धीरैर्नाडीशेषन्तु योजयेत् ९१ विभजेत्खरसैस्त
स्यादंशशेषं तु तद्भवैः युगभूवासरान् हत्वा भागशेषं
तु योजयेत् ९२ त्रिंशता विभजेद्राशिशेषं तज्जायते
तथा युगकल्पभयो घाति युक्तात्तद्राशिशेषकम् ९३
द्वादशैर्विभजेद्वाब्दशेषं तज्जायते तथा युगभूवासरैः
हत्वा यातराश्यब्दसंज्ञकान् ९४ योजयेद्वाब्दशे
षं तु तत्खेट युगभाब्दकैः उद्धरेत्तद्युवृन्दः स्यात्सर्वत्रै
वं विपर्यये ९५ कर्त्तव्यं स्वधिया सर्वं स्वस्वाऽवयवशे
षकैः

मध्यमानयनम्

खेटेऽहर्गणजे
क्षेपं युक्त्वा तन्मध्यमं भवेत् ९६ लंकासूर्योदये कि
म्वा तु स्वक्षेपवशाद्भवेत् तच्चरस्थानभेदाभ्यां संस्कृ
तोऽर्कोदये भवेत् ९७ मध्यो मध्यजवांशाग्रान्सूर्यस्य च

---

* गुरु मध्यसंशादिकम् ३।१८।५८ युक्त्वा सूर्यसिद्धान्तीयो गुरुः स्यात्

रलिप्तिकान् स्वर्णानिन्यस्वगोलात्तथां लङ्कोदयिकमध्य-
मे ९८ दत्वातत्स्यात्स्वाऽपरप्राङ् मध्यरेखोदये रवेः
भूपिण्डयोजनैर्भक्तं मध्यगत्यंऽशकाहृतम् ९९ पश्चा
त्प्राग्योजनौघंतुस्वर्णंदत्वांऽशकादिकम् मध्यरेखोदयो
द्भूते मध्येस्वाऽर्कोदये भवेत् १०० मध्यं चाऽथयुतं कृ-
त्वाशाकेगोघनरामकान् विज्ञेया वत्सराश्चाष्टहृकृतम
स्यकलेर्गताः १०१ वैवस्वताह्वयस्यैव सप्तमस्य मनोः क-
लेः मानंगतकलिं हित्वाशेषं भोग्यकलिर्भवेत् १०२

अथसम्वत्सरानयनम्.

चक्रघ्नैर्यातभाब्दैस्तु युक्तं राश्यादिकं गुरोः मध्यं दशो
न्नितं खांगतष्टं सम्वत्सरं भवेत् १०३ यन्मध्याऽजाऽ
र्कसंक्रान्तिकाले सम्वत्सरं भवेत् जीवमध्यमजं तत्तु
मन्यते ह्यायनेऽखिले १०४ यत्तु सम्वत्सरो मध्याऽजाऽ
र्कसंक्रमणं नहि प्रस्पृशत्येव तल्लोपं याति सम्वत्सरा
ह्वयः १०५

प्रकारान्तरेणसम्वत्सरानयनम्.

अर्कघ्नां गुरुभाब्दास्तु युगेसम्वत्सराः स्मृताः तेभ्यस्वा

वर्षे
अस्वनेत्राग्निवेदासास्त्वेकेहायने १०६ लब्धंसम्वत्स-

अग्रसंवत्सरस्य मा· दि·४घ·१३प·१२
रंत्वेकंपूर्णंभूत्वापरस्यच सम्वत्सरस्यतन्मासपूर्वंभव-

संव·१मा०दि·४घ·१३प·१२
तितद्गतं १०७ तत्तुसम्वत्सरस्यैववर्षाद्यंध्रुवकं भवेत्

१७७८ १।०।४।१३।१२ ११।२८
शाके नागाद्रिजीमूतं हित्वाशेषाद्गतंध्रुवम् १०८ ईशै

१४७।१२ मा·११ दि·२८घ४७प१२
रष्टयमैश्शैलसागरैः करभूमितैः मासाद्यैः संयुतंकृत्वा

वृ राशिगणाः
तत्राऽब्दा जीवभव्रजः १०९ याताः सम्वत्सराःस्युस्त-

सम्वत्सरस्य गतम् मा·दि·घ·प· मे
द्वर्त्तमानाऽब्दकस्यच स्याद्यातमासपूर्वंतु मध्याऽर्जा

स्त्र विगतराशि वृ अंशाद्यं
ऽर्कक्षणोद्भवम् ११० कृतराशिगुरोर्मध्यं भागाद्यंत्वऽ

१२ प्रथम दिनाद्यं दिना३० अधिकाः३० मकाः मा
र्कताडितम् स्यात्तदादिमतेघस्रपूर्वंसम्वत्सरस्यच १११

वर्षशेषफलानयनं भाब्दशेषफलानयनम्

* १२ ३०
वर्षशेषमिनघ्नंतु हारासंमासकाः स्मृताः खत्रिघ्नं

---

* शाके १७९८ फाल्गुन दिन १८ गते भौमेदिनगणः ७६३३ तद्गुरुभं ३६४२२० वर्षघ्नः २७८००९१२६० राश्यब्दशेषं १२०२१७३४३२ राशिशेषं २२४८२०७३२ अंशशेषं ४३२९५०६४८ घटी शेषं ७३०३५३६३२ पल शेषं १२१७४३६५६४ लब्धंराशिचक्रादिकं वर्ष १ राशि ९ अंश ४ घटी १६ पला २७ दिनगण भवगुरुः भगणादि अर्थाद्राशिचक्रादिः १।९।४।१६।२७ शाके १७९९ मध्यार्कचक्रपूर्णे शुक्रवासरे गुरुमवर्षादिकं २।८७।१७।१ शाके १७९९ शुक्रेदिन ७६७८ गणेगत संवत्सरादिकं संव·२२ मा २ दि· २७ घ·२४ प·१२ संवत्सरध्रुवकं वर्षादिः १।०।४।१३।१२.

मासशेषं तु हार भक्तं दिनाः स्मृताः ११२ दिनशेषादिकाः

६० घ.प.

स्वांगनिघ्ना हार विभाजिताः घट्याद्याः कीर्त्तिताश्चैवं

राश्याद्याः राशीवृर्षशेषजाः

स्युर्भाद्या भाब्दशेषजाः ११३

अथ वारप्रवृत्तिज्ञानम्

निजव्यक्षदेशोदयकाले वारप्रवेशनं तत्रसूर्योदये सू.

निजव्यक्षोदयकस्य कालस्याह्वारवेशनम् भानोश्चर-

प्रथमं अनंतरम् काले सूस्रे

मितेऽन्यस्वगोले प्रागपरक्षणे ११४ वारप्रवेशनं लोके

सू सू.

गीयते भास्करोदयात् लंकासूर्योदये काले वारारंभं

परे विदुः ११५.

अथ पूर्वपश्चिमदेशान्तरज्ञानम्

सू क्रां ११४।३५।२४

भास्कराऽपक्रमांशानां चक्रज्याऽर्द्धलवादिकम् चक्रव्या-

क्रां २३।१८।१४

सलवैर्निघ्नं क्रान्तिकर्णलवोद्धृतम् ११६ तत्फलं भुजजी-

सू क्रां

वास्यात्तस्याः स्युर्ये भुजांशकाः ते ज्ञेयास्तु रवेः क्रान्ते

भुजां शं कु: १२ छा

रऽपमप्रद दोर्लवाः ११७ नामध्याऽह्न प्रभाकृत्योर्यो

कर्ण १३।१५।४।५३

गमूलं श्रुतिर्भवेत् तत्कर्णेनार्थदं भक्त्वा मध्याह्नज्या

प्रकीर्त्तिता ११८ तस्याश्चक्र भुजांशास्तु विज्ञेया उ-

९०

न्नतांशकाः स्वांकसुन्नत भागोनं कृत्वा तेस्युर्नतांश-

[*१] [फलांशयो]
का: ११९ तुल्यगोलेऽन्तरं कृत्वा तन्नतांशाऽक्षभा-
[क्रां]
गयोः अध्यत्वेऽक्षेक्षभिन्नैकदिक्कं तदऽपसं भवेत्
[फलांश]
१२० भिन्नगोले युतिं कृत्वा चाऽक्षभागनतांशयोः
[*२] [अन्य] [म] [क्रां]
अक्षांशाऽपरदिक्कं तु जायते खेचराऽपमम् १२१
[स] [क्रां] [क्रां] [भु] [उ]
एवं यास्याद्रवेः क्रांतिस्तस्याः क्रान्ती ददो लवाः सौ
[वृद्धिपक्षक्रां]
म्याश्चेच्चयक्रान्त्युत्था विज्ञेयाः संस्कृतांशकाः १२२
[क्षयपक्षक्रां] [उ] [१८०]
चैत्क्रा सक्रांतिजाः सौम्याश्चक्राऽर्द्धशेषुवर्जिताः
[द] [भुजां]
कार्यास्ते संस्कृतांशाः स्युर्याम्या बाह्वंशका यदि
[वृद्धिपक्ष क्रां] [१८०]
१२३ वर्द्धनपिक्रमादुत्थाः षड्राशीनां लवान्विताः संस्कृतां-
[क्षयपक्ष क्रां] [द]
शाः स्मृता ह्रासक्रांतिजाश्चेत्तु दक्षिणाः १२४ चक्रां
[३६०]
शेभ्यो निताः कार्या जायन्ते संस्कृतांशकाः संस्कृतां
[भुजनांशान्] [व्यस्तं]
शेषु मार्गांशान् वामं दत्वा भवेत्स्फुटः १२५ एतत्स्फुटो-

---

*२ अक्षांशाः दक्षिणाश्चेदुत्तरदिक्कम् उत्तराश्चेद्दक्षिणादिक्कम्.

---

*१ नतांश फलांशयोस्तुल्यगोले नतांशेभ्योऽधिकाः फलांशाश्चेत्तत्र फलांशादिग्भिन्नदिक्का क्रांतिः स्यात् तुल्यगोले नतांशेभ्योऽल्याः फलांशास्तत्राक्षांशादिग्भिन्नदिक्का क्रांतिस्यात्.

न्मितंयेनमध्यमेनरवेर्भवेत् प्रस्फुटं भास्करस्यैवत-
न्मध्यंस्याद्दिनाऽर्द्धजम् १२६ घस्रार्द्धस्यकलान्ह
त्वामध्यवेगांशकादिभिः तद्घटीवदनाहित्वातन्मध्येसू-
र्यमध्यमः १२७ जायतेस्वपुरस्यैव भास्करस्योदयेखलु
तत्स्वदेशोदयान्मध्याज्जातंस्याद्यत्स्फुटंरवेः १२८
तत्क्रान्त्युत्थंचरंस्वर्णंस्वांऽन्यदिक्कं घटीमुखम् हत्वा
मध्यजवांशाद्यैर्भानोस्तल्लिप्तिकादिकम् १२९ द-
त्वाऽर्कस्योदयाज्जातेस्वस्थानस्याऽर्कमध्यमे भा-
नोर्मध्योच्यतेभानोश्च स्वव्यक्षोदयेखलु १३० लंका
सूर्योदयेभानोर्यन्मध्यंस्याद्दिनौघजम् तद्भेदमध्यमे
भानोः स्वव्यक्षाऽ. र्कोदयेभजे १३१ कृत्वाशेषंक-
लापूर्वंहत्वाभूवृत्तयोजनैः भक्त्वालिप्तादिभिर्भा-
नोर्मध्यवेगस्ययत्फलम् १३२ लंकास्वव्यक्षयोर्मध्यं
तज्ज्ञेयंयोजनादिकम् लंकास्वव्यक्षयोर्मध्यंयत्तद्दे
शान्तरंभवेत् १३३ स्वव्यक्षाऽर्कोदयान्मध्याल्लं-
काऽर्कोदयमध्यमम् चेद्हृहंमध्यरेखायाः पूर्वस्या

स्वस्थलं भवेत् १३४ न्यूनं चेन्मध्यरेखायाः स्वस्था-
नं पश्चिमे भवेत् स्वस्थानं यदि पूर्वस्यां पूर्वदेशान्तरं
भवेत् १३५ स्वस्थानं पश्चिमायां चेत्पश्चाद्देशान्तरं
भवेत् तत्प्रागृणं धनं पश्चाज्ज्ञेयं देशान्तरं बुधैः १३६
खांगसावनलिप्ताश्च स्वदेशांतराभिधाः योजनाः
पूर्णभूपिण्डयोजनैः परिभाजिताः १३७ फललिप्ता-
दिकं पूर्वपश्चाद्देशान्तराभिधम् मध्येकालान्तरं मध्य
रेखास्वस्थानयोर्भवेत् १३८ अतिदीर्घनरच्छायाग्राह्या
ऽस्मिन्सूक्ष्मकर्म्मणि यद्दृक्स्वार्द्धेऽपमाऽभावो जायते
ऽहस्करस्य च १३९ तन्मध्याह्नप्रभासूक्ष्माऽक्षाभा-
तुल्याथवा भवेत्.

अथक्षेपकलाक्रमः

सू भानोर्द्व्यंगकुभूयुग्मा चं श्चन्द्रस्याष्टघनाः
स्मृताः चं·उ· चन्द्रोच्चस्येषुदेवांकाः राहोः स-
सांकाग्नीन्दुपाणयः राहो मं स्सोब्ध्यगभून्या-
ग्ना भौमस्याऽथ बु विदस्तथा १४१ षट्खषट्

क्षेपकाः राश्यादयः

सू	चं	चं·उ·	राहु	मं	बु	बृ	शु	शं
११	०	५	११	५	१०	१०	९	२
२२	२	५	२६	२९	१६	२९	१९	९
४२	५८	३५	३७	७	४६	१७	३९	३०

खाब्धयः बु सप्तपक्षाश्वांकभुवो गुरोः शु शुक्र-
स्यांकनगाकाष्टवह्नयः कीर्त्तिताः शं शनेः १४२
शैलशक्रयुगाः लंकार्कोदये क्षेपलिप्तिकाः शून्या-
हर्गणघ्नोत्थलंकाऽर्कोदयकालिकम् १४३ यत्खे-
ट मध्यमं क्षेमं तज्ज्ञेयं गणकोत्तमैः घस्रौघतष्टकां
कोत्थं खेचरं ध्रुवमीरितम् १४४ अभ्राचलायुताऽ
हानितष्टकोंकः प्रकीर्त्तितः घस्रौघः खखखखाश्वैः
शेषितः शेषउच्यते १४५ तल्लब्धघ्नध्रुवं क्षेपयुक्तं
शेषजखेचरं युक्त्वा तद्ग्रहं मध्यं स्याल्लंकाऽर्कोदय-
कालिकम् १४६

निजस्थानभूमण्डलानयनम्.

भूवृत्तयोजनैर्निघ्नाल्लम्बांशज्यालवादिका

* १४४।३५।२५ मण्डलम्

चक्रव्यासांशकैरासानिजभूज्ञाममीरितम् १४७

निजव्यक्षज्ञानम्. देवदैत्यांशवासीनांस्वस्था-
नाद्दक्षिणोत्तरम् देवदैत्यांशयोस्संधिदेशंस्वव्यक्ष
मुच्यते १४८

स्वव्यक्षार्कोदयान्निजदेशार्कोदयज्ञानम्.

स्वव्यक्षाऽर्कोदयात्कालात्स्वस्थाने भास्करोदयम्
प्राक्पश्चाद्दैव भागेतु स्वर्णेस्सूर्यचरोन्मिते १४९.
ज्ञेयंदैत्यांशकेऽप्येवंदैत्यांशेदक्षिणोत्तरम् देवभा-
गक्षितोसौम्य याम्यंस्वर्णंचरंभवेत् १५०

चरसंस्कारोपपत्तिः

देशस्वव्यक्षयोर्भानोस्तच्चरंचोदयाऽन्तरम् यतो
भवतिस्वव्यक्षदेशाऽर्कोदयकालिके १५१ मध्यमे-
भास्करादीनांदीयतेऽत्रततोरवेः स्फुटोत्थचरसंस्का
रंद्व्यर्णंतद्विपर्य्ययम् १५२ लंकासूर्याऽस्तकालो-
त्थरवेर्देयंघनाऽधनम् स्वर्णंतत्रस्फुटार्को-
त्थचर संस्कारकं तथा १५३

* चक्रव्यासांशानांपिण्डपलां ४१२५२४

देशान्तरसंस्कारोपपत्तिः

पू प   स्व   पू प
लङ्कातः प्राक्परेदेशेस्वव्यक्षेभास्करोदयम् प्राक्पश्चा
        मध्यरेखा   पू प   ऋ ध
ज्ज्ञायतेयस्माद्रेखा पूर्वापरस्थले १५४ क्षयस्वंदीय
   ग्र
तेतस्मात्खेटेदेशान्तराभिधम् स्वस्थानान्मध्यरेखा-
      पू प   ३६००
न्तंयेस्युः पूर्वापरान्तरे ११५ योजनाः पूर्णभूवृत्तयो
                   निजभू मण्डलेन
जनघ्नास्तु भाजिताः स्वकुशाभेनस्वव्यक्षाल्लंकान्त्तं
                     गृहात्   पू
योजनास्स्मृताः १५६ स्वागारान्मध्यरेखान्तं प्राक्
प   स्वभू मण्डले
पश्चाद्योजनान्तरम् मध्यगत्यंशकैर्हत्वा निजभूशा
मयोंजनैः १५७ भक्त्वांलब्धंफलं भागपूर्वदेशान्त-
रं भवेत्

मध्यरेखाज्ञानम्.

 उ द   खण्ड
सौम्ययाम्यान्तगंव्यक्षाद्यत्सूत्रं वर्षमध्यगम् १५८
देवांशवासि नां सौम्यान्तसुमेरुपर्य्यन्तम्   दैत्यांशवासिनां याम्यान्तं कुमेरुपर्य्यन्तम्
तत्सूत्रंस्वांशवासीनांमध्यररवाप्रकीर्त्तिता व्यक्षाग-
च्छान्तरस्थानांपूर्वाचार्य्यविनिर्मिता १५९ मध्यरेखा
              उज्जयिनी सुमेरु
यथालङ्काऽवन्तिकामेरुमध्यगा व्यक्षेस्वमध्यरेखा-
         ङ
याः मूलेसूर्योदयेतथा १६० मध्याऽह्नेवाऽस्तकाले
       ०द्युन्याहर्गणे
चरान्यऽर्द्धेस्वाऽभ्रवासरे मध्यमाः क्षेपका ज्ञेयाः

संस्कृतास्ते स्वदेशजाः १६१ स्वव्यक्षे च निजस्थाने मध्याऽह्नः स्यात्समक्षणे यद्ग्रन्थोक्तस्तु लंकायाः मध्याऽह्ने खेचरो भवेत् १६२ तत्खेटे चर संस्कारं नहि देयं विचक्षणैः तद्देशान्तर संस्कारं देयं तत्खेचरे तथा १६३ एवं स्वव्यक्षरात्र्यर्द्धे स्वस्थाने स्यान्निशादलम् तद्रात्र्यर्द्धोद्भवे खेटे तद्देशान्तर संस्कृतिं १६४ देयं तच्चर संस्कारं देयं नैव हित ग्रहे

अथ मिश्रकालिकग्रहानयनम्.

वर्तमानदिनौघोत्थ लंकाऽर्कोदयकालजम् १६५ खेचरं स्वजवाभ्यूनं कृत्वा मिश्रे खगो भवेत्

मिश्रज्ञानम्. भानोस्सावन घस्राऽर्द्धं स्वव्याऽर्द्धं गरपूर्वजैः १६६ देशभेदकलैर्मध्यरेखायाश्चोनसंयुतम् मिश्रं पंचांगगोत्रं तत्सावनं स्यात्कलादिकम् १६७ **मिश्रकालिकग्रहादिष्टकालिकग्रहानयनम्.** तत्र पंचांगजातीष्ट मिश्र भेद कला हतम् भागाद्यं स्वजवस्वर्णं स्वेष्टे मिश्राऽधिकेऽल्पके

१६८ दत्वामिश्रोत्थरवेटस्यलिप्तादौस्वेष्टजो भवेत्
रवेटश्चाथ- **चालनदानोत्पत्तिः** स्वमध्यादौम-
ध्यवेगादिचालनम् १६९ देयंस्वर्णंधनर्णंतुवक्रवेगे
तदन्यथा **मिश्रोत्पत्तिः** मिश्रकालेहिलङ्कायां
शन्यःऽर्द्ध्ंसमयंभवेत् १७० **चरकुलज्ञानम्.**
सावनाख्यचरंज्ञेयंस्वस्वाऽपक्रमजंचरम् वार्ष्टथां-
गाख्यचरंज्ञेयंतच्चपंचांगजातिकम् १७१ वावार्ष्टथां
गचराऽर्द्धोत्थंयच्चरंतुकलादिकम् तद्वार्ष्टथांगचरं
ज्ञेयंताराणांभास्करस्यच १७२

व्यावहारिकचरानयनम्.

ताराणांभास्करस्यापि मार्गांशैः संस्कृतस्यच प्र-
स्फुटस्यभुजर्क्षस्य संख्या यत्प्रमिता भवेत् १७३
तत्तुल्यचररवण्डैक्यंकृत्वा भोग्यचराऽर्द्धकम् हत्वा
तत्रांशकाद्यैस्तु भक्त्वाशून्याग्निभिःफलम् १७४ यु-
क्त्वातच्चररवण्डैक्येस्याच्चरंव्यावहारिकम्

अथ चराङ्कुजांशानयनम्.

खंडान् प्रथमचर खंडात् ३०
चरे चरार्द्धान् हित्वाद्यात्खत्रिघ्नं शुद्धसंख्यकम् १७५
३० भुजांशाः
शेषखत्रिवधे भोग्यभक्ते युक्त्वाऽत्र दोर्लवाः स्युः
व्यस्ते
श्चैवं तु विपर्य्यस्ते हारं तत्र गुणं स्मृतम् १७६ गुणकं
तु स्मृतं हारं भाज्यमेव फलं स्मृतम् **चरखण्डान-**
१० अक्षभा प्रथमचर खंड
यनम् दिग्घ्नापलप्रभापूर्वस्याच्चराऽर्द्धं पलादि-
८ पलभा द्वितीयचर खंड ३ वा १३/३ पलभा
कम् १७७ नागघ्ना मध्यमं त्वेकवह्न्यंशो घ्नादशा-
तृतीयचर खंडम्
हृता अंत्याख्यं च **परदेशाक्षप्रभानयनम्**
खं
चराऽर्द्धानां योगं स्वेष्टचरोद्धृतम् १७८ अन्यदेश
प्रथम खंडेन
चरेणाघ्नं तत्फलं तु पलादिकम् स्वप्राक्चरदलेन घ्नं
योग १०
चरखण्डैक्य भाजितम् १७९ दिग्भक्तं तत्फलं त्वऽ
पलभा १
न्यदेशेऽक्षप्रभा भवेत् रूपतुल्याऽक्षभादेशे त्वे-
१ ३० क्रां चपा ९।५५।२
कराशिभुजांशकैः १८० क्रान्त्युत्थं तु पला पूर्वं यच्च
गुणस्यात् १० १०
रं प्रस्फुटं भवेत् तदऽत्राऽत्रांशहारस्य गुणस्यापि
९।५५।२ ९।५५।२ २ क्रां
स्थले स्फुटः १८१ स्यात्तथातां द्विभोत्पन्नाऽपक्रमोत्थ
८।३।९ गुणस्यात् ८
चरे त्यजेत् शेषपलादिकं सूक्ष्ममऽत्र नाग गुणस्थ-
चरखण्डान्तरम् ३।१७।२९ गुणस्यात् क्रां
ले १८२ चरयोरन्तरं यत्स्याद्द्वित्रिभोत्थाऽपमोत्थयोः

सत्र्यंशात्रिगुणास्थाने विकलाद्यं गुणं स्फुटम् १८३
स्वस्वस्पष्टगुणघ्नाऽक्षाभास्यात्स्पष्टचरार्द्धकम्

चरसंस्कारदानस्थानज्ञानम्.

मस्फुटे मध्यमादौ च सूर्यादीनां तु केवलम् १८४ दीय
तेऽर्कापमोत्पन्नचरसंस्कारकं खलु **तात्कालिक-
ग्रहज्ञानम्.** सावनेष्टकलोत्पन्नं खेटं तात्कालि-
कं मतम् १८५ **सूर्यस्यवार्ष्यांगदिनार्द्धज्ञानम्**
भानोर्व्यक्षदिनाऽर्द्धं तु वार्ष्यांगं यत्प्रजायते तत्सूर्या
ऽपमसम्भूतचरेणैव हि संस्कृतम् १८६ तद्वार्ष्यां
गदिनाऽर्द्धं तु भास्करस्य समीरितम्

सावनेष्टरात्र्यर्द्धज्ञानम्

भानोर्वार्ष्यांगघस्रार्द्धं युक्त्वाशून्याग्निलिप्तिकान्
तद्वार्ष्यांगेष्टरात्र्यर्द्धं जायते चाथ वा रवेः युक्त्वात
द्रात्रिखण्डन्तु सावनद्युमितौ तथा १८८ जायते स्वेष्टरा-
त्र्यर्द्धं वार्ष्यांगं तत्कलादिकम्

---

* ६।४० पलभादेशे चरखंडाः ६६ ५३ २१ / ६ ४१ ५६ / ५३ ० ४०

स्वव्यक्षेष्टराश्यर्द्धज्ञानम्. स्वव्यक्षेष्टनिशाः
र्द्धस्यात्स्वेष्टराश्यऽर्द्धसम्मितम् १८९.

लंकाराश्यर्द्धज्ञानम्. स्वेष्टराश्यऽर्द्धलिप्तादौपू-
र्वपश्चिमदेशजान् देशभेदकलान्दत्वास्वर्णेतन्मि
श्रमुच्यते १९०

अर्कापरखेटानांचास्तोदयकालोप-
योगिचरकुलज्ञानम्.

सूर्यसन्निगतानांच ह्येकमऽस्तोदयंभवेत् द्वितीयं
निजदृग्वृत्तदेशोचाऽस्तोदयंभवेत् १९१ ऋतसूर्य
खगानांचताराणांद्विविधोदये द्विप्रकाराऽस्तका-
लेचयच्चरंअत्रयत्रच १९२ दीयतेतत्रतत्रसावना
ख्यचरंखलु तत्राऽप्यऽर्कचरंज्ञेयंसावनाख्यचरंबु
धैः १९३ देशान्तरकलाकुलज्ञानम्.

वार्ष्यांगैः षष्टिभिर्लिप्तैः सावनैश्चक्रकुण्डलम् परि-
भ्रमतिभानुश्चततस्ताल्लिप्तिकादिकम् १९४ प्राक्
पश्चाद्देशजंमध्यरेखातः प्राक्पराभिधम् देशान्तरे

कंमध्यरेखास्वस्थानमध्यजम् १९५ तत्पंचाङ्गकुलंत-
(देशान्तरम्)
च्चवार्ष्यंगिं सावनमतम् .

अथसुखोत्थमध्यमाऽहर्गणयोरानयनम्

कस्मिंश्चि त्स्विष्टशाकेतु मेषाऽर्क दिवसा बुधैः १९६
(३६६) (*)
विध्यर्थषट्षडर्ग्नीनां घस्त्राणां पत्रमाचरेत् तत्प्रत्यः
(म) (स्व)
ह्नोद्भवान्खेटमध्यमान्कल्पितेष्टजान् १९७ निजदेशो
द्भवान्कृत्वापत्रेतांश्चैवसंलिखेत् पत्रेप्रत्यऽह्नजां
श्चैवाऽहर्गणाश्चा ऽपिसंलिखेत् १९८ पर्णेष्टंतुत
(अ.मध्यमा)
दिष्टंस्यात्तच्छाकंपर्णशाककम् तेमध्याः पर्णजा म-
(दिनगणाः)
ध्या विज्ञेया गणकोत्तमैः १९९ घस्त्रयूथाश्चतेज्ञे-
याः पर्णाऽहर्गणसंज्ञकाः पर्णशाकाऽन्तरं कृत्वास्वेष्ट

---

* उदाहरणम्ः- पर्णेष्टं वारादि ५।४६।७ पर्णदिनव्रजम् ८९५८ पर्णशाकं १८०२ स्वेष्टशाकं १८४१ शाकान्तरधनम् ३९ भेदादिनाद्यम् १४२४५।५।२९ सद्योदिनगणादिकम् २३२०३।५१।३६ इष्टं वारादिः ४।३२।० सद्यवारस्वेष्टवार ५।४ योरन्तरंवासरः१ ऋणं १ सद्यसंज्ञेह्न यूथे २३२०३ दत्वासद्यं दिनगणादिकम् २३२०२।५१।३६ पर्णेष्ट मध्याह्न १४।१७ इष्टमध्याह्नयो १५।१६ रन्तरम् घट्यादिकम् ऋणं ०।१ सद्येष्टे ५१।३६ दत्वास्पष्ट सद्येष्टं ५१।३५ स्वेष्टपर्णेष्टयोर्भिन्न देशत्वात्स्वेष्टदेशेसद्येष्टं ५१।३० स्वेष्ट ३२।० सद्येष्ट ५१।३० संदऋणगुणकं ११।३०

ध. ऋ.
शाके धनर्णकम् २०० शेषं शाकान्तरं ज्ञेयं पर्णशाका
शाकान्तरेण ३६५।१५।३१।३१।२४
ऽधिकोनके शाके तेन धनर्णेन वर्षमानं दिनादिकम्
अंतर ध ऋ दिनगण
२०१ हत्वा भेदं दिनाद्यं स्यात्स्वर्णं पर्णदिनव्रजे पर्णे
युक्ते वर्त्तमानवारे दिनगणादिके
ष्टघटिकाद्याढ्यं दत्वा तत्स्वेष्टवासरं २०२ घस्रवृन्दा
दिकं सद्यं विज्ञेयं तद्विचक्षणैः तष्टितं सप्तभिः सद्यं स-
द्यं स्याद्वारपूर्वकम् २०३ स्वेष्टवारोन्मितं सद्यवारं यत्र न
वारयोः
जायते घस्रयोरन्तरं स्वेष्टसद्ययोः सद्यसंज्ञके २०४
वारान्तरम् ध. ऋ. दिनगणे दत्वा दिनात् अधिके ध.
स्वर्णं दत्वाऽह्नि यद्यपि तु सद्यघस्राऽधिकोनके स्वेष्टवास-
न्यून ऋ. वर्त्तमानवारे दिनाद्यलिप्ते.
रसंज्ञे तु सद्यः स्यात्स्वेष्टवासरे २०५ पर्णेष्टदिवसा-
अधि
ह्नाऽर्द्धात्स्वेष्टघस्रदिनाऽर्द्धकम् ऊर्द्ध्वाऽत्यं लिप्तिका-
ध ऋ दत्वा
द्यं तु यन्मितं यदि जायते १०६ सद्येष्टे तन्मितं तर्हि स्व
सद्यस्येष्टं स्यात् अंतरं
र्णं दत्वा भवेत्स्फुटम् स्वेष्टसद्येष्टविश्लेषं स्वेष्टसद्याऽ
ध. ऋ.
धिकोनके २०७ स्वर्णं लिप्तादिकं ज्ञेयं गुणं तत्पण्डितो
भिन्नदेशम्
त्तमैः स्वेष्टपर्णेष्टयोर्यत्र नैकदेशं यदा भवेत् २०८
तत्र तर्हि तु सद्येष्टात्स्वेष्टदेशेष्टमानयेत् तत्सद्येष्टो
च्चतेतस्माद्दुक्तवद्गुणमानयेत् २०९ स्वर्णशाका

वेग
न्तरं त्वेक वर्षमध्यजवाहतं, स्वर्णं तद्दिनजे दत्वा मध्य
मे पर्णजे बुधैः २१० सद्यः कालो द्भवं मध्यं तत्रवेट स्याद्धि
जायते वेगं स्वर्णं गुणेनैव मध्याख्यं त्वेकं घस्रजम् २११
हत्वा दत्वा धनर्णं तु सद्यः कालोत्थमध्यमे इष्टकालोद्भ
वं तत्तु जायते खेटमध्यमम् २१२ विज्ञेयं सुखजं चाऽ
दिनगणं
यं मध्यमं वासरव्रजम् सुखाऽर्थं विलिखेत्पत्रमेकं
३६५।१५।३१।३१।२४
वर्षमितेस्तथा २१३ एकादि गुणितस्यैकं वर्षमध्य
वेग
जवस्यच .

अथ ब्रह्मदिनमाने मन्दोच्चचक्राणि.

४३२०००००००
दन्तवेदगुणाकोटि छेदाब्दाः परिकीर्त्तिताः २१४
दिने वर्षाः
छेदाऽब्दा ब्रह्मणो घस्रे सौराः संवत्सराः स्मृताः
सू ३८७
सू छेदाब्देषु रवेः सप्ताष्टाग्नयः परिकीर्त्तिताः २१५
मं २०४ बु ३६८
मं भौमस्य वेदखयमाः बु चन्द्रजस्याष्टषड्गुणाः
बृ ९०० शु ५३५
बृ जीवस्याभ्रखनन्दानि शु शुक्रस्येषुगुणेषवः
शं ३९ भगणाः
२१६ शं पक्षोर्नवाग्नयः प्रोक्ताः मन्दतुंग भवत्स
मं २१४
राः तत्रैव पातचक्राणि. मं शक्रदस्रा-

स्तु भौमस्य बु ज्ञस्याष्टगजसागराः २१७ बृ गी-
ष्पतेर्युगजीमूताः शु शुक्रस्याऽम्बिरखवेन्दराः शं
मन्दस्याक्षिरसांगास्तु हारसम्वत्सरेषु च २१८ प्रोक्ताः
पातभचक्राणि विलोमगतयो बुधैः

ब्रह्मजन्मदिनाद्गताब्दानयनम्

गोघनाश्वाब्धिगोद्व्यद्रिगोभूद्व्यक्षाक्षवासरान् २१९
शाके युक्त्वा विधेर्जन्मकालात्स्युर्वत्सराणि हि
सृष्टितोगताब्दाः कल्पारम्भक्षणात्त्वाभ्ररवा-
ब्धिषड्व्योमतोयदैः २२० सौराब्दैः ब्रह्मणा सृष्टेः
कृतं तत्परिघट्टनम् ब्रह्मणोऽश्वपलैस्तुल्यैः षड्रस-
रव्यैर्विपलान्वितैः २२१ प्रपलैः षड्गुणैर्युक्तं कालं तत्र
गतं मतम् गोस्वरूपाग्निनागाष्टपंचाक्षांक निशा-
करान् २२२ युक्त्वा शाके सृष्टितोऽब्दा याताः
पूर्वबुधोदिताः

ब्रह्मदिनारम्भाद्गताब्दानयनम्.

१ ※ १९७२९४७१७९

शाकेगोश्वधरासप्तयुगगोऽद्र्यद्रिगोविधून् २२३

गतवर्षाणि

युक्त्वाब्रह्मदिनारम्भाद्याताः सम्वत्सराः स्मृताः

५

ब्रह्मणोदिवसारम्भाद्याताब्दाः शरैस्ताडिताः २२४

१०००००० ७२ दिन ब्रह्मणः

कोट्याप्ताः द्विनगैराप्ता द्युकलाः स्युर्विधेर्गताः

मन्वन्तरा. ब्रह्मणोदिवसारंभंकल्पारंभमुदीरि-

७१ १

तम् २२५ एकसप्तयुगैस्तुल्यमेकमन्वन्तरं भवेत्

१ १७२८०००

एकमन्वन्तरस्यैवसंधिः सत्ययुगोन्मितः २२६ ख-

३०८४४८०००

खखाष्टाब्धिवेदाष्टखाग्नयः सौरवत्सराः एकम

न्वन्तरस्यैवविज्ञेयाश्चससंधयः २२७ कल्पारम्भ-

---

१ ※ शाके १८०१ सृष्टितोगताब्दाः १९५५८८४९८० सूर्यमन्दोच्च भगणौ ३८७ गुणिताः ७५६९२७४८७२६० तत्रसूर्यमन्दोच्चंच-क्रादि १७५।२।१७।१७।२६ पलावशेषं ७६८९६०००० शाके १७९८ फाल्गुन १८ गते भौमे मन्दोच्चाः राश्यादयः सू २।१७।१५।२६ मं ४। १०।२।४१ बु ७।१०।२८।३० बृ ५।२१।२२।२७ शु २।१९।५२।२१ शं ७।२६।३१।२४ पाताः मं १०।१९।५६।५६ बु ११।९।१९।३२ बृ ३। १०।१९।५६ शु १०।०।२०।४२ शं ८।१९।३९।१९

३७०७ मित

शाकेगो सह रामान् युक्त्वागतकलिर्भवेत् शत १०० वर्षेषु सूर्य मन्दोच्च भुक्ति विपला ६ $\frac{४८३}{५००}$ शतमित १०० वर्षेषु भौममन्दोच्च भुक्ति विपला ३ $\frac{३५५९६}{४८३७५}$ एकवर्षे बु. मन्दोच्च भुक्तिविपलाः ९।३८ एकवर्षे शुक्र शत भुक्ति विपलाः १६।१५ एकवर्षे गुरुपात भुक्ति विपलाः ३।८

१॥* १७२८०००

दिनात्सत्यतुल्यैस्सौराख्यवत्सरैः कल्पसंधिस्तु विज्ञे-

१८५०६८८०००

यः कल्पसंधिदिनान्ततः २२८ शून्याभ्राभ्राष्टनागा-

गता ६

गखाक्षाष्टाङ्कमितैस्तथा वर्षैस्ससंधयो यातास्तर्क

मन्वन्तराणि ते २२९ ततोस्य सप्तमस्यैव वैवस्वत-

२७ गता २८

मनोस्तथा सप्तनेत्रयुगा याता अष्टाविंशत्तमे युगे

सत्यायुगारंभदिनात् गत इष्टदिनांतम्

२३० सत्यारम्भदिनाद्यातकालं स्यात्तद्दिनान्तकम्

अथ सूर्यभौमादीनाम्मन्दोच्चानयनम्.

गत

मन्दोच्चराशिवर्षघ्नाः सृष्टितो यातवत्सराः २३१ ह्म-

४३२०००००००

र वर्षोद्धृता मन्दतुंगं चक्रमुखं भवेत्.

अथ भौमादीनां पातानयनम्.

गत स्वपात राशिवर्ष

सृष्टितो यातवर्षाणि पातचक्रहतानि च २३२ ह्मा

४३२००००००० राशिवर्षादि अर्थाद्भगणादि

र वर्षविभक्तानि पातं स्याच्चक्रपूर्वकम् राहुः

चं पात अर्थात राहुः

ग्लौपातं चन्द्रतुंगं च नैवाऽनेन समानयेत् २३३ मन्द

व्यस्त

केन्द्रसमाः पाताः विलोमगतयोदिताः पातराश्या-

---

*· सू. १ वर्ष मन्दोच्च भुक्ति र्विपला ६ प्रप ५७७

सू. १ दिने नन्दोच्च भुक्तिप्रपला घा ११९

१२
दिकंसूर्य्याद्धित्वापातःस्फुटो भवेत् २३४ मध्यवेगा
ऽधिके तुंगवेगे शीघ्रोच्चमादिशेत् उच्चवेगाऽधिकेम
ध्यवेगे मन्दोच्चमादिशेत् २३५

अथ सूर्यभौमादीनां मन्दोच्चवेगानयनम्.

३६५।१५।३१।३१।२४ । ४३२००००००० १५७७९१७८२८०००
सौराब्दस्यदिनादिघ्ने हरिाब्दैः परिभाजिताः सूर्य
सू मं बु वृ शु श राशिवर्षा
भौमज्ञपूर्वाणाम्मन्दतुंग भवत्सरा २३६ लब्धं-
राशिवर्षादि जवं
भाब्दमुखं मन्दतुङ्गवेगमुदीरितम्.

भौमादीनां पातवेगानयनम्.

मं बु वृ शु शवा: राशिवर्षा १५७७९१७८२८०००
पातानां भौमपूर्वाणां राश्यब्दाः परिभाजिताः २३७
१००० राशिवर्षादि
भूधरत्रैः खखखाब्धिघ्नैस्तत्फलं भाब्दपूर्वकम् पा-
गतिः गतिः
तवेगोच्यते नित्यंव्यस्तंपातजवं भवेत् २३८

अथस्पष्टमन्दोच्चपातानयनम्.

शाकारम्भदिनात् गत
सौराऽहर्गणमार्गेणवत्सरारम्भवासरात् यातघ-
मन्दतुंगजादुत्थं मन्दोच्चं
स्राहतं वेगभाब्दपूर्वंफलं भवेत् २३९ मन्दतुंगज-
मन्दोच्च मन्दोच्च
वादुत्थंयुक्त्वातन्मन्दतुंगके प्रस्फुटं मन्दतुंगंस्यादे-
वं तत्पातवेगजम् २४० ऊनंपातस्फुटे कृत्वास्यात्पा-

तं त्विष्ट घस्त्र[दिन]जम् प्रस्फुटं मन्दतुंगं[मन्दोच्च] च विज्ञेयं त्वि-
ष्ट घस्त्र[दिन]जम् २४१ । ६५८

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते परमसिद्धान्ते मध्यमाधिकारस्तृतीयः ३

अथ वृत्तव्यासोपपत्तिः

व्यासार्द्धवर्गाद्द्विगुणाद्यन्मूलं स्यान्महच्छ्रवः तु-
ल्ये चतुर्भुजक्षेत्रे तुल्यकर्णद्वयाभिधे १ व्यासस्या-
र्द्धमिते कर्णे तन्महच्छ्रवणार्द्धकम् ज्ञेयमादिभुजं
तद्वत्प्राक्कोटिः परिकीर्त्तिता २ व्यासार्द्धं व्या-
सखण्ड[अर्द्ध]घ्नं तन्महच्छ्रवणो[कर्ण]द्धृतम् [१*] प्राग्बाहुः[पूर्वभुज] पूर्वको-
टिश्च जायते पूर्ववत्खलु ३ तन्महच्छ्रवणं[कर्ण] पूर्वको-
टिकं ज्ञेयं विचक्षणैः व्यासार्द्धमन्त्यकोटिः स्याच्छू-
न्यमन्त्यभुजं मतम् ४ प्राक्[पू]कोटिवर्जितं व्यास-
खण्डमादिशरो[बाणः]च्यते शून्यमन्त्याभिधं बाणं[शर] विज्ञेयं

१* बृहत्पूर्णकर्णे व्यासार्द्धं बाहुः व्यासार्द्धकर्णे प्राग्बाहुः स्यात्

गणकोत्तमैः ५ कोटिंव्यासदलाद्धित्वातत्सर्वत्रशा-
रोच्यते बाणंव्यासार्द्धतोहित्वाकोटिः सर्वत्रकीर्त्ति-
ता ६ कोटिंबाणदलेयुक्त्वाचाऽग्रेस्यात्कोटिखण्डकः
व्यासार्द्धेऽक्षदलंहित्वास्यादऽग्रेकोटिखण्डकः ७
यत्तद्बाहुदलंतत्तुल्यऽग्रेदोःखण्डउच्यते दोःकोटि-
खण्डवर्गैक्यान्मूलंटेकस्तदुच्यते ८ व्यासाऽर्द्धाद्बा
हुखण्डघ्नाट्टेकाप्ताबाहुरुच्यते व्यासाऽर्द्धात्को-
टिखण्डघ्नाट्टेकाप्तात्कोटिरुच्यते ९ अस्माऽदस्य
भुजस्याऽर्द्धमऽग्रेदोःखण्डमुच्यते कोटिंव्यासदला-
द्धित्वात्वऽग्रेबाणस्तदुच्यते १० ज्याबाणानयनेचै
वंटेककोटिभुजादिकान् आनयेत्स्वाऽर्थपर्य्यन्तंवा-
रंवारंमुहुर्मुहुः ११ पूर्वबाहुकृतौयुक्त्वापूर्वबाण
कृतिंबुधैः तन्मूलमादिडोरः स्याद्द्वितीयेषुकृतौतथा
१२ द्वितीयंबाहुवर्गंतुयुक्त्वातस्यपदंतथा द्वितीयं
जायतेडोरंतृतीयेषुकृतौतथा १३ तृतीयंबाहुवर्गंतु
युक्त्वातस्यपदंतथा तृतीयंजायतेडोरमेवंडोरान्स

मानयेत् १४ तर्काब्धिमितवारोत्थं धीरैस्तद्गोरसं-
ज्ञकम् एकेनाऽक्षाब्धिभिर्वारैर्द्विघ्नेनपरिम-
३५१८४३७२०८८८३२ र्दयेत् १५ तद्वृत्तस्याऽ
ष्टमांशः स्यात्तन्भागैश्चसमाहृतः तद्बृहद्व्यासजंत्वे-
तद्वृत्तमुक्तं विचक्षणैः १६ दन्ताष्टाष्टाष्टखाश्व्यद्रि-
व्यब्ध्यष्टाऽऽशराग्नयः ३५१८४३७२०८८८३२
तद्वृत्तस्याष्टमेभागेकोणान्यत्र भवन्तिहि १७ इ-
ष्टव्यासाहतंवृत्तंतद्बृहद्व्यासभाजितम् इष्टविस्ता-
रजः स्वेष्टपरिधिर्जायतेकिल १८ इष्टवृत्तबृहद्व्या-
सनिघ्नंतद्वृत्तभाजितम् तत्फलंस्वेष्टवृत्तस्यविस्ता
रंप्रस्फुटंभवेत् १९ व्यासात्परिध्यानयनम्.
विष्कम्भंगजनागाभ्रतानैर्हत्वाविभाजयेत् तत्वांग
दिवसैर्लब्धंवृत्तंतत्परिधिर्भवेत् २० व्यासानयनं
वृत्तंतत्वांगघस्रघ्नमष्टाष्टाभ्रांकसागरैः भक्तंप्रस्फु-
टविस्तारंविज्ञेयंपण्डितोत्तमैः २१

अथवृहत्कर्णोदाहरणम्.

यथात्रव्यासः ३००००००० व्यासाऽर्द्धः १५०००००० वर्गः २२५०००००००००००००० द्विगुणः ४५०००००००००००००० अस्यमूलंशतकजात्यऽवयवान्वितंसूक्ष्मंस्कर्णः २१२१३२०३ । ४३ । ५५ । ९६ । ४२ अस्याऽर्द्धंप्रथम भुजंजातंसाऽवयवं १०६०६६०१ । ७१ । ७७ । ९८ । २१ प्रथमाकोटिश्च १०६०६६०१ । ७१ । ७७ । ९८ । २१.

अथ सूक्ष्ममूलानयनम्

मानंस्वाऽधोकुलानान्तुयत्रैवसमं भवेत् सूक्ष्मंस्यान्मपदंतत्रवर्गस्याऽपिघनस्यच २२

सूक्ष्मवर्गमूलानयनम्

स्वाऽधोजातिप्रमाणेनवर्गंकिंपरिमर्द्दयेत् तत्रस्वाऽवयवंयुक्तमित्थंवेदादिभिर्मितम् २३ बहुवारंबुधैः कुत्वातन्मूलंचसमुद्धरेत् तत्स्वाऽधोजातिमानेन गुणनस्यदलोन्मितम् २४ वारंलब्धिमतोलब्धिमेवं साऽवयवंपदम् जायतेचाथवामूलान्छेषमेकंसम-

न्वितम् २५ कृत्वास्वाऽधोकुलस्यैवमानेनपरिता डितम् तद्वर्गाऽवयवंयुक्तं कृत्वातद्भाज्यमुच्यते २६ द्विघ्नेनैवकराद्धेन लब्धमूलेन भाजितम् भाज्यंचाऽवयवंस्थूलं मूलस्यैवहि जायते २७

सूक्ष्मंवर्गमूलोदाहरणम्

यथामूलंसावयवं अंश ४ घटी २० पला ३० अस्य वर्गांकं जातम् १८।५१।००।१५।०० अधोजातिमानाहतम् १०८० एकावयवान्वितंजातम् ११३१ तदऽधोजातिमानाहतंसावयवंच ६७८६० तत्पुनरधोजातिमाना ६० हतंजातम् ४०७१६०० सावयवं ४०७१६१५ तदपिचस्वाऽधो जातिमाना ६० हतम् २४४२९६९०० साऽवयवंच २४४२९६९०० अस्यमूलंद्विवारं षष्टया ६० भक्तं लब्धं साऽवयवम् ४।२०।३० अथभिन्नवर्गमूलानयनम्.

भिन्नेंऽशस्यहरस्याऽपिसूक्ष्मं मूलं समानयेत् हार मूलोद्धृत भागमूलं सूक्ष्मपदं भवेत् २८

अथ घनमूलानयनम्

स्वस्वाऽधोजातिमानेनत्रित्रिवारं घनांककम् हत्वा स्वस्वाऽवयवकं युक्त्वैवं तत्त्रिवारकम् २९ षड्वारं नववारं वाकृत्वातज्जायतेघनं तन्मूलंगुणनस्यैव व्यंशके नैवसम्मितम् ३० एकवारादिकं भक्त्वा स्वाऽधोजात्युन्मितेनच लब्धं घनपदं मूलं सूक्ष्मंज्ञेयं साऽवयवंबुधैः ३१ घनमूलोदाहरणम्.

यथामूलंसाऽवयवं अंश ४ घटी २० अस्यघनांकं जातं ८१।२२।१३।२० अयमऽधोजातिमानाहतं त्रिवारंसाऽवयवंजातं १७५७६००० पुनर्द्विवारमधोजातिमानाहतंसाऽवयवंच ६३२७३६००००० तत्पुनरेकवारंच ३७९६४१६०००००० अयंघनांकंषड्वारगुणनजम् पुनरयंत्रिवारंस्वाऽधोजातिमाना ६०हतंसाऽवयवंचाऽयंजातम् ८२००२५८५६००००००००० अयंनववारगुणनजातं घनांकम् ८२००२५८५६००००००००० अस्यमूलम्

९३६००० अत्रगुणननवप्र९ मितंगुणान ९ तृतीयां-

शं ३ रासप्रामितं अधोजातिमानं ६० अनेन मूलं

९३६००० भक्त्वालब्ध १५६०० अयमपि ६० भक्तं

लब्धं २६० अयंचाऽपि ६० भक्तंलब्धं ४ शेषं २०

मूलं साऽवयवम् ४।२०।०।० घनांकंचेत् ३७९६

४१६०००००० मूलम् १५६०० अत्रगुणनंषड्गुन्नि

६ तम् गुणन ६ तृतीयांशं २ यमोन्मितम् अधो-

जातिमाने ६० नमूलं १५६०० भक्त्वालब्धं २६०

अयमपि ६० भक्तंलब्धंमूलंसाऽवयवं ४।२०।०

घनांकंचेत् १७५७६००० मूलं २६० अत्रगुण-

नम् त्र्युन्मि ३ तं गुणन ३ तृतीयांशम् १ तदुन्मि-

तं १ वारमधोजातिमाने ६० नमूलं २६० भक्त्वा

लब्धंमूलंजातंसाऽवयवम् ४।२०

अथ घनमूलावशेषस्यस्थूलफलानयनम्

घनमूलाऽवशेषंतुस्वाधोजातिप्रमाहतम् (मानाहत) कृत्वा-

(निज) स्वाऽवयवंयुक्तातत्रतद्भाज्यमुच्यते ३२ लब्ध

मूलस्यवर्गेणत्रिघ्नेनत्रिंयुतेनच भाज्यंसमुद्धरेत्स्थू-
लं मूलस्याऽवयवं भवेत् ३३

अथभिन्नघनमूलानयनम्

भिन्नेंशस्यहरस्याऽपिसूक्ष्मं मूलं समानयेत् छेद
मूलोद्धृतंचांऽशमूलं सूक्ष्म पदं स्मृतम् ३४

अथज्योपपत्तिः

अथवृत्ताऽष्टमे भागेस्युः कोष्टान्यष्ट भास्कराः द्व-
योः पृष्टाऽग्रकोटयोस्तु यद्विश्लेषदलं भवेत् ३५
तेनाद्यालघुकोटिस्तु कोट्यऽर्द्धमध्यमे भवेत् द्वयो
पृष्टाऽग्रभुजयोर्यद्विश्लेषाद्दलं भवेत् ३६ तेनाद्यो
त्यभुजोर्मध्ये दोः खण्डं जायतेतयोः पृष्टाऽर्द्धऽग्राऽ
र्द्धयोर्योगंमध्यमंजायतेतयोः ३७ पृष्टाऽग्र भुजयो-
रैक्याद्युग्मात्साद्यत्फलं भवेत् तद्द्वयो र्भुजयोर्मध्येदोः
खण्ड पूर्ववद्भवेत् ३८ द्वयोःपृष्टाऽग्रकोटयोस्तु सं-
योगाद्यद्दलं भवेत् तत्तयोर्मध्यमे कोटि खण्डं पूर्वस-
मम्भवेत् ३९ दोः कोटिखण्डयोर्वर्गसंयोगाद्यत्पदं

भवेत् तत्प्राग्वदेकसंज्ञः स्याद्दोः खण्डव्यासयोर्व-
घात् ४० युग्मोत्थाद्देकभक्ताच्च तद्बाहुर्जायते किल
व्यासाऽर्द्धात्कोटिखण्डघ्नाद्देकाप्ता कोटिरुच्यते
४१ एवं नागार्ककोष्ठेषु बाहुं कोटिं समानयेत् ता-
न्बाहून्द्विगुणं कृत्वा स्युर्मौर्व्यः प्रथमाष्टमे ४२
कोटीन् युग्माहतं कृत्वा मौर्व्यः स्युश्चापराष्टमे वृ-
त्तस्याऽर्कांशकं त्वत्र राशिमेकमुदीरितम् ४३ सा-
र्द्धैकराशिपर्य्यन्तं विज्ञेयं प्रथमाऽष्टमम् ऊर्द्ध्वं वृत्तां-
घ्रिपर्य्यन्तं जायते चापराष्टमम् ४४ इष्टज्यामान
येच्च स्ववृत्तव्यासाऽनुपाततः अतोग्रे मौर्वी.

अतोऽग्रे मौर्विकां वक्ष्ये कोष्ठैश्चाष्ट दिवाकरैः ४५
१ ईशषड्गानि नेत्राक्षियुग्मसायकमार्गणाः ३ ख
त्रिनागाश्विनागानि ४ पञ्चरामाब्धिदिग्भुवः ४६
५ शैलाग्निखाष्टविश्वानि ६ दन्तषट्पञ्चषड्भुवः ७
जातिदन्ताङ्कचन्द्राणि ८ वेदखाष्टखजातयः ४७
९ नागागाग्न्यष्टसिद्धानि १० त्र्यब्धिनन्दाक्षभानि च

११ शैलतानाग्निखत्रीणि १२ व्योमाब्ध्यभ्रकुनि-
र्जराः ४८. १३ कद्व्यक्षाष्टाक्षरामानी १४ भाष्टखां-
गाष्टवह्नयः १५ खांकपञ्चाग्निभूवेदाः १६ शैला
श्वाशाब्धिसागराः ४९. १७ शैलाब्ध्यक्षाष्टषड्वेदाः
१८ खाभ्राभ्रांगनवार्णवाः १९ वेदत्र्यब्ध्यग्नियुग्मा
क्षाः २० जोब्ध्यष्टाभ्राक्षमार्गणाः ५०. २१ कब्धिदृ
ग्गजशैलाक्षाः २२ विश्वांगाक्षखषण्मिताः २३ द्व्यं-
गगोदन्ततर्काणि २४ शैलपिण्डाभ्रषड्रसाः ५१
२५ शैलाष्टेष्वद्रिनागांगाः २६ द्व्यंगनागेन्द्रपर्व
ताः २७ गोदिग्युग्माब्धिसमानि २८ नागदन्तांक
षण्णगाः ५२. २९ गोक्षपञ्चांगगोशैलाः ३०
गोश्वषड्गुणदृग्गजाः ३१ गोभ्राष्टाभ्राक्षनागानि
३२ षट्खांकाश्वागमङ्गलाः ५३. ३३ कद्रिता-
नाभ्रनन्दानि ३४ भूखाभ्रद्व्यग्निखेचराः ३५
षड्गोंकाष्टाक्षखेटानि ३६ पोक्षांकाक्षाष्टखेचराः ५४
३७ शैलाश्वाष्टार्कखाभ्राणि ३८ कंगांगाकाग्निदि-

ङ्मिताः ३९ षट्खांगांगांगशून्याब्जा ४० ईशाब्ध्य-
ष्यंकदिङ्मिताः ५५. ४१ वेदमेघाभ्रयुग्मेशाः ४२
पोंकाष्टांगाब्धिशंकराः ४३ त्र्यश्वाक्षाभ्यश्वभूचन्द्राः
४४ सोऽभ्रद्व्यक्षखभास्कराः ५६. ४५ षड्गोश्वांगा
श्वियुग्माब्जाः ४६ जोदेवाभ्यक्षभास्कराः ४७ वेदा-
भ्यष्टांकशैलार्काः ४८ भूपिण्डांगाभ्रविश्वकाः ५७.
४९ गोश्वषड्दन्तविश्वानि ५० सोऽश्विखांकाक्षवि-
श्वकाः ५१ निद्व्यस्त्र्यक्षाष्टविश्वानि ५२ नागांगाक्षे-
शवासवाः ५८. ५३ गोक्षाश्वागाग्निशक्राणि ५४
षड्गोष्टाभ्यंगवासवाः ५५ नागाश्वांकांकनागेन्द्राः
५६ वेदखाभ्रागभूदिनाः ५९. ५७ त्र्यद्रिगोब्जा-
ब्धि घस्राणि ५८ वेदाष्टाष्टाश्वषड्दिनाः ५९ षट्
त्र्यश्वाभ्यंकघस्राणि ६० धिष्ण्याक्षांकाब्जषड्भुवः ६०
६१ जोतत्वाक्षाब्धिषड्भुन्द्राः ६२ भांकखाश्वांगकेव-
लाः ६३ देवाक्षांगांक भूपाणि ६४ पोश्वाभ्राश्वश्वि-
तोयदाः ६१. ६५ त्र्यक्षाक्षागाब्धिमेघानि ६६ चो-

षड्गोऽङ्कागतोयदाः ६७ गोखाग्न्यष्टांकजीमूताः ६८ षण्णागाक्षाग्निदृग्गदाः ६२. ६९ चोंकाश्वाष्टाब्धिनागाब्जाः ७० देवांकाग्न्यगकष्टदाः ७१ भूखखांकांकहस्त्यब्जाः ७२ जोंकांकाग्न्यब्धिगोभुवः ६३. ७३ जातिगोष्टाब्धिगोचन्द्रा ७४ स्त्र्यश्वागाग्न्यगगोभुवः ७५ खाक्षाक्षाष्टांकगोब्जानि ७६ भूतत्वाग्न्यब्धिखान्तकाः ६४. ७७ षट्सोष्टागाब्धिखाक्षीणि ७८ सिद्धाब्ध्यश्व्यगखान्तकाः ७९ चोंकाष्टांगांकखाक्षीणि ८० पंचाष्टार्कार्किपाणयः ६५. ८१ सोंकाक्षाक्षेन्दुपक्षाणि ८२ ऋक्षाष्टांकांगभूपमाः ८३ षट्सोंकाग्न्यंकभूयुग्माः ८४ इषाब्धिखाष्टेन्दुजातयः ६६. ८५ तत्वखाब्ध्यब्धिदृग्युग्माः ८६ त्रिइष्वंकाक्षांगदृक्कराः ८७ षट्त्र्यश्वांकाष्टदृक्पक्षाः ८८ त्र्यंगाब्ध्यग्निकुदोंतकाः ६७. ८९ इषभेन्द्वग्निटोक्षीणि ९० चोक्षांगाश्व्यांगटोन्तकाः ९१ ससेशाब्ध्यष्टटोपक्षाः ९२ खांकाब्ध्यश्वखचो-

न्तकाः ६८. ९३ इयश्वागाश्वाग्निसिद्धानि ९४ टेगांकाश्यसचोन्तकाः ९५ कंगाश्रागागसिद्धानि ९६ षट्षट्खाश्राश्रपोकराः ६९. ९७ सोश्वांकजातिपोक्षीणि ९८ श्यंकाश्वेष्वाब्धिपोन्तकाः ९९ शक्रासाष्टांगतत्वानि १०० सोग्निभूक्कं कपोयमाः ७० १०१ श्यंगषड्विश्वषट्पक्षाः १०२ कड्कखाङ्गाग्निषट्कराः १०३ गोकब्ध्यष्टेषुषट्पक्षाः १०४ सोब्ध्यंगाश्राष्टषट्कराः ७१. १०५ चोश्वभाश्राश्वपक्षाणि १०६ खाश्राष्टाब्ध्यक्षिसोन्तकाः १०७ त्रिइयगांगाब्धिऋक्षाणि १०८ श्यब्ध्यक्षाष्टांगभानि च ७२. १०९ जोतत्वाश्रांकऋक्षाणि ११० जोंगाष्टेशाष्टपाणयः १११ इयद्रयश्यश्यग्निपिण्डानि ११२ खाश्वागाब्ध्यक्षजोन्तकाः ७३. ११३ खांगखांगाश्वपिण्डानि ११४ हक्सिद्धाश्वांकजोयमाः ११५ घस्त्राश्यष्टेन्दुगोक्षीणि ११६ जोभांकाश्यंकपाणयः ७४. ११७ कग्निभूखांगगोपक्षाः ११८ कद्रयष्टा-

आष्टगोन्तकाः ११९ खाभ्रघस्राभ्रखत्रीणि १२०
घस्रखाश्व्यक्षिखाग्नयः ७५. १२१ मेघसिद्धाब्धि-
खत्रीणि १२२ पोभ्रभांगाभ्रवह्नयः १२३ सोश्वपि-
ण्डाष्टखत्रीणि १२४ देवांकाश्विख भूगुणाः ७६.
१२५ द्व्यद्रिपिण्डार्करामाणि १२६ त्र्यंकषड्द्व्यब्धि-
भूगुणाः १२७ षड्गोम्न्यश्व्यंगभूरामाः १२८ क-
ष्टगोकष्टभूगुणाः ७७.

०	०	१	२७६११	२	५५२२२
च- कर्ज्यांशाः	०।०।०	अंशाः	०।४२।११		१।२४।२२
३	८२८३०	४	११०४३५	५	१३८०३७
	२।६।३३		२।४८।४४		३।३०।५४
६	१६५६६२	७	१९३२२२	८	२२०८०४
	४।१३।४		४।५५।१३		५।३७।२२
९	२४८३७८	१०	२७५९४३	११	३०३४९७
	६।१९।२९		७।११।३६		७।४३।४२
१२	३३१०४०	१३	३५८५७१	१४	३८६०८८
	८।२५।४७		९।७।५१		९।४९।५३
१५	४१३५९०	१६	४४१०७।७	१७	४६८५४७
	१०।३१।५५		११।१३।५४		११।५५।५३
१८	४९६०००	१९	५२३४३४	२०	५५०८४८
	१२।३७।४९		१३।१९।४४		१४।१।३७
२१	५७८२४१	२२	६०५६१३	२३	६३२९६२
	१४।४३।२९		१५।२५।१८		१६।७।५

२४	६६०२८७	२५	६८७५८७	२६	७१४८६२
	१६।४८।५०		१७।३०।२३		१८।१२।१३
२७	७४२१०९	२८	७६९३२८	२९	७९६५१९
	१८।५३।५१		१९।३५।२६		२०।१६।५८
३०	८२३६७९	३१	८५०८०९	३२	८७७९०६
	२०।५८।२८		२१।३९।५५		२२।२१।२०
३३	९०४९७१	३४	९३२००१	३५	९५८९९६
	२३।२।४१		२३।४३।५८		२४।२५।१३
३६	९८५९५५	३७	१०१२८७७	३८	१०३९७६१
	२५।६।२५		२५।४७।३३		२६।२८।३७
३९	१०६६६०६	४०	१०९३४११	४१	११२०१७४
	२७।९।३८		२७।५०।३५		२८।३१।२९
४२	११४६८९५	४३	११७३५७३	४४	१२००२०७
	२९।१२।१८		२९।५३।४		३०।३३।४६
४५	१२२६७९६	४६	१२५३३३८	४७	१२१९८३४
	३१।१४।२३		३१।५४।५६		३२।३५।२५
४८	१३०६२८१	४९	१३३२६७९	५०	१३५९०२७
	३३।१५।५०		३३।५६।९		३४।३६।२५
५१	१३८५३२३	५२	१४११५६८	५३	१४३७७५९
	३५।१६।३५		३५।५६।४२		३६।३६।४२
५४	१४६३८९६	५५	१४८९९७८	५६	१५१६००४
	३७।१६।३८		३७।५६।२९		३८।३६।१५
५७	१५४१९७३	५८	१५६७८८४	५९	१५९३७३६
	३९।१५।५६		३९।५५।३२		४०।३५।१
६०	१६१९५२७	६१	१६४५२५८	६२	१६७०९२७
	४१।१४।२५		४१।५३।४४		४२।३२।५७
६३	१६९६५३३	६४	१७२२०७५	६५	१७४७५५३
	४३।१२।५		४३।५१।६		४४।३०।२
६६	१७७२९६४	६७	१७९८३०९	६८	१८२३५८६
	४५।८।५१		४५।४७।३५		४६।२६।१२
६९	१८४८७९४	७०	१८७३९३३	७१	१८९९००१
	४७।४।४३		४७।४३।७		४८।२१।२५

७२	१९२३९९८	७३	१९४८९२२	७४	१९७३७६३
	४८।५९।३७		४९।३७।४२		५०।१५।४०
७५	१९९८५५०	७६	२०२३२५१	७७	२० ४७८७६
	५०।५३।३१		५१।३१।१६		५२।८।५३
७८	२०७२४२४	७९	२०९६८९४	८०	२१२१२८५
	५२।४६।२३		५३।२३।४७		५४।१।१०
८१	२१४५५९७	८२	२१६९८२७	८३	२१९३९७६
	५४।३८।११		५५।१५।१३		५५।५२।६
८४	२२१८०४२	८५	२२४२०२५	८६	२२६५९२३
	५६।२८।५३		५७।५।३१		५७।४२।२
८७	२२८९७३६	८८	२३१३४६३	८९	२३३७१०२
	५८।१८।२५		५८।५४।४०		५९।३०।४७
९०	२३६०६५४	९१	२३८४११७	९२	२४०७४९०
	६०।६।४६		६०।४२।३७		६१।१८।२०
९३	२४३०७७२	९४	२४५३९६३	९५	२४७७०६१
	६१।५३।५४		६२।२९।२०		६३।४।३७
९६	२५०००६६	९७	२५२२९७७	९८	२५४५७९३
	६३।३९।४६		६४।१४।४७		६४।४९।३८
९९	२५६८५१४	१००	२५९११३७	१०१	२६१३६६३
	६५।२४।२१		६५।५८।५५		६६।३३।२०
१०२	२६३६०९१	१०३	२६५८४१९	१०४	२६८०६४७
	६७।७।३६		६७।४१।४३		६८।१५।४१
१०५	२७०२७७४	१०६	२७ २४८००	१०७	२७४६७२३
	६८।४९।२९		६९।२३।८		६९।५६।३८
१०८	२७६८५४३	१०९	२७९०२५८	११०	२८११८६८
	७०।२९।५८		७१।३।९		७१।३६।१०
१११	२८३३३७२	११२	२८५४७७०	११३	२८७६०६०
	७२।९।१		७२।४१।४३		७३।१४।१४
११४	२८९७२४२	११५	२९१८३१५	११६	२९३९२७८
	७३।४६।३६		७४।१८।४८		७४।५०।५०
११७	२९६०१३१	११८	२९८०८७१	११९	३००१५००
	७५।२२।४१		७५।५४।२३		७६।२५।५४

१२०	३०२२०१५	१२१	३०४२४१७	१२२	३०६२७०५
	७६।५७।१५		७७।२८।२५		७७।५९।२५
१२३	३०८२८७७	१२४	३१०२९३३	१२५	३१२२८७२
	७८।३०।१४		७९।०।५२		७९।३१।२०
१२६	३१४२६९३	१२७	३१६२३९६	१२८	३१८१९८१
	८०।१।३६		८०।३१।४४		८१।१।३९
१२९	३२०१४४५	१३०	३२२०७८९	१३१	३२४००११
	८१।३१।२३		८२।०।५६		८२।३०।१९
१३२	३२५९११२	१३३	३२७८०९०	१३४	३२९६९४४
	८२।५९।३०		८३।२८।२९		८३।५७।१८
१३५	३३१५६७५	१३६	३३३४२८०	१३७	३३५२७६०
	८४।२५।५५		८४।५४।२०		८५।२२।३५
१३८	३३७१११४	१३९	३३८९३४१	१४०	३४०७४४०
	८५।५०।३७		८६।१८।२८		८६।४६।७
१४१	३४२५४११	१४२	३४४३२५३	१४३	३४६०९६५
	८७।१३।३५		८७।४०।५०		८८।७।५४
१४४	३४७८५४७	१४५	३४९५९९८	१४६	३५१३३१८
	८८।३४।४६		८९।१।२५		८९।२७।५३
१४७	३५३०५०५	१४८	३५४७५५९	१४९	३५६४४८०
	८९।५४।१९		९०।२०।१२		९०।४६।१७
१५०	३५८१२६६	१५१	३५९७९१८	१५२	३६१४४३४
	९१।११।४२		९१।३७।९		९२।२।२३
१५३	३६३०८१४	१५४	३६४७०५८	१५५	३६६३१६४
	९२।२७।२४		९२।५२।१३		९३।१६।५०
१५६	३६७९१३२	१५७	३६९४९६१	१५८	३७१०६५२
	९३।४१।१४		९४।५।२५		९४।२९।२३
१५९	३७२६२०३	१६०	३७४१६१३	१६१	३७५६८८३
	९४।५३।१९		९५।१६।४१		९५।४०।१
१६२	३७७२०११	१६३	३७८६९९७	१६४	३८०१८४१
	९६।३।१८		९६।२६।२		९६।४८।४३

१६५	३८१६५४१	१६६	३८३१०९८	१६७	३८४५५११
	९७।११।१०		९७।३३।२५		९७।५५।२६
१६८	३८५९७७९	१६९	३८७३९०१	१७०	३८८७८७८
	९८।१७।१४		९८।३८।४९		९९।०।१०
१७१	३९०१७०८	१७२	३९१५३९१	१७३	३९२८९२७
	९९।२१।१८		९९।४२।१२		१००।२।५३
१७४	३९४२३१६	१७५	३९५५५५५	१७६	३९६८६४६
	१००।२३।२०		१००।४३।३४		१०१।३।३४
१७७	३९८१५८७	१७८	३९९४३७८	१७९	४००७०१९
	१०१।२३।२०		१०१।४२।५३		१०२।२।१२
१८०	४०१९५०९	१८१	४०३१८४८	१८२	४०४४०३५
	१०२।२१।१७		१०२।४०।८		१०२।५८।४५
१८३	४०५६०७०	१८४	४०६७९५२	१८५	४०७९६८०
	१०३।१७।८		१०३।३५।१८		१०३।५३।१४
१८६	४०९१२५६	१८७	४१०२६७७	१८८	४११३९४४
	१०४।१०।५४		१०४।२८।२१		१०४।४५।३४
१८९	४१२५०५५	१९०	४१३६०१२	१९१	४१४६८१३
	१०५।२।३२		१०५।१९।१७		१०५।३५।४७
१९२	४१५७४५८	१९३	४१६७९४६	१९४	४१७८२७८
	१०५।५२।१३		१०६।८।४		१०६।२३।५१
१९५	४१८८४५१	१९६	४१९८४६८	१९७	४२०८३२६
	१०६।३९।२४		१०६।५४।४२		१०७।९।४६
१९८	४२१८०२६	१९९	४२२७५६६	२००	४२३६९४८
	१०७।२४।३५		१०७।३९।१०		१०७।५३।३०
२०१	४२४६१७१	२०२	४२५५२३३	२०३	४२६४१३५
	१०८।७।३५		१०८।२१।२६		१०८।३५।२
२०४	४२७२८७७	२०५	४२८१४५७	२०६	४२८९८७७
	१०८।४८।२४		१०९।१।३०		१०९।१४।२२
२०७	४२९८१३५	२०८	४३०६२३१	२०९	४३१४१६६
	१०९।२६।५९		१०९।३९।२१		१०९।५१।२९
२१०	४३२१९३७	२११	४३२९५४६	२१२	४३३६९९२
	११०।३।२१		११०।१४।५९		११०।२६।२१
२१३	४३५१२७५	२१४	४३५१३९४	२१५	४३५८३४९
	११०।३७।२९		११०।४८।२१		११०।५८।५९
२१६	४३६५१४०	२१७	४३७१७६१	२१८	४३७८२३०
	१११।९।२२		१११।१९।२९		१११।२९।२२

२१९	४३८४५२७	२२०	४३९०६६०	२२१	४३९६६२७
	१११।३८।५९		१११।४८।२१		१११।५७।२८
२२२	४४०२४२८	२२३	४४०८०६४	२२४	४४१३५३४
	११२।६।२०		११२।१४।१६		११२।२३।१६
२२५	४४१८८३७	२२६	४४२३९७५	२२७	४४२८९४६
	११२।३१।२४		११२।३९।१५		११२।४६।५१
२२८	४४३३७५०	२२९	४४३८३८७	२३०	४४४२८५७
	११२।५४।११		११३।१।१६		११३।८।६
२३१	४४४७१५९	२३२	४४५१२९४	२३३	४४५५२६२
	११३।१४।४०		११३।२०।५९		११३।२७।३
२३४	४४५९०६२	२३५	४४६२६९४	२३६	४४६६१५८
	११३।३२।५२		११३।३८।२५		११३।४३।४२
२३७	४४६९४५४	२३८	४४७२५८१	२३९	४४७५५४०
	११३।४८।४४		११३।५३।३१		११३।५८।२
२४०	४४७८३३१	२४१	४४८०९५३	२४२	४४८३४०७
	११४।२।१८		११४।६।१८		११४।१०।३
२४३	४४८५६९१	२४४	४४८७८०७	२४५	४४८९७५४
	११४।१३।३३		११४।१६।४७		११४।१९।४५
२४६	४४९१५३२	२४७	४४९३१४०	२४८	४४९४५८०
	११४।२२।२८		११४।२४।५६		११४।२७।८
२४९	४४९५८५०	२५०	४४९६९५१	२५१	४४९७८८२
	११४।२९।४		११४।३०।४५		११४।३२।१०
२५२	४४९८६४५	२५३	४४९९२३८	२५४	४४९९६६१
	११४।३३।२०		११४।३४।१५		११४।३४।५३
२५५	४४९९९१५:	२५६	.४५०००००		
	११४।३५।७७		११४।३५।२४।२६।४५		

अन्त्यकोषज्या.

४५००००० * व्यास

पञ्चवेदाहतलक्ष मत्र विस्तारमीरितम् तद्व्या-

* व्यास ४५००००० वर्ग: २०२५०००००००००००

ज्या   २५६
सोमौर्विकाज्ञेयाषट्तेत्वोन्मितकोष्ठज्ञा ७८

अथचक्रस्याऽपराष्टमांशज्यानयनम्

भुजांशाः   कोटयंशाः   बाणप्रदांशाः
बाह्वशाः कोटिभागाश्चभागाः सायकदास्तया चक्र
८   ४५   ज्या
स्याऽष्टमभागाऽत्स्याश्चेत्तेषांमौर्विकाबुधैः ७९ वि-
ज्या   भुजकोटिशर   भागाः *
ज्ञेयाकथिताजीवाचेद्दोः कोटयक्षदांशकाः चक्र
८   ४५   ३६   ४   ९०
नागांशकाद्रूर्द्धस्त्ताश्चैकांशार्णवांशके ८० हि-
१३१३०।५२।५
त्वाशेषांऽशकानांचप्रोक्तज्यावर्गवर्जितां चक्रव्या-
सकृतिंकृत्वातन्मूलंमौर्विकाभवेत् ८१ सुखाऽ
१८० चापांशानां
र्थेचक्रखण्डस्यचापज्यापत्रमालिखेत् सर्वेमह्वे
नतांशयन्त्रांशादिगं उन्नतांशादि   भुजांश कोटयंश
लगा भागा नतय न्त्रांशपूर्वकाः ८२ बाहुकोट्य
शरप्रदांशे
क्षदांशाश्चद्विघ्नाश्चापांशकाः स्मृताः

अथसामान्यज्यांशानयनम्

भु   को   शर
बाहुंशैश्चाथकोटयंशैः किंवा मार्गणदांशकैः ८३
१२८   ४५
अष्टार्कस्ताडिताःपञ्चवेदाप्ताः कोष्टमुच्यते त-

---

* चक्रव्यासः ११४।३५।२४ अस्यवर्गः १३१३०।५२।५ चक्र
व्यासार्द्धम् ५७।१७।४२ चक्रव्यासार्द्धवर्गः ३२८२।४३।१।

त्कोष्टसमकोष्टस्यमौर्वीपट्टे समालिखेत् ८४
कोष्टाऽधः स्थं घटीपूर्वकोष्टयोर्ज्याऽन्तराहतम्
षष्ट्यासंतेनसंयुक्तापट्टस्थाज्यास्फुटा भवेत् ८५
पट्टस्थाज्याद्गौर्निघ्नावेदशून्य भगोगुणैः भाजि-
ताराशिचक्रज्या भागपूर्वास्फुटा भवेत् ८६

अथ चक्रज्यांशेभ्यो भुजांशानयनम्.

स्यातांगुणाहराऽवशिष्टे भक्तावऽल्पाविज्ञेवतु वेद
शून्य भगोरामैर्निघ्नाश्चक्रज्यकांशकाः ८७ खाभ्रा
सास्तद्भवेत्पट्टमौर्वीतत्पूर्वकोष्टजा ज्याप्राग्ज्याग
दितापट्टपूर्वज्याविवरं भजेत् ८८ पूर्वाऽग्रज्यान्त-
रेणैवलब्धंकोष्टादिकं फलं कोष्टेप्राङ्गौर्विकाया
स्तुयुक्त्वातंखग्रहाहतम् ८९ भक्त्वाषट्तत्व-
भिर्बाहुभागाः स्युस्तेलवास्तया कोटिसंज्ञांशकाः
किम्वाविज्ञेया अस्य दांशकाः ९०

वृत्तस्याऽपराष्टमांशज्यापत्राऽभावश्चे-
दधिकज्यायाः भुजांशानयनार्थमुपायः

वृत्ताऽपराष्टमांशज्यापत्राभावोयदाभवेत् त-
र्हिमध्याऽधिजीवाया वर्गताद्विस्तृतेः कृतौ ९१
हित्वाशेषपदंज्यास्यात्तस्या बाह्वंशवर्जितम् कृ-
त्वाशून्यग्रहं प्रोक्ता दोःकोटीषुप्रदांशकाः ९२

अथबाणानयनम्.

कोटयंशान्निजदोर्भागान्खांके हित्वाऽक्षदांशकाः
स्युस्तेपरस्परं बाहु कोटयंशाः परिकीर्त्तिताः ९३ ते-
षाम्मार्गणदांशानांजीवांशैः परिवर्ज्जितम् विष्क-
म्भंचक्र भागानांकृत्वाऽर्द्धं स्युश्शरांशकाः ९४

अथ बाणांशेभ्योन्योन्यज्यार्द्धानयनं कोटिभुजांशानयनंच.

अन्योन्यं भुज कोटयोस्तु स्वस्वज्याशरवर्ज्जित-
म् व्यासाऽर्द्धे परजीवाऽर्द्धं वृत्ते सर्वत्र जायते
९५ द्विघ्नेष्वंशोनिताश्चक्रव्यासांशा ज्याल-
वादिकाः स्यात्तस्यास्तु भुजांशोनाः खांकाः
स्युः कोटिदोर्लवाः ९६

अथराशीनां भुक्तभोग्यांशज्या विज्ञानम्

शून्यभत्रिभयोर्नन्द षड्भयोऽरन्तरेंऽशकाः
खांकाओजपदस्योक्ता स्त्रिभषड्भान्तरेंऽशकाः ९७
अर्कांकाक्षाऽन्तरेभागाः खांकास्तुल्यपदस्यच स्या-
द्दोर्ज्या भुक्तभोग्यांऽशजीवाविषमतुल्ययोः ९८
पदयोर्गतगम्यांशमौर्वीतुल्योजयो भवेत् कोटि-
ज्याचोर्द्ध्वरूपासाराशिचक्रेंऽशकादिका ९९

अथप्रकारांतरेण भुजकर्णाभ्यां कोट्या
नयनं तथाबाहुज्याव्यासाभ्यां कोटिज्या
नयनम् तथाचकोटिज्याव्यासाभ्यां भु-
जज्यानयनम् अत्रजीवाबाहुः कोटिर्वा
व्यासः कर्णः स्यात्

एकस्थानीयतः कर्णवर्गेदोर्दंशसम्मिते स्थानेकं
विलिखेच्चिह्नाऽधः स्थानाद्बाहुमालिखेत् १००
तस्मात्तेन भुजेनैव भक्त्वाबाहुसमंफलम् आ-
नयित्वाहितच्छेषमूलं कोटिरुदीरिता १०१

उदाहरणम् यथाबाहुः १५ कर्णः २५ कर्णवर्गः ६२५ बाहोः स्थान द्वयत्वात्क र्णवर्गस्य द्वितीयस्थाने चिह्नं कृत्वाजातं ६२५ चिह्नाधः स्थानाद्बाहुं भागदानार्थं प्रथमं लिखित्वाजातम् $\frac{625}{15}$ प्रथमांलब्धिमेका १ मानयित्वाजातम् ४७५ ततः बाहुमुत्थाप्य एकस्थानन्यूने स्थाप्यजातम् $\frac{475}{15}$ तत्रद्वितीयांलब्धिंपंचोन्मिता ५ मानयित्वा शेषम् ४०० अस्यमूलंकोटिः २०

अथ प्रकारान्तरेण

बाहुस्थानसमात्कर्ण वर्गोजाद्दोस्समंपदम् आनयित्वाचतच्छेषमूलंकोटिः प्रकीर्त्तिता १०२

उदाहरणम् यथाबाहुः १५ कर्णः २५ कर्णवर्गः ६२५ अस्मिन्नोजद्वयं भुजस्यापिस्थानद्वयम् तस्माद्धेतोः ६२५ वामौजात्षाण्मितादेकं पद १ मानयित्वा जातम् ५२५ द्विघ्नंपदं २ द्व्यङ्काधोदेशे स्थाप्यजातम् $\frac{525}{2}$ अत्रपञ्चोन्मितां ५

लब्धिमानयित्वाजातम् ४२५ अत्रलब्धेः ५
पञ्चोन्मितायाः वर्ग २५ हतस्यादिविषमा-
त्त्यक्त्वाशेषंकोटिवर्गंजातम् ४०० अस्यमूलं
कोटिः २० एवंकोटिकर्णाभ्यांबाहुः स्यात्
भु
एवंकोटिकर्णाभ्यांभुजानयनम्. कोटिम्बा-
हुरितिज्ञात्वाप्रोक्तवज्ज्ञायतेभुजम्.

अथ प्रकारान्तरेणज्योपपत्तिः

अथगुप्तप्रकारैस्तुज्योत्पत्तिंकथयाम्यऽहम्
अर्द्धं अर्द्धं
१०३ भोग्यचापदलंकोटिर्भुक्तचापदलंभुजः
५७।१७।४२. भु
ज्ञेयोव्यासदलंमान्यंप्रोक्तंदोर्ज्यादलस्यच १०४
३२८२।४३।१
वर्गंमान्यक्षतौहित्वामूलंतस्यचयद्भवेत् तत्को-
ज्या
टिमौर्विकाखण्डंज्ञेयंसर्वत्रपण्डितैः १०५ अ-
भुजे कोटिः कोटिः कोटि भुजकोटिः
न्योन्यंभुजकोट्योः स्याऽदन्यकोटिः स्वयंभुजः
५७।१७।४२
स्वस्वकोटिज्यकाखण्डंमान्येहित्वाशरोभवेत्
६ ६० खाग्नि ३० भुजांशज्या
१०६ वृत्तषष्ठांशचापज्याव्यासखण्डोन्मिता
५७।१७।४२ ज्या ३ १२०
भवेत् तत्कोटिमौर्विकावृत्तत्र्यंशचापज्यकाभ-

वेत् १०७ ज्यार्द्धानयनम्

बाणवर्गेतुतज्ज्यार्द्धवर्गंयुक्त्वाचतत्पदम् तद्दलं
तद्भुजाऽर्द्धज्याखण्डंस्यान्मान्यबाणयोः १०८
घातार्द्धस्यपदंज्याऽर्द्धं ज्ञेयंतद्बाहुखण्डजम् व्या
सखण्डस्यवर्गाऽर्द्धमूलज्यार्द्धसमभवेत् १०९ दोः
कोटयोर्वृत्तनागांशेष्टहृत्कर्णदलोन्मितं दोर्ज्ययोरि-
ष्टयोर्भेदखण्डवर्गेणसंयुतात् ११० तयोःकोटिज्य
योर्भेदखण्डवर्गाच्चयत्पदम् ज्याभवेद्भुजयोर्भेद
खण्डस्याऽग्रज्यकाचसा १११

मध्यमध्यज्यार्द्धानयनम्.

पृष्टाऽग्रयोस्तुभुजयोस्तथाकोटयोर्निजेष्टयोः म-
ध्येमध्येचमध्येचमध्येमध्येतयोस्तयोः ११२ इत्थं
समानयेत्सर्वज्याऽर्द्धानिद्विगुणानिच

अथ स्थूलगुणज्ञानम्

आज्याह्वराऽल्पकोष्ठानासास्यात्स्थूलफलप्रदा
११३.

अथ भुजज्यातःकोटिज्यानयनम् तथा-
कोटिज्यातःभुजज्यानयनम्

पट्टे बाहुज्यकां स्थाप्य सादोः पट्टज्यका भवेत् तत्स-
मीपादिकोष्टज्या पूर्वज्या परिकीर्त्तिता ११४ पूर्व-
ज्ययोनिता बाहु पट्टज्या गुणसुच्यते प्राग्ज्योत्था-
न्दोर्ल्लवान्नवांके ह्रित्वा कोटिलवाः स्मृताः ११५ ते-
षां स्थाप्य ज्यकां पट्टे कोटिज्या साऽभिधीयते को-
टिज्यायास्तु पूर्वज्यां कोटिज्यायां परित्यजेत् ११६
साशेषमौर्विका तेन गुणके नैव ताडिता बाहुपट्ट
ज्यकायास्तु पूर्वाऽग्र ज्यान्तरोद्धृता ११७ तल्लब्धे-
नोनिता कोटि ज्याकोटिज्या स्फुटा भवेत् एवं
कोटिगुणोत्पन्नाबाहुज्या प्रस्फुटा भवेत् ११८ दो
र्ज्यया दोर्ल्लवान्नवांके ह्रित्वा कोटिलवाः स्मृताः
तेषाम्मौर्वीतु कोटिज्या तद्बाहु गुणजा भवेत् ११९

अथ सूक्ष्मज्यानयनम्

प्राक्कोष्टमेककोष्टस्य शून्यं स्यात्तत्फलं वियत् पू-

वर्ऽग्रकोष्टयोर्ज्यैक्यं कोटिघ्नंपरिभाजितम् वेदाश्चा-
कांकगोनन्दगोत्तुंरुच्चज्यका भवेत् एवंसम्पूर्ण
कोष्टानामुच्चज्यानिसमानयेत् १२१ स्वस्वकोष्ट
द्वयोर्मध्येतूच्चाख्यांविन्यसेज्ज्यकाम् ततः को-
ष्टानिजीवायाः स्युर्द्विघ्नप्रमितानिच १२२ बाहुको
ट्यंशजंकोष्टंद्विघ्नंतत्कोष्टमुच्यते ततस्तत्कोष्टजा
जीवासूक्ष्मज्यासमुदीरिता १२३

अथवृत्तान्तर्गतकोणानयनम्

ययोस्तयोस्तुविश्लेषभागाः कोणांशकाः स्मृताः
चक्रांशाः कोणभागास्ताः कोणसंख्याप्रकीर्त्तिता
१२४ स्युः कोणसंख्ययभक्ताश्चक्रांशाश्चापभाग
काः चापार्द्धांशा भुजांशाः स्युस्तेषांज्यास्याद्भु
जज्यका १२५ बाहुज्यांशाहतंवृत्तचक्रांशासंच
तत्फलम् वृत्तान्तः कोणबाहूनामेकैकस्य मिति-
र्भवेत् १२६ तद्वृत्तान्तः समाभ्यस्त्रेत्सकदास्या
न्महत्ब्रुवः कोटिबाहूऽस्सदांशानांवाचक्रज्याऽर्द्ध

पत्रकम् १२७ सम्विधायसुखाऽर्थन्तुज्याऽर्द्धमेव
फलंततः आनयेच्चपुनर्यत्रलब्धज्याऽर्द्धयमाहत-
म् १२८ कृत्वासामौर्विकाज्ञेयातस्या बाहुंशमान
येत् इत्युक्तंतत्रतल्लब्धंजीवाऽर्द्धम्मौर्विकेतिच १२९
संस्मृत्वाहितंततोबुध्यातज्जीवायास्तुदोर्लवैः तुल्या
जीवाऽर्द्धपत्रोत्था बाहुंशाःस्युर्गुणाऽर्द्धजाः १३०
तद्वद्बाहुज्यकाखण्डात्कोटिज्याऽर्द्धं समानयेत् स-
र्वत्रैवाऽन्त्यकोष्टस्थमाकोष्टंस्यादुपाऽन्तिमम् १३१
कोष्टादुपान्तिमाज्ज्याऽर्द्धं स्वक्रव्यासदलात्त्यजेत्
स्युःक्रमादुत्क्रमज्याऽर्द्धपिण्डास्त्वेकादिकोष्टगाः
१३२ तैर्दोर्ज्यविच्छरंबाहुभागा नामानयेद्बुधः पू
ज्यास्त्रिज्यास्मृताज्याऽर्द्धअन्यग्रंथेषुतुज्यका १३३

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितेपर-
मसिद्धान्तेजीवानयनाधिकारश्चतुर्थः४

अथ स्पष्टाधिकारः

केन्द्रोत्पत्तिः मध्योनोच्चं तु केन्द्रः स्यात्स्वर्णं मेषतुलादिकम् शीघ्रोच्चं निजमध्योनं शीघ्रकेन्द्राऽभिधं भवेत् १ मन्दोच्चं निजमध्योनं मन्दकेन्द्राभिधं भवेत् विज्ञ्भृग्वोश्शीघ्रकेन्द्राख्यौ सूर्यमध्यमसंयुतौ २ शीघ्रोच्चौ स्तस्तयोश्चाऽथ मन्दानां त्वऽर्कमध्यमम् शीघ्रोच्चं स्याद्रवेर्वेगान्मन्दवेगं मृदुर्भवेत् ३ विज्ञ्भृग्वोर्भास्करस्यैव मध्यमं मध्यमं भवेत् विज्ञ्भृग्वोर्निजमध्यं तु शीघ्रोच्चं समुदीरितम् ४ स्वस्वाद्यस्थानपर्य्यन्तं चक्रपूर्णस्थलाद्भवेत् यत्तत्सव्यान्तरं[1] मन्दतुंगप्राक्[2] सन्मुखं भवेत् ५ केन्द्रं स्यात्सव्याविश्लेषं स्वःस्वमध्यमतुंगयोः स्वमध्यात्स्वोच्चपर्य्यन्तमऽन्तरं केन्द्रमुच्यते[2] ६ चक्रपूर्णस्थलान्मन्दखेटानां

---

१ * मन्दफलानयने मन्दवृत्तयोः शीघ्रफलानयने शीघ्रवृत्तयोरन्तरांशैर्गुणिताः भुजज्यांशाश्चक्रव्यासांशैर्भाजिताः लब्धं भागादिकं मन्दकर्मणि सर्वेषां शीघ्रकर्म्मणि भौमज्ञशुक्राणां समवृत्तेऽृणं देयं शीघ्रकर्म्मणि गुरुसौरयोः समवृत्ते धनं देयं स्पष्टवृत्तं भवति. *२ स्पष्टवृत्तांशाः षड्भक्ताः लब्धं वृत्तकलाः स्युः वृत्तकलाहतकेन्द्रभुजज्यांशार्द्धं बाहुफलकलाद्यं स्यात् वृत्तकलाहतकेन्द्रकोट्यंशज्यार्द्धं कोटिफलकलाद्यं स्यात्

तीक्ष्णदीधितेः मध्यान्तं स्वस्य विश्लेषं यत्तच्छीघ्रो-
च्चमुच्यते ७ चक्रपूर्णस्थिलाद्भूम्यत्स्यान्तर्बुधस्य शुक्रयोः
स्वस्वमध्यमपर्य्यन्तं भेदं शीघ्रोच्चमुच्यते ८ स्वमध्या-
त्तुंगपर्य्यन्तं चक्रार्द्धाद्यल्पं तु चेद्भवेत् तत्तुंगान्मध्यमं
यावच्चक्रार्द्धाद्धि भवेत्तदा ९ धनं मेषादिकेन्द्रं स्या-
त्तद्वयस्तेऽस्वं तुलादिकम् राशौ मार्गशिका यद्वत्तद्व-
त्खेचरदोः फलम् १० प्राक्पश्चान्मध्यमस्थानाद-
न्तरं तद्धनर्णकम् व्यस्तं केन्द्रद्वये देयं केन्द्रत्वाद्गण-
कोत्तमैः ११ तौल्ये बिम्बगुरुत्वेन खेटं वायुबलादपि
खेटबिम्बं तदुच्चस्तु स्वल्पमेवापकर्षति १२ शैथि-
ल्यत्वेन तद्वायोर्बिम्बस्याल्पतया तथा तद्बिम्बमुच्च
संज्ञस्तु वेगाद्बह्वपकर्षति १३. भुजक्रमम्
दोस्स्याच्चक्रांघ्रितोऽल्पश्चेदूर्ध्वं चक्रार्द्धकेन्तरात्
पादोनचक्रतोऽर्द्धश्चेच्चक्रे हित्वा भुजो भवेत् १४
कोटिक्रमम् बाहुचक्रांघ्रितो हित्वा तत्कोटिः स
मुदीरिता चक्रपदम् चक्रस्यांघ्रिमितं त्वेकप-

१ २
दमुक्तंविचक्षणैः १५ प्रथमंविषमंप्रोक्तंद्वितीयं
विषमं ३ ४
सममुच्यते ओजपदंतृतीयंस्याच्चतुर्थंतुसमंभवे-
त् १६ अथचन्द्रसूर्ययोर्मन्दवृत्तांशाः

सू १४ चं
मन्दवृत्तांशका भानोरीशाश्चेन्दोर्यमाभयः ३२ स-
समपदांते विषमपदान्ते सू १३।४० चं १३।४०
मान्तेऽथाऽसमान्तेतुखाश्विलिप्तोनितास्तयोः १७

अथ भौमादीनाम्मन्दपरध्यंशाः

मं बु बृ शु शं
पञ्चाश्वाः ७५ खाभयो ३० देवाः ३३ सूर्या १२ स्ता-
४९ समपदान्ते म बु
नमिताः कुजात् युग्मान्ते ऋषिद्वयः ७२ पिण्डा २८
बृ शु शं ४८ विषमपदान्ते
दन्ता ३२ ईशा ११ इभार्णवाः १८ ओजान्ते मन्द
वृत्तांशा विज्ञेयाश्च विचक्षणैः

अथ भौमादीनांशीघ्रवृत्तांशाः

समपदांते मं २३५ बु १३३ बृ ७०
युग्मान्तेक्षगुणाक्षीणि देवाश्चा अम्बराद्रयः १९

समेशीघ्र वृत्तांशाः	मं	बु	बृ	शु	शं			सू	चं	मं	बु	बृ	शु	शं	
	२३५	१३३	७०	२६२	३९			० २०	० २०	३ ०	२ ०	१ ०	१ ०	१ ०	
विषमपदे शीघ्रवृत्तांशाः	२३२	१३२	७२	२६०	३०			मन्द ऋ	वृत्तां ऋ	शो ऋ	र ऋ	त्त ऋ	रां ऋ	शाः ऋ	

	सू	चं	मं	बु	बृ	शु	शं		मं	बु	बृ	शु	शं
समपदे	१४	३२	७५	३०	३३	१२	४९		३ ०	१ ०	२ ०	२ ०	१ ०
विषमपदे	१३ ४०	३१ ४०	७२	२८	३२	११	४८		ऋ	ऋ	ध	ऋ	ध

मन्दवृत्तांशाः विषमपदान्ते शीघ्रवृत्तयोरंतरांशा

सु. २६२ शं ३९ मं २३२ बु १३२

द्व्यंगनेत्राणि गोरामाण्योजे भौमाद्रदान्तकाः दन्ताब्धा

बृ ७२ सु. २६० श।

अश्वि गाः खांगयुग्माः शून्याब्धिवो४०न्मिताः २०

शी

द्राग्वृत्तांशाः स्मृताः स्पष्टवृत्तांशानयनम्.

विषम सम

ओजयुग्मयोः स्वपदोक्तयोः वृत्तयोरन्तरांऽशाघ्नाः

*१ ५७।१७।४२

दोर्ज्याऽर्द्धांशास्तु भाजिताः २१ चक्रव्यासार्द्धभा-

विषमपदवृत्तात समपदवृत्ते

गैस्तु वृत्तभागफलं भवेत् ओजवृत्तात्समे वृत्ते ही-

अधिके ध ऋ

नोर्द्धे स्वर्णकंचतम् २२ दत्वासमाभिधे स्वस्ववृ-

ज्यार्द्ध

त्ते वृत्तः स्फुटो भवेत् यत्कर्म्म यज्ज्यकाखण्डे कृत्वा-

---

*१ चक्रव्यासपलाः ४१२५२४ चक्रार्द्धव्यासपलाः २०६२६२ पूर्ज्यांश ५७।१७।४२ भक्ताः भुजज्यार्द्ध भागाः स्वस्वौजसमवृत्तयोर न्तरांशैर्गुणिताः लब्धं भागादिकं समपदे ओजादल्पे समपदे धनं ओजादधिके समपदे ऋणं दत्वा स्पष्टवृत्तं भागादिकं स्यात् भुजज्यार्द्धां शाः वा कोटिज्यार्द्धांशाः ६० षष्ठिभक्ताः ज्यार्द्धांशाः शून्य भागादिकाः स्युः तेषड्र्क्त वृत्तस्फुटांशाघ्नाः भुजफलं कोटिफलंच भागादिकं स्यात्.

चक्रदल ६ व्यासांशाः ५७।१७।४२ ५७।१७।४२ कथितं.

चक्रदलस्यच २३ विस्तारेणैव भागन्तुदेयंयत्रमतं फलमानयित्वा
खलु फलंतत्रानयित्वैव पूज्यासज्याऽर्द्धपत्रजम्
तत्कर्म्मप्रोक्तवत्कृत्वातत्प्रोक्तफलवद्भवेत्. २४

अथसूर्य्यादिशन्यन्तानाम्मन्दफलानयनम्

७२०
भुजफलानयनं * कोटिज्यामन्दकेंद्रस्यभक्ताशून्याश्वि
गुणिता
पर्वतैः २६ अभ्यस्तामन्दवृत्तस्यस्पष्टांशैः कोटि-
जंभवेत्. मन्दकोट्यानयनम् स्वर्णंतंकोटिजंद-
५७।१७।४२ १०ध ४ ऋ
त्वाचक्रांशव्यासखण्डके २७ नक्रकर्कादिके मन्द-
केन्द्रे तत्कोटि रुच्यते मन्दकर्णानयनम् मान्द-
भुज वर्ग
दोःफलवर्गेतु युक्त्वा कोटि कृतिंत्विह २८ तन्मूलंम-
११४।३५।२४
न्दकर्णःस्या मान्दफलानयनम् चक्रव्यासलवा
भु
हताः मान्दबाहुफलस्यांशाः मन्द कर्णांशकोद्धृताः
भु
२९ ज्यास्यात्तस्यास्तुदोर्भागाः फलंमान्दंस्फुटंभवेत्
अयमेव फलंदानयोग्यंमान्दसुदीरितम् ३०

अथ व्यवहारोचितंमन्द फलानयनम्.

मन्दकेन्द्र भुजज्याऽर्द्धं मन्दवृत्त स्फुटांशकैः निघ्नं
भु ७२० भुज
* मंदकेन्द्रस्यदोर्ज्यांशाखांश्विससांशकोद्धृताः २५ मन्दवृत्तस्फुटांशघ्नामान्दबाहु
फलंभवेत् कोटिफलानयनम् — +

चक्रदलांशासंलब्धं दोर्ज्यालवादिका ३१ स्यात्त-
स्या दोर्लवा मान्दं फलं स्याद्व्यावहारिकम्
सूर्यचन्द्रयोः स्पष्टानयनम्. सूर्येन्द्वोर्दोःफ-
लं मान्दं मध्ये दत्वा स्फुटो भवेत्. ३२

अथ भौमादीनां शीघ्रकर्णानयनम्

भुजफलम्. शीघ्रकेन्द्रभुजज्याऽर्द्धं शीघ्रवृत्त-
स्फुटांशकैः निघ्नं चक्रांशकैरासं शैघ्रं बाहुफलम्भ-
वेत् ३३ कोटिफलानयनम्. द्राक्केन्द्रात्कोटि
जीवाऽर्द्धं द्राग्वृत्तस्य स्फुटांशकैः निघ्नं चक्रलवैरा-
सं शैघ्रं कोटिफलं भवेत् ३४ स्फुटवृत्तांशतर्कांशनि-
घ्नाकेन्द्रस्य दोर्ज्यका कोटिज्याऽप्यंशकाद्या सा स्या
द्धृथासा तत्कलाफलम् ३५ कोट्यानयनम्
शैघ्रं कोटिफलं देयं धनं केन्द्रे मृगादिके कर्कादौ च
र्णमंशादौ चक्रव्यासदले भवेत् ३६ कोटिः कोटिकृ-
तौ वर्गं शैघ्रबाहुफलस्य च युक्त्वा तस्य पदं शीघ्रक-
र्णमुक्तं लवादिकम् ३७

अथ भौमादीनांशीघ्रफलानयनम्

चक्रव्यासलवाऽभ्यस्ताः शैघ्रबाहुफलांशकाः
शीघ्रकर्णांशकैर्भक्ता लब्धंज्यास्याल्लवादिका ३८
तस्या बाहुलवाः शैघ्रंफलंस्यात्प्रस्फुटोचितम्
शैघ्रंदानोचितंचान्यंफलंसूक्ष्मंप्रकीर्त्तितम् ३९

अथ भौमादीनांप्रस्फुटीकरणम्

पूर्वंप्राक्केन्द्रतः शैघ्रंव्यस्तंस्वर्णंदलंफलम् केन्द्रेम-
न्दाभिधेदत्वासंस्कृतंतत्प्रकीर्त्तितम् ४० संस्कृ-
तान्मन्दकेंद्रात्तुप्राग्वन्मान्दाभिधंफलम् आनयि-
त्वाचतत्स्वर्णंव्यस्तमेवदलंसदा ४१ संस्कृतेम-
सूक्ष्ममन्दकेंद्रः स्यात्
न्दकेन्द्रेतुदत्वागणितकोविदैः मन्दाख्यस्फुटकेंद्रः
स्यात्तज्जंमान्दाभिधंफलम् ४२ स्वर्णंयथोचितं

---

* चक्रांश ३६० भक्ताः स्वस्वस्पष्टमन्दशीघ्रवृत्तांशाः स्वस्वमन्द-
शीघ्रकेंद्रभुजज्यांशार्द्धघ्नाः स्वस्वमन्दकेन्द्रजमान्दं तथा स्वस्व
शीघ्रकेंद्रजशैघ्रं भुजफलं स्यात् तज्ज्यार्द्धजातिकम् अथतथा
स्वांगाग्नि ३६० भागभक्ताः स्वस्वस्पष्टमन्दशीघ्रवृत्तांशाः स्व
स्वमंदशीघ्रकेंद्रजभुजस्थानजकोटिज्यार्द्धांशघ्नाः स्वस्वमन्दकें
द्रज मान्द तथास्वस्वशीघ्रकेंद्र शैघ्रंज्यार्द्धजातिकं भागादिकं
कोटिफलं स्यात्

मध्यमे ध ऋ विलोमं
मध्येदत्वामन्दस्फुटोभवेत् व्यस्तमान्दफलंदत्वा
शी शी शी
द्राक्केन्द्रेतत्स्फुटोभवेत् ४३ तद्राक्केन्द्रस्फुटा-
प्र ध ऋ
त्प्राग्वत्स्वर्णं शैघ्राभिधं फलं दत्वामन्दस्फुटेह्येत-
म
ज्जायतेरवेचरस्फुटः ४४

अथव्यावहारिकस्पष्टवेगानयनम्.

भु कोष्ठगतराशि
मन्दकेन्द्रस्यदोः कोष्ठज्या भेदार्द्धकलाहतम् मध्य-
गति अंतर
मन्दोच्चयोर्वेगविश्लेषांशाकपूर्वकम् ४५ मन्दकेन्द्र
भु अंतर
स्यदोः कोष्ठाभेदलिप्तोद्धृतं फलम् भागाद्यं स्फुट-
३६० ध ऋ ४
वृत्तांशानिघ्नं चक्रलवोद्धृतम् ४६ स्वर्णंतत्कर्क-
ध १० ऋ
नक्रादिमन्दकेन्द्रेंशकादिकम् दत्वामध्यगतोमन्द
गति
वेगंस्याद्व्यावहारिकम् ४७ मन्दस्पष्टजवाद्धि-
गतौ म बु शु भु श
त्वाशीघ्रंतुंगजवेस्फुटं शीघ्रकेन्द्रजवं भौम पूर्वा-
१* गति
णांसमुदीरितम् ४८ मन्दस्पष्टजवाशोनशीघ्र

१* पूज्यांशाः ५७।१७।४२ पलाः २० ६२ ६२ पिण्डं स्वमन्दकर्णं स्वशीघ्रकर्णं भागपलानिपिण्डेन भक्त्वा लब्धांशादिभिः स्वबाहुफलम् मन्दं तथा स्वबाहुफलं शैघ्रं भागादिकं हत्वा स्वस्वबाहुज्यार्द्धांशाः स्युः तथातज्जं चापार्द्धफलं स्पष्टोचितं भुजफलम् स्वर्णं मेषतुलादिकेन्द्रजं स्यात्.

गत्संज्ञाः ५७।१७।४२ अंतरेण
तुंगजवांशकाः पूज्यद्राक्स्फुटकर्णांशविश्लेषेणै-
गुणिताः शी ध भं
वताडिताः ४९ स्फुटद्राक्कर्णभागाप्ताः स्वर्णमंशादिकं
५७।१७।४२ शी कर्ण
फलं तत्पूज्यादधिकाऽल्पेतु स्फुटद्राक्श्रवणाभिधे
गतिः भं
५० मन्दस्पष्टगतौदत्वा स्यात्तद्वेगः स्फुटो यदि तद्दृ-
अंतरात्
णेऽप्यधिके तर्हि भेदाद्वक्रगतिर्भवेत् ५१

अथ स्पष्टपत्रनिर्माणरीतिः

सू १
यावद्भास्करमन्दोच्चंपलान्तं सुस्थिरं भवेत् तावदेका
३६५।१५।३१।३१।२४ मिश्र सू
ऽब्दघस्राणालकाराद्यर्द्धकालिकान् ५२ भास्कर
स्पष्टान् राश्या घ भुक्ति सू
स्यस्फुटान् राशिपूर्वकांस्तु कलादिकान् सूर्यस्पष्टज-
वान्पत्रे लिखित्वा तु ततो बुधैः ५३ मिश्रकाले द्वयो-
अंतर घ वेग
र्भेदं लिप्ताद्यंतु स्फुटंजवम् लिप्ताद्यंताद्दिनोत्पन्नपत्रो-
६०
त्थं खरसोद्धृतम् ५४ लिप्ताद्यंताद्दिनोत्पन्नपत्रोत्थे
सू ध
मिश्रकालिके भास्करस्य स्फुटे दत्वा स्वेष्टे मिश्राऽधि
भं सू
काऽल्पके ५५ स्वर्णं तत्स्वेष्टकाले तु भास्करस्यस्फु-
टं भवेत् योगस्याऽपि तिथेश्चैव पञ्चांगानयनाय च
चं सू
५६ चंद्रस्य स्फुटकाले तु भास्करस्फुटमानयेत्

कास्मिंश्चि द्युगणेस्वेष्टे चन्द्रमध्यविधूच्चयोः ५७
भेदांशास्तु तयोर्वेगभेदांशैर्भाजिताः फलं घस्रा-
द्यं चंद्रमध्येष्टाऽज्ञौ घादावऽधिकाऽल्पके ५८ श्लो.
तुङ्गे स्वर्णकं दत्वा तुल्यकद्युगणं भवेत् तुल्यकद्यु-
गणतुल्यौ स्तश्चन्द्रोच्चेन्दुमध्यमौ ५९ तस्मादऽग्रे
च पृष्ठे च तुल्यौ तौ केवलस्य च पीठस्य दिवसादीना
मन्तरे तु दिनादिकाः ६० ज्ञेयाः पर्णदिनाद्यास्तैर्निघ्न
मेकदिनोद्भवं चन्द्रमध्यजवं राशिपूर्वकं चक्रशेषित
म् ६१ ज्ञेयं मध्यफलं राशिपूर्वं पर्णदिनादिभिः ए-
काऽह्नोद्भवयोरिन्दोर्मध्यवेगोच्चवेगयोः ६२ भेदरा-
श्यादिकं हत्वा ततस्तच्चक्रतस्त्यजेत् स्याद्राशिपू-
र्वकं तद्धि श्लौ केन्द्रं पर्णदिनादिषु ६३ तत्केन्द्रजं फलं
स्वर्णमिजजूकादिजं विधोः दत्वा भागादिकं त्वऽंशका-
दौ मध्यफलस्य च ६४ तत्पर्णदिनपूर्वेषु मस्फुटं तद्वि
धोः फलम् राश्याद्यं जायते तत्तत्कोष्टजं चाऽनुपातज
म् ६५ तत्केन्द्रं त्वेकभागाढ्य मग्रकेन्द्रमुदीरितम्

अंतर
तत्केन्द्रोत्थाऽग्रकेन्द्रोत्थफलविश्लेषलिप्तकैः ६६ इ.

चं. १ अंतर अंशादिकम्
न्द्रोरेकदिनोत्पन्नमध्यवेगोच्चवेगयोः भेदंभागमुखंहत्वा

१३।३।५३।५३ ४ ध १० अं. चं.
तल्लिप्ताद्यं धनर्णकम् ६७ कर्कनक्रादिकेन्द्रोत्थमिन्दो

१ ७९०।३४।५२।३।४१।७।४०।४८ चं. वेग
रेकदिनस्यच मध्यवेगकलादौतु दत्वास्याद्धौजकस्फुटः

अंतर चं. ५७७५३३३६ चं.उ. ४८८२९३
६८ भेदंभगणयोः कृत्वाचन्द्र चन्द्रोच्चयोः सदा जाय-

५७२६५१३३ ५७२६५१३३ चं. ६९३०४००३२
ते भेदहारस्तु भेदहारविभाजिताः ६९ शीतगोर्भगणा

१२ पूर्णध्रुवं रा. अं ३ घ. ४५८
अर्कनिघ्ना राश्यादिकंफलम् चक्रतष्टंतु तत्सूक्ष्मम-

१४८।५।२६।१८।२८।५७।४४।७ ४८८२९३ अर्कनिघ्ना ५८५८४३६ भेदहार
पणध्रुवं भवेत् ७० चंद्रोच्च भगणैर्भक्ष्य तद्वत्पर्णध्रु

भक्तो ५७२६५१३३ दि. २७।३३।१६।३३।३४।४१।४५ रा. अं ३।१०।४८।५२।३४।४८।४८
वंभवेत् वासूक्ष्मैरेकपीठस्य घस्राद्यैर्मध्यमजवं ७१ ४८

चं. १२ रा. अं.
राश्याद्यंतु विधोः सूक्ष्मंहत्वातच्चक्रशेषितम् स्यात्प-

३ घ४ प८।४८।५।२६।१८।२८ इत्या. रा. अं. ६६।४०।५८ इत्यादिकम्
र्णध्रुवकं तद्वच्चंद्रोच्चेकाऽह्नजंजवम् ७२ राश्याद्यं

२७।३३।१६।३३।३४।४१।४५ रा. अं ३।४।८।४८ इत्या. ६९३०४००३२
पीठघस्राद्यैर्हत्वापर्णध्रुवं भवेत् चंद्रस्य भगणाः किंवा

उ. ५८५८४३६ १२
चंद्रोच्च भगणास्तथा ७३ अर्कघ्नाः पीठनिघ्नाश्च भेद

५७२६५१३३ १२
हारोद्धृताः फलं राश्याद्यं चक्रतष्टंतु तत्सद्य ध्रुवकं भ-

१२
वेत् ७४ पर्णध्रुवाहतं पीठं राश्याद्यं चक्रशेषितम् प-

अहर्गण्यपण १५७७३१७८-२८
र्णाऽह्नारम्भकस्थानेस्यात्सद्यध्रुवकं तथा ७५ कल्हा

५७२६५१३३ २७।३३।१६।३३।३४।४१।४५ ३६० चं.
भेदहरेणाप्ताः पीठघस्रादिकं भवेत् चक्रांशाभ्य-
चं.उ. १३।३।५३।५३ इत्यादिकैः भक्ताः
स्तचंद्रोच्चसूक्ष्मवेगांतरांशकैः ७६ उद्धृतास्तत्क-
२७।३३।१८।३३।३४।४१।४५ ३६० ५७२६५१३३
लं वास्यात्पीठवासरपूर्वकम् चक्रांशगुणितं भेदहा
१५७७९१७८२८ चं दि.अं. १३।३।५३।५३ इत्या.
रं भूदिनभाजितं ७७ चंद्रस्यैकाऽन्हजभागपूर्वकं-
वेगं चं जवांतर श्च १३।३।५३।५३ इत्या.
न्हजवं भवेत् इन्दोर्मध्योच्चयोर्वेगभेदं केंद्र जवं भवेत्
५७२६५१३३ दि. १५७७९१७८२८
७८ भेदहारगुणाइष्टघस्रा भूवासरोद्धृताः तन्नि
रऽग्रंफलंपीठंजायते ह्यथसूक्ष्मकैः ७९ एकपीठस्य
२७।३३।१६।३३।३४।४१।४५ दि.
घस्राद्यैर्भाजिताइष्टवासराः लब्धतत्रनिरऽग्रंतु पी-
६०
ठं वा जायते तथा ८० तच्छेषं भाज्यभागः स्यात्षष्ट्या-
तद्भाज्यभागकम् भक्त्वा भाज्यांशवंशान्तपर्ववृ-
त्तिभिरेवच ८१ लब्धं पर्णादिनाद्यं स्यादऽथवापीठता
२७।३३।१६।३३।३४।४१।४५
डितम् एकपीठस्य घस्राद्यसूक्ष्मभिष्टदिनेषुच ८२
दि.घ.प. १५७७९१७८२८
हित्वा पर्णादिनाद्यं स्यात् पीठघ्नाः कुदिनास्तथा भेद-
५७२ ५१३३ दि.घ.प.
हारोद्धृतास्तत्र घस्रपूर्वफलं तथा ८३ हित्वाहीष्ट
दि.घ.प. दिनगणादिनस्य
दिनेष्वेवपर्णघस्रादिकं भवेत् तुल्यकुद्युगणान्ह
काल चं. चं.
स्यतुल्यकृत्समयोद्भवौ ८४ विधुमध्यमचन्द्रोच्चौ

राश्याद्यौ क्षेपकौ स्मृतौ क्षेपयोस्तत्तयोरेके क्षेपं सद्य
शून्यादिनः चं
ध्रुवाऽन्वितम् ८५ कृत्वापर्णदिनारम्भकाले चंद्रस्फु-
दि. घ. प. चं
टं भवेत् तत्तत्पर्णाह्नि पूर्वोत्थं राश्याद्यं ग्लौफलं स्फुट-
चं
म् ८६ युक्त्वापर्णदिनारम्भकालिके तद्विधुस्फुटे
चं
लंकायाइष्टकाले तु स्याद्राश्याद्यं विधुस्फुटम् ८७
दि. घ. प. वेग
तत्रतत्पर्णघस्राद्यैर्लब्धकोष्टजवं स्फुटम् ज्ञेयं चंद्र
चं ८०० ८००
जवं तद्ग्लौस्फुटलिप्तास्तु भाजिताः ८८ खाभ्राष्टैः स्या
गतनक्षत्र ८००
त्फलं यातभं तल्लंकेष्टकालिकम् शेषं खाभ्राष्टविश्ले
६० चं नक्ष भोग्य
षं खांगघ्नं ग्लौजवस्य च ८९ लिप्तासं वर्त्तमानर्क्षगम्य
घ.
लिप्तादिकं भवेत् इष्टकाले तु लंकायास्तद्दिनाऽर्क-
स्प. घ. ऋ घ ऋ
चरं बुधैः ९० स्वर्णं लिप्तादिकं स्वर्णं दत्वा देशांतरं तथा
ध ऋ पू. घ. प. ऋ
लिप्ताद्यं स्वर्णकं दत्वा प्राक्पश्चात्तन्निजस्थले ९१
स्प. चं
स्वेष्टे स्पष्टोदयाज्ज्ञेयं तद्दिने तद्विधुस्फुटं तत्स्वेष्टे स्व
ध ऋ ऋ
स्थले ज्ञेयं लंकादेशेष्टजं खलु ९२ स्वेष्टे स्वर्णं चरं व्य-
ध. पू प देशांतरम् ऋ ध
स्तं प्राक्पश्चाद्देशभेदकम् दत्वा ऋणधनं लंकादेशेष्टं
दिनगण
सर्वदा मतम् ९३ अत्रोदाहरणाऽर्थं तु तुल्यकद्युग-

कालं.
एवंतथा तुल्यकृत्समयक्षेपंराशिपूर्वंचकथ्यते ९४
सू १५७ घ.२३७
लंकासूर्योदयादूर्ध्वंसप्ताक्षेन्दुमितैःपलैः तुल्येष्टव
दिनगणो ८७७५
र्त्तमानाऽह्नवृन्देसाश्वागनागकैः ९५ सम्मितैःसम-
चं चन्द्र. क्षे.रा.१अं.२२ १
कृत्कालंचंद्रमध्येन्दुतुंगयोः एकभश्रुतिभागास्तु
घ ५१ प.४४
भूबाणाश्चकलाःपलाः ९६ वेदवेदमिताःप्रोक्ता
९०० +
अत्रक्षेपस्यपण्डितैः पीठंखाभ्रनवासन्नंजायते
पुनः
चेत्तदासुहृः ९७ साधयेत्तुल्यकृत्कालंक्षेपंराश्यादि-
दिनगणसू
कंतथा तुल्यकृद्वर्त्तमानाऽह्नवृंदमेवततस्ततः ९८
पी.दिना. दि.२७ घ.३२ प.१६।३३।३४।४१।४५
सप्ताश्विप्रमिता देवास्तर्कास्त्रा अमरोन्मिताः घ
स्राद्याश्चततोवेदरामाश्चन्द्रयुगोन्मिताः ९९ एवमे-
वैकपीठस्यजायन्तेसर्वदाखलु पर्णभुक्तांशकाद्याः
अ ३।४।८।४८।५।२६।१८।२८।५७।४४।७।४४
स्युरऽग्नयः सागरोन्मिताः १०० नागाअष्टार्णवाअ-
क्षाःषट्पक्षाअष्टरूपकाः पिण्डाःसप्तशराअब्धि
सागराएवमेवच १०१

भौमादीनांस्पष्टपत्रनिर्माणयुक्तिः

मं.बु.वृ.शु.श
स्पष्टानाम्भौमपूर्वाणांसाधनायसुखेनचपत्राणां

विस्तारं
रचनाऽर्थंतुग्रन्थोयात्येवविस्तृतिं १०२ अतएवधि-
मं बु बृ शु श्नं
याधीरैः कृत्वाचस्पष्टपत्रकान् भौमज्ञेज्यसितार्की
णांपत्रेभ्यः साधयेत्स्फुटान् १०३

मार्गवक्रफलपत्रनिर्माणयुक्तिः

माः व दिन घं प
तन्मार्गारम्भतोवक्रारम्भान्तं दिवसादिकम् स्या-
स्याद्वक्रारंभात् दिनादि
दऽग्रंस्यात्ततोमार्गकालान्तं पृष्ठसञ्ज्ञकम् १०४ पृष्ठे
प्रत्यऽह्नजान्स्पष्टानऽग्रेप्रत्यऽह्नजांस्तथा कृत्वालंके
माः
ष्टकालेतुमार्गारम्भेष्टजंस्फुटम् १०५ अग्रजेप्रस्फु-
व
टेहित्वातत्तन्मार्गफलंभवेत् वक्रारम्भेष्टजेहित्वाप्र-
स्फुटेपृष्ठजंस्फुटम् १०६ तत्तद्वक्रफलंतत्स्यात्क-
पत्रे
स्मिंश्चित्समयेदले लिखित्वाऽथनिजेष्टाऽब्दपू-
वर्षादी व
र्वेऽग्रंदक्षमीरितम् १०७ पृष्ठंवामंमतं वक्रारम्भे-
ग्र मा ग्र
ष्टोत्थेग्रहस्फुटे तन्मार्गारम्भकालोत्थं हित्वातत्वे-
चरस्फुटम् १०८ आधिकस्वाऽभिधंतत्स्यान्मार्गा-
म स्पष्टं ग्र: स्पष्टं क्र
रम्भेष्टजंग्रहम् हित्वातद्वक्रवेशेष्टजेखेटेह्यऽधिक
स्यात् अनंतरं
क्षयम् १०९ जायतेस्वेष्टवर्षादेर्मार्गारम्भेष्टतः परम्

वक्रारम्भेष्टतश्चाऽपिस्वेष्टान्तंयद्दिनादिकम् ११०
तद्भवेद्गुणकं हत्वा तद्गुणेनाऽग्रसंज्ञकम् भक्त्वा
तद्दक्षघस्राद्यैस्तत्पत्राऽह्नादिकं भवेत् १११ तत्प-
त्राऽह्नादिकोष्टेत्थं मार्गाख्यं पत्रजं फलम् दक्षका-
लाऽन्तजेनैव हत्वाचाऽधिधनेनच ११२ तत्त्वेवाऽ
धिधनेनैवत्वऽग्रकालान्तजे नहि भक्त्वा तत्रफ-
लं युक्त्वा दक्षारम्भेष्टजे ग्रहे ११३ तत्सामान्यस
मीपंतुस्याल्लंकेष्टे ग्रहस्फुटम् पृष्ठंगुणगुणंवाम-
घस्राद्यैर्भाजितंफलम् ११४ जायते पत्रघस्राद्यं
तत्पत्राह्नादिकोष्टजम् पत्रजंतुफलंवक्रसंज्ञकं यत्प्र-
जायते ११५ तेनवामाऽन्तकालोत्थं हत्वा तदऽधि
कक्षयम् पृष्ठकालाऽन्तजेनैव भक्त्वाचाऽधिक्ष-
येनतु ११६ लब्धं वामप्रवेशेष्टजे खेटे खलु वर्जित
म् कृत्वा तत्तद्ग्रहस्यैव सामान्यासन्नकं स्फुटम्
११७ जायते चाऽथ तल्लंकादेशेष्टे लिमिकादिके त-
द्दिनाऽर्कचरंस्वर्णंस्वर्णंदत्वाकलादिकम् ११८

दत्वादेशाऽन्तरं स्वर्णं प्राक्पश्चाद्देशजं तथा लंके-
ष्टेतद्भवेत्स्वेष्टं स्वस्थानाऽर्कोदयात्परम् ११९

तथास्पष्टवेगसाधनम्. फलयोरऽन्तरं भुक्ति
स्तत्तत्कोष्ठाऽग्रकोष्ठयोः पत्राऽह्नादिजयोस्स्वस्व
मार्गवक्रगयोर्भवेत् १२० अस्तोदयसाधनम्.
स्थूलाऽस्तोदयसांनिध्येसाध्यद्राक्स्पष्टकेन्द्रकम्
ततोऽस्तंचोदयंतस्यसाधयेच्चयथोचितम् १२१ व-
क्रात्स्थूलैरग्निदिनैर्यात्यऽस्तंपश्चिमेबुधः ततःप्रागु
दयं भूपैर्मार्गात्खत्रिदिनैस्तथा १२२ पूर्वेऽस्तंचत-
तोदन्तैः पश्चिमेचोदयंतथा शुक्रोरामान्तकैःखा-
ब्धैःपंचपक्षकरोन्मितैः १२३ नागाब्धेश्चाऽथ भूपुत्रो
यात्यऽस्तादुदयंदिनैः चन्द्राऽर्कैर्मार्गतश्चाऽस्तं पंच
गोकरसम्मितैः १२४ जीवःक्वग्निमितैरंकसूर्यैःसौ
रस्तुषड्गुणैः अस्यभेन्दुभिरस्पष्टैस्तत्रतत्रततस्तथा
१२५ वक्रात्स्थूलमार्गदिनज्ञानम्. वक्रतस्त्रि-
करैर्ज्ञस्यशुक्रस्याशुगमार्गणैः भौमस्याऽकरसै

जीवस्यकुभूचंद्रसम्मितैः १२६ सौरस्याऽगाग्निभू-
तुल्यैः स्थूलाऽह्नैः सरलं भवेत् भौमस्याब्धिनृपाः
प्रोक्ता वक्रांशाः सरलांशकाः १२७ षड्तानास्त्वा
शुकेन्द्रस्यैवक्रांशैः परिवर्जिताः मार्गांशाः कुजम-
ध्यांशुकेन्द्रवेगांऽशकोद्धृताः १२८ स्युर्वक्रारम्भ-
तो मार्गवेशान्तं स्थूलवासराः ज्ञस्यवक्रांशकाब्धि-
ब्धिशक्रा मार्गलवास्तथा १२९ तर्कभूयमलाः प्रो-
क्ता वक्रांशैस्सरलांशकाः हीनास्तज्ञस्यमध्यांशु
केन्द्रवेगांशभाजिताः १३० स्थूलाऽह्नो मार्गवेशा-
न्तंस्युर्वक्रारम्भतः खलु एवंतयोस्तयोर्भेदभागाः
स्वस्वांशुकेन्द्रयोः १३१ मध्यद्राक्केन्द्रवेगांऽशभक्ताः
स्युः स्थूलवासराः मध्येतयोस्तयोर्भौमपूर्वाणां स्वस्व
योस्सदा १३२

भौ॰ ०।२८ शीघ्रकेंद्रोपरिपूर्वोदयं ५।१४ वक्रं ६।१६ मार्गं ११।२ पश्चिमास्तं बृ॰ ०।१४ पूर्वोदयं ४।१० वक्रं ७।२० मार्गं ११।१६ पश्चिमास्तं श॰ ०।१७ पूर्वोदयं ३।२५ वक्रं ८।५ मार्गं ११।१३ पश्चिमास्तं. बु॰ ६।२५ पूर्वोदयं ७।६ मार्गं १०।० पूर्वास्तं ०।२० पश्चिमोदय ४।२४ वक्र ५।५ पश्चिमास्त शु॰ ६।१३ पूर्वोदयम् ६।१७ मार्गं ११।६ पूर्वास्तं ०।२४ पश्चिमोदयम् ५।३ वक्रम् ५।२७ पश्चिमास्तम्.

अथायनांशानयनम्

गत वर्षानि ३६००

सृष्ट्यारम्भक्षणाद्यातवत्सरान्खखषड्गुणैः भक्ता

\+ अयने

स्यादम्बरं व्यग्रफलावृत्त्युन्मितं प्रथमम् १३३ सृष्ट्या

४२१ +

रम्भक्षणादेवं शाके भूद्व्यब्धिसम्मिते मार्गश्चावृ-

५४३३०१ गतः ०

त्तिभिर्भूखदेवाब्ध्यसमितैस्तथा १३४ यातोऽत्र-

वर्षा लब्धा ७२००

त्वं ततः सृष्ट्यारम्भतो गतवत्सराः शेषिताः खख

मासादि ६००

युग्माब्धैर्भुक्ताऽवयवसंयुताः १३५ खखतर्कोद्धृता

राश्याद्यं ७ धः १ ऋ ध ऋ

भाद्यं स्यात्तत्तो त्र्यज पूर्वकम् स्वर्णं कि जायते तस्य

भुजराश्याद्यं ९ गादी अयनांशाः

बाहुभाद्यं नवाहतम् १३६ कृत्वा तद्भं तु भागाः स्यु

२ ध ६स्वस्वमान भक्ताः

रंशाद्यास्तु यमाहताः स्युः प्रथमस्य कलाद्याश्च माभ-

६०स्वस्व प्रमाणाधिकाः

क्तास्ताश्च माधिकाः १३७

अथ पक्षान्तरेणायनांशाः

४९५६५२

वाह्नौघं द्व्यक्षषट्पञ्चतानैर्युक्तं गुणं भवेत् खा-

६४८०० ६५७७११७८३८

भाष्टाब्धिगभिर्हत्वा गुणं तं भूदिनैर्भजेत् १३८

अंशादिकम् १०८

लब्धं भागमुखं नागशून्यचन्द्रैस्तु शेषितम् वेद-

५४ ध ऋ ध ऋ

बाणेभ्य अल्पोऽर्द्धं स्वर्णं पूर्वापरं भवेत् १३९ तद्भा

स्तंचस्वतः सिद्धंतद्दस्योर्द्धं यदा तदा तद्दाक्षेन्तरासि-
द्धं चेन्दुनागाऽधिकं तदा १४० तन्नागाभ्राब्जवि-
श्लेषान्मार्गमंशमुखं भवेत् मार्गांशात्त्वयनांशाश्च
पश्चभागाः प्रकीर्त्तिताः १४१ अयनांशोपपत्तिः
राशिचक्रस्य भागानाम्मध्ये ह्येकांशकस्यतु विलि-
प्तैर्वेद पंचैस्तुतुल्यवर्षैरन्तरं भवेत् १४२ पूर्वस्यां राशि
चक्रस्य पूर्वाख्यैः पश्चभागकैः पश्चिमायां पश्चांशै-
स्तु पश्चिमाख्यैश्च निश्चयात् १४३ मार्गांशाः सप्त-
नेत्रोर्द्ध्वाः यावच्चन्द्रगजोन्मिताः तावत्पश्चांशकाः प-
श्चात्सन्मुखा वक्रवेगजाः १४४ मार्गांशाः स्युः कु-
नागोर्द्ध्वाः यावन्नागदिगुन्मिताः भैस्तुल्याश्चाऽपिया-
वच्चतावत्प्राङ्मार्गवेगजाः १४५ भानिशून्याऽ
यनांशेतु चक्रे स्वस्थानगाः स्मृताः तेस्वस्वस्थान
तो भानि पूर्वमार्गांशकोन्मितैः १४६ चक्रे पूर्वस्थि-
ताः प्रोक्ताः पश्चात्पृष्ठपश्चांशकैः दिनज्ञानम्
सूर्योदयाऽस्तयोर्मध्यालिप्ता दिनमुदीरितम् १४७

चलसंक्रमानयनम्.

सू ध अ
अर्कस्य स्फुटगत्यंशैराप्ताः स्वर्णायनांशकाः लब्धंवा-
दिनादि ध अ वारादि
रादिकस्वर्णंव्यस्तं दत्वादिनादिके १४८ स्वस्व संक्रा-
१ सू
न्तिकालानामऽजंभाद्भास्करस्यच चलसंक्रमका-
लाः स्युश्चलसंक्रमकालतः १४९ स्थिरसंक्रमकाला
सू स्पष्टांशाः अयनांशाः १ सू पू तुल्यदिनं
न्तं सूर्यांशाः स्युः पथांशकाः मेषार्कात्प्राक्समाऽह्नि
अयनांशा पश्चात् १ सू
चेत्पूर्वमार्गांशिकाः स्मृताः १५० अयमेषार्कतस्तु-
दिने प अयनांशाः १ सू पू प
ल्य घस्रेपूष्ठपथांशकाः एवंजूकार्कतः पूर्वपश्चान्मा-
अयनांशाः
र्गलवाः स्मृताः १५१.

अथ सूर्यादिग्रहाणां नक्षत्रानयनम्

८०० ग्र गत न
खखनागोद्धृताः खेटलिप्ता यातं भमुच्यते तच्छे-
गत ८००
षं यातसंज्ञः स्यात्तद्याते नैव वर्ज्जितम् १५२ खा-
ग्र भुक्ति गतभोग्यौ
ष्टं भोग्यसंज्ञः स्यात्खेटवेगकलोद्धृतौ यातेष्यौ
अ न
स्तास्तुयातेष्यौ खेटभस्यादिनादिकौ १५३

अथ तिथ्यानयनम्

सू चं १२ गत
व्यऽर्केन्दोरंशकाअर्कैर्भक्ता यातातिथिर्भवेत् शे-

गत १२
षंयातमिनाद्धितास्या द्भोग्यगतभोग्ययोः १५४
चं सू भुक्ति अंतर
लिप्ताश्चेन्द्वर्कयोर्वेगविश्लेषांशैर्विभाजिताः यातै-
ष्यास्तुकलाः स्वेष्टाद्वर्त्तमानातिथेर्मताः १५५
चं ८००
नक्षत्रानयनम्. इन्दोः कलाः खरवाष्टाप्ता ल-
न ८००
ब्धंतद्गतभंभवेत् शेषंगतंखरवाष्टभ्यस्त्यक्त्वा
भोग्य चं जव
स्याद्भोग्यसंज्ञकः १५६ यातैष्याविन्दुवेगांशैर्भ-
भोग्य न
क्तौयातैष्यलिप्तिकाः भस्येष्टात्स्युस्तिथेस्तुल्या-
चं सू ८००
योगानयनम् स्तद्वत्सेन्द्वर्कलिप्तिकाः १५७ खवा-
गत ८००
ष्टाप्ते विहृता यातयोगंशेषंगतंभवेत् यातात्खवा-
चं
ष्टगजादूनाद्भोग्यंस्याद्विहृताविमौ १५८ चन्द्रा-
सू भुक्ति गत भोग्य
र्कजवयोगांशैः स्युर्यातैष्यकला युतेः स्वेष्टात्तद्व
ति न यो गत घ गतस्यू
र्त्तमानस्याहित्वायातकलादिकम् १५९ पूर्वस्ये-
भोग्य घ + गतस्यगत भोग्यपद कालत् भ्रष्यति भू
ष्यकलाद्यस्यादादेर्यातैष्य दक्षणात्
त्येष्टात्
ति न यो
स्पष्टपञ्चांगानयनम् कृत्वातिथिभयोगाना
चं सू
मन्तेचन्द्रार्कयोः स्फुटौ १६० ताभ्यांपूर्वोक्तव-
ति न यो गत भोग्य
त्तेषांस्युर्यातैष्यकलाः स्फुटाः

अथ स्वेष्टाद्व्यक्षेष्टानयनम् तथा स्वदेशा-
पञ्चांगाद्व्यक्षपंचांगानयनम्.

स्वेष्टे वा तिथिपूर्वाणां लिप्तिकादौ धनर्णकम् १६१
व्यस्तं सूर्य्यचरं दत्वा स्वव्यक्षे ते भवन्ति हि खेटम-
ध्यादिकं तुल्यं स्यात् स्वव्यक्षस्वदेशयोः १६२ । ९५२

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचि-
ते परमसिद्धान्ते खेटस्पष्टाधिकारः पंचमः ५

अथ स्पष्टोत्पत्तिः

मेषमीनादिकं पश्चात्पूर्वं मेषवृषादिकम् ज्ञेयं तुला-
दिकं पश्चात्संज्ञकं तद्दृणं भवेत् १ जायतेऽजादि
कं पूर्वं सर्वत्र धनसंज्ञकम् उच्चात्षड्भयुताद्दूर्ध्वम-
ध्यम् पूर्वसन्मुखम् २ तुंगात्षड्भाऽन्वितादल्पं म-
ध्यं पश्चिमसन्मुखम् आकर्षत्येव तुङ्गाख्यवायुः
स्वाऽभिमुखं खलु ३ खेटानां नीचमध्योच्च क-
क्षाः स्वस्वसमीरिताः तन्नीचकुण्डलं स्वऽल्पं भू-

मेरासन्नमीरितम् ४ तथातद्भूमितोदूरं विज्ञेयं

कक्षयो

स्वोच्चकुण्डलं नीचोच्चपथयोर्व्यासभागयोगार्द्ध

कक्षयो व्यास

सम्मितैः ५ भागकैः पथयोर्मध्ये विस्तारं समुदीरि-

व्यासोत्थं मन्दशीघ्रवृत्त

तम् तद्विस्ताराद्धकंचस्ववृत्तभागादिकं भवेत् ६

जलस्य

नद्यादिचलतोयस्य कल्लोलं बलसंयुतम् कदाचिच्च

ग्र

कदाचिच्चनिर्बलंतुयथाभवेत् ७ तथातत्खेटबि-

म्बाढ्यवायोरुच्चाह्वयस्यच कल्लोलजनितं वृत्तं नी

कक्षा

चोच्चपथमध्यगम् ८ विज्ञेयं पृथिवीगर्भाच्चक्रव्या-

५७।१७।४२ क्रा पथकक्षा

सदलांशकैः तुल्यांशैः क्रान्तिमार्गेतुतन्मध्यकुण्डल

ग्र ग्र

भवेत् ९ खेटमध्यस्थलेमध्यकुण्डलेतत्खगस्यतु

मन्दवृत्तस्यकेन्द्रंतु विज्ञेयंगणकोत्तमैः १० स्वस्व-

१५६२५ ४९०८८

वृत्तांशकैर्निघ्नास्तत्वषड्विसोन्मिताः नागाष्टाभ्रा

मंदशीघ्र मंदशीघ्रोच्चं ६

क वेदासाः स्वस्वव्यासांशकाः स्मृताः ११ स्वोच्चषड्भा

३

न्वितं कृत्वा नीचराश्यादिकं भवेत् स्वोच्चंतत्रिभयुक्तो

नमूर्द्धोऽधःकेतुरुच्यते १२ ऊर्द्धोऽधःकेतुतुल्येऽ-

अत्य ग्र

त्रमध्येसर्वाऽधिकोनकम् खेटमन्दस्फुटं ज्ञेयंसून्ये

मध्यमे मंदस्फुटं
शीघ्रं फलेखलु १३ स्वोच्चनीचोन्मितेमध्यमध्यतुल्यं
मार्गणा ३६०
स्फुटं भवेत् मध्यनीचोच्चकक्षाणां स्युश्चक्रांशाः समां
शकाः १४ वृत्तादऽधिपदोक्तात्तु न्यूनं न्यूनपदोदिता-
अंतरं ५७।१७।४३
त् चाऽधिकं वृत्तयोर्भेदः स्याज्ज्याऽर्द्धे पूज्यसम्मिते
५७।१७।४२ भु
१५ पूज्ये वृत्तांतरं चेत्स्याद्बाहुज्यादलेतदा वृत्त
ध ऋ समवृत्तात विषमवृत्तात सम
भागफलं स्वर्णं तुल्यादोजेऽधिकोनके १६ दत्वातुल्य
ध ऋ
पदोक्ते तु वृत्ते स्वर्णं विचक्षणैः वृत्तभागफलं वृत्तं प्र-
५७।१७।४२ मध्यम मध्यकक्षाकुंडले
स्फुटं तत्प्रकीर्त्तितम् १७ चक्रव्यासदलमध्यस्था-
नकोटिरुदीरिता केन्द्रकोटिज्यकाखण्डं तच्चक्रज्या
३६० कोटिज्यार्द्ध
दलं भवेत् १८ चक्रेचक्रज्यकार्द्धे चे वृत्ते कोटिफलं
मध्यम ग्र १०
भवेत् . मध्यस्थानोर्द्ध्वगे खेटे केन्द्रं नक्रादिकं भवेत्
ग्र गतिः ध
१९ तत्रखेटजवं स्वऽल्पं ज्ञेयं कोटिफलं धनम् केन्द्रं
४ मध्यमस्थानात् ग्र ऋ
कर्कादिकं मध्यदेशाधस्थे खगे भवेत् २० तत्र र्णजा-
वेगं ग्र
यते कोटिफलं स्यादऽधिकं जवम् वृत्तमस्तकगे खे
१२ ग्र
टे केन्द्रं मीनान्तकं भवेत् २१ वृत्तवामाऽर्द्धगे खेटे
३ ग्र
युग्मान्तं केन्द्रकं भवेत् वृत्तस्याऽधोगते खेटे केन्द्रं क-

न्यान्तकं भवेत् २२ वृत्तदक्षिणार्द्धगे खेटे स्यात्केन्द्रं कार्मुकान्तकम् तद्वृत्तकेन्द्रतोधःस्थे खेटे कोटिफलं क्षयम् २३ तद्वृत्तकेन्द्रतश्चोर्ध्वसंस्थे कोटिफलं धनम् दत्वापूज्याभिधे खेटकोटिः पद्ग स्थिता भवेत् २४ मध्यमस्थानतो मध्य कुण्डले तु भयत्र च स्वांकांशैस्सम्मितस्थाने लक्षणं च समाचरेत् २५ भूगर्भस्पर्शकं सूत्रं लक्षणद्वयसंस्थितम् खेटमध्यसमुद्भूतं पद्ममत्र समीरितम् २६ केन्द्रदोर्ज्यादलं ज्ञेयं चक्रज्यार्द्धं विचक्षणैः चेच्चक्रे स्याज्ज्यकाखंडं वृत्ते बाहुफलं भवेत् २७ खेटकोटिकृतो युक्त्वा वर्गं बाहुफलस्य च तन्मूलं खेटकर्णः स्यात्तद्बाहोऽग्रकुगर्भयोः २८ मध्यगस्यात्त्वगस्थाने तद्बाह्वग्रं प्रजायते बाहुमूलं तु तालाग्रे यातमत्र प्रजायते २९ कर्णमूलं तु भूगर्भे कर्णाग्रं स्याद्ग्रहस्थले यत् खेटमध्याद्दिग्यातं सूत्रं भूगर्भतो भवेत् ३० तत्सूत्रे पृथिवीगर्भात्सद्ग्राकार सद्दशाम् खेटकोटिसमं तालं

ग्र ग्र
विज्ञेयं पण्डितोत्तमैः ३१ भूगर्भग्रहयोर्मध्यसूत्रं खे-
कर्ण ग्र
टश्रवं भवेत् भूगर्भाद्ग्रहदिक्सूत्रः प्रस्पृशत्येव यत्र
च ३२ मध्यकुण्डलकं तत्र प्रस्फुटस्थानमुच्यते प्र-
५७।१७।४२
स्फुटस्थानभूगर्भमध्यं पूज्योन्मितं भवेत् ३३ अग्र
७ तुलादि क्र
गं प्रस्फुटस्थानान्मध्यं चेत्स्याद्दणं फलम् ५ पृष्ठगं
१ मेषादि ग्र
प्रस्फुटस्थानान्मध्यमं तद्धनं भवेत् ३४ चेत्खेटश्र-
कर्ण भु ५७।१७।४२ २
वणे बाहुफलं पूज्ये ज्यकादलम् ज्याऽर्द्धं द्विघ्नं भवे
ज्जीवा तस्या बाहुलवाः फलम् ३५ मध्यस्थानस्फु-
ध
टस्थानभेदं स्यात्तत्स्फुटोचितम् तं तत्केन्द्रवशात्स्व-
क्र १ १
र्णं मध्ये दत्वा भवेत्स्फुटम् ३६ केवलं तत्सकृन्मान्द
चं सू ध क्र
फलं चन्द्राऽर्कयोः स्वकं स्वर्णं यथोचितं मध्ये दत्वा
मन्द मध्यम
तत्स्यान्मृदुस्फुटः ३७ मध्यः स्वमन्दलोके तु भ्रम-
म शीघ्र
त्येव यथा तथा भ्रमत्यऽत्र मृदुस्पष्टो निजसत्वरमण्ड-
ग्र
ले ३८ यथा स्वमध्यमस्थानात्कल्लोलः खलु खेचरम्
मंदोच्चाभिधवायोस्तु मन्दकर्णस्य मस्तके ३९ प्रक्षि
ग्र मंद
पत्येव शीघ्रोच्चवायुकल्लोलकस्तथा खेचरं तन्मृदु

स्पष्टस्थानसूत्रपथस्थितात् ४० मन्दकर्णशिरो
देशाच्छीघ्रश्रवणमस्तके प्रेरयत्सवनीगर्भाद्वा कर्णो
मध्यकुण्डलम् ४१ अस्पृशत्येवयत्रैवस्यात्तत्रप्र-
स्फुटस्थलम् प्राप्यतेमन्दकर्णाऽग्राद्यद्भावोमध्यम-
स्थले ४२ तद्भावः प्राप्यतेचाशुकर्णाऽग्रात्तत्स्फुट
स्थलम् उत्पत्तिस्तु यथाप्रोक्तामध्यमन्दस्फुटाऽन्त
रे ४३ विज्ञेयाहितथाधीरैर्मृदुस्पष्टस्फुटाऽन्तरे
तत्रशीघ्रस्फुटंज्ञेयमुत्पत्त्यर्थंग्रहस्फुटम् ४४ न-
स्मरेऽक्रमतस्तत्रशीघ्रकेंद्रस्फुटं स्फुटम् तच्छीघ्र
फलसंस्कारहीनान्मध्यग्रहाच्चयत् ४५ साध्य-
तेहिफलमान्दंतत्सूक्ष्मंचनजायते अतः शीघ्र-
फलाऽर्द्धस्यसंस्कारंनिजमध्यमे ४६ स्वर्णयथो-
चितंदत्वासंस्कृतमध्यमं भवेत् संस्कृतमध्यमंहि-
त्वानिजमन्दोच्चसंज्ञके ४७ संस्कृतमन्दकेन्द्राख्यं
जायतेह्नितत:फलम् मान्दंसमानयित्वाऽर्द्धं दत्वा
तमीह्ना द्विवार संस्कृतमध्यमे मन्दोच्च
स्वर्णयथोचितम् ४८ मध्यमेसंस्कृतेतंच मन्दो

च्चेपरिवर्ज्जितम् कृत्वातन्मन्दकेन्द्रस्तु जायते चाऽ
धिसंस्कृतः ४९ तज्जमन्दफलंपूर्वमध्यमेतुधनर्णः
कं दत्वायथोचितञ्ज्ञेयं भौमादीनाम्मृदुस्फुटम् ५०
मन्दस्फुटोनशीघ्रोच्चंशीघ्रकेन्द्रस्फुटं भवेत् शोध्य
मुच्चंतु विज्ञेयं शोधकंचाऽत्रमध्यमम् ५१ शुद्धे के
न्द्राऽभिधंज्ञेयंशोधके तद्धनर्णकम् दत्तंतद्विपरीतं
तु शुद्धे ज्ञेयं विचक्षणैः ५२ शीघ्रकेन्द्रस्फुटोत्थन्तं
फलंस्वर्णंयथोचितम् दत्वामन्दस्फुटे तत्स्याद्भौ
मादीनांनिजस्फुटम् ५३

अथ स्पष्टवेगोत्पत्तिः

एकभागोनयुक्ताच्चकेन्द्राद्यत्तत्फलाऽन्तरम् ल
भ्यतेचेत्तदास्वोच्चवेगमध्यमवेगयोः ५४ विश्लेषा
ल्लभ्यतेस्वस्वतत्तद्वेगफलंस्फुटम् स्वर्णंयथोचितं
दत्वातद्वेगेस्याज्जवःस्फुटः ५५ यतस्तन्मन्दवृत्ता
धःसंस्थितःखेचरोभवेत् चक्रेकर्कादिकेमन्दकेन्द्रे
नक्रादिकेतथा ५६ खेचरोमन्दवृत्तोर्द्ध्वभागसंस्थः

प्रजायते मन्दोत्थमध्यवेगेतुकेन्द्रे कर्कादिके धनम्
५७ देयं भुक्तिफलं मध्यवेगेनक्रादिके ऋणम् तद
त्वामन्दवेगः स्यान्मन्दवेगविवर्जितम् ५८ तच्छी
घ्रोच्चजवंशीघ्रकेन्द्रवेगमुदीरितम् तद्भवेन्मन्दवे-
गाप्तुतुंगवेगाऽन्तरोन्मितम् ५९ मेषादिचलकेन्द्रा
तुरूपांशाढ्याच्चयत्फलम् तत्केन्द्रफलतोऽध्यस्यं
स्वर्णस्यात्तत्फलाऽन्तरम् ६० एवंजूकादिकेशी
घ्रकेन्द्रे स्वर्णं विपर्य्ययम् ज्ञेयंवेगफलंतच्चदत्वाम-
न्दजवेतुतम् ६१ स्वर्णंयथोचितं भौमपूर्वाणां प्र-
स्फुटंजवम् तद्भवेद्द्युभेदोत्थस्वस्वस्पष्टांतरो
न्मितम् ६२ मन्दवेगाऽधिकं वेगफलं चेत्स्याहृणं
तदा हित्वाभुक्तिफलेमंदवेगंवक्रजवं भवेत् ६३
शून्यवेगज्ञानम् मार्गप्रारम्भकालेतुवक्रारम्भ-
क्षणेतथा शून्यंस्पष्टजवं भौमपूर्वाणांसमुदीरित
म् ६४. अथरवेटबाणोपपत्तिः
धिष्ण्यगोकांगसूर्यार्कतुल्या द्विगुणिताः कलाः वि-

५, १०, वेगं, गतिः, + शी, १, शी, १, अधि, धं, न्यूने, ऋ, ७, ध.ऋ, ऋ.ध, व्यस्त, गति, स्पष्टमन्दगतौ, ध, ऋ, १ दिनान्तरोत्थस्वस्वस्पष्टोन्तर तुल्य, ऋ, स्पष्टमंदजवं हित्वा वक्रवेगंस्यात्, मा, व, ध २७० सं ९० बु १२० ध ६० शु १२० श १२० मध्याहार कला

ज्ञेयाश्चन्द्रपूर्वाणांबाणानां पण्डितोत्तमैः ६५
सौम्यदैत्येज्ययोर्मध्यशीघ्रकेन्द्रसमन्वितम् कृ-
त्वा मन्दस्फुटं ज्ञेयं स्वस्वमन्दस्फुटं तयोः ६६ मा-
र्गणानयने किन्तु सौम्यदैत्येज्ययोस्तयोः स्वस्व
पातविहीनाच्च स्वस्वमन्दस्फुटात्तथा ६७ तत्सौ-
म्यदक्षिणारंभं मध्यशीघ्रकेन्द्रसम्मितात् स्वस्वमा-
र्गणयोः पूर्वं जायते बुधशुक्रयोः ६८ मध्यमन्दस्फु-
टस्पष्टाश्चक्रे स्युः पूर्वसम्मुखाः इन्दुभौमज्ञपूर्वाणां
स्युः पाताः परसन्मुखाः ६९ भेददोर्ज्या तु दोर्ज्या
स्यादेकदिक्सन्मुखाख्ययोः भेदाद्दोर्ज्या तु कोटिज्या
भिन्नदिक्सन्मुखाख्ययोः ७० मन्दस्पष्टसमे पाते
बाणं शून्यमितं भवेत् अतस्तत्पातहीनाच्च तन्म-
न्दस्पष्टखेचरात् ७१ दोर्जीवाऽर्द्धगुणा स्वोक्तबा-
णलिप्तास्तु भाजिताः प्रस्फुटेनाशुकर्णेन बाणलि-
प्तादिकं भवेत् ७२ मन्दस्पष्टखगात्पातवर्जिता
द्दक्षिणोत्तरम् जूकमेषादिकात्तत्तु षड्भांतःस्या

लवादिकम् ७३ तत्पातोनान्मृदुस्पष्टाद्दोर्ज्याको-
टिज्यका भवेत् साचक्रव्यासरूपास्यादर्द्धं तस्याः
स्पृहा भवेत् ७४ पातोमृदुस्फुटात्षड्भसंयुताद्ऽधि
कोत्तरे खेचरंप्रेरयत्यऽल्पश्चेत्पातोदक्षिणे खग
म् ७५ चालयत्युत्तरे याम्ये मध्यमाऽपक्रमस्थ-
लात् उद्वृत्ताकारकः पातवायुश्चन्द्रादिखेचरम् ७६
ऊर्द्धस्थानोत्तरस्थानाऽधोयाम्योऽर्द्धस्थलक्रमात्
स्वस्वपाताऽभिधोवायुर्भ्रमत्येव ग्रहोपरि ७७ म-
न्दकर्णोर्कपूर्वाणां स्थूलप्रज्योन्मितं भवेत् इन्दोः
शीघ्रश्रवाभावाद्धाक्कर्णः स्यान्मृदुश्रवः ७८ स्व
स्वोच्चेषुकलाऽभ्यस्तास्वस्पृहाद्धाकृश्रवोद्धृता-
स्वस्वबाणकला ज्ञेयाः षष्ट्यंशाः स्युः कला ल-
वाः ७९ स्वोच्चेषुकलिकाः शीघ्रकर्णव्यासदलेय-
दा लभ्यन्तेहिस्पृहासंज्ञेतद्बाणकलिकास्तदा
८० स्वस्पृहागुणिताइन्दोः प्रोक्तमार्गणलिप्तिकाः
पूज्यांशाः शरलिप्तास्तुहीन्दोः स्युर्व्यावहारिकाः ८१

लब्धबाणांशका बाणसौम्यर्क्षांशा उदीरिताः द्विघ्ना-
स्तेज्यांशकास्तेषाबाहुंशाः स्युः शरांशकाः ८२।१०३५

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते पर-
मसिद्धान्ते रवेटस्पष्टोत्पत्त्यधिकारः षष्ठः ६

अथ मन्दशीघ्रकर्णानयनम्.

दानयोग्यफलांशानां दोर्ज्याऽर्द्धं पूज्यताडितम् भक्त्वा
तत्स्वस्वकेन्द्रोत्थदोःफलेनाथ भवेत् १

अथ सूर्येन्दुभौमादीनांसर्वकर्णाधिकाल्पमन्दकर्णज्ञानम् तथाभौमादीनांसर्वकर्णाधिकाल्पशीघ्रकर्णज्ञानम्.

हत्वापूज्यांशकैस्स्वस्वयुग्मवृत्तांशकान्भजेत् चक्रा-
शैस्तत्फलंभागपूर्वकंतुधनाऽधनम् २ दत्वातत्पू-
ज्यभागादौसर्वाऽध्यल्पश्चैवोस्मृतौ चन्द्रस्यसर्वा
धीषुहरानयनम्. औषधीशस्यवृत्तेनमन्दाख्ये
नसमेनच ३ हत्वातत्पूज्यकंभक्त्वाचक्रांशैस्तत्फ

५७।१७।४२ शर
लोनितम् पूज्यंतच्छीतगोः रुत्वासर्वाऽ धीषुहृ-
चं
रोच्यते ४ सर्वाऽत्यंमन्दकर्णन्तुतद्विधोः समुदी-

रितम् भौमज्ञादिकानांसर्वाधीषुहरानयनं

मं बु बृ शु श + शी
भौमविद्गुरुशुक्रार्किखेटानांशीघ्रवृत्तकम् ५

ससा ५७।१७।४२ ३६०
युग्मांख्यपूज्यकाऽभ्यस्तंचक्रांशैर्भाजितंफलम्

५७।१७।४२ सर्वा शर
हित्वातत्पूज्यकंतेषां पूर्णाऽध्यऽक्षहरोच्यते ६ त-

मं बु बृ + शीघ्रकर्ण
द्भौमज्ञेज्यपूर्वाणांसर्वाऽत्याशुश्रवोच्यते.

चंद्रभौमादीनांमध्येषुकलानामंकानि

चं २७० मं ९० बु १२० बृ ६० शु १२० श १२०
भानिखेटाश्चसूर्याश्चतर्काः सूर्याश्चभास्कराः ७

चं मं बु बृ शु श शर
दिग्घ्नाश्चन्द्रकुजादीनाम्मध्यबाणकलाः स्मृताः

शर
सर्वाधिबाणानयनम्. स्वस्वमध्येषुलिप्तघ्नाःपू-

५७।१७।४२ शर
ज्यांशास्तुविभाजिताः ८ सर्वाऽध्यऽक्षहरांशैस्तुलि-

६०
प्ताघ्नंतत्फलंभवेत् षष्ट्यांसंतत्फलंचक्रभागज्या-

चं मं बु बृ शु श.
व्यासजातिकम् ९ भागाद्यंचन्द्रपूर्वाणांस्यात्तत्स

बाणं
र्वाऽधिमार्गणम् चन्द्रार्ककर्णज्ञानम्

च सू चं सू केर्णौ
ज्ञेयाविन्द्वर्कयोर्मन्दकर्णौचन्द्रार्कयोः श्रवो १०

चं ५७।३७।४२ सू ५७।१७।४२

तयोः स्थूलकर्णज्ञानम्. चन्द्रभास्करयोः क-
र्णौ स्थूलौ पूर्ज्योन्मितौ स्मृतौ व्यगुचन्द्रगोलदिगुत्प-
त्तिः राहुः पूर्वार्द्धचक्रस्थो याम्यायामपकर्षति
११ चन्द्रात्षड्भोर्द्धसंस्थस्तु त्वुत्तरस्यान्तु तद्विधुम्
अतस्तद्वदगुचन्द्रस्य षड्भाभ्यन्तरगस्य च १२ गो-
लमुत्तरदिक् तु तत्षड्भोर्द्धगतस्य च व्यगुचन्द्रस्य गोलं
तु ज्ञेयं दक्षिणदिग्गतम् १३ भौमादीनां शरदिज्ञा-
नम्. स्वस्वमन्दस्फुटं स्वस्वपातस्पष्टविवर्जितम्
कृत्वा भौमज्ञपूर्वाणां तत्षड्भाभ्यन्तरं यदा १४ तद्बा-
णमुत्तरं तर्हि जायते गभेतोऽधिकं चक्रान्तं यदि तत्तर्हि
तद्बाणं दक्षिणं भवेत् १५ चन्द्रशरानयनम्
व्यगुरीतांशुदोर्भागज्या ध्यंशाश्वांकताडिताः
चन्द्रमन्दश्रवांशासाश्वासमंशादिकं शरम् १६ त-
द्विपातेन्दुदिक्स्याच्चक्रांशाव्यासगोऽग्रगम्
व्यवहारयोग्येन्दुशरानयनम्. व्यग्विन्दोर्बाहु
मौर्व्यर्द्धमंकघ्नं त्रिज्ययोद्धृतम् १७ लब्धमंशा-

दिक्ज्ञेयंतद्विपातेन्दुगोलगम् सौम्यदक्षिणकंचन्द्र

बाणंतद्व्यावहारिकम् १८ अंशानामंगुलकरणं

भागाः शून्यकराभ्यस्ताः स्युः सर्वत्रांगुलानिहि स्वा-

श्विघ्नाश्चन्द्रबाणांशा इन्दोरिष्वंगुलाः स्मृताः १९

अंगुलंनखगेहः स्यादंशं भागलवं भवेत्

लग्नार्कयोः शरज्ञानम्. राशीनां भास्करस्या-

पिनित्यंशून्यंशरं भवेत् २० भौमादीनांपातशी-

नमन्दस्पष्टज्ञानम्. द्राकेन्द्रस्फुटजं शैघ्रंमन्दा

नांस्वर्णकंफलम् स्वर्णंदत्वास्फुटे पातेतत्पातोन

स्फुटंभवेत् २१ मन्दानां स्पष्टपातोन मन्दस्पष्टस-

मंखलु शु बु व्यस्तंमान्दंमृदुस्पष्टकेन्द्रोत्थंशीघ्रयोः

फलम् २२ स्वर्णंपातेस्फुटेदत्वाशीघ्रोच्चंतेनवर्जि-

तम् कृत्वातत्स्यात्स्पष्टपातहीनमन्दस्फुटोन्मितम्

२३ अथ भौमादीनांशरानयनम्-

शीघ्रकेन्द्रस्फुटाज्जातमांशुकर्णस्फुटं भवेत् सूर्य-

मध्योनितंयत्स्याच्छीघ्रोच्चंबुधशुक्रयोः २४ तेनो

नितंतयोः पातंप्रस्फुटंच स्फुटं भवेत् मन्दस्फुटस्व-
पातोनंकृत्वाऽक्षांशासमालिखेत् २५ तद्बाहुज्यां
शकाःस्याशुकर्णांशाप्ताः फलम्भवेत् तत्फलंत्रिंशि-
तार्कीणांस्याद्दक्षं भागसुखम्भवेत् २६ स्वांघ्र्यूनंत-
त्फलंभौमबाणमंऽशादिकं भवेत् जीवाऽक्षांस्वफ-
लस्याऽर्द्धभागपूर्वमुदीरितम् २७

बाणांगुलानयनम् बाणांशाः खाब्धकैर्निघ्ना
अंगुलाद्यंशरं भवेत् बाणांगुलास्त्रिभिर्निघ्ना विज्ञे-
या बाणलिप्तिकाः २८ **क्रान्तिज्यांगुलानयनं**
खाब्धिघ्नास्तोटकांशास्तु तोटकस्यांऽगुलाः स्मृताः
चक्रांगुलानयनम् शून्यनेत्राहताश्चक्रभागाश्च
क्रांगुलाः स्मृताः २९ **शरकुलज्ञानम्** चन्द्र-
भौमादिबाणांशाः स्युर्व्यासिज्याकुलोद्भवाः तेद्विघ्नाः
स्वेषुमौर्व्यंशास्स्युस्तेषांतु भुजांशकाः ३० स्युर्दत्त-
भुजवंशोत्थास्तेषामेवाह्निसंस्कृतिम् दत्वामध्याऽ
पमे स्वस्वाऽपक्रमंप्रस्फुटं भवेत् ३१

अथ स्वस्वाध्यपक्रमानयनम्

सर्वाऽध्यऽक्षांशका द्विघ्नौ ज्यास्यात्तस्यास्तुदोर्ल्ल-
वाः सर्वाऽध्यऽक्षलवा ज्ञेयाः प्रस्फुटाः पण्डितोत्त-
मैः ३२ पूर्णाऽपक्रमयुक्सर्वाऽधीषुः स्वाऽध्यऽप-
मंभवेत् **अथ क्रान्तिकर्णपलमानज्ञानम्**
क्रान्तेः कर्णपलाब्धिगोष्टाग्न्यष्टोन्मिताः स्मृताः
३३ **गोलज्ञानम्** सौम्यगोलंतुमेषादौयाम्यगो-
लंतुलादिके सौम्यदक्षिणदिग्ज्ञानेसर्वत्रैवसमीरि-
तम् ३४ **अथ क्रान्त्यानयनम्.**
मार्गांशैस्संस्कृतंरवेटंकृत्वागोलंसमालिखेत् तद्दो-
र्ज्याऽर्द्धपलाः कक्ष नागनागविभाजिताः ३५ शूलं
भागादिकंतत्स्यात्किं वाकर्णाऽनुपातजम् शूलां-
शाः द्विगुणंकृत्वाचक्र ज्यांशाः प्रकीर्त्तिताः ३६
तेभ्योत्या भुजभागास्तुज्ञेया मध्याऽपमांशकाः
स्पष्टक्रान्तिसाधनम्. स्वस्फुटेष्वंशकेश्वस्वम-

---

*१ क्रांतिकर्णव्यासपला ८३८९४ क्रांतिकर्णांशाः २३।१८।१४

का० का०
ध्यमाऽपक्रमांशकाः ३७ संस्कृताःस्यात्स्फुटक्रान्तिः
खेटस्याखिलकर्म्मणि अथाश्विन्यादीनांनित्यां-
८ २१ ३८
शज्ञानम्. अ अष्टौ भ भूम्यन्तका कृ अष्टरामा रो
४९ ६३ आ ६६ ९३
अंकाब्धयस्तथा ३८ मृ रामांगाः षड्रसाः पु रामखे-
ति १०६ १०८ म १२९
टाः षट्खेन्दवोदिताः अ अष्टखाक्षाश्वगोस्सूर्य्याः
पू १४७ उ.म १५५ ह १७० चि १८३
समेन्द्राः शर वासराः ३९ खाम्बुदाश्च नलाक्षाब्जा
स्वा १९९ वि २१२ अ २२४ ज्ये २२९
गोकाब्जा भास्करान्तकाः सिंधुयुग्मकराश्चांकजा-
मू २४१ पूषा २५४ उ.षा २६०
तयो भूयुगान्तकाः ४० सागराक्षान्तकाः शून्य षट्प-
अभिजि २६५ श्रव २७८ ध २९० श ३२०
क्षाश्चाष्टषट्कराः अष्टमान्यश्चगोपक्षाः शून्यपक्षगु-
पू.भा. ३२० उ.भा. ३३७ रे.०
णास्तथा ४१ षड्नान्यऽश्वदेवानिचाऽम्बरं क्रम
अ स्पष्टानां
शोदिताः साभिजिद्दस्रपूर्वाणांनित्यानां प्रस्फुटांश-
अ पनि लुब्धक
काः ४२ नित्या दस्रादयः सर्वेसाऽगस्त्यव्याधपू-
र्वकाः स्युस्तेषांप्रस्फुटांशास्तुनित्यांशाः समुदीरिताः
४३. अथाश्विन्यादीनांनित्यशरांशज्यांशानि.
अ ५६९ भ ६५८ कृ २५५ रो २५५
गोंगाक्षा अष्टपोतकाःपो सिद्धाः शर पोकराः
मृ ५७० आ ६२५ पु ३२१ ति०
खाश्वाक्षाः शरदन्तकाः भूदन्ता अम्बरक्रमात् ४४

नक्षत्र	नित्याः राश्यादयः	शरज्या भागाः	शरभुज भागाः	
अ	० ८	९ २९	९ ३१ ३९	उत्त
भ	० २१	१० ५८	११ २ ६	उ·
कृ	१ ८	४ ५	४ ५ १३	उ
रो	१ १९	४ १५	४ १५ १५	द
मृ	२ ३	९ ३०	९ ३२ ४०	द
आ	२ ६	१० २५	१० २८ ३२	द
पु	३ ३	५ २१	५ २१ २८	उ
ति	३ १६	० ०	० ० ०	उ
अ	३ १८	६ ३३	६ ३३ ५३	द
म	४ ९	० ०	० ० ०	उ
पू	४ २७	१० ४१	१० ४४ ४७	उ
उ	५ ५	११ ४१	११ ४५ ५४	उ·
ह	५ २०	१० ४३	१० ४६ ५०	द
चि	६ ३	१ ४०	१ ४० १	द
स्वा	६ १९	३४ २९	३७ ० ११	उ
वि	७ २	१ ११	१ ११ १	द
अं	७ १४	१ ३२	१ ३२ १	द
ज्ये	७ १९	३ ८	३ ८ ७	द
मू	८ १	७ ३४	७ ३५ २१	द
पू	८ १४	४ ४६	४ ४६ ११	द
उ	८ २०	४ २८	४ २८ १८	द
अ·	८ २५	५० ३५	६१ ५५ २२	उ
श्र	९ ८	२८ ३९	३० ० १०	उ
ध·	९ २०	३३ ४०	३५ ५९ १४	उ
श	१० २०	० २०	० २० ०	द
पू	१० २६	२३ ३१	२४ १४ ०	उ
उ	११ ७	२४ ५७	२५ ४८ ५४	उ
रे	० ०	० ०	० ० ०	उ

अ. ३९३ म० पू
श्वंकानलाश्वशून्याश्वक-
६४ . ३७०१ ह
ब्ध्यगाः कुखपर्वताः श्य-
६४३ . चि १०० स्वा
ब्ध्यगाः खखचन्द्राश्वगो-
२०६९ वि ७१
षट्खाश्विमिताः कगाः ४५
अं ९२ ज्ये १८८ मू
युग्माङ्काउरगाष्टाब्धाश्व-
४५४ पू
ब्धिभूतार्णवोन्मिताः ष-
२८६ उ २६८
ट्पिण्डाभ्रष्टषट् पक्षाः
अभि ३०३५
पञ्चाग्न्यभ्रहुताशनाः ४६
श्र १७१९ ध
गोचन्द्राचलरूपाणि खा-
२०२० श २०
श्विखाक्षीणि खान्तकाः
पू १४११ उ १४९१ रे ०
ईशेन्द्राभ्रगगोशकाः शू-
शर
न्यं चांशकलाः स्मृताः ४७
न. २८
ऋक्षाणां गजयुग्मानां द
अ.
स्रादीनां यथाक्रमम्।
अ
दक्षिणशरम्. मैत्रज्ये-
ज्ये श्र ह मू श वि
ष्ठाहिहस्तेन्दुपाशीनां द्वी

आपाख्यस्यनित्यांशाः २१३

मू   आ पू.षा. उ.षा. शे चि

शमूलयोः ४८ शिवतोयभवैश्वानांकभत्वाष्ट्रभ-

शर. द

योस्तथा स्याद्बाणंदक्षिणम् उत्तरशरम्

अश्वि भ कृ मृ पुनि. म पू प उफ स्वा अभि. श्र. ध. पू.भा. उ.भा. रे.

शेषभानांसौम्यंशरंभवेत् ४९

अथाऽगस्त्यादीनांताराणांनित्यांशाः शर-

द बाण ज्यार्द्ध

भागाश्च. अगस्त्यस्य. याम्याःशरकलाःप्रो-

कलाः ३३४४ पुनिस्पष्टांशाः ७७

क्ता अब्धिवेदाग्निपावकाः नित्यांशाअद्रिशैलाश्च

८६

कुम्भोत्थस्यमुनेस्तथा ५० लब्धकस्य नित्यांशाः

द शरज्यार्द्धांशाः ३७ मृगव्याधस्य

षड्जा याम्याः ससरामाःशरांशकाः लुब्धकस्यादि

अग्नेः ५२ शरं

ताश्चाऽथ हुतभुक् नित्यांशाश्चकराशुगाः ५१ बाणां

उ हुतभुक्

शाश्चद्वयः सौम्याअग्नेरुक्ताश्चपण्डितैः ब्रह्महृ-

५२ उ बाणांशाः २९

दयस्य. नित्यांशा द्विशराः सौम्यबाणांशाअंक

प्रजापतेः ५७

पाणयः ५२ स्युर्ब्रह्महृदयस्याऽथ नित्यांशाः सप्त

उ शरांशाः ३५

मार्गणाः प्रोक्ताः प्रजापतेः सौम्यबाणांशाः पंचव-

ह्नयः ५३ अपांवत्सस्य. अपांवत्सस्यनित्यां

१८३ शरज्यार्द्ध कलाः १५०

शास्त्र्यष्टाङ्गाश्चशरस्यच लिप्तास्तुशून्य पञ्च

उ

क्षैः सम्मिता उत्तराः स्मृताः ५४ आपाख्यस्य

आप	७	३१	१९	उ
अपांवत्स	२	३०	३	उ
हुत	७	१	४	उ
प्रजा	३७	३९	१०	उ
ब्रह्म	३०	२४	२९	उ
लु	४०	१३	२९	द
मु	७६	३५	३४	द
	शरस्फुटभागाः			
आप	७	३०		उ
अपां	२	३०		उ
हुत	७	०		उ
प्र	३५	०		उ
ब्रह्म	२९	०		उ
लु	३७	०		द
मु	५५	४४		द
	शरज्यार्द्धाः			
आ	६	३		
अपांवत्स	६	३		
हुत	१	२२		
प्र.प	१	२७		
ब्रह्म	१	२२		
लु	२	२६		
मु	२	२७		
	नित्यशरज्यार्द्धाः			

नित्यांशा आपसंज्ञस्य त्र्यष्टा
१८३ शरज्यार्द्धकलाः ४५०
आश्चकलाइषोः शून्यबाणाः
उ
र्णवाः सौम्याश्च ज्ञेयाः पण्डितो
शरांश
त्तमैः ५५ स्वेष्व शाश्च ज्यकाऽ
२
र्द्धांशाः स्युर्द्विघ्नास्ते भवेज्ज्यका
भ
तस्या बाह्वंशकाः सूक्ष्माश्च ज्ञे-
याः स्वशरांशकाः ५६ स्वस्व-
पू
स्पष्टशरज्याऽर्द्धं स्वस्वपूर्वश-
रं भवेत् निजपूर्वशरं ग्राह्यं बुद्ध्वा
शर
तज्ज्येषु कर्म्मणि ५७ सर्वत्र स्व
शर. शर
स्फुटाऽक्षं तु ग्राह्यं चापेषु कर्म्म-
णि अगस्त्यस्य कुम्भोत्थस्य
द
मुनेर्याम्याः प्रस्फुटाख्यशरस्य
पला
च ५८ जायन्ते विकला अब्धि
२०५७३४
वह्निद्वयक्ष्माश्वपाणयः

अथदस्रादिरेवत्यन्तानांसाभिजिदृक्षाणांप्रयोजनिकताराज्ञानम्.

पू उ पू उ पू उ मृ
फाल्गुन्योर्भाद्रपदयोर्द्वयोराषाढयोस्तथा ५९ सौ-
वि अश्वि उत्तरादिक् ह
म्यद्व्यधिपदस्राणांयोगतारोत्तराभवेत् हस्तर्क्षस्याऽ
प
क्षताराणांनैर्ऋत्यांसन्नपश्चिमे ६० यातारासंस्थि-
उ·दि· प
तातस्यास्सौम्ययापश्चिमाश्रिता सातारायोगता
प ध
रातुहस्तभस्यसमीरिता ६१ पश्चिमास्याच्छविष्ठा
ति ज्य श्र
या मध्यमातिष्यभस्यच ज्येष्ठाकर्णाऽनुराधानां
रे भ कृ म
मध्यमासमुदीरिता ६२ रेवत्यन्तकवह्नीनांपित्र्यभ-
द·दिक् रो पु अ मू पूर्वदिक्
स्याऽपिदक्षिणा ब्राह्माऽदित्यऽहिमूलानांस्यात्प्राची
आ चि स्वा श्रे अभि श
योगतारका ६३ शेषाणाम्महतीतारा योगतारा
प्रकीर्त्तिता. अथाश्विन्यादिऋक्षाणांतारासंख्या.
अ३ भ४ कृ६ रो५ मृ३ आ१ पु४
वह्नयोवह्नयस्तर्काश्चास्युगाश्चग्नयोधरा ६४ सिन्ध-
ति३ अ५ म५ पू२ उ२ ह५
वोवह्नयश्चाऽक्षाश्चाशुगाश्चन्तकः करः मार्गणाः
चि१ स्वा१ वि४ अ४ ज्ये३ मू११ पू२
केवलश्चन्द्रोऽथाब्धयोऽथाब्धयोग्नयः ६५ ईशाश्च-
उ२ अभि३ श्र३ ध४ श१००
क्षियुग्मश्चवह्नयोवह्नयोब्धयः खाभ्रचंद्राश्च

पू २ उ २ ते ३२
युग्मस्थयुग्मस्थाऽक्षिगुणाः क्रमात् ६६ कक्षाणां
अश्वि
दस्रभूर्वाणांतारकाव्धुदितानिहि

नक्षत्राणामगस्त्यादीनांच भून्याभुक्तिस्तज्ज्ञान
येषांनैवोदिताभुक्तिस्तेषांभून्यागतिर्भवेत् ६७

ताराणामण्डकक्षालोकपरिधियोजनानयनम्

३६०० ३०८७८१ ६
भूमेः प्रस्फुटबिम्बघ्नाः कक्षागाष्टखवह्नयः तर्कासा-
नक्ष १* १८५२६८६००
स्तारकाणांतुज्ञेयाः कक्षाण्डयोजनाः ६८ । ११०३

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितेपर-
मसिद्धान्तेबाणापक्रमानयनाधिकारः सप्तमः

व्यक्षेस्वस्वदिनार्द्धानयनम्

भूव्यास योजनार्द्ध ५७२।५४ ५७।१५।४२ घात ३२८२४।१८।२० ग्र
भूव्यासयोजनार्द्धघ्नाः भूज्याशाश्चविभाजिताः स्वे-
व्यास ज्यार्द्ध
टलोकाऽर्द्धविस्तारयोजनैः स्याज्ज्यकादलम् १ त
२ ज्या ६
द्विघ्नंसिञ्जिनीज्ञेया तस्याः कोटयंशषट्लवम् स्या-

१* तारालोकाण्डपरिधिकक्षायोजनाः १८५२६८६०० तद्व्यासयो-
जनाः ५८९७२०८८ अर्द्धं २९४८६०४४ ।

घट्यादिघ्नं ग्र दिना.
लिप्तापाड्ङ्. जव्यक्षघस्त्राऽर्द्धं व्यावहारिकम् २ तारा-
२९४८६०४४. ग्र लोकव्यासार्द्ध
लोकस्यविस्तारखण्डयोजनपूर्वकम् खेटकक्षाऽर्द्धवि-
ही
स्तारयोजनैः परिवर्जितम् ३ कृत्वाशेषोच्यते तेननि-
५७२।५५ २९४८६०४४
घ्नं. भूविस्तृतेर्द्दलम् तारालोकाऽर्द्ध विस्तारयोजनैर्भा-
१* ११४।३५।२४ ग्र
जितंफलम् ४ चक्रव्यासलवाभ्यस्तं भक्तं तत्खेचर-
लोकव्यासार्द्ध फलं
स्यच लोककक्षार्द्ध विस्तारयोजनैर्ज्यांशकाः स्मृताः
जीवाचक्रव्यासयोर्योगान्तरघातस्य मूलेनोनं चक्रव्यासं कृत्वा तस्यार्द्धं बाणं स्यात्
५ ज्यांशानांयच्छरं भागपूर्वतेनविमर्द्दितम् खेट ग्र.
लोकव्यासार्द्ध ५७।१७।४२
लोकस्यविष्कम्भखण्डं योजनपूर्वकम् ६ चक्रव्यास
फलं
दलांशासंयुक्त्वाशेषाख्ययोजनैः शेषस्फुटोच्यतेतेन
११४५।५५ ५८९७२०८८
निघ्नाः भूव्यासयोजनाः ७ तारालोकस्य विस्तारयो-
५७।१७।४२ ग्र
जनासाश्वतत्फलम् चक्राऽर्द्धव्यासभागघ्नं खेटलो-
लोकव्यासार्द्ध योजनैः फलम् २
कदलस्यच ८ विष्कम्भयोजनैर्भक्तज्याऽर्द्धद्विघ्नं

---

१ * चक्रव्यासांशा ११४।३५।२४ च. व्यासपिं ४१२५२४ पूज्य-
५७।१७।४२ पू. पलापिंडं २०६२६२. ६।४० पलभादेशे पलकर्णः
१३।४३।३९।१ तोटकम् ३१।४९।५० अनेन हत्वा केदारेण भक्त्वाचार
कंस्यात् वालंबज्ययाभक्तंचक्रव्यासंफ. १।८।३८।१५ अनेनतोट-
कं हत्वाकेदारेण भक्त्वा चारकंस्यात् तथा ६।४० पलभादेशे ०।३३।२०।१ तो-
टकं हत्वा फलंस्यात् तत्पूज्यघ्नं कैराक्षचारकं स्यात् ६।४० पलभादेशे लंब-
ज्या १००।१०।१११२ लंबज्यार्द्धफला १८०३०५।३१ अक्षांशा २९।३।० ज्या ५५।
३९।० ज्यार्द्ध २७।४९।३०

भवेज्ज्यका तस्या बाहुलवास्तर्के भक्ताग्रासकला-
दिकम् ९ हित्वापञ्चेन्दुलिप्तास्तु स्वव्यक्षाऽहर्दलं भवे
त् स्वेटानामएड वृत्तं तु कक्षालोकोएड उच्यते १०

अथ सूर्यादिग्रहाणांचक्राऽहोरात्राऽधिका-

होरात्रदेशोद्युमानरात्रिमानानयनंचरकर्माणि

क्रान्त्यंशाऽक्षांशासंयोगं खांकोर्द्धं यत्रजायते तत्रत-
च्चरमार्गेणनानयेत्तच्चरं बुधः ११ अक्षांशाऽपमभा-
गैक्यंचेद्दूर्द्धं खांकतो भवेत् क्रान्तेर्लम्बांशतुल्यायाः
पूर्णकालाद्दिनादिकम् १२ कालमन्त्याऽपमंयाव-
द्यद्भवेत्तद्ग्रहस्यतु वृद्धिपक्षेऽथतद्ध्रासपक्षेऽन्त्यक्रा
न्तिकालतः १३ लम्बभागैस्समक्रान्तेः पूर्णंयावद्दि
नादिकम् कालंयज्जायते योगं कालयोरुभयोस्तयोः
१४ घस्रमानोच्यते सौम्यापक्रमेनिर्ज्जरांशके
याम्याऽपक्रमजं घस्रं देवांशोयामिनी भवेत् १५
स्याद्दैत्यांशासितोव्यस्तं यामिनीदिनयोर्मिथः

---

* १ सू ऽधिगतौ सूव्यक्षदिनार्द्धं १४।५९।१९ सू मध्यगतौ सू-

लम्बांशानयनम्. स्वाक्षांशा १० न्स्वांकतो *1 हित्वा लम्बांशाः समुदीरिताः १६ सुमेरु मेरुव्यक्षान्तरं देशं देवांशंपरिकीर्त्तितं क्रमेरु व्यक्षाद्दैत्यालयं यावद्देशं रात्रि दिन दैत्यानां दैत्यांशमीरितम् १७ देवानांयन्निशामानंतद्द्युमानंसुरद्विषाम् अथषष्ठ्यल्पकलाहोमानरात्रिमानदेशोक्रां चरानयनम्. प्रस्फुटाऽपक्रमांशानांचक्रज्याऽ

व्यक्षदिनार्द्धं १४।५९।२२ सू॰ अत्युगतौसू॰ व्यक्षदिनार्द्धं १५।० पृथ्वीप्रस्फुटबिम्बघ्नाः दिग्युग्मोरगयोजनैः सत्यवेगघटीभक्ताः लोकव्यासदलोच्यते घातं २९५५६००० चंद्राधिगत्यंशाः १४।२१ चंद्राधिगतौचंद्रव्यक्षदिनार्द्धघ॰ १४।५०।२७ चं॰मध्यगतिः १३।१०।३५ तत्र चं॰ व्यक्षदिनार्द्धम् १४।५१ अल्पगतिः १२।० तत्रचं॰ व्यक्षदिनार्द्धं १४।५३।२

---

*1 तत्रवृद्धिपक्षक्रांतेर्यस्मिन्कालेतद्ग्रहस्य स्फुटक्रान्तिः स्वदेशलम्बांशसमोभवति तस्मात्कालात्तद्ग्रहस्य अन्त्यक्रान्तिंयावत् अर्थात् ह्रासपक्षापमारंभंयावद्यत्कालं तत्पूर्वाह्नं स्यात् ह्रासपक्षक्रांतेःप्रारम्भकालात्स्वदेशस्यलम्बांशतुल्यक्रांतेः पूर्णंयावत्कालं तदपराह्नंस्यात् पूर्वाह्णापराह्णयोर्योगमुत्तरक्रांत्युत्थं देवांशे दिनमानंस्यात् दक्षिणक्रांत्युत्थदेवांशेरात्रिमानंस्यात् याम्यक्रान्तिजदैत्यांशेदिनमानंस्यात् सौम्यक्रांतिजदैत्यांशेरात्रिमानंस्यात् लंबांशाल्पक्रांतौचरमार्गेणचरमानयेत् तत्संस्कृतं तद्ग्रहव्यक्षदिनार्द्धंस्पष्टदिनार्द्धंस्यात् एकभज्या॰ ५७।१७।४२ क्रांतिकर्ण २३।१८।१४ गुणितापूज्यभक्ता ५७।१७।४२ फलंज्या २३।१८।१४ तस्याः भु॰ ११।२४।२ ह्रसः ११२।११।२१ निजज्या॰ ५३।२७।४२ भुजांशाः २७।४८।३८ खाब्ज १० घ्नाः व्यक्षेमेषमीनतुलाकन्यालग्नमानंपलादिकं २७८।६।२० द्विभज्या ९९।१४।१५ क्रांतिकर्णगुणितापूज्यभक्ताफलंज्या ४०।२१।४८ तस्याः भुजांशाः

क्रां उ द
ऽर्द्धलवादिकम् १८ प्रस्फुटक्रान्तिदिक्कन्तुतोटकं
स्याल्लवांदिकम् क्रान्त्यंशनाममात्रेतुज्ञेयाः क्रान्त्यं
शकाः स्फुटाः १९ केरकेदारकेरकद्युज्याऽर्द्धज्ञानं
क्रां ९०
प्रस्फुटाऽपक्रमांशोनस्वकं भागज्यकादलम् केरंस्या-
त्तच्चकेदारंकेरकंचांशकादिकम् २० कुन्दधार-
कज्ञानम् लम्बांशज्यादलंकुन्दंकथ्यतेतच्चधा-
उ
रकम् चरकलानयनम् व्यक्षादुत्तरसंस्था-
उ द
नांस्वगोलंत्वुत्तरंभवेत् २१ व्यक्षतोदक्षिणस्थ्या
द
नात्स्वगोलंदक्षिणम्भवेत् चारकककर्द्दकान-
पलभा ५७।१७।४२ १२ फलं
अक्षभागुणितंद्युज्यशकामंतोटकाहृतम् २२ के-
क्रा उ द
रासंक्रान्तिदिक्कंतुचारकंप्रस्फुटंभवेत् अक्षांशज्या-
दलेनघ्नंतोटकंधारकोद्धृतम् २३ विज्ञेयंकर्द्दकं

२०।३७।२८ हरः १०७।१४।४४ निजज्या ९६।५१।५९ भुजांशाः
५७।४२।२७ स्वोक्षघ्नाः ५७७।४।३० एकभोत्थे २७८।६।२०
नहीनाः सिंहवृश्चिकवृषकुंभानां मानपलादिकम् २९८।५८।१०
त्रिभज्या ११४।३५।२४ क्रांतिकर्णगुणापूज्या साफलज्या ४६।३६
२८ तस्याः भुजांशाः २४।०।० हरः १०४।४०।५९ निजज्या ११४।३५।२४
तस्याः भुजांशाः ९०।०।० दिग्घ्ना ९०० द्विभोत्थेनहीना ३।४।१०।९।
५७७।४।३० सिं० का० म० ध० मानप० ३२२।५५।३० मानपलादिकम्

क्रा उ द १२
क्रान्तिदिक्कं भागमुखंबुधैः तोटकं पलभानिघ्नं शंको
क्रा उ द
संक्रान्तिदिग्गतं २४ ज्ञेयंकर्ईकसाक्षीकमंकमंशा-
५७।१७।४२
दिकंतथा चक्रव्यासदलांशघ्नंकर्ईकं भागपूर्वकम्
२५ केरासंक्रान्तिदिक्कंस्याच्चारकं तल्लवादिकम्
२ भु
तर्हि घ्नंस्याज्ज्यकातस्या बाह्वंशांगांशकंचरम् २६
ध क्र
लिप्ताद्यंक्रान्तिदिक्कंस्यात्स्वर्णंतत्स्वाऽन्यगोलजम्
ग्र. दिनार्द्ध ग्र. दिनार्द्ध.
स्वव्यक्षाऽहर्द्दले दत्वातच्चरं द्युदलं भवेत् २७ स्व-
कालोत्थ ग्र ग्र
दृग्वृत्तोदयाऽस्तोत्थरवेश्चरोत्थचरोद्भवौ योस्तः स्वद्यु
दिनार्द्धौ दिनार्द्धयोयोगं दिनमून दि
दलावैक्यंतयोः स्वद्युमितिर्भवेत् २८ स्वद्युमानघटी
६० ग्र रात्रिमान
हीनखांगस्या त्स्वक्षपामितिः

अथनतोन्नतकलानयनम्

दिनार्द्धात् गतं प
कालमह्नदलाद्यातपश्चात्तन्नतमुच्यते २९ तन्नतं
३० प रात्र्यर्द्धा
खत्रितस्त्यक्त्वातत्पश्चादुन्नतंभवेत् एवंरात्रिदला-
गतं पू पू ३०
द्यातकालंपूर्वोन्नतं भवेत् ३० पूर्वोन्नतंवियद्रामा-
पू
च्छित्वातत्प्राङ्नतं भवेत् अथचरखण्डानयनम्.
३० क्रा
खाग्नीनांभुजभागानांक्रान्त्युत्थंयच्चरं भवेत् ३१

तत्पूर्वचरखण्डः स्यात्तद्वत्षष्टिभुजांशकैः यच्चरं द्वि
भजं ज्ञेयं तद्वत्खांकभुजांशकैः ३२ यच्चरं त्रिभजं
ज्ञेयमथ नेत्रभजे चरे हित्वा तत्प्रथमं खण्डं मध्य-
खण्डं तदुच्यते ३३ तच्चरे त्रिभजे हित्वा तच्च नेत्रभ-
जं चरम् अन्त्याख्यश्चरखण्डः स्याल्लिप्तिकापूर्वकः
खलु ३४ अथ व्यक्षोदयानयनम्
एकभज्या द्विभज्याथ त्रिभजीवा च मर्दिता क्रान्ति
श्रवणभागैस्तु चक्रव्यासार्द्धभाजिता ३५ ज्यास्या-
त्तस्यास्तु दोर्भागान्व्योमांकात्परिवर्जितम् कृत्वा
शेषांशजा मौर्वी स्वस्वराशिहरोच्यते ३६ त्रिभोत्थे-
न हरेण घ्ना स्वस्वहारविभाजिता एकभज्या द्विभ-
ज्या च त्रिभज्या स्यान्निजज्यका ३७ तस्या बाहुल-
वाः खाब्धिभिर्निघ्नाः स्युः स्वभजाः पलाः मेषात्स्वघटक-
न्यानामेकभोत्थं पलादिकम् ३८ मानं व्यक्षस्य लं
ज्ञेयं तद्द्विभोत्थपलादिषु हित्वा सिंहालिगोकुम्भ
राशीनां मानमुच्यते ३९ त्रिभजं नेत्रभोत्थेन वर्जि-

यथा　३　४　१०　९
तं विकलादिकम् इंद्वं कच्छपनक्राऽश्वि राशीनामि
३२२।५५।३०　६०
तिरुच्यते ४० षष्ठ्यासा विकलालिप्ताश्च ज्ञेयाः प-
ण्डितोत्तमैः **अथस्वदेशलग्नोदयकलानयनम्**
१　२　३
एकनेत्रत्रिराशीनां क्रमशोत्क्रमसंस्थिताः ४१ मित-
यश्चररवण्डैस्तु क्रमशोत्क्रमतः स्थितैः हीनाढ्याः
क्रमशो मेषाज्जूकतश्चोत्क्रमस्थिताः ४२ निजदे-
लग्नोदयाः　१*　६
शोदयाः प्रोक्ता लिप्ताद्याः पण्डितोत्तमैः अंगना
७　८　५　९　४
जूकयोर्मानं तुल्यं वृश्चिकसिंहयोः ४३ चापकर्कद-
१०　३　२　११　१　१२
योर्नक्रद्वंद्वयोर्वृषकुम्भयोः स्यान्मेषान्त्यभयोश्चस्व
देशोव्यक्षेतथैवच ४४. चाक्षयज्ञानं स्पष्टदिनज्ञानं
स्वदेशोदयाः
व्यक्षदेशोदयाश्चैव स्वोदयाश्चररवण्डकाः जायन्ते
दि
खलु वार्ष्यंगाः स्याच्चरोत्थद्युमानकम् ४५ चरजं
रात्रिमानंच वार्ष्यंगिंचाऽत्रतच्चरम् सर्वेषांचरजं
दिनार्द्ध　दि
घस्रखण्डाद्यं स्फुटं भवेत् ४६ गुप्त घस्रेष्टजंव्य-
क्तं प्रस्फुटाऽह्नसमं भवेत् व्यक्तं गुप्त दिनार्द्धोत्थं
स्यात्स्फुटाऽह्नार्द्ध सम्मितम् ४७ लग्नैक्यवेगज्ञानम्

म० १* व्यक्षोदयाः षष्टिभक्ताः लिप्ताद्याः स्युः मे=७८।६।२० वृ २९८।५८।१०
मि ३२२।५५।३० क ३२२।५५।३० सिं २९८।५८।१० क २७८।६।२०

योग गति सू
लग्नानामैक्यवेगन्तु सूर्यवेगं परिस्मरेत् नक्षत्रादि-
नक्ष० ६०
नादिज्ञानम्. धिष्ण्यानांशून्यवेगत्वात्स छिलिस
दि रा
महर्षिदाम् ४८ स्यात्तेषां द्युनिशामानौ नाक्ष:
क्रा
त्रौसमुदीरितौ चरं चैवाऽपमोत्पन्नं वाष्यंगिंसमु
नक्ष० १*
दीरितम् ४९ धिष्ण्याधोलोकसंस्थानां ह्रस्वं तत्स्या
क्षितिजवृत्तात् न ग्र. न० व्यक्षादिनार्द्ध. ग्रह व्य-
द्लघुः कुजात् स्याऽर्थं भग्रहयोर्व्यक्षस्थान घस्रदला
क्षादिनार्द्धयोरंतरं स्वार्थं गच्छति छाया + दिगंश
न्तरम् ५० यातीत्यतः प्रभायन्त्र भागांशांशादि
ग्र
कर्म्मणि संदेहं नहि कर्त्तव्यं तत्खेटस्यनते बुधैः
जल
५१ स्ववर्णरक्तपीताद्यं रंगानांशुद्ध शाम्बरः विवि
प्रकटी करोति
नक्तियथास्वस्वजातिजातंफलंतथा ५२ ज्याचा
शर पूर्वे प्रकटीकरोति यस्मा.
पेषुमुखेश्चक्रे स्वच्छत्वाद्विविनक्तिहि यतस्त-
नक्ष रा० ग्र.
त्क्षखेटानां राश्यऽहोरात्रजातिकम् ५३ तत्तद्

---

*१ ६।४० पलभादेशे १ भक्तार्द्धकं १५।५४।५५ द्विभक्तार्द्धकम्
२७।३३।५८ त्रिभक्त. ३१।४९।५१. ६।४० देशे ३० भुजांशानांक्रांति-
११।४४।२ जं कर्द्दकं ६।२८।२४ तथा ६० भुजांशानांक्रा २०।३७।२८
तिजं कर्द्दकं ११।१२।४३ तथा ९० भुजांशानां क्रान्ति २४।०।० जं
कर्द्दकं १२।५६।४८ क्रांति २४ चारकं १४।१०।१९ ततो भुजां-
शाः १४।१९।१६ चरं २।२३।१२

र्थाद्वियत्तर्कलिप्ताऽहोरात्रजातिकम् कर्त्तव्यं घटिका पूर्वं तच्चरं तु ततास्त्विह ५४ द्युप्राक्कर्मस्फरवाऽर्थे तु सूर्ययोरुदयान्तरम् षष्टिलिप्तोन्मितं स्पष्टसूर्याऽहोरात्रमीरितम् ५५ प्रस्फुटाऽहर्निशं खांगलिप्तं चेदऽनुपातजम् तदऽर्थैः खांगलिप्ताऽल्पं नाक्षत्राऽहर्निशं सरेत् ५६

नक्षत्राणामहोरात्रदिनादिकं सावनीयकरणम्

नक्षत्राणामहोरात्रघस्रराात्रिदलादिकाः खागघ्नास्तु रवेर्भक्त्वा गुप्ताऽहोरात्रलिप्तकैः ५७ धिष्ण्यानां द्युनिशाद्यास्ते स्युर्भानांक्रान्तिजाच्चरात् नाक्षत्रमऽधिकम्भानां स्याच्चरंचाऽनुपातजम् ५८ शून्यांशैर्गतैरुष्यज्ञानम्. शून्येसूर्यस्फुटांशाद्ये शून्यंस्याद्यातसंज्ञकम् भोग्यं भोग्योदयं सर्वलिप्तिकापूर्वकम्भवेत् ५९. लग्नानयनेतात्कालिकार्कग्रहणज्ञानं

*१ भानांक्रान्तिजाः चरकलाः षष्टिघ्नाः भानां सावनाहोरात्रकलाभिर्भक्ताः फलं क्रान्तिजचरादधिकं कलादिकं भानां नाक्षत्रं चरं स्यात्.

कस्मिंश्चिच्छून्यमार्गशिकालेसूर्योदयक्षणे यदि
सूर्यस्फुटंशून्यंव्यक्षदेशस्थितानृणां ६० तदान्त्यः
न्तक्षणेभानोर्द्वितीयोदयकालजम् तर्हिचाऽर्कस्फु-
टंभुक्तितुल्यमात्रंभवेद्रवेः ६१ पूर्वस्येरविहक्चक्रे
यस्मान्नित्यमिनोदये सूर्यस्फुटोन्मितंलग्नंभवत्यः
र्कोदयस्थले ६२ शून्यस्फुटक्षणादूर्द्ध्वंभानोःषष्टि
कलोन्मितम् तत्रेष्टसावनीयंचेल्लग्नंशून्योन्मित-
म्भवेत् ६३ आद्यंनैवहितल्लग्नंतदऽतत्कालजाऽर्क-
जम् यतएवततस्तत्रशून्यस्पष्टक्षणाद्रवेः ६४ पूर्वा
ह्नाऽर्कोदयादऽर्थात्तत्राऽऽगकलोन्मिते कालपर
दिनारम्भंस्यात्तत्राऽर्कोदयम्भवेत् ६५ तत्रभुक्त्यु
न्मितंभानोस्स्यात्तल्लग्नंफलोचितम् स्वोदयार्कस्फु
टोसन्नतत्वांगेष्टकलोद्भवम् ६६ स्वोदयार्कोन्मितंल-
ग्नंस्यान्नित्यंस्वोदयक्षणे अतस्तात्कालिकादऽर्का
ल्लग्नंनित्यंसमानयेत् ६७ सूर्यस्फुटेष्टभुक्त्यार्कोदय-
भेदकलादिकम् स्यादिष्टभास्करस्पष्टकालोर्द्ध्वेष्टन-

मन्यते ६८ **अथलग्नस्पष्टानयनम्** विरश्चि

सू अयनांशैः

तात्कालिकस्यसूर्यस्यभागांशैस्संस्कृतस्यच भोग्यां-

सू रा॰ल॰ गुणिताः ३० लब्धंकलादि भोग्यसंज्ञकंस्यात्

शाःस्वोदयाऽभ्यस्ताः खव्याप्ताऽऽप्तमुच्यते ६९ या-

सू क्रांशाः सू॰ल॰ गुणिताः ३० गतकलादि गतं

तांशाः स्वोदयाभ्यस्ताःखाग्न्याप्ता यातमुच्यते या-

हित्वा

तंतन्मानतस्त्यक्त्वाशेषंतद्भोग्यमुच्यते ७०

गतं सू

इष्टज्ञानम्. खयातमऽर्कोदयाद्यातकालमत्रेष्ट-

ल॰

मीरितम् भोग्यलिप्तोनिताःस्वेष्टलिप्ताभ्याऽग्रोदयो

३० ल फलं

निताः ७१ खत्रिघ्नास्तद्ऽशुद्धाप्ताप्तांशभागादि

गत रा॰ ध॰क्र॰ ध॰क्र॰

कंभवेत् तद्भुक्तभाऽन्वितंकृत्वात्तद्वत्स्तमयनांश-

कैः ७२ संस्कृतंस्यात्स्फुटंलग्नंदृग्वृत्तेतत्फलोचि-

तम् **भोग्याल्पेष्टेलग्नानयनम्.** इष्टश्चेद्भोग्य-

अयनांशैः सू॰ ल॰

तोऽल्पः स्यान्भागांशैस्संस्कृतस्यच ७३ सूर्यस्यो-

दयमानस्यलिप्ताप्ताःस्वेष्टलिप्तकाः लब्धंराशिमुखं

विनायनांशसंस्कृत सू

युक्त्वाकेवलंखलुभास्करे ७४ इष्टेफलोचितंल-

ग्नंस्यात्तदात्रतुस्फुटम् **प्रकारान्तरेणलग्नसाधनम्**

गतं

इष्टेवाभोग्यतःस्वऽल्पेवाऽधिकेयातसंज्ञकम् ७५

सू भुक्त राशि मानैक्ये
युक्त्वाहीष्टक्षणेयुक्त्वातम्भानोस्संस्कृतस्यच
अयन
मार्गांशौभुक्तराशीनाम्मानैक्येतस्यलिप्तिकान् ७६
६० मे वृ मि क सिं क तु ८।९।१०
लग्नयोगकलैस्तष्टथशोध्याऽजादिमितिक्रमात् तत्व
११।१२ मानकलात् लग्नमानकलेभक्त राशियुक्तं
त्रिघ्नमप्तुद्धाप्तभागाद्यमशुद्धभान्वितम् ७७ कृत्वा
अयनं पूर्वे हीनं परे युतम्
मार्गलवैर्व्यस्तेस्संस्कृतलग्नमुच्यते एवंव्यक्षोदये
१०
र्दशमलग्नानयनम् . इत्थंव्यक्षोदयैर्लग्नंदशमंतं
१०
न्नताद्भवेत् ७८ चतुर्थलग्नानयनम् - दशमा
६ १० ६ राशि ४ ल
त्षड्हीनाच्चदशमाद्वांगभान्वितात् चतुर्थंजायते
लग्नंचतुर्थंचोन्नताद्भवेत् ७९

सूर्य्यसंज्ञकस्यरात्र्यन्तकालज्ञानम् .

सू ल
सूर्य्यसंज्ञकतुल्यः स्याद्यत्कालेलग्नसंज्ञकः तत्का
रात्र्यन्त सू
लस्याद्रजन्यन्ततद्वास्वत्संज्ञकस्यच ८०

द्वयोर्मध्येलग्नसंज्ञकसूर्यसंज्ञकज्ञानम् .

सू ल दृक्संस्कृतग्र ल ल
ज्ञेयावऽल्पाऽधिकौसूर्यलग्नौदृग्ग्रहलग्नयोः ल
ल *१ सू ल दृ संस्कृ ग्र दृ संग्र दृ संग्र
ग्नयोर्ज्ञभयो र्दृष्टिखेटयोर्दृग्ग्रहाऽर्कयोः ८१ .

लग्नार्काभ्यामिष्टानयनम् .

*१ ज्ञोऽर वावपि निर्दिष्ट इत्येकाक्षर कोषः

गतसंज्ञ भोग्यसंज्ञौ ल॰ राशि अ॰ नक्ष॰ मुनिपूर्वं स्यातां सू॰ अयनांश
यातै ष्यौलग्नपूर्वाणां खेटानांस्यार्कवत्सदा मार्गस
सं ल सू॰ ल॰ भु॰ सू॰ भो॰ योग मध्य लग्न
स्कृत लग्नाऽर्क भुक्त भोग्यैक्यलिप्तकाः ८२ मध्योद-
मानानां योगयुक्ताः सू॰ ल॰
यान्विताः सूर्यलग्नयोरिष्टमुच्यते तत्रचेत्
अयनांशैः ल॰ सू॰ तुल्य
मार्गांशैस्संस्कृतौलग्नसूर्यौचेदेक राशिगौ ८३ मा-
अयनांशैः ल॰ मेमानं
र्गांशैस्संस्कृतस्यैव तल्लग्नस्य कलादिकम् मानंतर्हि
ल सू॰ हत्वा ३०
तुह त्वेवलग्नसूर्यान्तरांशकैः ८४ भक्त्वाशून्यगुणै
सू॰ ल सू॰
रिष्टलिप्ताः स्युर्भास्करोदयात् तास्तल्लग्नार्कयोर्मार्ग-
अयनांश ल॰ भुक्त सू॰ भुक्त
भागसंस्कृतयोस्तयोः ८५ भुक्तसंज्ञकयोरेवजा-
सू॰
यंतेऽन्तरलिप्तिकाः तत्रच चेल्लग्नंभास्करादऽल्पं
लग्न योगकला ६०
तदिष्टोनोदयैक्यकम् ८६ इष्टमऽर्कोदयाज्ज्ञेयंरा-
त्र्यऽन्तेलिप्तिकादिकम्

अथ सुगमरीत्याव्यावहारिकलग्नचतुर्थानयनं.

विनायनांश सू॰ ० मेषादि
केवल भास्कर शून्यंकल्पयित्वैकभादिकान् ८७ के-
विनायनांशान् अयनांशैः सू॰
वलान्कल्पयित्वातु मार्गांशैस्संस्कृतस्यच भानो
भोग्य राशीनां भुक्त अयनांशैः
र्गम्यकलान्भुक्तसंज्ञकानांकलादिषु ८८ मार्गांशैः
रा॰
संस्कृतानांतु राशीनांपूर्ववद्बुधैः युक्त्वाराऽयऽ

सू लग्नमानयोग
र्कयोर्मध्यलग्नमानकलादिषु ८९ युक्त्वास्वस्व
रा रा रा
भजाज्ञेयास्तत्रस्वस्वेष्टलिप्तिकाः स्वस्वप्राग्राशि
रा ल रा
जेष्टोनानित्यंस्वस्वेष्टलिप्तिकाः ९० स्वस्वमानक-
अयनांश
लास्युस्तास्तन्मार्गांशक्षणेऽ प्रकारान्तरेण.
ल अयनांश ३०
थवा निजदेशोदयैर्निघ्ना मार्गांशास्त्रिंशतोद्धृताः
घ अयनांशोत्थाः घ फलाः
९१ फलाः स्वाऽयनभागोत्थाः स्युःस्वाः स्वस्वफला
ऋ अयनांशाः
भिधाः ऋणमार्गांशकाश्चेत्स्यु रऽग्रपृष्ठविपर्य्ययम्
लग्नमानाः लग्नमाना फलास्तु
९२ स्यात्तेस्वस्वफलोनाः स्युर्लग्नाःस्वाः स्वस्वलब्ध-
रा रा मेषादीनां
यः स्वस्वाऽग्रर्क्षफलैर्युक्तास्ते भानांमानलिप्तिकाः
९३ सर्वेषांमेषपूर्वाणांहीनाः स्वस्वफलैश्चताः स्व-
राशि मान अयना
स्वप्रमितिलिप्तास्तु विज्ञेयास्तत्पथांशजाः ९४

अथानेनार्कोदयकालिक लग्नस्य भुक्तभो-
ग्यकलानयनम् इष्टलग्नज्ञानञ्च.

ल मानाः
यस्मान्मार्गलिवोत्पन्ना लग्नानांमितयस्ततः एका
विनायनांश सू विनायनांश सू
र्कक्रान्तलग्नस्यमानमेकरवेर्द्विधा ९५ भुक्तभो-
सू १ ३० भु भु
ग्यांशकैर्हत्वारूपराश्यंशकै र्भजेत् तल्लब्धीगत-

भोग्याख्यलिप्ताश्चैकोष्णगोस्तथा ९६ आक्रान्तो-
दयमानस्यजायतेऽथग्रहच्युति लग्नानांतुततोऽ-
ग्राणां लिखित्वातद्दिनेक्रमात् ९७ दृश्यतेस्वोदयःस्वे-
ष्टेपत्रादौत्वेकभास्वतः आक्रान्तर्क्षोऽन्यलग्नैक्ये यु-
क्तैक्यंतद्गतैष्ययोः ९८ षष्टिलिप्तोन्मितंज्ञेयंतत्प्र-
ख्यातमहर्निशम्. व्यावहारिकलग्नानयनम्.
पूर्वलग्नान्तलिप्तोनाः स्वेष्टलिप्तास्तु भाजिताः ९९
स्वेष्टलग्नमितैर्लिप्तैः फलराश्यादिभिर्युतम् कृत्वा
प्राग्लग्नराशौतु स्वेष्टेतद्व्यावहारिकम् १०० एकलग्न
स्फुटंचाऽत्रजायते व्यावहारिकलग्नज्ञानम्. थ-
पथांशकाः स्वाभ्रश्वाश्विमिताः सन्तियत्रास्त्यऽभ्र
मितोरविः १०१ षट्वेदाश्विपलैस्तुल्यमिष्टम्मेष-
मितिः पलैः भूकुनेत्रमितैस्तर्कवेदनेत्रोन्मितैः पलैः
१०२ वृषभप्रमितिर्द्वंद्वमानंभूखगुणैः पलैः सुस्थि-
रैरऽस्थिरैस्साऽर्द्धद्व्यब्धिपक्षोन्मितैः पलैः १०३ मेष
स्यैवमितिः सार्द्धपंचगोश्विमितैः पलैः वृषभप्रमितिः

मि· मानं ३४०।३६ ३६
शून्यसागराग्निमितैः पलैः १०४ षट्त्रिंशद्विपलै
श्चाऽपि हृद्भस्यमितिस्तथा लग्नमऽस्थिरजं चैकं
विनायनांशः ल·
स्यात्तत्र व्यावहारिकम् १०५ व्यावहारिकचतु-
तद्दिनार्धं भात्पूर्वं रात्र्यर्द्धात् लग्न
र्थनयनम्. भुक्तरात्रिदलाद्यातकालेष्टोत्थमिहे-
४ ल.
वतु इत्थं तद्धि चतुर्थाख्यं लग्नं व्यक्षोदये भवेत् १०६
ल· गतिसहितत्वात्
रविदृग्वृत्ते लभलग्नज्ञानम् लग्नस्त्वेव सवेगत्वा-
क्षितिजवृत्ते न सू तिष्ठति
न्नास्त्र क्षितिजेनहि लगत्येवाऽर्कदृग्वृत्ते लगतीः
ल
ष्टे निजस्थले १०७ सूर्यस्य व्यक्षाह्नार्द्धोपपत्तिः
ं मे
अथ शून्याऽयनांशे तु मेषस्याऽभिमितांशके संप्रा
सू सू ना· क्षितिज
से भास्करे व्यक्षकुण्डलेऽर्कोदयक्षणे १०८ तत्र तत्
व्य नक्ष· ६० दि· यो
क्षितिजं पूर्वं भुक्त्वा तद्व्यक्षचक्रयोः घस्राऽर्द्धविव-
अंतरेण सू सू
रेणैव तुल्यकालान्तरे रविः १०९ आगच्छत्युदयस्था-
गतियुक्त सू १५
ने वेगसत्वात्तु तद्रवेः पञ्चशीतांशुलिप्ताऽल्पं व्यक्षाऽ
सू वेग सू
ह्नार्द्धं ततो भवेत् ११० तस्मान्मार्गजवत्वाच्च किञ्चि
सू सू
त्पूर्वं तु गच्छति तद्भावं गुस घस्रार्ध्वे भास्करस्याऽ
भिगच्छति १११ नक्षत्रोदये ग्रहोदये च लग्नज्ञानम्

न. ग्र सू
नक्षत्रोदयकालेच खेचरस्योदयक्षणे यल्लग्नं रविदृ-
विनायभांश न ग्र न ग्र
ग्वृत्ते तल्लग्नं केवलं तयोः ११२ स्याद्दृक्संस्कृतयोस्तु
न ग्र
त्यक्तस्वस्वस्फुटयोर्द्वयोः अस्तकाले लग्नज्ञानम्.
सूर्यादीनां न ग्र रौ ल. ल. सू.
सर्वेषां स्याऽस्तकाले तु यल्लग्नं चाऽर्कजं भवेत् ११३
विनायनांश सू. दृग्वृत्ते सर्वेषां ल
एकप्राग्रविदृग्वृत्ते स्वाऽस्तलग्नं तु तद्भवेत्

लग्नानयने सावनीयेष्टकलानां क्षत्रियकरणो-
वर्तमानदिन सू उपरि
पपत्तिः एकाऽह्नाऽर्कोदयादूर्ध्वं तद्द्वितीयदिनस्य
सू ६०
तु ११४ सूर्यस्योदयपर्यन्तं कालषष्टिकलाधिकम्
नाक्षत्रं जायते यस्मात्ततोऽप्यनुपातजम् ११५
ल तुल्यं सू । दिनारंभार्कोदय सू
यल्लग्नं तत्समं भानोः स्यात्स्फुटं तद्दिनोदये तत्सूर्यो-
ल. तुल्यं
दयकालोत्थं लग्नं तत्साऽम्मितं भवेत् ११६ यत एवाऽ
६० गुणिताः सू.
ऽतस्तस्माद्यथा योग्येष्टलिप्सकाः गुणाऽहोरात्रलि-
सू फल
प्साप्ता भानोः षष्ट्याहताः फलम् ११७ तल्लिप्ताद्यं
भवेत्स्वेष्टं तल्लग्नानयनाय च तद्वाप्यं गतं तु विज्ञेयं त-
त्तु पंचांगजातिकम् ११८

औदयिकार्कलग्नानयनाऽभावम्.

अतश्चौदयिकाद्दर्कोल्लग्नं नैवानयेत्सदा

सावनीयनाक्षत्रयोः परस्परसंस्कारोपपत्तिः

सावनीयकलानां तु संस्कारं यदि दीयते ११९ चाक्ष-
संज्ञकलिप्तादौ तर्हि तत्सावनीयकम् संविधायैव
नाक्षत्रं दातव्यं तस्य संस्कृतिम् १२० नाक्षत्राह्वय-
लिप्तानां दीयते यदि संस्कृतिम् लिप्तादौ सावनीयस्य
तन्नाक्षत्राह्वयं तथा १२१ कृत्वा तत्सावनीयं तु तदा
तस्य तु संस्कृतिम् दातव्यं ततो दत्वास्या स्फुटंत-
त्त्ववातयोः १२२ संस्कारं क्रियते चाक्षसावनीयाख्य-
योर्यदा तर्हि सा संस्कृतिः स्थूला विज्ञेया व्यावहारि-
की १२३

अथायनांशसंस्कारोत्पत्तिः

मार्गांशाः सावनोत्पन्ना अपि सन्ति यतश्च ते तच्च
क्रं निजस्थानात्प्राक्पश्चात्स्वस्वदिग्गताः १२४
मार्गांशाश्चालयन्त्येव प्राक् पश्चादेव सर्वदा तत-
स्ते राशयः स्वस्वस्थानतो मार्गसम्मिते: १२५ अंश
कैरन्तरत्वं तु यान्ति नित्यं भपूर्वकाः धिष्ण्यानां रवेच-

नरा: ल: ग्र:
राणाञ्च ह्यऽत्तएवाऽयनांशकैः १२६ सर्वेषांधिष्ण्य
ध्रुवके स्पष्ट नित्यं अयनांशैः
पूर्वाणांनित्याद्या राशयःसदा संस्कृताश्चयथास्था-
न: ला: न: ग्र:
नसंस्थिताश्चभवन्तिते १२७ अथसावनीयज्ञानम्
मंदोच्चाः राहुमुख्याः ग्रह ल:
शीघ्रोच्चा मन्दतुङ्गाश्चपातभाः खेटमध्यमाः लग्नाः
ग्र: उच्चे पात मध्यमस्यात् धं ऋ: शीघ्रमंदफलादिकाः
खेटस्फुटाश्चैषांचालकाः स्वर्णसंज्ञकाः १२८ वेगा
गत्यमंदशी: ग्र: मेषादिराशिगमनेष्टं नक्षत्रपादगमनेष्टादि
अस्तोदयेष्टाद्यास्संक्रान्त्यादिकलादिकाः करणेष्ट
ववबालवादि ग्रहणमादि महापातेष्टग्रहमोक्ष ति न:
कलाः पर्वलिप्ताः पातकलास्तथा १२९ तिथिनक्षत्र
यो: र: चं: मं: बु: बृ: शु: श: लंबन
योगानांलिप्तास्सूर्यादिवासराः लम्बनस्यकलाश्चो-
क्तास्सावनीयाश्चसावनाः १३० नाक्षत्रज्ञानम्
रात्र्यर्द्ध दिनार्द्ध क्रां
गुप्तरात्र्यऽह्नलिप्ताश्चतत्तद्गुप्तार्द्धयोःकलाः क्रान्त्यं-
बाण नति अक्षांशाः
शाश्शरभागाश्चनत्यंशाः पलभागकाः १३१ लम्ब
धासद्या यं दिगं नाक्षत्रा
भागसुखाश्चैवयन्त्रांशाद्या दिगंशकाःस्युश्चान्या
नाक्षत्राः समुदीरिताः
स्तेयथायोग्या नाक्षत्रास्समुदीरिताः १३२

सावनीयान्नाक्षत्रानयनम्

दन सू अहोरात्रं ६०
सावनांशदिनादिघ्नमर्कगुप्तमऽहर्निशम् खांगा-
सं तत्फलंचान्यनाक्षत्रंचाऽपितद्भवेत् १३३

नाक्षत्रात्सावनीयानयनम्.

वाक्यखांगाहतं भानोर्गुप्ताहोरात्रभाजितम् त-
त्फलं सावनीयन्तु सावनं चापि जायते १३४.

सावनीयवेगान्नाक्षत्रवेगानयनम्.

गुप्ताऽहर्न्निशजं भानोर्गुप्ताऽहर्न्निशभाजितम्
षष्टिघ्नं ग्रहवेगं तु नाक्षत्रं तज्जवं भवेत् १३५.

अथ केवलग्रहलग्नोत्पत्तिरर्थाद्द्वयस्त-
मार्गांशसंस्कारोत्पत्तिः

खेटा लग्नाश्च नक्षत्रा अगस्त्यप्रमुखास्तथा केवलाः
सन्ति संसारे निर्णीताः फलकर्म्मणि १३६ अस्मा-
द्यथाऽयनांशैस्तु संस्कृतोऽर्कोऽयनांशकैः स्वर्णैर्व्य-
विपरीतैस्तु तदर्कस्संस्कृतः पुनः १३७ केवलस्तु भ-
वत्येवं तथैवाऽयनभागकैः लग्नस्तत्संस्कृतो व्यस्तमा-
र्गांशैस्संस्कृतः पुनः १३८ तद्भवत्येवलग्नस्तु केव-
लो लग्नकर्म्मणि **पृथक्संस्कृतलग्नज्ञानम्.**
इष्टकालोद्भवस्यैव मार्गांशैस्संस्कृतस्य च १३९ भा-

ओम्य ल० अयनांसन्नस्य
नोरैष्यकलोनेष्टाद्ऽग्नलग्नकलोनितात् शेषंलग्नगत
स्वगतकाल भुक्तराशिमानयोगकला सू० गतसंज्ञक
ज्ञेयं भुक्तलग्नैक्यसंयुतात् १४० तद्यातादिष्टसंयुक्ता
मे मान हीनात् ल० मार्गाद्यासंलग्नस्यगत
न्मेषादिमितिवर्जितात् शेषंलग्नगतज्ञेयंतल्लग्नगत-
कालकला ल० मानकला फल
लिप्तकाः १४१ स्वाऽशुद्धोदयलिप्ताप्ता लब्धराश्यादि
राशि ल० अयनांश संस्कृतवत् ल०
भिर्युतम् कृत्वातच्छुद्धभलग्नपथसंस्कृतवद्भवेत् १४२

अथोत्पत्तिप्रकाशाद्ग्रंथविस्तारभयकथनम्.

वर्द्धन विस्तार
उत्पत्तिश्लोकसंघेन ग्रंथोयातिहिविस्तृतिम् तद्भी-
न
त्यानमयोत्पत्तिस्संपूर्णालिखितारवलु १४३

अथसूक्ष्मलग्नस्पष्टानयनार्थं यथोचित-व्यक्षदेशोदयखण्ड यथोचितस्वस्वदेशोद-यखण्ड यथायोग्यचरखण्डानयनम्.

व्यक्षदेशोदयाश्चाऽपिस्वस्वदेशोदयाभिधाः लिप्ता-
द्याश्चरखण्डाश्चपूर्वोक्तास्तुकलादिकाः १४४ वाप्यां
सू ६०
गाश्चाऽर्कगुप्ताऽहोरात्रलिप्ताहतास्सदा षष्ट्याप्ता-
स्तेयथायोग्याः स्युःस्वस्वोक्तस्थलस्थिताः १४५
स्वस्वदेशोदयाश्चाऽव्यक्षदेशोदयास्तथा लिप्ता-

ह्यश्वरखण्डाश्चग्राह्याएवयथोचिताः १४६

अथ सूक्ष्मलग्नस्पष्टानयनम्.

सू अयनांशैः
अथतत्कालजातस्यसूर्यस्याऽयनभागकैः संस्कृत
ल
स्यतुयेभुक्तभागास्तैस्स्वोदयस्यच १४७ मानकला-
३० १राशि३० गत
दिकंहत्वाभक्त्वाचैकभभागकैः लब्धंकलादिकंयातं
गत
जायतेऽथगताह्वयं १४८ हित्वालिप्तादिकंमानेस्वो-
ल. सू
दयस्यकलादिकम् जायतेभोग्यकंचाऽथभास्करस्यो-
घटी गत
दयाद्गतम् १४९ स्वेष्टंयथोचितंनाडीपूर्वंयातकला
सू
दिषु युक्त्वातसंस्कृतस्यैवभास्करस्याऽयनांशकैः
गतराशि तुल्य
१५० यातभोन्मितराशीनाम्मानयोगघटीषुच तं
ततोऽखिललग्नानाम्मानयोगकलैस्सदा १५१ त-
मेषादि
ष्टयतच्छेषकेशोध्याऽजादिमानकलादिकान् त
राशेः गत
त्क्रमाच्छेषकंतत्राऽशुद्धयातकलादिकम् १५२
रा. ३०
तज्ज्ञेयंत्वेकराश्यंशैर्हत्वातच्छेषकस्यच लिप्ताद्यं
राशेः
त्वखिलाऽशुद्धलिप्ताभिर्विभजेत्फलम् १५३ भागा-
राशेः राशिं
द्यंतदऽशुद्धस्यजायतेचाऽथशुद्धभम् युक्त्वाऽ

राव्ये:
ग्राह्यपरिस्थानेतदऽशुद्धस्यचस्फुटम् १५४ जाय
राशेः ध क
तेतदऽशुद्धस्य तत्स्फुटेतु धनाऽधनान् दत्वाऽयनां-
ध क ध क ल ल
शकानेवव्यस्तंलग्नस्फुटं भवेत् १५५ लग्नस्पष्ट
ल
मऽयंसूक्ष्मंपूर्वोक्तात्स्यात्तनुस्फुटात् **इष्टानयनं**
+ इष्टयथोचित
सूक्ष्मलग्नस्फुटादऽस्मात्तत्पूर्वोक्तवदानयेत् १५६
घटी
इष्टंयथोचितंनाडीपूर्वकंतेभ्यएवच तद्यथोचित-
व्यक्ष
खण्डेभ्यस्तत्स्वेष्टव्यक्षदेशयोः १५७ **यथोचि-
तचरानयनम्** यथायोग्यचरार्द्धोत्थंतच्चरं स्याद्य
थोचितम् वार्ष्यांगाह्व चरार्द्धोत्थंयच्चरंतुकलादि-
६० सू घ गुणितं
कम् १५८ षष्ट्यासंरविगुणाऽहोरात्रनाड्याहृतं
चर
तुतत् ज्ञेयंयथोचितंचाथ **सावनव्यक्षदिनार्द्धा-
नयनम्.** ग्र घ ६०
स्वव्यक्षाऽह्नाऽर्द्धलिप्तकाः १५९ स्वागा-
सू ग्र
साःसूर्यगुणाऽहूरात्रियोगकलाहृताः स्युः स्वव्यक्ष-
घ
दिनाऽर्द्धस्यसावनाह्वकलाश्चताः १६० नाक्षत्राच्च
स्व दि
निजव्यक्षघस्राऽर्द्धादऽधिकाःस्फुटाः स्वव्यक्षाऽह्न
यत्सूर्वमुक्तं तन्नाक्षत्रं स्यात्
दलयत्तन्नाक्षत्रप्राङ्कृतं भवेत् १६१

गुप्तयथोचितदिनार्द्धानयनम्.

उ ह स्वगो-
यथायोग्यचरं दत्वालिप्ताद्यं क्रान्तिदिग्गतम् स्वान्य-
लंपरगोलं ग्र. स्वव्यक्षादिनार्द्धे धनं ऋणं ग्र.
दिक्करवगव्यक्षाह्नार्द्धे स्वाऽस्वं यथोचिते १६२ अह-
दिनार्द्धे
गुप्तद्युखण्डं स्यात्खेटाऽह्नाऽर्द्धं यथोचितम्

रात्र्यन्तकाले स्वेष्टज्ञानम्.

वर्त्तमानदिनस्यैव
रात्र्यऽन्तसमये तथा १६३ तद्द्वितीयदिनारम्भे व.
सू.
र्त्तमानदिनस्य च इष्टं यथोचितं सूर्यगुप्ताऽहोरात्र
६०
सम्मितम् १६४ स्यात्तत्रेष्टं च वार्ष्यांगिं ज्ञेयं षष्टि-
कलोन्मितम्

अथ यथोचितस्वस्वदेशोदयखण्डकलानयनम्.

यथायोग्यचरार्द्धैस्तु संस्कृ-
व्यक्षोदयाः राशि
ताश्च यथोचिताः १६५ व्यक्षदेशार्क्षखण्डास्तु
क्रमोत्क्रमस्थैश्चरार्द्धैः संस्कृताः लग्नोदयाः
पूर्वप्रोक्तक्रमेण च स्वस्वदेशोदया एव विज्ञेयास्तु
लग्नोदयाः
यथोचिताः १६६ । १२६९.

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते
परमसिद्धान्ते लग्नानयनाधिकारोऽष्टमः ८.

अथ भौमादीनामुदयास्तवक्रमार्गांशाः

२८ २०५ १४ १८३
पूर्वादि॰ मं॰ पिण्डाः बु पञ्चनखाः वृ शक्राः शु स्त्र्यष्टा-
१७ भौमात् पू
श्वाश्व श घनाः कुजात् पूर्वोदयांशकाः प्रोक्ता मं ह
३३२ १५५ बृ ३४६ शु १७७ शं ३४३
ग्देवाः पञ्चवासराः १ षड्वेदवह्नयोऽश्वाद्रिचन्द्रास्त्र्य-
भौमात् प॰ व
ब्ध्यग्नयः कुजात् पश्चिमाऽस्तांशकाः प्रोक्तास्त्वऽथ
भौमात् मं १६४ बु १४४
वक्रांशकाः कुजात् २ वेदषट्केवलाः सिन्धुवेदाब्जाः
बृ १३० शु १६३ शं ११५ मा॰
खाग्निकेवलाः त्र्यंगाब्जाः पंचभूचन्द्राश्चाऽथमार्गां
भौमात् मं १९६ बु २१६ बृ २३०
शकाः कुजात् ३ षड्नोब्जाः षड्कुनेत्राणि शून्यवह्नि
शु १९७ शं २४५
करोन्मिताः सप्तगोकेवलाश्चाक्षवेदपक्षमिताः स्मृताः
बु ५० वृ २४ प॰
४ खाक्षाः सिद्धाश्चविद्भृग्वोः स्युः पश्चादुदयांशकाः
उदय पू प॰ व मा॰
स्वस्वोदयाऽस्तयोः पूर्वा ऽपूर्वयो वक्रमार्गयोः ५
३६०
प्रोक्तांशैर्वर्जिताश्चक्रभागास्त्वंऽशाः परस्परम् स्यु
मं शं बृ न॰ पू॰ प नृभवेत्
र्भवेन्महिमन्दाना पूर्वास्तं पश्चिमोदयम् ६ भौ॰

०।२८ शीघ्रकेन्द्रोपरि ०।२८ राश्यंशौ पूर्वोदयं ५।१४ वक्रं ६।१६ मार्गं ११।२ पश्चिमास्तं बृ ०।१४ पूर्वोदयं ४।१० वक्रं ७।२० मार्गं ११।१६ पश्चिमास्तं श ०।१७ पूर्वोदयं ३।२५ वक्रं ८।१५ मार्गं ११। १३ पश्चिमास्तं बु ६।२५ पूर्वोदयं ७।६ मार्गं १०।१० पूर्वास्तं ११२० पश्चिमोदयं ४।२४ वक्रं ५।५ पश्चिमास्तं शु ६।१३ पूर्वोदयम्

६।१७ मार्ग ११।६ पूर्वास्तं ०।२४ पश्चिमोदयम् ५।१३ वक्र ५।२७ पश्चिमास्तम्.

अथ यातेष्योदयादिकम्.

शी अल्प्या अधिका
द्राकेन्द्राद् ऽस्तकाद्यंऽशास्त्वास नोनाधिकास्त्विह
अशांतर म२ ७३ बृ
तद्भागविवरांद्विघ्नं भौमस्य त्रिहृतं विदः ७ गुरोः स्वां
९ शु१० ६ दिनादि
ऽकांशसंयुक्तं दिग्घ्नमंगहृतं भृगोः घस्त्रादिः स्याच्छ-
शं भुक्त भोग्य स्थूलः
नेस्सैव भुक्तैष्याऽस्तादिकोऽस्फुटः ८

शीघ्रकेंद्रगतिः कलादि. मं. २७।४२ बु. १८६।०

बृ. ५४।९ शु ३७।० श ५७।८. पूर्वास्तात्प. उदयं बु. दिनैः ३२ शु ७८ पश्चिमोदयाद्वक्रं बु. ३० शु २२५ वक्रात्पश्चिमास्तं बु २ शु २३ पश्चिमास्तात्पूर्वोदयं बु. १६ शु. १० पूर्वोदयान्मार्गं बु ३ शु २३ मार्गात्पूर्वास्तं बु. ३० शु २२५ अस्तादुदयं दिनैः मं १२१ बृ २१ श ३६ उदयाद्वक्रं मं २९५ बृ १२९ श १०३ वक्रान्मार्गं मं ६९ बृ ११३ श १३७ मार्गादस्तम्. मं २९५ बृ १२९ शं १०३

अथ प्रकारान्तरेणास्तादीनां दिनाद्यं स्थूलकालज्ञानम्.

बु मा बुनः मं बृ शं.
अस्तमऽभ्युदयं वक्रं मार्गमऽस्तमयं मुहुः मन्दानां
पू प व प
त्वऽथ पूर्वास्तं पश्चाद्दिव्युदयं तथा ९ वक्रत्वं पश्चि-
पू मा पू
माऽस्तं च पूर्वस्यामुदयं तथा मार्गं ततस्तु पूर्वस्यामऽ
बु शु प्रथम
स्तमेवज्ञशुक्रयोः १० स्थानक्रमोच्यते तत्प्राक्स्था-

नसत्वरकेंद्रयोः विश्लेषस्यलवाः शीघ्रकेन्द्रवेगांश-
वाराद्दि
कोद्धृताः ११ लब्धंघस्रादिकं स्थूलम् ऽग्रस्यैवंहि
अंतरं शी· गति शीघ्रोच्चवेगयोरंतरं
जायते भेदं द्राकेन्द्रवेगः स्यान्मध्यशीघ्रोच्चवेगयोः
सू ०।५९।८ बु ०।५९।८
१२ भानुमध्यजवमध्यवेगं विच्छुक्रयोर्भवेत्.

अथसूर्यादीनाम्मन्दस्पष्टगत्यानयनम्.

रूपांशस्यान्तरेमन्दकेन्द्रयोर्यत्फलान्तरम् १३ जातं
भागमुखंतेननिघ्नं मन्दोच्चमध्ययोः विश्लेषंवेगयो
ध· ऋ ४ ध· १० ऋ
र्भागपूर्वंद्व्यर्णैकक्रमात् १४ केन्द्रेकर्कमृगात्षट्के
दत्वामध्यगताविह मन्दस्पष्टजवांशास्तेविज्ञेया-
ऋ· गत्यंतरं ग्र·
श्चाऽनुपातजाः १५ मन्दोच्चमध्यवेगांशभेदंखेट
सू अहोरात्रं ६०।१८
स्यचेद्रवेः गुसद्युरात्रियोगंतुलभ्यतेलिप्तिकादिक
१ फलांतरं
म् १६ रूपकेन्द्रांशकेतर्हिलभ्यते भाजकं फलम्
सू
भाजकेफलविश्लेषंलभ्यतेचेल्लवादिकम् १७ भास्क
६०।१० गतिफलम्
रस्यतुगुसाह्नरात्रियोगकलादिके ग्रहवेगफलत्त-
प्रथमादिनजम् अल्पं
र्हिलभ्यतेभागपूर्वकम् १८ पूर्वाह्णजस्फुटंन्यूनंय-
ग्रहस्य
त्तन्मार्गजवंभवेत् ऊर्द्ध्वंपूर्वाह्णजंचेत्स्यात्स्पष्टवक्र

गति
जवस्तदा. १९. भौमादीनांशीघ्रकेन्द्रगत्यानयनं
वेगं. वेगांशा शी
मन्दस्पष्टजवांशोनाः शीघ्रोच्चस्यजवांशकाः द्रा-
+ शी
केन्द्रस्फुटगत्यंशाः स्युस्तेचांशुजवांशकाः २०

अथ भौमादीनांस्पष्टगत्यानयनम्.

१ दिनां ६०।२० मं बु बृ शु श्नं
एकघस्रान्तरे भौमपूर्वाणांस्वस्फुटान्तरम् सूक्ष्मं
१ दिनं
स्याद्द्युजवंचाऽथवच्म्यऽग्रेचस्फुटंजवम् २१ ए-
१
कांशस्यान्तरेशीघ्रकेन्द्रयोर्यत्फलान्तरम् भागा-
द्यंशीघ्रकेन्द्रस्यस्फुटगत्यंशताडितम् २२ अथा
ध ऋ ६ राशी मेषादि शी के ६ राशी तुलादि
ऽधिकोनके स्वर्णंचक्राऽर्द्धाऽभ्यन्तरेयदि चक्राऽर्द्धा
चो शी के ध ऋ अधिके ऋ. न्यूने ध.
दऽधिके शीघ्रकेन्द्रे स्वर्णं विपर्य्ययम् २३ मन्दस्प-
वेग
ष्टगतौदत्वा भागादिः स्याज्जवः स्फुटः भौमादी-
ऋ अंतरा
नांवक्रगत्यानयनम्. तत्तत्रर्णेऽधिके भेदाज्ज्ञे
वक्रवेगम्
यंवक्रजवकृजात् २४ वक्रवेगोत्पत्तिः
१* वायुरश्मिभिः शीथिलैः शीघ्रोच्चत घः
शीघ्रोच्चके करैर्मन्दैर्द्रागुखाद्दूरगः स्वगः यत्रतत्र
शीघ्रोच्चग्रहयोरन्तरम् ३
तयोर्मध्येभेदंराशित्रयोऽधिकम् २५ तद्धवत्येव

१* कोवायुरितिशब्दितइत्येकाक्षरकोषः

व्यस्त
खेटस्य बिम्बं बामक्रमेण हि आकर्षते वशीघ्रो-
ग्र व
च्चे खेटवक्रगतिर्भवेत् २६ **अथार्केन्दुभौमा-**
दीनां प्रकारान्तरेण स्पष्टगत्यानयनम् .
ग्र नक्षत्र हि १०
खेटयुक्तभपादस्य भोगघस्रादिभिर्भजेत् शून्याब्जं
३ अंशादि ग्र
त्र्युद्धृतं भागपूर्वं खेटजवं भवेत् २७ मध्ययोरऽन्तरं
मध्यास्फुटयोरऽन्तरं स्फुटा शीघ्रकेन्द्रान्तरं शीघ्रा
ग्र
खेटानां तु गतिर्भवेत् २८ .

अथ भौमादीनां व्यावहारिकोदयास्तादिका-
उदय अस्त वक्र मार्ग
लानयनम् . उदयाद्यंशकानां च शीघ्रकेन्द्रस्फु-
शी वेग
टेऽन्तरात् भागाद्याः द्राक्स्फुटजवभागैराप्ता दि-
शी
नादिकम् २९ द्राक्केन्द्रस्फुटकालस्य दत्वाऽह्नादौ
ध ऋ उदयादि उदय अस्त. व मा.
धनाऽधनम् उद्गमादिस्वकालस्यान्नैवं नित्योदयादि-
अंतरे शी अल्पे ध अधिके ऋ.
कम् ३० भेदे स्याच्छीघ्रकेन्द्रेऽल्पे धनमूर्ध्वे क्षयं भ-
धऋ नक्ष पाद
वेत् स्वर्णं पादगभाद्येषु कालेष्वित्थं विचारयेत् ३१
ऋ
स्वस्वमानेऽधिके स्वं स्यान्मानेऽल्पे चेद्दृणं भवेत्

अथ भौमादीनां शून्यवेगज्ञानम् .

कौटिल्यान्तक्षणेऽवश्यं मार्गान्तसमये तथा ३२
खेटानां भौमपूर्वाणां शून्यं स्पष्टजवं भवेत्.

अथ भौमादीनाम्मार्गवक्रस्थितिज्ञानम्.

वक्रारम्भक्षणं यावत्तन्मार्गारम्भकक्षणात् ३३ जा
यते समयं यच्च तन्मार्गस्थितिरुच्यते तत्खेटस्याऽ
यनारम्भकालान्तं कुटिलक्षणात् ३४ यत्कालं जा-
यते तत्र तद्वक्रस्थितिरुच्यते

अथ खेटस्य नक्षत्रपादगमनकालानयनम्.

खेटस्पष्टकलाः खाभ्रनागाप्ता गतभं भवेत् ३५ ताः
शेषलिप्तिकाः शून्यशून्यनेत्रविभाजिताः तल्लब्धं यात
पादः स्याच्छेषलिप्तादिकं गतम् ३६ ज्ञेयं तं खख
पक्षेषु हित्वा भोग्यमुदीरितम् यातभोग्याऽभिधौ
भुक्तिभागाप्तौ वासरादिकौ ३७ यातैष्यावुदितौ
तौ तु दत्वा स्वेष्टदिनादिके तत्खेटाढ्यर्क्षपादस्य वेश
मोक्षक्षणं भवेत् ३८ खव्यंशानां नवांशं तु ह्येकपा-
दमुदीरितम् खेचरो यस्मितपादे कृत्वा तस्मिन् ग्रहान्त

गतांशैः फल
रम् ३९ शेषांशाः स्फुटवेगशेरासाभ्यासंदिनादि-
ध. ऋ. ग्र. ध. ऋ. चरण योगस्फुटे
कम् स्वर्णं खेटाऽधिकोने तु तद्राश्यंऽघ्रियुतिस्फुटे ४०
ध. ऋ.
जायते स्वस्फुटस्यैव कालाऽह्नादौ धनर्णकम् दत्वातं
चरण कालम्
च भवेदऽग्रपूर्वपादगमक्षणम् ४१

अथ निजदेशेष्टात्परदेशेष्टकालज्ञानम्.

कन्याकुमारी
देव कन्या च काञ्ची च श्वेताऽद्रिः पर्य्यली तथा प्र-
उज्जायिनी
सिद्धाऽवन्तिका गर्गपत्तनं चोत्तरोत्तरम् ४२
स्तुमेरुः
प्रख्यातं च कुरुक्षेत्रं देवानामालयं तथा मध्यरेखा-
पू.
स्थिता उक्ताः अन्यदेशान्तरस्थिताः ४३ पूर्वस्थौ
प. पू. पू. *१
पश्चिमौ तुल्यदिक्कौ देशान्तरौ यदा स्वाऽन्ययोर्देशयो
रूर्द्धमुक्तं देशाऽन्तराऽन्तरम् ४४ देशान्तरौ
पू. प. प. पू. योग
भिन्नदिक्कौ स्वाऽन्ययोर्देशयोस्तदा देशान्तरयुतिं
घटी घटी
कृत्वा धूर्द्धं तत्समुदीरितम् ४५ तिथ्यन्तं जन्मकालं च
घटी ध्रुवकम् वक्रकालं मार्गकालं ग्र. व.
नक्षत्रान्तमुखं तथा वक्रमार्गक्षणं चापि खेट भाघ्रि

---

*१ मध्यरेखास्थानात्स्वस्थानं पूर्वं चेत्पूर्वदेशान्तरं पश्चि-
मं चेत्पश्चिमदेशांतरं स्यात्

चरण स्पर्शकालं य.
गमक्षणम् ४६ स्वेष्टकालोच्यतेस्वेष्टकालोत्थाऽ
क्रां अक्षांशैः स्यूकजं
पक्रमोद्भवम् अन्यदेशपलांशैश्चयच्चरं लिसिकादिक
अक्षांशाः द
म् ४७ अन्यदेशचरंज्ञेयमन्यदेशपलांशकाः याम्या-
१ध. ७ऋ. ध. ऋ. उ.
श्चेन्मेषजूकादिगोलेस्वर्णंचरं भवेत् ४८ सौम्याश्चे
७ध १ऋ
त्तुलाऽजादिगोलेस्वर्णंचरं भवेत् स्वाऽन्यदेशोत्थ-
ध. ध. ऋ. ऋ. चयोरंतरं
योस्साम्येस्वर्णयोश्चरयोस्तयोः ४९ विश्लेषंतेजसं-
ध. ऋ. ऋ. ध.
ज्ञः स्यात्स्वाऽन्ययोर्देशयोस्तथा भिन्नयोश्चरयोर्यो-
गंकृत्वातत्तेजमुच्यते ५० स्वस्थानादऽन्यदेशंचेत्प-
प.
श्चिमांशेतुसंस्थितम् ऊर्ध्वलिप्तादिकं हित्वास्वे-
स्वदेशात्पूर्वभागेन्यदेश
ष्टेमध्येष्टमुच्यते ५१ व्यस्तेचोर्ध्वाभिधयुक्त्वास्वे-
उ. द. पलांशानां
ष्टेमध्येष्टमुच्यते भिन्नगोलेऽक्षभागानांतुस्वदेशाऽ
धनचरे. ऋ. तेजं ऋ. चरे धनतेजं
न्यदेशयोः ५२ स्वस्थानस्यचराद्व्यस्ततजस्वर्ण
ऋ. उ. द. इ. पलांशानां
तदुच्यते गोलसाम्येऽक्षभागानांपरदेशस्वदेशयोः
ध चरे धनं तेजं ऋ. चरे ऋ. तेजं ध. चरे
५३ तत्तेजंचरवद्ज्ञेयंस्वर्णमन्यचरेऽधिके स्वर्णं
ऋ. तेजं ऋध रे. ध. तेजं ऋणतेजंमध्येष्ट
तच्चस्ववत्तेजव्यस्तंचस्वचरेऽधिके ५४ तेजमध्येष्ट
हित्वा धनतेजं मध्येष्टे युक्त्वा निजदेशेष्टकाले परदेशेष्टकालः स्यात्
संस्कारंकृत्वाताः शेषलिप्तिकाः जायन्तेनिजदेशेष्ट-

ह्यऽन्यदेशेष्टलिप्तिकाः ५५

अथचन्द्रादीनामर्ककृतोदयास्तकालांशज्ञानम्.

चं १२ मं १७ बु १३ बृ ११ शु ९ श १५

भास्कराश्चाम्बुदाख्यभा ईशाश्चकाश्चवासराः का-

उदयास्तसमयभागाः १ वक्रे बु कालांशाः १२ शु का ८

लांशाश्चन्द्रतोवक्रेरूपोनाश्चज्ञशुक्रयोः ५६

अथताराणांकालांशाः

अभि १३ बु १३ ज्ये १३ मृगव्याध १३ स्वा १३ चि १३

अभिजिद्ब्रह्महृदयज्येष्ठानांलुब्धकस्यच वायुचित्रा-

पु १३ अगस्त्यस्य १३ १३

ऽदितीनांचकुम्भोत्पन्नमुनेस्तथा ५७ विश्वाः काल-

रो १४ श्र १४ ध १४ ह १४ अश्वि १४ पू फ १४ उ फ १४

लवा ब्राह्मकर्णयोर्वासवार्कयोः दस्रयोन्त्यर्यमर्क्षा-

म १४ वि १४ १४

णांपितृद्व्यधिपयोस्तथा ५८ कालांशा मनवः प्रो-

आश्लि १५ अनु १५ आ १५ मू १५ कृ १५

क्ताअस्तेवाप्युदयक्षणे सर्पमैत्रेशमूलाग्निविश्वर्क्षाणां

उ षा १५ पूर्वाषा १५ १५

जलस्यच ५९ पञ्चेन्दुप्रमिताः कालभागास्त्वऽस्तो-

भ १६ ति १६ मृ १६ १६

दयेस्मृताः याम्यतिष्येन्दुऋक्षाणांकालांशाः षोडशो

श १७ पू भा १७ उ भा १७ रे १७ प्रजाप १७ अग्नि १७

न्मिताः ६० शेषाणांकालभागास्तुज्ञेयाः सप्तेन्दुस-

आप १७ अपांवत्स १७

न्मिताः

कालांशा	चं	मं	बु	बृ	शु	श	अ	भ	कृ
	१२	१७	१३	११	९	१५	१४	१६	१५

वक्रे बु १२, शु ८

रो	मृ	आ	पु	ति	आ	म	पू	उ	ह	चि	स्वा	वि	अ
१४	१६	१५	१३	१६	१५	१४	१४	१४	१४	१३	१३	१४	१५

ज्ये	मू	पू	उ	अभि	श्र	ध	श	पू	उ	रे	अगस्त्य
१३	१५	१५	१५	१३	१४	१४	१७	१७	१७	१७	१३

अस्तोदयदिग्ज्ञानम्.

गतिः सू. गतिः अधिकः पू.
यद्वेगः सूर्यवेगोऽर्द्धः प्राच्यांतस्याऽस्तमुच्यते ६१ उ-
उदय. प. सूर्यवेगाद्ल्पगतिग्रहस्य पूर्वो पश्चिमास्तं स्यात्
दयं पश्चिमेतस्य व्यस्तं व्यस्तं समीरितम् सूर्यादल्प
गतिः ग्र. प. पू.
जवः खेटः पश्चिमेऽस्तंतु गच्छति ६२ पूर्वस्यामुदययाति
सू. अल्प
व्यस्तेस्यात्तद्विपर्य्ययम् भास्कराञ्च्यूनभागस्थः
पू. सू. प.
पूर्वस्यां दृश्यते ग्रहः ६३ यत्सूर्याद्ऽधिकांशस्थः पश्चि-
पू. उदय प.ऽस्तं. ३५
मे दृश्यते नरैः प्राक् पश्चादुदयास्तं तु ताराणामुच्य-
ते सदा ६४ येयेषांन्यूनवेगः स्यात्तेतेस्युस्तारकाणि
ग्र. तारास्पष्ट योग
च खेटयोर्योगवान्नित्यग्रहयोरानये द्युतिम् ६५
ग्र. ता. स्प. योग ग्र.
चेत्खेटाद्ऽधिको नित्यो भोग्यातत्र युतिर्भवेत् खे-
अल्पं तारास्पष्ट गता. योग
चरान्नाऽधिको नित्यो यातातत्र युति भवेत् ६६ नि-
ता. स्पष्ट ग्र. ग्र. गतिः तारास्पष्ट वक्रगति ग्र.
त्यखेचरयोर्योगे ग्राह्यं खेट जवं खलु नित्यवक्रगयो
गते भोग्य गतम्
र्योगे स्याद्यातैष्य विपर्य्ययम् ६७

अस्तस्थानोत्पत्तिः

ग्र. सू. क्रां अंतर
खेटभास्करयोः क्रान्ति भेदस्थानोंऽक उच्यते स्वा-

कलांश
लुब्ध । ब्रह्महृद । भजाप. । हुत. । अपांवत्स । आप
१२ । १३ । १७ । १७ । १७ । १७

सू ग्र.
ऽन्यभूमेरुदक्संस्थो भास्कराद्यदि खेचरः ६८ स्या-
अंतर ६ घात घ अं.
त्तदा चरयोर्भेदलिप्ताङ्गाऽभ्यासभागकैः स्वर्णाख्यैस्सं
सू ग्र. विनायनांशकेवलयोः अंतर
स्कृतेऽर्कखेटयोरेकयोस्तथा ६९ विश्लेषस्यांऽशा-
पू प. विनायनांशकेवल सू पू प
कैरेव दूरेऽकात्प्राक्परस्थले एकार्कादधिके न्यूने तत्का
विनायनांश २ ग्र.
ले केवलग्रहे ७० द्विघ्नकेरोन्मितव्यासजे वृत्ते खेच-
सू १ ग्र उद
रस्थलम् स्यात्सूर्य्यसन्निसम्भूते खेचराऽस्तोदये वि
ग्र. पू ग्र. चरनाड्यं
धौ ७१ तत्र खेटं दिनारम्भे प्राग्दृग्वृत्ते ग्रहोदयम्
तरेण सू पू काले प. सू सूर्यास्तकालात् ग्र.
जायतेऽर्कोदयात्पूर्वा पूर्वं सूर्याऽस्ततस्तथा ७२ खेटाऽ
प. प्रथम प. चरनाड्यन्तरेणस्या. घ
स्त परपूर्वस्यात्परदृक्कुण्डले क्रमात् चरनाड्यन्तरेणैव
तस्मात्कोऽग्रणात् सू ग्र. सू अंतर घ. ६
ततस्तद्ग्रहसूर्य्ययोः ७३ चरविश्लेषलिप्ताङ्गघातांशैश्च
ध. ऋ. सू उ. द. ग्र.
धनाऽधनैः सूर्यतः स्वाऽन्यभूमेरुदक्स्थे खेटे हि संस्कृ
सू ग्र अयनांशाः
ताः ७४ भानुखेचरभेदांशाः स्वेष्टकालांशकाः स्मृताः
समन्तात् सू भाक्त कालांश भुज
परितोऽर्कात्तु कालांशतुल्य बाह्वंशसम्मिते ७५ दूरे
ग्र १*
यत्कुण्डलं ज्ञेयं तत्खेटस्याऽस्तकुण्डलम् स्याद-

१* देवभूमौ सूर्यादुत्तरसंस्थे खेटे सूर्योदयात्प्रथमं पूर्वदृग्वृत्ते खेटोदयं स्या-
त् सूर्याद्दक्षिणसंस्थे खेटे कोंऽदयानन्तरम् प्राग्दृग्वृत्ते ग्रहोदयं स्या-
त् दैत्यभूमौ तद्वस्तं स्यात् देवभूमौ सूर्यादुत्तरे खेटे सूर्यास्तानंतरं

प्रोक्तकालांशानां पूर्णज्या तुल्यं स्यात् अ-

स्तमण्डलव्यासकालभागज्यकोन्मितम् ७६ खेट-

परिधे ३६०

केरस्थवृत्तस्य भागाः खांगगुणाः स्मृताः

केषांचिन्नित्यानामस्ताभावो भवतितदुत्पत्तिः

ताराणां ताराःस्पष्ट सू ता: स्प. क्रां

नित्यानांनित्यतुल्याऽर्ककालेनित्यस्फुटाऽपमम् ७७

ताराणां क्रां ताराणां

आनायिवैवतान्नित्यप्रस्फुटक्रान्तिदिग्गताः नित्या-

प्रोक्त कालांशाः उ द ताराणां

नां समयांशास्तु विज्ञेयाः सौम्यदक्षिणाः ७८ नित्य

उ. द. कालांश संस्कारे सू उ द क्रान्तौ

कालांशसंस्कारदत्वात्भास्करापमे तद्ऽदऽस्ताऽप

तयो स्पष्ट क्रान्ति अस्त कालयंशयो

क्रां

क्रमंतत्स्यात्तुल्य दिक्केऽन्तरंतयोः भिन्नदिक्के युति

क्रां

स्पष्टक्रांत्यऽस्तापमभागयोः कृत्वाशेषलवाश्चस्व

स्व

प्रोक्तकालांशकाऽधिकाः ८० स्युर्यदानिजभूमेरुद

उ द स्व

ग्गताः सौम्यदक्षिणाः निजभूमेरुदक्कं चतत्रनित्यं

क्रां चेत् ता: स्प: सू

स्फुटाऽपमम् ८१ तर्हितन्नित्यतुल्येऽर्केऽप्यऽस्तं

ता: नहिगच्छती

नित्योनयातिहि अथक्रणसंज्ञांशानयनम्

पश्चिम दृग्वृत्ते खेटास्तंस्यात् सूर्याद्दक्षिणेखेटे सूर्यास्तात्प्रथ-
म पाश्चिमदृग्वृत्ते खेटास्तंस्यात् दैत्य भूमौपश्चिमदृग्वृत्ते व्य-
स्तं खेटास्त कालंस्यात्.

अ: घ: ६ अंशा:
निजव्यक्षदिनार्द्धस्य लिप्ताः षड्घ्नाश्च भागकाः ८२
सदा ऋ: भागाः
स्युस्तानत्रनवेहित्वा नित्यक्षयलवाः स्मृताः चरा-
उ·द· द·पु· तुल्ये उ·उ· द·द·
न्तरविधिः भिन्नदिक्चरयोर्योगमेकदिक्केन्तरंत-
अ:
योः ८३ कृत्वाखेचरयोस्तत्र विज्ञेयं तच्चराऽन्तरम्
घ·
धनर्णभागानयनम्. चरयोरऽन्तरस्यैव लिप्ताः
ग्र सू ६ घ ऋ ग्रहाद्दक्षि-
खेचरसूर्ययोः ८४ तर्कघ्नाःस्युर्लवाः स्वर्णाः खेटाद्या-
णे सूर्ये सूर्याद्दुत्तरे ग्रहे धनाः ग्रहादुत्तरे सूर्ये सूर्याद्दक्षिणे ग्रहे ऋणाः स्युः
म्योत्तरे रवौ ऋणांशैस्संस्कृतास्ते तु स्वर्णांशाः प्र-
चरांतर तर्कघातांशाः अ· ग्र उ
स्फुटाः स्मृताः ८५ यदि खेचरयोरेव सौम्यगोलं चरं
उ· द
द्वयोः यस्याऽधिकं सोत्तरः स्याद्याम्यगोलचरद्वयोः ८६
द अल्प उ द·द·उ·
सोत्तरो यस्यन्यूनः स्याद्भिन्नगोलचरद्वयोः यस्यया-
द द उ· उ
म्यचरंयाम्यस्यात्सौम्यश्चोत्तरेचरे ८७ दैत्यांशेचर
अंतर सू ग्र ध·ऋ·
योर्भेदजाता भास्करखेटयोः येंऽशास्त्रत्र धनर्णास्ते
ऋ·ध·
विपर्य्यस्ताः समीरिताः ८८

अथार्कसन्नग्रहस्योदयास्तकालानयनम्

१* ग्र सू अंतर स्पष्टस्वर्णांशैश्चसूत्तरकलांगघातभागैः स्वेष्ट
खेटभास्करविश्लेषभागाः स्वर्णांशसंस्कृताः स्वेष्ट

१* गतोदयं चेदस्तं गम्यं स्यात् भोग्योदयं चेदस्तं गतं स्यात् पूर्वा-

ग्र पू
कालांशकाः स्पष्टाः स्युः खेटोऽस्तोदयेविधौ ८९ पूर्वा-
सू ग्र उदयकालयोरंतरं दृग्वृत्तं प.
स्तोदयके सूर्य खेटयो रुदयान्तरम् पश्चिमास्तोदये
सूर्यग्रहयोरस्तकालयोरंतरं कलाद्य
सू ग्र अंतरम्
भानुखेटयोरऽस्त भेदकम् ९० दृष्टिवृत्तगयोः कृत्वा
६ स्वेष्टकालांशाः
लिप्ताद्यंषड्गुणंस्फुटाः स्युः स्वेष्टक्षणभागाश्चेदऽल्पाः
इष्टकालांशके-भ्यः कथितकालांशाः अल्पाचेत् ग्र
प्रोक्त क्षणांशकाः स्युःस्वेष्ट क्षणभागेभ्यः खेट स्त दृ-
गत उदय कथितकालांशाः
श्यतेतदा यातोदयस्तु भोग्याऽस्तः स्यादुक्त क्षणभा-
इष्टकालांशेभ्यः अधिकाः
गकाः ९२ यदिस्वेष्टक्षणांशेभ्य ऊर्द्धाः स्युस्तत्रतर्हि
ग्र गत भोग्य उदयः
तु दृश्यतेनहितत्खेटः स्याद्यातोऽस्तोऽगतोदयः ९३
गत भोग्य वक्रगतो मार्गगती
स्यादऽस्तोदययोर्व्यस्तं याते ष्यंतुजवद्वये स्वेष्टका-
कथितकालांशान्तरम्
लांशकेप्रूक्तकालांशान्तरमाचरेत् ९४ शेषांशा
गति अंतर भक्त्वाः ग्र सू ग्र सू
भुक्तिविश्लेषभागैराप्ताः खगाऽर्कयोः वक्रेखेटाऽर्के

स्तं वापश्चिमास्तं सूर्यकृतास्तमेकम् तथादृग्वृत्तास्तमपरमेवं द्वेधास्तंस्यात् तथापूर्वोदयंवा पश्चिमोदयं सूर्य समीपोदयमेकं तथा दृग्वृत्तोदयमपरमित्थं द्वेधोदयंस्यात् चं अधिगतौ चंद्रव्यक्षदिनार्द्ध घ. १४।५०।२७ चं मध्यगतौव्यक्ष दिनार्द्धम् १४।५१ अत्यगतौ चं. व्यक्ष दिनार्द्धं १४।५२।१२ सू. ऽधिगतौव्यक्षदिनार्द्धं १४।५९।१९ मध्यग. १४।५९।२२ अल्प. ग. सू. व्यक्षदिनार्द्धम् १५।० व्यर्कखेटांशाः वाव्यर्कलग्नांशाः ८३।१० ग्राः स्वव्यक्षेउदयपलाः स्युः

गति दिना

योर्वेगयोगांशैः परिभाजिताः ९५ लब्धघस्रादि-

गत उदय अस्त प्रथमं

कैस्तत्र भुक्तयोरुदयाऽस्तयोः पूर्वमिष्टक्षणादेवं भो

उदयास्तयोः उपरि उदयास्त

ग्ययोरुदयास्तयोः ९६ इष्टकालोपरिष्टाच्च स्वोदया

स्तमयं भवेत् **दृष्टिकर्मसंस्कृतग्रहज्ञानम्**

ग्र. ल. पू. दृग्ग्रहः ग्र.

खेटस्योदयकाले तु लग्नं प्राग्दृग्ग्रहो भवेत् ९७ तद्ग्र-

ल. प. दृग्ग्रहः ग्र. रा. ल.

हाऽस्तक्षणे लग्नं पश्चाद्दृक्खचरो भवेत् ग्रहभस्पष्ट

सू. ग्र. रा.

पर्यंतऽमर्कात्कालंकलादिकम् ९८ खेटभोन्मित

ल

लग्नस्य यत्तत्स्यादुदयक्षणम् तल्लग्नस्योदयादेव

प्रयोजन काले ल. अंतर

लिप्ताद्यं चांशयक्षणे ९९ इष्टं तज्जायते भेदमिष्टल-

ल. दिना. अंतर

ग्नोदयेष्टयोः लग्नघस्राऽर्द्धलग्नेष्टभेदलग्ननतं भवेत्

लग्नस्य दिनगत दिनशेषयोर्मध्ये यदल्पं तद्युस्यलग्नस्योन्नतं स्यात्

१०० लग्नोन्नतं भवेदल्पलग्नद्युगतगम्ययोः उन्न-

उन्नतद्दिनार्द्धयोरंतरं नतं स्यात्

ताऽह्नार्द्धयोर्भेदं सर्वत्रैवं भवेन्नतम् १०१ नहि भा-

सू. ल. १२ बाणां नास्ति

स्कर लग्नानां विक्षेपं खलु वर्त्तते **स्थूलदृग्ग्रहानयनं.**

ग्र

अथ तत्स्थूलदृक् खेटविज्ञानं वच्मि तु ग्रहम् १०२

ग्रहाक्रांत ल. पू. प. पू. प. दृक् कर्माणि ग्र.

साध्यलग्नस्य पूर्वाऽन्यकपाले पूर्वपश्चिमे खेटभो-

ग्रहाक्रांत ल. अयनांशसंस्कृतस्य क्रांति जे चरज्यौ रात्रिमान

न्मितलग्नस्यापक्रमोत्थ चरार्द्धवौ १०३ साध्यरात्रि-

दिनमानं नतं उन्नतं साध्य १२ महाक्रांतलग्न-

द्युमानोच स्फुटकालनतोन्नतौ कीलासापलभाल-

नतकला महशरांश घाताहता महाक्रांतल दिन भक्ताः

म्ननतघ्नेष्वशताडिता १०४ लग्नाऽह्नाद्भिद्भृताल-

पू ध. द. ग्र. शरे

ब्धभागाः पूर्वकपालजाः स्वाः स्युस्तद्याम्यबाणेच

उ. ग्र. शरे क्रे. फलभागाः भागाः प.

सौम्येषौतुक्षयाभिधाः १०५ तेत्वऽपूर्वकपालोत्था

क्ष द. शरे उ बाणे ध.

श्वर्णास्तद्याम्यमार्गणे तत्रसौम्यशरेद्यतेस्युः स्वा-

२ ग्र त्रिभयुक्ग्रहक्रा-

स्तिर्य्यग्गताः खलु १०६ त्रिभयुक्खचरस्पष्टतुल्य

तल. क्रां म.शर अंशाः ६०

लग्नाऽपमांशकैः अभ्यस्ताश्चग्रहेष्वशाः षष्ट्यो

भागादि ग्र. क्रां. ग्र.शर एक

मास्तल्लवादिकम् १०७ क्रान्तिविक्षेपयोर्भिन्नतु-

द. उ.

ल्यगोलेधनर्णकम् ऊर्ध्वगंजायतेदत्वाखेटेतोतिर्य-

ग्र हग्ग्रह

गूर्ध्वगो १०८ स्यात्तदृक्खचरंस्थूलंसूक्ष्ममऽन्यै-

१० सू० अयनांश०

स्तुतत्स्मृतम् तत्रदिक्पलभादेशेदेवांशोर्कोऽध्वखे-

मह. स्पष्ट० ०।१।० इष्टफलं २।६

चरैः १०९ शून्यैरिष्टपलेभूपयुग्मकेयम्यिकेजिनैः

द. २४ महशरांशै लग्नस्यनतकला ११।२४ ११४

खेटस्येष्वंशकैर्लग्ननतलिप्सैश्चदिग्धृतैः ११० इन्द्रा

दिग्भक्ता फ.क. ११।२४ दृग्ग्र तुल्य न. ल ग्र.

श्वैरिष्टलग्नंस्यात्सस्थूलदृग्ग्रहोन्मितम् लग्नखेट

रा. न. अयनांश ल. ग्र.

भधिष्ण्येषुदत्वामार्गांशसंस्कृतिम् १११ तेषांया

रा. न. क्रां क्रां

जायतेक्रान्तिस्सामध्याऽपक्रमं भवेत्

अथक्षितिजवृत्तेदृग्वृत्ते दर्शनमदर्शन
मुदयास्तंप्रतिदिनंयद्भवति तज्ज्ञानम्

व्यऽर्कखेटस्ययेभागास्तर्कांशाः स्यात्कलादिकम् ११२
तस्मिन्स्वर्णंचरंभानोः स्वर्णंदेयंघटीमुखम् स्वर्णं
खेटचरंव्यस्तंदत्वाऽर्कोदयतोदयम् ११३ स्यात्खेट-
स्याऽस्तकालंस्यादऽर्कास्ताद्यस्तसंस्कृतौ चक्रतः
र्य्योदयाऽस्ताभ्यांस्यातांतौखेचरस्यतु ११४ तद्वत्खे-
टोदयाऽस्ताभ्यांस्यातांखेटोदयासकौ अस्तज्ञानं
सूर्योनग्रहभागास्तुतर्कांशाः स्याद्घटीमुखम् ११५
तस्मिन्खेटचरंस्वर्णंस्वर्णंदेयंकलादिकम् स्वर्णमऽर्कं
चरंव्यस्तंदत्वातत्रघटीमुखम् ११६ सूर्य्याऽस्तात्खेच-
रस्याऽस्तकालंस्यात्प्रतिवासरम् स्वव्यक्षाऽहर्दलहि
त्वापंचचन्द्रघटीषुच ११७ शेषंनित्योदयेयुक्तंनित्या-
ऽस्तेखलुवर्जितम् कृत्वातावुदयाऽस्ताख्यौकालौत-
स्यग्रहस्यच ११८ अस्फुटौलिप्तिकापूर्वौविज्ञेयौग-
णकोत्तमैः

अथ सूक्ष्मोदयास्तानयनम्.

१* स्फु ग्र

द्वेधाऽस्ते चोदये काले कृत्वाऽर्कग्रहयोः स्फुटौ ११९

ग्र +

तस्याऽस्तं चोदयं तद्वज्ञानयेच्च पुनः पुनः यस्मान्नि

र्विकृतिं याति ततस्तत्र स्फुटोच्यते १२० चेदस्तमुद-

च बु शु अस्ताद्द्ध मुदय

याद्द्र्ध्वं शीघ्राणां तद्दिने तदा दृश्यते तद्ग्रहस्तत्र व्यस्ते

प

तन्नहि दृश्यते १२१ पश्चिमोदयवेलायां दृग्वृत्तेऽस्तं

पू उदय

विचारयेत् पूर्वाऽस्तमयवेलायामुदयं तद्विचारयेत् १२२

२* पं म गु श. चं बु शु न प

अस्ताद्द्र्ध्वं परास्तं चेन्मन्दानां तद्दिने भवेत् दृश्यते पश्चि-

दृग्वृत्तास्तादल्पकालांशज पश्चिमास्तम् पू

मे खेटस्तद्व्यस्ते न हि दृश्यते १२३ पूर्वस्यामुदयया-

सू दिनमानं

ते दृश्यते स्वोदयक्षणे अस्तेष्टं सूर्य घस्राढ्यं स्याऽद

सू दिनमानं

स्तेष्टस्त्विनोदयात् १२४ स्वाऽह्नाढ्यं स्वोदयस्येष्टं

सू न. अगस्त्य बु

चाऽस्तेष्टः स्यादिनोदयात् १२६ भान्यऽगस्त्यादयः

ब्र. प्र हुतभुक् अपांवत्स आप

श्चापि मन्दाः प्रोक्ताश्च पण्डितैः १२५ संदेहं प्रवदेत्तं

१* कालांशजोदयकालाद्र्ध्वं दृग्वृत्तास्तकालं चेदथवा दृग्वृत्तोदयाद्र्ध्वं कालांशजास्तं स्यात्तद्ग्रहस्तत्र दृश्यते चेत्कालांशजोदयकालादल्पं दृग्वृत्तास्तकालमथवा दृग्वृत्तोदयादल्पं कालांशजास्तं तदा तद्ग्रहस्तत्र नहि दृश्यते.

२* दृग्वृत्तादधिक कालांशज पश्चिमास्तं. कालांशजास्तादल्पं दृग्वृत्तास्तम्.

धोपलैः पंचाऽधिकोनकैः विस्पष्टनिश्चयाच्चाऽपिबा-
णाऽपक्रमनिश्चयात् १२६ निश्चयात्समयांशानांवक्त
व्यंतद्यथोचितम् नस्थूले निश्चयंचाऽस्तेचोदयेपी-
तरेषुच. १२७ । १३१४ .

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितेप-
रमसिद्धान्तेउदयास्ताधिकारोनवमः ९

मेरुयंत्रांश ज्ञानम्.

क्रान्त्यंशा मेरुयन्त्रांशाः खेटानामुत्तराः स्मृताः या-
म्याऽपक्रमभागास्तु यन्त्रांशाश्चसुरालये १

व्यक्षेमध्याह्नयंत्रांश ज्ञानम्.

क्रान्त्यंशाःस्वांकतः शुद्धा व्यक्षेनित्यंदिनाऽर्द्धजाः
यंत्रांशाः कीर्त्तिता व्यक्षज्ञानम् व्यक्षप्राक्पश्चा-
द्भूमिमण्डलम् २ लंकारोमपुरादीनांमस्तकोपरि-
संस्थितम् प्रोक्तंनाऽस्त्यऽक्षभातत्रततस्तद्व्यक्ष-
मुच्यते ३ अथचरोत्पत्तिः

अन्यदिनमात् अधिकदिनमानंयावत् उत्तरभूमावुत्तरा-
स्वस्वलघुद्युतःस्वस्वोद्द्युहान्ततन्निजायनम् उ-
यणं दक्षिणभूमौदक्षिणायनम् उत्तरभूमौद.ऽयनं द. भूमौउत्तरायणं
अधि दि दि अन्यायन
द्द्युहाल्पद्युनयस्यान्तंजायतेचेतरायनम् ४ स्वाऽयन
उ.
देवभूस्थानांविज्ञेयमुत्तरायणम् दैत्यभागस्थितानांतु
द. + दिशा द उ.
स्वाऽयनंदक्षिणायनम् ५ स्वाशायाम्योत्तरेभूमौ
द उ. उ. +
व्यक्षतोदक्षिणोत्तरा विज्ञेयाव्यक्षतःसौम्येचस्वा-
उ द. भू +
शातूत्तराभवेत् ६ व्यक्षाद्याम्याऽवनीस्थानांतुस्वा
दिशाः द. पर उत्तरभूमौद. चरे द. भूमौ उ. चरे
शादक्षिणंभवेत् अन्यगोलचरेचस्वव्यक्षस्थानो-
पश्चात्कालात् अ. चरतुल्यं प्रथमं
दयात्परम् ७ खेटोदयंचरमितंस्यात्पूर्वंनिजदिक्चरे.
अ.
रे. एवंव्यस्तंतद्द्युहाऽस्तंस्याद्यथाऽपरदिक्चरे ८
प्रथमं
निजव्यक्षाऽस्ततःपूर्वंतस्याऽस्तं निजदिक्चरे नि-
अनंतरं
जव्यक्षाऽस्ततःपश्चात्तस्यास्तंसमुदीरितम् ९
ध. ध. ऋ. ऋ. अंश. अंश वा घटी घटी
संस्काररीतिः एकजातौतुल्यवंशेयोगंभिन्नेन्त-
ध. ऋ. योगं अंतरं अंश घटी
रम्भवेत् नैवयोगनविश्लेषभिन्नवंशेसमीरितम्
१० संस्कारेतुल्यगोलंचेत्तद्गोलंस्याद्यथास्थितम्
संस्कारेभिन्नगोलंचेद्गोलंस्यादऽधिकस्यच ११ सं-
योगः
स्कारेगोलसाम्येतुसंस्कारःस्यात्तयोर्युतिः गोल-

भेदेतु विश्लेषसंस्कारः स्यात्तयोर्द्वयोः १२ एवंधिया
धनर्णानां बहूनां संस्कृतिर्भवेत् खेटव्याक्षाऽन्तरस्यां-
शाः स्युस्तत्खेटाऽपमांशकाः १३ नतांशोपपत्तिः
स्वोर्द्ध्वाऽग्रग्रहयोर्मध्येयेभागा दक्षिणोत्तराः स्युर्या-
म्योत्तर वृत्तस्थास्तेज्ञेयाः स्वनतांशकाः १४ रवींको-
र्द्ध्वेन्नतांशास्तुयत्रस्युस्तत्र तद्ग्रहः द्दश्यतेनतदा
कर्म्मकिंकार्य्यंतस्यधीवरैः १५ षष्टिलिप्ताऽधिकं
यत्र तत्स्फुटाऽहर्न्निशं भवेत् तत्खेटस्याधियाकर्म्म
माचरेत्स्वांशयोचितम् १६

अथाक्षभापलभाविषुवद्भानयनम्.

यष्टयऽग्रेण द्दढेणैव द्दष्टातत्प्रकटं ध्रुवम् यन्नितो
लभ्यते भूमौ बाहुस्तेनविभाजितः १७ यष्टिमानां

---

१ ※ ६।४० पलभादेशे अक्षांश २९।३।१८ ज्यार्द्ध २७।४९।३० वर्ग ७७४।१३।५०।१५ लंबांश ६०।५६।४२ ज्यार्द्ध ५०।५।५।२ पला १८०३०५।२१ लंबांशज्याभागाः १००।१०।११।३ अक्षांश ज्यार्द्ध पिंडपलाः १००१७० तत्र ०।२३।२०।१ अनेन तोटकं हत्वा. ६।४० पलभादेशे क्रांतिदिक्कं कर्ईकं कुज्यार्द्ध स्यात् ६।३० पल-भादेशेलवंज्यार्द्ध ५०।२२।४६ तत्रपलकर्णः १३।३८।५०

भु ३० घ

हतः शंकुर्मध्यबाहुस्तदुच्यते ततः स्वत्रिकला तु-

ल्येकाले मध्यभुजाऽभिधम् १८ आनयित्वा परंत-

योगार्द्धं

द्वन्मध्ययोर्भुजयोस्तयोः कृत्वा योगदलं त्वन्यमेरु

द. उ. पलभा ३२८२।५३।१ अक्षांशज्यार्द्धवर्गयो

दिक्कास्सभा भवेत् १९ पूज्यवर्गाऽक्षजीवार्द्धवर्गभे-

दतरम् मूलेनभक्तः अक्षांशज्यार्द्धं *१ १२ पलभा

दपदोद्धृतः पलज्याऽर्द्धहितः शंकुर्जायते विषुवत्प्रभा

सू. ० क्रां सू दि

२० भानोः शून्यापमेऽर्कस्य घस्त्राऽर्द्धभाऽक्षभा भवे

*२ १३७५।४।५३ पलकर्ण

त् लम्बांशज्यांशकैरासमऽर्थदं कर्णमुच्यते २१

पलकर्ण शंकु २ वर्ग १४४

कर्ण नावर्गविश्लेषमूलं वा पलभा भवेत्

११४।३५।२४ १२

अर्थदज्ञानम्. चक्रव्यासलवाः स्वेष्टशंकुघ्ना

१३७५।४।५३

अर्थदो भवेत् २२ अक्षांशानयनम्.

पलभा शंकु १२ वर्ग १४४ योगमूलं पलकर्ण अक्षकर्णभक्तं

अक्षभानरवर्गैक्यमूलमऽक्षश्रवोच्यते पलकर्णो

---

*१ ६६ अक्षांशदेशे पलभांगुलाः २६।५७।८।४० तत्र ६६
अक्षांशानांज्यार्द्धम् ५२।२०।२९।३०

*२ अर्थदं १३७५।४।५३ अर्थदपिण्डपलाः ४९५०२९३।२१
चक्रव्यासपिण्डपलाःसूक्ष्माः ४१२५२४।२६।४५ चक्रव्यास
लवाः सूक्ष्माः ११४।३५।२४।२६।४५ चक्रव्यासार्द्धपलाः
सूक्ष्माः २०६२६२।१३।२२।३० ६।४० पलभादेशे पलक-
र्णः १३।४३।३९।१।२९ अक्षकर्णपलाःपिंडम् ४९४१९।१।२९

५७।१७।४२ शंकु १२ गुणं ६८७।३२।२४ फलं लब्ध ज्याईयं
द्धृतपूज्यंशंकुकुंदसुच्यते २३ पूज्यघ्नापलंभांचां
पलक
क्षकर्णसाक्षज्यकादलम् जायतेतद्यमे घ्नंज्यास्यात्त
भु
स्या भुजभागकाः २४ अक्षांशाः कथिताः कुन्दद्वि-
२ ज्या भु
घ्नेतन्मौर्विकाभवेत् तस्या बाहुलवाः प्रोक्ता लम्बा
शंकु १२
भागाश्चपण्डितैः २५ अक्षभानरयोर्वर्गयोगमूल
पलकर्ण १३७५।४।५३ भु
विभाजितम् अर्थदज्याभवेत्तस्या दोर्भागाः स्वा-
९० द उ द
कतोनिजाः २६ अक्षांशाः सुरदैत्यांशोज्ञेयास्तेद
उ
क्षिणोत्तराः प्रकारान्तरेणाक्षांशानयनम्.
ग्र उ ग्र उ
स्वाऽह्नाऽर्द्धेतूत्तरेखेटाःसौम्याः स्युस्तन्नतांशकाः
ग्र द ग्र द
२७ स्वाह्नाऽर्द्धे दक्षिणेखेटश्चेद्याम्यास्तन्नतांशकाः
ग्र ग्र ९०
स्वाऽह्नाऽर्द्धजस्वयंत्रांशस्वांक भेदान्नतांशकाः २८
क्रां उ.द. द.उ. उ.उ.
स्युर्नतांशस्फुटक्रान्त्योर्दिग्भेदेयोगमाचरेत् दिक्
द. द. अंतरे
साम्ये विवरं कृत्वाह्यऽक्षांशाः समुदीरिताः २९

तुरीययंत्रेणाक्षांशानयनम्.

३०
त्रिंशल्लिप्तान्तरेणैवतद्धृवैः प्रकटंध्रुवम् दृष्ट्वाकाल-
२ तुरीययंत्रेण तुरीय
द्वयेवृत्तपादभागोध्रुवस्यच ३० भामार्गेणैवयंत्रस्य

स्युर्ये येयंत्रभागकाः तत्काल द्वये योर्यत्राशैक्याऽर्द्धं
स्युः पलांशकाः ३१ **ध्रुवनिश्चयम्.** सुमेरोरुप-
रिस्थन्तु ध्रुवं सौम्याभिधं भवेत् ध्रुवयाम्याभिधंत-
त्स्यात्कुमेरोरुपरिस्थितम् ३२ पश्यन्तिस्थानयोः के
न्द्रंव्यक्षस्थाः स्थिरयोर्द्वयोः ध्रुवमेवकदाचित्तु व्य-
क्षदेशास्थिता नराः ३३ अवपश्यन्तिपूर्णंवाकदा-
चित्समयेदलम् रात्रौतमऽवपश्यन्तिकदाचिन्नहि
तुल्लवम् ३४ आलोकयन्तितच्चाऽथतद्ध्रुवोयदिमा-
नवैः रात्र्यह्नारम्भयोर्मध्ये ह्येकस्थानेवदृश्यते ३५
स्थिरस्तत्स्यात्तदाऽथोक्तभिन्नेतन्नस्थिरोभवेत्
लम्बांशज्ञानम्. ज्ञेयाः शून्याऽयमाह्नाऽर्द्धे लंबांशा
यंत्रभागकाः ३६ वाऽक्षभागोनिताः खांकभागा
लम्बलवाः स्मृताः

अथ प्रसंगात्कुन्द्धारानयनम्.

अक्षांशज्यादलाऽभ्यस्तं कीलंपलभयोद्धृतम् ३७
तत्कुंदं धारकं धारं लम्बांशज्यादलं भवेत्

देवांशी
दृग्वृत्तज्ञानम् भूगोलाऽर्द्धे मरांशे तु द्युदलभागमि-
उ· आकुंशी द· धव
तोन्तरे ३८ व्योमे याम्यस्थिरस्थानान्निजदृक्पतनं भ
उ· धव
वेत् एवं सौम्यास्थिरादऽग्रे च स्वदृक् पतनं भवेत् ३९
उ द
व्यस्ताभ्यां सौम्ययाम्याभ्यामित्थं दैत्यांशके भवेत्
क्षितिजम् नक्षत्र क्षितिज व्यासस्य
स्यात्कुजं धिष्ण्यदृग्वृत्तं तत्कुजाऽर्द्धस्य विस्तृतेः ४० तु-
आकाशारम्भः
ल्यं व्योमसु खे याति दृक्सूत्रं स्वस्य भूस्थलात्

अथ यंत्रांशानयनादाविष्टज्ञानम्

ग्राह्यमिष्टोत्थखेटार्कजं खेटस्योदयं बुधैः ४१ भायंत्रां
शादिगंशानामाशये सर्वदा खलु सावनीयमिष्टाख्या-
तं चक्रभ्रमणजं रवेः ४२ गुसाहोरात्रलिप्तोत्थमथच-
न· ६०
क्राटनोद्भवम् चात्र्यं भाहोरात्रघटीतुल्यषष्ट्यनुसार
जम् ४३ यथायोग्येष्टकं स्वेष्टं स्यात्स्वेष्टस्वोदयान्तरम्
गति ६
गुसाहोरात्रानयनं स्थूलम् भुक्त्यंऽशांगांशयु
६० गति ६
क्तं तु खांगं मार्गजवे तथा ४४ वेगभागांगभागोनं
६० वक्रगतौ सू चं मं बु बृ शु श
शून्यांगं वक्रवेगके स्थूलं सूर्यादि गुसाहोरात्रं लि-
ध·
प्तादिकं भवेत् ४५ यथायोग्येष्टाद्व्यक्तानयनं

६०
गुप्ताऽहोरात्रलिप्ताप्तायथायोग्येष्टलिप्तिका षष्टि
घ्नास्तत्फलं लिप्ताद्यं स्पष्टदिनजातिकम् ४६ व्य
सू चं मं बु बृ शु शं
क्तं स्वस्वस्फुटं सूर्यपूर्वाणां समुदीरितम् व्यक्ताद्य-
थोचितेष्टानयनम्. सूक्ष्मव्यक्तकलाऽभ्यस्ता
६०
गुप्ताऽहोरात्रलिप्तकाः ४७ शून्यतर्कोद्धृता लब्धं
सू चं मं बु
लिप्ताद्यं तु यथोचितम् इष्टं निजोदयात्सूर्यपूर्वाणां
बृ शु शं वक्र गतौ
चाव्यवक्रकम् ४८ व्यक्ताऽल्पं वक्रवेगे स्याद्व्य-
ऽधिं मार्गगतौ
क्तोर्द्धं मार्गवेगके सूक्ष्मयथोचितेष्टात्सूक्ष्मव्य-
दि
क्तेष्टानयनम्. गुप्तघस्रोद्धृतात्स्पष्टघस्रघ्नात्त-
द्यथोचितात् ४९ इष्टात्तज्ज्ञायते व्यक्तं लिप्तिका
पूर्वकं स्फुटम् स्पष्टव्यक्तात्सूक्ष्मयथोचितेष्टा
दिनमान
नयनम् व्यक्तं गुप्तदिनाऽभ्यस्तं प्रस्फुटाह्नविभा-
जितम् ५० तत्सूक्ष्मं लिप्तिकापूर्वं यथायोग्येष्टकं
भवेत् अथ स्पष्टनत स्थूलनतज्ञानम्.
क्रां दि अंतरम्
स्वेष्टजाऽपमजस्पष्टघस्राऽर्द्धव्यक्तभेदकम् ५१
पू प पू दिनार्द्धान्तरकालजम्
स्यान्नतं प्रस्फुटं पूर्वपश्चिमं प्राक्पराह्नजम्.

दण्डप्रदानयनम्. इष्टेस्पष्टनतस्यैवलिप्ताः खेट-
स्यसर्वदा ५२ तर्कघ्नाः स्युर्लवास्तेषांभभुजोदण्डदः
स्मृतः **दण्डानयनम्.** दण्डप्रदोद्भवज्याऽर्द्धभागाः
केरांशकाहताः ५३ त्रिज्याखण्डलवैर्भक्तां दण्डभा-
गमुखंभवेत्. ततः **दण्डप्रदांशानयनम्** पूज्यदण्ड
वधंकेरंभक्तंज्याऽर्द्धमुदीरितम् ५४ दण्डपूज्यगुणंज्या-
ऽर्द्धभक्तंकेरमिहोदितम् तज्ज्याऽर्द्धंद्विगुणंकृत्वास्या-
ज्ज्यातस्यास्तुदोर्लवाः ५५ दण्डजा दण्डदाश्चोक्ता
वंशजाइतिवंशदाः **वंशानयनम्.** दण्डदोनत्रि-
भांशानांजीवाऽर्द्धघ्नंतुकेरकम् ५६ चक्रव्यासदलाः
शासंवंशमंशमुखंमतम् स्वेष्टेतत्स्वनतस्यैवपञ्चा
शाऽल्पाऽधिकाःकलाः ५७ तद्वंशस्यांऽशकाः सौम्य
याम्या व्यक्षोत्तरक्षितौ विज्ञेयास्तेविलोमास्तुव्य
क्षाद्याम्यक्षितौबुधैः ५८ षष्टथंऽघ्न्यऽल्पनतेवंशनि-
जभूमेरुदग्गतम् स्यान्नतेपंचरूपोर्द्धेष्वन्यभूमेरुद-
ग्गतम् ५९ **देवांशेपूज्यमुत्तरंदैत्यांशेदक्षिणंस्यात्.**

उ. द. ५७।१७।४२
निजभूमेरुदक्स्यात्पूज्यंत्रिज्यादलोन्मितम्

अथचराच्चारकानयनम्.

६
लिप्तादिकंचरंतर्कनिघ्नमंशादिकंभवेत् ६० तज्ज्याऽ
र्द्धंचरदिक्कंतु भागाद्यंचारकंमतम् **चारकात्क्रा-**
१२ *१ ५७।१७।४२
न्त्यानयनम्. कीलासंतोटकाभ्यस्तंपूज्यंकेरोद्धृ
१ पलभा उ. द. क्रां उ.द.
तंभवेत् ६१ एकतुल्याऽक्षभादेशेचारकंक्रान्तिदिग्ग-
तम् तंहत्वानिजदेशाऽक्षच्छाययाचारकंभवेत् ६२
१
स्वस्थानेऽथैकतुल्याऽक्षभादेशोद्भवचारकान् सर्व-
क्रां
सूक्ष्माऽपमानांतुलिखित्वापत्रकेबुधैः ६३ चार-
+ क्रां
कंत्वानयित्वैवस्वस्फुटाऽपमकोष्टजम् तत्पत्राच्चत-
तोहत्वास्वस्थलाऽक्षभयाभवेत् ६४ स्वस्फुटंचारकं
चाऽथतन्निजस्फुटचारकम् भक्त्वास्वाऽक्षभया
तुल्यस्य १ पलभादेशेचारकपत्रेक्रां
लब्धचारकप्रमितस्यच ६५ पत्रेयज्जायतेकोष्टंत-
क्रां
त्तुल्याऽपक्रमंभवेत् **चारकात्पलभानयनम्.**
५७।१७।४२
चारकंकेरकाऽभ्यस्तंपूज्यासंतोटकोद्धृतम् ६६

---

*१ १२ कीलभक्तपूज्यं भागादिकं ४।४६।२८।३०

शंकुघ्नंपलभाज्ञेयातद्देशेपण्डितोत्तमैः शुण्डज्ञानं
शुण्डंभागादिकंज्ञेयंपूज्यंचारकसंस्कृतम् ६७
नात्यबाणज्ञानम्. तिथ्यऽल्पादधिनतेगघ्नंनतलि-
सांशभस्यच कोट्यंशज्याऽर्द्धहीनाढ्यपूज्यं नात्य-
शरस्संभवेत् ६८ अथग्रहस्थानज्ञानम्.
क्रान्तिवृत्तेपिपूर्वाकाद्दक्षिणोत्तरदिग्गताः स्वांकभा-
गाश्चजायन्तेपरचिह्नस्थलात्तथा ६९ खेटाऽपक्रम-
दिग्भागेप्राक्चिह्नाद्दक्षिणोत्तरे खेचराऽपमतुल्यांशे
क्रान्तिवृत्तेग्रहस्थलम् ७० विज्ञेयं क्रान्तिवृत्तेदक्षि-
णोत्तरज्ञानम्. क्रान्तिवृत्तस्ययाम्यंयाम्यध्रुवेगतम्
सौम्यंसौम्यध्रुवेयातंज्ञेयंनित्यंविचक्षणैः ७१

शुण्डमूलादिस्थानचारकाग्रस्थान व्यग्र-
बाणस्थान नतोन्नतसंधिस्थानज्ञानम्.

व्यक्तवृत्तोपरिष्टाच्च नित्यंतत्पूर्वलक्षणैः परिभ्रमतिखे-
टस्यस्वोदयात्स्वोदयान्तके ७२ एवंभ्रमतितत्पश्चा-
च्चिह्नमऽस्तान्तरेसदा स्वेष्टोत्थापक्रमोत्थस्तुप्राक्

ग्र. स्थान ग्र.
स्वण्डेतद्ग्रहस्थलः ७३ यत्रस्पृशतिदृग्वृत्तेतत्खेट-
उद. स्थानम्
स्योदयस्थलम् विज्ञेयंतत्क्षणेपूर्वलक्षणस्तद्विचक्ष
णैः ७४ यत्रस्पृशतितद्व्यक्षचक्रेतत्राऽपिकथ्यते.
ग्र
तत्खेटस्योदयस्थानमेवंतद्दृष्टिकुण्डले ७५ स्वण्डे
प क्रा ग्र.
पश्चिमसंस्थेचस्वेष्टकालाऽपमोद्भवः तत्खेटस्थान
भागस्तुयत्रस्पृशतितत्रच ७६ तद्ग्रहस्याऽस्तदेशं
पू. चिह्न स्पृशति
स्यात्प्रांकस्तत्क्षणेतथा संलगत्येवतद्व्यक्षचक्रे
ग्र शुण्डे
तत्राऽपिकथ्यते ७७ तत्खगाऽस्तमयस्थानंशुण्डा
चारक व्यग्रशाशरम्
दिस्मरणायच **छेदहक्कोटिदृग्दण्डछायोप-**
५७।१७।४२
पत्तिज्ञानम्. चक्रव्यासदलंव्यक्षवृत्तेकेरंभवे-
५७।१७।४२
त्सदा ७८ चेत्पूर्ज्यान्मितकेरेतुव्यग्रबाणोन्मिता
इष्टकेरे
तदा कोटिःस्यात्केरकेकोटिर्जायतेछेदसंज्ञकः
+
७९ चेद्बाहुकर्णयोर्यत्राऽस्त्याशायंतत्रतर्हितु बा-
हुत्वंयान्तिकर्णानिकोटयोयान्तिकर्णताम् ८० गोले
+
हीत्थंभुजा यान्तिकर्णतांचाशयोऽस्तिचेत् कर्णं
५७।१७।४२.
चक्रेहि भूगर्भात्पूर्ज्यतुल्यसदाभवेत् ८१ छेदमऽ

कर्णं ५७।१७।४२
अथवं स्मृत्वा कर्णे पूज्योन्मिते यदि स्यात्कोटिर्धरि
खवांशज्याद्वे
तुल्या तु कर्णे छेदोन्मिते तदा ८२ दृक्कोटिर्जायते को-
५७।१७।४२ ३२।८२।४३।१
टिरूपा पूज्य एवं भवेत् दृक्कोटिकर्णयोर्वर्गभेदमू-
भुजरूप भारूप दंड रूपः
लं तु यद्भवेत् ८३ तद्दृग्दण्डोच्यते तत्तु भुजभा दण्ड
भुजः शंकौ
रूपकः दृक्कोटौ यदि दृग्दण्डः स्याद्दोः स्यात्तर्हि भा नरे ८४

स्वदिनार्द्धे स्वयन्त्रांशशुण्डज्ञानम्.

स्वाऽह्नाऽर्द्धे निजयन्त्रांशाः स्वोन्नतांशसमाः स्मृताः
शर
खव्यग्रेषु समं ज्ञेयं स्वाऽह्नाऽर्द्धे निजशुण्डकम् ८५

स्वमध्याह्ने स्वच्छायाज्ञानम्. स्वनतांशज्यका

शंकुः १२
द्वीशैर्हत्वा कील विभाजयेत् तन्निजोन्नतभागज्याख
+ छाया ग्र
ण्डांशैस्तत्र तत्फलम् ८६ स्वाभास्यान्निजमध्याऽह्ने
+ छा ग्र दिनं छा
स्वाऽह्नार्द्धभाऽल्पका स्वभा न भवेन्निजघस्रे तु भा-
प्रश्ने तद्विचारयेत् ८७

अथेष्टनते भाकर्णछाययोरानयनाय बाणानयनं नात्य बाणानयनं च.

※ ६ पूर्णज्यां
नतलिप्ताङ्गघाताऽशराशिकोट्यंशमौर्विकाम् हित्वा
※ उदाहरणं केरं ५४।१४।९ कुंदं ५०।५।५।३१ शुंडं ४६।२७।३५—

१४४।३५।२४ नतकुलोत्पलवाणाः १५
तच्चक्रविस्तारेशेषाऽर्द्धनतजशरम् ८८ स्यात्ततश्च
बाणः नात्यबाणः
कुलिसाऽल्पनतजः सायकस्त्विह नात्यबाणोच्यते
१५ बाणः
पंचचन्द्रलिसाऽधिकेनते ८९ नतजमार्गणं हित्वा
११४।३५।२४
चक्रव्यासेऽवशेषकः प्रोच्यतेनात्यबाणस्तु
बाण
व्यग्रशरानयनम् शुण्डनात्यशरोनितम् ९० कृ-
त्वाव्यग्रशरंज्ञेयं नात्यबाणानयनम्. शुण्डेतद्व्य-
बाण बाणः
ग्रसायकम् हित्वासंजायते ह्यत्रस्वेष्टेतन्नात्यमार्ग-
बाणः
णः ९१ छेदानयनम्. व्यग्रमार्गणकंकेरनिघ्नं
५७।१७।४२
पूज्योद्धृतंभवेत् छेदं- दृक्कोटयानयनम् छेदा-
५७।१७।४२ शंकुसंज्ञः
हतंकुन्दं पूज्यासगणितप्रदम् ९२ जायतेतत्तु दृक्को-
टिस्तद्वंशांशाज्यकादलम् दृग्दण्डानयनम् अथ
३२८२।४३।१ पू
दृक्कोटिवर्गोनात्पूज्यवर्गाच्चयत्पदम् ९३ तद्दृग्दण्डो-

इष्टं २०।११ चरं द. ११४९ नतं ७।० शरं १४।४३।० नात्यशरंच १४।४३।० व्यग्रशरंच ३१।४४।२९ पुरं ८६२४ ३।८।३६ चारकंद.१०।५०।२. इष्टेभाकर्णांगुलाः २६।१०।१३ कर्णवर्गः ६८४।५३।० छायांगुलानि २२।१५।२४ कुंदपलापिण्डं १८०३०५।३१ पूज्यपिंडपलाः २०६२६२ पूज्यवर्गं ३२८२।४३।१ पलापिंडं ११८१७७८१ पूज्यघनम् १८८०८३।१६।२ पूज्यघनपलापिंड ६७७०९९७६२ पूज्यघनंकील१२घ्नं २२५६९९९।१२।२४ पलापिंडम् ८१२५१९७१४४.

शंकुः१२
च्यते **छायाकर्णच्छाययोरानयनम्.** कीलदृ-
५७।१७।४२
क्कोट्यास्तु यत्फलम् तत्फले नाहते पूज्यदृग्दण्डे भा-
छा·कर्ण छाया
श्रवप्रभे ९४ विज्ञेये· **अथेष्टनतकलानयनाय**
५७।१७।४२ छा·
दृग्दण्डदृक्कोट्योरानयनम्. त्वथपूज्यघ्ना भाभा-
छ·कृ· ३२८२।४३।१
कर्णाङ्कृता भवेत् दृग्दण्डं त्वऽथ दृग्दण्डपूज्यवर्गान्त-
रात्पदम्. ९५दृक्कोटिर्जायते. **छेदानयनम्.** पू-
५७।१७।४२
ज्यं दृक्कोटिगुणितं भजेत् लम्बाशज्यादलेनैव फलं त-
५७।१७।४२
च्छेदकं भवेत् ९६. **व्यग्रशरानयनम्.** पूज्यं छेदा-
बाणं
हतं केरभक्तं व्यग्रशरं भवेत् **नात्यबाणानयनम्.**
शर शर
व्यग्रबाणोनितं शुण्डं कृत्वास्यान्नात्यमार्गणः ९७

अथव्यक्षचक्रे शुण्डाग्रस्थान चार-
काग्रस्थान ज्ञानम्.

अ· उद·
स्वोदयास्तमयस्थानमध्यज्यारूपमध्यमे विज्ञेयं
व्यक्षचक्रे तु शुण्डाऽग्रस्थानकं बुधैः ९८. **शुण्डाऽ**
ग्रस्थलके तत्रचारकाऽग्रस्थलं भवेत् **व्यग्रबाणारम्भ-**
शर
स्थानज्ञानम्. तच्छुण्डाऽग्रस्थले व्यग्रबाणारम्भ-

स्थलं भवेत् ९९ **व्यग्रबाणाग्रस्थानज्ञानम्.**

स्वदेश प पू.
स्वापरप्राक्स्थितेचोर्द्ध्वचक्रे तच्छुण्डसूत्रके तथा.

ग्र
तच्छुण्डसूत्रे तुव्यक्षसंस्थोर्द्ध्वचक्रके १०० तन्नतो-

ग्र पू प.
न्नतयोः संधिस्थानयोस्स्वकपालयोः मध्यज्यारू-

शर
पमध्येतुव्यग्रेष्वऽग्रस्थलं भवेत् १०१ **व्यग्रबा-**

ग्र. उदू.
णाभावज्ञानम्. नित्यंस्वाऽस्तोदयेकाले स्याच्छू

शर
न्यंव्यग्रमार्गणम् **शुण्डमूलस्थानज्ञानम्.**

स्वदेश पू प. शिरसि
स्वप्राक्पश्चिमसंस्थस्य चोर्द्ध्वचक्रस्य मस्तके १०२

आकाश
तथातद्व्यक्षचक्रस्य मस्तके व्योमसन्मुखे शुण्ड

मूलस्थलं नित्यं विज्ञेयं गणकोत्तमैः १०३

अथ भाकर्णानयनाय पुरानयनम्

बाण
हित्वातात्कालिकाच्छुण्डात्स्वेष्टजं नात्यमार्गणम्

व्यग्रशर
तच्छेषकेरकुन्दाभ्यां हत्वास्वेष्टेपुरः स्मृतः १०४

उ द ९० व
वंशादिग्दण्डदोनाभ्ररवेटांऽशज्याऽर्द्धसंस्कृतम् सौम्य

द
दक्षिणकं चस्वचारकंवंशकादिकम् १०५ खेष्टक्ष-

व्यग्रशर
णोद्भवतत्स्याद्भागाद्यंव्यग्रमार्गणम् केरकुन्दांश

घातघ्नंव्यग्राऽक्षपुरमुच्यते १०६ पुरात् छाया-
याः कर्णानयनम् कीलपूज्यघनघ्नंभाकर्णः स्या-
त्पुरभाजितम् भाकर्णात्तत्पुरानयनम्. पूज्यस्यै-
वघनंनृघ्नंभाकर्णाप्तंपुरोभवेत् १०७ प्रकारान्तरे-
णपुरानयनम्. अर्कमानस्यशंकोस्तुभाकर्णस्य
फलोद्धृताः वेदेन्द्राश्वाकभूतत्वभूनागास्तद्भवेत्पुरः
१०८ व्यग्रबाणानयनम्. कीलपूज्यघनक्षुण्णं
कुन्दासंकेरकोद्धृतम् भाकर्णेनोद्धृतंव्यग्रबाणंस्या-
त्पूज्यजातिकम् १०९ प्रकारान्तरेणव्यग्रबाणा-
नयनम्. कुन्दकेरवधेनाप्तंपुरंव्यग्राऽक्षमीरितम्
तत्पुराद्यंत्रांशानयनम्. तत्पुरंपूज्यवर्गाप्तंयंत्रांश
ज्याऽर्द्धमुच्यते ११० तद्द्विघ्नंज्याभवेत्तस्या बाह्व-
शा यंत्रभागकाः स्युः अथयंत्रांशेभ्यःपुरानयनं.
यंत्रांशज्यकाऽर्द्धघ्नंपूज्यवर्गंपुरंभवेत् १११

पुरशुण्डाभ्यांनतकलानयनम्.

तत्पुरंकुन्दकेराभ्यांभक्तंलब्धोनशुण्डकः स्यात्त-

बाण. ५७।१७।४२ शर
भ्रात्यशरारपूज्यंनात्यमार्गणवर्जितम् ११२ कृत्वा
२ ६
तद्द्विगुणंज्यास्यात्तस्याः कोट्यंशषड्लवम् पंचशी-
१५
तांशुलिप्ताऽल्पांलिप्ताद्यंतन्नतं भवेत् ११३ स्याच्चेत्पू-
५७।१७।४२ शर अंतर
ज्याधिकंनात्यबाणंयन्नहितर्हिच तत्रतद्विवरंकृत्वा
शर ५७।१७।४२
नात्यमार्गणपूज्ययोः ११४ स्याज्ज्याऽर्द्धंतद्द्विघ्नंज्या-
भु ९० ६
स्यात्तस्या दोर्लवान्विताः शून्यांकास्तर्कभिर्भक्ता
लब्धंलिप्तादिकं फलम् ११५ स्यान्नतंस्वेष्टकाले तु पं-
१५
चचन्द्रकलाऽधिकम्. अथप्रकारान्तरेणव्यग्रा-
स्व भू मेरु दि
क्षचारकाभ्यां नतकलानयनम्. निजदिक्क्रा-
क्रां अंतर २
न्तिकाले तु चारकव्यग्रबाणयोः ११६ भेदद्विगुणितं
भुजांश ९० ६
ज्यास्यात्तस्या बाहुंशवर्जितात् खग्रहात्तर्कभक्ता-
१५
त्तुबाणाब्धाऽल्पंनतं भवेत् ११७ तत्रचेच्चारकादल्पं
३० १५
व्यग्राऽक्षंनतलिप्तिकान् हित्वाखाग्निप्रमाणेभ्योऽक्षां-
अन्यमेरुदिग्गते
शोर्द्धं स्यात्तथानतम् ११८ परदिक्चारके युक्त्वा व्य-
२ भुजांश
ग्राऽक्षंज्यादलं भवेत् तद्द्विघ्नंज्याभवेत्तस्या बाहु-
९० ६
शाऽभ्रनवाऽन्तरम् ११९ षड्भक्तं जायते नित्यंलिप्ता-

घंतत्रतन्नतम् अथप्रकारान्तरेणयंत्राशानयने-

५७।१७।४२   क्रां

वेत्रानयनम्. पूज्य घ्नंतोटकं कुन्द भक्तं तत्क्रान्ति-

उ. द.   *   ५७।१७।४२

दिग्गतम् १२० वेत्रंस्याद्वेत्र भाग घ्नंकुन्दं पूज्याशको

उ. द.

द्भूतम् लब्धं भागसुखंवेत्र दिग्गतं तोटकं भवेत् १२१

पलांश

तत्रपातानयनम्. लम्बाऽक्षांशज्यकाखण्डौक-

अंतर   घातं   ५७।१७।४२

र्णौस्तिस्तुतयोस्तुयत् भेदयोगवधं पूज्य भक्त लब्धोन

५७।१७।४२

संयुतम् १२२ पूज्यंकृत्वादलौबाहूस्तः स्वस्व भुज-

वर्गान्तरम्

कर्णयोः वर्गभेदपदपातंस्याद्दृक्चक्र कुलोद्भवम्

१२३ तत्र कर्ईकतोटकानयनम्. केरघ्नंचारकं

५७।१७।४२   पल

पूज्यभक्तंतत्कर्ईकं भवेत् तेन घ्नंधारकंत्वऽक्षज्याऽ

१२

द्धसिंतोटकंभवेत् १२४ पलभातोटकांशाघ्नाशंक्रां-

क्रां उ. द.   कु ज्यार्द्ध

साक्रांतिदिग्गतम् कर्ईकं जायतेवाततत्क्षितिज्याऽ

---

* ६।४० पलभादेशे १।८।३८।१५ अनेन तोटकं हत्वा क्रांति दिक्कं वेत्रंस्यात् ६।४० पलभादेशे ०।२९।८।१९ अनेन कंटकं हत्वा अक्षांशादिक्कंपलदिक् फलंस्यात्. तथा ०।२९।८।१९ अनेन कर्ईकं हत्वा अक्षांशादिक्कम् पार्श्वंस्यात्. ६।४० पलभादेशे ०।३३।२० अनेन तोटकं हत्वा क्रांति दिक्कं कर्ईकं कुज्यार्द्धं स्यात्.

६।४० पलभादेशेपातानयने बहत्वौबाहू तत्र वहुभुजः ४२।४६ अल्पभुजः १२।३०।४७ पातंभागादिः २४।१९।२४ अक्षांशज्यार्द्ध वर्गम् ७७४।१२।५० अल्पभुजवर्ग १६२।३६।१०

र्द्धलवादिकम् १२५ कंटकानयनम् . वंशाक्षा-र्द्धकयोः कृत्वासंस्कारं कण्टकोच्यते देवांशेदक्षि-णं दैत्यांश भूमावुत्तरं पल दिक् फलं स्यात्

पलदिक्फलानयनम्

※ ५७।१७।४२ पलांशज्यार्द्ध
कुन्देपातं भवेच्चेत्स्यात्पूज्यऽक्षांशज्यकादलम् १२६
५७।१७।४२ पलांशज्यार्द्ध
चेत्स्याद्दथज्येऽक्षजीवार्द्ध कटके पलदिक्फलम् पा-
कुंद
तघ्नं कंटकं धार भक्तं स्यात्पल दिक्फलम् १२७. अ-
पलांश ५७।१७।४२
क्षांशज्यार्द्ध भागघ्नं कंटकं भागपूर्वकम् पूज्य भा-
गोद्धृतं वास्या दंऽशाद्यं पलदिक्फलम् १२८ वाक्षांऽ
शज्याऽर्द्ध तुल्यस्य कर्णस्याऽत्र भुजाहतम् कण्टकं

※ तोटक पल कर्णेष्ट कर्णानां योधिकस्तत्पूज्यासः स्वस्थाने लिखेत् योल्पाधिकस्तत्कीलासः स्वस्थाने लिखेत् अत्यल्पस्तु यथास्थितो ज्ञेयः तेषां घाते क्रांति दिक्षा अग्रास्यात् विध्याहतं नरं यंत्रांशज्यार्द्धनासं भास्यात् शंकु घ्न १२ पूज्यं ६८७ ।३२।२४ पलापिंडम् २४७५१४४ ।६।४० पलभादेशो पूज्यांश घ्न कीलासं पलकर्णं फलम् ०।१।११।५२ तत्राक्षकर्णः १३।४३।३९ पिंडं पलाः ४९४१९।१ तत्राक्षांशाः २९।३।१८ तज्ज्यार्द्ध २७।४९।३० पिंड पला १००१७० लम्बांशाः ६०।५६।४२ तज्ज्यार्द्ध ५०।५१५।३१ पिंडपला १८०ः ३०५।३१ ६।४० पलभाव्यंगुला ४०० पलभा ६।४० वर्गम् ४४।२६।४०

स्यात्पलांऽग्राज्याखण्डाप्तं पलदिक्फलम् १२९

चक्रभूभुजानयनम्. संस्कारंचक्रभूदोस्स्यात्पलदिक्फलवेत्रयोः यद्वत्तत्कर्दकेनैव संस्कृतंवंशासंज्ञकम् १३० कंटकंजायतेतद्वद्यास्योदक्पलदिक्फलम् संस्कृतं वेत्रभागैस्तु दक्षिणोत्तरदिग्गतैः १३१ जायतेचक्रभूबाहुसंज्ञकं दक्षिणोत्तरम् विध्यानयनम्. स्याद्विधिश्चक्रभूबाहुदण्डवर्गयुतेः पदम् १३२

यंत्रांशानयनम् वृत्तपादांशयंत्रेस्यात्स्तम्भाग्रारम्भकस्थलम् भामाग्रान्तस्थलंखांकभागस्थानंकुजं भवेत् १३३ युग्माभ्यांतद्विधिंहृत्वाचक्रज्याह्वाऽभिधीयते तस्या बाहुलवाः खांकशुद्धा यंत्रलवाः स्मृताः १३४ यंत्रांशेभ्यइष्टद्युत्यानयनम्. खांकयंत्रांशविश्लेषभागज्याऽर्कहतंनरम् यन्त्रांशज्यादलेनाप्तं तच्छंकोरिष्टभाभवेत् १३५

प्रकारान्तरेणेष्टकर्णछायामानानयनम्.

अर्थदंचस्वयंत्रांशज्यांशाप्तं भाश्रवोऽथते कीलभा

क अंतर सू छा
कर्णयोर्वर्गभेदमूलप्रभा भवेत् १३६ भाशंकुभ्यां
१२ छा छा क
भाकर्णानयनम्. शंकुभावर्गयोर्योगमूलं भाक-
र्णमुच्यते इष्टभाकर्णादिष्टयत्रांशानयनम्.
१३७५।४।५३ छा क
अर्थदस्वेष्टभाकर्णभक्तं चक्रज्यका भवेत् १३७ त-
भु
स्या बाहुलवाश्च स्वयंत्रांशाः परिकीर्त्तिताः पल-
पलभा अक्षांशानां दृ उ
भादिग्ज्ञानम्. अक्षाभापलभागानां गोले ज्ञेया वि-
चक्षणैः १३८ दिग्भुजांगुलानयनम्.
अक्षक क्रां उ दृ
तोटकं पलकर्णघ्नं यंत्रांशज्यादलोद्धृतम् क्रान्तिदि-
क्का भवेदग्रात्वक्षच्छायाकुलोद्भवा १३९ तोटकांश
छा क धारांना क्रा उ दृ
कभाकर्णघातं कुन्दांशकोद्धृतम् तथाऽपक्रमदिक्का-
उ दृ ५७।१७।४२ १२
ग्राचाऽथवा सौम्यदक्षिणा १४० वापूर्ज्यांशघ्नकी-
अक्षकर्ण छा
लास पलकर्णाभिमार्द्दितम् तोटकांशाहतं स्वेष्टभा-
क क्रा उ दृ
कर्णक्रान्तिदिग्गता १४१ अग्रास्यात्संस्कृतासाऽ
क्षच्छाययादिग्भुजोच्यते. नित्यदिग्भुजज्ञानम्
अ दिना अ छा
स्वाऽह्नाऽर्द्धे दिग्भुजं नित्यं स्वाऽह्नाऽर्द्धभासमं भवेत्
अ
१४२ अत्यल्पच्छायाकालज्ञानम्. स्वाऽ

स्याभानिजघस्राऽर्द्धे विज्ञेयादक्षिणोत्तरा

स्पष्टदिग्भुजस्पष्टचक्रभूभुजयोरानयनम्.

चक्रभूबाहुदण्डोत्थ विधिय त्र्यांशजाप्रभा १४३
स्याच्चेद्यत्रतदातत्रचक्रभूभुजभागकैः हत्वास्वेष्ट
प्रभांभक्त्वाविध्यंशैर्दिग्भुजंस्फुटम् १४४ स्याद्ऽ-
न्यद्दिग्भुजोमन्दस्तत्स्याद्यत्राऽन्यरीतिजा भाभवेत्त-
त्रविध्यंशाश्छाययासास्तुतत्फलम् १४५ हत्वादि-
ग्बाहुनाचक्रभूबाहुस्ततस्फुटोभवेत् मन्दःस्याच्चक्र
भूबाहुस्त्वऽन्यरीत्यासमुद्भवः १४६ स्फुटचक्रकु-
बाहोस्तुतत्स्पष्टदिग्भुजस्यच ज्ञेयमानयनेऽन्योन्य-
मऽन्यमऽत्रस्वतःस्फुटम् १४७

दिगंशानयनम्.

विध्यासंदण्डदज्याऽर्द्धे केरघ्नंज्याऽर्द्धमुच्यते तद्विघ्नं
ज्याभवेत्तस्याः बाह्वंशाःस्युर्दिगंशकाः १४८ चक्र-
भूभुजदिक्कास्तुवृत्तस्योत्तरदक्षिणात्

प्रकारान्तरेणदिगंशानयनम्.

वाविध्यंशाश्चदिग्बाहुनिघ्नाः स्वेष्टभयोद्धृताः १४९

च भू भु मु दै उ *
चक्रभूदोर्लवाः स्युर्दिग्दोर्दिक्कास्तैस्तु ताडिताः त्रि-
१४४।३५।२४ वि
ज्याविध्युद्धृता ज्या स्यात्तस्याः कोटयंशकाः स्मृताः
च भू भु उ द भु कु द दिगंशाः
१५० चक्रभूबाहुदिक्काश्च दिग्दोर्दिक्काश्च दिग्लवाः

प्रकारान्तरेण दिगंशानयनम्.

भु ११४।३५।२४ छा
दिग्भुजेनाहता त्रिज्या छायया साज्यका भवेत् १५१
भु उ द दिगंशाः
तस्याः कोटयंशकाः प्रोक्ता दिग्दोर्दिक्कास्तु दिग्लवाः

अथैककेरजदण्डवंशज्ञानम्.

५७।१७।४२
पूज्यासदण्डदज्याऽर्द्धं स्याद्दण्डे चैककेरजम् १५२
५७।१७।४२
वंशदज्यादलं पूज्यभक्तं स्यादेककेरजम् वंशांतश्चै-
१ स्व
ककेरोत्थं केरघ्नं प्रस्फुटं भवेत् १५३.

अथेष्टयंत्रांशदिगंशाभ्यामक्षप्रभानयनम्.

उ द उ द दिगंशाः
सौम्याद्दक्षिणतः सौम्ययाम्याः स्युः स्वस्वदिग्लवाः
पू प पू प
प्राक्पश्चात्सम्मुखाः स्वस्वपूर्वपश्चान्नतोद्भवाः १५४
वि दिगंशाः ११४।३५।२४
दण्डानयनम् विधिघ्ना दिग्लवज्यांशास्त्रिज्या-
प्ता दण्डमुच्यते चक्रभूभुजानयनम्. वर्ग-

---

* त्रिज्यापला ४१२५,२४ पूज्यपला २०६२६२.

अंतर. मू. च.भूभु. वि.
भेदपदंचक्रभूदोः स्याद्दिधिदण्डयोः १५५
५७।१७।४२
दण्डदानयनम्. दण्डपूज्यवधंकेरभक्तंजीवाऽर्द्ध
२ भु.
मुच्यते तद्दिघ्नंज्याभवेत्तस्या बाहुंशा दण्डदांश-
६
काः १५६ स्युस्तेदण्डप्रदांशास्तुतर्कांसाः स्यात्क-
उ द दिगंशाः
लांदिकम् नतंस्वध्रुवदिक्कंचेद्दिग्भागास्तन्नतोद्भवाः
इष्टोत्थदिगंशाः
१५७ इष्टदिग्भागकैस्तुल्याः स्युर्भिन्नास्ते दिगंशकाः
धगोल उ द. द.उ.
तन्नतंघटिकापूर्वमऽन्यभूमेरुदग्गतम् १५८ स्वभ्र
देवभूमौ उ
वश्चस्वमेरुः स्वदिक्स्वभूश्चाऽमरक्षितौ उत्तरःप्रो-
द. दैन्य उ.द. द.उ.
च्यतेचैवंदक्षिणंचाऽसुराऽवनौ १५९ अन्यभूद
१५ उ. द
द्भ्‌तंपंचचन्द्रलिप्ताऽधिकंभवेत् परभूमेरुदिक्कंचे-
६ १८०
त्तन्नतंयत्रतत्रच १६० दण्डदांशकषड्भांशकान्त-
६ उ.द. द.उ.
राच्छेषभागकाः षड्भक्ताः परभूमेरुदिक्काःस्युर्न
घ ६ राशी भुजस्यकी.
तालिप्तकाः १६१ नतनाड्यंगघातांशराशिकोटचं
पूर्णज्या २ उ द
शमौर्विका नेत्रासानतादिक्कं स्याद्दृक्कसौम्यदक्षि-
णम् १६२ केरास्तत्पुरंलोलंज्ञेयमऽत्रविचक्षणैः
५७।१७।४२ शंकु ४।४६।२८।२७
पूज्यकीलोद्भूतकीलगेहंचैवात्र कीर्त्तितम् १६३

४।४६।२८।३०
केरासंतोटकं कीलगेहघ्नपट्टकं भवेत् बाणैर्वाकं
१६
मितं भूपतुल्यं वा कल्पयेद्भुजम् १६४ पट्टकं तु भुजे
क्रां उ द
नैवहृत्वा तत्क्रान्तिदिग्गतम् ज्याकुलं जायते
सद्यहारानयनम्. युक्त्वाकल्पितस्य भुजस्य च
१४४
१६५ कर्णेशंकुकृतिं तस्य मूलं सद्यहरोच्यते-सद्य-
व्यग्रशारानयनम्. ज्याकुलोद्धृतिकसंस्कारं सद्य-
व्यग्रशारंमतम् १६६ सद्यधारानयनम्. सद्य-
१२ ※ ६८७।३२।२४
राहोद्धृतं नृघ्नपूज्यं स्यात्सद्यधारकम् प्राक्कुन्दानयनं.
सद्यव्यग्रेषुणा भक्त्वा लोलं प्राक्कुन्दकोच्यते १६७
शरं
भाज्यानयनम्. सद्यधाराहतं सद्यव्यग्राऽक्षं
भाज्यमुच्यते पलभानयनम्. भाज्यं लोलस-
मं येन त्वधिकाऽल्पभुजेन च १६८ कल्पितात्तद्भुजा-
भु भु + भु +
द्बाहुं कल्पयेत्तु ततस्ततः बाहासन्न भुजासन्नम-
वारंवार
सकृच्चैवमेव हि १६९ तत्प्राक्कुन्दसमं सद्यधारं
भु
येन भुजेन च कल्पितेनैव तद्बाहुस्तद्देशपलभा भवेत् १७०

※ १२ नृघ्न पूज्यस्य ६८७।३२।२४ पिंडफलाः २४७५१४४

यत्रलोलसमं भाज्यं जायते तत्र च स्फुटम् प्राक्कुन्देनो-
भु
न्मितंसद्यधारंस्याद्भोस्समाक्षभा १७१.

दण्डवंशांशानतकलानांदिग्ज्ञानम्.

द उ.
दण्डवंशनतास्तुल्यदिक्काः स्युर्दक्षिणोत्तराः विधिज्ञा-
नम्. विधिस्त्रोच्यते यत्र भागगम्यज्यकादलम् १७२.

अथ विधिचक्रभूभुजदण्डांशानांवासना.

शीर्षोपरिगताकांशंमध्यांऽकंत्वऽत्रकीर्त्तितम् मध्यांऽ
आकांशे
कान्नतयत्रांशस्थाने रवेस्याद्ग्रहस्थलम् १७३ तद्वि-
द्विग्रविधिज्यास्यात् शर
ग्रविधिजीवाया बाणांशप्रमितस्थले तन्मध्यांका
वि. च भूभु.
द ऽधोदेशंविधिमूलस्थलं भवेत् १७४ विधिचक्रकुदो
दण्डांश आकां. अग्रभागस्य ग्र.
र्दण्डभागानांरवेग्रसंयुतेः स्थानंतत्खेचरस्थानंयत्रां
पू प. ऊर्द्धकुंडले ३६०
शस्थानकं भवेत् १७५ प्राक्पश्चिमसूत्रगेचोर्द्धवृत्तेखांश
पू म. पू प.
मिभिर्लवैः अंकितेनिजपूर्वाऽन्यकपालेच तथानते
वि प प.
१७६ तद्विधेर्मूलदेशात्तु पूर्वपश्चिमसम्मुखाः ज्याऽ
भागतुल्या
र्द्धसूत्रांऽशकाश्चैवयत्र दण्डलवोन्मिताः १७७ या-
तत्रचक्रे भूभुजस्यमूलस्थानंस्यात् उ. द.
न्तिचक्रकुबाहोस्तुतत्रमूलस्थलं भवेत् सौम्यदक्षिण

३६०
सूत्रस्थे स्वस्थानस्योर्द्ध्वे कुण्डले १७८ खांगत्र्यंशांऽ
आकाशो विधिमूलस्थानात् द
किते यत्र खे मूलस्थानतो विधेः चक्रभूभुजगोलां-
शास्सम्मुखाश्च व्रजन्ति हि १७९ जीवासूत्रदलांऽशा-
यत्र याति तत्र
स्तु चक्रभूभुजसम्मिताः दंडमूलस्थलं तत्र तद्दण्डा
रम्भकं भवेत् १८० यातशेषेष्टदिननताभ्यां छा-
छायातो नत
रकज्ञानम्. भुक्तभोग्याऽह्न प्रभे वा भातोऽथ यत्र-
नत अन्यमनुष्योक्तं गतशेष दिनकला
भागजम् अन्योक्तवा नतं भुक्तभोग्यघस्रक्षणैर्यु-
पू. प. गत
तम् १८१ प्राक्परे वा कपाले तु भोग्याऽभोग्यदिनक्ष-
दिनार्द्ध
णे कृत्वा नतकलाहीनं प्रस्फुटाऽह्नदलं भवेत् १८२
प्रस्फुटाऽह्नार्द्धस्वव्यक्षाऽह्नार्द्धयोऽरन्तरं चरम्
६
स्यात्लिप्तापूर्वकं हत्वा तत्तर्कैरंऽशकाः स्मृताः १८३
ज्यांशार्द्ध क्रां उ द
स्यात्तेषां गुणभागार्द्धं चारकं क्रान्तिदिग्गतम्

अथेष्टभादिग्भागाभ्यां पलभानयनम्.

१२ १३ १४ १५ १६ अक्षछाया
एकद्वित्रिचतुः पूर्वं कल्पयित्वा पलप्रभाम् १८४ क-
१४४ मू.
ल्पिताऽक्षप्रभावर्गशंकुवर्गयुतेः पदम् स्यान्नित्यत्र-
कर्णं १४४ योग
वणं स्वेष्टभावर्गनरवर्गयोः १८५ ऐक्यमूलं तु विज्ञेयं

भाकर्णपिण्डितोत्तमैः तोटकांऽशकभाकर्णघातंपू-
ज्यांशकोद्धृतम् १८६ कीलमानांशकैराप्तंपक्षमऽत्र
समीरितम् नित्यकर्णाहतंपक्षक्रान्तिदिक्कं भुजंभ
वेत् १८७ तद्बाहुसंस्कृताऽक्षांशदिक्कासाकल्पिता
क्षभा मध्यदोर्जायतेदिग्दोर्दिग्गतं दिग्भुजोन्मितम्
१८८ स्यात्तन्मध्यभुजंयत्रतत्रसारचिताऽक्षभा त-
द्देशपलभाज्ञेयाभिन्नंमध्यभुजंयदा १८९ दिग्भु-
जान्नाऽक्षभातत्रकल्पितासाऽक्षभा भवेत् एवंपुनः
पुनः कृत्वाऽऽनयेत्प्रस्फुटाऽक्षभाम् १९० कल्पि-
ताऽक्षप्रभास्थूलासूक्ष्मासन्नप्रवर्त्तिनी बुद्ध्याऽन्त-
राऽनुपातेनसूक्ष्मास्यात्कल्पिताऽक्षभा १९१ द्वा-
दशोन्मितकीलाऽक्षछायामऽश्वकरोन्मिताम् कल्पयि-
त्वातुतत्कोष्ठैर्युग्मभूपतिसम्मितैः १९२ प्रतिदिग्व्यं
गुलैः पत्रमऽक्षकर्णविनिर्मितम् तत्कोष्ठैः खभतु-
ल्यैर्वासंलिखेत्स्वसुखायच १९३ अग्रावासना.

* पूल्यपला पिंडम् २०६२६२.

अक्षकर्णः आदिफल
इच्छापलश्रुतिश्चाऽन्त्या कफलं तोदकं भवेत्
५७।१७।४२ इच्छाभव फलं
आदिः पूज्योन्नितकर्णं तत्प्राप्तिरपरंपलम् १९४
इच्छा छा कर्णं १२
अन्यवांछातुभाकर्णमपरादिस्तु तन्नरः आप्तिरऽ
क्रां द. उ.
ग्राभिधाक्रान्तिदिग्गतादक्षिणोत्तरा १९५

पलभामूलाग्रस्थानज्ञानम्.

मूलाग्रे पलभायास्तु स्तः स्वव्यक्षनिजस्थलौ

अग्रायाअग्रमूलस्थानज्ञानम्.

अ आकारी ग्र.
अग्रोर्द्धे खेचराऽग्रायाः स्यादिष्टे खेचरस्थलम् १९६
व्योम्नि भू भू
आकाशेऽथाऽवनीगोलेव्यक्षकुण्डलभूस्थले द्दक्
भू
पृथ्वीचक्रपट्टे स्यादऽग्रामूलस्थलं क्षितौ १९७
पलभा पलभाग्रस्थानात्पलभा
अक्षभादिग्ज्ञानम्. स्वाऽक्षाभास्वाऽग्रतोव्य-
देवाशेदं दैत्याशा उ.
क्षसम्मुखासमुदीरिता अग्रादिग्ज्ञानम्.
क्रां उ. द. अ.
क्रान्तिदिक्सम्मुखाव्यक्षात्खेटाऽग्राहीष्टजास्मृता
वि भु
१९८ चक्रभूभुजानयनम्. विधिदिग्भुजयो
छा भु
र्घात मिष्टाभाभाजितंफलम् तच्चदिग्बाहुगोलेतु
च. भू भु
चक्रभूबाहुरुच्यते १९९ नतकलानयनम् चक्र-

भूबाहुवर्गस्यविश्लेषतत्ताद्दिघ्नेः कृतौ कृत्वाशेषपदे-
नघ्नत्रिज्यार्द्धकेरकोद्धृतम् २०० तल्लब्धंज्यादलंज्ञे-
यंतद्द्विघ्नमौर्विकाभवेत् तस्या बाहुलवास्तर्कभ-
क्ताः स्युर्नतलिप्तिकाः २०१ याम्योत्तराक्षांशादि-
क्पलदिक्फलानयनम् चेद्दैत्रचक्रभूबाहुगो-
लैक्यंस्यात्तदान्तरम् दिग्भेदंचेद्युतिंकृत्वाजायते
पलदिक्फलम् २०२ कंटकानयनम् पाता-
सुधारभागघ्नमक्षदिक्फलसंज्ञकम् कंटकंस्या-
दनेनैव धननतज्ञानम् तुल्यमिष्टोत्थकंटकम्
२०३ स्यात्तत्रस्वंनतम् ऋणनतज्ञानम् चेत्स्या-
द्भिन्नंनतमृणम्भवेत् पार्श्वानयनम् अक्षभाग-
ज्यकाऽर्द्धघ्नंकर्द्धकंतुसमुद्धरेत् २०४ पूज्यांशोर्जा-
यतेपार्श्वपलदिक्फलदिग्गतम् बोधकानयनम्
वेत्रपार्श्वांशसंस्कारंसंविधायचतत्कृतौ २०५ के-
दारस्यकृतिंयुक्त्वातन्मूलंबोधकंभवेत् प्रकारान्त-
रेण धनर्णनतज्ञानम् नतलिप्ता धनर्णाः स्युर-

हीने अधिके धिः
नोर्द्धबोधकाद्विधिः २०६ घस्रार्द्धनताभ्यामि-
ध.
ष्टकलानयनम्. तान्धनाख्यान्नतकलान्स्वाऽ
ह्नाऽर्द्धात्परिवर्जितम् कृत्वाहीष्टं भवेल्लिसान्तान्नृणा
३०.
न्स्वाग्नितोनितम् २०७ कृत्वास्वाऽह्नाऽर्द्धतस्त्यक्त्वा
तत्स्वेष्टं व्यक्तमीरितम् स्यात्स्वाऽह्नं स्वस्फुटाऽह्नं
स्यात्स्वव्यक्तं स्वेष्टकं स्फुटम् २०८ इष्टं पूर्वाऽह्नजं
गत अधिक
यातघस्रं लिसादिकं भवेत् स्वाऽह्नाऽर्द्धोर्द्धाऽह्नजं
स्वेष्टं शेषाऽह्नोत्थेष्टमुच्यते २०९ धनर्णनतकाल
पलांश क्रा
ज्ञानम्. स्वव्यक्ताऽह्नाऽधिके घस्रे चाऽक्षांशक्रा-
उ. द. अंतरे ध. ऋ. क्रां
न्तिगोलयोः भेदे स्वर्णे नतकलाः स्युः क्रान्त्यंशाऽ
पलांशयोः द. उ. गोलसाम्ये
क्षभागयोः २१० दिक्साम्ये ता नतकलाः स्युस्सदा
ध.
धनसंज्ञकाः अथेष्टाद्यथोचितेष्टानयनम्.
दिनमानाहृतम् दिनमान
गुप्तघस्राहतस्वेष्टं प्रस्फुटाऽह्नविभाजितम् २११ त-
त्फलं लिप्तिकापूर्वं यथायोग्येष्टमीरितम्

अथ देशादिक्साधनविधिः

पू.
पश्चिमं देशनतम् अन्यस्थानान्निजस्थानं पूर्वे चे-

त्पश्चिमं नतम् २१२ **पूर्वदेशनतम्.** स्वस्थानादपरस्थानं पूर्वं चेत्प्राङ्नतं भवेत् स्वाऽक्षाऽक्षेषान्तरमिवलिप्ताद्यं स्याच्च तन्नतम् २१३ भखेटं चाऽन्यदेशं स्यादऽन्यस्थानपलांशकाः ज्ञेया याम्योत्तराव्यस्ता-स्तद्भखेटाऽपमांशकाः २१४ **देशतोटकज्ञानम्** अन्यस्थानपलांशानां ज्याऽर्द्धं स्यात्तत्र तोटकम् **देशकेरम्.** अत्राऽन्यस्थानलम्बांऽशजीवाऽर्द्धं करकं भवेत् २१५ **ऊर्द्धस्थानान्तरानयनम्.** दशाऽन्तरावेकदिक्कौस्तः पूर्वौ चाऽपरौ यदा देशाऽन्तराऽन्तरं कृत्वास्याऽन्ययोर्देशयोस्तदा २१६ ऊर्द्धस्थानाऽन्तरं ज्ञेयं देशदिक्साधने बुधैः देशान्तरौ भिन्नदिक्कौस्त-स्तयोर्देशयोर्यदा २१७ देशाऽन्तरयुतिं कृत्वा चोर्द्धस्थानाऽन्तरोच्यते. **देशनतानयनम्** ऊर्द्धस्थानाऽन्तरं नाडी पूर्वं प्राक्पश्चिमं नतम् २१८ विज्ञेयं तन्नतकलास्तर्कनिघ्नाश्च भागकाः स्युस्तेषां तु भदोर्भागपूर्वं दण्डप्रदं भवेत् २१९ **देशादण्डानयनम्.**

ज्यार्द्ध ५७।१७।४२
तज्जीवादलभागघ्नकेरकम्भागपूर्वकम् चक्रार्द्धव्या-
सभागासंदण्डम्भागमुखंमतम् २२० देशावंशा-
९० अंतर
नयनम् . दण्डदांशकशून्यांकविश्लेषज्यादलांशा-
५७।१७।४२
काः केरकस्यांऽशकैर्निघ्नास्त्रिज्याखण्डलवोद्धृताः
२२१ लब्धवंशांऽशकाः प्रोक्ता देशादिक्साधनेख-
लु तत्रास्यप्रभादिग्ज्ञानम् . स्वदेशपलभांऽसां-
शलम्बांशाश्चयथोचिताः २२२ देशादिक्साधनाऽ
र्थंतु विज्ञेयाश्चाऽत्रपण्डितैः अतःपूर्वोक्तमार्गेणये-
स्युस्तत्रदिगंऽशकाः २२३ तेऽन्यदेशादिगंऽशाःस्यु
९० वेग.
श्चाऽभ्रदेशजवंभवेत् भूमौदिक्साधनं कृत्वाम-
कुंडल उ * द
स्त्ययन्त्रादिभिर्बुधैः २२४ तद्वृत्तेसौम्ययाम्याच्चह-
ऽन्यदेशादिगंऽशकैः तुल्यस्थलेलिखेदंऽकं तत्केन्द्राद-
दिशायां
ऽकदिग्गतम् २२५ स्यान्नित्यमऽन्यदेशंतुचाऽथ-
राशि न-अ-
भग्रहद्युसणे व्यक्षवृत्तस्वभूवृत्तयोगदेशंतुजायते

* देवांशो दक्षिणाक्षांशास्तु उत्तरक्रांत्यंशाः ज्ञेयाः दैत्यांशो उत्तर पलांशास्तु दक्षिणक्रांतिलवाः ज्ञेयाः पूज्यपल पिंडम् २०६२६२

२२६. प्राक्पश्चात्क्षितिगोलस्थप्राक्पश्चाद्भागके
खलु. इति देशादिक्साधनविधिः

अथस्वेष्टछाययादिकसाधनम्

स्याच्छाऽभात्पृष्ठदिग्लग्नं दिग्बाह्वग्रंतु कुण्डले २२७
दिग्बाहुवर्गभावर्गविश्लेषाद्यत्पदं भवेत् आशाकोटि-
धराज्ञेयाकोणं छायाधरो भवेत् २२८ कोणं व्यास-
दलं ज्ञेयं कोणमत्र श्रवस्भवेत् दोर्जीवार्द्धं भवेद्बाहुः को
टिः कोटि ज्यकादलम् २२९ द्विघ्नं तद्दिग्भुजं कृत्वा
दिग्बाहुज्याधरा भवेत् दिक्कोटिं द्विगुणं कृत्वा दि
क्कोटिज्याधरा भवेत् २३० द्विघ्नस्वेष्टप्रभातुल्यं तद्वृत्त-
व्यासमुच्यते तद्व्यासादुत्क्रमवृत्तं कृत्वा केन्द्रस्थलेन-
रम् २३१ ऊर्द्ध्वस्थाप्येष्टभालग्नदेशे वृत्ते सुलक्षणम्
कृत्वाहीष्टभयात्यक्तं वृत्तं स्याद्गतकुण्डलम् २३२
लक्षणादऽग्रतो वृत्तो भोग्यवृत्तोऽत्र कथ्यते प्राक्कपा-
लोत्थदिग्बाह्वोर्याम्येतद्यातकुंडले २३३ दिग्भुजे प्रा-
क्कपालोत्थे सौम्ये तद्भोग्यकुण्डले कपाले पश्चिमे यो-

म्येदिग्बाहावैन्द्यकुण्डले २३४ दिग्बाहावुत्तरेया-
तवृत्ते परकपालके अर्थात्तद्याम्यदिग्बाहौ पूर्वा-
र्द्धे भुक्तकुण्डले २३५ तद्वृत्तेचापरार्द्धेतु तद्वृत्तेसौ-
म्यदिग्भुजे दिग्बाहुज्याधरां दत्वा तज्जीवाऽर्द्धतो ध्रु-
वाम् २३६ रेखांकेन्द्रं गतां कृत्वा तत्पूर्वाऽपरमुच्यते
तद्दिग्दोर्ज्याधराऽग्रान्तु काष्ठाकोटिज्यकाधराम् २३७
दत्वा तन्मण्डले तस्याश्चाऽर्द्धतः केन्द्रमध्यगां रेखां
याम्योत्तरं ज्ञेयं वृत्तं बधाबुवत्समे २३८

अथ प्रकारान्तरेण दिगंशानयनम्.

चक्रविस्तार दिक्कोट्योर्घातमिष्टभयोद्धृतम् ज्यास्या-
त्तस्यास्तु दोर्भागाः स्युर्दिग्दोर्दिग्दिगंऽशकाः २३९
सौम्यदक्षिणतः सौम्यदक्षिणैः स्वस्व दिग्लवैः शून्यां-
कैः प्राक्परस्थानं स्यात्स्वस्व प्राक्परेनते २४०

अथ दिगंशैर्दिक्साधनम्.

यंत्रं चक्राकृतिं कृत्वा चक्रांशैरंकितं तथा आशांत-
स्य यथा योग्यां पूर्वयाम्यापरोत्तराम् २४१ तत्केन्द्रस्थ

शंकु दिगंशैः उ. द. द.उ.
नरच्छायाव्यस्तैराशाशकोन्मितैः दत्वातत्परिधावाशा
विज्ञेयास्वस्वसम्मुखी २४२ एकांगुलाल्पप्रभा-
ग्र छा
कालेदिगंशाभापरिज्ञानम्. तत्खेचरस्यभायत्र
१२ १ दिगंशा +
द्वादशोन्मितशंकुजा एकाऽल्पाजायते तत्रदिग्भागान
यनायच २४३ अतिसूक्ष्मज्यकाद्यऽर्थंजायतेऽति
दिगंशै छायया भु
परिश्रमम् तत्रातस्ताद्दिगंशैश्चतद्भयादिग्भुजेनच
भू.
२४४ कुर्य्याद्दिक्साधनं नाऽन्यदेशस्याऽपि क्षितेः
दिकसा नकुर्यात् ७ वृत्ते
खलु अथतत्सर्वंवृत्ताख्ययंत्रे तद्व्यक्षकुण्डले
पू. प. पू. प.
२४५ सर्वोच्चस्थानतः पूर्वपश्चिमेप्राक्परेनते नतालि-
६
प्तांगघाताऽंशतुल्यंस्थानेहितहृढम् २४६ दत्वाऽ
क्रां
पक्रमवृत्तस्यतद्व्यक्षस्थानभागकम् ततस्तद्यंत्र-
यंत्रांश कुंडले ग्र. क्रां
भागानांवृत्तंतत्खेचरस्यच २४७ क्रांत्यंशाऽधःस्थ-
क्रां द उ. वृत्ते
लेक्रान्तिवृत्तेदत्वानिजस्थलात् याम्योदक्कुण्डले
पलांश तुल्य-
चस्वव्यक्षदेशान्निजस्थलम् २४८ स्वाऽक्षांशप्रमि-
उ. उ. भू द द भूमौ
तस्थानेसौम्येस्यादुत्तरक्षितौ याम्येयाम्यक्षितौज्ञे-
द उ.
यंयाम्योदक्कुण्डलस्यच २४९ सर्वोच्चस्थानकंतुस्व

१८०
व्यक्षस्वव्यक्षतः खलु खाष्टांशोन्मितस्थाने स्वव्य-
क्षाऽधःस्थलं भवेत् २५० स्वव्यक्षाऽधःस्थलादऽ
पलांश तुल्य उ. द. द. उ.
क्षभागक प्रमितस्थले निजभूमेरु दृग्व्यस्तादिके
उ. द. द. उ. वृत्ते द. उ.
ह्युत्तरदक्षिणे २५१ याम्योदक्कुण्डले याम्यसौम्य
कुंडलस्य
वृत्तोपरिस्थले युक्त्वा यन्त्रांश वृत्तस्य सर्वाऽधो-
भागकं तथा २५२ सर्वोच्चांशस्थलं युक्त्वा स्वस्था-
द. उ.
नाऽधोंऽशकस्थले याम्योदक्कुण्डले तस्मात्तद्यन्त्रां-
पू. प.
शक कुंडलम् २५३ प्राक् पश्चात्स्वकपाले तु दृग्वृ-
दृग्वृत्तस्य
त्ताऽभ्यऽन्तरस्थले यद्भागे याति तद्भागं यावद्दृक्कुण्ड
उ. द.
लस्य तु २५४ सौम्याद्वा दक्षिणाद्येंऽशाः स्युस्ते स्यु
दिगंशाः भू
र्नित्यदिग्लवाः भूमिदिक् साधनञ्चाऽन्यदेशदिक्सा-
दिगंशैः अ.
धनं बुधैः २५५ कर्त्तव्यं नित्यदिग्भागैः खेटानामुक्त
वि १२
वत्खलु विधिकीलवधं यन्त्राऽशज्याऽर्द्धासं तु तत्फ-
छा
लम् २५६ स्यात्स्पष्टभा भवेद्यन्त्रांऽशैरं ऽश
ज्याई वि.
ज्यादलं विधिः सर्वत्रोन्नतयन्त्राऽशाः यन्त्राऽशाः स-
मुदीरिताः २५७ तद्वयस्कुण्डलस्याऽपि सर्वोच्च

स्थलकं बुधैः स्वव्यक्षं प्रोच्यते तस्मात्स्वव्यक्षाद्व्यक्षकु-

एडले २५८ यत्रेष्टेऽपमवृत्तस्य व्यक्षभागस्तु तिष्ठति

तन्नतस्थानकं ज्ञेयं स्वव्यक्षनतदेशयोः २५९ मध्यांश

शाऊर्द्ध्व भागाः स्युस्तेऽगाग्रास्तन्नतं भवेत् यत्राऽपक्र

मवृत्ते तु क्रांत्यंताऽधः स्थलांऽशके २६० इष्टे तिष्ठति यं

त्रांशावृत्तस्तत्र खगस्थलम् स्यात्खेटस्थलतो यत्र भागा

नांकुएडलेंऽशकाः २६१ ये स्युर्निजस्थलांतं तेनतयंत्रल-

वाः स्मृताः नतयंत्रांशजीवाऽर्द्ध भागाविध्यंऽशकाः स्मृ-

ताः २६२ दृष्टिकुएडलपर्य्यन्तं येंऽशायंत्रांऽशकुएडले

स्वेष्टे खगस्थलाद्यंत्र भागास्स्युस्तद्द्रहस्य च २६३

व्यक्षस्थानलवात्क्रान्तिवृत्ते क्रांत्युन्मितस्थले स्याद्या

म्योत्तरदिग्भागेऽपमदिक्कपमांतकम् २६४ स्वस्थाना

द्यंत्र भागानां वृत्ते खांकांशकस्थले नित्यं दृक्कुएडल

स्थानं सर्वत्र समुदीरितम् २६५

---

* क्रां० वृत्ते व्यक्षस्थानांशकात् उत्तरक्रांतौ उत्तरे दक्षिणक्रांतौ दक्षिणे क्रांत्यंशपूर्णस्थाने क्रांत्यंतक स्थानं स्यात्

अथेष्टभादिग्भुजाभ्यांग्रहदर्शनम्.

पू. पू प
दिक्कोटिकेंद्रतः पूर्वसूत्रे पूर्वाऽपराऽक्षजे इष्टे पूर्वाऽपरे
१ र ऊ
दत्वादिक्कोटयग्रेऽकमालिखेत् २६६ चिह्नाद्याम्योत्त-
भु भु
रेदत्वादिग्बाहुंचयथोचितम् दिग्बाहोऽग्रप्रदेशेतुत-
शंकु शंकु
द्दढस्थापयेन्नरम् २६७ केन्द्रकीलाऽग्रयोर्मध्यं सूत्रं
छा कः तुल्यम् पू पः पू
स्याद्भाश्रवोन्मितम् पूर्वपश्चिमयोर्मध्यंपूर्वसूत्रमुदी-
शंकु पश्येत् ग्र
रितम् २६८ केन्द्रकीलाऽग्रयोर्मध्यसूत्रेणालोकयेद्ग्र
हम् आकाशेऽथाऽथवा-जले शंकुंकेन्द्रस्थानेऽभि-
स्थापयेत् भु जलं
विन्यसेत् २६९ दिग्बाहुऽग्रस्थलेतोयंस्थाप्यतच्छं-
जल शंक्वग्रयो ग्र पश्येत्
कुमस्तकात् अम्बुकीलाग्रयोर्मध्यसूत्रेणाऽलोक
जलं
येज्जले. २७० दर्पणंतज्जलस्थानेवोत्तानंस्थाप्यदर्प
शंक्वग्रदर्पणयो ग्रहं पश्येत्
णे कीलाग्रादर्शयोर्मध्यसूत्रेणालोकयेत्तथा २७१

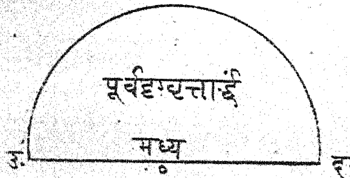
दिगंशयंत्रांशाभ्यांग्रहदर्शनं वा.

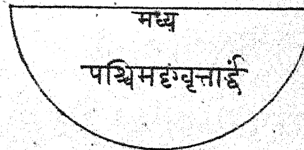
आकाशे दिशायां
वाकपालेयथायोग्येतद्यंत्रांशोन्नतेंऽबरे आशायांदि-
दिगंशोक्तायां ग्र
ग्लवोक्तायांद्रष्टव्यंचैवखेचरम् २७२ दृश्यन्तेनिर्मला
ग्र रात्रौ सू
काशेनिस्तेजाः खेचरा निशि नित्यंतेजोऽन्वितः सूर्यः

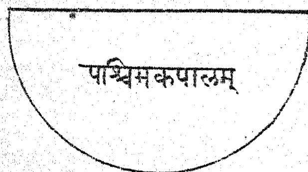
स्वयमेवदिवाकरः २७३

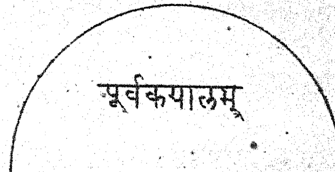
अथार्कादीनांगुसाहोरात्रानयनं व्यावहारिकम्.

मार्ग वक्र जव ६
सावनीयपथा ऽमार्गवेगांऽशांऽगांऽशार्कफलम् लिसा-
धः ऋ ६०
द्यंस्वर्णकिरवांगेदत्वातद्व्यावहारिकम् २७४ गुसा
सू चं मं बु बृ शु श
होरात्रमानंस्याद्व्यादीनांकलादिकम् गुसाहोरात्रा
मार्ग वक्र जव
नयनम्. कुत्रि ३१ घ्नसरलब्धंगचाक्षवेगांशकादिक
ध ऋ ध ऋ
म् २७५ खाष्टचन्द्रो १८० हृतंलब्धंस्वर्णंस्वर्णंघटी

कलादिकम् ६०
सुखम् दत्वाशून्यरसोलिसाद्यंगुसद्युनिशंभवेत्. २७६
१२
इन्दोर्गुसद्युनिशोत्पत्तिः यदिद्वादशभिस्तुल्या
जव चं सू
वेगभागा विधोस्तदा व्यक्षरेरवांगतेचन्द्रेव्यक्षदेशस्थि-
चं चं प्रथमदिने
ता नराः २७७ चन्द्रोदयक्षणेचन्द्रं यत्रपश्यन्तितत्स्थ-

लम् षष्टिलिप्तागतेकालेपुनरागच्छतिध्रुवम् २७८
तत्रैवहीनचन्द्रस्तुतत्कालेतत्रवीक्ष्यते तत्स्थानात्पूर्व
देशेतुभागैर्द्वादशभिर्मितैः २७९ तत्कालेसंस्थित-
स्तत्रकालंयुग्मकलान्वितम् यातंभवतितत्स्थानस्त्वा
गच्छत्युदयस्थले २८० नहिपश्यंतितत्रापिव्यक्तस्था
श्चनरा विधुम्किन्तुतत्स्थानतःपूर्वदेशेचन्द्रस्तुलान्वितः
२८१ तत्रेन्दोर्भुक्तिभागानांलिप्ताः सिद्धोन्मिता गताः
तत्रकलाऽन्तरंज्ञेयंविघटीभिर्युगोन्मितैः २८२ तत्का-
लेस्वोदयस्थानेत्वागच्छत्येवचंद्रमाः अत्रातोऽब्धिप-
लायुक्तयुग्मलिप्ताऽन्वितंतथा २८३ खांगलिप्तोन्मि-
तंज्ञेयंगुप्ताऽहोरात्रकंविधोः भास्करस्योदयात्कालां
द्वितीयाऽर्कोदयक्षणम् २८४ यन्मितंजायतेज्ञेयंतद्बु
धैःसावनंदिनम् तत्सावनंदिनंभानोर्गुप्ताऽहोरात्रकं
भवेत् २८५ भास्करादिजवंसर्वंज्ञेयंसावनघस्रजम्
तिथिनक्षत्रपूर्वाणांपंचांगघटिकाहृताः २८६ साव-
नाऽह्नकलाःखांगभाजिता स्तुयथोचिताः विज्ञेया

ति न यो
स्तिथिनक्षत्रपूर्वाणांलिप्तका बुधैः २८७

अथान्यस्थानपलांशानयनम्.

व्यासजे ३६०
बृहद्विस्तारजे वृत्ते चक्रभागांकिते शुभे संविधाय नि-
जस्थाने पूर्वादिक् साधनं तथा २८८ तत्वाऽन्यस्थान
३६०० परिधि ४५ वा ९०० अधिका
योर्मध्ये भूवृत्ताब्ध्यूर्द्ध्योजनाः यत्र तत्र न कर्त्तव्यमऽ
पलांश +
क्षांशानयनश्रमम् २८९ **अन्यस्थानयंत्रांशानयनम्.** स्वाऽपरस्थानयोर्मध्ययोजनघ्ना अरवेचराः
९०
९००
भक्ता भूवृत्तपादांऽशयोजनैः स्याल्लवादिकम् २९०
९० अंश
तद्विस्तारवांकितस्त्वऽन्यस्थानयंत्रलवाः स्मृताः

अन्यस्थानच्छायानयनम्. दृग्वृत्ताऽन्तर्गतस्याऽ
अंश
न्यस्थानयंत्रलवास्तु ये २९१ लभ्यन्ते अततस्ते भ्यत्रा-
छा क. १२ १४४ छा
भाकर्णं तु यद्भवेत् तद्वर्गाच्छंकुवर्गोनान्मूलंऽमत्र प्रभा
को भु क एकस्यानियमम्
भवेत्. २९२ कोटिबाहुश्रवाणां तु यत्रैक नियम भवेत्.
तृतीय नत्रानयेत्
नहि तत्राऽनुपातेन द्वयोऽरपरमानयेत् २९३ एकाऽ
+ ३
धिक्यलघुत्वेन तत्र चाधिकताऽल्पता भवत्येव त्रयो-
को भुज क
णां तु कोट्यादीनां च निश्चयात् २९४ **दिग्भुजानयनं.**

अन्त्यस्थानम् उ. द.
दूरदर्शकयंत्राद्यैर्दृष्टाकेन्द्रात्परस्थलम् उत्तराद्दक्षि-
णा वृत्तेलभ्यंतेयेदिगंशकाः २९५ तेषांकोटिज्यका-
ज्यार्द्ध यंत्रांशोस्थ छा. ५७।१७।४२ दिगंश
खण्डभागाश्छायांगुलाहताः पूज्यभक्ताश्चदिग्भा-
उ. द.
गदिक्कंतद्दिग्भुजंभवेत् २९६ दिक्कोट्यानयनम्.
दिगंश भु छा ५७।१७।४२
दिग्भागभुजजीवार्द्धभाहतंपूज्यभाजितम् दिक्कोटि
छा
र्दिग्भुजस्याऽत्रजायते अत्रकर्णज्ञानम्. भाभ-
कर्ण दिगंशानां
वेच्छ्रुतिः २९७ चक्रभूभुजानयनम्. दिग्ल
धि ११४।३५।२४ भु
वानांतुकोटिज्याविधिघ्नात्रिज्ययोद्धृता दिग्दोर्दिग्ल
दिगंश उ. द.
वदिक्कंस्याद्भागाद्यंचक्रभूभुजम् २९८ अग्रान-
यनम्. अक्षाभादिग्गतोयत्रदिग्भुजःपलभाऽधि-
पलभा
कः तत्रतद्दिग्भुजेहित्वाद्यऽक्षाभामऽग्रकाभवेत्
२९९ पलभादिग्गताचाऽथपलभादिग्गतोयदा
भु
दिग्भुजस्त्वऽक्षभाऽल्पःस्यादऽक्षभादिग्भुजाऽतरम्
३०० कृत्वातन्निजभूमेरुदिक्काऽग्रास्समुदीरिता नि-
जभूमेरुदक्कंचेद्दिग्भुजंयत्रतत्रतु ३०१ दिग्भुजेऽ
क्षप्रभायुक्त्वास्यादऽग्रामेरुदिग्गता

अथ तोटकानयनम्.

छा क.
कुन्दांशैस्ताडितास्वाऽग्रास्वाऽभाकर्णांगुलोद्धृता ३०२
जायतेतोटकंस्वाऽग्रादिग्गतंभागपूर्वकम्. **भाकर्णानयनम्.** स्यात्तोटकोद्धृताकुन्दनिघ्नाऽग्राभाश्रुतिर्भवेत् ३०३ **कुन्दानयनम्.** अग्रासभाश्रवक्षुण्णतोटकंधारकंमतम् **कान्त्यानयनम्.** तोटकं द्विगुणंकृत्वाज्यास्यात्तस्यास्तुदोर्ल्लवाः ३०४ ज्ञेयास्तोटकदिक्कास्तुकान्त्यंशाःसौम्यदक्षिणाः

अथाहोरात्रज्ञानम्.

षष्टिलिप्तोन्मितंज्ञेयंचक्राहोरात्रसंज्ञकम् ३०५ गुसंस्वेटाहर्निशंस्यात्स्वांगलिप्ताऽधिकोनकम् यत्राऽन्यस्थानयंत्रांशजातभाकर्णतोद्भवैः ३०६ कान्त्यंशैस्संयुतास्वाऽक्षभागकाःस्वांकतोऽधिकाः स्युर्यदातर्हितत्राऽक्षभागान्देशाऽन्तरंतया ३०७ नानये त्तत्रषष्ट्यूर्द्ध्वस्तश्चक्रद्युनिशामिती **अथपुरानयनम्**
१६४१।२१।३०।३०
यन्त्राशज्याहृतंपूज्यवर्गार्द्धंतत्पुरोच्यते ३०८

अथ वंशानयनम्.

नतलिप्तास्तु तर्कघ्ना भागाः प्रोक्ता अपण्डितैः तेषां
राश्युद्भवो बाहुर्यस्तं खण्डप्रदो भवेत् ३०९ तत्कोटि
ज्यादलं केरनिघ्नं पूर्ज्योद्धृतम्फलम् पंचाशल्लिप्तिका
ऽल्पोर्द्धं नतोत्थं भागपूर्वकम् ३१० तत्स्वाऽन्यमेरुदिक्कं
स्यादूर्द्ध्वाऽधोवंशसंज्ञकः

अथ व्यस्तसंस्कारोत्थवेत्र दिग्ज्ञानम्.

वेत्रं चेद्योगसम्भूतं पलदिक्फलतोऽधिकम् ३११
चक्रभूबाहुदिक्कं तु तद्वेत्रं समुदीरितम् पलदिक्फ-
लतोन्यूनं चेद्वेत्रं यत्र तत्र च ३१२ तद्वेत्रं पाण्डितैर्ज्ञेयं
पलदिक्फलदिग्गतम् चेद्वेत्रमऽन्तरोद्भूतं यत्र तत्र
प्रजायते ३१३ अन्तरे चाऽधिदिक्कं तु वेत्रं तत्परिकी-
र्त्तितम् व्यस्तसंस्कारे दिग्ज्ञानं धनर्णज्ञानञ्च.
व्यस्तसंस्कार सम्भूत दिग्ज्ञानं पण्डितोत्तमैः
३१४. कर्त्तव्यं वेत्र वच्चैवं ज्ञानं स्वर्णं सुखं ख-
लु.

अथ चक्रभूबाहुपलदिक्फलाभ्यां व्यस्त-संस्काराद्वेत्रानयनम्.

दिक्साम्ये चक्रभूबाहुपलदिक्फलयोर्यदि ३१५ स्या-
त्तयोरऽन्तरं कृत्वा दिग्भेदे च तयोर्युतिं तद्वेत्रमुच्यते
५७।१७।४२
तोटकानयनम्. वेत्रं कुन्दघ्नपूज्यभाजितम् ३१६
तोटकं जायते वेत्रदिक्कमुत्तरदक्षिणम्

अथान्यस्थानयंत्रांशदिगंशाद्युद्भवतोटकादन्यस्थानस्याक्षांशानयनम्.

कृत्वाऽन्यस्थानयंत्रांशदिग्भागवदनोद्भवम् ३१७ तोट
कं तु यमाऽभ्यस्तं मौर्वीभागमुखा भवेत् तस्या बाहु
लवा ज्ञेयाः सौम्यदक्षिणसंज्ञकाः ३१८ तत्तोटका-
ऽन्यदिक्कास्तु ह्यऽन्यस्थानपलांशकाः व्यक्षदेशोत्तर-
स्थाने स्युर्याम्याश्चाक्षभागकाः ३१९ दक्षिणे व्यक्षदे-
शात्तु सौम्याः स्युः पलभागकाः देशान्तरजात्युत्प-
त्तिः देशान्तरं कलाद्यं तु ज्ञेयं सावनजातिकम् ३२०
खेटानां सावनीयं तु दशाऽन्तरफलं भवेत्

सूत्रानयनम्. लिप्तिकाद्यंनतंत्वऽन्यस्थानयंत्राः
पू प पू प
शकोद्भवम् ३२१ प्राक्पश्चाद्देशजंतत्तु प्राक्पश्चा-
त्सूत्रमुच्यते स्वदेशेदेशांतरज्ञानम् स्वदेशा-
प
त्पश्चिमेमध्यरेखास्याद्यत्रतत्र तु ३२२ प्रोक्तंदेशाऽ-
पू पू
न्तरंपूर्वंस्वस्थानात्पूर्वगातथा मध्यरेखाभवेत्तत्र
प
पश्चाद्देशान्तरंमतम् ३२३ स्वव्यक्षान्मध्यरेखाया
६०
मूलान्तंयोजनास्तुये स्युर्व्यक्षकुण्डलेभूमौतेषष्टि-
३६०० घ
घ्नाश्चभाजिताः ३२४ भूपिण्डयोजनैर्नाडीपूर्वदे-
शान्तरंभवेत्. अन्यस्थानदेशान्तरानयनम्.
पू अधि प
पूर्वदेशाऽन्तरादूर्ध्वंपश्चात्सूत्रंयदाभवेत् ३२५ सू-
प
त्रेदेशाऽन्तरंहित्वाशेषलिप्तोन्मितंतदा पश्चाद्देशा-
पू
न्तरंज्ञेयमऽन्यस्थाने विचक्षणैः ३२६ प्राग्देशान्त-
प
रतोऽल्पंचेत्पश्चात्सूत्रंयदातदा हित्वादेशाऽन्तरेसूत्रं
पू प
तत्प्राग्देशाऽन्तरंभवेत् ३२७ पश्चाद्देशाऽन्तरेपश्चा-
त्सूत्रंयत्रहि जायते सूत्रंदेशाऽन्तरेयुक्त्वास्यात्तद्देशा-
पू पू
ऽन्तरंपरे ३२८ तत्पूर्वाह्वयसूत्रेतुस्यात्प्राग्देशाऽन्तरं

यदि सूत्रदेशाऽन्तरैक्यन्तु पूर्वदेशाऽन्तरं भवेत् ३२९
पश्चाद्देशाऽन्तरं यत्र सूत्रं पूर्वाऽभिधं भवेत् तद्देशाऽन्त-
रतोल्पश्चेत्स्यात्सूत्रं सूत्रसंज्ञकम् ३३० तर्हि देशाऽ
न्तरे हित्वा पश्चाद्देशाऽन्तरं भवेत् ऊर्ध्वं देशान्तराच्चैव
यदि पश्चिमसंज्ञकात् ३३१ सूत्रस्तत्पूर्वसंज्ञश्च सू-
त्रे देशाऽन्तरं तदा हित्वा शेषोन्मितं तत्र पूर्वदेशान्तरं
भवेत् ३३२ **अथ विनागणितदिक्साधनम्.**
अथ दिक्साधनं वच्मि मन्दत्वेन निजस्थले पट्टपूर्वस-
मस्थाने नाच्छायाऽग्रस्थले बुधैः ३३३ कृत्वाऽकत्वं
कनामूलमध्यद्विगुणविस्तृतैः वृत्तयदिच्छया कृत्वा पू-
र्वाऽङ्कितं तथैव च ३३४ संस्थाप्य सततं पश्येत्कपाले
पश्चिमाऽभिधे यस्मिन्नेव क्षणे शंकोराभाग्रं यत्र कुण्डले
३३५ संलगत्येव तत्राऽङ्कं कृत्वा लक्षणयोस्तयोः मध्ये
मौर्व्याकृतिं रेखां दत्वा रेखा दलस्थलात् ३३६ कृत्वा
केन्द्राऽभिगां रेखां तद्याम्योत्तरमुच्यते सौम्यदक्षि-
णयोर्मध्ये जायते पूर्वपश्चिमम् ३३७

अथ स्वदेशान्यदेशयोर्मध्ययोजनानयनम्.

अक्षांश क्रां
अन्यस्थानपलांशास्तुक्रान्त्यंशाः परिकीर्त्तिताः
दिगंशगतः
स्वस्थानाऽदन्यदेशस्तुयद्दिग्भागगतोभवेत् ३३८ १३०५।४।५३
छा.क. *
त्तद्दिग्भागसमुत्पन्नाऽग्राजभाकर्णभाजितम् अर्थ-
भु. यंत्रांशाः
दंज्याभवेत्तस्या बाहुंशा यंत्रभागकाः ३३९ स्युस्ते
भू ३६०० चतुर्थांशः ९०० ९०
षांकोटिभागघ्राः कुपरिध्यंघ्रियोजनाः स्वांकांसा

योजनाः स्वाऽन्यस्थानमध्यगताःस्मृताः ३४०।१७३६

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते

परमसिद्धान्तेत्रिप्रश्नाधिकारोदशमः १०

अथ यंत्रांशपरिलेखम्.

मंडले भु
निजभूमेरुस्वव्यक्षमध्येक्षांशज्यकादलम् दोःसंज्ञं
धार ५७।१७।४२
प्रोच्यतेकुन्दंकोटिसंज्ञकमीरितम् १ कर्णपूज्यमितं
भू
ज्ञेयंतेव्यस्तेभुजकोटिके स्वपृथ्वीमेरुस्वव्यक्षाऽधो-
स्यानव्यक्षकाऽन्तरे २ विज्ञेयेलऽयस्वव्यक्षाऽधो-

---

* अर्थद पिंडपलाः ४९५०२९३

व्यक्षस्थानतस्तथाऽन्यभूमेरुपर्य्यन्तं ते ज्ञेये ह्यवि
लोमके ३ स्वव्यक्षाऽपरभूमेरुमध्ये ते विपरीतके दोः
कोटिसंज्ञके ज्ञेये वृत्ते तन्व्यासतः सदा ४ याम्यसौम्यो
र्ध्वसंस्थे तु कुण्डले ऽक्षांशकोन्मिते देशे स्वव्यक्षतश्च स्व
भूमेरुध्रुवसम्मुखे ५ तन्नरस्योर्ध्वसंस्थस्य मस्तकाऽ
ग्रस्थलोच्यते काश्यपीगर्भदेशे तु स्वाऽध्र्यऽग्रस्थान
मुच्यते ६ अंघ्रिमस्तकयोर्मध्ये कोटिः पूज्यमिता भ-
वेत् दृग्वृत्तव्यक्षदृग्वृत्तभेदं यत्कोटिरूपकम् ७ च-
रलिसरसाव्यासभागदोर्मौर्विकादलम् तत्क्रान्ति-
स्याज्जक्रान्तिदिग्गतं चारकं मतम् ८ भूगर्भं ह्यखिलवृ-
त्तानां सर्वेषां केन्द्रमुच्यते काश्यपीगर्भतः कोटिरूपं
चारकसम्मितम् ९ स्यादधोर्ध्वमुखं स्वाऽन्यभूमे-
रुध्रुवसम्मुखम् मूलतच्चारकस्यैव भूगर्भस्थानगं
मतम् १० भूगर्भात्स्वखनाकोटिः पूज्यभागमिता
भवेत् अत्र तद्व्यक्षना कोटिः कीर्त्तिता ह्यऽनुपात-

---

* स्वव्यक्षाधो देशाव्यक्षस्थानस्व मेरुस्थान योरन्तस्थाने विज्ञेये.

५७।१७।४२
दा ११ व्यक्षनाकोटिमूलात्तु स्वोर्ह्वाऽधश्चारकोन्मि
११४।३५।२४
ते ऊर्द्ध्वाधोदेशकेचक्रविष्कम्भेकोटिरूपके १२ शु-
५७।१७।४२ शिरं
एडकाऽग्रस्थलंप्रोक्तंव्यक्षनाकोटिमस्तकात् शुण्डाऽ
१५
ग्रस्थानपर्य्यन्तंविश्लेषंशुण्डमुच्यते १३ पंचभू घटि-
स्वपर स्वावयमेरुकं
काऽल्पोर्द्ध्वंतन्नतंस्वाऽन्यमेरुकम् विज्ञेयंचोन्नतं तत्-
स्वापरमेरुकं
वृत्तदंशाचतथामतम् १४ तन्नतस्यकलास्तर्कताडि
भुज ९०
तास्तेंऽशकाःस्मृताः यत्तेषांशशिदोर्भागहीनखांकां-
ज्या ज्यार्द्ध नत
शजंगुणम् १५ जायतेतद्दलंप्रोक्तंनिम्नकोटिज्यका
ज्यार्द्ध द उ नत नत ज्यार्द्ध
दलम् याम्योदङ्नतदिङ्निम्नकोटिज्यादलसंस्कृतम् १६
शर *
चारकंप्रोच्यतेह्यत्रव्यग्रमार्गणसंज्ञकम् दंडद-
नतभुजज्याचाशरं
ज्याशरपंचभूलिसाऽल्पनतोद्भवम् १७ नातेषुर्जायते
१५ नतभुजज्याशरं बाणं
पंचक्ष्मौकलाऽधिनतंयदा तदातद्दडदज्यायाः सायकं
११४।३५।२४
चारं
चक्रविस्तृतौ १८ हित्वातज्जायतेनातबाणस्तंनात्य-
शरं शर
मार्गणं संहित्वाशुण्डकेशेषंव्यग्रेषुस्तत्रतद्भवेत् १९

---

* तर्कघ्नेनतकलांशानांराशिकोटयंशज्यार्द्धभूज्ये ५७।१७।४२
हित्वानतदोर्ज्याशिरंस्यात्.

५७।१७।४२ बाण ५७।१७।४२
पूज्येव्यग्रशरंचेत्स्यात्केरकेच्छेदकोभवेत् तत्पूज्येचे-
कुंदे
द्भवेच्छेदोदृक्कोटिर्धारिकेभवेत् २० अत्रैवोन्नतयंत्रां-
२
शज्याऽर्द्धंदृक्कोटिरुच्यते दृक्कोटिंद्विगुणांकृत्वास्याज्ज्या
भु ग्र
तस्यास्तुदोर्लवाः २१ ज्ञेयाउन्नतयंत्रांशास्तत्रवेटस्य
यंत्रांशज्यार्द्धं ५७।१७।४२ वृ ३२८२।४३।१ मू
दिनोद्भवाः तत्रदृक्कोटिवर्गोनात्पूज्यवर्गाच्चयत्पदम्
विधिः
२२ तद्विधिर्नतयंत्रांशज्याऽर्द्धंदृग्दण्डउच्यते दृक्को-
शंकौ छा
टौयदिदृग्दण्डःस्यात्तदास्यान्नरप्रभा २३ दृक्कोटौ
५७।१७।४२ शंकौ १२ कर्ण कर्ण
लभ्यतेपूज्यंचेत्तदा तन्नरश्रवं दृग्दण्डेचेच्छ्रवपू-
५७।१७।४२ छा भुजे छा कर्ण ज्यार्द्धं
ज्यंभाभुजेभाश्रवंभवेत् २४ यंत्रांशज्यादलंकुन्देचे-
५७।१७।४२ ५७।१७।४२
त्पूज्येछेदकोभवेत् लभ्यतेछेदकः केरचेत्पूज्येव्यग्रमा-
शर बाण शर
र्गणः २५ हित्वाव्यग्रशरंशुण्डेशेषंनात्येषुरुच्यते
शर भु ६
नात्यबाणोत्थदोर्भागांऽगांऽशकंतत्कलादिकम् २६
१५ ५७।१७।४२
स्वेष्टेपञ्चेन्दुलिप्ताऽल्पंस्वोर्द्ध्वगंतन्नतंभवेत् यदिपूज्या-
शरं शर ५७।१७।४२
धिकंनात्यबाणंयत्रभवेत्तदा २७ नात्येषौतत्रपूज्य
ज्यार्द्धं २
तुहित्वाकोटिज्यकादलम् स्याद्द्विघ्नंतद्भवेत्कोटिजीवा-
चाप द्विघ्नभुज ६
तस्यास्तुकार्मुकम् २८ यद्भवेत्तद्दलांशानांषष्ठांशं

तिथिभिः कलैः युक्त्वापंचेन्दुलिसोर्द्धं चस्वाऽधोगक-

लादिकम् २९ स्यान्नतं स्वेष्टकालेऽस्याऽह्नेऽत्रस्वनतं

भवेत् पूर्णकार्मुकयोरेव वृत्तखण्डकयोस्तयोः ३०

संयोगस्थानकं ज्ञेयं संधिदेशं तु पण्डितैः तत्संधिस्थान-

तस्त्वऽन्यकुण्डलाऽर्द्धदलेस्थिताः ३१ स्युर्येऽशास्तेऽ

शकाश्चादि वृत्तखण्ड भुजस्यच भागजातिसंमाः प्रो-

क्ताः स्युस्तेऽशास्संधिदेशजाः ३२ चक्रविस्तारख-

ण्डोर्द्धं यत्रनात्सशार भवेत् तत्रपूज्योननात्याऽक्षको-

टिज्याऽर्द्ध सुदीरितम् ३३ तत्संधिस्थानजाऽशानां

दोर्जीवाऽर्द्धं चकीर्त्तितम् ज्ञेयं ग्रहस्थलसंधिदेशजाऽ

शाऽतदेशकम् ३४ तन्नात्येषुजदोर्भागदेशं ज्ञेयं ग्रह

स्थलम् ३५ आदिवृत्ताऽर्द्धदोर्मूलखेटदेशान्तरांश-

काः तर्कास्तेऽत्र विज्ञेयास्तत्खेटनतालिसकाः ३६

कथयाम्यऽत्रदेवाऽशभूसंस्थानायदुत्तरात् तद्धैत्या-

ऽशकभूस्थानां विज्ञेयं खलु दक्षिणात् ३७ निजहग्वृ-

त्तपट्टस्ययद्धवेदुत्तरस्थलम् तद्वत्क्षस्थान संस्था-

उ द उ याम्यान्तर
नाडीवृत्तस्योत्तरस्थलात् ३८ याम्यसौम्यस्थलस्थो-
वृत्तास्य पलांश अधोभाग
र्द्धकुण्डलेऽक्षांशकोन्मिते स्थानेलगतितत्रैवयोगस्थान
ऊर्द्धरूपमाकाशाभिमुखं
मुदीरितम् ३९ तद्योगस्थानतोमेरुदण्डान्तकोटिरूप-
ज्यार्द्ध
कम् भेदमक्षांशमौर्व्यर्द्धतुल्यंतत्समुदीरितम् ४० यो-
५७।१७।४२ ५७।१७।४२
गभूगर्भयोर्मध्येकर्णवित्रकुलंभवेत् तत्पूज्यप्रमितं
ज्यार्द्ध
चाऽथह्यऽक्षांशज्यादलोन्मिते ४१ भूमिगर्भादधो-
द उ
देशेऽथः स्याल्लम्बरूपकः याम्योदग्गर्भसूत्रंतुमेरुदण्ड
मुदीरितम् ४२ अथयोगान्तरंमेरुदण्डाधोदेशगंभु-
ज्यार्द्ध
जम् तल्लम्बांशज्याकाखण्डतुल्यंधारकमुच्यते ४३
धारतोटकयोरऽन्तरज्ञेयंतुल्यकुलंबुधैः धारकेऽक्षांशक-
नर अक्षछाया शंकौ
ज्याऽर्द्ध चेत्कुकोपलभाभवेत् ४४ चेद्धवेत्तन्नरस्साभा-
कुज्यार्द्ध कुज्यार्द्ध
तोटकेकर्द्धकंभवेत् कर्द्धकंकुज्यकाखण्डस्याद्युज्या-
कुंड ५७।१७।४२
र्द्धचकेरकम् ४५ धारेचेत्पूज्यवत्रः स्यात्तद्वत्स्तोटके
ज्यार्द्ध
भवेत् कुन्देऽक्षांशज्यकाखण्डकर्द्धकंयदिलभ्यते ४६
कुज्यार्द्ध उ
तोटकेकर्द्धकंतार्द्धकोटिरूपंचलभ्यते सौम्याऽर्द्ध
वृत्तपट्टाख्येमेरुदण्डादऽधःस्थले ४७ यद्भवेदनु-

पातश्चयाम्याऽर्द्धे वृत्तपट्टके मेरुदण्डोर्द्ध देशेतुतद्ध
वेदऽनुपातकः ४८ स्वाऽक्रांऽपक्रमके पूर्वदेशेस्यात्तद्ग्र-
होदयम् तत्कुजाह्वयवृत्तस्ययद्भागोदक्षिणोत्तरे
४९ तत्खेटाऽपक्रमस्थाने संलगत्येव तत्स्थलम् तत्खे-
टस्योदयस्थानं विज्ञेयं पण्डितोत्तमैः ५० एवमस्त
स्थलंज्ञेयंतस्यतत्पश्चिमेकुजे प्रस्फुटाऽपक्रमंया-
म्यंत्यक्त्वायात्युत्तरापमे ५१ यद्दिने यत्क्षणे खेट
स्तद्दिने तत्क्षणे खगः देवानां दर्शनं याति दृग्वृत्ते प्रस्फु-
टेऽशके ५२ दृग्वृत्ते प्रस्फुटे भागे लोपं याति सुरद्वि-
षाम् त्यक्त्वा सौम्याऽपमं याति चेद्याम्याऽपक्रमे त-
था ५३ दर्शनं याति दैत्यानां तद्दृग्वृत्तेंऽशके स्फुटे
तल्लोपं याति देवानां स्फुटेंऽशे दृष्टिकुण्डले ५४ क्रा-
न्तिभागोनरवां कांशज्याऽर्द्धे केरकमुच्यते शून्यांऽप-
क्रमजं केरं पूज्यांशप्रमितं भवेत् ५५ तत्क्रान्तिस्था-
नतः केरं याम्योदग्गर्भसूत्रगम् व्यक्षकुण्डलविस्ता-
रखण्डजातिसमं मतम् ५६ क्रान्तिस्थानोर्द्धवृत्त

पू. प.
स्यव्यासार्द्धं तत्समीरितम् पूर्वपश्चिमसंस्थोर्द्ध-
पू. प. पू. प.
कुण्डले तन्नतद्वये ५७ प्राक्पश्चात्संस्थितात्सूत्रा
११४।३५।२४ १५ १५
च्चक्रव्यासमितात्तथा तिथ्यंशत्याऽधिनतोद्भूतोद्द
१५ऽत्या१५ऽधिका
ण्डदाद्या भुजज्यका ५८ स्याद्दृर्द्धाऽधःस्थिता ज्ञेया
नशंकुरूपा भुजरूपा २ ज्यार्द्ध
दण्डरूपा च सा बुधैः दण्डदोनत्रिभांशज्याखण्ड-
शंकुरूपकम् आकाशः अधःसन्मु १५
वंशस्वरूपकम् ५९ व्योमाधःसन्मुखं पंचचन्द्रा-
१५ उ. द.
त्याधिनतोद्भवम् तत्संस्कारनिमित्तं तु सौम्यदक्षिण
पू. प.
कं क्रमात् ६० तत्पूर्वापरसंस्थोर्द्ध्वकुण्डले देवभागके
उ. द.
सौम्यदक्षिणकं व्यस्तं दैत्यांशे भूदले भवेत् ६१
५७।१७।४२ भु. ज्यार्द्ध
पूज्ये तन्नतजं दोर्ज्याखण्डकं यदि लभ्यते केरके लभ्य-
५७।१७।४२
ते दण्डं तर्हि तद्भागपूर्वकम् ६२ लभ्यते नतजं पूज्ये को-
ज्यार्द्ध उ.
टिज्याखण्डकं यदा केरके लभ्यते वंशमुक्तवत्सौम्य-
द. भू.
दक्षिणम् ६३ काश्यपीगर्भसंस्थाच्च पट्टचक्राह्वया-
त्तथा तदधःस्थानगं कोटिरूपं तद्वंशरूपकम् ६४
उ. क्रां. उ.
उत्तराऽपक्रमे सौम्यं संस्काराऽर्थमधोमुखम् वि-
द. क्रां आकाश
ज्ञेयं कुर्द्दकं याम्याऽपक्रमेम्बरसन्मुखम् ६५ भूमि-

गर्भस्थितात्पदृचक्राख्यादूर्द्ध्वदेशगम् ज्ञेयंतत्क-
र्द्दकंयाम्यंतत्संस्कारनिमित्तकम् ६६ देवांशोभूदले
चाऽयंदैत्यांशःकाऽयपीदले सौम्यदक्षिणक्रान्त्युत्थ-
मश्राधोभिमुखंभवेत् ६७ तदंशांप्रस्फुटंज्ञेयंवंशं
कर्द्दकसंस्कृतम् निजमध्याऽह्नकालेतुस्वाऽऋां-
ऽपक्रमवासरे ६८ स्वव्यक्षोपरिगःखेटोविज्ञेयःप-
ण्डितोत्तमैः तत्रस्वाऽह्नाऽर्द्धकालेतुक्रान्तिःशून्याऽ
धिकायदि ६९ तदक्षासन्नदेशोर्द्ध्वदेशगःखेच-
रोभवेत् व्यक्षोर्द्ध्वस्थलभूगर्भभेदःस्यादंशरूपकः
७० कंटकःपूज्यतुल्योऽथचस्वशीर्षोर्द्ध्वदेशकात् व्य-
क्षदेशोपरिस्थानंयावत्तच्चापरूपकम् ७१ ज्ञेयमऽ
क्षांशकैस्तुल्यंतन्नताऽशकजातिकम् अक्षांऽशा-
ज्योऽद्भवंबाणंपूज्याख्ये परिवर्जितम् ७२ कृत्वा
लम्बभुजज्याऽर्द्धधारकंतदुदीरितम् दृक्चक्रे कर्ण-
रूपंतुतुल्यमेवहिदृश्यते ७३ व्यक्षदेशनिवासीनां
दृग्वृत्तंजायतेसमम् व्यक्षेमस्तककोटिस्तज्ज्ञेया

५७।१७।४२
पूज्यसमाबुधैः ७४ व्यक्षाऽन्यस्थानसंस्थानां कर्णत्वं
व्यक्षमस्तके कोटिः
यातिसाखलु कटकंचाऽपि विज्ञेयं भागाद्यं कर्णजाति-
ज्यार्द्ध भु
कम् ७५ अक्षांशज्यादलं याति बाहुत्वंचनिजस्थ-
भु
लात् तत्रलम्बांऽशदोर्ज्याऽर्द्धं कोटिसंज्ञकमीरितम्
७६ निजदृग्वृत्तचक्रं तु पातवेत्र कुलं मतम् प्रत्यक्षे
भूमेः
स्वस्थलं भूमेरुपरिस्थंचमन्यते ७७ अतस्तल्लम्बजी-
वाऽर्द्धं कर्णत्वं परिगच्छति पातंतत्र भुजत्वंच याति
कुदृक् भु
पातंच धारके ७८ लभ्यते यदि दोः संज्ञं कटके पल-
भुज भु भु
दिक्फलम् दोः संज्ञं लभ्यते पातचक्र भू भुजजातिकं
७९ पलभादिग्गतंचाऽथ पलदिक्फलवेत्रयोः सं-
भु
स्कारंचक्र भूवाहु संज्ञकं तदुदीरितम् ८० तत्रतुल्य
प्र पू प.
स्थलेस्वेष्टकुण्डले तद्ग्रहस्यतु प्राक्पश्चात्संस्थिता-
द उ +
त्सूत्रात्तद्याम्योत्तरपक्षके ८१ तिर्य्यग्ज्याऽर्द्धसमा
भु
कारंस्तत्र कुण्डलमध्यगम् चक्र भूदोर्लवैस्तुल्यं वि-
भुज्य दृग्लंवो भुग्रस्यातात्
भु
ज्ञेयंचक्र भूभुजम् ८२ तत्रचक्र कुदोर्वृत्तसंयोग
स्थानतोऽन्तरम् यद्भवेच्चक्रकेन्द्रान्तं तद्विधिः स-

मुदीरितः ८३ तद्विधिःकर्णरूपश्चस्यात्तच्चक्रा
व्यासः भु वि
र्द्धविस्तृतिः नतयंत्रांशदोर्ज्यार्द्धं विज्ञेयंविधिसंज्ञकम्
ग्र ज्यार्द्ध वि
८४ खेटयंत्रांऽशकोटिज्याखण्डस्तद्विधिरुच्यते
१५ वि
बोधकोत्पत्तिः पंचभूनतलिसोत्थविधिस्तद्बोध-
कोच्यते ८५ ज्यार्द्ध **पार्श्ववासना.**
५।७।१७।४२
चेत्पूज्यैक्षांशमौर्व्यर्द्धं कर्द्धं के पार्श्वकं भवेत् तत्पा-
र्श्वंपलभादिक्कं वेत्रपातकुलं भवेत् ८६ दण्डस्त-
भु भु
ज्जायतेकोटिः स्याद्बाहुश्चक्रभूभुजः चक्रभूभुज-
पू प
प्राक्पश्चात्सूत्रसंयोगकस्थलात् ८७ केन्द्राऽन्तं
२ वि
विवरंदण्डं विज्ञेयंगणकोत्तमैः द्विघ्नविध्यंशकाऽभ्य-
४५०८८ १५६२५
स्ताः सप्ताष्टाभ्राकसागराः ८८ तत्वषड्भुहृताइ-
ष्टचक्रांशाः समुदीरिताः तत्कीलांऽशकुलं ज्ञेयंदि-
भु शंकुभाग
ग्भुजंस्वेष्टवृत्तजम् ८९ छायाशंकुशजातिः स्यादऽ
भु
ग्राचाऽप्यऽक्षभातथा चक्रभूभुजसंज्ञंतुज्ञेयमंऽश-
१ राशि
कुलंतथा ९० स्वस्थानंव्यक्षसंस्थानामेकभारम्भ
पू मुख
मुच्यते ततःप्राग्वदनंव्यक्षेह्येकभांशान्तकस्थलम्

२ राशि ३ राशि १ राशि
९१ स्यादेवं द्विभदेशांचततस्तद्वत्रिभस्यलम् एकद्वि-
२रा· ३रा· क्रां
त्रिभजक्रान्तिभागोत्थेस्वस्वकेरके ९२ दण्डवन्मौ-
ज्या १रा·२रा· ३रा· ३रा·
र्विका स्वस्वचैकद्वित्रिभजायदि स्यात्तदात्रिभजेके-
भु ६
रे स्वस्वेष्टज्याप्रजायते ९३ तस्या बाहुंशकांगांशां
स्वस्वांत घटिकाः स्मृताः शून्यमऽन्त्यकलारव्यं स्यांदे-
१रा·
कभस्यादिराशिजम् ९४ स्वस्वपूर्वाऽन्तलिसोनास्व-
१ रा·२ रा·३ रा·
स्वाऽन्त घटिकाक्रमात् एकद्वित्रिभसंरव्यानां मानं
४रा·५।६
व्यक्षस्थले भवेत् ९५ वेदपंचांगराशीनांतन्मानं व्यु
७रा·
त्क्रमाद्भवेत् स्यात्ततश्चोत्क्रमान्मानं तद्वयक्षेनगंभा.
त्तथा ९६ स्वस्वदेशाचरेणैवस्वस्वराश्युद्भवेनच त-
त्तुल्येनैवकालेन भेदेनोनयुतेनच ९७ तत्तत्त्वव्यक्षदे-
पू
शोक्तराशिमानाऽन्त भागकः स्वस्वदेशजदृग्वृत्तेप्रा-
प·
क्पश्चा क्षितिजस्थले ९८ व्यक्षाऽन्यस्थानसंस्था-
नांप्राप्यतेचोदयाऽस्तकम् ततस्तच्चरखण्डैस्तैर्व्य-
१रा·२रा·३रा·
क्षदेशोदयाऽभिधाः ९९ एकद्वित्रिभजैर्ज्ञेयाः क्रम-
व्यक्षोदयेषु चरखं च·खं च·खं चरखं क्रम उत्क·
म·क्रम ऊ·
स्यैश्चोत्क्रमस्थितैः युग्मधाहीनयुग्युक्तहीनाः स्वस्व

लम्बोदयाः स्यु

स्थलोदयाः १०० विषुवन्मण्डलस्तुल्यमण्डलोन्मंड-
लोच्यते मेषपूर्वकराशीनां तत्स्थानोन्मण्डलोदितः
१०१ शून्यंराशिजवं यस्माद्राशयः स्वस्थलेस्थिताः
स्युस्तत्प्रवहवायोस्तुवेगस्यैवबलेनच १०२ पश्चिमा
ऽभिमुखं यान्तितेनित्यंस्थानरूपकाः सूर्य्याद्याः
खेचरा बिम्बरूपाश्चैवजवान्विताः १०३ यतस्तत्क्रा
न्तिवायोस्तु नित्यमेववशंगताः स्युःस्वस्वाऽपक्रम-
स्थाने तेततोयान्ति निश्चयात् १०४ स्युस्तेप्रवहवायो
स्तु क्रान्तयश्चवशंगताः तेपश्चात्सन्मुखं यान्ति स-
ग्रहाश्चततोऽपमाः १०५ व्यक्तदेशोदयास्तस्मात्स्वस्व-
देशोदयास्तथा फलोपजीवकैः पूर्वैस्तत्फलार्थंप्रक-
ल्पिताः १०६ यथातन्मेष भारम्भस्थानंतन्तुल्यमण्ड-
ले स्वाह्नाऽर्द्धेऽनतयाति मध्याऽह्नस्थानकरवलु १०७
पंचालिसनतेतन्तुस्वाऽह्नाऽर्द्धस्थानतस्तथा एकभ-
स्याऽन्तरे पूर्वपश्चिमेतुल्यमण्डले १०८ यात्येवं या-
न्तितेसर्वेराशयोऽह्नदलस्थलम् स्वस्वघस्त्रदलेत-

दशमं
स्मान्नतिलम्बनसाधने ।१०९। निर्मितं मध्यमं लिष्टेतन्नांतां-
द उ.
शफलायच नैवतन्नियमं गोले दक्षिणोत्तरसंज्ञके ११०
नक्ष.
स्वस्वराशिसमुत्पन्नैस्ताराणां मण्डपञ्जरे यतः स्वस्वाः
क्रां आकाशे
पमोद्भूतदेशानामडलिचाऽम्बरे १११ ततस्तेराशयो
१ नक्ष. क्रां
मेषपूर्वकाः स्वाऽपमस्थले नैवयान्ति ततस्तत्रव्यस्तदेशो
दयोद्भवम् ११२ स्वस्थानोदयजं चैव स्थूलं तद्दशमं भवे-
१० २
त् मध्यमं दशमं लग्नं स्याल्लग्नं तत्त्रिभोनितम् ११३।१०८९

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते परम-
सिद्धान्ते यन्त्रांशपरिलेखाधिकार एकादशः ११

चं २ १३७५।४।५३ कर्ण * शंकु
इन्दोः केरोद्धृतं द्वाभमर्थं कर्णमुच्यते कर्णनावर्ग-
अंतर चं.फलभा चं क्रां
योर्भेदमूलं चन्द्राऽक्षभा भवेत् १ चन्द्रस्याऽपक्रमांशा-
द.उ. उ.द. पलांशाः
स्तु याम्यसौम्या विपर्ययात् ज्ञेयाश्चाक्षांशकास्तत्र चे-
सू चं पूर्वार्द्धः चं ऽल्पः सू
त्सूर्यश्चन्द्रतोऽधिकः २ प्राक्कपालोदितश्चन्द्राद्गूनः सूर्यो

---

* शंकु १२ अभ्यासार्द्धांशाः पूज्यांशा ६८७।३२।२६।३० अर्थदा-
र्द्धांशा ६८७।३२।२६।३० तत्फलापिंडम् २४७५१४४
वा. २४७५१४६

पराह्नः सू चं ६
परःस्मृतः सूर्यचन्द्रान्तरस्यांऽशास्तर्कोना घटिका-
नत. क्रां सू
दिकम् ३ स्वाऽह्नार्द्धेष्टान्तरंज्ञेयंक्रान्तिः स्याद्भास्क-
क्रां·क्रां· स्यात् पू चं प·
राऽपमः प्राग्वच्छृंगोन्नताविन्दोः प्राक्कपालदिगंशा-
द· ९० उ २७०
काः ४ याम्याः खग्रहतोहीनाः सौम्याः खाग्वकराऽ
प· द· दिगंशा ९०
न्विताः कपालेपश्चिमेयाम्या दिग्भागाः खग्रहान्वि
उ· २७० हीना चं. पूर्वदिगंशकाः
ताः ५ सौम्याः शून्यभतोनास्तेस्युश्चेन्द्रोः प्राग्दिगंश-
स्युः गता
काः कृष्णेभोग्यासितेयाताग्राह्या स्यऽत्रतिथिर्बुधैः
चं· बिंबव्यासांगुलः गुणितः १५
६ चंद्रव्यासांगुलक्षुण्णापञ्चाब्धैर्विहृतातिथिः ल-
चं व्यास
ब्धंश्वेतांऽगुलाइन्दोःशृंगयोर्मूलविस्तृतिः ७ स्यान्त-
सू किरणसङ्घ·हांश चं ·भोग
तसूर्यांऽशुवृन्दाशस्याच्चन्द्रांऽधोलवेगतम् पत्रेस्फ
३६०
समपट्टेवापत्रवद्भूतलेऽथवा ८ चक्रांशैरंकितंवृत्त-
चं· बिंबव्यासांगुल पू द प उ.
मिन्दुव्यासांगुलाद्ध्रुवम् कृत्वाचतुर्द्दिशंतस्यमध्येकेन्द्रं
चं पूर्वदिगंश
समालिखेत् ९ इन्दोः प्राग्दिग्लवस्थानेवृत्तेश्वेतांऽ
चिह्न
कमालिखेत् श्वेतांऽकव्यस्तकाष्ठायांवृत्तेकृष्णांऽ
९०
कमालिखेत् १० श्वेतांऽकादुभयत्रैववृत्तेशून्यनवां-
शकैः अन्द्ध्रिख्यंलांछनंकृत्वाश्वेतांऽकाद्व्याससूत्रगम्

श्वेतां तुल्य
११ सूत्ररेखोच्यते श्वेतलक्षणात्तसिताङ्गुलैः सम्मितं
चं
व्यासस्त्रेऽकं कृत्वा संधिस्थलोच्यते १२ चन्द्रव्यासां
बाणं
ऽगुलाऽर्द्धेतु हित्वा श्वेतांऽगुलानिह शेषं शृंगोन्नताऽवक्षं
चं. विम्बव्यासार्द्धांगु.
विज्ञेयं गणकोत्तमैः १३ ग्लौव्यासाऽर्द्धांऽगुलानांतु वर्गं
शरयुक्त ऽर्द्ध शरयुक्तं ऽर्द्ध
बाणोद्धृतफलम् बाणाढ्यंतद्दलंतत्र परिकारमितिर्भ-
वेत् १४ संधितः केन्द्रपर्य्यन्तं रेखांकृत्वाऽत्र पंडितैः
तां केन्द्राऽर्द्धयित्वाऽग्रे रेखांतत्सूत्रमुच्यते १५ दत्वाऽ
ग्रंपरिकारस्य संधौ मूलंतु विन्यसेत् तत्सूत्रेपरिकारे-
\+ २
णततस्त वृत्तमालिखेत् १६ ततः शृंगद्वयोकारंतच्छ्वे
उ. द. पू. प.
तांऽकस्थले भवेत् यस्यांदिश्यऽधिकं शृंगं पूर्वाद्वापश्चि-
उ. द.
मात्तथा १७ तस्यांदिश्युत्तरेकिम्वायाम्ये शृंगोन्नतिं
पू. प.
वदेत् पूर्वाऽपरार्द्धयोर्मध्ये पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः १८
२ चं चं. विंबव्यासां
श्वेतं शृंगद्वयोकारमिन्दोः शृंगोन्नतिर्भवेत् चंद्रव्या-
सांऽगुलाऽर्द्धेर्द्धे श्वेतं यत्र हि जायते १९ कृष्णशृंग
२ चं. विंबव्यासाः
द्वयंतत्र विज्ञेयं कृष्णलक्षणात् चन्द्रव्यासांऽगुलाऽ
चं. विंबव्यासांऽ
र्द्धेर्द्धे श्वेतंव्यासांऽगुलेषु च २० हित्वा कृष्णांऽगुला

ज्ञेया: श्वेतवच्चाऽसितस्यच शृंगयोर्मूलयोर्व्यासं वि-
ज्ञेयंगणकोत्तमैः २१ स्यान्नार्किणोऽसितंदृष्टं बि-
म्बाऽर्धांऽशांतुतद्विधोः हित्वाकृष्णांऽगुलानिन्दो र्वि-
स्ताराद्वंगुलेषुच २२ कृष्णशृंगद्वयेबाणं विज्ञेयंगण-
कोत्तमैः चन्द्रव्यासांगुलाऽर्द्धंशिवर्गबाणोद्धृतफलम्
२३ तद्वाणाढ्यंतद्दलंतुपरिकारमितिर्भवेत् कृष्णशृं-
गोन्नतोकृष्णलक्षणाच्छ्वेतवद्बुधैः २४ प्रागुक्तं सक-
लंकृत्वा कृष्णंशृंगद्वयंभवेत् शुक्लपक्षोत्तरभागेकृष्ण
पक्षादिभेदले २५ शुक्लशृंगाकृतिर्नैवकृष्णशृंगा
कृतिर्भवेत् दर्शान्तेचन्द्रबिम्बोर्द्धभागंपूर्णन्तुभा-
स्करः २६ पश्यत्येवहितच्चन्द्रबिम्बाऽर्धांशंनपश्य-
ति भास्करः पौर्णमास्यऽन्तेचन्द्राऽर्धांशंतुपश्यति
२७ तस्मात्तत्रविधुंपूर्णंपश्यंतिधरणीस्थिताः कृ-
ष्णाष्टम्यऽर्द्धकालेतुशुक्लाष्टम्यऽर्द्धकक्षणे २८ ग्लौबि-
म्बाऽर्द्धाऽर्धोलवेतुयातिदृष्टिर्दलंरवेः ततःपश्यन्तिच-
न्द्राऽर्द्धंश्वेतंकुस्थाःसिताशकम् २९ ज्ञेयऽमऽर्कमयू-

किरणं चं श्वेत
खंतु चन्द्रार्धोंशागतं खलु इत्थं गोलाऽनुपातेन श्वेत
+ आश्रयेण चं
ज्ञानं समाचरेत् ३० श्वेतभागाश्रयेणन्दोः कृष्णांऽ
सू तीक्ष्णकिरणयूथेन सू सू
शश्चाऽपिदृश्यते तीव्रभानुसमूहेन भास्करस्योष्ण
चं
दीधितेः ३१ सांनिध्यस्थानगस्येन्दोरंऽशमात्रमऽदृ-
तु सु +
श्यते स्वल्पत्वाच्छीघ्रयोरेवशृंगाकारमऽदृश्यते ३२

अथ चन्द्रस्य श्वेतकृष्णभागयोरुपपत्तिः

जल
सत्का चपट्टरूपंतु पानीयप्रस्तरं भवेत् अत्यन्तशीत-
लस्थानेनभमंदजलंतु यत् ३३ वायुप्रचारसंस्पर्शा-
त्प्रस्तरं तज्जलम्भवेत् तत्तोयप्रस्तरं ज्ञेयं शुद्धाऽशुद्धां-
जल सचिह्न चं बिंबस्य
बुवत्तथा ३४ व्यंगकृष्णगभीरांकयुक्तं गोलस्यशीत-
जल सू
गोः सलिलप्रस्तरं मध्यपुष्टमेवहिनिश्चितम् ३५ भा
श्वेतं
स्करस्यांऽशुसंयुक्तं पानीयप्रस्तरं सितम् दृश्यतेह्यऽ
पानीयप्रस्तरं चं
न्यथा कृष्णवर्णंतद्दृश्यते यतः ३६ ततोयचन्द्रबिम्बां-
सू किरणे श्वेतं
ऽशं भास्करस्यांऽशुसंयुतम् दृश्यतेतात्सितत्वऽन्य-
कृष्ण चं
भागं श्वेतेतरं भवेत् ३७ प्राऽन्त्यांशं चन्द्रबिम्बस्यत-
तेजस्य सू किरण प्रात्यावृद्धिं सैः
त्स्वल्पोजस्यकारणात् सूर्यांऽशुरहितांऽशस्यमानवे

र्नहिदृश्यते ३८ तस्माच्छुक्लभागस्य कुण्डलाका-

रतोलघुः कृष्णांऽशकुण्डलाकारं चन्द्रबिम्बस्य दृ-

श्यते ३९ । १८८८.

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते पर-

मसिद्धान्ते शृंगोन्नत्यानयनाधिकरो द्वादशः १२

चन्द्रादीनांबिम्बदर्शनोत्पत्तिः

षण्मासान्तरसांनिध्येयोगेराह्वर्कयोस्तथा षड्भानामः

न्तरेकालेह्यऽन्तेपूर्णातिथेर्यदि १ भूम्याभाहिमगुं

यातितद्व्यासयोजनोन्मितम् पश्यत्यऽधोंऽशकंनैव च-

न्द्रबिम्बस्यभास्करः २ येषामऽधोंऽशकंभानुःखे-

टानामेवपश्यति दृश्यन्तेतेखगास्तुक्ष्मापृष्ठस्थै-

र्मानवादिभिः ३ भानोस्तीक्ष्णकरौघेणभानोस्सांनि-

ध्यगःखगः काश्यपीपृष्ठसंस्थैस्तु प्राणिभिर्नहि दृ-

श्यते ४ सूर्यलोकोर्द्ध्वसंस्थस्यखेटस्याधोंऽशकंरविः

पूर्णंपश्यतितच्छृंगरूपंनैवभवत्यऽतः ५ सूर्याऽ

धोलोकसंस्थस्यस्वल्पत्वेनखगस्यच चन्द्रशृंगंविनाशृंगं
भूपृष्ठस्थैर्नदृश्यते ६ ज्ञेयंभूभाऽग्रतोर्द्ध्वंतुखेटलोके
सदादिनम् स्वदृग्वृत्तेन्धकारत्वाद्रात्रौतद्ध्वधवर्जिते
७ दृश्यन्तेखेचराः सर्वेतारकाणिलघूनिच स्वस्था-
नेचेन्महद्ध्वान्तमाकाशेमलवर्जिते ८ दृश्यंतेखेचराः
पुष्टाः स्वल्पाः स्वल्पंतमोयदि भूभामण्डलतोबाह्ये स-
र्वतः सूर्यमण्डलात् ९ ग्लौमार्गाऽधोर्द्ध्वलोकेषु नित्य-
मेवदिनंभवेत् अतएवाऽकृतः स्वस्वकालभागाधि-
कांशके: १० दृश्यन्ते भेदजैः स्पष्टैश्चन्द्राद्याः स्वां-
शगाः खगाः

अथरात्रियोजनानयनम्.

भूपिण्डंविधुबिम्बंचबिम्बंतद्भास्करस्यच ११ कल्पये-
द्ग्रहणेचेन्द्रोर्भूभायांनान्तरंभवेत् येनतद्ग्रहणेभानो-
र्दृष्टियोगाद्ध्ययक्षणे १२ जायतेनहिविश्लेषंतंनित्यंतु
विचक्षणाः समाश्च्युद्धाब्धयोऽर्कस्यबिम्बविष्कम्भयो
जनाः १३ स्युर्नागाब्ध्यग्नयश्चेन्दोः पिण्डविष्कम्भयो-
जनाः रूपाग्नाशोनषट्शक्रस्त्पाः कुव्यासयो-

* ३६००

जनाः १४ शून्यव्योमागरामाणिस्युः पृथ्वीपिण्डयो-

सू २३६३।३० २३६३।३०

जनाः दीपोच्च्यं सूर्यबिम्बाऽर्द्धं विस्तारंचोभयत्रगम् १५

शंकुः भूव्यासार्द्ध ५७२।५७ चं

तच्छायाऽन्तर्गतंतद्वच्छंकुर्भूविस्तृतेर्दलम् तत्सूत्रेहिम-

भूभा

गुस्थानेभाकोटिश्चकुभाभवेत् १६ चेदऽक्षांशाऽनु-

भू

पातोत्थाः काश्यपीवृत्तयोजनाः स्युश्चोनाः वाऽधिकाः

भू ३६०० परिधेः कथिताः

प्रोक्तकाश्यपीकुण्डलस्यच १७ योजनेभ्योदिताश्चो-

अनुपातेन सू. चं. बिंबव्यासयोः

जराशिकेणोद्भवास्तदा सूर्येन्दुव्यासयोर्ज्ञेयाऊनोद्धी-

८२१० ३६००

स्तत्रयोजनाः १८ खाब्जनेत्रोरगैर्निघ्नाः स्पष्टभूपि-

सत्य भू ग्र.

ण्डयोजनाः सत्यवेगकलैर्भक्ताः स्याद्भूगर्भग्रहान्तरम्

अंतर

१९ भूगर्भग्रहयोर्मध्यंलोकव्यासदलंभवेत् यद्भेदं

भू सू बिम्बव्यासयोः हार

कर्कयोः पिण्डव्यासयोः खण्डयोर्भवेत् २० तद्धारः

---

* उदाहरणम् यथासू. गतिकलाः ६१।१२ भूगर्भात्सूर्यलोकं यावदन्तरकक्षाव्यासार्द्ध योजनाः ४८२९४१।११ सूर्याण्डकक्षावृत्तलोक योजनाः ३०३४४४८।६ चं.ग. कलाः ७९९।० भूगर्भाच्चंद्रलोकं यावदंतरं कक्षांड व्यासार्द्धम् ३६९९१।१४ चंद्र कक्षांड वृत्तलोक कुण्डल योजनाः २३२४२५।४१ यथा सूचीसुखच्छाया १५४५५१।५८ यथाभूभारविस्तारयोजनाः ८७२ यथामहाभुजम् ६३७४९३।९

१७५०।३० १७५०।३० सू भू
प्रोच्यते हारं विज्ञेयं कोटिदृक्कुटम् सूर्यभूगर्भयोर्मध्यं
भुज भु
विज्ञेयं बाहुदृक्कुटम् २१ लोकव्यासदलं भानोर्बाहुदृक्कु-
सू व्यासार्द्ध २३६३।३०
टमीरितम् सूर्यबिम्बार्द्धविस्तारं कोटिरत्र समीरि
भु
ता २२ कोटिर्दोर्दृक्कुटाऽभ्यस्ता हारासास्यान्महाभुज
भू सू
म् तद्भूगर्भार्कयोर्मध्ययोजनैः परिवर्जितम् २३ संवि-
भु
धाय महाबाहुं पण्डितैरशेषयोजनाः ज्ञेयाः सूच्यग्रव-
रात्रि रात्रि चं
द्भूभायोजनास्तमियोजनाः २४ यामिनीयोजनैश्चन्द्र
भू भू ११४५।५४
भूगर्भान्तरवर्जितैः अभ्यस्ताः काश्यपीव्यासयोजना
रात्रि फल चं
स्तमियोजनैः २५ भक्तास्तच्चन्द्रकक्षायांस्युर्भूभाव्या-
सयोजनाः अण्डोत्पत्तिः भूगोलात्परितश्चन्द्र
चं
लोकमण्डसमं भवेत् २६ बाह्याद्बाह्यगतं चांऽशं चा
ऽधिकं त्वऽधिकं भवेत् स्वस्वाण्डस्य च वृत्तांऽशा ज्ञेया
३६०० तुल्यं
श्चक्रांऽशकैः समाः २७ अंशांस्सूचीसमस्सूच्या मूल-
मण्डगतं तथा अग्रं भूगर्भकेन्द्रस्थं स्वस्वाऽण्डे समुदी-
रितम् २८ क्रान्तिस्थलेस्वाण्डपरिध्यानयनम्.
५७।१७।४२ लोकवृत्तयोजनाः केरः
चक्राऽर्द्धव्यासभागाप्ताः कक्षापरिधियोजनाः केदारांऽ

शाहृताश्चोक्तक्रान्तिस्थानेऽडमण्डलम् २९ शून्य-
गोंशमितेक्रान्तौस्याच्छून्यंचाऽण्डमण्डलम् एवंमेरु
द्वयेशून्यंश्यामभूपरिधिर्भवेत् ३० भूछायोपपत्तिः
भुक्तिस्त्वंऽशादिकाग्राह्याभानोर्वेगंकुभाजवम् स्याद्य-
तः सूर्यतेजोत्थादूरेसूचीसमाकुभा ३१ आभादंबहि-
पूर्वंचेदिष्टगोलाऽधिकंतदा तद्गोलाऽभिमुखंदत्वागो-
लाभासूचिकासमा ३२ जायतेभाप्रदंगोलाच्चेत्स्वऽल्पं
गोलसम्मुखम् दत्वायथायथादूरंयातिच्छायातथातथा
३३ विस्तारंयातिगोलस्यसांनिध्येक्रान्तिदंतथा त-
द्गोलादऽधिकंदत्वागोलाभायातिकाश्यतां २४ भा-
दंगोलाऽधिकंदूरेदत्वाभाविस्तृतिंतथा गोलाऽल्पं
कान्तिदंदत्वादूरेभायातिकार्श्यताम्३५ । १९२३

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविर-
चिते परमसिद्धान्ते छायाराध्यधिकार-
स्त्रयोदशः १३

अथ राह्वर्कयुत्यानयनम्.

१५७७९१७८२८ ७८८९५८९१४ रा सू. राशिवर्षयोग
युगभूवासराणांतु यत्खंडं तत्तमार्कयोः भाब्दयोगो-
४५५२२३८ फलं १७३।१८।४४।२०।२४।३४।२९।५७ ३१०५११४/४५५२२३८
द्धृतं लब्धं योगकृत्स्याद्दिनादिकम् १ योगकृद्घस्रपू-
दिनगणं भजेत् +
र्वेण ज्ञातं घस्रगणं भजेत् लब्धमिष्टगुणासन्नं गुणकं तदु-
निरग्रेण
दीरितम् २ कल्पितेन निरग्रेण स्वेष्टेन गुणकेन च योग-
१० घ
कृद्दिनपूर्वं तु हत्वादिग्दिवसैर्युतम् ३ कलाकलस्थले
१८ ११ रा सू.
मेघं युक्त्वारुद्रं पलस्थले युक्त्वा तद्युतिकृद्राहुसूर्य-
दिनगण १७ पू. दिन १७ पू. दिन
योर्द्युगणं भवेत् ४ तस्मान्नूभयतो मेघ घस्रमध्ये विच-
३० १५ ग्रहण
क्षणैः दर्शान्ते पौर्णमास्यन्ते ज्ञेयं ग्रहसंभवम् ५
दिनगणात + शाकादि ग्रहण *
घस्रौघादानयेच्छाकपूर्वकं ग्रहसंभवे.

अथ चन्द्रार्कयोः स्थूलग्रहणसम्भवा-नयनम्.

द्युघ्नोमध्यजवोंऽशादिस्तदऽधः परिभाजितः ६ एका ऽ

---

* युगे राहुभाब्दाः २३२२३८ सू. भाब्दा ४३२०००० भूवासराः १५७७९१७८२८ अर्द्ध ७८८९५८९१४ राहुसूर्ययोः राशिवर्षयोगो भगण योगः ४५५२२३८ योगकृत्कालो दिनादिः १७३।१८।४४।२०।२४।३४।२९।५७ ३१०५११४/४५५२२३८

वंसदिनैर्लब्धं हित्वास्यात्पक्षचालनम् पक्षचालनकं
पक्षगणेन सूर्यादिपक्षचालनं ग्र. क्षेपं
पक्षैर्हत्वा भास्करपूर्वकः ७ स्यान्निजक्षेपकं युक्त्वा
राहु सू. भुजांशाः १५
पक्षाऽन्ते स्थूलमध्यमः व्यगुवऽर्कमध्यदोर्भागाः शुक्ला-
१६ चं
न्ते तर्कि केवलात् ८ स्युश्चाऽल्पाश्चेत्तदा चेन्दोस्स्या-
ग्रहण ३० २१ वि. राहु सू.
त्स्थूलं ग्रहसम्भवम् कृष्णान्ते कुकरेभ्यस्तु व्यगुवर्कीऽ
स्थूलमध्य भुजांशाः सू.
स्फुटदोर्लवाः ९ अल्पाश्चेद्भास्करस्यैव स्यात्स्थूलं ग्र-
ग्रहण ग्र.
हसंभवम् खेचरांश्चालनैश्चाल्य पक्षाद्यैः स्वधिया बु-
ग्रहण ग्र.
धैः १० तत्कर्म चाचरेत्तत्र चेल्लब्धं ग्रहसम्भवम् खेटा-
नां सकलं कर्म प्रस्फुटेनैव सिद्ध्यति ११

अथ दिनादिचालनम्.

ग. भो जवं ग्र.
यातैष्यदिवसाद्येन वेगं हत्वांऽशकादिकम् खेटे हीन-
ग्र. व ग्र.
युतं कृत्वा ह्यीष्टे तत्खेचरो भवेत् १२ वक्री खेटे च पाते च
१५
स्याद्याते ष्यविपर्य्ययम् शक्राऽल्पाः पौर्णमास्यऽन्ते-
राहु सू. चं
स्युर्व्यग्वर्कभुजांशकाः १३ चेच्चन्द्रस्य हि विज्ञेयं धी-
३० १५
रैर्ग्रहणसम्भवम् दर्शान्ते नतालिप्ताऽर्द्ध निघ्नाः पंचनि-
पू. न. हीनाप. नतेयुक्ता
शाकराः १४ स्युर्लवाः प्राक्परे हीनयुक्ताः कार्य्यास्तु

सू अयनांशसंस्कृतसू क्रान्तिसंस्कृताक्षांशाः नतांशाः स्युः
तद्रवौ ततस्तद्भास्करक्रान्तिभागाक्षांशकसंस्कृतिम्
नतांशानां ६ रा.
१५ कृत्वास्युर्नतभागास्तेतेषामंगांशसंस्कृताः व्य-
सू भु भागाः ८
ग्वर्कदोर्लवाः शैलादऽल्याःस्युश्चेत्तदाबुधैः १६ विज्ञे-
सू ३० १८
यंतद्दिनेस्थूलं भानुग्रहणसम्भवम् दर्शान्तेऽह्निभपेभ्यो-
रा. सू भु भागाः सू
ऽल्पाःस्युर्व्यग्वर्कस्यदोर्लवाः १७ चेत्तदाभास्करस्यैव
सू सू
ज्ञेयंग्रहणसम्भवम् ग्रहणस्यरवेरेवसम्भवेऽपिननि-
+ पूर्व
श्चयं १८ दृग्योगानयनादर्वागिऽस्तिनास्तीतितद्वदेत्
+ पश्चात्
अस्तिनाऽस्तीतितद्ब्रूयाद्दृग्योगानयनोत्तरम् १९.
सू सर्पः चं *
सूर्यस्यग्रहणस्याऽथाऽह्निर्नागोक्तोविधुर्भपः

चं कर्णं चं
चन्द्रशरानयनम्. चन्द्रमन्दश्रवचन्द्र कर्णंज्ञेयंवि-
चं ५७।१८।४२
चक्षणैः २० स्थूलंतच्चन्द्रकर्णन्तुपूर्व्यंज्ञेयंबुधैःसदा
१५ ३० रा. चं. भु ४५
पर्वान्तेऽयगुचन्द्रस्यदोर्ज्यांशाःशरसागरैः २१ निघ्ना-
चं क चं व्यगु चं
श्चन्द्रश्रवांऽशाप्ताःस्युश्चन्द्रस्यशराङ्गुलाः व्यग्विन्दो-
उ. द. ३ घ. ऋक्ष स्पर्श
र्गोलजास्तेतुवह्निघ्नाःस्युरिषोःकलाः २२ एवंप्रग्रह-

---

* युगेभाब्दकलाः सूर्यस्य ९३३१२०००००० युगे चं. भाब्दानां कलाः १२४७४७२०५७६०० अथ १५७७९१७८२८।२९५५६००० अनयोर्घातिम् ४६६३६९३५२२४३६८०००

मो· चं बाणं
मोक्षादिकालोत्थेन्दोः शरस्स्याद्भवेत् ज्यांऽशगोत्रगबाणाः
२ भु
ऽशाः स्युर्द्विघ्नास्तेज्यकांऽशकाः २३ स्युस्तेषां दोर्लवाः
शर
पत्रिभागाश्चक्रांऽशगोत्रगाः

अथ ग्रहाणांयोगग्रहणकालानयनम्.

भोग्या याता
शीघ्रान्मन्देऽधिके गम्या मन्दाच्छीघ्रेऽधिके गता २४
ऽल्पे व· गता
द्वयोः शीघ्रेऽथवा मन्देऽहीनेवक्रगतिग्रहे याता युतिस्त-
मा· ऽल्पे भोग्या मा· मा·
योर्मार्गिन्यूनेगम्या युतिर्भवेत् २५ द्वयोर्मार्गिगयोश्चाऽ
व· व·
पिद्वयोर्वक्रगयोस्तथा गत्यंतरांशकैर्भक्ताश्चान्तरस्यांऽ
दिनादि भो·
शकास्तयोः २६ लब्धं घस्रादिकं स्वेष्टेयुक्त्वा भोग्ययु-
गत· दिनादि
तेर्भवेत् हित्वा यातयुतेः काल जायते वासरादिकम्
व
२७ द्वयोरेकस्य वक्रं चेत्स्याद्द्वयोऽरन्तरांऽशकाः स्या-
गति व ग्र·
त्तयोर्जवयोगांऽशैराप्ताः प्राग्वद्दिनादिकम् वक्रीखेचर
मा· ग्र मा व· अंतर
योश्चाऽथमार्गीखेचरयोस्तथा मार्गवक्रगयोश्चाऽपिभेद
भागाऽभिमर्द्दिताः २९ स्वस्वगत्यंऽशकाश्चाऽथभक्ता
दिना ग्र· योग·
स्तत्फलदांऽशकैः लब्धं घस्रादिवत्तत्तत्खेटेदत्वा युति-
काले ग्र· सर्वे
क्षणे ३० पूर्ववत्खेचरौ तुल्यौ तौ स्यातां तु ततस्तथा

समौ ग्र पुनः तुल्यौ
तौतुल्यौरवेश्चरौस्यातांततस्तौतुमुहुः समौ ३१

अथसूर्येन्दुभूभाबिम्बविस्तारानयनं सूक्ष्मम्.

* सू. जवं भू. जवं सू. भू ३०
सूर्यवेगंतुभूवेगंसूर्यभूवेगमीरितम् दशान्तिसुरवतिथ्यन्ते
सू व्यासात् सू भू जव चं
सूर्यलोकार्द्धविस्तरात् ३२ सूर्यभूवेगनिघ्नाद्ग्लौलो-
चं चं जवं
कव्यासार्द्धभाजितात् स्याच्चन्द्रजवंतद्ग्लौवेगभिन्नं
चं चं सू
यदाभवेत् ३३ ग्लौवेगंप्रोक्तवज्ज्ञातंतर्हितौचन्द्रसूर्य-
चं सू
योः लोकौतल्लोकनिर्माणेनग्राह्योपाण्डतोत्तमैः ३४
३६०० सू.म ४७२७
सू. वि. व्या. भूपिण्डेनाहता भाश्वसागरास्तुसमु-
३६०० सू
द्धृताः खाभ्रषड्वह्निभिर्भानोस्स्युर्बिम्बव्यासयोजनाः
चं ३४८ ३६००
३५ चं. वि. व्या. नागवेदाग्निभिर्हत्वाभूपिण्डंचसमु-
३६०० चं
द्धरेत् खाभ्रतर्काग्निभिश्चेन्दोस्स्युर्बिम्बव्यासयोजनाः
१
३६ एकांऽशयोजनाश्चाऽपिलोकव्यासार्द्धयोजनाः
भुक्तिजा ⊛
स्वकक्षायोजना ग्राह्याइष्टोत्थजवजाः सदा ३७

---

* सू. मध्यलोकव्यासार्द्धयोजनाः ४९९७९५।४४ तथा चं. नं. लोकव्यासार्द्धम् ३७३८५।९

⊛ अथ ३६००।८२१० अनयोर्वधं २९५५६००० षष्ट्यघ्नं १७७- ३३६०००० अथ ८०६०२४९६ ।३६०० अनयोर्घातात्--

८२१० ३६००
लो॰व्या॰ऽद्र्यंन॰ दिग्युग्माष्टाहृताः पृथ्वीवृत्तस्य
भुक्ति
स्फुटयोजनाः सत्यवेगघटीभक्ताः कक्षाव्यासदलोच्य-
२ *
ते ३८ लो॰व्या॰ लोकव्यासदलं द्विघ्नंलोकाण्डव्या-

समीरितम्

स्थानान्तरानयनम्.

११४५।५४ अन्तरार्द्ध
तल्लोकव्यासकुव्यासभेदार्द्धंस्यात्स्थलाऽन्तरम् ३९
चं १
एकांगुलयोज॰ इन्दुमध्यमवेगोत्थाः स्युर्येत्वेकांशा-
२० चं
योजनाः भक्तास्तेविंशताज्ञेयाश्चन्द्रेकांगुलयोजनाः ४०
चं वेग
विस्तारांगुल॰ इन्दोर्मध्यजवोद्धृतलोकव्यासाऽर्द्ध
भू ५७२।५७ हीनां
योजनाः काश्यपीव्यासखण्डस्य योजनैः परिवर्जिताः ४१
हारः स्थलांतर चं १
स्याद्धारः स्थलभेदघ्नाश्चन्द्रेकांगुलयोजनाः हारा-
देशे एकांगुलयोजनैः
सास्तत्स्थलेज्ञेयास्तस्यैकांगुलयोजनाः ४२ तैराप्ता

लोककक्षादियोजनाः स्युस्तत्ऽदंगुलाः यत्रलोकाऽनु

त्वेन्दुग्नि ३१२५ भक्तात्फलंद्विघ्नंजातं १८५७०८१५०।४७ सत्यवेग घटी भक्तं फलंस्यात्, तथा पला १११४२४८९०४७ सत्यवेगपलाभिर्भक्ताद् त्तंस्यात्.

* सू॰ बिम्बव्यास योजनाः ४७२७ चं॰विं॰ व्यासयोजनाः ३४८ कर्कव्यासान्तरं ३५८१।६।० भूव्यासंयोजनाः ११४५।५४।० भूव्यासार्द्ध योजनाः ५७२।५७।०

पातोत्थभागोत्थाश्चाङ्गुला यदि ४३ तत्र तल्लोकजेभ्यस्तु

भिन्नाः स्युर्न्यहिविघ्नदाः अल्पमध्याऽधिवेगोत्थलोकेषु

३ घ चं ह्रस्व मध्य दीर्घ नराणां

त्रिकलाङ्गुलाः ४४ स्युश्चेन्दोरऽल्पमध्याऽधिमानवानामिवा

ग्रहाणां चं

ऽङ्गुलाः सर्वेषामङ्गुलाश्चन्द्रमध्यलोकाऽनुपातजाः ४५

चं लोकात् ३

स्युश्चन्द्राऽत्यऽल्पलोकादौ स्युर्न्व्यासकलाऽङ्गुलाः

४५०८८ १५६२५

लोकाण्डवृत्तानं व्यासाद् ष्टगजाभ्रांकवेदघ्नात्तत्वषड्

लोकवृत्तं अण्डवृत्त कक्षावृत्तं

दिनैः ४६ भक्ताल्लोकाण्डकक्षाणां वृत्ततत्परिधिर्भवेत्

प्रकारान्तः कक्षालोकाण्डवृ०

८०६०२४९६ ३६००

षड्गोब्ध्यभ्रखे षट्खाष्टैर्निघ्ना भूपिण्डयोजनाः ४७

३१२५

तत्वेन्दुभिर्हृताः सत्यवेगलिप्तोद्धृताः फलम् द्विघ्नं कक्षा

परिधिः

ण्डलोकानां वृत्तं स्याद्योजनात्मकम् ४८

अथैकांशयोजनानयनम्

५७१७७४२ १ ३६०

लोकव्यासदलं पूज्यभक्तमेकांशयोजनाः स्युश्चक्रांशो

१

द्धृताः स्वस्वलोकाण्डवृत्तयोजनाः ४९ तत्फलं त्वेकभाग-

स्यस्युस्स्वाण्डस्यैव योजनाः स्वस्वव्यासाङ्गुलानयनं

१ विम्बव्यास सू ४७२७ च ३४१ २०

एकांशयोजनैराप्ताः पिण्डविस्तारयोजनाः ५० लब्धं सू-

न्यांतके हत्वा बिम्बव्यासांऽगुलाः स्मृताः एकलिप्तोत्थ-
३४३७।४२
योजन· चक्रव्यासकलाऽर्द्धाप्ताः कक्षाऽर्द्धव्यासयोजनाः
१
५१ विज्ञेयाएकलिप्तोत्थयोजनास्तैस्तु भाजिताः स्वस्वे-
३
ष्टयोजनाः स्वस्वमानं लिप्तादिकं भवेत् ५२ तत्रोऽसंजा-
यते स्वस्वमानमंऽगुलपूर्वकम् चन्द्रलोके भूभाव्या-
भू सू भु भू सू
सांगुलानयनम्. भूगर्भाऽर्दकगर्भान्तबाहौ भूस्यार्क-
बिंबव्यासांतर
२
योर्यदि ५३ लभ्यते व्यासविश्लेषं द्विघ्नं कोटिसमं तदा
चं भू २
न्दोमार्गमध्यतः पृथ्वीगर्भान्तप्रमिते भुजे ५४ द्विघ्नको-
भू सू बिंबव्यासांतर ३५८७१६
टिसमं वल्कफलमेव हि लभ्यते अर्कव्यासान्तरं चन्द्रलो-
चं सू लोक व्यासार्द्धेन भक्तम्
कव्यासाऽर्द्धताडितम् ५५ सूर्यलोकार्द्धविस्ताराप्त
भू ११४५।५४ भू
लब्धं योजनात्मकम् वल्कं भूव्यासतस्त्यक्त्वा भूभाया
चं मार्ग चं
व्यासयोजनाः ५६ स्फुटशशाङ्कपथे हीन्दोर्लोकस्यैकां-
२० *
शयोजनैः भक्तास्ते विंशतानिघ्ना भूभाव्यासांऽगुलाः

---

* भूव्यवर्ग ३२८२।४३।१ पलापिंड ११८७७८१ युगेकुजभाब्द-
कला: ४९६११५७१२०० सू. घात ५४१६६७।३०।५५।२७१५
सू. घातनरवघ्नजातम् १०८३३३५०।१८।२९।५ चं. घात ३९८७७।
२१।४७।९ चं. घातनरवघ्न ७५५५७।१५।४३

स्मृताः ५७ प्रकारान्तरेण सूर्येन्दुव्यासांगुलानयनम्
११४।३५।२४ बिम्बव्यास २०
चक्रविस्तारभागघ्नाः पिण्डविस्तारयोजनाः रवाश्विघ्नाः
श्चोद्धृताः स्वस्वलोकाण्डव्यासयोजनैः ५८ तल्लब्धं तनु-
८२१० ३६००
विस्तारं विज्ञेयं चांगुलादिकम् रवेन्दुद्व्यष्टाहतं स्पष्टभू-
१५७७५१०८२८ मध्यवेगोत्थलोकव्या-
क्तं कुदिनाहतम् ५९ भाऽब्दलिप्तोद्धृतं मध्यलोकव्या-
सार्द्धं ११४।३५।२४
सदलं भवेत् चक्रव्यासांशकैर्मन्दकर्णांशिपरिवर्जितैः
३२८२।४३।१ चं सू सू
६० भक्त्वा पूज्यकृतिं मन्दकर्णस्यात्स्फुटं तयोः सूर्ये
चं ५७।१७।४२
न्द्वोर्मध्यवेगोत्थलोकव्यासदलाहतम् ६१ पूज्याप्तं तच्छ्र
मन्दकर्णस्पष्ट लब्धं लोकव्यासार्द्धं स्पष्टं स्यात्
वलोकविस्तारार्द्धं स्फुटं भवेत् प्रकारान्तरेण भूभा-
सू भू बिंबव्यासांतरात्
व्यासांगुलानयनम् भानुभूपिण्डविस्तारभेदात्तच्छे-
गुणिता चं व्यास
षयोजनैः ६२ अभ्यस्ताश्चौषधीशस्य कक्षाविस्तारयो-
सू कक्षा व्यास
जनाः सूर्यलोकाण्डविस्तारयोजनैः परिभाजिताः ६३
भू व्यास ११६५।५४ भूभा व्यासस्य
तत्फलं भूमिविस्तारे हित्वा तेशेषयोजनाः भूप्रभाविस्तृ
चं भू चं
तेर्ज्ञेयाः कक्षायां शीतदीधितेः ६४ भूभायाश्चन्द्रलो-
व्यास २० ११४।३५।२४
कोत्थाः स्युर्येविस्तारयोजनाः रवाक्षिघ्नाश्चक्रविस्तार
व्या चं भू
भागघ्नाः परिभाजिताः ६५ विष्कम्भेनेन्दुलोकस्य भू-

भाव्यासांऽगुलाः स्मृताः

अथसुगमप्रकारेणसूर्येन्दुभूभाबिम्ब-व्यासांगुलानयनम्.

सू रविवेगांशभूचन्द्रघातंतद्भास्करस्यच ६६ स्थूल-
व्यासांऽगुलाः प्रोक्ता चं श्चन्द्रवेगस्यलिप्तिकाः वे-
दाश्वविहृतास्थूलाश्चन्द्रव्यासांऽगुलाः स्मृताः ६७
भूभा तत्वघ्नाऽर्कजवांशोनाश्च्रष्टघ्नेन्दुजवांशकाः स्यु-
र्लिप्तास्तास्त्रिभिर्भक्ताश्चन्द्रलोकेऽगुलादिकम् ६८
विस्तारं भूप्रभायाः स्यात्स्थूलंतद्व्यावहारिकम् सू
भानुभुक्तिकलानांतु खाभ्राभ्रहृांशकोनितम् ६९
तत्स्थूलंसूर्यविस्तारं स्फुटंस्यादंऽगुलादिकम् चं
खांगांगांगाब्धिभिर्भक्ताश्चन्द्रभुक्तिकलाः फलम् ७०
हित्वास्थूलेन्दुविस्तारेस्युर्लौब्यासांऽगुलाः स्फुटाः
भूभा सूर्यवेगकलाः खाब्धिगोक्षाप्ताः अंगुलादिकम्
७१ हित्वास्थूलकुभाव्यासे भूभाव्यासंस्फुटंभवेत्

भौमादीनांबिम्बव्यासानयनम्.

मं भौमस्याष्टांगविश्वानि बु ज्ञस्य खाङ्ककरोन्मिताः
७२ वृ जीवस्याश्वनगाभ्रार्का शु भ्रक्षखाष्टमिता भृ-
गोः श्रं सौरस्याब्ध्यंकवेदेन्दुयुग्माः स्युर्व्यासयोजनाः
७३ स्वव्यासयोजनैर्निघ्नाः स्फुटभूवृत्तयोजनाः खा-
भ्रषट्त्रिहृताः सूक्ष्माः स्युर्बिम्बव्यासयोजना ७४

भौमादीनांलोकव्यासार्द्धयोजनानयनम्

स्फुटद्राक्कर्णभागोनपूर्णत्रिज्याशकोद्धृताः पूज्यवर्गा-
शकाः सूक्ष्मद्राक्कर्णश्चाऽत्रकीर्त्तितम् ७५ मध्यलोका-
ऽर्द्धविस्तारस्सूक्ष्मद्राक्कर्णताडितम् तत्पूज्यांशोद्धृतल-
ब्धंस्फुटं तद्योजनादिकम् ७६ लोकव्यासदलं भौमपू-
र्वाणांसमुदीरितम् विक्षृंखोऽशीघ्रतुंगस्यवेगंमध्य-
जवंभवेत् ७७ भाब्दा विच्छुक्रयोरऽत्रग्राह्याःशी-
घ्रोच्चभाब्दकाः खाक्षद्व्यष्टाहताः स्पष्टकाश्यपीपिण्ड-
योजनाः ७८ मध्यवेगकलाऽर्द्धांसाःस्याद्व्यासमध्य-

---

* भौ० बिम्बव्यासयोजनाः १३६८ बु०बिं० व्यासयो० २१० वृ०बि० व्या० यो० १२०७७ शु०बिं०व्या०यो० ८०५ श्रं०बि० व्यासयोजनाः २१४९४ काश्यपीस्फुटबिम्बघ्ना.

भू ३६०० ८२१०
लोकजम् काश्यपीस्फुटबिम्बञ्चारवेन्दुपक्षाऽष्टयोज-
भगणघटी भक्ताः कुदीनै १५७७८९१७८२८ गुणिताः
नाः ७९ भाब्दलिप्तोद्धृताः पृथ्वीवासरैः परिताडिताः त
व्यासं २
त्फलं मध्यलोकार्द्धविस्तारयोजनादिकम् ८० स्यात्तद्द्वि-
व्यास
घ्नं भवेन्मध्यलोकस्य स्फुटविस्तरम् मध्यभुक्तिकलाऽ
३६००
भ्यस्तं मध्यलोकार्द्धविस्तरम् ८१ भूपिण्डेनोद्धृतल-
८२१० ८२१०
ब्धगुणं मऽभ्रसमीरितम् सत्यवेगकलैरासं गुणं भ्रंतुकु-
भू ३६००
कुण्डलम् ८२. लोकव्यासदलं लब्धं ज्ञेयं भूवृत्तजाति-
व्याः
कम् एकलोकार्द्धविस्तारमेकस्य जवमर्द्दितम् ८३
अन्यवेगोद्धृतं त्वन्यलोकव्यासदलं भवेत्

सूर्येन्दुभूभाभौमादीनांस्पष्टबिम्बव्यासा-
ङ्गुलानयनम्.

* २०
बिम्बव्यासाङ्गुलाः खाश्विभक्ता ज्यार्द्धलवादिकम्
२ भुः
८४ ज्ञेयं तद्द्विगुणं ज्यास्यात्तस्या बाहुशकाहृतम्.

---

* भौ. मध्यलोकव्यासार्द्ध योजनाः ९४००४९.३४. बु.
शीघ्रोच्च भाब्दकला ३८७४४०४९६०००. बु. शी. लोकव्या-
सार्द्ध योजनाः १२०३७१५२ शु. म. भाब्दकलाः १५१६८३३२-
१६००

स्वान्तकप्रस्फुटंज्ञेयंव्यासमङ्गुलपूर्वकम् ८५

अथ सत्यवेगानयनम्

लोकव्यासदलेनाप्ताः स्पष्टभूपिण्डयोजना अभ्र-
भूयुग्मनागघ्नाः सत्यभुक्तिकलाः स्मृताः ८६ सत्या-
विन्द्वर्कयोर्वेगौ प्रस्फुटावपिवास्मृतौ युद्धास्तज्ञान-
प्रत्यक्षादस्वरूपत्वाद्भौमादीनां तु भास्करात् ८७ म-
ध्ये भौमज्ञपूर्वाणां मूर्द्धाऽधःस्थस्य तस्य च भानुना
सह युद्धं तु मन्यते ग्रहणं नहि ऽर्वाऽर्कसन्नाऽर्कयुक्तानां
खेटानामऽस्तमुच्यते युद्धे भौमज्ञपूर्वाणां ग्रस्तस्तद्वि-
जितो भवेत् ८८ तद्युद्धेऽधःस्थितः खेटः स्याज्जयी ग्रास-
सम्भवे भौमादिग्रहणं स्वल्परूपत्वान्नहि मन्यते ८९
शीतांशुछादकं स्मृत्वा छाद्यमेव दिवाकरम् भूमिजादि-
ग्रहेन्चाऽपि मार्गणावानयेत्तयोः ९१ संस्कृतछादन
त्वास्याद्ग्राहकाऽक्षस्फुटं तु तत् क्रान्त्यंशाऽन्तरवत्त्व
स्वछाद्याछादकयोस्तयोः ९२ कृत्वा बाणाऽन्तरं तत्तु
छादकस्य शरोच्यते भूभायाश्च रवेर्बाणं शून्यं नित्यसु-

दीरितम् ९३ शीतांशुग्रहणेऽमूल्येविक्षेपनतिलम्बने स्या-

तामऽर्ककुजादीनां स्वग्रहेनतिलम्बने ९४

अथक्रान्त्यन्तरकरणक्रमः

मध्यमाऽपक्रमौस्यातां सौम्यौचेच्चन्द्रसूर्ययोः मध्यक्रा-

न्त्यऽन्तरंकृत्वा स्विन्दोर्मध्याऽपमांशकाः ९५ सूर्यक्रा-

ऽन्त्यंशकेभ्योऽल्पा याम्यंमध्याऽपमाऽन्तरमत्तद्वयस्तेतू

त्तराख्यस्यान्मध्यमाऽपक्रमाऽन्तरम् ९६ भवेतांदक्षि-

णौयत्रमध्यमाऽपक्रमौयदा मध्यक्राऽन्त्यऽन्तरंकृत्वा

हीन्दोर्मध्याऽपमाधिके ९७ सूर्यमध्याऽपमेसौम्यस्या-

न्मध्याऽपक्रमाऽन्तरम् तद्वयस्तेदक्षिणं भिन्नगोलेकृ

त्वातुसंयुतिं ९८ मध्यक्रान्त्यऽन्तरंतस्याद्धौमध्याऽप

मादिग्गतम् सूर्यग्रहणेचन्द्रस्यस्पष्टशरांशान-

यनम् मध्यग्रहणकालेतु यतोऽर्कग्रहणेविधोः९९

तात्कालिकस्फुटान्निम्नहक्पाताद्युन्द्रवक्षणे मन्यते

---

* भौ. मध्यकक्षायो. ३०८०६२५ क ६१६१२५९ / २९५३२६४०

* शु. म. लो. व्यासार्द्धयो ३०७४६३

केस्फुटेनैवतुल्यमिन्दुस्फुटं ततः १०० अस्फुटाद्याभवे-
त्क्रान्तिः पूर्वाऽपूर्वान्तरोचितात् मार्गांशैस्संस्कृतात्प्रा-
ग्वद्भास्करग्रहणेविधौ: १०१ तन्मध्याऽपक्रमं चेन्दो-
र्ज्ञेयं तदुचितापमम् इष्टकालोद्भवात्सूर्यात्स्वर्णमार्गां-
शसंस्कृतात् १०२ पूर्ववद्याभवेत्क्रान्तिस्तत्स्यान्म-
ध्याऽपमं रवेः चन्द्रभास्करयोर्मध्याऽपक्रमाऽऽशाऽन्त-
रं तु यत् १०३ संस्कृतं ताद्विधोरिष्टकालोत्थस्येषुभागकैः
तत्तनः स्वेष्टकालोत्थस्तद्भमनत्यऽशकैस्तथा १०४ संस्कृ-
तप्रस्फुटबाणभागाद्यस्वेष्टकालजम् सौम्यदक्षिणकं
ज्ञेयं स्वेष्टक्षणजशीतगोः १०५

स्तू: ग्रहणे प्रकारान्तरेण तच्चन्द्रशरांशानयनम्
स्युः स्वभूमेरुदिक्कास्तु कट्यंशाः स्वयङ्गोन्मिताः चःमू.
मूलांशाः स्युर्विधोर्याम्यक्रान्तिकट्यंशसंस्कृतिः १०६
सूर्यमू: सूर्यक्रान्त्यंशकट्यंशसंस्कार भास्करस्यच मू-
लांशाः कथिताश्चन्द्रसूर्यमूलांऽतराऽऽशकाः १०७ मध्य-
क्राऽऽन्त्यऽन्तराऽंशाः स्युश्चोनमूलजमूलतः परभूमेरु

स्वभूमेरु दिक्का
दिक्कास्तुचाऽधिकं स्वकुदिग्गताः १०८ देवांशेचाऽ
उ द उ द चं मध्यक्रां तुल्यांशाः
धिकाऽल्पं स्युः सौम्ययाम्यास्तु शीतगोः मध्यक्रान्त्यऽ
चं शर नत्यंशकाना सू
न्तराश्रेषु नत्यंशानांतु संस्कृतिम् १०९ कृत्वाऽर्कग्रह-
चं शरांश २० चं
णेह्येयाश्चंद्रबाणांशकाः स्फुटाः रवाश्विघ्नास्ते ऽर्क-
शरांशाः चं
बाणांशाः स्युस्तत्राऽर्कशराऽङ्गुलाः ११०

सूर्यग्रहणे इष्टकालक्रान्त्युपपत्तिः

पू अयनांशजाति कथन
चेन्नते प्राक्कपाले तु धनं मार्गांशजातिकम् कपाले प-
प क्रं ३०
श्चिमे चर्णं तन्नते तत्प्रजायते १११ स्फुटदर्शान्तकालाऽ
सू चं ध क्रं सू ध अधिक
र्कचन्द्रयोः प्रस्फुटाऽन्तरम् स्यात्स्वर्णं भास्करात्योर्ध्वे
क्रं चं अयनांशजाति प्रस्फुटांतरं अयना
चन्द्रे मार्गांशजातिकम् ११२ तन्मार्गांशकजात्याख्यं
ध क्रं सू
भागपूर्वं धनर्णकम् ज्ञेयमूर्ध्वाऽन्तरं राशिचक्रेऽर्कस्थस्फु
चं अयनान्तर
टस्थलात् ११३ चन्द्रस्य स्फुटदेशाऽन्तमार्गांशस्फु-
ध क्रं अयना
टवत्खलु अथवा स्वर्णमार्गांशजात्यंशैः परिसंस्कृ-
चं ध क्रं अयना
तात् ११४ चन्द्रादिष्टक्षणोत्पन्नात्स्वर्णमार्गांशसंस्कृ-
क्रां चं
तात् मध्यमाऽपक्रमं चेन्दोर्यद्वद्दिष्टकालिकात् ११५
क्रां पू प याम्यात् चं
तन्मध्याऽपक्रमतुल्यपूर्वाऽपूर्वाऽन्तरोचितात् शीतगोः

सू.
प्रस्फुटात्तत्तु भास्करग्रहणे भवेत् ११६

चन्द्रग्रहणेचन्द्रस्यस्पष्टशरांशानयनम्.

मू. सू. ६ क्रा.
पूर्ववत्त्विष्टकालोत्थाद्भास्कराद्भसंयुतात् स्यात्क्रान्ति-
सू. क्रा. चं. ग्रहण. भ. सू. चं. क्रा.
र्याभवेत्सूर्याऽपक्रमंतद्विधुग्रहे ११७ सूर्येन्द्वोर्मध्यमक्रा
अंतर शर चं. चं. ग्रहण शर
न्त्योर्भेदमार्गणसंस्कृतम् इन्दोरिन्दुग्रहेबाणमऽशा-
चं.
द्यस्यात्स्फुटंविधोः ११८ प्रकारान्तरेणेन्दुग्रहणे

देवांशे उ. ६ दैत्यांशे द. क्रा.
चन्द्रस्यस्पष्टशरांशानयनम्. कटिचन्द्रस्फुटंक्रा-
चं. ग्रहणे चं. ६ सू.क्रा.
न्तिसंस्कारशीतगुग्रहे चन्द्रमूलोच्यते षड्युक्ताऽर्कापम
देवांशे उ. ९० दैत्यांशेद. ९० सू.
भागकाः ११९ कटथशैस्संस्कृताः खांकैः सूर्यमूलाथ-
चं. सू. अंतर चं. बाण
काःस्मृताः स्याच्छीतांश्वर्कयोर्मूलभेदमिन्दुशरस्फुटम्
सू. स्वमेरु परमेरु चं.
१२० अर्कमूलाऽधिकेऽल्पेन्नचन्द्रमूलेयदातदा स्वाऽ
उ. मेरु द. चं. बाण
न्यभूमेरुदिक्कास्तेस्युश्चंद्रेषंशकाःस्फुटाः १२१
शर पंशादिकम् २०
अंगुलादि० बाणभागमुखखाब्धिनिघ्नस्यादऽगु-
लादिकम्* सूर्यग्रहणेछाद्याछादकज्ञानम्.

---

* छाद्यग्राहकयोर्यभ्यासयोगदलाद्यदि १२२ अधिकंस्यात्स्फु-
टबाणस्यात्तदातन्नग्रहम्.

सू च सू छा घ च छादक स्त ग्रहणे
सूर्यस्यपाकरौछाद्यछादकौस्तइनग्रहे १२२

चन्द्रग्रहणेछाद्याछादकज्ञानम्.

सू ६ राश्यादिकम्
नित्यसूर्याऽन्वितषड्भूभायाःप्रस्फुटभवेत् स्यातामि-
चं ग्रहणे चंछाद्यः भूभाछादक चं भूभा
न्दुग्रहेछाद्याछादकेविधुकुप्रभे १२३.

अथग्रासानयनम्.

बिम्बव्यास
छाद्याछादकयोर्व्यासयोगार्द्धत्वंऽगुलादिकम् माने-
शर मानैक्यखंडे
क्याऽर्द्धोच्यतेस्पष्टबाणमंऽगुलपूर्वकम् १२४ तस्मानाऽ
योग
र्द्धयुतोहित्वाग्रासंस्यादंऽगुलादिकम् खग्रासानयनं.
बिंबव्यासतः
तच्छाद्यव्यासतःशेषंग्रासंखग्रासकंभवेत् १२५ स्या
ग्रासं ३६० चाप
च्छ्भराशिचक्रांऽशकार्मुकांऽगुलजातिकम्.

अथास्थित्यर्द्धकलानयनम्.

शरं
प्रस्फुटंवृत्तजात्याख्यंबाणमंऽगुलपूर्वकम् १२६ भक्त्वा
२० फल भुज ज्यार्द्ध
शून्यांतकैरासबाहुभागादिकंभवेत् तद्भुजज्यादलां-
२०
शाद्यखाश्विघ्नचाऽगुलादिकम् १२७ विज्ञेयंप्रस्फुटंबा-
शर ∓ व्यास
णंस्थित्यऽर्द्धनिघ्ननोचितम् वृत्तविस्तारजात्याख्यंतं-
परिलेखयोग्यं
द्रवेच्छेद्यकोचितम् १२८ छाद्यस्याछादकस्याऽपि

बिंबव्यास बिंबव्यास २
प्रस्फुटवृत्तजातिकं व्यासमङ्गुलपूर्वं तु शून्ययुग्मोद्धृतं
भुज भुज
फलम् १२९ बाहुभागादिकं ज्ञेयं तद्दोर्ज्याऽर्द्धांशकादि-
२० व्यास
कम् हत्वा शून्यकरैः प्रोक्तं विस्तारं चांगुलादिकम् १३०
व्यास परिलेखयोग्य परिलेख
तद्भवेद्वृत्तविस्तारजातिकं छेद्यकोचितम् अत्तच्छेद्यकयो-
योग्य छाद्य छादक
र्यस्यात्स्थित्यर्द्धानयनोचितम् १३१ ग्राह्यग्राहकवि-
बिं व्यास मानैक्यखंड भुज शर कर्ण
स्तारखण्डैक्यकर्णमुच्यते बाणो भुजोच्यते बाणकर्ण-
वर्गान्तरमूल कोटि: कर्णशरजातकोटि:
योर्वर्गभेदजम् १३२ मूलं तत्प्रोच्यते कोटिः कर्णबाणकु-
पू प स्पर्शमोक्ष परिलेख
लाचसा पूर्वाऽपराऽन्तरं कोटिश्चाद्यन्तछेद्यके भवेत् १३३
भुक्त्यंतरांशै १ दिन
छाद्याछादकयोर्वर्गभेदांशैश्चैकवासरम् चेद्भवेत्तर्हि को-
छाद्याछादकयोः माने-
ट्यंऽशैः स्थित्यर्द्धं स्यात् दिनादिकम् १३४ मानैक्यार्द्धक-
क्यार्द्धवर्ग शर मूल + अंतर
तौ हत्वा बाणवर्गं तु तत्पदम् छाद्याच्छादकयोरेव वेग भेदां-
३
शभाजितम् १३५ त्रिघ्नं फलं घटीपूर्वं स्थित्यर्द्धं समुदी-
+ बिम्बव्यास
रितम् **मर्द्धार्द्धकलानयनम्** छाद्याछादकयोर्व्यास
वर्ग शर वर्ग मू
विश्लेषार्द्धं कृतो तया १३६ हत्वा बाणकृतिं तस्य मूल
३ छाद्य छादक
मग्निगुणं भजेत् भुक्तिविश्लेषभागैस्तु छाद्याच्छादक-
खग्रासे
योः फलम् १३७ मर्द्धार्द्धलिप्तिकापूर्वं विज्ञेयं खग्रहे सति

मध्यग्रहणकालज्ञानम् । पूर्णिमापूर्णकालेतुस्या-
दिन्दोर्ग्रहणार्द्धकम् १३८ पूर्णलम्बनलिप्ताभिस्संस्कृ-
तेगुणिताऽगते दर्शान्ते ग्रहणार्द्धंतु भास्करस्यहिजायते
१३९ **स्वस्वग्रहणेस्थूलस्पर्शमोक्षकालानयनम् ।**
तत्स्थित्यर्द्धप्रदैरेवस्वग्रहार्द्धक्षणोद्भवैः स्थित्यर्द्धप्रा-
ग्भवेद्यत्तात्स्थित्यर्द्धं स्वग्रहे भवेत् १४० स्वमध्यग्रह-
कालोत्थैस्तत्स्थित्यर्द्धप्रदैस्तथा यन्मर्द्दार्द्धं भवेत्त-
त्प्राङ्मर्द्दार्द्धंस्याद्धिस्वग्रहे १४१ स्थित्यर्द्धोनान्वितं
कृत्वास्वग्रहार्द्धक्षणंक्रमात् स्थूलौप्रग्रहमोक्षाख्यौ
कालौस्तः स्वग्रहस्यतु १४२

अथ खग्रासेस्थूलखग्रासस्पर्शमोक्षकालानयनम् ।

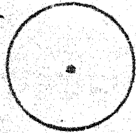
मर्द्दार्द्धेनोनसंयुक्तस्वग्रहार्द्धक्षणंतथा मीलनोन्मी-
लनेस्थूले स्यातांखग्राससम्भवे १४३ **सूक्ष्मस्पर्श
कालाद्यानयनम्** छाद्याछादकविस्तारस्फुटमार्गण
संज्ञकाः तात्स्थित्यर्द्धप्रदाश्चोक्तास्ताद्ग्रहे ग्रहणप्रदाः

स्पर्श
१४४ प्रग्रहक्षणजेभ्यश्चतेभ्यः स्थित्यर्द्धमानयेत् त-
ग्रहण स्पर्श स्पर्श
न्मध्यग्रहकालेतु हित्वास्यात्प्रग्रहक्षणः १४५ इत्थंप्र-
अनेकवारं
ग्रहकालतुह्यऽसकृच्चसमानयेत् तद्वत्स्थित्यर्द्धदेभ्य-
श्चमोक्षेष्टोत्थेभ्यएवच १४६ स्थित्यर्द्धंत्वानयेत्तच्चयु-
ग्रहण यो काल पुनःपुनः
क्त्वामध्यग्रहक्षणे स्यात्तन्मोक्षक्षणश्चैव मसकृच्च
स्पर्श मो निर्विकारी
समानयेत् १४७ तौग्राह्यौप्रग्रहप्रान्तकालौविकृतिव-
स्यातां स्वग्रासस्पर्श मोक्ष
र्जितौ स्तश्चैवस्वस्वमर्द्धाभ्यामीलनोन्मीलनक्षणौ
ग्रास
१४८ तत्सूक्ष्मपरिलेखोत्थंयच्छन्नंलिष्टकालजम् त-
ग्रास मो स्पर्श
च्छन्नंप्रस्फुटंतत्रज्ञेयमेवंविचक्षणैः १४९ तच्च्युतिस्प-
परिलेखता
र्शयोर्मध्येप्रतिघटयऽर्द्धकं क्रमात् इष्टजच्छेद्यकेनैव-
परिलेख स्पर्श
तत्तद्ग्राससमानयेत् १५० सूक्ष्मच्छेद्यकजग्राह्यप्रग्रह
मोक्ष कालम्
चान्तकक्षणम् **स्पर्शस्थितिज्ञानम्**
मध्यग्रहणस्पर्श
मध्यप्रग्रहयोर्मध्येयत्काललिप्तिकादिकम् १५१ स्थि-
त्यर्द्धंप्रस्फुटंतत्रस्पार्शिकंतदुदीरितम् **मो स्थि**
तन्मध्यमोक्षयोर्मध्यंस्थित्यर्द्धंमौक्षिकम्मतम् १५२
अथ सूर्यग्रहणेइष्टज्ञानम् स्वोदयात्स्वेष्टपर्य्यन्त

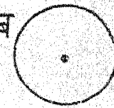
भ्रमण
राशिचक्राऽटनोद्भवम् यत्कालंतद्भवेत्स्वेष्टचान्द्रमार्क्षी
यथोचितम् १५३ तच्चाद्यस्फुटरान्द्रऽर्द्धमत्ररान्द्रऽर्द्ध
मीरितम् छाद्यस्पष्टदिनाऽर्द्धंतुघस्राऽर्द्धंचात्रकीर्त्तितम् १५४
३० ३०
गणितागतदर्शान्ति प्रख्यातंसावनंतथा पंचांगजातिकं
३०
चेहवार्ष्यंगिसमुदीरितम् १५५ तद्दर्शान्तदिनेस्वेष्टपर्य्य-
सू
न्तगतलितिकान् स्वेष्टछाद्योदयाज्ज्ञेयंयथायोग्येष्टसं
ज्ञकम् १५६ **अथेष्टाद्यक्तेष्टकालानयनम्.**
दि॰मानं.
यथायोग्येष्टलिप्त प्रस्वस्फुटाऽह्नकलादिकम् निजगु-
दि॰ नमानास.
साऽह्नलिप्तासंतद्व्यक्तंप्रस्फुटंभवेत् १५७ चान्द्रमा-
मार्गकेन्द्र वक्रवग १८०
र्गाऽपृथजवभागाश्चक्राग्नि ३१ताडिताः शून्याष्टभोद्धृ
फ ध क्र॰ ६० ग्र
ताश्चासंस्वर्णंदत्वावियद्रसे १५८ खेटानांस्वस्वगुप्ताऽ
होरात्रंलिप्तादिकं भवेत् व्यक्तस्तत्रह गुप्ताऽहोरात्रलि-
६०
प्तादिताडितः १५९ षष्ट्याभक्तःकलाद्यंतुजायतेतद्ध
गत मा व्यक्ताधिकं
होद्व्यात् इष्टयथोचितंयातंव्यक्तान्मार्गजवेऽधिकम्
वक्र व्यक्तादल्प
१६० तद्व्यक्ताद्वक्रवेगेल्पसूक्ष्मंचान्द्रकुलंखलु प्रस्फु-
टाऽह्नतद्धत्रलम्बनव्यक्तलिप्तकाः १६१ लिप्तास्ति-

थिभियोगानांविज्ञेयास्तुल्यजातयः **श्रेष्ठज्ञानम्** स्वांगरामोन्मितंज्ञेयंश्रेष्ठमंऽशात्मकंबुधैः १६२ तच्छेषंखाग्निभिर्भक्त्वाराशिश्चक्रफलंभवेत् **गुप्तरात्रिमानानयनम्.** गुप्ताऽहोरात्रगुप्ताऽह्न भेदगुप्तनिशाभवेत् १६३

भूचंद्रबिम्बगर्भकेंद्रान्तरम्

भूबिम्बात्सूर्यबिम्बातिदूरस्थत्वान्तन्न्यासोत्रनलिरव्यते

अस्तकालज्ञानम्. स्वेष्टजस्फुटघस्रान्ततुल्यैवेषाद्ययोचितात् पश्चान्मार्गीपरेचाऽस्तंप्राग्वक्रीयातिखेचरः १६४ **स्पष्टदिनमानोत्पत्तिः** खेटानांवेगवायुस्तुतुल्यमेवसमीरितम् अत्युच्चाकाशसंस्थस्य वेगमऽल्पमुदीरितम् १६५ स्वल्पोच्चाकाशसंस्थस्य बृहद्वेगंप्रकीर्त्तितम् खेटस्यौच्च्याऽनुपातेनसत्याख्यंलभ्यते जवम् १६६ सत्यवेगाऽनुपातेनलभ्यतेखेटमण्डलम् मण्डलाद्यनुपातेनतद्वथस्याऽहर्दलंभवेत् १६७ चेत्तन्मण्डलसंस्थानांवस्तूनांजवमम्बरम् येयेषांवर्त्ततितत्र

तेतेषाम्मण्डलोद्भवम् १६८ घस्त्राऽर्द्धं दिनमानंचवा-
र्ष्यंगाह्वचरोद्भवम् वार्ष्यंगिंसावनंतत्स्या त्ताराणांसू-
नक्ष· क्रां·
र्यस्यापि त्ताराणांक्रान्तिजंचरं १६९ लिप्तिकापूर्वकं
यत्तुतद्वार्ष्यंगिचरंभवेत् वावार्ष्यंगिचरार्द्धोत्थियच्चरंलि-
नक्ष· सू·
प्तिकादिकम् १७० तद्वार्ष्यंगिचरंमानामऽर्कस्याऽपिभ-
नक्षः १५
वेत्तथा शून्यवेगपदार्थानांपंचचन्द्रकलोन्मितम् १७१
नक्ष· दिनार्द्धं
स्वव्यक्षाऽह्नदलंज्ञेयंचाक्ष्याख्यंतुयथोचितम् तत्खवे-
नक्ष· घ· ६०
गपदार्थानांसर्वाश्चाक्ष्यास्तुनाड्यः १७२ खांगघ्ना-
सू अहोरात्र सर्वा
श्चाऽर्कगुणाह्नरात्रियोगकलोद्भृताः वार्ष्यंगाः सावना
चरादी·
रव्याश्चसर्वपंचांगजातयः १७३ नाड्यश्चरमुखानां
नक्ष·
तुताराणांस्युः सदाखलु

खेटानांस्वस्फुटदिनार्द्धदिनमानात्स्वगुणाहार्द्धस्यस्वगुणदिनमानस्यन्यूनाधिकत्वज्ञानम्-

क· मा·
मण्डलस्थपदार्थस्यवक्रमार्गजवंयदा १७४ वर्त्ततेतत्प-
दिनार्द्धात् दिनमानात् दि· दिन· दिना·
दार्थस्यघस्त्रार्द्धद्युप्रमाणतः स्वस्फुटाद्गुणघस्त्राऽर्द्धं

दिनमानं व मा ग्र
तद्गुसाऽह्नप्रमाणकम् १७५ न्यूनोर्द्धतस्यखेटस्यजाय-
रात्रिः
तेतत्कलादिकम् **रात्रिज्ञानम्.** स्वाऽस्तोर्द्धस्यात्तमी
रात्रौज्ञेयमऽह्नसमंत्वऽयम् १७६ **आदिलग्नानयनम्.**
ग्र ६
खेचरस्योदयादिष्टकालेतद्व्यक्तलिप्तिकाः तर्कघ्नाः स्यु-
ग्र वृत्ते
र्लवास्तैस्तुयुक्तंतात्कालिकंग्रहम् १७७ कृत्वाहृक्कुण्ड-
पू + ल
लेहीष्टेप्राग्देशेर्त्वादिभंभवेत् **यथायोग्यवेगज्ञानंचा**
सू अहोरात्र सू
न्यवेगज्ञानम्. सूर्यगुसाऽह्नरात्र्यैक्यलिप्तासंद्युनि-
अहोरात्रग्रहवेगम् सू ग्र गति ६० वेग
शैक्यजम् १७८ भानोःखेटजवषष्टिनिघ्नंचान्यजवंभ-
दिनार्द्ध दिनमानं
वेत् गुसद्युदलगुसाऽह्नव्यक्ताह्वानयनायच १७९ स्व-
अहोरात्र
गुसाऽह्नर्निशैक्यस्यानयनाययथोचितम् चान्याख्यं
स्वजवंग्राह्यंनग्राह्यंत्वऽन्यकर्मणि १८० **यथोचितेष्टा-**
सू अहोरात्र
नयनम्. सावनाख्येष्टलिप्तघ्नंसूर्यगुसद्युरात्रकम्
लिप्ताप्तंतुपलापूर्वंतत्स्वेष्टंस्याद्यथोचितम् १८१ यथा-
योग्येष्टजातिःस्याद्गुसाऽह्नंस्वस्फुटाऽह्नजम् स्वास्फुटा-
ऽह्नाऽर्द्धजंगुसघस्राऽर्द्धस्याद्यथोचितम् १८२
क्रां
चरजातिज्ञानम्. सर्वत्राऽपक्रमोद्भूतंप्रख्यातंम-

न्यतेचरम् तत्पंचांगकुलाख्यंतु सावनं (जाति) जायतेचरम् १८३

यथोचितेष्टग्रहण स्थान ज्ञानम्.

स्वव्यक्तानयनेग्राह्यं नित्यंस्वेष्टयथोचितम् **यथोक्त-दर्शान्तानयनम्.** (सू) छाद्यभ्रमजदर्शान्तलिप्ताः (३०) शून्य-रसोद्धृताः (६०) १८४ (सू) अर्कगुसद्युरात्रस्य (अहोरात्र) लिप्तघ्नाः स्याद्य-थोचितम् दर्शान्तं (३०) तद्यथायोग्यदर्शान्ते (३०) यद्भवे (सू) र्भवेत् १८५ व्यक्ततद्व्यक्ततुल्यंस्याद्दर्शान्तं (३०) गणितागतम्

यथोचितेष्टात्सावनेष्टानयनम्. यथायोग्येष्टलि-प्तघ्नखांगतद्भाजितंरवेः (६०) १८६ (सू) गुसाऽहोरात्रलिप्तैस्तु सावनेष्टमुदीरितम् (सू) **मध्यभानयनम्.** छाद्यखेटो-दयादिष्टजेछाद्यव्यक्तसंज्ञके (सू) १८७ छाद्यस्येष्टोद्भव-स्पष्टघस्त्रखण्डकलादिकम् (दिनार्ध) हित्वाशेषकलास्तर्क (६) नि-घ्नाअंशादिकंभवेत् १८८ (सू) तच्छाद्यस्योदयादिष्टका-लोत्थेग्राह्यसंज्ञके (सू) युक्त्वाभागादिकंचाऽत्र (अवगादि) प्रस्फुटंम-ध्यमंभवेत् (स्पष्टम) १८९ (सू) स्वाऽह्नाऽर्द्धस्थानगंलग्नंविज्ञेयंम-ध्यमंबुधैः निजदेशोदयोद्भूततद्व्यक्षोदयोद्भवे १९०

लग्नेराशित्रयंहित्वाततस्थूलंमध्यभंभवेत् मध्यभ-
क्रान्तिदेशस्थःखेटः स्यान्मध्यभोन्मितः १९१

अथ लम्बनाभावकारणज्ञानम्.

चेद्ग्राह्यस्पष्टघस्राऽर्द्धतुल्यंतद्गणितागतम् दर्शान्तं
स्यात्तदातत्रलम्बनाऽभावकंभवेत् १९२ छाद्यभ्र-
मज दर्शान्तंचेद्दिष्टंस्याद्यथोचितम् छाद्यस्येष्टजगु-
साऽह्नखण्डतुल्यंभवेत्तदा १९३ तत्रभूगर्भभूपृष्ठदि
क्सूत्रैक्यंप्रजायते तर्हिछाद्यस्यगुप्ताऽह्नखण्डेस्यान्न-
हिलम्बनम् १९४ छाद्यगुप्तनिशाखण्डेस्याच्छून्यं
त्वितिलम्बनम् स्पष्टदर्शान्तकारणज्ञानम्.
छाद्यभ्रमजदर्शान्तकाले भूगर्भतः सदा १९५ तुल्यांऽ
शेसंस्थितौस्यातामर्कशीतांशुखेचरौ तस्मिन्नूर्द्ध्वस्थि-
तोऽर्कः स्याच्छीतांशुस्तदऽधःस्थितः १९६ भूगर्भा
त्पृथिवीपृष्ठमुच्चमऽस्तिकुपृष्ठतः दृक्सूत्रस्ताविधुं
पश्यन्सूर्य्याऽण्डेयत्रगच्छति १९७ तस्माद्याम्योत्तरः
सूत्रःसूर्यस्थानेऽवगच्छति यस्मिन्कालेहितत्कालं

स्फुटदर्शान्तमीरितम् १९८

अथ सूक्ष्मलम्बनावनत्योर्ज्ञानसूचकम्.

छाद्यभ्रमजदर्शान्तात्सूक्ष्मलम्बनमानयेत् छाद्यभ्र-
मजदर्शान्तात्पूर्णलम्बनलिप्तकैः १९९ संस्कृतादान
येत्सूक्ष्मामंऽगुलादिनतिंबुधैः मध्यग्रहणकालेतुभा-
नोःस्यात्सारवेर्नतिः २०० व्योमकृतंऽशोंगुलानांतुस-
र्वग्रांऽशासुखंभवेत् **अथस्थूललम्बनानयनम्.**

अधुनाप्रथमंवक्ष्येऽहंस्थूलंत्विहलम्बनम् २०१ स्या-
न्मध्यर्क्षजनिम्नांशज्याऽर्द्धंदृक्क्षेपकोऽस्फुटः मध्यभो-
न्नतभागानांज्याऽर्द्धंःस्याद्दृग्जवोऽस्फुटः २०२ यतस्त
त्क्रान्तिसम्बन्धोवर्त्ततेचततस्त्विह मार्गांशैस्संस्कृतंल-
ग्नंलग्नमुक्तंविचक्षणैः २०३ लग्नज्याऽर्द्धाहतंक्रान्तिक
र्णंदृक्क्षेपताडितम् पूज्यकुन्दवधेनाप्तंतद्दृक्क्षेपाख्य-
योस्त्रयत २०४ वर्गभेदपदंज्ञेयंदृक्क्षेपंव्यावहारिक
म् तत्पूज्यवर्गयोर्भेदमूलंतद्दृग्गतिर्भवेत् २०५ चक्राग्रेव्या-

---

* चक्राग्रे ३ रंशाव्यास २८।३८।५१ वर्ग ८२०।४०।४५ पलाः—

सर्वांतु दृग्गत्यासंहरोच्यते गणितागतदर्शान्तच्छाद्यस्प-
ष्टदिनार्द्धयोः २०६ विश्लेषस्यकलास्तर्कनिघ्नाः स्थूला
ऽन्तरांशकाः स्थूलभेदांशदोर्ज्याऽर्द्धहारासं घटिकादिकं
२०७ स्थूलंतल्लंबनंस्वर्णंस्यात्पश्चात्प्राक्कपालजम्

अथमध्यमलम्बनानयनम्.

अतोऽग्रेऽहंप्रवक्ष्यामिलम्बनंमध्यमाऽभिधम् २०८
छादकग्रहवच्छाद्यरवेटनालहराख्ययोः वर्गयोगेयुतं
कृत्वा छाद्यभुजकृतिबुधैः २०९ तन्मूलं छाद्यदृक्सूत्रं
विज्ञेयंयोजनादिकम् एकांशयोजनानयनम्.
पूज्यासंपृथिवीवृत्तं दिग्युग्मोरगताडितम् २१० सत्यवे-
गेघटीभक्तंस्युस्तच्चैकांशयोजनाः दर्शान्तेचन्द्रोद-
यज्ञानम्. गणितागतदर्शान्तात्पूर्वरात्र्यऽन्तसान्निधौ
२११ तत्कुजेऽर्कोदयात्पूर्वं नित्यचन्द्रोदयं भवेत् तद्दिनेऽ
र्कोऽस्ततः पश्चाच्चन्द्रास्ततत्कुजभवेत् २१२.

२९।५४४४५ पूज्यावर्गं ३२८२।४३।१ पला ११८१७७८१ पूज्यपलाः
२०६२६२ त्रिज्या ११४।३५।२४ पलाः ४१२५२४ ६।४० पलभादेशेपू-
ज्यकुदघ्नं २८६९।५१।३१ पलाः १०३३१४९१. २८।३८।५१ वर्गं पला
२९५४४४५

ग्राह्यस्यनतादण्डवंशानयनम्.

चं चं छादक सू चं
छादकस्योदयंस्पष्टमिष्टोत्थग्राहकाऽर्कजम् स्याच्छाद-
चं सू स्थूल उदय छाद्यसू
कोदयेष्टोत्थछादकाऽर्कजमस्फुटम् २१३ स्याद्ग्राह्य-
चं छादकं चं नतंभूत्वेत्
स्योदयादिष्टेयत्कालंछादकोदयात् तत्कालेच्छादकस्यै-
चं
वछादकव्यक्तजंनतम् २१४ यद्भवेत्तन्नतादेवह्यान
भु दं को वं
नयेच्छादकस्यच दोःकोटिरूपकोदण्डवंशकौभागपूर्व-
सू
कौ २१५ छाद्यदंडवंशानयनम्. छाद्यखेटोदया-
सू सू भुज दं
दिष्टेयच्छाद्यव्यक्तजंनतम् जायतेतन्नताच्छाद्यदण्डवं-
कोटि वं
शौतथानयेत् २१६ अथस्वरात्रौस्वनतज्ञानम्.
स्वपूर्वरात्र्यर्द्धात् अधिकं ग्र पूर्वरात्रि
निजभुक्तक्षपाखण्डादूर्द्धमिष्टंयदातदा स्वनिशाशे-
ग्र
षजेव्यक्ते घस्नाऽर्द्धस्वेष्टजंस्फुटम् २१७ युक्त्वानिज-
ग्र ग्र भोग्य रा
नतंप्रोक्तंस्वरात्रौतत्खगस्यच तन्निजेष्यनिशाखंडा
वर्त्तमानाग्ररात्र्यर्द्धात् स्वरात्रौ स्वरात्रिगत
त्यागिष्टंस्वक्षपाक्षणे २१८ स्वक्षपायातजंव्यक्तंयुक्त्वा
ग्र
लिप्तादिकंतदा स्वेष्टोत्थस्फुटघस्नाऽर्द्धमानेतत्स्वनतं
भोग्य
बुधैः २१९ प्रोक्तंचस्वैष्यरात्रौतुतल्लिप्तापूर्वकंखलु
३०
दर्शान्तेचन्द्रार्कनतोत्पत्तिः गणितोत्पन्नदर्शान्ते

तुल्यं चन्द्राऽर्कयोर्नतम् २२० विज्ञेयं प्राक्कपाले चेद्दर्शा-
न्तं गणितोद्भवं गणितोद्भवदर्शान्तात्पूर्वं सूर्यनतान्नतम्
२२१ अल्पं रात्रिपतेर्ज्ञेयं दर्शान्ताद् गणितोद्भवात् तत्प-
श्चादऽधिकं त्विन्दोर्नतऽमर्कनतात्तथा २२२ ज्ञेयं तर्हि
विपर्यस्तं तत्कपाले तु पश्चिमे मध्यस्फुटाऽपमे स्यातां चे
तुल्ये गणितागते दर्शान्तेऽयं विधोः प्रोक्तवत्स्यात्तर्ह्यऽ
न्यथान्यथा भौमादिग्रहणे चेन्दुं छादकाख्यं परिस्मरेत्
२२४ प्रस्फुटक्रान्तिभागानां बाहुकोटिज्यकादलं ज्ञे-
ये तोटककेदारे प्रस्फुटक्रान्तिदिग्गते २२५

दण्डदवंशदज्ञानम् दंडवंशानयनम्.

नतलिप्तांगघाताऽऽप्तजातराशिभुजं तु यत् तद्दण्डदो-
च्यते तस्य कोटिस्तद्वंशदोच्यते २२६ दं० वं० दण्ड
दाद्भुजकोटिज्येकेरघ्ने त्रिज्ययोद्धृते दण्डवंशौ तथास्या-
तां भागपूर्वौ तु प्रस्फुटौ २२७ याम्यं त्वऽधोमुखं सर्वं सो

---

* प्रस्फुटक्रान्त्यंशोनरवांकभागज्यकादलम् केरं स्यात्तच्च केदारं केर-कं चांशकादिकम्
* दण्डदाद्भुजकोटिज्यार्द्धे पूज्यासे केरघ्ने दण्डवंशौ भवेताम्

न्यमूर्द्धमुखंभवेत् देवांशोभूदले द्योत ह्रस्वस्तं दैत्यांऽशके
भवेत् २२८ **योजनकलानयनम्.** सूर्यवृत्तमुखा-
नांतु योजनाःस्वरसाहताः योजनैश्चाऽर्कवृत्तस्यभक्ता
लब्धंकलादिकम् २२९ आनयेत्तर्कजात्यन्तंतत्तद्योज-
नकर्म्मणि योजनाद्यंकलाद्यंतु ध्यायेत्तल्लाघवायच २३०
तीरानयनम्. एकांऽशयोजनैर्निघ्ना दण्डदज्याऽर्द्ध
भागकाः छादकस्यतुतीरंस्या **परानयनम्.** दृंशदज्या-
दलाऽशकैः २३१ निघ्नाश्छादकखेटस्य ह्येकांशयोज-
नाःपरम् वंशादिकंतु विज्ञेयं **सूत्रानयनम्.** छाद्य
स्यैकांशयोजनैः २३२ छाद्यदण्डद जीवाऽर्द्धं हत्वातत्सू-
त्रमीरितम् **वृक्षा.** छाद्यवेणुदमौर्व्यऽर्द्धं छाद्यस्यै-
कांशयोजनैः २३३ हत्वातद्वंशदिक्कंतु वृक्षंस्याद्योज
नादिकम् **कनिष्ठा.** संस्कृतंपलभादिक्कंपृथ्वीवेधं

---

* ६।४० पलभादेशे भूवेधयोजनाः द. ५००।५०।५५ तलं उ-यो. ५००।५०।५५ अक्षांशाः द. २९।३।१८ अक्षांशज्यार्द्धं २७।४९।३० लम्बांशज्यार्द्धं कुन्दधारम् ५०।५।५।३१ त्रिज्या ११४।३५।२४ पला: ४१२५२४

परसंज्ञकेण भू
परेणतु २३४ कनिष्ठः प्रोच्यतेऽक्षकाश्यपीवेधयोजनैः
द. उ. शिखरानयनम्
अक्षभादिग्गतैश्चैवसंस्कृतंशिखरोभवेत् २३५.

शालानयनम् तत्कनिष्ठाकृतंसूत्रंतीरात्तंशालमु-
च्यते तच्छालंतत्कनिष्ठस्यदिग्गतंयोजनादिकम् २३६
चेत्तीराख्यभुजेकोटिश्चकनिष्ठस्तुलभ्यते तत्सूत्राख्य-
भुजेकोटिरऽत्रशालाभिधस्तदा २३७ **कनिष्ठा.**
शालंतीरगुणंसूत्रभक्तंज्ञेयंकनिष्ठकम् **शिखरानय.**
भू
क्षभूवेधसंस्कारंजायतेशिखरंयथा २३८ **कनि.**
परसंज्ञक भूवे
स्यात्तथापरभूवेधसंस्कारंचकनिष्ठकम् **अन्यशा-**
लानयनम्. तच्छालशिखरैक्यार्द्धमन्यशालमु-
भू स्व
दीरितम् २३९ **नतानयनम्** भूवेधाऽकसितेनस्वमे-
उ. द. ५७।१७।५२
रुदिक्केनसंस्कृतम् अन्यशालाभिधंहृत्वापूज्यांशैस्य
सू व्यास
तंभजेत् २४० छाद्यलोकार्द्धविस्तारयोजनैर्ज्यार्द्ध-
२
मुच्यते तद्द्विघ्नंज्याभवेत्तस्याः कोट्यंशास्तुरसोद्धृताः
सू उ. द. स्व
२४१ तच्छाद्यस्यनतंज्ञेयंवंशादिक्ककलादिकम् निज
भू उ. द. स्वभू स्वभू उ.द.नत
भूमेरुदिक्कातुविज्ञेयानिजकाश्यपी २४२ निजभूदिङ्-

व्यक्षादुत्तरेऽत्तरनतंदक्षिणंदिक्षु णोदक्षिणेनतम्

उत्तरे द्.नतं दक्षिणेऊ नतं

तयत्तत्स्यान्नतंतद्यथास्थितम् तच्चाऽन्यभूमिदिक्केचे-

त्स्यान्नतंखाग्नितश्च्युतम् २४३ कृत्वातच्चनतंज्ञेयंलिप्ति-

दंड द्वंद्वादतीरपुरस्तन्त्र क्षादिभिः निर्विकारं नतं

कापूर्वकंतथा एवपुनःपुनर्दण्डदाद्यैर्यत्स्यात्स्थिरंनत

म् २४४ **इष्टानयनम्** तन्नतादानयेद्व्यक्तंव्यक्ता

त्स्वेष्टंसमानयेत् नतेपश्चात्कपालोत्थेछाद्यखेटस्यत-

स्यच २४५ स्वेष्टजस्फुटघस्राऽर्द्धंयुक्त्वाव्यक्तंतुत-

द्भवेत् इष्टोत्यस्फुटघस्राऽर्द्धंपूर्वाऽह्नोत्थनतस्यच २४६

संविधायाऽन्तरंव्यक्तंछाद्यस्यैवह्निजायते तद्व्यक्ता-

दानयेदिष्टंछाद्यस्यैवयथोचितम् २४७ **गुणा.** छा-

सू. गणितागत ३० अंतर

द्यभ्रमजदर्शांतिव्यक्तेष्टविवरंबुधैः कृत्वाशेषकलाद्यंतु

गुणकारव्यमिह्नोदितम् २४८ **मध्यलंबना.**

सू. गणित ३०

छाद्येभ्रमजदर्शान्तिकालेताद्धिखरस्यतु वर्गसूत्रकृतौ

मूल सू

चैवयुक्तातस्यपदंतुयत् २४९ छेदःस्याच्छाद्यह

क्सूत्रंगुणकेनैवताडितम् छेदात्तंघटिकापूर्वमध्यमं

---

* मध्यभस्यनतांशानांज्याङ्घ्रिशाः पंचघ्नाः चंद्रार्कवेगांशांतर गु-
णिताः ४२७६ भक्ताः नखघ्नाः व्यावहारिकामध्यभनतांशादिका
अंगुलाद्यानतिः स्यात्

लंबनंभवेत् २५० **नत्यानयनम्** मध्यभक्रांतिभा-
गैस्तुसंस्कृताः पलभागकाः मध्यभस्यनतांशास्ते विज्ञे-
या गणकोत्तमैः २५१ स्युस्सर्वत्रनतांशोनरवांकांशा
उन्नतांऽशकाः **दूरानयनम्.** मध्यभस्यनतांऽशानां
ज्याऽर्द्धांऽशाः रवरसाहताः २५२ तर्कनक्षत्रवेदासा
भागपूर्वंतुतत्फलम् छाद्याछादकयोस्सत्यवेगभेदांऽश-
ताडितम् २५३ सूर्यासितत्फलंभागपूर्वंसुत्तरदक्षिणम्
मध्यभस्यनतांशानांदिक्कंदूराभिधंभवेत् २५४ दूरांशाः
स्वाश्विभिर्निघ्ना मध्या नत्यंगुलाः स्मृताः दूरांशा म-
ध्यनत्यंशा दूरदिक्काःसमीरिताः २५५ दूरांशा द्विगु
णंकृत्वाज्यास्यात्तस्यास्तुदोर्लवाः दूरदिक्काश्चभागा
द्यानतिःस्याद्व्यावहारिका २५६ यतश्छाद्येष्टकालो
त्यमध्यभोत्थनतांऽशजा सानतिस्तुततश्छाद्यखेच
रस्यैवकीर्त्तिता २५७ सातथाऽयमक्षुण्णानतिः
स्यादंऽगुलादिका **अथस्पष्टनत्यानयनम्.**
पूर्वा· ग्राह्यकाण्डार्द्धविस्ताररवत्रिघ्नपूज्य भाजितम्

२५८ लब्धंपूर्वाऽभिधंज्ञेयमत्रैतद्योजनादिकम् भागक्षे.

* ११३६६८

भागक्षेपपलान्यष्टषट्तर्काग्निशिवाः स्मृताः २५९

पलाः ११३६६८ भागा ३१।३४।२८ ⚘ उन्नुजांशाः १५०

सू चं गत्यंतर

छाद्याच्छादकयोर्भुक्तिविश्लेषं भागपूर्वकम् खाक्ष-

४२७६

चन्द्राहतंतर्कशैलनेत्राब्धिभाजितम् २६० लब्धंभाग

३१।३८।२८

मुखंयुक्त्काभागक्षेपलवेषुच उन्नुजांशा भवेयु-

५०

मूसलानयनम्. स्ता न्हित्वाखार्कलवेषुच २६१

उत्कोटिर्जायतेतस्या जीवाऽर्द्धंमूसलंभवेत् वांछा.

सू व्यासार्द्ध

छाद्याऽर्द्धव्यासखण्डघ्नमुन्नुजांऽशज्यकादलम् २६२

५७।१७।४२

पूज्यास्तत्फलंवांछाविज्ञेयायोजनादिका उन्तुंगा.

छाद्य सू व्या०ऽर्द्ध ५७।१७।४२

मूसलेनाहतंग्राह्यलोकव्यासदलंतुयत् २६३ पूज्यभ-

क्तंफलंज्ञेयमुत्तुंगंयोजनादिकम् प्राचीना. उत्तुंगं

भूव्यासार्द्ध ५७२।५७

कऽर्द्धविस्तारहीनंप्राचीनमुच्यते २६४ नूतना.

---

* पूज्यपलाः २०६२६२.

⚘ ६।४० पलभादेशोपलांशाः २९।३।१८ ज्यार्द्ध २७।४९।३० भूवे-धं द. ५००।५०।५५ तलं उ. ५००।५०।५५ लंबांशाः ६०।५६-।४२ ज्या १००।१०।११।२ ऽर्द्धंम् ५०।५।५।३१

.५७।१७।४२ . वर्ग ३२८२।४३।१ ९००
चक्रव्यासदलांशानांवर्गात्स्वाभ्रघ्नहीनितात् मूलं
चं लोकव्यासार्द्ध गुणितं ५७।१७।४२
५८।४८।४६ तद्घ्राहकाण्डार्द्ध विष्कम्भनिहतंभजेत्
भू ५७२।५७
२६५ पूज्यांशैस्तत्फलेहित्वा भूव्यासाऽर्द्धफलं भवेत्.
वांछाऽभ्यस्तंफलंपूर्वं भक्तंनूतनमुच्यते २६६
यो. भू
पुनरुद्धुजांशानयनम् प्राचीननूतनैक्याऽर्द्ध कर्ह्व्या-
५७२।५७ ५७।१७।४२
ससमन्वितम् कृत्वातेनाहतंत्रिज्याखण्डमऽत्रविभा-
सू व्यासार्द्धेन
जितम् २६७ छाद्यलोकाण्डविस्तारखण्डेनैवज्यका-
२
दलम् स्यात्तद्द्विगुणितंज्यास्यात्तस्याः कोटिलवाः पुनः
९०
२६८ उद्भुजांशा भवेयुस्ता न्हित्वाखांकलवेषुच उत्को-
टिर्जायतेतस्या जीवाऽर्द्धमूसलंभवेत् २६९ यावत्प्रा-
प्राचीनं + नूतनम्
चीनतुल्यंस्यान्नूतनंतावदानयेत् प्राचीनंनूतनंचाऽ
पिह्येवमेवपुनःपुनः २७० **गुणा** ततोनिर्विकृतेह्रित्वा
३१।३४।२८
ह्युद्धुजांशमुखेबुधैः भागक्षेपाभिधंशेषंभागपूर्वंगुणं
भवेत् २७१ **नत्या** मध्यभस्यनतांऽशानांज्याऽर्द्धां
३०
शा गुणताडिताः स्वव्यासास्तत्फलंभागपूर्वास्याज्ज्या-
२
कुलानतिः २७२ सार्द्धिघ्नीसिंजिनीज्ञेयातस्या बा-

भु॰ मध्यम उ॰ दृ॰
द्वंशका नतिः स्यान्मध्यर्क्षनतांशानांदृक्कावृत्तकुलां
शजा २७३ एवंस्वस्वेष्टकालोत्थमध्यभोत्थनतांशजा
झानतिस्सानतिर्ज्ञेयास्वस्वेष्टक्षणजातथा २७४

अथभूवेधयोजनानयनम्.

भू ३६००
लम्बांऽशज्यादलांऽशघ्नाः काश्यपीपिण्डयोजनाः
३६० पलांशा
श्रेष्ठभक्ताः पलांशानांदृक्कं भूवेधमीरितम् २७५

उ॰ भू॰
तलयोजनानयनम्. व्यक्षदेशोत्तरेचस्वभूमेरुश्चो-
उ॰ दृ॰ दृ॰
त्तरंभवेत् याम्यंस्यान्निजभूमेरुर्दक्षिणेव्यक्षतः स-
उ॰ दृ॰ भू
दा २७६ निजभूमेरुदृक्कं स्याद्भूवेधप्रमितंतलम्
५७।१७।४२ भू ५७२।५७
त्रिज्यार्द्धेयदि भूव्यासयोजनार्ऽद्धस्तुलभ्यते २७७
धारे कुन्द
लभ्यतेयोजनादिश्चकुन्दे तर्हितलः खलु धारघ्नाः
भू ११४५।५४ ११४।३५।२४
पृथिवीव्यासयोजनास्त्रिज्ययोद्धृताः २७८ निजभू-
उ॰ दृ॰
मेरुदृक्काश्चयोजनाः स्युस्तलस्यवा अंशाद्युत्क्रां-
चं क्रां
त्यानयनम्. छादकस्येष्टजस्यैव प्रस्फुटाऽपक्रमां-
शकाः २७९ नतांशैस्संस्कृता ज्ञेयाउत्क्रान्त्यंशाश्च
सू
पण्डितैः छाद्यवृत्तज्ञानम् छाद्याण्डयोजनैस्तुल्यं

छाद्यवृत्तमुदीरितम् २८० छादकवृत्तज्ञानम्.

स्वकक्षायोजनैस्तुल्यं वृत्तं स्याद्ग्राहकस्य च नालानयं०

तत्राच्छादकवृत्तघ्ना दण्डांशाश्छादकस्य च २८१ च-

क्रभागोद्धृताइष्टे स्यान्नालं योजनादिकम् दण्डांशा-

श्छादकस्यैव स्वैकांशयोजनाहृताः २८२ नालं तन्ना-

लतुल्यं तु वा भवेद्योजनादिकम् लोकव्यासदलघ्ने ज्ये

लभ्यते छादकस्य च २८३ चेद्दण्डे तर्हि तन्नालं ल-

भ्यते योजनादिकम् नरानयनम्. वंशांऽशावृत्तयो-

र्घातं ग्राहकस्यैव तत्क्षणे २८४ श्रेष्ठासंदंशादिकं

तु नरं स्याद्योजनादिकम् छादकस्यैकभागस्य योज-

नाच्छादकस्य वा २८५ निघ्ना वंशलवैर्वंशादिकाः

स्युर्नरयोजनाः त्रिज्यार्द्धे यदि लभ्यन्ते कक्षाव्यासाऽ

र्द्धयोजनाः २८६. लभ्यन्ते तर्हि वंशे तु वंशादिङ्नरयोज-

नाः मुंजानयनम्. नरभूवेधयोः कृत्वा संस्कारं

---

* पूज्यपलाः २०६२६२ त्रिज्यापलाः ४१२५२४ ६।४० पल-

भादेशेऽक्षांशज्यांघ्रिः १३।५४।४५ अक्षयोजनाः द्. २७८।१५।०

मुंजमुच्यते २८७ क्रान्त्युत्क्रांतिसूचकम्
सू. चं
छाद्यखेटोदयादिष्टकालोत्थाद्ग्राहकग्रहात् आनये-
क्रां
त्स्फुटक्रांतिमुत्क्रान्तिंचसमानयेत् २८८ **उत्केरा-**
९०
नयनम्. उत्क्रान्त्यंशविहीनाभ्रगोंऽशानाम्मौर्विका
ज्यार्द्ध
दलम् उत्कोरं भागपूर्वंतु विज्ञेयंचाऽत्र पण्डितैः २८९
सू.
मन्दानयनम्. छाद्यखेदनतोत्पन्नाद्दंशदाज्याद
५७।१७।४२
लांशकाः उत्केरस्यांऽशकैर्निघ्नाः पूज्यासा यत्फलंभवे-
उ द सू
त् २९० तन्मन्दं भागपूर्वंतु सौम्यदक्षिणसंज्ञकम् छा-
उ द
द्यखेटनतोत्पन्नवंशादिक्समुदीरितम् २९१ स्युर्वोत्केरां

घातं ५१५८५६।३१।५४ चं. वेगघटीभिर्भक्तं चं. दंडांशघ्नं सू.
ग्रहणेनालंस्यात् फलंचं. वंशाघ्नं वंशादिक्नरंस्यात् तया घातम्
५१५८५६।३१।५४ सू. ग्रहणे सू. वेगघटी भक्तं फलं मन्द भागा-
इतमन्द दिक्तुंगंस्यात् इष्टे भोक्तनतस्यैव लिप्ताः खेटस्य सर्वदा
तर्कघ्नाः स्थुलवास्तेभुजो दंडदृः स्मृतः दंडप्रदो.द्भवज्यार्द्धभा-
गाः केरांशकाहताः त्रिज्यास्तडलब्धं दंडभागमुखं भवेत् दंडदो.
नाभ्रिभांशानांजीवार्द्धं प्रंतु केरकं चक्रव्यासदलांशाप्त वंशमंशामुखंमतं
स्वेष्टे तत्स्वनतस्यैव पश्चाद्धान्याधिकाः कलाः तद्वंशास्यांशकाः सौ-
म्ययाम्या व्यक्षोन्नते क्षितौ विज्ञेयास्तो विलोमास्तु व्यक्षा याम्य.
क्षितौ बुधैः पृष्ठयं श्यसनतवंशांनिजभूमेरुदिग्गतम् स्याभतेपंचं
रूपोर्द्ध्वऽन्यभूमेरुदिग्गतम्

सू   ज्या.   ११४।३५।२४

शकाऽभ्यस्ताछाद्यवंशदमौर्विका भागाद्यात्रिज्यका

उ. द.

शाप्ता मन्दांऽशा वंशादिग्गताः २९२ **तुंगानयनम्**

सू   ३६

मन्दभागाहृतं छाद्यवृत्तं चक्रांशकोद्धृतम् तुंगं तन्मन्द-

उ. द.

दिक्कं तु जायते योजनादिकम् २९३ योजनैस्त्वेकभा-

सू.   उ. द.

गस्य छाद्यखेटस्य ताडिताः मन्दांऽशा मन्ददिक्कं वा

५७।१७।४२   सू.

स्यात्तुंगं योजनादिकम् २९४ तत्पूज्ये छाद्यखेटस्य लो-

कव्यासाऽर्द्धयोजनाः लभ्यन्ते यदि तद्वंशस्त्रपे मन्दाऽभि-

उ. द.

धे तदा २९५ लभ्यन्ते प्रस्फुटा मन्ददिग्गतास्तुंगयो-

उ. द. स्वभूदिक् परभूदिक्

जनाः स्वाऽन्यभूदिग्गताऊर्द्ध्वाधोगताः कोटिरूपकाः

भू

२९६ **स्तम्भानयनम्.** तुंगभूवेधयोः कृत्वा संस्का-

५७।१७।४२

रः स्तम्भमुच्यते **अक्षयोजनानयनम्.** पूज्य भूव्या

भू ५७२।५७

सखण्डे चेत्पलज्यार्द्धेऽक्षयोजनाः २९७ अक्षांऽ

४   भू ११४५।५४   ५७।१७।४२

शज्यांऽघ्रिगुणानिघ्नं भूव्यास पूज्य भाजितम् पलभादि-

ग्गतास्त्वऽक्षयोजनाः परिकीर्त्तिताः २९८ **क्रान्ति-**

५७।१७।४२

दिक्फलानयनम्. चेत्पूज्ये खेटकक्षाया व्यासा-

क्रा   उ. द.

ऽर्द्धयोजनादिकम् तोटके तद्ग्रहस्यैव क्रान्तिदिक्कफ-

५७१७१४२

लंभवेत् २९९ पूज्यास्ततोटकंलोकव्यासाऽर्द्धघ्नंतुत-

* क्रां उ. द. उ. द.

त्फलम् क्रान्तिदिक्फलंज्ञेयंसौम्यायाम्योजनादिक-

१

म् ३०० एकांशयोजनक्षुण्णस्तोटकांशास्तुजायते

क्रां उ. द. क्रा

तदऽपक्रमदिक्तुक्रान्तिदिक्फलसंज्ञकः ३०१

भं.

हारानयनम्. अक्षयोजनसंस्कारंदत्वातच्छादक-

क्रां हार.

स्यच क्रान्तिदिक्फलसंज्ञेतुस्याद्धारंयोजनादिकम्

मृ.

३०२ गुणानयनम् तन्मुंजनालयोर्वर्गयोगमूलं

गुणंभवेत् उत्क्रान्तितोटकानयनम् उत्क्रांत्यं-

शभुजज्याऽर्द्धमुत्क्रान्तेस्तोटकंभवेत् ३०३ उत्क्रां-

५७१७१४२सू

तिदिक्फलानयनम्. चेत्पूज्येग्राह्यलोकाऽर्द्धव्या-

संस्यात्तर्हितोटके उत्क्रान्तेस्स्यादिहोत्क्रान्तिदिक्.

सू

मुत्क्रांतिदिक्फलम् ३०४ छाद्यरवेटस्यकक्षाऽर्द्धव्या

५७१७१४२

संपूज्यांशकोद्धृतम् उत्क्रान्तेस्तोटकेन घ्नंस्यात्तयो

१ एकांशयोजनाः

त्क्रान्तिदिक्फलम् ३०५ अभ्यस्ताच्छाद्यरूपांश

५७१७१४२ उ.

* द. क्रांति भागानांज्यार्द्धं पूज्यास्तलोकव्यासखंड योजन घ्नं क्रान्ति-
दिक्फलं स्यात् पूज्यपलाः २०६२६२

योजनास्तोटकांशकैः द्युत्क्रान्तेस्स्यात्तथोत्क्रान्तिदि-
क्कंचोत्क्रांतिदिक्फलम् ३०६ गुण्यानयनम्. छाद
कस्यस्फुटक्रान्तिदिक्फलेनैवसंस्कृताः अक्षयोज-
नका हारंयोजनाद्यंयथाभवेत् ३०७ उत्क्रांतिदिक्
फलेनैवसंस्कृताश्चाऽक्षयोजनाः स्यात्तथा भुजरूपं
तुगुण्यंतद्योजनादिकम् ३०८ उत्क्रान्तिदिक्फलंचाऽ
क्षयोजनैस्संस्कृतं भवेत् यद्गुण्यंत उद्गुणानयनम्
द्गुणंहारभक्तंगुण्याहृतंभवेत् ३०९ उद्गुणंत्वऽथ भी-
मानयनम्. मुंजघ्नमुद्गुणंतुगुणोद्धृतम् भीमंत-
न्मुंजदिक्कंतुजायते योजनादिकम् ३१० रीत्यन्तरे-
ण भीमानयनम्. मुंजंहारोद्धृतंगुण्यनिघ्नंवा भीम
मीरितम् चेद्धारेजायते मुंज गुण्ये भीमंतदा भवेत् ३११
मुञ्जानयनम्. वर्गभेदपदंज्ञेयं मुंजंतद्गुणनालयोः
भीमसंज्ञकदिक्कंतु नालानयनम्. तथातद्गुणमुंज-
योः ३१२ वर्गविश्लेषमूलंतु जायन्तेनालयोजनाः
नालाद्युपपत्तिः याम्योदक्कास्थिरभूगर्भसूत्रंगर्भ-

अं क्रां क्रांतिस्थानाधोदेशे
सूत्रंगर्भगमुच्यते ३१३ खेचराऽपंक्रमस्थानाधः स्था-
*
नेगर्भगस्थलात् ऊर्द्ध्वदेशेतु भूवेधतुल्येनालाऽन्तमु-
अं १
च्यते ३१४ खेटदण्डांशकाः स्वैकभागयोजनताडि-
पू प.
ताः तन्नालयोजना ज्ञेयाः प्राक्पश्चान्नतदिग्गताः
चं
३१५ नालान्तस्थानस्वस्थानमध्यंह्यारमिह्योच्यते छा-
दकग्रहनालान्तमुन्जमूलाऽन्तरंत्विह ३१६ नालंत-
पू प.
न्नतदिक्कंतु प्राक्पश्चात्संज्ञकंमतम् ह्यऽत्रह्यारस्तु
भु भु
भूबाहुर्नलिः कोटिस्तुजायते ३१७ नालस्तद्बाहुरू
पः स्यान्मुन्जस्तत्कोटिरुच्यते इष्टेस्वस्थानतश्चोर्द्ध्व
चं उ द.
संस्थेतच्छादकेयदि ३१८ निजभूमेरुदिक्कंस्यान्मु-
चं अन्य
न्जमूर्द्ध्वमुखंतदा छादकेस्वस्थलाऽधः स्थेपरभूमेरु
गंभीर
दिग्गतम् ३१९ तन्मुन्जंकोटिरूपंस्यान्निम्नरूपमऽ
उल्कां
धोमुखम् ह्यत्रोदपक्रमोत्पन्नंयन्नालान्तस्थलंभ-
भु
वेत् ३२० तन्निजस्थानयोर्मध्यंबाहुः स्याद्गुणयसं-
ज्ञकः चेद्द्वारे मुन्जवेधः स्यान्द्रीमवेधस्तु गुणयके ३२१

---

* ६।४१ पलदेशे भूवेधं द- ५००।५०।५५।१०

हारेचेद्गुणकः कर्णो गुणये द्युद्गुणको भवेत् कोटिः स्या-
च्चेद्गुणे भुजस्योद्गुणे भीसकस्तदा ३२२ **ग्रहवेधान-
यनम्.** तद्वंशांनिजवृत्तघ्नं श्रेष्ठासंवंशादिग्गतम् भूवे-
धसंस्कृतं ज्ञेयं खेटवेधं तु तच्च ३२३ तद्यथानरभूवेधं
संस्कारं भुजमुच्यते संस्कारं चोच्यते स्तम्भमवनी
वेधतुंगयोः ३२४ तथा श्रेष्ठोद्धृताद्वृत्ताद्वंशाघ्नाद्वंशादि-
ग्गतम् फलं तद्ग्रहवेधं स्यात्तत्र भूवेधसंस्कृतम् ३२५
मार्गकर्णखेटदृक्सूत्रयोरानयनम्. खेचरं
छादकं स्मृत्वा भुज्जनालहराऽभिधान् आनयेद्वर्ग-
योगस्य मूलं नालहराख्ययोः ३२६ जायते मार्गकर्णं तु
तन्मुज्ञाऽध्यनकर्णयोः वर्गैक्यस्य पदं खेटदृक्सूत्रं स-
मुदीरितम् ३२७ **सूर्यग्रहणवत्कक्षांतरग्रहणे
दृक्सूत्रानयनम्.** भीमाच्छादकदृक्सूत्रनिघ्ना-
न्मुज्ञविभाजितात् अण्डभेदग्रहे ज्ञेयं दृक्सूत्रं योज-
नादिकम् ३२८ **अथ दृक्सूत्राद्युपपत्तिः**
उत्क्रान्तिकुण्डले छाद्यखेटाऽण्डे यत्र गच्छति दृक्सू-

(यं)
अच्छादकंपटयं स्तत्रबिन्दुस्थलोच्यते ३२९ स्तम्भा-
ऽग्रोयत्रलगतिह्युत्क्रान्तिकुण्डलेतथा तत्रमन्दस्थ-
(दृक्पातस्थान मन्दस्थानांतरे)
लंज्ञेयंबिन्दुमन्दस्थलान्तरे ३३० उत्क्रान्तेः कुण्डलां-
(धनु)
शंतुचापरूपमुदीरितम् यत्रस्पृशतिभीमाऽग्रस्तत्र
(दृकपातस्थानं स्यात् सू द ४)
बिन्दुस्थलंभवेत् ३३१ छायाद्याभ्योत्तरंचापंमन्द
(सू शरं)
स्थानेवगच्छति मन्दछायाऽन्तरेबाणसंस्कृतातन्न
तिर्भवेत् ३३२.

अथशीघ्रानयनम्.

तद्भीमतलयोः कृत्वासंस्कारंशीघ्रमीरितम् नालान्त-
स्थानतोयस्माद्दूर्द्ध्वाऽधोयातिभीमक ३३३ संस्कारं
तुततः शीघ्रंप्रोच्यतेतलभीमयोः

कामानयनम्.

स्तम्भभीमकुलंतुल्यंशीघ्रतुंगकुलंसमम् ३३४ ज्ञे-
(सू १)
यंछायखगस्यैकंभागयोजनभाजितम् शीघ्रंलब्ध-
फलंभागपूर्वंमन्दकुलंभवेत् ३३५ उत्केरस्यांऽशके
(५७।१७।४२ २)
रासंपूज्यमन्दकुलाहतम् स्याज्ज्याऽर्द्धंतद्यमंघ्रज्या
(६)
स्यात्तस्याः कोटिभागकाः ३३६ तर्कोता घटिका
पूर्वकामंतत्समुदीरितम्

छन्नानयनम्.

पश्चाऽक्षाऽ

त्पन्नतोत्पन्नंकासंछन्नमुदीरितम् ३३७ चेच्छाद्यस्याऽ
क्षचन्द्रोर्द्धनतलिसोद्भवंचयत् कामंतंखाग्नितोहित्वा
तच्छेषंछन्नमुच्यते ३३८

अथभीमस्तम्भाभ्यांदृग्युतेः भोग्या-भोग्यकालज्ञानम्

आकाशाभिमुखंचाऽत्रनिजभूमेरुदिग्गतम् परभूमे
रुदिग्यातंविज्ञेयंतदऽधोमुखम् ३३९ स्तम्भदिक्के स्त-
म्भसमेभीमेदृग्योगकंभवेत् निजभूमेरुदिक्कौतुभी
मस्तम्भौयदातदा ३४० भीमात्स्तम्भेऽधिकेभोग्यं
स्तम्भाद्भीमेऽधिकेगतम् जायतेदृष्टियोगंतुपलभादि
ग्गतौयदा ३४१ स्तम्भभीमाविमौस्यातांस्तम्भेभीमाऽ
धिकेगतम् स्तम्भाद्भीमेऽधिकेभोग्यंदृष्टियोगंतुतद्भ-
वेत् ३४२ चेत्स्वभूमेरुदिग्यातेस्तम्भेन्यूनेऽधिकेऽपि
वा अक्षभादिग्गतेभीमेन्यूनेवाऽप्यधिकेऽपिवा ३४३
भोग्यंस्याद्यदितौस्तम्भभीमौदिग्व्यत्ययोपगौ स्या-
तांतदातुदृग्योगंयातमेवहिजायते ३४४ यथोक्तंगत

भोग्यं तु कपाले पश्चिमे भवेत् इष्टे पूर्वकपालोत्थे स्यादिष्ट-
स्तं गतभोग्ययोः ३४५

अथ छत्रांद्द्युतेः भोग्यगतकालज्ञानम्.

इष्टछाद्यनतं छत्रतुल्यं यत्र हि जायते तत्र भीमसमं
स्तम्भं स्यात्तद्द्योगमीरितम् ३४६ छाद्येष्टनततो
ऽल्पं चेच्छत्रं तद्द्युतिलक्षणम् प्राक्कपाले तु भोग्यं स्या-
द्गतं परकपालके ३४७ चेद्यत्रैवाऽधिकं छत्रं छाद्ये-
ष्टनततो भवेत् कपाले पश्चिमे भोग्यं प्राक्कपाले ग-
तं भवेत् ३४८

योगान्तरकरणज्ञानम्.

एकदिक्के युतौ योगमन्तरे त्वऽन्तरं भवेत् भिन्नदिक्केऽ-
न्तरं योगे विश्लेषे तु युतिर्भवेत् ३४९ छत्रयोर्योगखण्ड-
न्तु पूर्वाऽन्येष्टोत्थयोस्तयोः छत्रं मध्येष्टजं मध्यछ-
त्रं तत्समुदीरितम् ३५०.

अथ छत्राद्व्यक्तेष्टकालानयनम्.

हित्वा पूर्वकपाले तु युक्त्वा पश्चात्कपालके छत्रमि-
ष्टोद्भवं छाद्येष्टोत्थस्पष्टदिनार्द्धके ३५१ जायते त-

कलादिस्तु व्यक्तश्छाद्योनतोद्भवः

अथ व्यक्तेष्टदृग्योगकालज्ञानम्.

तुभिर्विकारछन्नोत्थंस्यात्तच्छाद्यखगस्य यत् ३५२ नतलिसोद्भवं व्यक्तं यातं छाद्यखगोदयात् तल्लिसापूर्वकं स्वेष्टं जायते सावनं तु तत् ३५३ स्वेष्टं दृग्युतिकालं स्याद्युद्धाऽन्ते खेटयोः खलु दृग्योगकाल तश्चैवं दृग्योगेष्टं मुहुर्मुहुः ३५४ आनयेन्निर्विकारं तद्दृग्योगेष्टं ध्रुवं मतं ध्रुवदृग्योगकालं तु स्फुटदर्शान्तमीरितम् ३५५

अथ स्थूलदृग्योगानयनम्.

गणितागतदर्शान्तं प्रागिष्टं चाऽभिकीर्त्तितम् तत्स्थूललम्बनेनैव संस्कृतं गणितागतम् ३५६ दर्शान्तं च कलापूर्वं सद्यकक्षणमीरितम् तत्स्तम्भभीमयोरेकदिक्के कृत्वान्तरं तयोः ३५७ भिन्नदिक्के तु संयोगं स्तम्भभीमाऽन्तरं भवेत् स्तम्भभीमाऽन्तरं कृत्वा प्रागिष्टे सद्यकक्षणे ज्येष्ठाऽज्येष्ठाऽन्तरौ स्यातां ज्येष्ठाऽज्येष्ठाऽन्तरम् कृत्वाहारोच्यते स्थूललंबनस्य कलादिभिः

३५९ हत्वातत्स्वेष्टजंभीमस्तम्भयोरऽन्तरं भजेत्
तद्धरेणकलापूर्वस्थूलंभोग्यगतंफलम् ३६० दृग्यो-
गेष्टेष्टयोर्मध्येस्वर्णमिष्टेधनर्णकम् दत्वातद्दृष्टियोगे-
ष्टेस्यात्स्थूलंलिप्तिकादिकम् ३६१.

अथ पूर्णलम्बन कला नयनम्.

छाद्यभ्रमजदर्शान्तिस्फुटदर्शान्तियोस्तयोः संविधाया
ऽन्तरंधीरैर्लिप्ताद्यंपूर्णलम्बनम् ३६२ पूर्वाऽपूर्वनतो
द्भूतंतदृणाऽऽर्णकंमतम् छाद्यभ्रमजदर्शान्तिजाता-
द्व्यक्तात्परेनते ३६३ स्वेष्टजस्फुटघस्त्राऽर्द्धमऽल्पंभव-
तितन्नतु स्याद्धव्यंलम्बनंव्यस्तेतदृणंलम्बनंभवेत् ३६४

अथेष्ट लंबन ज्ञानम्.

ग्राह्यभ्रमजदर्शान्तात्स्फुटदर्शान्तसम्मुखम् ग्राह्य
भ्रमजदर्शान्तिसावनीयेष्टभेदकम् ३६५ कृत्वालिप्ता-
दिकंतत्स्याल्लम्बनंत्विष्टकालिकम् छाद्यभ्रमजदर्शा-
न्ताद्दूर्द्धपूर्वकपालके ३६६ पूर्वमऽन्यकपालेथस्फु-
टदर्शान्ततस्तया प्राक्कपालेतुतत्पूर्वपश्चादन्यकपाल-

ग्र· कक्षांतर ग्रहणे
के ३६७ जायतेलम्बनंसाऽग्रंरवेचराऽऽएंडाऽन्तरग्रहे ·

इष्टेछाद्याछादकयोर्मध्यमाद्यानयनसूचकम्.

सू + चं वेगौ क्रां
छाद्याछादकयोरिष्टेमध्यमौप्रस्फुटौजवौ ३६८ मध्यक्रा-
क्रां क्रां क्रा शरं शरं नतिसंज्ञकम्
न्तीस्फुटक्रांतीसाधयेच्चशरौतथा याम्योत्तरान्तरस्सू-

क्ष्मंबिम्बव्यासांगुलान्स्फुटान् ३६९ छाद्याछादको-

त्पत्तिः ऊर्ध्वस्थंछाद्यसंज्ञंस्याच्चाऽधःस्थंछादकंभवेत्
चं भू भा सू चं सू
शीतांशुभूप्रभाभानुंशीतांशुस्छादयत्यतः ३७० भास्क
सू चं
रग्रहणेऽर्कस्तुछाद्यःस्याच्छादकःशशी स्याद्भूभाछा-
ग्र चं चं ग्रहणे
दकः रवेर्श्छाद्यश्चेन्दुर्विधुग्रहे ३७१ ग्रहणंचग्रहयु-
ग्र·
द्धयोगंरवेचरयोर्मतम् ·

अथलम्बनीयचालनम्.

सू· गणितागत उ· उ·
छाद्यंभ्रमजदर्शान्तिपूर्णलम्बनसंस्कृतम् ३७२ दर्शा-
सू भौ· बु· वृ· शु· श·
न्तंप्रस्फुटंभानुभौमादिग्रहणेभवेत् स्वस्फुटांऽशादि-
सू गणि·ग· उ·
वेगघ्नाःपूर्णलम्बनलिप्तिका ३७३ छाद्यभ्रमजदर्शा-
खेट दर्शांत घ ग्र·
न्तजाततात्कालिकग्रहे लिप्तादौतिथिवत्सर्वस्वर्णंद-
ग्र सू मं· बु· वृ· शु· शं
त्वाग्रहस्फुटः ३७४ मार्त्तण्डावनिजादीनांजायतेऽर्द्ध

ग्रहक्षणे राहुवेगोनशीतांशुवेगांऽशाद्यंचलम्बनम् ३७५ न्मडीफलं धनर्णंचमार्त्तण्डग्रहणेभवेत् छाद्यभ्रमज-दर्शान्तिजातेपातोनितेविधौ ३७६ नाडीफलं धनर्णंतु दत्वालम्बनवत्तथा व्यग्विन्दुजयितेस्पष्टदर्शपूर्णक्षणेऽस्फु-टम् ३७७ **अथलम्बनावनत्योःकारणज्ञानम्.**

छादकोलम्बितोयस्माद्दृक्सूत्रेग्राह्यतस्ततः प्राक्प-श्चादऽन्तरंज्ञेयंलम्बनंलिप्तिकादिकम् ३७८ एवंया-म्योत्तरंभेदंछाद्याछादकयोर्नतिः छाद्याण्डेछादकंप-श्यन् दृक्सूत्रोयत्रयातिहि ३७९ तत्स्थानंनिजदृक्-पातदेशंज्ञेयंविचक्षणैः छादकस्थानतोरेखायाम्यो-दक्चापरूपका ३८० विषुवन्मण्डलेवृत्तेयातियत्र हितत्रच छादकाऽक्षांऽशकस्थानंज्ञेयंस्यात्तद्गुणस्थ-लम् ३८१ निजदृक्पातदेशाच्चयाम्योदक्सूत्रसंज्ञ-कः तुल्यमण्डलवृत्तेतुयत्रयातिचतत्स्थलम् ३८२ दृक्-कुक्षिस्थानकंज्ञेयं दृक्कुक्षिस्थानसंज्ञकात् तद्गु-णस्थानपर्य्यन्तंयेभागास्तुल्यमण्डले ३८३ तेतत्का-

पू. प. पूं. प.
लभवा ज्ञेयाः प्राक्पश्चाल्लम्बनांऽशकाः पूर्वेऽपूर्वकपा-
६
लोत्थाः षड्भक्ता लिप्तिकादिकम् ३८४ लम्बनं तत्क्षणा
क्र. ध.
द्भूतं स्याद्दृणाऽक्रणसंज्ञकम् निजदृक्पातदृक्क्षि-
स्थान. उ. द. उ.
देशयोरऽन्तरांशकाः ३८५ सौम्यापाग्देशजाः सौम्य-
द. शर सू क्रां शर
दक्षिणाः स्युरिषुप्रदाः छाद्यस्फुटाऽपक्रमांऽशमार्गेण
उ. उ. द. द. उ. द. द. उ.
प्रदयोस्तयोः ३८६ एकगोलेऽन्तरं कृत्वाभिन्नगोले
योग बाण उ. द. भु.
तु संयुतिं स्याच्छरं तत्स्फुटं शेषदिक्कं दोर्भागजातिकम्
छाद. चं. छाद्य. चं. क्रां अंतर शर
३८७ छादकच्छाद्ययोः स्पष्टक्रान्तिभेदस्फुटाऽक्षयोः
दिक्साम्यान्तरे दिग्भेदे योग
दिक्साम्यविवरे भेदयोगात्स्यात्तत्तथानतिः ३८८

विषुवत्कुण्डलमार्गनियनम्.

० क्षौं शंकुछाया पलभा
स्वेष्टेऽभून्याऽपमोद्भूताना भाव्या भाप्रकीर्त्तिताः अक्षा-
सू
भावर्गहीनाच्च भ्याभावर्गाच्च यत्पदम् ३८९ तत्कोटिः
पलभा
प्रोच्यतेऽक्षाभास्याभित्यं तत्र दिग्भुजः यद्वद्दिक्कोटिदि-
भु. प्र. भुं.
दोर्भ्यां स्वेन्तरं चाऽवलोक्यते ३९० तद्वत्तत्कोटिदिग्दो-
पश्येत् उ.
र्भ्यां मीकाशं चाऽवलोकयेत् तं तत्स्वेष्टक्षणे दृष्ट्वा सौम्य
द. विषुवत्कुडलमार्ग पू. प.
याम्यान्तरं भवेत् ३९१ तत्पूर्वापररेखाया मध्यमार्गो

आकाशे चं चं
स्बरे भवेत् औषधीशोदयाद्ग्राह्यं व्यक्तमिष्टे विधुग्र-
ग्रहणे * सू ग्रहणे सू
हे ३९२ फग्रहेऽर्कोदयाद्ग्राह्यं छत्रजं व्यक्तमिष्टके

अथ चन्द्रग्रहणे चंद्रशरोपपत्तिः

ग्र. शर ग्र. सू.
यत्र यत्खेचराऽक्षं स्यात्तत्र तत्खेचरो भवेत् ३९३ सूर्या
६ भूभा सू उ.द.
त्षड्भान्तरस्थानं यत्तद्भूभास्थलं भवेत् भास्कराद्यथोक्त
द. उ. १५. चं क्रां
गोलेऽथ सुक्रांते च विधोस्सदा ३९४ मध्याऽपमस्थला-
गच्छति उ द. चं भु
द्याति सौम्ययाम्यस्थले विधुः दूरं यद्दोर्लवैस्तत्स्याद्भा-
चं बाणं
गपूर्वं विधोः शरम् ३९५

अथ चन्द्रग्रहणे स्पर्शमोक्षादिग्देशोपपत्तिः

सू ग्र. पू. गच्छति
भूभावेगोऽर्कवेगः स्यात्खेटानां प्राग्गतिर्भवेत् याति प्रा-
पू चं पू भूभा चं
क्सन्मुखश्चेन्दुर्याति प्राक्सन्मुखा कुभा ३९६ चन्द्र-
भूभा चं. फ चं मार्गे भूभा
स्तयोस्तु शीघ्रत्वात्पृष्ठादागत्य गच्छति स्वाऽयने कुप्र-
अंधकार भूभा तम
भा ध्वान्तमण्डले वर्त्तुले स्फुटे ३९७ तत्र तद्भूप्रभा ध्वा-
पश्चिम दिग्भागे गच्छति च पू
न्तमण्डलस्याऽपराऽशके यातीन्दुग्रहणे पूर्वदिग्भा-
चं चं ग्रहणे चं
गं प्रथमं विधोः ३९८ स्यात्तस्माद्ग्लौग्रहे स्पर्शो ग्लौबिम्बे

---

* फौरवावपि निर्दिष्ट इत्येकाक्षर कोशः

पूर्वदिग्लवे तत्रेन्दोश्चलनादिन्दोः प्रागंशोज्झतिकुप्रभाः
३९९ पश्चिमांऽशः कुभायुक्तोभवत्येव ततः परम्भूप्रभा
पश्चिमांशस्तुतद्वदुज्झतिशीतगोः ४०० अतइन्दुग्रहे
पश्चाद्दिग्भागे प्रच्युतिर्भवेत् नाऽस्तिभूद्युतिशीतां-
शुलोकयोर्विवरंयतः ४०१ शीतांसुग्रहणंतस्मात्सर्वत्र
सममीक्ष्यते अस्मादिन्दुग्रहेनोक्तंलम्बनंननतिर्मता

४०२ सूर्यग्रहणेस्पर्शमोक्षदिग्भागदेशोपपत्तिः

पूर्वाऽभिवदनंभानुः पूर्वाभिवदनंशशी यातिस्वनिज-
पूर्वाऽशः पूर्वस्यांपश्चिमांऽशकः ४०३ पश्चिमायांचनि-
त्यंहि भवत्येवाऽर्कचन्द्रयोः शीघ्रत्वात्तत्तयोश्चेन्दुः सू-
र्यस्यागत्यपश्चिमात् ४०४ पूर्वस्यांमेघवत्सूर्याऽधो-
लोकेन्चैवगच्छति पूर्वपरांशकंभानोः शीतांसुश्छाद-
यत्यऽतः ४०५ भास्करग्रहणेसूर्यबिम्बेस्यात्प्रग्रहःप-
रे तत्रेन्दोश्चलनाद्भानोः पृष्ठांशंप्रथमंविधुः ४०६प-
श्चाऽत्यजतिपूर्वांशंतस्मात्पूर्वेच्युतिर्मता शीघ्रम-
न्द छादकग्रहणे स्पर्शमोक्षदिग्ज्ञानोत्पत्तिः मन्द-

पू प. मोक्ष
श्चेच्छादकोयत्रप्राक्स्पर्शपश्चिमेच्युतिः ४०७ शीघ्र-
प. स्पर्श पूर्वदिग्भागे मोक्षः व मा.
श्चेच्छादकोयत्रप्रत्यक्षंव्यस्तताभवेत् वक्रमार्गगयो-
व. शी मन्द वक्री
र्युद्धेवक्रीद्रागऽपितन्मृदुः ४०८ मन्दसंज्ञोच्यतेचाऽ-
मा. मंद शी शी. स्पर्श
त्रमार्गीमन्दोऽपिसत्वरः क्षिप्रसंज्ञोच्यतेचैवप्रग्रहप्र-
मोक्ष पू. स्पर्श
च्युतिक्षणे ४०९ युद्धेवक्रगयोश्छाद्येमन्देप्राक्प्रग्र-
प. मोक्षः शी प. स्पर्श पू. मोक्षः
होभवेत् पश्चिमेप्रच्युतिश्छाद्येसत्वरेव्यस्तताभवेत्
४१० मन्दशीघ्रविचारोत्रग्राह्यस्पष्टजवंबुधैः इष्टदि-
मनुष्यादि
क्कोऽन्यदिक्कंतुयातियोनरपूर्वकः ४११
अन्यदिक्कः इष्टदिशायांयातिमार्गगः स्यात्
वक्रगस्तन्तुविज्ञेयस्तद्व्यस्तेमार्गगोभवेत् इष्टदिक्
पू प. स्पर्श
तुपूर्वस्यादऽन्यदिक्कंतुपश्चिमम् ४१२ सर्वत्रप्रग्रहेमो-
क्षे युद्धे ३ ३ द्वयोरंतगतिः
क्षेवधेतत्तत्पदार्थयोः सर्वत्रत्रित्रिवस्तूनांमध्यगश्छा-
दकोभवेत् ४१३ छाद्यःसम्मुखदिक्संस्थःस्यादेवं
ऊर्द्धदेशादधोमुखंचापि
चोर्द्धतोपिवा

बिम्बेतत्कालदिग्ज्ञानम्.

अ.
यत्कालेयःखगोयद्दिक्प्राप्तःस्यात्तद्ग्रहस्यच ४१४
पु.
बिम्बस्याऽधःस्थलेज्ञेयासाकाष्ठापण्डितोत्तमैः चेत्पू-
अ पु
र्वस्यांग्रहःप्राप्तोतस्याऽधःपूर्वमुच्यते ४१५ तस्यो-

इ पश्चिमस्थानमेवं सर्वत्र तन्मतम् नतिलम्बनसंस्का-
रोपपत्तिः छाद्योऽर्कश्चोर्ध्वलोकस्थोऽधोलोके छादकः
शशी ४१६ यस्मादऽस्तिततोऽर्कस्य सर्वत्र ग्रहणं स-
मम् वीक्ष्यते नह्यऽतोऽर्कस्य ग्रहणे नतिलम्बनौ ४१७
संस्कारौ कथितावेवं भौमज्ञादिग्रहेषु च

अथ चन्द्रार्कग्रहणयोर्वर्णज्ञानम्.

इन्दोः स्वल्पग्रहे धूम्रं कृष्णमऽर्द्धग्रहक्षणे ४१८ अ-
र्द्धाद्धि कृष्णरक्तः स्यात्पीतं पूर्णग्रहक्षणे ग्रासवर्णं भवे-
न्नित्यं कृष्णं तद्भास्करग्रहे ४१९ भौमादिग्रहणव-
र्णज्ञानम्. भौमज्ञादिग्रहे धीरैर्ज्ञेयं छादकवर्णवत्
ग्रहणज्ञानम्. चन्द्रविस्तारभूपांशादऽल्पमिन्दुग्र-
हं तथा ४२० सूर्यविस्तारसूर्यांशादऽल्पं तद्भास्करग्र-
हम् नाऽवश्यं दृश्यते संधिसांनिध्ये संशयं वदेत् ४२१
यस्मान्न्यूनस्वग्रहं तु दृश्यते मानवैर्नहि तद्ग्रहसंधि-
देशः स्यात्संधिस्थानाद्यदाऽधिकम् ४२२ वान्यूनमं-
गुलाऽर्कांशसंधेः सांनिध्यमीरितम् भौमादिग्रहणास्व-

स्वव्यासाऽध्यऽल्पनदृश्यते ४२३ सूर्यग्रहणेग्रास
दर्शनयुक्तिः सुस्थिरेबंधपानीयेशुद्धे विस्तारसंयुते
स्वल्पेतद्वायुयत्नाढ्येपश्येत्तद्भास्करग्रहं ४२४ बिम्बाऽ
धोर्द्धशिकोव्यस्तो विज्ञेयौतत्रपण्डितैः सत्काश्वमय
पट्टेन कृष्णाद्याढ्येनवांबरे ४२५ भास्करग्रहणं
पश्येद्दृश्यतेतद्यथोचितम्

अथ चन्द्रग्रहणेस्थूलपरिलेखविधिः

सूर्येन्द्वोर्ग्रहणेप्रोक्तबाणमिन्दुशरस्फुटम् ४२६ भौम
ज्ञादिग्रहेप्रोक्तछादकस्यशरंशरम् चन्द्रस्यग्रहणे
भूभाव्यासोत्थंकुण्डलं लिखेत् ४२७ कृत्वा चतुर्दि
शंतस्यव्यस्तंपूर्वाऽपरं लिखेत् याम्योत्तरं यथायोग्यं
कृत्वातद्विदिशंतथा ४२८ मध्येकेंद्रं लिखेत्केंद्रादि-
न्दोर्बाणांगुलोन्मिते दूरेऽन्तरे शरांशायामिन्दोश्चिह्नं
सम्मालिखेत् ४२९ तच्चिह्नात्सारितश्चेन्दोर्व्यासात्थं
कुण्डलं लिखेत् तत्रेन्दोः कुण्डलस्यैव मध्यांऽकंकेंद्र-
मुच्यते ४३० कृत्वाचतुर्दिशंतस्यव्यस्तंपूर्वाऽपरं लि-

खेत् याम्योत्तरं यथायोग्यं कृत्वात द्विदिशं तथा ४३१
पत्रोत्थं शीतगोर्वृत्ततुल्यं वृत्तं विचक्षणैः चन्द्रवृत्तोप-
रिस्थाने पूर्वात्पश्चिमसन्मुखम् ४३२ निष्कास्यैव बहि-
स्तत्काले दृष्ट्वा भूद्युतिकुण्डलम् आदिमध्यान्तदेशा-
दीन्वक्तव्यं ग्रहणे विधौ ४३३ सूर्यग्रहणे स्थूल
परिलेखविधिः भास्करग्रहणे भानोर्व्यासोत्थं कु-
ण्डलं लिखेत् याम्योत्तरं यथायोग्यं पूर्वापूर्वविपर्य्य-
यात् ४३४ संविधाय रवेर्वृत्ते मध्ये सूर्याऽङ्कमालि-
खेत् सूर्याऽक्रान्तिच्छराशायां दूरे बाणाऽङ्गुलोन्मिते
४३५ चिह्नं कृत्वाऽङ्कतश्चंद्रव्यासोत्थकुण्डलं लिखेत्
व्यस्तपूर्वापरं तत्र सौम्ययाम्यं यथोचितम् ४३६ कृ-
त्वा पत्रोद्भवं वृत्तं सूर्यकुण्डलसम्मितम् सूर्य्यकुण्डल
बहिर्भिश्चाऽङ्कितपात्रमुच्यते ४३७ सूर्यवृत्तोपरि-
स्थाने पात्रं निःसारयेद्बुधः तथार्कग्रहणे स्पर्शमध्य-
मोक्षमुखस्थलान् ४३८ पण्डितैस्तत्क्षणे दृष्ट्वा वक्तव्यं
तद्ग्रहस्य च अनेनैव प्रकारेण स्फुटं मध्यग्रहं स्थलं ४३९

स्पर्श मो.
स्यादाद्यन्तस्थलौस्यातांस्थूलौतौव्यावहारिकौ

भौमादिग्रहणेस्थूलपरिलेखविधिः

स्व. म. ग्रहणे +
सूर्यवद्भौमपूर्वाणांस्वग्रहे पात्रमाचरेत् ४४० तच्छा-
प. पू.
द्यकुण्डलस्योर्द्ध्वेपात्रं निष्कासयेद्बुधः पराद्वा पूर्वतो-
म.
बुद्ध्यापात्रंनिष्कास्यतत्क्षणे ४४१ भौमादिग्रहण
स्थानान्वक्तव्यंव्यावहारिकान्

अथ ग्रहणेषु सूक्ष्म परिलेख विधिः

पलः पला विनाडीच विघटी विकलाचसा ४४२ विलि
श्वासै ६
सोऽत्रविलिसिश्चप्राणैः षड्भिः प्रजायते नाडी घटी-
चलिसाचालिसिकश्च कलः कला ४४३ लिप्तकोलि-
६०
सिकालिप्तोजायते षष्टिभिः पलैः

अथ पूर्वापरान्तरोचितछाद्याछाद-
क ग्रह स्पष्टरीतिः

इष्टया
मध्यग्रहणकालेष्टविश्लेषलिप्तिकाहतम् ४४४ वेग
चं. ग्रहणे चं. स्व. सू. ग्रहणे सू. चंद्रयो
भागसुखस्वस्व छाद्या छादकयोस्तु यत् दत्वालिप्ता-
चंद्रग्रहणे चंद्रस्पष्टे सूर्यग्रहणे सूर्यस्पष्टे ग.
दिक तच्चमध्यग्रहणकालज ४४५ छाद्यखेटस्फुटेधी-

रैर्द्व्यर्णमधिकोनके इष्टे सूर्येन्दुपूर्वाणाम्मध्यग्रहणका-
लतः ४४६ प्राक्पश्चाद्भेदयोस्तच्छेद्यके छाद्यछादकौ
हस्तैः स्वांशाग्निभिस्तुल्यं चक्रवृत्तमुदीरितम् ४४७ सूत्रं
पूर्वाऽपरं चक्रजीवाजातिसमं लिखेत् पूर्वपश्चिमान्तरा-
ङ्गुलानयनम् । छाद्याछादकयोरिष्टे प्राक्पश्चाद्भेदयो-
र्मयोः ४४८ सव्यभेदाऽङ्काः पूर्वाऽपूर्वभेदाऽङ्कास्त-
योः स्युस्तेंऽशाः शून्यनेत्रघ्नाः पूर्वाऽपूर्वान्तराङ्गुलाः
४४९ स्युर्भानुग्रहणे स्थूलास्ते सामान्या विधुग्रहे

सूर्यग्रहणे स्पष्टपूर्वपश्चिमान्तराङ्गुलानयनम् ।

स्वेष्टकामोद्भवाच्छत्राज्जातमिष्टं तु यद्भवेत् ४५० तद्दी-
र्घमुच्यते स्वेष्टदीर्घयोर्भेदलिप्तिका खार्कघ्नाऽङ्गुला-
दिस्तु पूर्वाऽपूर्वान्तरं भवेत् ४५१ सामान्यं भास्करस्या-
ऽथ पूर्वाऽपूर्वान्तराङ्गुलाः सामान्यास्तेतयोः स्वांशभ-
क्ता भागादिकं भवेत् ४५२ तस्य खण्डांशबाहुज्याखा-
ग्निघ्नी चाऽङ्गुलादिकम् तत्पूर्वाऽपूर्वविश्लेषं विज्ञेयं छा-
द्यकोचितम् ४५३ अथेष्टग्रासानयनम् । पूर्वाऽ

पं. वर्गे शरम्
पूर्वाऽन्तरेस्वघ्ने स्वघ्नमिष्टोत्थमार्गणम् युक्त्वातस्यप-
मू. बिम्बव्यास. योगार्द्ध
दंहित्वाविस्तारैक्यदलतयोः ४५४ छाद्याच्छादकयोः

शेषंतद्ग्रासस्वेष्टजंभवेत् इष्टग्रासात्पूर्वापूर्वान्तरा-

नयनम् तत्स्वेष्टक्षणजंग्रासंहित्वाछादकछाद्ययोः
बिं.व्या. यो ग्रे. श्र. वर्ग शरवर्गयो अंतरम्
४५५ विस्ताराऽर्द्धयुतौशेषवर्गेष्टोत्थेषुवर्गयोः विश्लेष-
मू. पू. प. ग्रहणे पू. प.
स्यपदज्ञेयंप्राक्पश्चादऽन्तरंग्रहे ४५६ पूर्वाऽपूर्वाऽ
मानैक्यखंडाधिकं
न्तरंयस्मिन्कालेछादकछाद्ययोः बिम्बव्यासांगुलैक्या-
ग्र
ऽर्द्धादऽधिकंयदिजायते ४५७ तत्खेटग्रहणेतस्मिन्का-
ग्रहण
लेनैवग्रहोभवेत् चन्द्रग्रहणेपरिलेखविधिः वृत्त-
चं. ग्रहणे
मिष्टकुभाव्यासजातमिन्दुग्रहेलिखेत् ४५८ तस्यप्रा-
पू.प. पं.पू. द. द. उ. उ.
गपरंव्यस्तंयाम्ययाम्यंसमालिखेत् सौम्यंसौम्यंलि-
पू. पू. प.
खेत्प्राग्वत्तन्मध्येकेन्द्रमालिखेत् ४५९ सूत्रेपूर्वाऽपरे
पू. प. भूभावृत्तस्य पू. मो. चं.ग्रहणे
केन्द्रात्प्राक्पश्चादऽन्तरोन्मिते पूर्वस्यामोक्षसांनिध्ये
स्प. + भूभावृत्तस्य. प. चिह्न
स्पर्शासन्नेतुपश्चिमे ४६० लक्षणंविलिखेत्तत्तु भेदके-
द. उ. बाण
न्द्रांकमुच्यते भेदकेन्द्राऽकतोयाम्यसौम्येस्पष्टशरोन्मि-
चं
ते ४६१ स्थानेकेन्द्रंलिखेत्तस्माल्केंद्रास्याद्धिमदीधितेः

तत्कालव्यासजंवृत्तंकृत्वातच्चंद्रकुण्डले ४६२ भूभायाः कुण्डलंग्रासयन्मिततन्मितंग्रहम् तत्कालेचौषधीशस्य विज्ञेयंप्रस्फुटंबुधैः ४६३ सूर्यग्रहणेपरिलेखविधिः

वृत्तमिष्टजचन्द्रस्यव्यासोत्थभास्करग्रहे विलिखेत्प-श्चिमेतस्यपूर्वंपूर्वंतुपश्चिमम् ४६४ याम्योत्तरंयथायो-ग्यंमध्येकेन्द्रंसमालिखेत् केन्द्रात्पूर्वाऽपरेसूत्रेप्राक्-पश्चाद्भेदसम्मिते ४६५ पश्चिमेमोक्षसांनिध्येपूर्वेस्प-र्शसमीपके कृत्वांऽकमंऽकतोव्यस्तदिक्स्पष्टशरसंमिते ४६६ देशेकेन्द्रंविधायाऽत्रेष्टाऽर्कवृत्तंसमालिखेत् सू-र्यवृत्तेगतंत्विष्टचन्द्रवृत्तंचयन्मितम् ४६७ तन्मितंग्र-हणंज्ञेयंपण्डितैरुष्णदीधितेः भौमादिग्रहणेपरि-लेखविधिः याम्योत्तरंयथायोग्यंव्यस्तपूर्वाऽपरंतथा ४६८ एवंभौमज्ञपूर्वाणांविज्ञेयंग्रहणंबुधैः गणक-स्योपविष्टस्यपूर्वमासनदिग्गतम् ४६९ पश्चिमंसन्मु-खंज्ञेयंवामदक्षिणहस्तयोः पक्षयोश्चदलस्थानौसौ-म्यदक्षिणसंज्ञकौ ४७० विज्ञेयौछेद्यकेवृत्तेखेचरग्र-

ग्रहणादिषु स्थित्यर्द्धगितयोः स्पर्शमोक्षयोः सूक्ष्मसंज्ञयोः ४७१ स्वेच्छयाऽत्रह्यऽघोर्द्धेऽपिग्रहणांशाऽशकस्य च दर्शनायलिखेत्तत्रसूक्ष्मतत्परिलेखकम् ४७२ दृष्टातंचभवत्येवग्रासांऽशांऽशकनिश्चयम् एवमुहुर्मुहुस्तस्माद्यावन्निर्विकृतिंव्रजेत् ४७३ ग्रहणांऽशांऽशकस्तावत्तल्लिखेच्छेद्यकखलु मयाऽत्रपरिलेखेतुनाशाज्ञानं निजालयात् ४७४ उक्तंतच्छाद्यखेटस्यदिग्ज्ञानंकेंद्रतोदितम्

ग्रहणेशरव्यासयोर्जातिज्ञानम्

छेद्यकस्यविधोस्पष्टबाणांबिम्बस्यविस्तृतिम् ४७५ व्यासरूपंतुसंग्राह्यंनग्राह्यंकुण्डलाकृतिम्.

अथविंबदिग्ज्ञानम् सूर्यादिग्रहाणाम्.

इष्टकालेतुतत्पात्रेछाद्यश्चस्वादिगंशकैः ४७६ स्वाद्यामाशांतुसंयातःसाकांनातुसमाचरेत् अंकस्तत्रो-

※ सूर्यग्रहणे स्पर्शकाले चंद्रवृत्तस्य पूर्वस्यां रविवृत्तस्य पश्चिमं भवति सूर्यग्रहणे मोक्षकाले चंद्रवृत्तस्यपश्चिमेसूर्यस्य पूर्वांशे भवतिचन्द्रग्रहणेस्पर्शे भूभायाः पश्चिमांशेचंद्रवृत्तस्यपूर्वांशेगच्छति चंग्रहणेमोक्षे भूभायाः पूर्वांशेचंद्रवृत्तस्यपश्चिमांशे भवति

वृत्ते प्रथमचिह्न
दिचिह्नः स्यात्स्वेष्टव्यासोत्थकुण्डले ४७७ आद्यकस्य
तुल्य चिह्न
समाशायां लांछनं त्वऽन्यमुच्यते अन्याऽङ्कोपरि तं दत्त्वा
प्रथमं ऊर्द्धीकृतस्य ग्रह
चाद्यकमूर्द्धितस्य च ४७८ मात्रस्यैवोर्द्धिते पात्रे तद्बिंबस्य दि-
दिग्ज्ञाकैः दिशां पू.द.प.उ.
शा भवेत् छाद्यस्याशाङ्कैः वृत्ते कृत्वा काष्ठां यथोचिताम्
चं. मध्यग्रहणस्य चं.
४७९ तत्र मध्यग्रहस्यैव काले स्याच्छीतदीधितेः केन्द्र-
भूभा चं. बिंबकेन्द्रयोरंतरम् शरं सू.
योर्भूमिभाचन्द्रबिम्बयोरन्तरं शरम् ४८० भास्करग्रह
सू. चं.
णाऽर्द्धस्यकाले भास्करचंद्रयोः बिम्बयोः केन्द्रयोर्भेदं
अंतरं शरं द. उ. बिंबमानैक्यार्द्धं
स्याद्बाणं दक्षिणोत्तरं ४८१ छाद्याछादकयोर्बिम्बकेन्द्र-
बाणं
योरऽन्तरं शरम् प्रोक्तं यतस्ततस्तत्र व्यासैक्यार्द्धं विर-
उ.
च्यते ४८२ छादकादुत्तरे छाद्ये चेत्तदाछादकस्य च
द. बिं. व्यासार्द्धं
वृत्तकेन्द्राद्दक्षिणे तु छाद्यव्यासदलस्य च ४८३ अंगु-
तुल्य चिह्नं द.
लैः संमितस्थाने लक्षणं विलिखेद्बुधः चेच्छाद्ये छादकाद्या-
उ.
म्ये स्यात्तदाछादकस्य च ४८४ वृत्तकेन्द्रादुत्तरे तु छा-
बिं. व्यासार्द्धं तुल्य चिह्नं
द्यव्यासदलस्य च अंगुलैस्संमितस्थाने लक्षणं विलिखे-
स्थानः
त्तथा ४८५ तच्चिह्नमादिदेशः स्याच्छेषमऽग्रहणं भ-
अग्रहणं बिंबव्यासे ग्रहणयोग्यं
वेत् अग्रह्यग्राहकव्यासे हित्वा तत्स्याद्ग्रहोचितम् ४८६

ग्रहणग्रासे ग्रहणमानाङ्गुलाः
बाणग्रहोचितेद्वित्वातच्छेषग्रासमुच्यते.

अथग्रासयोजनानयनम्.

ग्रासा. पविंब्रव्यास.
स्वस्वछन्नाऽगुलाऽभ्यस्ताः स्वस्वविस्तारयोजनाः ४८७
किं व्यासाः
स्वस्वव्यासांऽगुलैरासाः स्युः स्वस्वग्रासयोजनाः वृत्त-
कर्णज्ञानम्. वृत्ताऽभ्यन्तरसंस्थस्यतद्वृत्तस्पर्शक-
४ कोणस्य १ भु २
स्यच ४८८ चतुरस्रस्यैकबाह्वोर्वर्गस्यद्विगुणस्यच
मूलंतद्वृत्तविस्तारतुल्यंकर्णंचितद्भवेत् ४८९ एवंगोल-
कर्ण क.
स्यविम्बस्यवाऽपिव्यासंभवेच्छ्रुतिः कर्णव्यासदलंचाऽ-
पिस्यादर्द्धस्यांशयेखलु ४९० । २४१२.

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते
परमसिद्धान्तेग्रहणाधिकारश्चतुर्दशः १४.

अथ महापातानयनम्.

अर्थोजनीपंक्तिने
गणितागतयोगस्यतुल्ययोगाऽर्थवासरे इष्टकालेतु
नक्ष. नक्षः नक्षत्र
यद्भस्यात्तद्भस्वेष्टभमुच्यते १ सांनिध्येहर्षणस्यैव
पातः स्याद्व्यतिपातकः तद्वद्वैधृतिसांनिध्येपातोवै-

अयनांशज्ञान् ध

१० ६०

धृतिसंज्ञकः २ दिग्घ्नान्षष्ट्युद्धृतान्मार्गभागान्स्वर्गान्

क्र. क्र. ध. १३।३१ २७

विपर्ययात् भार्द्धे दत्वाव्यतीपातो भेदत्वावैधृति र्भवेत् ३

गत घटी व्यतिपातवैधृति संज्ञकयोगयोः दिननक्षत्रस्य घटी गुणिता

भुक्तलिप्तास्तयोः स्वेष्टभस्य भोगकलाहृताः षष्टत के-

६६ भक्ताः घ. व्यतिपात वै धृति योगः घ. प्रथमयोगक-

रुद्धृताः स्पष्टाः स्युर्याताकलिकास्तयोः ४ ताः प्राग्योगकले

लैर्युक्ता प्रयोजनं दिने

र्युक्ता गणितेनागतस्यच योगस्यार्धदिने मध्यकालश्चै-

काले

वाऽत्र तद्भवेत् ५ तन्मध्यसमये युक्त्वा कल्पितेष्टकलादि-

सू. चं.

कम् अग्रेष्टंजायते मध्यकाले सूर्यशशाङ्कयोः ६ आ-

सू. चं. क्रा क्रां

नयित्वास्फुटक्रान्तिमग्रेष्टेनवस्फुटाऽपसम् आनयेत्स्व-

सू. सू. चं. चं. क्रां घ.

स्वमध्याग्रकालोत्थाऽपक्रमाऽन्तरम् ७ लिप्ताद्यंकल्पिते

घटिभक्तं अंशाद्यं सू. चं. क्रां भुक्ति

ष्टस्य लिप्तासस्याल्लवादिकम् स्वस्वक्रान्तिजवंचाऽध-

सू. चं. चं. सू. क्रां अंतरं

मध्यकालोत्थयोस्तयोः ८ चन्द्रभास्करयोः क्रान्त्योर्भे-

अल्प क्रां चं. सू.

दंन्यूनयदा भवेत् अग्रेष्टोद्भवयोः क्रान्त्योर्विश्लेषात्त

गत पातं भोग्यपातं

ज्ञतस्मृतम् ९ पातंतद्वयस्ततो भोग्य मध्यकालात्समी-

अयनांशौ चं.

रितम् चन्द्रायनज्ञानम्. मार्गशीर्स्संस्कृतश्चन्द्रो

१० उ. ४ द. उ द. चं.

मृगकर्कादि षड्भगः १० सौम्यापागयनस्थस्तु विज्ञे-

तुल्या

यस्तद्विचक्षणैः पातनामज्ञानम्. स्याताम एकायन-

गतौयदिशीतांशुभास्करौ ११ चक्रमैक्यंतयोस्तुल्या-
क्रान्तौवैधृतिसंज्ञकः पातःस्याद्यदितौस्यातामऽतुल्या-
ऽयनगौभवेत् १२ षड्भमैक्यंतयोस्तुल्याऽपक्रमेव्य-
तिपातकः तत्पातस्तु भवेदिन्दोर्बाणाऽपक्रमसंस्कृतौ
१३ यदिचन्द्राऽपमेस्वंशगोलयोरऽन्तरंभवेत् चन्द्रस्या-
ऽपक्रमादूर्ध्वंचन्द्रबाणंयदाभवेत् १४ मार्गांशेस्संस्कृत
स्येन्दोः पदेयुग्मेऽपरपदम् स्यादोजेतुसमंज्ञेयमाऽस्य
न्याऽर्कपदाशयम् १५ संस्कृतस्यविधोर्मार्गभागेस्तत्त-
त्पदंलिखेत् इन्दोर्युग्मपदस्थस्यप्रस्फुटाऽपक्रमंयदि
१६ सूर्यस्याऽपक्रमादऽल्पंतत्पातंगतमुच्यते चेदूर्ध्व
मेव्यपातस्यात्तद्व्यस्तपदेऽपरे १७
पाताभावज्ञानम्. वृद्धिपक्षाऽपक्रमस्याद्ध्रासप-
क्षाऽधिकंस्फुटम् यत्रचेत्तत्रतत्पाताऽभावंगोलेसमे
स्मृतम् १८ वृद्धिपक्षाऽपममन्दवेगोत्थंभिन्नगोलके
न्यूनंवाऽप्य ऽधिकंशीघ्रवेगोत्थंच स्फुटीकृतम् १९
यत्रचैवतथावृद्धिपक्षाऽपक्रमकंतथा तत्रतत्पण्डितैः

पाताभाव सू
पातयोगाऽभावमुदीरितम् २० चेन्न्यूनमन्दे वेगोत्थ
क्रां चं
वृद्धिपक्षाऽपमभवेत् तच्छीघ्रजवसंभूतं वृद्धिपक्षाऽप
क्रां
मस्फुटम् २१ ह्यऽधिकं यत्र तत्राऽपि पाताऽभावमुदीरितं
क्रां सू
ह्रासपक्षाऽपमन्दवेगोत्थमऽधिकं यदि २२ स्यात्स्व
+ शी चं क्रां
ल्पमाशुवेगोत्थह्रासपक्षाऽपमस्फुटम् तत्पाताऽभाव
मुक्तं च तद्द्वयस्ते पातसंभवम् २३ पातमध्यकालान-
चं सू मध्यादिष्ट चं सू
यनम्. चंद्रभास्करयोर्मध्यपूर्वेष्टोद्भवयोर्बुधैः मस्फु-
क्रां अंतरांशाः उ द
टक्रान्तिभेदांशास्तत्र गोलद्वये तयोः २४ तत्स्पष्टोद्भवयोः
क्रां भुक्त्यंतरा
स्पष्टक्रान्तिवेगांतरांशकैः भक्ता दिनादिकं लब्धं गतपा-
ऋ. मध्यादिष्ट घ.
ते सदाऽऽऋणं २५ मध्यप्रागिष्टवारादौ भोग्यपाते धनं ख-
मध्यादिष्ट
लु दत्वा पाताऽर्द्धसमयं पातमध्यं च तद्भवेत् २६ मध्यप्रा-
गिष्टकालात्तु पातमध्यं यथा भवेत् तथा तत्पातमध्यात्तु
वारंवार
पातमध्यं मुहुर्मुहुः २७ आनयेत्प्रस्फुटं पातमध्यमेव
क्रां चं सू
विचक्षणैः पाताऽर्द्धे प्रस्फुटक्रान्तिसाम्यं चन्द्राऽर्कयोर्भवे
उ द क्रां क्रां चं सू अंतर
त् २८ यत्र गोलद्वये क्रान्त्योर्भागाद्यं चन्द्रसूर्ययोः भेदंव्या-
चं सू बिंबव्यासयोगार्द्धात् अधिकम्
सांशखण्डैक्याद्दूर्द्धं स्याच्चेत्तयोस्तदा २९ तत्र नैव हि

पाताद्ई कालात्पूर्वपश्चात् चंसू: के
पातः स्यात्पातमध्योभयत्रच बिम्बव्यासार्द्धशकैक्या-
चंसू चंसू उ द का अंतर
र्द्धविऽल्पचंद्रार्कयोस्तयोः ३० भेदगोलद्वयेक्रान्त्योः पा-
मध्यात्पूर्व पश्चात्
तमध्योभयत्रच स्याद्यावत्कालपर्य्यन्तंतावत्पातस्थि-
तिर्भवेत् ३१ पातस्पर्शपातमोक्षानयनम्.
१० + पाताद्ईकालं
खाङ्गलिप्ताढ्यहीनंतु पातमध्यक्षणंबुधैः कृत्वातत्त-
चं सू का उ द अंशा
त्क्षणेचंद्रसूर्ययोरऽपमाऽन्तरम् ३२ नित्यंगोलद्वयेभा-
हारं पूर्वेष्टाग्रेष्ट चं सू
गपूर्वतद्भाजकम्भवेत् तत्रेष्टद्वयसंभूतचन्द्रभास्क-
चं सू बिं व्या यो १०
रयोस्सदा ३३ बिम्बव्यासार्द्धशकैक्याऽर्द्धं दिग्घ्नं भाज
कभाजितम् स्यात्फलंलिप्तिकापूर्वंज्ञेयंतद्गुणकंबुधैः
३४ तंतथापातमध्येतु कृत्वायुक्तोनितंपुनः तत्क्षणो-
चं सू का
द्भवयोश्चंद्रसूर्ययोरऽपमाऽन्तरम् ३५ भाजकंजाय-
चं सू बिंबव्यासार्द्ध
तेव्यासखण्डयोगाद्धृतंतथा भाजकेनोद्धृतंलब्धंलि-
घ
प्ताद्यंगुणकम्भवेत् ३६ एवंतन्निर्विकारंतुलिप्ताद्यं
गुणकंबुधैः पूर्वकालोद्भवपातमध्यतः पातमध्यके ३७
स्प
हित्वाथपातस्पर्शः स्यादऽग्रकालोद्भवस्सदा युक्त्वातत्पा-
तमध्येतु पातमोक्षक्षणंभवेत् ३८.

संक्रमपुण्यकालानयनम्.

स्प॰ चं॰ मं॰ बु॰ बृ॰ शु॰ श॰
वेगांशैर्भाजितास्स्वाऽर्द्धयुक्तव्यासांऽगुलाः स्मृताः पु-
पू॰ प॰
ण्यस्थित्यर्द्धलिप्ताः प्राक्पश्चात्सूर्यादिसंक्रमात् ३९।

२४५२. श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभ-
विरचितेपरमसिद्धान्तेपातयोगाधिकारः
पंचदशः १५

अथ यंत्राधिकारः

गो॰ यं॰ स्वस्थानाऽक्षांशकैस्तुल्यस्थानेंऽकंव्यक्ष तोत्त-
गोल
रे कृत्वातन्निजभूस्थानंपिण्डयंत्रेतुकथ्यते १ निजभू-
सन्मुखंव्यक्षंतुस्वव्यक्षंतदुच्यते स्वव्यक्षाद्यदऽधोव्य-
अक्षांश दैत्यांश
क्षंतस्मान्निजपलांऽशकैः २ तुल्यांशेष्वऽन्यभागाख्ये
पाताल
गोलाऽर्द्धेचिह्नमालिखेत् तंचिह्नंभूतलंज्ञेयं कृतगो-
९०
लेयथोचिते ३ स्वस्थानात्कुण्डलंगोलेसर्वतः खनवां-
तुल्य
शकैः दूरेतत्क्षितिजंवृत्तंतद्गोलपरिधेःसमम् ४ तस्मिं-
पू॰ द॰ प॰ उ॰ पू॰ ९० द॰
श्चतुर्दिशंचस्वस्थानकेन्द्रात्समालिखेत् पूर्वदक्षिण-

योर्मध्ये याम्यपश्चिमयोस्तथा ५ पश्चिमोत्तरयोर्मध्ये
तद्वदुत्तरपूर्वयोः खांकांशाः स्युरतो दृष्टिवृत्तं चक्रल
वांऽकितम् ६ मूलं दैत्यालये गोले त्वऽग्रं देवालये भवे-
त् मध्यं व्यक्षगतं तेंऽशास्तिर्य्यक् चक्रलवाः स्मृताः ७
गोले मेरुकुमेरुभ्यां वृत्तानि भनवोन्मितान् चक्रांशैरं-
कितान्कृत्वा पण्डितैः स्वर्द्धकुण्डलान् ८ स्वस्थानात्स-
र्वतः खांकान् यन्त्रांऽशकुण्डलान् लिखेत् नित्यं मेरु-
द्वयेलग्नं पूर्वाऽपूर्वयुतं तथा ९ व्यक्षीणां क्षितिजं वृत्तं
कृत्वा चक्रलवांकितम् तद्गोलपरिधेस्तुल्यं यद्वृत्ताऽभ्य-
न्तरं भवेत् १० मेरुभ्यां संयुतं नित्यं चक्रवृत्तं विधाय च
चक्रांशैरंकितं तस्यैकत्राऽर्द्धे व्यक्षमालिखेत् ११ व्य-
क्षात्तूभयतो भागान्क्रान्त्यंशान्तान्परिस्मरेत् सर्वव्य-
क्षगतं वृत्तं विषुवत्कुण्डलं भवेत् १२ तच्चक्रांशांकितं
कृत्वा चिह्नं व्यक्षस्थले लिखेत् तर्कघ्नन तलिप्तांऽशैस्तु-
ल्यस्थानेऽक्ततोभयात् १३ वृत्तं चक्रकरं दत्वा तत्स्वक्रा-
न्तिस्थले ग्रहम् ज्ञात्वा तत्क्षितिजाद्वृत्तात्खेटयावद्यदऽ

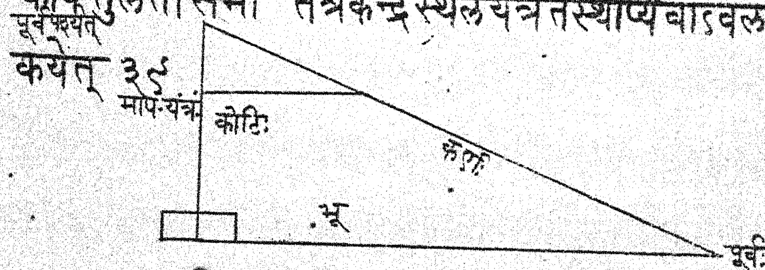
न्तरम् १४ स्वस्थानपृथिवीगर्भार्द्धयंत्रांऽशास्ते भवन्तिहि
स्वस्थानाद्ब्रह्मदिक्सूत्रं दृग्वृत्ते यत्र गच्छति १५ तस्माद्या-
म्योत्तरासन्नभागाः स्युः स्वदिगंऽशकाः तद्गोलस्याऽच-
लं तुल्यभूमौ तन्नूतलस्थलम् १६ दत्वा गोलाऽर्द्धदेशं तु
विज्ञेयं स्वस्थलं बुधैः तस्मान्निजांशयं विद्वानानयेत्स्व-
धियासदा १७ ससवृत्तयंत्रम्. चक्रं धातुमयं कृत्वा
तद्वृत्तानद्रिसम्मितान् कृत्वा सर्वाऽधिकं वृत्तं क्रांतिवृ-
त्तमुदीरितम् १८ क्रान्तिवृत्तोनवृत्तं तु प्राक् पश्चा
द्वृत्तमुच्यते ततोऽल्पं क्षितिजं वृत्तं ततोऽल्पं व्यस्तगंम-
तम् १९ ततोऽल्पं व्यक्षदृग्वृत्तं ततोऽल्पं याम्यसौम्यगं
सर्वाऽल्पं यंत्रभागानां वृत्तमत्र समुदीरितम् २० चक्रां-
शैरंकितानेतान्संयुक्तांस्तु यथोचितान् कृत्वा गोलां-
शयं विद्वानानयेत्प्रज्ञयासदा २१

अथ रात्रिगतं कालज्ञानम्.

रात्रौ चक्राद्रियंत्रेण रवेश्चरंचाऽवलोकयेत् येमासा-
स्तत्र यंत्रांऽशास्तैस्तत्खेटोदयाद्गताः २२ जायन्ते याः

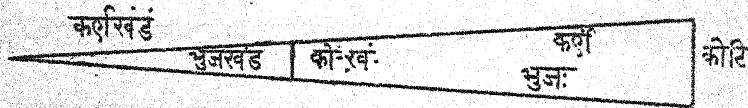
अ॰ सू॰ अहोदयकालसूर्यास्तकालयोरंतरं-
कलास्तासुखेचराकोदयोऽस्तयोः कालयोऽरं तरं
अहोदयाद्गतकला सु यथा गूनितस्वर्णं दत्वा रात्रिगतस्यात्
व्योमगोदयाद्भास्करस्यच २३ अस्तंन्यूनाऽधिकं
ध॰ ऋ॰
स्वर्णंदत्वारात्रिगतं भवेत् अज्ञातकोटिमानानयनम्
तुरीयं ४ छा
चक्रपादांऽशयंत्रस्य भामार्गेणानलेनवा २४ अज्ञात
कोटिशीर्षंतु दृष्ट्वातत्रैव तं दृढम् कृत्वातद्यंत्रयोर्मध्येक-
शंकु
एस्मित्रसूशलरम् २५ कल्पितं स्थापयित्वातु शंकुऽन्ना
छा॰ मार्गेण हारः शंकु मध्य
द्भापथेनच दृष्ट्वा भूमिंलिखेच्चिह्नं मध्यनातल चिह्नयोः
स्यात् चिह्न
२६ हारः स्यात्लक्षणोऽज्ञातकोटिमूलाऽन्तराहृतम् शं-
कुंहारोद्धृतंलब्धं तत्कोटेर्मानमीरितम् २७ शंकुंऽशे-
शंकु चि॰
र्मपियेन्मापकालेनातल चिह्नयोः मध्यंतल्लक्षणाऽज्ञात
कोटिमूलाऽन्तरंतया २८ तच्चिह्नं प्रतिबिम्बः स्यात्तच्छं-
अ॰ छा॰
कुर्लम्बमुच्यते तल्लम्बं तद्दृगौच्च्यंस्यात्वेदा भानयने ख-
छा॰
लु २९ शंकुमूलांकयोर्मध्यवस्त्वा भासमुदीरिता वस्तु
छा॰ शंकु
लम्बोन्च्यते वस्तोरा भास्वेष्टनराहता ३० वस्तुदैर्घ्योद्धृता
छा
लब्धं तत्रभासमुदीरिता गम्यागम्यफले. यत्स्था
पू॰ वनं॰ द॰
नस्यांशयंतत्तु पूर्वंकिंवावनमतम् ३१ याम्यंदक्षकरेज्ञे

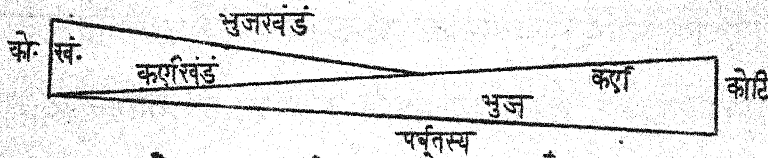
यं सौम्यं वामकरे भवेत् पृष्ठं पश्चान्मतं केन्द्रात्स्वस्थानं
केंद्रमुच्यते ३२ **मापकयंत्रम्** . वंशयष्टीसमं शंकुं
वीतिहोत्रकरोन्मितम् युक्ति धातुमुखोऽन्नतं कृत्वा तस्य
दलस्थलात् ३३ अग्राऽन्तं नलिकाव्याससतुल्यं रिक्तं समा-
चरेत् रिक्ताऽग्रेत्वऽग्रतोऽधस्तादंऽगुलद्वयेसम्मिते ३४
छिद्रं सूचीपथं कृत्वा तु भयत्रविनिर्गतम् धातुत्थां नलि-
कांसाऽर्द्धहस्तां रिक्तसमां शुभाम् ३५ कृत्वा तस्यास्तु
चैकोऽग्रादंऽगुलद्वयेसम्मिते देशे रंध्रं शुभं कृत्वा निर्गतं
चोभयत्र च ३६ नलिकारिक्तयोश्छिद्रयोगं सूच्या यथा
तथा कृत्वा दृढं चरं रिक्ते नलिका भ्रामकं शुभम् ३७ ख-
ड्वाकेन्द्रादऽधोदेशे चोर्द्ध्ववत्कर्णयोर्युतिम् कृत्वा केंद्रद्वयं
जातमेवं धातुसमुद्भवम् ३८ कृत्वा केन्द्रद्वये छिद्रे शं-
कोर्वर्त्तुलतासमौ तत्र केन्द्रस्थले यंत्रं तं स्थाप्यैवाऽवलो-
कयेत् ३९

पूर्वस्थंनलिकायास्तु छिद्रेणैवविचक्षणैः दृष्टातत्रैवतं-
बर्द्धासुदृढंनलिकामुखम् ४० समन्ताद्भ्रामयन्पश्येत्तद्वृ
त्तंतत्रजायते नल्यऽग्रनरयोर्मध्येतिर्यग्बाहुर्भवेत्फलम् ४१
तस्मादूर्द्धन्तुयत्कोटिरूपंतद्धारमीरितम् नलिकारिक्तयो-
श्छिद्रयोगस्थानंशिरंभवेत् ४२ तद्भूमिशिरयोर्मध्येको-
टिरिच्छासमीरिता इच्छाहतात्फलाद्धारभक्ताल्लब्धंभुजं
भवेत् ४३ तद्भुजंतस्यवृत्तस्यव्यासार्द्धंसमुदीरितम्
तद्भुजंदर्शिताभूःस्यादेतत्स्थानसमेक्षितौ ४४ चेदेतच्छं
कुमूलस्यस्थानंकर्णसमंतदा दर्शिताधरणीकर्णतुल्याज्ञे
याविचक्षणैः ४५ चेदेतच्छंकुमूलस्यस्थानकोटिसमंत-
दा दर्शिताकाश्यपीकोटिसदृशीसमुदीरिता ४६ यत्त्वे-
तन्नलिकायुक्तंयंत्रंतन्मापकंभवेत् आदिःस्यात्कर्णख-
ण्डोऽत्रबाहोः खण्डफलंभवेत् ४७ इच्छापूर्णश्रवंकिं
वाफलंतत्कोटिखण्डकम् इच्छाहतात्फलादादिभक्ता
त्पूर्णंफलंभवेत् ४८ फलंस्यात्कर्णखण्डोऽत्र दोःखण्डत्वा
दिरुच्यते इच्छापूर्णभुजंकिंवाकोटिखण्डफलंभवेत् ४९

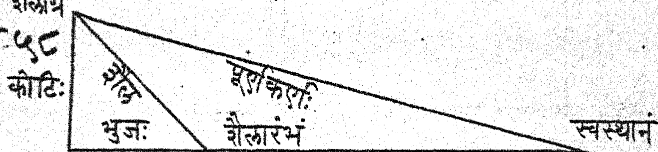
इष्कुट भु इष्कुट
स्यादादिः कोटिखण्डस्तु दोः खण्ड फलमुच्यते पूर्णकोटि
इष्कुट
स्तुवांछावाकर्णखण्ड फलं भवेत् ५० वेधलम्बोच्यते लम्बं
भुः
कोटिरत्र समीरिताः कोटिरूर्द्ध्व भुजस्त्वत्र बाहुस्तिर्य्य
भुः
ग्भुजो भवेत् ५१ बाह्वग्रकर्णयोः किं वा कोट्यग्रकर्ण
योस्तथा योगस्थानंतु विज्ञेयं कर्णारंभस्थलं बुधैः ५२

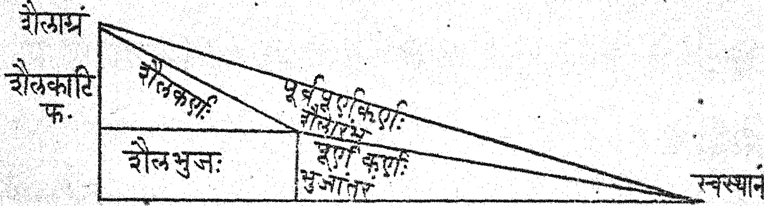

पर्वतस्य
प्रकारान्तरेण कर्णरूपस्य शैलस्य चारम्भस्थानसद्दशं
भू
स्थाप्य तन्मापकं यंत्रं शैलारम्भक्षितौ शुभम् ५३ पश्येत्त
पर्वता
न्नलिकाऽग्रेण शैलाऽग्रं चाऽग्रतोथवा शैलारभं ततो लब्धं
भुः
यत्कर्णं तच्च भू भवेत् ५४ तत्रोक्तेन प्रकारेण बाहुं कोटिं
स्व
समानयेत् प्रकारान्तरेण चेन्निजस्थानतो दूरे पर्वतः
कर्ण रूपः क पर्व
श्रवणाकृतिः ५५ स्वस्थानाच्छ्रवणाकार शैलाऽग्रमऽव
पश्येत्
लोकयेत् तद्दृक् सूत्रसमां भूमिं कृत्वा स्वस्थान भूतले ५६

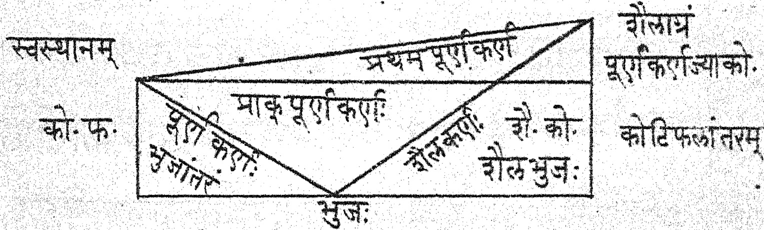
यंत्रंतन्मापकंस्याप्यतन्नत्यऽग्रेणलोकयेत् प्राप्नोयन्द्रू भु-
जस्त्वऽत्रतत्कर्णंपूर्णमुच्यते ५७ स्वस्थानात्तन्नगारम्भ-
स्थानंयावद्यदंऽतरम् तत्पूर्णकर्णजेबाह्वौ हित्वाशैलभु-
जोच्यते ५८

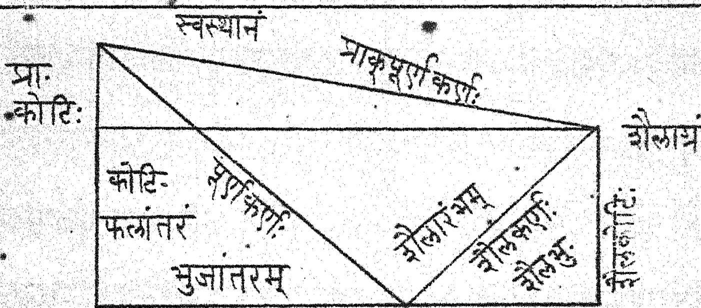

पूर्णकर्णोद्भवाकोटिः कोटिः स्यात्तन्नगस्यच तत्कर्णाकार
शैलस्यदोः कोटिवर्गयोर्युतेः ५९ मूलंतच्छ्रवणाकारशैल
कर्णमितिर्भवेत् शैलारम्भस्थलाच्चेत्स्यात्स्वस्थानंतुन-
तोन्नतम् ६० शैलारम्भस्थलंदृष्ट्वायत्पूर्णंश्रवणंभवेत्
तत्पूर्णकर्णजंबाहुं ज्ञेयमत्रभुजांऽतरम् ६१ तत्पूर्णकर्ण-
जांकोटिंज्ञेयंकोटिफलांऽतरम् बाह्वऽन्तरंतुतत्पूर्वपूर्ण
कर्णोद्भवेभुजे ६२ हित्वाशैलभुजंप्राग्वद्विज्ञेयंगणको-
त्तमैः चेच्छैलाऽग्रान्निजस्थानमुच्चंकोटिफलाऽन्तरे ६३
प्राक्पूर्णकर्णजांकोटिंहित्वाऽद्रेः कोटिरुच्यते स्वस्थाना-
त्तन्नगाऽग्रंचेदुच्चंकोटिफलाऽन्तरे ६४ कोटिंप्राक्पूर्ण
कर्णोत्थांयुक्त्वाऽद्रेः कोटिरुच्यते स्वस्थानात्पर्वतारम्भ-

देशंचेदुन्नतंतदा ६५ पूर्वपूर्णश्रवोद्भूतेलम्बेकोटिफलाऽन्त-
रम् हित्वातत्पर्वतस्यैवतत्रकोटिःसमीरिता ६६

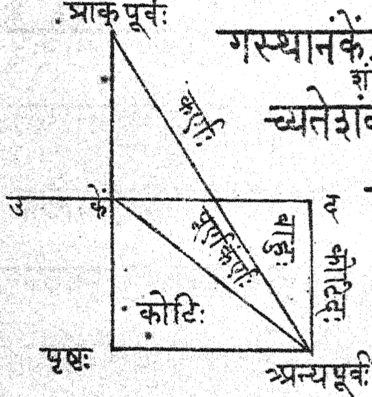

पूर्वरेख्यपृथिवीस्थानाद्यत्स्थानस्यप्रयोजनम् दृष्टातत्स्था-
नकंकेन्द्रात्प्राग्वत्तन्मापकस्यच ६७ नत्यऽग्रेणोऽप्यते
याभूस्सापूर्णकर्णसुच्यते प्राक्पश्चात्संस्थितारेखाज्ञेया
तुल्यधरोबुधैः ६८ पूर्णकर्णोद्भवांकोटिंज्ञेयंयाम्योत्तरं

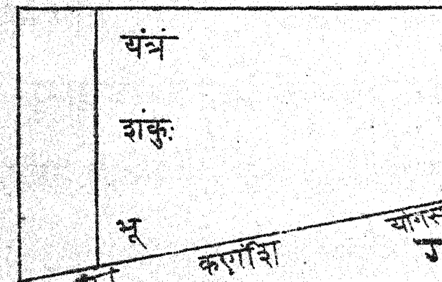
भुजम् पूर्णकर्णोद्भवो बाहुः पूर्वाऽद्रे कोटिदः स्मृतः ६९
पूर्वाख्य पृथिवीकेंद्र मध्येतद्वसुधा भुजः स्यात्तत्कोटिद
योर्भेदं कृत्वातज्जायते भुजम् ७० दोर्वर्गात्पूर्णकर्णोत्थ-
कोटिवर्गाऽन्वितात्पदम् कर्णंतत्पृथिवीज्ञेयातत्र पूर्वद्वया-
ऽन्तरे ७१ याम्योत्तरगतात्सूत्रात्पृष्टेपर वनं यदा प्राक्पू-
र्वकेंद्रयोर्भेदे तत्पूर्णश्रवजं भुजम् ७२ युक्त्वा तज्जायते
बाहुस्तद्बाह्वोर्वर्गसंयुतात् अन्यपूर्णश्रवोद्भूतकोटिव-
र्गश्च यत्पदम् ७३ तत्कर्णंतु धराज्ञेया तत्प्रागऽन्यवना-
ऽन्तरे प्रकारान्तरेण प्रयोजनिकदेशस्थं पर्वतं यदिजा-
यते ७४ तच्छैलस्य शिरं दृष्ट्वा तद्दृक्सूत्रसमस्थलम् कृ-
त्वा तत्र स्थितेनैव यंत्रेणाऽद्रेः शिरंतथा ७५ दृष्ट्वा यालभ्य-
ते भूमिस्तत्कर्णं पूर्णमुच्यते एवं खातजलादीनां वेधात्पू-
र्णश्रुतिर्भवेत् ७६ पूर्णश्रवणसम्भूता कोटिः कोटिः समी
रिता प्राक्पूर्वाच्छैलमूलाऽन्तं भेदं कर्णं भुजोच्यते ७७
दोः कोटिवर्गयोर्योगान्मूलं यत्तच्छ्रुतिर्भवेत् तत्कर्णं प्राग्व
नाऽद्र्यऽग्रमध्ये भूमिरुदाहृता ७८ तच्चैव वेधपूर्वाख्यम-

ध्येभूमिरुदीरिता वेधस्त्वऽत्रगभीरत्वंवेधः कोटिश्चजाय-
ते ७९. कर्णाकारभूमौकोटिभुजानयनम्.

स्थाप्यमापकरंयंत्रंकेंद्रेतुल्यंयथोचितं तद्भाण्डाऽग्रा-
च्छ्रवाकारभूमौसूत्रंतुलम्बितम् ८० दत्वातत्सूत्रभूयो-

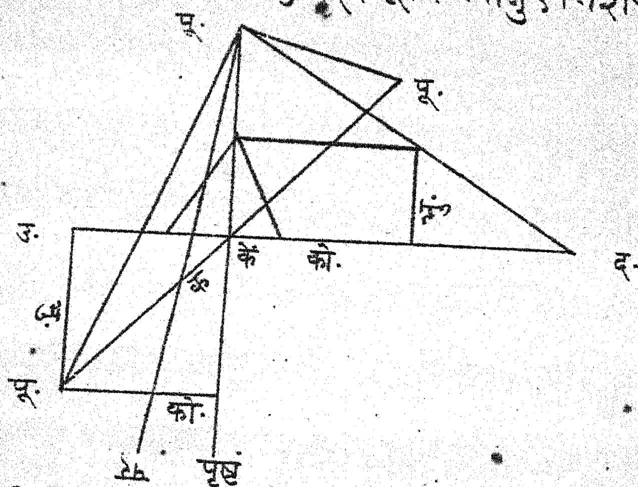

गस्थानंकेंद्राद्यदुन्मितम् तत्कर्णांऽशो-
च्यतेशंकोर्गर्भिभाण्डाऽग्रयोस्तथा ८१
मध्यंबाहुलवंप्रोक्तंवर्गयोरऽ
न्तरान्तयोः मूलंकोटयंऽशकं
ज्ञेयंकोटयंऽशंचभुजांऽश-
कम् ८२ पूर्णकर्णाहतंकृत्वाकर्णांऽशेन समुद्धरेत्

पूर्णौकोटिभुजौस्या-
तांतत्पूर्णश्रवणोद्भवौ ८३
विनायंत्रेणगम्या-
गम्यमानानयनम्.

एकजातिसमेभूमौकेंद्रंचस्वस्थलेलिखेत् केंद्रात्पूर्वाऽ
भिगांरेखांदत्वाभूमौयदिच्छया ८४ केंद्राद्वामकरेचिह्नंक-

त्वा भूमौ यदिच्छया तत्तुल्यं केन्द्रतो दक्षे दूरे चिह्नं समाचरे-
त् ८५ प्राग्रेखावदनात्तुल्ये रेखे चोभयतो गते कर्णाकारे
तयोरऽग्रे स्वस्वदिग्लांछनाऽन्विते ८६ स्यातां यथा तथाका-
र्यं स्यात्तुल्यं त्रिभुजद्वयं याम्योद्वोत्तरतो दृष्ट्वा पूर्वरेख्यं त
त्र लांछनम् ८७ कृत्वा तल्लांछने लग्नं तुल्यकर्णं चतुर्भुजम्
तत्क्षेत्रस्य यथा केन्द्राद्भूमिः पूर्वंगता भवेत् ८८ केंद्राच्चो-
भयतः सौम्ययाम्यं कोटिद्वयं भवेत् तच्चतुर्भुजकोष्टस्य
चो द्वाहु प्रमितोन्तरे ८९ तत्केन्द्राद्दक्षिणे किं वा चिह्नं तद्व-
थमुच्यते कोष्टस्यैव चतुर्बाहो र्भूमिः स्याद्गुण्यसंज्ञकः ९०

सौम्यकेन्द्राऽन्तरेण घ्नं गुण्यमत्र विभाजितम् सौम्य

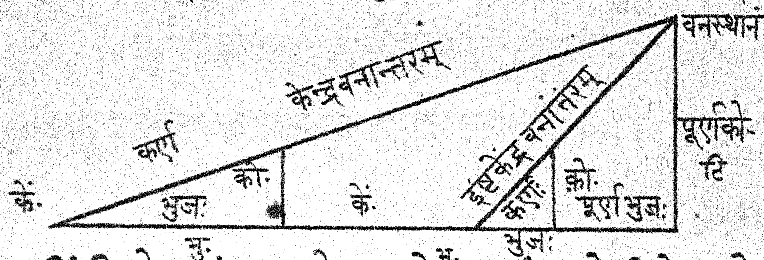
ग्रंथाऽन्तरेणैवपूर्वकेन्द्राऽन्तरं भवेत् ९१ याम्यकेन्द्राऽन्तरेणघ्नंगुण्यंचाऽप्यत्र भाजितम् याम्यग्रंथाऽन्तरेणैव केन्द्रपूर्वाऽन्तरंभवेत् ९२ **पर्वतमानानयनम्** शैलाग्रंकेंद्रतो दृष्ट्वापूर्वसंज्ञंतदुच्यते प्राक्सूत्राऽधःस्थलेकिंचिद्दूरेचिह्नंसमालिखेत् ९३ चिह्नेकोट्याकृतिंशंकुंप्राक्सूत्रस्पृक्शंकन्यसेत् चिह्नकेन्द्राऽन्तरे बाहुः स्याच्छंकुःकोटिसंज्ञकः ९४ दोःकोटिवर्गयोर्योगमूलंकर्णमुदीरितम् तत्कर्णंकिर्णखण्डः स्याद्दोःखंडंतद्भुजंभवेत् ९५ तच्छंकुःकोटिखंडःस्यात्तत्सौम्याद्वापिदक्षिणात् दृष्ट्वाप्राक्संज्ञकंप्राग्वत्तद्दृक्सूत्रतलेयुतम् ९६ कोणंचतुर्भुजंप्राग्वत्कार्यंस्यात्तलाद्यथा कृत्वातथाभुजंचोर्ध्वंसंज्ञंग्रंथंप्रकीर्त्तितम् ९७ कर्णखण्डाहृतंसौम्यकेंद्रयोरऽन्तरंतथा ग्रंथसौम्यान्तरेणाप्तंभूमिः कर्णाकृतिर्भवेत् ९८ तत्रैवपूर्णकर्णः स्यात्पूर्णकर्णाहृतंनरम् भक्त्वाश्रवणखंडेनस्याच्छैलाऽग्रतलाऽन्तरम् ९९ दोःखण्डपूर्णकर्णघ्नंकर्णखण्डविभाजितम् लब्धंशैलतलात्केंद्रंयावत्पूर्णभु-

प्रयोजनं

जंभवेत् १०० एकपूर्वस्थलादऽन्यपूर्वस्यैवाऽशयंयदि बु-
द्ध्यातत्रतदापूर्वरीत्यापूर्वाऽन्तरंवदेत् १०१ एकपूर्वादऽन्य-
पूर्वंनीचोच्चंतुयदातदा ज्ञात्वालम्बपदस्यानंबुद्ध्याचाऽ
ग्राऽन्तरंवदेत् १०२.

अथ प्रकारान्तरेण गम्यागम्यमानानयनम्.

केंद्रंतुस्वस्थलंज्ञेयंयस्याऽर्थस्तद्वनोच्यते केंद्रान्निजे-
च्छयादत्त्वादृक्सूत्रंवनसन्मुखम् १०३ कर्णःस्यात्केन्द्र-

तः किंचिद्दूरेबाहुंप्रकल्पयेत् तद्दोः कर्णाऽग्रयोर्मध्येसत्को-
टिंचाऽपिकल्पयेत् १०४ साकोटिस्त्वादिकोटिः स्यात्तद्बा-
हुंवर्द्धयेत्तथा तद्भुजेणलिखेत्केंद्रंतत्केंद्राद्वनसन्मुखम्
१०५ दृक्सूत्रंस्वेच्छयादत्त्वातद्द्वितीयः श्रवोच्यते इष्ट
केन्द्रारव्यतोबाहुरूपंसूत्रंप्रकल्पयेत् १०६ तत्सूत्रकर्ण-
योर्मध्येकोटिंप्राक्कोटिसम्मितां दत्त्वैवंयन्दवेद्बाहुस्त-

द्वितीये भुजोच्यते १०७ केन्द्रद्वयोऽन्तरेणघ्नो बाहुर्वाह्व-
ऽन्तरोद्धृतः स्वस्वपूर्णं भुजं ज्ञेयं कोटिस्तेनैव मर्दिता १०८
उभयतस्तुल्या
स्वस्वाऽल्पेन भुजेना सा पूर्णकोटिः समोदिता पूर्णदोःको-
टिवर्गैक्यान्मूलं केंद्रवनाऽन्तरम् १०९ विज्ञेयं वाऽप्यऽने-
नैव सर्वाऽगम्यफलं भवेत् उदाहरणम्

१५० आकाश आकाश
मौर्वी ब्रह्म ५० वरुणजल
गौरी ७५
आकाश
कार्त्तिकेय ५०
विष्णु २५
व्यासः
गणेश शिव ३०

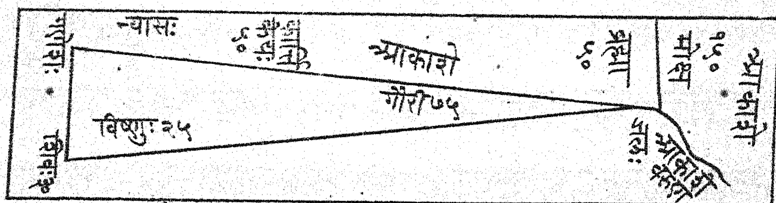
प्रथमकेन्द्रवनांतरम्पूर्णकर्णः ८० प्रथम-
पूर्णभुजं ६४ पूर्णकोटिः ४८ द्वितीयकेन्द्रवनान्त-
रं द्वितीयपूर्णकर्णः द्वितीयपूर्णभुजः ४० पूर्णा
कोटिः ४८ केंद्रयोरन्तरं २४ केन्द्रान्तर बाहू
स्थाकोटिः १८ केंद्रान्तर भुजोत्थकर्णः ३० प्र-
थमबाहुः १६ प्रथमाकोटिः १२ प्रथमकर्णः २०
प्रथमद्वितीयभुजान्तरम् ६ द्वितीयबाहुः १०
द्वितीयाकोटिः १२ द्वितीयकर्णवर्गः २४४ द्वितीयभुजाद्-
र्द्ध प्रथमपूर्णकर्णान्तं कोटिः २५ $\frac{1}{2}$ प्रथमकेंद्राद्द्वितीय
३४
भुजान्त बाहुजं कर्णः ४२ $\frac{1}{2}$ उदाहरणम्.

यथा गणेशादुत्तरे खाग्नि ३० मिते शिवः गणेशात्पश्चिमे ५० खेषु मिते का-

र्त्तिकेयः कार्त्तिकेयोन्तरे तत्व २५ मिते विष्णुः कार्त्तिकेयोपरिद्ध्याकाशे पंचाद्रि ७५ मिते गौरी शिवाद्विष्णुदिक्सूत्रे तद्गणेशात्कार्त्तिकेयदिक् सूत्रे जलः गणेशात्कार्त्तिकेयसूत्रे जलोपर्य्याकाशे वरुणः जलाद्दक्षिणे-खाक्ष ५० मिते ब्रह्मा ब्रह्मस्थानोपरिवियतिखबाणेन्दु १५० मिते मोक्षः सर्वेषांद्वयोर्द्वयोरन्तरं वद यथाशिव विरंच्योरन्तरम् १ शिवमोक्षान्तरम् २ शिवविष्ण्वन्तरम् ३ शिवजलान्तरम् ४ शिववरुणान्तरम् ५ तथाविष्णुगणेशान्तरम् १ विष्णुगौर्य्यंतरम् २ विष्णुब्रह्मान्तरम् ३ विष्णुमोक्षान्तरम् ४ विष्णु जलांतरम् ५ विष्णुवरुणांतरम् ६ गणेशगौर्य्यंतरम् १ गणेशजलांतरम् २ गणेशवरुणांतरम् ३ गणेशब्रह्मान्तरम् ४ गणेशमोक्षान्तरम् ५ गौरी शिवान्तरम् १ गौरीजलान्तरम् २ गौरीवरुणान्तरम् ३ गौरीब्रह्मान्तरम् ४ गौरीमोक्षस्थानांतर योजनान्वद ५.

अथ स्वाशयस्थाने प्रत्यक्षांऽगुला नयनम्.

स्वाशयस्थानस्वस्थान भेदं (अंतर) यद्योजनादिकम् ११० तत्स्थानविवरं ज्ञेयं तत्प्रत्यक्षविधौ खलु शीतांऽशोर्मध्य (चं.) लोकस्य व्यासार्द्धव्यासवर्जितात् (भू ११४५।५४, अर्द्ध, चं. १) १११ यत्खण्डं तद्धरं ज्ञेयं चन्द्रेऽकांऽगुलयोजनैः संहत्वास्थान (अंतर) विश्लेषं हारभक्तंच तत्फलम् ११२ विज्ञेयाः स्वाशयस्थाने तद्रूपांऽगुलयोजनाः तैराप्ताःस्वाशयस्थानजातमानस्य योजनाः ११३ तेंऽगुलाःस्वाशय

स्थानेज्ञेयाः प्रत्यक्षतोबुधैः प्रत्यक्षोत्थांऽगुलैर्निघ्नास्ते
रूपांऽगुलयोजनाः ११४ स्वांशयस्थानमानोत्था योजनाः
परिकीर्त्तिताः निजाऽभिप्रायदेशोत्था योजनास्तु विभा
जिताः ११५ तत्प्रत्यक्षसमुत्पन्नैरंऽगुलैः स्वांशयस्थ-
ले तत्फलंविबुधैर्ज्ञेयास्तद्रूपांऽगुलयोजनाः ११६ तेहा-
रयोजनैर्निघ्नाश्चन्द्रैकांगुलयोजनैः संभक्ताः स्वांशय
स्थानस्वस्थानविवरं फलम् ११७ स्याद्गम्याऽगम्यमा-
नस्यमार्गोत्थं योजनादिकम्

अथ सूक्ष्मांशकज्ञानम्.

केशाविस्तारवेदांशांयावत्सूक्ष्मांऽशकाः शुभाः ११८
स्युः सूक्ष्मकरणेत्वेवंस्यात्सर्वत्रफलंशुभम् येनयंत्रे-
णकेशस्यविस्तारं त्रिंशदंऽगुलम् ११९ दृश्यतेतेनयं-
त्रेणजायंतेसूक्ष्मभागकाः अथसमभूकरणरीतिः
शंकोरऽग्रादऽधोदेशेकिंचिद्दूरेमितेशुभम् १२० बाहु
वद्योजयेत्कीलमूर्द्धकीलंतुतद्भवेत् तदृच्छंकुतलास
न्नेशंकौकीलंप्रयोजयेत् १२१ कीलंतलाऽभिधंतस्या

त्सूत्रंभाराऽन्वितंसुभम् सरलंचोर्द्ध्वकीलाऽग्रान्तला
ऽग्रंप्रस्पृशेद्यदि १२२ तच्छंकुस्तुयथायो-
ग्यमूर्ध्वीभूतमुदीरितम् शंकुकोटिसमंज्ञेयं
ज्ञेयौकीलौचदोः समौ १२३.

प्रकारान्तरेणसमभूकरणरीतिः

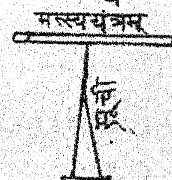
किं वाशंकुशिरे भाण्डं तिर्य्यग्वंशाऽर्द्धसदृश
म् अष्टाशाङ्कक्कुद्दीर्घसूताढ्यंवाजलाऽन्वितम्
१२४ काचेनाऽन्तरितंकृत्वातद्रवं
भाण्डगंसमम् स्याच्चेत्तत्भायथायो-
ग्यमूर्द्ध्वीभूतमुदीरितम् १२५.

अन्यप्रकारेणसमभूकरणरीतिः

खड्वाकेन्द्रगतस्थानेशंकौछिद्रंसमाचरे-
त् तद्रंध्रान्तर्गतंसूत्रंतूलोत्थवाऽन्यवस्तुजम् १२६
तत्सूत्राऽग्रद्वयंबद्धपूर्वाऽपूर्वेदृढंबुधैः एषाखड्वाप्रसि
द्धास्यादऽनामूलसंयुतम् १२७ गोलरूपंमहाभारं
कृत्वास्यात्तन्नरःसमः एषतुद्देशकःप्रोक्तस्तुल्यभू-

करणेसदा १२८ तुरीययंत्रेणसमभूकरणरीतिः
तुरीय
चक्रपादांशयंत्रस्यचाद्यंऽशस्यादिमस्थले दत्वातत्केन्द्र
छा मार्गेश पश्येत्
जंसूत्रंपश्येत्तच्छायापथेन च १२९ इष्टांशांदृश्यतेयत्रतत्पृ
भू तुल्य
थ्वीयंत्रकेन्द्रयोः विश्लेषप्रमितंचोच्चदेशंज्ञेयंविचक्षणैः
जल कृत्यं सम
१३० तोयप्रवाहमार्गादौतुल्यभूकरणेकिल अग्रंतज्जल-
मार्गस्यकिंचिन्नीचंसमाचरेत् १३१ समभागविषम-
विषमांश जल दर्पणादि
भागज्ञानम्. ओजभागविहीनस्तुतोयश्चादर्शपूर्व-
कः यंयंपश्यतितंतंतुदर्शयित्येव निश्चयात् १३२ कस्य-
१ अ.
चिच्चैकरवेटस्यबिम्बंनेत्रांऽकवत्समम् नाऽस्तीतिनिश्च-
स्तू
याज्ज्ञेयंयतोऽदृश्योनदृश्यते १३३ रात्रौस्तूर्य्यादिको
ऽदृश्योऽप्यत्राऽदृश्य उदीरितः सर्वतोऽन्तरितोयन्तुन-
द्वार्त्तानाऽत्रकीर्त्तिता १३४ अथमत्स्ययंत्रेणदिक्सा-
धनम् ग्वाल्यूरेलभ्यतेऽन्यत्रचुम्बकःकुत्रचित्तथा दि-
क्साधनंभवेद्यंत्रंश्रेष्ठंतच्चुम्बकोद्भवम् १३५ दृष्ट्वाय
त्प्रस्तरोलोहंतंतत्कालेऽवकर्षति वालोहः
यं. प्रस्तरं
प्रस्तरंदृष्ट्वायंतंतत्राऽवकर्षति १३६.

तंज्ञेयंचुम्बकंतस्यमत्स्यवद्यन्त्रमाचरेत् तुल्यभूमिस्थ-
लेसूचीमूर्द्धीकृत्वाततोबुधैः १३७ सूच्यऽग्रेस्थापयेन्म
त्स्यमध्यंतिर्य्यक्तयातथा अष्टाशाश्चक्रकञ्चैवकृत्वा
मत्स्यमुखःसदा १३८ उत्तरेदक्षिणेतस्यपुच्छोगच्छति
नित्यशः भवेन्नाकर्षणंदूराल्लोहचुम्बकयोर्मिथः १३९
पुष्टमाकर्षणंज्ञेयमेवंचुम्बकयोर्मिथः चुम्बकादिपदा-
र्थस्तुह्युत्तरादऽन्यदिङ्मुखः १४० कदाचिल्लभ्यतेयर्हि
त्प्राग्वन्मत्स्यमाचरेत् तर्हितन्मत्स्ययंत्रेणतद्दिक्तःसाध-
येद्दिशाम् १४१ चुम्बकोद्भवयोर्मत्स्ययंत्रयोस्तुपरस्परं
जायतेसंयुतिःपुच्छमुखयोर्नैकयोस्तयोः १४२ तन्मत्स्य
यंत्रसांनिध्येयाद्दिग्वाचुम्बकःस्थितः तद्दिक्कंमत्स्ययंत्र-
स्यलांगूलोयातिवामुखः १४३ तत्रयाम्योत्तरेमत्स्ययंत्र-
पुच्छस्तुवामुखः नहियात्यऽथतद्द्वयाऽद्वयचुम्बक-
योर्भवेत् १४४ शक्तिःसमाबृहत्स्वल्पमाकर्षत्येवनि-
श्चयात् पुच्छंपुच्छोमुखंवक्त्रःसंत्यजत्येवनिश्चयात् *
१४५ शंकुयंत्रज्ञानम्. शंकुयदिच्छयाकार्य्यंदी-

* चुंबकाद्यधिशत्त्यावामत्स्ययंत्रमुखंयदि दक्षिणेयातितत्पुच्छमुत्तरेखलुगच्छति १४६

र्घवाद्द्वादशांऽगुलम् शंकुःस्याद्वृत्तयंत्रस्यव्यासार्द्धे
नोन्मितःसमः १४६ वर्त्तुलोऽग्रेलघुस्तौल्येधातुजोमूल-
जोथवा तच्छंकोर्भिद्यग्रमध्यांऽशाकारकस्यलघुस्यच
१४७ मूलांऽशंस्थापयेल्लेखेऽग्रस्येष्टेचोर्द्धितस्यच
स्वदेहशंकुज्ञानम्. स्यान्निजेच्छांऽगुलैरंऽघ्रिरंग
रवांकांगुलैर्भवेत् १४८.

अथपथदण्डयंत्रात्समार्द्धसमस्थानात्स्वे-
ष्टेद्वादशभागशंकोः सूक्ष्मछायानयनम्.

दण्डंकाष्ठमयंकृत्वादीर्घंवेदकरोन्मितम् अव्यंगस्कंद्द
ढंतुल्यंकोमलंचसुवर्त्तुलम् १४९ पथदण्डोच्यतेतत्तुप-
थदण्डस्यमस्तकात् द्व्यंगुलाऽधःस्थलेमार्गदण्डेवर्त्तु-
लरूपकम् १५० रंध्रंतिर्य्यग्गतंकृत्वातद्रंध्रेसूत्रमेख-
लाम्योजयेन्मेखलासूत्रंवितास्तिप्रमितंभवेत् १५१
सूत्रमूलाऽग्रयोर्योगंकृत्वास्यात्सूत्रमेखला पूर्णंतत्प-
थदण्डंतुसूर्य्यांशैःपरिलक्षितम् १५२ स्वस्वांऽशाऽव
यवैः सूक्ष्मैश्चांऽकितंसंविधायच तद्वत्तद्दण्डभाया

प्रयोजनम् येनप्रकारेण
स्तुद्योशायेष्टक्षणेबुधैः १५३ यथानपथदण्डस्यमूलं
भू छा.
त क्षितिपूर्वकम् तत्रभाग्रहणस्थानंप्रस्पृशत्येवतत्त-
हस्तेन
था १५४ गृहीत्वामेखलाऽग्रांशामुत्कर्णीकारपाणिना
सूर्यादि छायाकरसन्मुखे
लम्बवन्मार्गदण्डन्तुदत्वा भाकरसन्मुखे १५५ मार्गद-
एडाऽग्रवृत्तस्यप्रांऽत्यभागोद्भवाप्रभा तुल्यभूमिस्थ-
भू
ले किं वापट्टपूर्वसमस्थले १५६ वाऽर्द्धतुल्याऽवनिस्था-
नेपट्टादौवाऽर्द्धतुल्यके यत्रस्पृशतितत्तन्मध्यंछायाऽग्र
स्थानमीरितम् १५७ तन्मार्गदण्डमूलस्यपरिधिप्रांऽ
त्यजाप्रभा यत्स्थानंप्रस्पृशत्येवतन्मध्यंकेन्द्रमुच्यते
छा. कर्ण
१५८ तद्भाऽग्रस्थानतःकेन्द्रदिक्शीर्षश्रवरूपकम्
१ जातिः
चेत्स्थानमुन्नतंतत्रयावदेककुलभवेत् १५९ तावत्त-
उच्च
त्स्थानकंतुंगकर्णंज्ञेयंविचक्षणैः छायाऽग्रस्थानकं
चाऽत्रप्रांऽत्यांऽकंपरिगीयते १६० यत्रभाऽग्रस्थला
क.
त्केन्द्रदिक्पादश्रुतिरूपकम् स्थानकंजायतेनीचंया-
कर्ण
वत्केवलजातिकम् १६१ तावत्तद्देशकंज्ञेयंनीचश्रव-
प्रथमोक्तचिः
णकंबुधैः तत्रभाऽग्रस्थलंचाद्यलक्षणसमुदीरितं १६२

यत्केन्द्राऽभिमुखंकर्णंनीचकर्णंतदुच्यते केन्द्रदिग्वि-
मुखंकर्णमुच्यते तुंगकर्णकम् १६३ एकजातिस्थलंचा
ऽत्रपूर्णश्रवणमीरितम् अत्रकर्णशिरःस्थानमाद्यंऽकं
समुदीरितम् १६४ प्रांऽत्यांऽकं प्रोच्यते कर्णप्रारम्भ
स्थानकंतथा दोर्मूलंकोटिमूलेस्यात्कोटयऽग्रेकर्णमस्त-
कम् १६५ स्याद्बाह्वऽग्रस्थलंकर्णप्रारम्भस्थानमुच्य
ते आद्यंऽकाऽदन्त्यचिह्नाऽन्तंपथदण्डाऽत्यकं यदा
१६६ तर्ह्यतत्पथदण्डंतु प्रांऽत्याद्यांऽकोपरिस्थले द
त्वाचाद्यांऽकतः प्रांऽत्यचिह्नंतत्पथदण्डके १६७ यद्भा
गंप्रस्पृशत्येवतद्दण्डांकमुदीरितम् सूत्रंगुरुपदार्था
ढ्यंकृत्वातल्लम्बदोच्यते १६८ आदिलक्षणादिग्भिन्न
दिक्कंगम्यस्थलंभवेत् आकाशाऽभिमुखंप्रांऽत्यचि-
ह्नादुत्थापयेच्छनैः १६९ पथदण्डाऽभिधंदण्डलक्ष-
णालम्बदर्शनैः दद्याद्गम्यस्थलेयावल्लम्बदोऽग्रेवगच्छ-
ति १७० तावदुत्थापयेन्मार्गदण्डमेवततोयदा यस्मा
दुत्थापनान्मार्गदण्डादऽन्त्यांऽकतस्तदा १७१ आद्यंऽ

काभिमुखं यातिलम्बदस्तु ततः स्थिरम् तच्चाऽध्वद-
ण्डकं कृत्वाग्रांऽत्यांऽकोपरि संस्थितम् १७२ यद्मार्गपथ
दण्डे स्यात्तद्भागाल्लम्बदं तथा तत्राग्रांऽत्यांऽकस्थले द-
त्वायल्लम्बं तत्र लभ्यते १७३ तल्लम्बस्सध्यलम्बः स्याद्दण्डा-
ऽकस्थानतस्तथा आद्यांऽकस्थानपर्यन्तं मार्गदण्डं भु-
जं भवेत् १७४ कोटिस्तत्सध्यलम्बः स्यात्कोटिदोर्वर्गयोग
जम् मूलं नीचोच्चकर्णः स्यात्तत्क्षयस्स्वश्रुतिर्भवेत् १७५
दण्डांऽकाऽद्यांऽकयोर्मध्ये पथदण्डः श्रवं भवेत् स्वर्णं तत्स-
ध्यलम्बन्तु तुंगनीचश्रवं भवेत् १७६ यत्र गम्यस्थले वेधं
स्यात्तद्वेधोच्चसम्मितम् आद्यांऽके स्तम्भमारोप्य चाद्यं-
ऽकं स्तम्भमस्तके १७७ कृत्वा स्तम्भतलात्सूत्रं वेधा-
न्तं योजयेद्दृढम् तत्सूत्रं तच्छ्रवाकारं विज्ञेयं पण्डितो-
त्तमैः १७८ पूर्णश्रवणकं यत्र पथदण्डाऽधिकं भवेत्
पूर्णकर्णशिरस्थानात्पथदण्डोन्मितस्थले १७९ तत्राद्ये-
के श्रवारम्भस्थानकं जायते तथा तच्छेषस्थानकं चाऽ
पि पूर्णश्रवणकं मतम् १८० तत्पूर्णश्रवणं यत्राऽयनदण्डा-

शिर
धिकंतथा जायतेतत्रतत्पूर्णकर्णमस्तकतस्तथा १८१
मार्ग २ क·
पथदण्डोन्मितस्थाने द्वितीयाख्यश्रवस्यच आरम्भस्था-
छा
नमेवस्यादेवंबुद्ध्याबुधोत्तमैः १८२ केन्द्रभाग्राऽन्तर-
स्थानात्स्वसुगम्यस्थलात्तथा कोटीन्समानयेत्सर्वान्स-
ध· कर्णां अ· क·
र्वकर्णान्समानयेत् १८३ स्वश्रवस्यकर्णंचज्ञेयमऽत्र ध-
नंसदा कर्णानांसंयुतिंकृत्वास्थानसूत्रंतदुच्यते १८४
भु· भु· ध·
संयोगंलब्धबाहूनांकालबाहुस्तदुच्यते कोटीनांस्वर्ण
अ· ध· अ·
संज्ञानांसंस्कारस्याऽवशेषकम् १८५ युक्त्वा धनमृण
१२ भु· १२
हित्वासूर्येतज्जायतेऽहरः कालबाह्वाहतंसूर्यैर्हारासंस्वे-
छा· भु· छा·
ष्टभाभवेत् १८६ मापयोग्यधरोऽन्त्यांऽशमेवंभाऽग्रस्थ-
लंभवेत् स्यान्मापोचितभूमूलदेशांतत्केंद्रकंतथा १८७
तत्रमापकदण्डेनमापयित्वैवपण्डितैः भूमिंमापोचितां
तत्रकर्णैक्यंदैर्घ्यमुच्यते १८८ संस्कृतिस्स्वर्णकोटी-
* ध· नीचत्वं उच्चत्वं अ·
नांस्वर्णानैच्यौच्चक्रमतम् तत्केंद्राद्बाहुयोगंतु तत्रके
न्द्राद्भुजंस्मृतम् १८९ अथद्वादशांगुलशंकोश्छाया-
१२
नयनम्- अंगुलैरर्कभिस्तुल्यंदीर्घसद्गुरुकाष्ठजम्

* नैच्यंनीचता औच्च्यंउच्चता.

वाहस्तिदन्तसम्भूतंवाधातूत्थंचकोमलम् १९० कृत्वा
सुवर्त्तुलंकीलंतन्मूलपरिधेः समम् कीलाऽग्रपरिधिंकृत्वा
कीलाऽग्रादंऽगुलोन्मितम् १९१ स्यात्तराधःस्थलंयन्त-
वृत्तचरणसम्मितम् तच्छंकु परिधेः कृत्वातावत्सूच्या
कृतिंनरम् १९२ कृत्वातच्छंकुमूलाच्चद्व्यंगुलौच्च्यस्थ-
लात्तथा स्वेष्टभापातपर्य्यन्तसमभूमध्यमस्थले १९३
स्वेष्टेतत्कीलकंस्थाप्यतच्छाऽग्रंयत्रगच्छति तत्स्थानात्के-
न्द्रपर्य्यन्तंद्वादशांऽशांऽकितेनच १९४ शंकुदैर्घ्योन्मि-
तेनैवकीलेनाऽन्येनमापयेत् तल्लब्धंस्वेष्टभाज्ञेयाद्व्यंऽगु-
लाद्याविचक्षणैः १९५ तत्रनामूलवृत्तात्देशभास्पर्शि-
तंभवेत् केन्द्रंसूक्ष्मतरं स्थूलंकेन्द्रंनातलमध्यमम् १९६

घटीयंत्रज्ञानम्. घटिकापूर्णतोयस्यतोल्येषष्ट्यं-
शकंपलम् स्यात्ताम्रमयकुम्भस्याऽधोभागसदृशंशुभं
१९७ तोल्येऽल्पंकेंद्रंरंध्राढ्यंदत्वाबन्धेऽमलेजले तत्पू-
र्णपतनंरवांगवारंषष्टिघटीषुच १९८ चेत्स्यात्तदा
घटीयंत्रंप्रस्फुटंतत्प्रकीर्त्तितम् .

अथदण्डयंत्रेणनाभाभागानयनम् शंकु-
ज्यार्द्धलवानयनम् यंत्रांशकोटथंशानाम-
र्थान्वितयंत्रांशानांज्यार्द्धानयनम् यंत्रांशा-
नामर्थादूनतयंत्रांशानांज्यार्द्धानयनम्.

स्वेष्टेतद्वहच्छायानयनम्.

५७।१७।४२ सरलं

पूज्यांशैरंकितंचैवसुदृढंदण्डमाचरेत् १९९ अव्यंगं

तस्यदण्डस्यमूलंदत्वासमक्षितौ दण्डंभाकर्णवद्दत्वा

तस्याऽग्रंरवेटसन्मुखे २०० दण्डाऽग्राल्लम्बकंदत्वात-

लम्बपतनस्थलम् स्यात्केन्द्रंकेन्द्रपर्य्यन्तंदण्डमूलस्थ-

लाद्भुजम् २०१ मापयित्वैवदण्डेनलभ्यन्तेतत्रयेलवाः

स्युस्तेकीलप्रभाभागास्तेषामऽर्द्धेऽङ्कमाचरेत् २०२

तन्मध्यांऽकोच्यतेकेन्द्रपर्य्यन्तंमध्यलक्षणात् अन्त-

रंजायतेचाऽर्द्धबाहुर्मध्यांऽकतोभयात् २०३ तुल्यको-

ट्योकृतौदण्डमध्यतुल्यौतुकर्णकौ दत्वातत्कर्णयोर्मा-

र्गेदण्डमूलस्थलात्तया २०४ तद्दण्डकोन्मितौस्थानौ

केन्द्रात्तुल्यस्थलंगतौ स्यातांतौतुस्मृतौकोटिरूपौन्नृ-

शंकु छा. भागा +
ज्याऽर्द्धकोन्मितौ २०५ अत्रनाभालवाउक्ता एकावा-
एकत्राबाधांशाः दण्डाधोभागः
धाऽशकाः खलु दण्डमूलात्तदग्रांऽतग्राह्यं भूसन्मुखा
ग्रहः सन्मुखेदेयम् छा अंशो ३२८२।४३।१ मू
शकम् २०६ शंकुभालववर्गोनात्पूज्यवर्गाच्चयत्पदम्
शंकुज्यार्द्ध.
तद्भवेन्नृज्यकाखण्डं भागाद्यंकोटिरूपकम् २०७ ना-
शंकु छा.
भांऽशा यंत्रकोटस्थंऽशज्याऽर्द्धांशाः समुदीरिताः शंकु
ज्याऽर्द्धांऽशकाश्चोक्ता यंत्रांऽशज्यादलांऽशकाः २०८
५८ ५७।१७।४२
नागाक्षांऽशांऽकितं कृत्वा दण्डदैर्घ्यन्तु तस्यवै पूज्या-
०।४२।१८ ५७।१७।४२
धिकांऽशकं छित्वास्याद्दण्ड पूज्यलक्षितम् २०९
शंकुछायालवा शंकुभा. शंकु अर्द्ध
शंकुभानयनम्. नाभाभागाहतं कीलं नृज्याखण्डा-
भक्तं
शकोद्धृतम् जायते तद्ग्रहच्छाया तच्छंकोस्स्वेष्टजा
स्फुटा २१०

अथ तुरीययंत्रेण यंत्रांशज्ञानं शकुज्यार्द्धांशकज्ञानम्. शंकुछाया भागज्ञानम्.

तुरीय
चक्रपादांशजं यंत्रं लोके यन्त्रमुदीरितम् अंशारम्भ-
आकाशे ९०
स्थलाद्यंत्रे केन्द्राऽन्तं गगनं भवेत् २११ खांकांशस्था-
क्षितिजं चिं. सम्भूमौ.
नतः केन्द्रं यावद्यंत्रे कुजं भवेत् अंकं तुल्यावनौ कृत्वा

तद्भूगर्भमुदीरितम् २१२ यंत्रंप्रसार्य्यतद्भूमौ भूगर्भेयं
आकाश
त्रकेन्द्रकम् दत्वाभूगर्भतः खेटदिक्सूत्रेव्योमसंज्ञकम्
+
२१३ दत्वातत्रह्नितद्यंत्रमाकाशाऽभिमुखंदृढम् ऊर्द्ध्वी
+
कृत्वैवतत्कालेप्रतियंत्रांऽशकादिषु २१४ कृत्वान्वारम्भ-
छा
कंसूक्ष्मसूच्यऽग्रेणयदंऽशकात् सूच्यऽग्रजाप्रभायं
क्ष
त्रकेन्द्रेतत्खेचरस्यच २१५ यातितद्भागकंज्ञेयंतत्का
+ रूप आकाश
लेतद्ग्रहस्थलम् वालम्बाकारसूत्रस्ययुक्त्यातद्व्योम
सन्मुखम् २१६ ऊर्द्ध्वीकृत्वाकरादौतुयंत्रंन्यस्यग्रहस्यतु
दिक्सूत्रेचह्नितत्कालेप्रतियंत्रलवादिषु २१७ तथान्वार
म्भकंसूक्ष्मसूच्यऽग्रेणविधायच छायासूच्यऽग्रजाया-
अंश
तियंत्रकेन्द्रेयदंशकात् २१८ तल्लंबंतद्ग्रहस्थानंतत्स-
अंश
ऐज्ञेयमेवच तद्भागस्थानपर्य्यन्तंयेस्युरुन्नतभाग-
काः २१९ तत्रतेयंत्रभागाःस्युरिष्टेयंत्रांऽशकस्थलात्
५७।१७।४२
यत्सूत्रंयंत्रकेन्द्राऽन्तंतत्कर्णंपूज्यसम्मितम् २२० स्या-
छो क
त्तद्भामार्गसंज्ञंचतद्दृष्टिश्रवणंभवेत् तत्रयंत्रांऽशकस्या-
ज्यार्द्ध
नाद्यंत्रांऽशज्यादलोन्मितम् २२१ यदऽधोऽभिमुखं

आकाशांसंज्ञातं शंकु शंकु
सूत्रंव्योमान्तलम्बरूपकम् नृज्याऽर्द्धजायते नृज्याऽर्द्धा
आकाश शंकु छा
ऽग्रसंयोगकस्थलात् २२२ केन्द्राऽन्तंचाऽन्तरंकीलभाभा-
लव + यंत्रस्याक्षितिजाग्र +
गस्थानकंभवेत् कोटयाकारकुजाऽग्रंतु स्यात्तत्राकाश-
ज्यार्द्धेन + ५७।१७।४२ शंकुमानाह
सन्मुखम् २२३ यंत्रांऽशज्यादलेनासंपूज्यंकीलाहतंभ-
छा शंकु छायाकर्ण अंतर छा क्षितिज
वेत् भाकर्णस्यान्नृभाकर्णवर्गभेदपदंकुभा २२४ तत्कु-
खड्डा भुः
जाऽग्रोर्द्धतस्तिर्य्यक्शय्यादोर्दंडरूपकम् दत्वासूच्यादि-
कंसूत्रमुखयुग्मारकस्यच २२५ अधिकांऽगाऽर्द्धवि-
व्यासात्
स्तारादऽधिकंतत्क्षणेदृढम् तस्याऽग्रंसूचिकाऽग्रंस्या-
+
त्तद्दण्डाकारकस्यच २२६ कृत्वाऽधोदेशकेकेन्द्राद्दूरे
तद्दण्डकोन्मिते चिह्नमऽत्रसमस्थानेऽन्यत्राऽप्येवंधि-
बुद्ध्या
याचरेत् २२७ इष्टेतद्वद्दिक्सूत्रेतुल्यभूमण्डलस्थ-
क्षितिज + आकाश
ले कुजासन्नोर्द्धखस्थानाद्धारयुक्सूत्रसंज्ञकम् २२८
क्षितिज + चि
सूचिकाऽग्रस्पृशान्दत्वातत्केन्द्रासन्नलक्षणे जायतेत-
तुरीय +
द्यथायोग्यंयंत्रमाकाशसन्मुखम् २२९ कोणप्रदयंत्र-
८ ऊर्द्ध ८
विधानम् तिर्य्यगूर्द्ध्वंभुजौयस्यभवेतांवसुसम्मितौ
१ भूजस्थं भुजयोः ६
एकस्यैवतयोर्मध्येषण्मितस्थानकेबुधैः २३० कृत्वांऽकं

लक्षणादऽन्यबाह्वऽग्रांतंदशोन्मितम् स्याद्यदाश्रवणा
कारंस्तस्तौतर्हि भुजौस्फुटौ २३१ तत्कोणप्रदयंत्रः स्या
त्काष्ठजोधातुजोऽथवा **भृत्ययंत्रविधिः**

पंचहस्तोन्मितौदण्डौवावंशौतुक्षितौबुधैः २३२ संप्र-
सार्य्यतयोस्स्वस्वमस्तकान्मुष्टिकोन्मिते कृत्वाऽधः
स्थानकेयोगंस्फदृढंसभ्रमंस्थिरम् २३३ तद्भृत्यः प्रो-
च्यतेतद्वत्त्वऽन्यभृत्यंसमाचरेत् भृत्यपादौस्मृतौवंशभा-
गौयोगादऽधोगतौ २३४ तद्योगस्थानतः कर्णरूपावग्रौ-
परस्परम् वंशयोरुपरिष्टात्स्तः स्वेष्टेतत्स्वाशयोचितौ २३५
योगाऽधः पृथिवीदेशाद्दूरेस्थाप्योभयत्रच तद्भृत्यचर-
णौतेनतद्भृत्यश्चोर्द्धितोभवेत् २३६

दण्डसूत्रेणताराखेटप्रभानयनम्.

आकाशाऽभिमुखौभृत्यावूर्द्ध्वीकृत्वासमौऽवनौ तत्स्वे-
ष्टखेटधिष्ण्यानांछायाज्ञानाशयायच २३७ दण्डमूलाऽ
भिवक्त्रेतुदण्डाऽग्रान्मुष्टिकोन्मिते दूरेदण्डाह्वयेस्थू-
लंगंभीरांऽकंसमाचरेत् २३८ योजयेदेकभृत्यस्ययोगा-

ऽधोपक्षकेदृढम् गंभीरांऽकस्थलेदण्डं चैवं दण्डाऽग्रसन्मु-
(अंगुल ४)
खे २३९ दण्डेमुष्ट्युन्मितेदूरे दण्डमूलस्थलात्तथा कृ
(गंभीर) (चि.)
त्वास्थूलं गभीरांऽकं दण्डं गम्भीरलक्षणे २४० अन्यमू-
(नक्ष. मुनि. ध्रु. सू.)
त्ययुतिस्थानाऽधःपक्षेयोजयेदृढम् स्युस्ताराण्यर्कपूर्वा-
(अ.) (अ.)
श्वखेटास्तत्खेटसन्मुखे २४१ दत्वादण्डाऽग्रभागंतु
(छा.)
स्वस्थानाऽभिमुखंबुधैः दण्डमूलवंदत्वायंत्र भामार्ग
वत्स्फुटम् २४२ तद्दण्डंस्थापयेदृष्ट्यादण्डाऽग्रालम्बसू-
त्रकम् दत्वातत्कोटिरूपंतुभाराढ्यंतत्तथादृढम् २४३
कृत्वातद्दण्डमूलात्तुसूत्रंतल्लम्बपार्श्वके दत्वातज्जा
(भु.)
यतेबाहुर्बाहुलम्बयुतिस्थले २४४ दत्वाकोणप्रदंयंत्रं
(१) (भु.) (भु) (भुजः)
तद्यंत्रस्यैकबाहुगम् दोःसूत्रंजायतेचाऽन्यबाहुगंकोटि
सूत्रकम् २४५ स्याद्ग्राह्यंदण्डदैर्घ्यस्याऽधोंऽशकंतत्र
(प्रकाश)
तत्क्षणे चेद्भवेत्तिमिरंद्योतकृत्वातह्यऽग्निपूर्वकैः २४६
दण्डाऽग्रालम्बसूत्रंतुदत्वातत्कोटिरूपकम् इत्थंसमा-
(भु)
नयेद्बाहुसूत्रंतत्कोटिसूत्रकम् २४७ स्याद्दण्डंतत्रदृ
(ग्र. +) (दर्शनकाले) (दृक्कर्ण)
क्कर्णंतत्खेटालोकनक्षणे दृक्कर्णंकेन्द्रकीलाऽग्रमध्य

छा जल शंकु
सूत्रगतंभवेत् २४८ वाभाऽग्रस्थांऽबुकेंद्रस्थकीलाग्राऽन्त-
मध्य कर्ण छा
रसूत्रगम् स्यात्तद्दृक्श्रवणंसूत्रस्तप्रभामार्गरूपकम् २४९
स्थानात्
लम्बसंपातदेशात्तुदण्डाऽधःस्थानभूमिगम् सूत्रंतद्दंड
सम्मुख छा सूत्र
मूलाऽभिवक्रभासूत्रमुच्यते २५० शंकुमानांऽशकेर्हत्वा
भु अ छा
दोःसूत्रंतुततोभवेत् कोटिसूत्रप्रमाणेनस्वेष्टेतत्खेटभा
भवेत् २५१ **अथौच्च्यवेधात्खेटच्छायानयनम्**
शंकु औच्च्य
कीलवृक्षादिकंकीलरूपमौच्च्यमिहोच्यते औच्च्यसंल-
अ जल आदर्श * भु
ग्नखेटंतुतोयेवोत्तानदर्पणे २५२ संस्थितेत्वऽवनौदृ
चि
ष्ट्वात्चिह्नमावंऽकमाचरेत् औच्च्यमूलांऽकयोर्मध्यं शंकु-
अ
मानांऽशकाहतम् २५३ औच्च्यात्तत्फलंस्वेष्टेतत्खेटस्य
छा
प्रभाभवेत् **तुरीययंत्रेयंत्रांशज्ञानम्**
तुरीय
यंत्रव्यासाऽधिकस्याऽतिसूक्ष्मकस्यदृढस्यच २५४ सूत्र
निसाय सूत्रस्य
स्यैवमुखयुक्त्वायंत्रकेन्द्रेस्थिरसदा पुच्छभाराऽन्वि-

---

* दृक्कर्णपूज्यतुल्यंचेत्स्याद्दोःसूत्रविधिर्भवेत् यंत्रांशाज्यादल
तत्रकोटिसूत्रंभवेत्तदा २५३ नाग्रगेनोक्तभृत्येनंनिर्वाह्य-
भजायते भृत्यादग्रगताद्भृत्यमधिकंतत्रकल्पयेत् २५४

तुरीयं
तंकृत्वायंत्रांऽशग्रहणक्षणे २५५ यथातद्यंत्रकेन्द्रस्य
९०१ पुच्छ
छाया स्वांकांऽशकस्थले यातिसूत्रस्यलांगूल भाशेभा-
ऊ. आकाशे
र बलेनच २५६ यंत्राःधःस्थानतश्चोर्द्ध्वदेशोव्योमे द्यु
भूस्पर्शरहितम् यंत्रे, केंद्रात् लंबरूप
कुस्पृशन् जायतेतद्यथासूत्रस्तत्केन्द्राल्लंबरूपकः २५७
हस्तादि अंशसंयोग
स्यात्तथास्वकरादिस्थेयंत्रेतत्र विधायच सूत्रभागयुति
अंशाः
स्थानभागारभाऽन्तरेंऽशकाः २५८ स्युर्येतेयंत्रभागाः

स्युरुन्नतास्तद्ग्रहस्यच

अथ तुरीययंत्रेणस्वदिगंशैर्दिक्साधनम्.

तुरीययंत्रं
चक्रपादांशयंत्रन्तुसंप्रसार्य्यसमस्थले २५९ तत्केंद्र
शंकु ग्रं प दिगंशे
स्थनरछायांस्वेष्टजांतत्वगस्यतु दत्वातत्रवेदिग्भा-
यंत्रांशेषु पू प पू कपा यत्र आकाशा
गतुल्ययंत्रलवेषुच २६० स्वप्रागऽन्यकपालेतु यंत्राका-
प कपोलेयंत्रक्षितिजात् ऊ दिगंशैः द पू कपालेयंत्राकाशं-
शकुजात्क्रमात् सौम्यदिग्भागकैर्यस्मिंयंत्राकाशकु
द पं कपालेयंत्रकुजस्थाने दक्षिणं द दिगंशैः प्रा कपालेक्षितिजात् प कपाले
जस्थलम् २६१ स्याद्याम्यैर्दिग्लवैस्सर्वस्यात्तदुक्तविप-
आकाशात्तत्र प्राक्कपालेक्षितिजं उत्तरं प कपाले आकाशमुत्तरंस्यात् आकाशद प क्षितिज
र्य्ययम् आकाशेदक्षिणेयत्रस्यात्तत्रैवाऽपरेकुज २६२
ऊ क्षितिजम् पं आकाशं आकाशं ऊ
सौम्येयत्रकुजतत्रपश्चिमेगगनभवेत् व्योमयत्रोत्तरेत-
पू कुज द क्षितिजं पू
त्रपूर्वस्यांक्षितिजंभवेत् २६३ याम्येयत्रकुजप्राच्यांत-

आकाश

त्राऽत्रकेन्द्रतो भवेत् भारयुक्सूत्रनिर्माणम्

सणादीनां

दीर्घाणां सणपूर्वाणां सरलानां त्वगुद्भवः २६४ स्यात्तन्तुः

समः

केवलस्तुल्यः सूत्रस्तन्माऽवगुण्ठितः स्पष्टसूत्राऽर्द्धतुल्यं

२

वा सूत्रं द्विघ्नं विधाय च २६५ तस्मिंश्च स्वबहुग्रंथीन्कृत्वा

५

स्यादिष्टसूत्रकम् पंचहस्तोन्मितं दीर्घं सूक्ष्मं सत्केश-

दैर्घ्य ह्रस्वत्व स्थूलत्व क्रशत्वादिरहितं

सद्दशम् २६६ वर्त्तुलं प्रस्फुटं पुष्टं यत्सूत्रं सर्वदा समम्

\+ मुखं

सूचीरूपसमं भारमतिसूक्ष्मानन बुधैः २६७ तत्सूत्रस्य

मुखे युक्त्वा भारयुक्सूत्रमुच्यते स्वेष्टाशासंस्थप-

दार्थस्य मध्यभागदर्शनयुक्तिः भृत्याद्याधारसं-

आकाश

स्थे तु के दोर्द्ध व्योमसास्थिते २६८ तिर्य्यग्दण्डादिके के-

न्द्रदेशोर्द्धे चिह्नमाचरेत् तच्चिह्नाद्भारयुक्सूत्रं दत्वाऽ

धःसम्मुखं तथा २६९ अर्थाद्भूसम्मुखं तत्र केन्द्र भा-

\+ मुखा मध्य

गाननाऽन्तरम् राजिकाबीजविस्तारसम्मितं संविधा-

४

य च २७० वेदहस्तोन्मितं कोटिरूपं कीलस्वरूपकम्

दण्डकेन्द्राऽन्तरगतं सूत्रं भारयुतं भवेत् २७१ स्वेष्ट-

स्वासनं

दिग्भागतः पृष्टदिक्सूत्रे स्वस्थलं भवेत् तत्र तत्स्वस्थ-

लात्केन्द्रं स्वेष्टदिक्सन्मुखं भवेत् २७२ कृत्वा ततस्वेष्टदि-
चिह्न तत्र
क्केंद्रमध्येऽतीसूक्ष्मलक्षणम् तत्रकेन्द्रस्थलात्किंचिद्दू-
सम अतिसूक्ष्माचिह्न कृत्वा
रेतुल्यस्थलेस्फुटम् २७३ तद्दण्डकेन्द्रयोर्मध्यसूत्रंको-
पदार्थस्य
टिस्वरूपकम् दृष्ट्वास्वस्थानतः स्वेष्टदिक्संस्थस्यच
भागसचिह्न व न दृश्यते पदार्थस्य
यल्लवम् २७४ साऽकनालोक्यततद्दिक् संस्थमध्याऽ
तत् पूर्व आदीना पश्येत्
ग्रकं भवेत् दिक्संधीन्पूर्वपूर्वाणामेवं चैवाऽवलोकयेत्
प्रयोजनम्
२७५ दण्डयंत्राऽऽयचाऽपि भूत्ययंत्रप्रयोजनम् सूत्रेणै-
\+ प्रयोजनम् तुरीय ४
वाऽनयेत्कोणप्रदयंत्राऽऽशयंतथा २७६ चक्रपादांशयंत्रेण
प्रयोजनम् शंकु
चक्रयंत्राऽर्थमानयेत् कोटिस्वरूपमात्रेणकीलयंत्राऽर्थ
\+ मानयेत् २७७ स्वाभाहानिप्राक्कपालस्वच्छाया-
वृद्धिपरकपालकालज्ञानम्. निजगुसदिनाऽर्द्धान्तं
छा हानिः
स्वाभाह्रासनिजोदयात् स्यात्तत्रनिजयंत्रांऽशवृद्धिरेव
पू
हिजायते २७८ तत्कालप्राक्कपालंतु पूर्वाऽह्नं चैवतद्भवे-
उन्नतांशाः
त् स्युः स्वगुसदिनाऽर्द्धेतुयंत्रांऽशाः स्वोन्नताऽशकाः २७९
दिनार्द्धात्
निजगुसाऽह्नखण्डात्तु स्वच्छायावर्द्धनं भवेत् निजगुसाऽ
हानिः
ह्नमानान्ततद्यंत्रांऽशक्षयं भवेत् २८० तत्रतज्जायतेका-

लंकपालं पश्चिमाह्वयम् स्वपश्चादऽह्नसंज्ञं च स्वोत्तराऽ
ह्नार्द्धसंज्ञकम् २८१ अत्र गुप्ताऽह्नखण्डं तु ज्ञेयं घस्रदलं
बुधैः दण्डछायया ८ विना मण्डलं ८ विना तुरीय
यंत्रेण ८ विना चक्रयंत्रेण ८ दिक्साधनम्.
उत्तराद्दक्षिणात्किं वा येस्युः स्वस्वदिगंशकाः २८२ स्या-
त्तेषामर्द्धभागानां ज्यादिक्पूर्णाऽग्रमौर्विका पथ दण्डे
ऽन्यदण्डे वा कीले वाद्यन्तमध्यमे २८३ पूर्ज्यांशप्रमिता-
नंऽशान्कृत्वा तद्दण्डकोच्यते दण्डमूलांशभापातजातकें
द्राह्वयस्थलात् २८४ ऊर्द्धदण्डोत्थभासूत्रे दण्डदैर्घ्यो नि-
तस्थले अंकतुल्याऽवनौ कृत्वा त्यक्तं यत्प्रभया स्थलम्
२८५ तत्प्रभाभुक्तदेशः स्याद्भायास्संगमनोचितम् यद्दे-
शं तद्भवेत्स्वेष्टकाले भाभोग्यदेशकम् २८६ यत्र याम्याः
स्वदिग्भागाश्छायाभोग्यस्थलेऽवनौ प्राक्कपालक्षणे सौ-
म्यसन्मुखे लांछनस्थलात् २८७ दिक्पूर्णाऽग्रज्यकातुल्य-
सूत्रे दत्त्वा यथा तथा दण्डाऽग्रमऽवनौ दण्डमूलकेन्द्र स्थले
तथा २८८ दत्वा दण्डाऽग्रसंस्पर्शस्थानमुत्तरमुच्यते प-

श्चिमाख्यकपाले तु याम्या यत्र दिगंशकाः २८९ उत्तरा-
ऽभिमुखं छायायातदेशे हि लक्षणात् तद्दण्डाऽग्रकं द-
त्वा दिक्पूर्णाऽग्रज्यकोन्मिते २९० सूत्रे तद्दण्डमूलं तु दत्वा
केन्द्रस्थले तथा दण्डाऽग्रे प्रोच्यते सौम्यं सौम्या यत्र दि-
गंशकाः २९१ तत्र तत्प्राक्कपाले तु दक्षिणाभिमुखे तथा
छायायातस्थले भूमौ दत्वा दण्डाऽग्रकं तथा २९२ तद्दिक्-
पूर्णाऽग्रमौर्व्यंऽशतुल्यसूत्रेऽङ्कतस्तथा दत्वा तद्दण्डमूलं
तु केंद्राख्ये तत्ततोच्यते २९३ तद्दण्डाऽग्रस्थले याम्यं यत्र
सौम्याश्च दिग्लवाः भा भोग्यस्थानके भूमौ कपाले पश्चि-
माह्वये २९४ दक्षिणाऽभिमुखे काष्ठा पूर्णाऽग्रज्योन्मिते
तथा सूत्रके लक्षणाद्दत्वा दण्डाऽग्रं केंद्रसंज्ञके २९५
दण्डमूलांऽशकं दत्वा दण्डाऽग्रे दक्षिणं मतम् वा दिक्पू-
र्णाऽग्रमौर्वीघ्नं कीलं पूज्योद्धृतं फलम् २९६ दिक्पूर्णाऽ-
ग्रज्यकामेव तत्र दण्डं नरं स्मरेत् अंशाऽर्द्धस्य तु पूर्णज्या
स्याद्यंत्रांऽशस्थलांऽनरम् २९७ यंत्रांऽशस्थानविश्लेषसू-
त्रे सौम्याच्च दक्षिणात् दण्डाऽग्रं पूर्ववद्भूमौ दत्वा केन्द्रस्थ-

भूं १
लेतया २९८ दण्डमूलांऽशकंदत्वासा भूरेकांऽशगा भवेत्
भूः १ अंशगता भूः स्यात् भुज
एवंततस्ततो भूः स्यात्तत्रतत्रकु भागगा २९९ बाहुज्याः
वर्ग शर मूलं अंतरसूत्रं
ईकृतो युक्त्वा बाणवर्गं तु तत्पदम् पूर्णाऽग्रज्या भवेन्मध्य-
भु क्षितिजाग्रयोः
तद्बाह्वऽग्रकुजाग्रयोः ३०० कश्चित्पदाऽर्थमत्स्याऽग्रोया-
ग्र.
ति यत्खेटसम्मुखम् चेत्तदा तेन मत्स्येन लभ्यते यद्दिगंश
उत्तरस्यमध्यात्
३६०
कः ३०१ तद्दिगंशास्थला वृत्तयंत्रे चक्रलवांऽकिते सौम्या-
दक्षिणस्यमध्यपर्य्यन्त ग्र. दिगंशाः दिगंशेभ्यः
त्तं दक्षिणान्तं वा स्युर्येतत्खेट दिग्लवाः ३०२ तेभ्यः पूर्वो-
घटी ग्र.
क्तवन्नाडीपूर्वकं यन्नतं भवेत् तन्नताद्यद्भवेदिष्टं तत्खेटस्यो-
सूर्योदयात्खेटोदये
दयक्षणात् ३०३ तत्खेटेष्टोच्यते तत्र तत्खेटस्योदयक्षणम्
ग्र. सू.
युक्त्वां खेटेष्टलिप्सादौ जायते भास्करोदयात् ३०४ स्वेष्टंक-
नभवेत्
लादिकं तन्न तन्मत्स्याऽसम्भवे भवेत्.

अथचापज्याशक्तियंत्रम्.

चापं संकोचयेद्यावत्तत्कर्म क्रियते सदा ३०५ बेलनाकार-

पूर्वपाद पूः पाद.
केंद्र कोष्टं
परपाद परपाद

कस्याऽर्द्धतुल्यंमूगरमुच्यते ताम्रादिधातुजंकिंवावंश
जंकार्मुकंशुभम् ३०६ कृत्वाचापज्यकास्थानेज्यावत्प-
ट्टत्रयोद्भवम् यंत्रंदीर्घचतुष्कोणंचापेत्वेकाऽग्रतोदृढम्
३०७ युक्त्वाऽन्याऽग्रोद्भवंमौर्वीशक्तिदंसद्गुणंतथायं-
त्रेदीर्घचतुष्कोणेमूगरेप्रथमेबुधैः ३०८ युक्त्वासूक्ष्म-
लवेतस्यस्थूलभागोद्भवंगुणम् द्वितीयेमूगरेयुक्तं कृत्वा
सूक्ष्मांऽशकेतथा ३०९ तस्याऽपिस्थूलभागोत्थंतृतीये
मूगरेतथा एवंदीर्घचतुष्कोणयंत्रेवेदादिमूगरैः ३१०
कृत्वायुक्तंततोऽग्रेचदीर्घंतन्मूगरोन्मितम् लेखनीवर्त्ति
काकारंशंकुंयुक्त्वान्त्यमूगरात् ३११ स्थूलांऽशादुद्भवं
सूत्रंशंकोरेकेदलेयुतम् कृत्वात्वऽन्यदलेशंकोर्यवग्रंथि
गुणस्यच ३१२युक्त्वाचैकोऽग्रकंतस्यचाऽन्याग्रंचततोत्तरे
युक्त्वाऽन्येवर्त्तुलाकारेशंकौतंवेष्टयेन्मुहुः ३१३ खड्गा
पादाऽनुमानेन चतुर्बिन्दून्समालिखेत् कृत्वैकंपंचमं
केन्द्रे बिन्दुंपुच्छमुखान्वितम् ३१४ कृत्वाऽहिनायथा-
पूर्वपादयोःपरपादयोः कोष्ठद्वयंभवेत्केंद्रकोष्ठमऽल्पंय-

थाभवेत् ३१५ ज्ञेयंतद्बंधकृन्न्यासमेकंकीलाऽन्यकील-
योः मध्येतद्बंधनेनैवसूत्रेणैवतुबंधयेत् ३१६ ततःसंकुचि-
तंचापंमोचयेच्चलनक्रमम् स्यात्पूर्णाचेत्कलायाताचापं
संकोचयेन्मुहुः ३१७ द्वितीयंवेष्टयेच्छंकुयावद्ग्रंथिगुणे-
नहि ततःसंकुचितंचापंमोचयेदित्थमेवच ३१८ यावद्ग्रं-
थिगुणेकिंवामुगरेचाऽथवानरे घट्यादीनांपरिज्ञानंक-
र्त्तव्यंस्वधियाबुधैः ३१९

अथचापज्याशक्तिदांशकयंत्रम्

वेत्रजंवंशजंकिंवाधातूत्थंयोगजंतथा वाऽन्यवस्तुम-
यंकीलमऽग्रान्मूलंतुतद्दृढम् ३२० कृत्वातंसुदृढंपट्टे
कोटिरूपंतुनिश्चलम् युक्त्वातस्याऽग्रतःसूत्रंज्यारूपं
सुदृढं शुभम् ३२१ बुद्ध्याहिमुगरेप्राग्वत्पूर्वरीत्यैयो-
जयेत्ततः सर्वंतत्पूर्ववत्कृत्वाचापज्याशक्तिदांशकम् ३२२
यंत्रंस्यात्तुयदायत्रन्यासेतद्बंधनाभिधे अतिशैथिल्यतां
यातिशक्तिस्तत्रविचक्षणैः ३२३ बुद्ध्याप्राङ्मुगरासन्ने
बंधकृन्न्यासमाचरेत् रक्षार्थंगोपयेद्यंत्रंचापज्याशक्तिदं

त्विदम् ३२४ चापज्याशक्तिदं यंत्रं नाम्नात्तोऽन्यैः कृतं भुवि
क्रमप्रवाहयंत्रम् क्रमकृद्यंत्रबोधार्थमुदाहरणस
नूतनस्य
द्वराम् ३२५ वक्ष्येऽहं शकटस्यैव चक्रस्याऽतिनवस्य च
सद्दशं सुदृढं कृत्वा तच्चक्रचलनक्षणे ३२६ यद्भागः परि
धेर्भूमिं प्रथमन्तु परिस्पृशेत् तज्ज्ञेयं परिधेर्मध्यभागं तस्य
समेषु च ३२७ भागेषु कोमलाञ्छंकून्संरोप्य वेत्रवद्दृढा
न् द्विघ्नभागान्तरमिता न्दीर्घांश्चैवाऽग्रतः कृशान्
३२८ वृत्ते पूर्वाभिगान् किंचित्कर्णरूपेण धीमता चक्र-
प वेत्रकाष्ठस्य कीलवृतं
पश्चिमदिक्पार्श्वे वेत्रवद्दाप्यनिबलम् ३२९ अग्रे तिर्य्य
क् चापवच्च ततः संकोच्च येद्दृढम् अग्रसूत्रं तु तन्मध्यदेशा-
सन्नेहि योजयेत् ३३० तद्गुरज्या भवेत्तस्या मध्ये चक्र
भ्रमक्षणे वृत्तरोपितशंकूनां मध्यं लगति तत्र च ३३१ क्र-
मप्रवाहकर्मार्थं योजयेदऽतिचंचले यंत्रे शक्तिस्थलं स-
न्नेऽथाऽनेन सूगरैर्विना ३३२ चापज्याशक्तिदां शाख्यं
प
स्याद्यंत्रं सुगमं धिया पश्चिमाभिमुखं चक्रभ्रमणं चाऽत्र
प
कीर्त्तितम् ३३३ वा यंत्र पश्चिमस्थानं वामपार्श्वस्थलं बुधैः

स्तंभंस्थाप्यततः सव्यपार्श्वदेशेचतत्समम् ३३४ स्तम्भंस्था-
४
प्यततः स्तम्भमूलयोरऽन्तरोन्मितम् शंकुस्वांध्यूनितंतत्तुद्वी-
मुख
नवक्रंचवर्त्तुलम् ३३५ कृत्वातस्यैवमूलस्य ह्येकंस्तम्भस्यम-
स्तके युक्त्वातत्सदृशंशंकुंचाऽन्यस्तम्भंस्यमस्तके ३३६
२
युक्त्वाशंकुद्वयोऽग्रंतुस्वस्वशत्त्याहिसंस्थितम् कल्पयि-
त्वाचतत्रैवशंकुयोगोपरिस्थले ३३७ क्रमकारकयंत्रस्यक-
र्णरूपलवाः क्रमात् प्रस्पृशन्तियथाबुद्ध्याकर्त्तव्यंचतथाबु-
धैः ३३८ क्रमप्रवाहकर्मार्थंतच्चक्रभ्रमणक्षणे..

अथपट्टांशाकारयंत्र विधिः

छा: मार्ग + +
पट्टांऽशाकारदण्डस्यपृष्ठेभापथमाचरेत् ३३९ मूलासन्ने
छिद्रं
तुतत्पार्श्वेकेन्द्ररन्ध्रंसमाचरेत् केन्द्ररन्ध्राऽग्रयोर्मध्यं
५७।१७।४२ छिद्रे
पूर्ण्यभागैस्तुलक्षितम् ३४० कृत्वातत्केन्द्ररंध्रेतु सूत्रमूलं
अंतर ५७।१७।४२
दृढंस्फुटम् युक्त्वातत्केन्द्ररंध्राऽग्रभेद भागमितस्थले
चि:
३४१ सूत्राग्रेलक्षणंकृत्वाप्रव्यक्तंग्रंथपूर्वकम् तन्मानःप्रो
अंतर
च्यतेहीष्टेमानदण्डाऽग्रभेदजाः ३४२ भागाःपूर्णाऽग्र-
द्विघ्नभुजभागहीन ९०
मौर्वीस्यात्तस्याश्चापलवोनितम् कृत्वाशून्यग्रहंयंत्रभा-

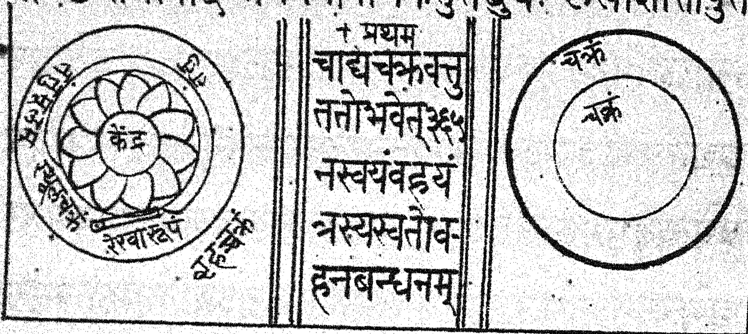
गाश्चैवंदिगंशकाः ३४३ पद्वांऽशयंत्रजास्सूक्ष्मा जाय-
तेबुद्धिकर्म्मणा **अथयंत्रनलेसूत्रादिवेष्टनयुक्तिः**
+ प्रयोजनम् अस्ति
सूत्राद्यंतु नलेवेष्टयन्तस्तद्भ्रमणाशयम् ३४४ वर्त्ततत-
चिह्न चिः
स्यविस्तारमध्येकेन्द्रांऽकमालिखेत् केंद्रांऽकेलेखनी
छिद्र नलं
रूपनलवर्त्तुलतासमम् ३४५ कृत्वासत्सुषिरंरोप्यसुषि-
छिद्र
रेसुचलंनलम् तच्चलेतुनलेतस्मान्निश्चलंचक्ररूपकम्
३४६ स्थूलंदृढं स्थिरंयुक्त्वाततस्थूलंचक्रसुच्यते यस्या-
प्रयोजनम्
ऽस्तिभ्रमणाऽर्थन्तु ध्रुऽन्त दृढदुच्यते ३४७ तत्स्थूल-
१२
चक्रवृत्तांऽशान्कृत्वाऽत्यानऽधिकांस्तया स्वेच्छयाद्वाद
४ अंशानां
शेभ्यस्तुस्वधियाकेन्द्रवृत्तयोः ३४८ मध्यांघ्रोसर्वभागा-
चिः अंश.
नांकृत्वाऽङ्ककोणमुच्यते पृष्ठांऽशाऽग्रस्थलादऽग्रभाग-
कोणाद्वियस्थलम् ३४९ यावत्समाचरेद्रिक्तंतद्भवेत्त्र्य-
त्रिकोणोरूपकः स्थान
ऽस्नरूपकः तदऽग्रांऽशाऽग्रतश्चाऽग्रभागस्यैवांऽकदेश-
कर्णः
कम् ३५० यावद्भुजोच्यतेपृष्ठाऽग्रांऽशमध्येश्रुतिर्भवेत्
कः
तत्कर्णंचाऽपरंकोणपृष्ठांऽशाऽग्रान्तरेभवेत् ३५१ एव-
मऽग्रक्रमेणैवतच्चक्रांऽशमितानिहि त्र्यऽस्नरूपाणिरि-

त्कानिकृत्वातद्वृहदाह्वये ३५२ कस्मिंश्चित्त्वेकदेशेतुप-
रिध्यऽभ्यन्तरेऽचलं रेखारूपदृढंयुक्त्वाऽन्यत्ररूपाऽग्रभा-
गकम् ३५३ विस्तारेऽत्यऽत्यरिक्ताऽल्पंदैर्घ्येत्यऽत्याऽधिकं
लघुम् रेखारूपमुखेयुक्त्वातन्त्वंऽग्रंनिर्वियोगकम्
३५४ स्थिरंतत्तंतुमूलंतुतत्स्थानाद्वृहदाह्वये अति
दूरस्थलेपृष्ठेयुक्त्वापृष्ठंस्थिरंधिया ३५५ अर्द्धकुण्ड
लरूपंतुतत्तन्तुस्तत्रजायते तन्तुमूलस्थलात्किंचिद्दूरे
तद्वृहदाह्वये ३५६ तंतुंपुनर्दृढंयुक्त्वातत्तन्तुर्बलदो
भवेत् तद्रेखारूपकोरिक्तेऽत्यऽत्यरूपेयथातथा ३५७
लगत्येवधियाधीरैराचरेत्किलसर्वदा स्थूलचक्रोपरि-
स्थानेतिर्यक्छिद्रेनलस्यच ३५८ युक्त्वाह्येकाऽग्र
कसूत्रंपूर्वाणांसुदृढंस्थिरम् आकर्षत्येवयोभागोयस्य
तस्यचचलवे ३५९ अन्याऽग्रसूत्रपूर्वाणांयुक्त्वास्यात्तद्य-
थोचितम् तद्वृहत्संज्ञकस्यैवभ्रमणाऽर्थक्षणेतथा ३६०
सुक्तेसूत्रादिकेसम्यग्रीत्यातद्भ्रामयेन्नलम् सूत्रादीनां
तुशैथिल्यभागान्तंसूत्रपूर्वकाः ३६१ वेष्टयन्तेहितततस्त-

त्रसव्यमऽग्रसुदीरितम् इतियंत्रनलेसूत्रादिवेष्टनयु०

अथस्वतो वहनबंधनशांतिः

दन्तचक्रः
बहुप्रकारयंत्रस्यचक्रस्तद्दशनाभिधः ३६२ जायतेबन्ध-
कुल्मनचक्रएवयथातथा यत्स्वयंवहयंत्राणांबंधकुल्म-
नसंज्ञकम् ३६३ चक्रंभवतितन्मार्गीचक्रमेवसमीरित
प्रथम
म् यच्छक्त्यायद्विधानेनप्राक्चक्रशक्तिमान्भवेत् ३६४
तच्छक्त्यातद्विधानेनमार्गीचक्रंतुतद्बुधैः कृत्वाशक्तियुतं

अथ स्वशक्त्यासर्वकालभ्रमकबहुवि- धयन्त्रविधानम्.

स्वशक्त्याभ्रमकोऽनेकयंत्रोत्थोऽतिकलाऽन्वितः ३६६
घ. गत घ.
बहुप्रकारकोयंत्रोजायतेप्रतिलिप्तिकम् यातलिप्तोन्नि-
तंतच्चमहच्छब्दप्रदंभवेत् ३६७ केचिदुच्चघऽगवायं-

अंतंकुर्वन्त्यऽखिला नहि भ्रमंतितमायसंज्ञीततोयेदत्वा
मुहुर्मुहुः ३६८ पक्वंतदायसंज्ञेयंश्रेष्ठलोहंचतन्मतम्
दैर्घ्यस्याऽश्ररसांऽशांशांकर्त्तव्यंखलुविस्तृतिम् ३६९
विस्ताराष्टादशांऽशंचवेधंपत्रेसमाचरेत् पत्रमूलस्यवेधं
तुवेधषष्ठ्यंऽशसंयुतम् ३७० पत्राऽग्रस्यचवेधोऽपिवेध-
षष्ट्यंऽशवर्जितम् कृत्वैवंश्रेष्ठलोहस्यपत्रंशक्त्याह्वयंबु-
धैः ३७१ तस्यैकाऽग्रंयुतंकृत्वाचक्रनालेतुसंचलम् अ-
न्याऽग्रंनिश्चलंयुक्त्वा निश्चलेकीलपूर्वके ३७२ बुद्ध्यावे-
ष्टयततश्चक्रंस्वतोभ्रमतितत्सदा तम्भुक्तंतुपुनश्चैववे-
ष्टयेत्थंतुपुनस्तथा ३७३ ततःशक्त्याह्वयंचक्रंप्रथमंचा-
द्यमुच्यते दीर्घीनालेषुचक्राणांलघ्वंशाःपंचकाःस्मृताः
३७४ चक्रांशान्पंचसंलग्नान्कृत्वाचक्रा भ्रमन्तिहि
प्रथमोभ्रामयत्यऽन्यंभ्रामयत्यऽन्यमऽन्यकः ३७५ एवं
त्रिचतुराद्यैस्तुप्रथमस्यजवोमृदुः प्रथमाद्वितीयंचक्रंद्वि-
तीयात्तृतीयंतथा ३७६ तृतीयाच्चतुर्थचक्रमऽधिकाऽ
धिगुणंभ्रमेत् बदरीकंटकैस्तुल्या व्यंगास्तिर्य्यक्तथासुरे

३७७ दन्ताख्यस्यच्चचक्रस्यदन्ताःकार्य्या विचक्षणैः
तौल्येस्यंदर्शनेस्थूलंधातूत्थंस्फाटितोदरम् ३७८ वंशप-
र्वसमंकृत्वानालंग्रंथिद्वयोऽन्वितम् एकत्रस्फाटितेक्रो-
डेद्युत्तुंगंतंप्रकल्पयेत् ३७९ स्फाटितेतूदरेऽन्यत्रचिपिटं
तंप्रकल्पयेत् ग्रंथिभ्यांबाह्यतःकीलंस्वस्वग्रंथियुतंदृ-
ढम् ३८० दन्ताख्याऽन्यस्यचक्रस्यदन्तलग्नंप्रकल्प-
दंत
येत् दन्तचक्रदासंख्यातुल्यंतन्मुक्तिबंधनम् ३८१
दन्तचक्राटनेकालेयतःस्यात्तत्प्रकल्पयेत् प्रथमोभ्राम
२घ. ३०प.
येच्चक्रंपंचार्द्धघटिकाभिधम् ३८२ तच्चाऽन्यंभ्रामयेच्च-
घ.३०
क्रंयस्मान्मन्दजवंभवेत् तच्चाऽन्यंभ्रामयेच्चक्रंषष्ठ्यर्द्ध-
६० घ. २घ. ३०प.
घटिकाह्वयम् ३८३ कृत्वैवंखांगनाडीषुपंचार्द्धघटिका
२४
ह्वयः चतुर्विंशतिवारान्तुभ्रमत्यूनाधिकोयदा ३८४ च-
क्रभागाऽधिकोनान्तानंशैश्चक्रान्प्रकल्पयेत् अनुपाते-
नतत्तस्माद्यंत्रोऽनेकविधोभवेत् ३८५ वास्तम्भाधार
गंचक्रंदृढसूत्रसमन्वितम् तत्सूत्राऽग्रयुतंकृत्वागुरुणा
वस्तुनाबुधैः ३८६ तच्चक्रोवेष्टितःप्राग्वत्स्वतोभ्रमतिस-

वंदा ग्रंथस्यविस्तृतिभयात्संकेतोऽत्रोदितोमया ३८७

अथ दूरदर्शकयंत्रम्.

दर्पण
अतिकान्तियुतांश्चक्रानादर्शप्रस्तरोद्भवान् किंवाका-
चमयां श्चक्रान्नालयंत्रेविचक्षणैः ३८८ उपर्य्युपरि
तोयुक्त्वादूरदर्शकिमुच्यते तेनाऽल्पप्रकटंदृष्ट्वाप्रकटं
चाऽधिकंतथा ३८९ दृश्यतेचाऽल्पमानस्तुबृहन्मानङ्-
वेक्ष्यते

दूरदर्शकयंत्रम्

अथ वृत्तश्रावकयंत्रम्.

एकस्यवंशपर्वस्यग्रंथिभ्यांरहितस्यच ३९० एकत्रपत्र-
अजा
तुल्यंतुमेषचर्मप्रयोजयेत् चर्मकेन्द्रेतुसंयोज्यसूत्रमूलं
प्रथम
दृढंबुधैः ३९१ पूर्ववंशोच्यतेह्येवमऽन्यवंशंचतत्समम्
कृत्वासूत्राग्रयोर्योगग्रंथिंदत्वाततोबुधैः ३९२ चर्मयो-
मुख
गाऽपरत्रंतुवंशवक्त्रमुदीरितम् सूत्रंनाऽन्ययुतंमध्येदृढ
प्रथम
माकर्षितंशुभम् ३९३ स्थाप्यतत्पूर्ववंशंतुस्वगृहेथाऽन्य-
वंशकम् अन्यग्रामेऽन्यगेहेतुसंस्थाप्यैवविचक्षणैः
प्रथम मुख
३९४ पूर्ववंश मुखेवक्त्रंदत्वाह्युच्चैस्तुसंवदेत् वृत्तांतं-

नरः
तत्क्षणेचाऽन्यगेहसंस्थस्तुमानवः ३९५ अन्यवंशमु-
खेकर्णंदत्वाऽन्यस्तच्छृणोतिहि वृत्तश्रावकयंत्रंतुह्ये-
वार्त्ताकौतुकनिर्मि-
तदाश्चर्य्यदंमया ३९६ निर्मितंबालकानान्तुवार्त्ताकौ-
तम्
तूहलायच **अथ सर्वशिल्पार्थदं चक्रयंत्रम्.**
जल
तोयार्थस्थानतस्तूच्चस्थानेयंत्रेस्थितेसति ३९७ मनु-
समूह प्र जल
ष्योधवलाद्यैश्च यंत्रं प्राग्भ्रामयेत्तुतम् तोयाऽर्थस्थानतो-
जलो
च्चेवास्थानेतोयोपरिस्थले ३९८ चक्रंवेलणवत्कृत्वाये-
जल + अर्थ +
नाऽंबुभारतो भ्रमेत् तच्छक्त्याऽखिलशिल्पानामाशयंचा-
सुवर्ण
नयेत्सुधीः ३९९ स्वर्णरौप्यक्रियाचैवताम्रलोहादिका
क्रिया काष्ठसूत्रादिकर्म्मचतच्छक्त्याजायतेतथा ४००
तच्छक्त्याऽधः स्थितंतोयंयुक्त्याचोर्द्ध्वंतुगच्छति मृग-
राकारकैर्यंत्रैरेकस्थूलाऽन्यसूक्ष्मयोः ४०१ भागयोर्वेष्ट-
नाद्रज्जोस्तत्स्थूलाऽपरसूक्ष्मयोः भागयोर्वेष्टनाद्रज्जोरि-
त्थंवुद्ध्यायुगादिभिः ४०२ यंत्रैस्तच्चक्रसंबंधादूर्द्ध्वंग-
रज्जु
च्छतिवाजलः शृंखलाद्यऽल्पपर्वाणांगुणाऽधिगुणदा
भवेत् ४०३ **अथांबुशक्तियंत्रम्.** कुम्भस्यवदनं

कृत्वातूरिकानालवन्महान् तन्नालंबंधयच्चत्तकुंभेतुज
लंधिया ४०४ अग्निनापाचयेत्तस्मात्तत्कुम्भः शक्तिमा-
न्भवेत् तच्छक्त्याऽखिलशिल्पानामऽभिप्रायंसमान-
येत् ४०५ तच्छक्त्याचभवे द्वंथोमयानंशक्तिरथंधि-
या संस्थंचक्रद्वयाधारेस्याद्दण्डंमध्यदण्डकम् ४०६
वेदानामेवचक्राणांमध्यदण्डावुभौमतौ समध्यदण्ड
वेदानांचक्राणांभ्रमणाद्धिया ४०७ स्यात्तथास्वधि-
यावायोः प्राप्तिः शक्तिरथेभवेत्

अथ ज्योतिःशक्तिप्रदयंत्रम्

गंधवारुणिकाज्ञेयागंधप्रस्वेदकंचतत् ४०८ विज्ञेयं
गंधतैलंतुतच्छंखद्रावकः खलु युक्त्यंऽगंत्वऽजनाभं
चभाषायांजस्तमुच्यते ४०९ शीशकात्कठिनोजस्त-
धातुर्जगतिवर्त्तते काचपात्रत्रयेतोयंगंधतैलसमन्वि-
तम् ४१० संस्थाप्यदक्षिणाद्वामंतिर्य्यक्त्वेनाऽवनि-
स्थले सर्वपात्रोदरेष्वेवजस्तखण्डन्तुदक्षिणे ४११ वा-
मेताम्रतरंगंतुदत्वातत्रयथातया गंधतैलजलाभ्यांतुम-

न्नमेवहितद्भवेत् ४१२ तन्तुरन्नायसेत्तन्तुरुच्यतेकेव-
लः खलु मध्यपात्रस्थितेजस्तखण्डेत्वेकं सुखं दृढम्
४१३ युक्त्वात्वऽन्यसुखंतन्तोस्ताम्रखण्डेतथादृढम्
दक्षपात्रस्थितेयुक्त्वामध्यपात्रस्थितेतथा ४१४ अन्य-
तन्त्वेकवक्रंतु युक्त्वाताम्रतरंगके तत्तन्तोरऽन्यवक्रन्तु
वामपात्रस्थितेतथा ४१५ युक्त्वाजस्ततरंगेतु तृतीयस्या-
ऽधिकस्यच तन्तोरेकंसुखंयुक्त्वावामपात्रस्थितेतथा
४१६ ताम्रधातुतरंगेतु दक्षपात्रस्थितेतथा युक्त्वा
जस्ततरंगेतुतत्तन्तोरऽपरंसुखम् ४१७ तत्तृतीयाभि-
धंतन्तुं भ्रमकृत्परियोजयेत् तत्सूचीशंकुमूलांशे तत्सू-
चीशंकुमस्तके ४१८ तच्चुम्बकोद्भवंमत्स्यसमन्ता-
द्भ्रमकृत्तथा योजयेद्योजयेन्मत्स्यवक्रेतन्त्वऽग्रकं दृढ-
म ४१९ इष्टक्षणेतृतीयाख्यतंतु मुद्रिकयादृढम् यु-
क्त्वामत्स्यसुखेकस्मिंश्चिच्चिह्नेकल्पितेबुधैः ४२०
दत्वाद्यऽन्याऽग्रकंतन्तोरऽन्यस्थानेतथा भवेत् एवंक-
ल्पितचिह्नैस्तुवार्त्तास्वस्थानकस्यच ४२१ ज्ञायतेऽन्य-

स्थले यत्र विघ्नं चेन्नहिजायते तत्र तद्विघ्ननाशाय सदु-
ग्रंथविस्तारस्य
पायं समाचरेत् ४२२ मयासंकेतमात्रंतु लिखितं विस्तृ
तेर्भयात् ग्रंथस्याऽथत्वऽयंयंत्रं ज्योतिःशक्तिप्रदं भवेत्
४२३ ध्वान्तघ्नं जगतीदानीमऽस्त्वस्याऽतिप्रचारकः

अथ पिष्टकारक यंत्र विधिः

स्तम्भाधारस्थितंचक्रमूर्द्ध्वचक्रमुदीरितम् भूम्याधा-
रस्थितंचक्रं तिर्य्यग्चक्रमुदीरितम् ४ एकत्रोर्द्ध्वाख्यचक्र
स्यदण्डे रज्जुं दृढंन्यसेत् ४२५ तद्यावग्रंथिभिर्युक्तं कृ-
त्वातद्रज्जुवेष्टितम् तद्रज्जुनालसंयोगदेशमेवाऽरमपू
र्वकैः ४२६ गुरुभिर्वस्तुभिर्युक्त्वा रज्जुपुच्छं विचक्षणैः
बन्धनन्यासमध्यस्थमिष्टे तंपरिमोचयेत् ४२७ बुद्ध्या-
तंचपुनर्वेष्ट्यहीष्टे तंपरिमोचयेत् ऊर्द्ध्वचक्रांशसंलग्ना-
स्तिर्य्यग्चक्राऽत्यभागजान् ४२८ भागांश्चक्राऽग्रगां
स्तिर्य्यक्चक्रस्याऽधोऽधिभागजान् अंशानऽपरचक्र
स्यतिर्य्यक्संज्ञस्यचांऽशकैः ४२९ चक्राऽधोऽत्यांशा-
जैर्लग्नान्कृत्वाद्येतद्यथेच्छया अंत्यचक्राऽग्रभागेतु पिष्टकृ

प्रस्तरद्वयम् ४३० दत्वायथोचितंतेन ह्रीष्टेपिष्टं स्फुटं भवेत् यन्मयाकथितंसर्वतत्किंचित्तूपदेशकम् ४३१ सद्गुरुद्वयासुबुधैःकर्म्मकर्त्तव्यंस्याद्यथाहितम् स्वल्पयंत्रादिकैर्विज्ञैःकृत्वाचानुभवंतथा ४३२ सूत्तमंयंत्रःपूर्वन्तुकर्त्तव्यंस्वाशायप्रदम् येनयत्रैवविघ्नःस्यात्तत्रतच्छान्तिमाचरेत् ४३३ यंकर्म्मन्तुधियाकार्य्यंप्रोक्तंस्यात्तदनेकधा. **केवलदारुकुण्डस्य तथाकेवलास्थिकुंडस्यस्वसंधिस्थानेषुविभागकरणयुक्तिः** दारु(काष्ट)माण्डोऽस्थिभाण्डश्चकेवलःपूर्णमाषकैः ४३४ पुष्टंसंपूर्णकंकृत्वाबन्धयित्वैवतन्मुखम् वस्त्रेणैवह्निकुण्डादिस्थांबुमध्येचतंन्यसेत् ४३५ ततःसंपूर्णमाषाणांत्वंऽबुसंपीतकक्षणे स्वस्वसंधिस्थलेष्वेव भिन्नस्तद्भाण्डकोभवेत् ४३६

प्रस्तरादीनां विभागकरणयुक्तिः

मध्ये प्रस्तरपूर्वाणां(अस्मादीनां)तत्तरवातस्वरूपकम् कृत्वाकोटरवच्चाऽतिदीर्घंतत्सुषिरं(छिद्र)भवेत् ४३७ तद्दत्वास्फषिरेचाऽ

पुनःपुनः
तिपुष्टं धान्यतुषंबुधैः तस्योपरिजलंदत्वाययायोग्यं मुहु-
जल कालांतर
र्मुहुः ४३८ यावत्पिबतितत्तोयंतावत्तत्समयाऽन्तरे
तेततः प्रस्तराद्यास्तुखण्डतांयान्तिनिश्चयात् ४३९
अग्नि
अंगारज्ञानम्. वह्निदग्धंतुयत्काष्टंनिः सारस्मृतव-
ह्निकम् तदत्रप्रोच्यतेंऽगारश्चाऽथ **शूराज्ञानम्.**
यन्मूत्रजो भवेत् ४४०. यद्वासक्षारभूस्थानजातस्तदु
अग्नि + प्रयोजनाय
पधातुकः वह्निसंगकराशूराप्रोच्यतेत्राशयायच ४४१
द्रवत्वंलवणोयातिशूराचाऽपिजलाऽन्वितः **कणचू-**
धूपकाष्टादीनां
र्णकरणयुक्तिः लघूनांवासकादीनांग्राह्याश्चांऽगार
गंधकतुल्य
कास्त्विह ४४२ अत्रगंधसमांगाराच्छूरांगंधाच्चतुर्गु
णं हिसमानीयतद्योगचूर्णंकृत्वाशिलोपरि ४४३
पुनः
पेषयेल्लोष्टकेनैवमद्याद्यचंपेषयेन्मुहुः मद्यालाभेंऽबु
जल पुनः पुनः जल
संयोगात्पेषयेच्चमुहुर्मुहुः ४४४ यावत्तत्तोयवत्सूक्ष्मं
सूः किरणैः
स्यात्तावत्तंचपेषयेत् ततस्तंशोषयित्वाऽर्कभानुभिस्त
स्थापयेतु
स्यचूर्णकम् ४४५ कृत्वातंगालयित्वैवकणचूर्णंतुत-
द्भवेत् तन्न्यसेदऽग्नितोदूरेधीमद्भिः खलु सर्वदा ४४६

खण्डोचितंप्रस्तरस्यखण्डकरणयुक्तिः

प्रसार छिद्र
खण्डयोग्याऽश्ममध्येतुकृत्वातत्सुषिरंशुभम् दत्वा
४
तत्सुषिरस्यांऽघ्रीभागंवाऽश्मबलोचितम् ४४७ सुषि
लोहा दि
रेकणचूर्णंतु पुष्टंतस्यैककोणके शलाकामऽयपूर्वा-
१एका.
णामूर्द्धीकृत्वाहिकेवला ४४८ कणचूर्णोपरिष्टात्तु
कु
सुदृढंतद्यथोचितम् उपधातुकखण्डंतु ततस्तामूर्ध्नि
लोहादि.
तांबुधैः ४४९ अयःपूर्वशलाकान्तु चोत्पाटयैव हितंतस्थ-
लात् हस्तादि दूरान्तंकणचूर्णेनसूक्ष्मरेखांसमाचरेत् ४५० वि-
वस्त्र
तस्तिप्रमितांदीर्घामांचरञ्चैलवर्त्तिकाम् कणचूर्णो-
स्थापयेत
त्थरेखान्ते वर्त्तिकाऽग्रंतु विन्यसेत् ४५१ वर्त्तिकामूल-
आग्नि
देशेतु वह्निसंयोजयेत्ततः स्वयंतत्स्थानतश्चाऽतिदूर
मेवव्रजेत्खलु ४५२ ततस्तांवर्त्तिकामऽग्निर्भुक्त्वाताक-
अग्निः
णचूर्णजाम् रेखासंग्रहणंकृत्वातन्मात्रंस्फपिरेऽनलः
प्रस्तर
४५३ गत्वातदुद्भवोवायुर्भित्वाऽश्मप्रस्तरस्ततः ख-
ण्डत्वंयातिचोड्यंतेतत्खण्डास्तत्क्षणेऽथवा ४५४
तत्रशैथिल्यसंयोगाच्चोड्यंतेप्रस्तराऽशकाः

अथकपोत्पत्तिपूर्वकम्

सूक्ष्मरन्ध्राऽन्वितं पुष्टभाण्डं धातुमयं बुधैः ४५१ कृत्वा
गंधकम्
तस्योदरे गंधमेकभागं तु चूर्णितम् लध्वङ्गारकचूर्णं च रू-
४
पं भागोन्मितं तथा ४५२ शूराचूर्णं चतुर्भागं दत्वा तेषां
युतिं तथा कृत्वा तत्र युतिर्ज्ञेया कणचूर्णसमा बुधैः ४५३
दूराद्वह्निसूत्रेण दत्वाऽग्निं तत्र तत्क्षणे तद्भाण्डश्चेल्लघु-
उ
स्तोल्येचाऽत्यूर्ध्वं याति तर्हि तु ४५४ चेद्गुरुस्तत्र भाण्ड
स्तु किंचिद्दूरं च गच्छति बलयुग्गुरुभाण्डस्तु कपत्येव च नि-
अग्निः
श्चयात् ४५५ अत्युष्णभागसंयोगाद्धुतभुक् प्रकटो भ-
उ प्रकटः
वेत् बहुगंधोष्णभावेन स्वतोऽग्निर्भवति स्फुटः ४६० भू-
जल
मौ यत्र भवेदल्पं गंधकं जलसंयुतम् तोयप्रवाहभूस्थानं
हरितवर्णं
भवत्येव शुकप्रभम् ४६१ तद्भूमौ गंधगंधं तु लभ्यते चैव तत-
उ
ज्जलम् गंधगंधान्वितं चोष्णं भवत्येव तु निश्चयात् ४६२
गंधकपुंजः
भूगर्भे गंधराशिस्तु भूप्रांत्यांऽशेषु गंधकः कुत्रचित्कुत्र-
गंधक
चित्स्वल्पमल्पमेवाऽस्ति सर्वदा ४६३ गंधराश्युद्भवो व-
अग्निः समुद्रतले अग्निः
ह्निर्याति सिंधुतले सदा ततस्तद्रीतिहोत्रस्तु चोत्क्षिपत्यऽ

समुद्रजलम् जल समुद्र
एर्वोदकम् ४६४ अतस्तत्पाककालांऽबुतुल्यं सिंधुज-
समुद्र
लंभवेत् सिंधुबाह्यांऽशकं वायुस्सर्वदा प्रस्पृशत्यऽतः
४६५ तद्बाह्यांऽशास्सदा सह्यं मध्यांऽशं तद्ऽसह्यकम्
गर्भजलतरंग जल तरंगत्व
मध्यांबुभंगशान्त्या तु बाह्यांऽबु याति भंगताम् ४६६ त-
समुद्र धातुदीना समुद्र
स्मात्सिंधुजले क्षिप्तं विना धातुं च सागरः नहि गृह्णाति त-
गंधकसमूह अग्नीश
द्वस्तु प्रक्षिपत्येव तद्बहिः ४६७ गंधराशिजवह्न्यंशाः के
भू
श्चिद्भूरन्ध्रमार्गकैः कदाचित्पृथिवीबाह्ये यस्मिन्कालेऽ
गंधकपुंजजवह्न्यंशाः
वगच्छति ४६८ तस्मिंस्तत्सूक्ष्मरंध्रत्वात्कुछ्त्वं याति
भूरंध्रासन्ना भूः भूकंपः स्यात्
तत्क्षणे तद्वायोः प्रतिबंधत्वाद्रंध्रासन्ना वसुंधरा ४६९
भूः
उत्कंपत्येव यद्देशाद्भूरन्ध्रो दूरसांस्थिताः तद्देशे नहि भूकं
भू भूः
पभयमेव तु जायते ४७० भूरंध्रं सरलं चेत्स्याद्भूकंपः स्सर-
कुटिलं भूः भूः
लंभवेत् चेद्व्यंगकाश्यपीरंध्रं व्यंगं भूकंपकं भवेत् ४७१
प्रस्तरादिकाः भूमिजाताः
तत्र भूरंध्रमार्गेण चोड्वंत्यऽश्मसुखाः कुजाः सांऽप्यंऽ-
कुजाः
शाश्चाऽपि ते गंधराशिजाऽग्निबलेन च ४७२ तद्रंध्रं व-
अग्निना
ह्निनात्यक्तं कदाचित्समयाऽन्तरे तद्रंध्रमुखपार्श्वाभ्यां
गलितैः प्रस्तर
प्रच्युतैरऽश्मपूर्वकैः ४७३ तद्रन्ध्रोदरदेशांचेन्निःसन्धि

यदि जायते तत्र बंधस्थलाद् ऊर्ध्वं तत्खाताकारकं भवेत्
४७४ तत्र कंपक्षणे यत्र भूभागस्फाटनं भवेत् तत्र का-
लान्तरे तस्मात्स्फाटितस्थानतश्च्युतैः ४७५ मृद्वृंदैः
प्रस्तराढ्यैर्वा तत्क्रोडस्थानकं यदि निःसंधिः स्यात्तथा
तत्खाताकारं तदा भवेत् ४७६ लोहटंकरणस्वर्णादिव-
स्तुखातानि ये क्षितौ स्युस्तेषां तद् हत्खातं खातरूपं तु
तद्भवेत् ४७७ वार्सिंधुबुगमादेव सागरस्य तलक्षितिः त-
त्ससिंधुक्षणे निम्ना यत्र तद्यथाऽर्णवक्षणे ४७८ तत्र तत्खा-
तरूपं तु जायतेऽथाऽथवा क्षितौ यत्तुल्यस्थानतो गेहपूर्वा-
णां पत्तनादिषु ४७९ निर्माणायैव गृह्णंति मृत्तिकां प्र-
स्तरांस्तथा मानवास्तत्स्थलः पश्चाज्जायते खातरूपकः
४८० तोयाढ्या खातरूपास्ते तडागाः स्युरकृत्रिमाः
नित्यवर्णोऽन्यवर्णं चेत्तत्तडागोदकं भवेत् ४८१ तत्तडा-
गजले कीटाश्चाव्यक्ताश्चाऽतिसूक्ष्मकाः तत्कासाराऽम्बुव-
र्णेन सांप्रते नैव वर्णिताः ४८२ स्युः कीटास्तज्जले यावत्ताव
त्पद्माकरोदकम् तद्वर्ज्यं च ततः शुद्धं पेयं कासारशंबरं ४८३

दिग्दाहारुणव्योमोत्पत्तिः

नरैः
यद्देशाद्दृश्यते गंधराशिजाऽभिस्तुमानवैः यद्दिगंऽशस्थ-
लेरात्रौतद्दिग्दाहंतदुच्यते ४८४ दृश्यतेनहियद्देशाद्गंध-
अग्निः आकाशे
राश्युद्भवोऽनलः चेद्यद्देशोपरिस्थानेधूमस्तद्यातिचाऽम्ब-
सू
रे ४८५ तत्तद्देशाऽर्कसांनिध्येजायतेधूममण्डलम् त-
नरै पू
त्किंचिदऽरुणंनृभिर्दृश्यतेचाऽरुणोदयात् ४८६ प्राक्पू-
प. सू उ. प.
पश्चात्समयेभानोरस्तकालोभयत्रच पश्चिमाऽरुणसां-
रात्रि +
निध्येचोऽन्यत्राऽपराऽरुणात् ४८७ विशेषात्त्वक्षपासन्न
व्योम
कालेखंचाऽरुणंभवेत् मलजाताग्न्युत्पत्तिः तथा
मलाग्नेरुत्पत्तिसंयोग नर अग्निः
संयोगकालेतुनृप्रेताऽस्युद्भवोऽनलः ४८८ ज्योतिस्रूप-
स्तुतद्राशौवायुवेगवशेनच तत्स्थलाद्यातिदूरान्तंकदाचि-
त्समयेखिलम् ४८९ कदाचित्समयेभिन्नभिन्नमेवंपु-
नरैः अग्निः
नःपुनः दृश्यतेमानवैश्चाऽयंमलजाताऽनलोच्यते ४९०
मेघाडंबर मेघेभ्यः
विद्युदग्न्युत्पत्तिः तथासयोगकालेतुजीमूतेभ्यो-
अग्नयः
द्भवाऽनलाः वायुवेगवशेनैवस्वस्थानात्सरलंतया ४९१
व्यंगंवायान्तिसंसारेप्रोक्तास्तेविद्युदऽग्नयः

स्वर्गंगोत्पत्तिः अत्युच्चाकाशगैश्चाऽणुबिम्बकैश्च
घनास्थितैः ४९२ ताराणांपुंजकैर्भिन्नभिन्नदेशास्थितैश्च
नदी
तैः दृश्यतेभूसरिद्रूपमाकाशेचैवसर्वदा ४९३ यत्तन्मन्दा-
किनीप्रोक्तास्वर्गंगापण्डितोत्तमैः शुक्लकालेतुचाऽव्यक्ता
विषम
व्यक्ताकृष्णक्षणेचसा ४९४ बहुविस्तारकाऽतुल्यचापरू-
पाहिदृश्यते. केतुतारोत्पत्तिः अतिदीर्घत्रिकोणा
मुखे
रव्यक्षेत्रःसूच्याकृतिर्भवेत् ४९५ तत्सूचीवदनेत्वेकोता-
रकायदिसंस्थिता अत्युच्चाकाशसंस्थाऽणुताराणांवृन्द
छा
केणाच्च ४९६ तत्सूचीरूपकंयत्रभावर्णंदृश्यतेतदा तत्र
तत्रोच्यतेकेतुस्तांसूचींपुच्छमुच्यते ४९७ पुच्छकारक
ताराणांवर्णंयद्वर्णविद्भवेत् तद्वर्णसदृशंतत्रपुच्छमेवहि
जायते ४९८ एकपुच्छाऽन्वितःकिं वाद्युग्मपुच्छाऽन्वित
३।४।५
स्तथा बहुपुच्छाऽन्वितश्चाऽपिजायतेकेतुसंज्ञकः ४९९ एक
२ ३ ४ ५
द्वित्र्यादयश्चाऽपिजायंतेकेतवःखलु अत्युच्चाकाशसंस्थ-
स्तुकेतुरेवनदृश्यते ५०० स्वकक्षाऽधस्थितः केतुर्यविन्ता-
अग्नि
वच्चदृश्यते उल्कापातोत्पत्तिः प्रज्वलद्वह्निवर्णस्तु

भयानक
भीमोयद्बाणरूपकः ५०१ धामश्चेदेकदेशात्तु व्योमे-
शीघ्रं उ
ऽन्यस्थानकं द्रुतम् यातितद्वादिनेराभावुल्कापातस्तदु-
सू
च्यते ५०२ उल्काभास्करयोस्तेजस्तुल्यमेवहि जायते अ-
त्युच्चाकाशगातूल्काभूसंस्थैर्नहिदृश्यते ५०३ तारा-
पातोत्पत्तिः शीघ्रमेकस्थलादऽन्यस्थानकंयान्ति
आकाशे
चाऽम्बरे कस्मिंश्चित्समयेश्वेततारकाणिबहूनिच ५०४
जनोः
रात्रौतमऽद्भुतंलोकाः परिपश्यन्तिचेत्तदा तारकापतनं
जातंतद्रात्रौतत्रतंविदुः ५०५ इन्द्रचापोत्पत्तिः
धनु सू
मेघानामेकखण्डस्यचापरूपाऽन्तिमांऽशकः उष्णगोः
भू जलांश
सम्मुखेपृथ्वीतोयभागद्युतिक्षणे ५०६ संलगत्येव यद्दे-
धनुः
शेतद्देशेचापरूपकः स्वल्पमेघांऽशकादऽल्पंमध्यंमध्यघ-
मेघ मेघ इ शक्रधनुः
नांऽशकात् ५०७ दीर्घंदीर्घघनांशाच्चजायतेहीन्द्रकार्मुकः
इंद्रचापस्य आकाश २ भू
तस्यमध्यांऽशकंव्योमेतस्याऽग्रद्वयंकंक्षितौ ५०८ प्रासं
मेघ स्थान स्थानतः
तद्घनदेशस्थवायुवेगवशेनच यातितद्देशतस्तस्माद्यावच्चा-
धनुरूपः मेघः चं
पाकृतिर्घनः ५०९ स्यात्ततस्तल्लयंयातिरात्रौपूर्णेन्दुसम्मु-
मेघ
खे चापरूपाऽम्बुदांऽशाऽत्यंयद्देशात्संलगत्यऽपि ५१०

भू जलांश इन्द्रधनु
तद्देशेजायतेऽर्कांऽबुभागसंयोगकक्षणे तथातच्छक्रचा-
प्र. धनुरूप मेघ
पोऽथचाऽणुखेटस्यसम्मुखे ५११ चापाकारघनाऽशांऽ
भू जलांश
त्यर्कांऽबुभागयुतिक्षणे संलगत्यऽपिमेघस्यवैषम्यान्नहि
इंद्रचापस्वरूपः
जायते ५१२ तच्छक्रायुधरूपांऽशामात्रमेवकदाऽपिच
जल
अत्युच्चनिर्झराच्चाऽतिसूक्ष्मास्तोयकणांऽशकाः ५१३
भू
बहवोऽतिघना यत्रप्रपतंत्यऽवनिस्थले तत्रतन्मेघरूपंस्या-
न्मेघवत्तत्फलंभवेत् ५१४ **परिवेषोत्पत्तिः** चक्रितो
सू. चं. व्योम्
वायुनामेघस्सूर्येन्दुपरितो भवेत् खेयद्देशोपरिष्टात्तुपरि
वेषस्तदुच्यते ५१५ तद्वायोर्भिन्नवेगत्वात्तत्तोलयमेति
मं.बु.ह.शु.श.
च नकुजाद्यणुबिम्बेषुपरिवेषस्तुजायते ५१६ स्युश्चै
श्रोलीसहिताः मेघयुता ससर्पाः
तेगणिताऽवश्यास्सोलकास्सघनास्तथा सव्यालाश्चा
रौद्राः
ऽप्रमाणाश्चविषमाश्चभयंकराः ५१७ । २९६९

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविर-
चिते परमसिद्धान्ते यंत्राधिकारः
षोडशः १६

अथग्रहनिश्चयक्रमः

यैरुच्चमध्यपाताद्यैर्विधिर्मिलतिसर्वदा तेतुंगमध्यपाता-
चं
स्तुविज्ञेया गणकोत्तमैः १ शीतांशुग्रहणाद्बुद्ध्या क-
चं मं वृ श बु शु
र्त्तव्यंचेन्दुनिश्चयम् मन्दानांमध्यमानांच शीघ्रयोःशी-
घ्रतुंगयोः २ येनयुक्त्वावियुक्त्वावाविधिर्मिलति सर्वदा
ध ऋ
तत्स्वस्वक्षेपकंस्वर्णं विज्ञेयंनिश्चयेविधौ ३ घस्राऽर्द्धस्या-
अ सू
नेरेखायांसंप्राप्तस्यखगस्यच कालेतात्कालिकाऽर्केरथ-
सू सू ध ६
भास्करस्योदयाद्गते ४ इष्टेसूर्य्यनतंनाडीपूर्वकंतुषडो
अंशादि. ध ऋ प ध पू ऋ
हतं स्याद्भागवदनंस्वर्णंपश्चिमप्राङ्नतेक्रमात् ५ दत्वा
सू सू
ह्यीष्टक्षणोद्भूते भास्करस्यस्फुटेबुधैः तत्सूर्यस्योदयादि
अ सू
ष्टेतत्खेटस्यस्फुटंभवेत् ६ सूर्यस्यैवोदयात्सर्वंज्ञायते
मार्ग
प्रस्फुटाऽयनम् **अथभूमेःस्थिरत्वनिश्चयम्.**
आकाश ९०
निजशीर्षोपरिस्थानकेन्द्रात्खेपरितःकिल ७ खांकाऽशा-
भू आकाश आकाश
प्रमितंभूखयोगयावद्यदऽम्बरम् दृश्यतेतदऽनुत्तानरि-
क्ताऽऽएडदलसद्दशम् ८ तद्दृक्कटाहकं ज्ञेयंतस्याऽस्यांऽशं
क्षितिज सू उ क्रां सू
कुजभवेत् भास्करस्योत्तरक्रान्तिकालेरात्राविनस्यतुर

यं मं बु शु गु शं हित्वान्यताराणां उदयः पूर्वक्षितिजे
ताराणामृतखेटानामन्मितेष्वकलासु च दर्शनं दृष्टिवृत्ते
घ. प. क्षितिजे द. क्रां
स्यात्तन्मितेषु घटीषु च १० स्याद्दस्त दृष्टिवृत्ते तु याम्यक्रां
सू. द. क्रां सू. घ.
तिक्षणे रवेः एवं याम्याऽपमेऽर्कस्य रात्रौ यल्लिप्तिकोन्मिते
दर्शनं घ.
११ इष्टे समुदयं तेषां ताराणामेव जायते तन्मितेषु घटीष्वऽस्त
सू. उ क्रां सू. उ क्रां द
स्याऽदर्कस्योत्तराऽपमे १२ भानोस्सौम्याऽपमांशास्तु या-
क्रां
म्यक्रान्त्यंऽशार्कैः समाः ज्ञेयास्त्वत्र च ताराणां तेषां स्वस्वाऽस्त
दिगंशाः ताराणां दिगंशैः
कालिकाः १३ दिग्भागास्स्वोदयेष्टोत्थ दिग्भागैस्तु समाः
उ. द.
खलु स्युर्यतस्तु ततस्सौम्ययाम्य दिग्गमनं न हि १४ वर्त-
भू. भूमिः १ ९
ते भूमिगोलस्य तेन भूमिः स्थिरा स्मृता मेषभान्नवमे राशौ
उ. पुच्छ द. + याम्योदग्वृ-
सौम्यव्यक्तध्रुवस्य च १५ लांगूलो दक्षिणासन्ने ह्युत्तिर्य-
त्त समीपे किंचित्
ग्वृत्तसन्निधौ याति तत्र ध्रुवस्थानाऽधो देशे त्वीषदेव च १६
प्रकट पुच्छे द. हस्ते प्रकट
तद्व्यक्ताद्ध्रुवो याति लांगूलो दक्षिणे करे याति व्यक्तध्रुवो
हस्ते
वामपाणौ याति यदा तदा १७ एवं त्वऽधोगते पुच्छे याति
ऊ. किंचित् हस्ते द हस्ते
ह्यूर्ध्वं स्थल त्विषत् वामपाणिगते पुच्छे दक्षपाणौ तु ग-
पुच्छात्
च्छति १८ संप्रति त्वऽथ लांगूलात्त द्व्यक्ताद्ध्रुवस्य च किं-
गच्छति
चिद्दूरस्थिताः कश्यपाद्याः सप्तर्षयः सदा १९ यान्त्येवं-

पर्वतस्य तरोः
अयातारायच्छैलस्यचयस्थले वायद्वृक्षस्ययत्स्थानेवा-
मंदिरस्य भागे दिगंशैः
यद्देहस्ययत्लवे २० स्वांशांऽशैश्वस्वयन्त्रांऽशैर्दृश्यतेऽ
सू. उ. अंग अंतरस्थाने
र्कोन्तरायणे तत्रतत्रैवभागांऽशांऽशांऽशभेदस्थलेतथा २१
नक्ष: मुन्यादीनां सू.
धिष्ण्यानांतुतथाऽगस्त्यपूर्वाणांसातुतारका दृश्यन्तेऽर्कां-
द. १ वर्षान्तरे ५४ पले
यनेयाम्येऽथैकस्य वत्सरान्तरे २२ वेदाक्षविकलैस्तुल्यप-
अंशनाश
थभागजंभवेत् तेनोनाऽधिकमार्गांशास्स्फुतान्तारका-
क्रां:
स्फुटात् २३ स्यात्क्रान्तिर्याचतेनस्वयन्त्रांऽशाःस्वदिगं-
यन्त्रांशानां दिगंशाना अंतरं
शकाः स्युर्येतेषान्तुविश्लेषसंविधायविचक्षणैः २४
प्रथम यन्त्रांशेषु प्रथम + दिगंशकेषु
पूर्वस्वयन्त्रभागेषुप्राङ्गिजांशांऽशकेषुच शेषतज्ज्ञायतेंऽ
अंतरम् सू. चं. मं. बु. बृ. शु. श.
शांऽशांऽशांऽशाख्य भेदसंज्ञकम् २५ सूर्याद्याकर्यं-
अ. सू. उ. दक्षिणायनारंभकाले
न्तखेटान्तुतारावत्तत्रसंस्मरेत् सूर्योत्तरायणान्तेतु
द. उ. क.
याम्योदक्स्थोर्द्ध्वकुण्डले २६ स्वस्वाऽह्नाऽर्द्धस्यलान्ता-
२४ न दृश्यते उ.
राण्यऽब्ध्यऽश्व्यंशस्थले २४यतः दृश्यन्तेनाऽखिलाःसौ-
आकाश सू.
म्येराश्रोस्वस्वदिनस्यच २७ मध्याऽभ्रस्थानके भानोः
द. उत्तरायणारंभकाले
पूर्णयाम्याऽयनक्षणे ताराणिस्वस्वघस्राऽर्द्धस्थानतोऽ
२४ द. आकाशे न दृश्यते
ब्धिकरांश २४ के: २८ याम्येऽह्नाऽर्द्धस्थलेऽत्रतुदृश्यन्ते

तस्मात् हेतोः नगच्छति उ. भूमिदक्षिणं नगच्छति सु भूमि उत्तरं नगच्छति
नततोनहि भू यातिसौम्याऽयनेयाम्यं सौम्यं याम्यायने रवेः
नहि इ. भूमि स्थिरा उदिता
२९ भूस्त्वियं भूः स्थिराधीरैश्चातः प्रत्यक्षतोदिता पाराव-
विनाश्रय
तादयस्त्विष्टदेशोर्ध्वेऽनाश्रय स्थिताः ३० यस्मिं स्तस्मि
पारावतादीनां भू चिह्न भवति पू
न्क्षणेतेषांचाधः क्रकः स्थिरोयतः पूर्वस्यां नचतच्चिह्नोग-
पू प. भू
च्छत्येवतदाऽपिच ३१ प्राक्पश्चाद्भ्रमणंनाऽस्ति भूगोल-
कार्पासाद्यं उ. भूमौ
स्यैवनिश्चयात् तूलाद्यंचाऽगुरुचोध्वक्षिप्तंकालाऽन्तरेक्षि-
पुष्ट
तौ ३२ आगच्छत्यऽतइत्थंचस्थैर्यं भूमेर्दृढमतम्

अथ प्रत्यक्षांगुलेभ्यो विम्वव्यास हस्तानयनम्

११
वस्त्राद्यंस्वस्थले श्वेतंवारक्तंपीतवर्णकम् ३३ ईशतुल्य
हस्ते संस्थाप्य उ.
करे दैर्घ्यव्यासाभ्यांकोटिरूपकम् संस्थाप्योच्चस्थलेत-
तुल्य भूमौ
स्यसम्मुखेतुसमाऽवनौ ३४ गत्वादूरप्रदेशेतु पृष्टदिक्
वस्त्राद्यं श्वेतं रक्तं वा पीतं दृष्ट्वा ११
सम्मुखंबुधैः भूत्वातंवस्त्रपूर्वन्तुदृष्ट्वायस्माच्छिवाऽङ्गुलैः
वस्त्रादिकं श्वेतंवा रक्तं पीतं
३५ तुल्यंतत्सूक्ष्मदृष्ट्यातुवस्त्रपूर्वंहिदृश्यते तत्स्थानं
वस्त्रादि हस्ते
तत्रयद्वस्त्रपूर्वंमूलस्थलात्करैः ३६ तुल्यंतज्जायते ह्यस्व-
स्थानाऽन्यस्थलांऽतरम् हस्ताद्यंपरविस्तारप्रत्यक्षांऽगु-
लताडितम् ३७ द्वारासंपरविस्तारहस्ताद्यं तत्फलं भवेत्

अथ चन्द्रसूर्ययोर्बिम्बव्यासयोजनानयनम्.

लोकव्यासार्द्धयोजनानयनम्

चं सू
निर्वेधाऽस्तोदयस्थाने दीप्तिगोर्वा रवेस्तथा ३८ अर्द्धाऽस्तो-
भू
दयकालेतु बिम्बप्राऽत्याऽशंकुस्थलम् वामेवादक्षिणेद्रष्टा तत्-
भू स्व
पूर्वंतु परिस्मरेत् ३९ वनवाप्रस्मरेत्तावत्पर्य्यंतन्तु निजस्थला-
पूर्णकर्णं
त् तद्गम्याऽगम्यमानस्यज्ञानरीत्याऽखिलश्रवम् ४० आनये-
क भु चं सू
च्चततः पूर्णकर्णजिंयद्भुजं भवेत् स्वस्थानाद्बिम्बकेन्द्रान्त-
अंतर भूग २
भेदस्यात्तद्भूगो भवेत् ४१ तत्पूर्णकर्णजाकोटिर्द्विघ्नोस्या-
चं सू व्यास +
द्बिम्बविस्तरं पूर्णकर्णादिकं सर्वं मानये द्योजनादिकम् ४२
चं सू दिना अंतर घ २६०
व्यस्तघस्राऽर्द्ध पंचेन्दु १५ भेद लिप्ताऽभिमर्द्दिताः चक्रांशा
६० भु
श्चाऽभ्रषड्भक्ता बाह्वंऽशाः समुदीरिताः ४३ तेषांज्याऽ
५७।१७। २० भू ५७२।५७
र्द्धांऽशकैर्निघ्नं भूगभूज्याशभाजितम् लब्धं भूम्यर्द्धविस्तारे
हित्वास्यात्कोटिदृक्कुटः ४४ कोटिदृक्कुटवर्गंतु हित्वा भूग-
वर्गे लोकव्यासदलेस्यात्
कृताविह तन्मूलं योजनाद्यं स्यादिष्टेलोकार्द्धविस्तृतः ४५
म + बिंबव्यास लोकव्यास
एवंधिष्ण्याकुजादीनांविस्तारद्वयमानयेत् **अथ भूमेर्गोलत्व-**
भू चं
निश्चयम्. गोलत्वमुदितं भूमेश्चन्द्रग्रहणदर्शनात् ४६

समुद्र
सिंधौवानौपृतात्क्रोडग्रसांनिध्यांसन्नदर्शनात् तत्क्रमाद्दृश्यते मूल
समभूमौ
एवसुच्चसमेक्षितौ ४७ दृश्यते निश्चयं भूमेर्गोलत्व बहुधाकृतम् भा-
उ. भूमि
स्करा ह्युदयाऽस्ताभ्यांगोलत्वंचक्षितेर्मतम् ४८ मङ्गलाचरणम्.
१७५८
शाकेवस्त्रिषुज्जीमूतेकूर्माः द्रोमाझिडाभिधे ग्रामेब्रह्मस्थलेवत्स
गोत्र १८०४
भार्गवस्यकुलेशुभे ४९ भवन्मेजननंशाकेवेदखाष्टाऽब्जसंमि-
ते ग्रामेचस्वार्जितेपुण्येशोभनेजयकृत्पुरे ५० स्वल्पगर्गाञ्चला-
१७
रम्भदेशेमध्योच्चपर्वते वर्षैस्सप्तेन्दुभिः पूर्णग्रंथमेतन्मयाकृत ५१
३
लक्ष्मीवल्लभविप्रस्य जातास्त्रिप्रमिताः सुताः ज्येष्ठोलीलाधरा-
२
ख्यस्तुशिल्पायुर्वेदशास्त्रवित् ५२ प्रख्यातोऽथद्वितीयोऽहं मन्द
३
धीःप्रेमवल्लभः पीतांबराऽभिधःख्यातोधीसिंधुस्तुतृतीयकः ५३ अ-
१८ ४५
ष्टाब्जवत्सरान्भुक्त्वास्वर्गधामगतःपर पंचवेदमितान्वर्षान्भुक्त्वा
पितृनाम.
लीलाधराभिधः ५४ स्वर्गलोकंगतस्तस्मात्तातानाम्नोच्चारणायच
नपूर्वग्रंथोदितम्
धीवराणांप्रमोदायमयैतद्रचितंनवम् ५५ । ३०२४ ॥

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितेपरमसिद्धान्तेनि-
श्चयाधिकारःसप्तदशो१७न्नितस्संपूर्णतामगाच्छुभमस्तु.

ॐश्रीगणेशायनमः विघ्नेशंसिद्धिदंदेववन्दितसज्ज-

नाऽर्चितम् प्रणिपत्यस्फुटंदेशज्ञानंवच्मियथोचितम्
१ लंकायां अक्षांशा उ ०।०

१ याम्यांशाः सौम्यभागाश्चलङ्कायास्युस्सदाम्बराः
देशान्तर घ: प: पूर्व पूर्व प

शून्यंदेशान्तरंज्ञेयंप्राक्पश्चात्तुपलात्मकम् २ २ मला
मलोकाअक्षांश द: २१७ १२४ २६९

कापत्तनेयाम्यंलिप्ताअब्ध्यग्निकेवला गोरसाश्वि-

समाःपूर्वदेशाभेदपलास्मृताः ३ ३ गोलीपुरस्थलेया-
घटी ३२३ ४४।४०

म्यलिप्ता रामरदोन्मिताः अंशोनाक्षयुगाःपूर्वाविकलाः
४०१

कथिताबुधैः ४ ४ कोलम्बोनगरस्थानेयाम्याः कभ्र-
३८

युगाःकला नागरामपलाःपूर्वाःकीर्त्तिताश्चतथासदा ५
४२८

दश्च ५ अथकन्दीपुरस्थानेलिप्ता नागाश्विसागराः
४६।१०

याम्याः पू-दे पूर्वाश्चविकलासागांशागयुगाःस्मृताः
४८९

६ ६ देवकन्यास्थलेलिप्ताअकनागाब्धिसम्मिताः

दक्षिणाःकथिताः शून्यविकलाःपूर्वपश्चिमाः ७ ७ त-
४८३

त्रिविन्दस्थलेनन्दाष्टाब्धयोदक्षिणाकला सत्र्यंशाभ्र-
४०।२०

युगाःपूर्वा विकलाःखलुकीर्त्तिताः ८ ८ अधुनात्रिको-
४९८ ४९।१०

माल्यांलिप्तानागाकसागराः याम्याअंगांशयुक्तानवि-

३६९
कलाः पूर्वकाः स्मृताः ९ ९ नेगापाटामकस्थाने गोन्यगात्याम्य-
४१
लिप्तिकाः पूर्वास्त्या विकलाश्चंद्रसागराः किलकीर्तिताः
६४६
१० १० दक्षिणास्त्रिच्चनापल्यां लिप्ताः षड्सागरर्त्तवः सा-
२८।३०
र्द्धपिण्डमिताः प्रोक्ता विकलाः पूर्वसंज्ञकाः ११ ११ तंजावूर
६४८ ३२
पुरेष्टाब्धिषण्मिता दक्षिणाः कलाः द्वात्रिंशद्विकलाः पूर्वाः
६६२
कीर्त्तिता गणकोत्तमैः १२ १२ कम्बाटोरपुरस्थाने द्व्यगतर्क-
११
मिताः कलाः दक्षिणाः कथिताः पूर्वाश्चंद्रचंद्रमिताः पलाः
६८१
१३ १३ याम्याश्चोतकमेङ्गारन्येतर्कनागरसोन्मिताः लिप्तिका
९।३०
उदितास्सार्द्धगोतुल्या विकलाः खलु १४ इत्थमेव कला
द उ पू पश्चिम
ज्ञेया दक्षिणाश्च तथोत्तराः पूर्वापराश्च विकलाः पण्डितै
६५५
स्त्वधुना खलु १५ १४ तेनासरिमे पंचनवागा याम्यासार्द्ध
२३७।३० १५ ७११
नगानलयुग्माः पूर्वास्त्रिथपांडिच्चेरिसंज्ञे याम्याः भूविधु
४२।३० १६
भूधरतुल्याः १६ पूर्वाः सार्द्धकरार्णवतुल्या मैसूरे न्तक
७४२ ९।३०
सागरशैलाः याम्याश्चार्द्धयुता नवतुल्याः पूर्वा बुद्धिमत
७५४
श्वरगीताः १७ १७ श्रीरंगपट्टने व्यक्ता गाश्च याम्याश्च
१० १८ आरकाट ७६६
दिङ्मिताः पूर्वाश्चैवारकाटे तु षट्षट्शैलाश्च दक्षिणाः १८

पूर्वस्त्रिकगुणाश्चाथ याम्यावावेलमन्दवे खवाश्वाश्वाः प
श्चिमाः सत्तषड्युग्माः कीर्त्तिता बुधैः १९ मन्दरासपुरे ष्टा
गाश्वा याम्यास्त्र्यंशवर्जिताः षड्वेदा पूर्वकाश्चाथ बंग
लोरपुरस्थले २० पञ्चनागनगा याम्याः पूर्वसिद्धर्षिभू
मिताः बंकाके दक्षिणाः खाश्वि नागाश्च गदारान्तकाः २१
पूर्वख्यात्रिथवेलारिपत्तने खेन्दुखेचरा याम्याः सार्द्ध
दशौस्तुल्याः पूर्वकाः परिकीर्त्तिताः २२ वाल्थाषट्पंचन-
न्दानि याम्या भूपाः परास्मृताः रेच्चूरे गागखेटानि दक्षिणा
श्च घनाः पराः २३ एल्लोराख्ये श्वनागाङ्का याम्याः पूर्वाः श्र-
गेषवः कोरिंगेश्विनवाकानि याम्याः पूर्वस्तु षड्रसाः २४
मीरजे गाभ्रशून्याक्षा याम्याः इन्द्राः पराः स्मृताः कोला-
पुरस्थले चन्द्रभूखाक्षा दाक्षिणास्तथा २५ पश्चिमास्त्र्यर्द्ध
युक्तेन्द्रा विज्ञेयाः पण्डितोत्तमैः याम्या वीजापुरे मखवा-
क्षाः पूर्वगुणार्द्धकम् २६ रत्नागिरिस्थले खाश्विशून्या-
क्षाः खलु दाक्षिणाः गोन्तकाः पश्चिमाश्चाथ याम्याः सि-
द्धाभ्रभूमिताः २७ अन्नीगूयापुरेऽश्रयुग्वेदाश्चीन्दवः पराः

भाश्चाङ्का हैदराबादे याम्याः पूर्वास्तु खाग्नयः २८ स-
साश्व्यश्वधरास्तुल्याः याम्या विजयपत्तने पूर्वास्त्रिसप्तमिता
श्चायागाम्यश्चाऽङ्कास्तु दक्षिणाः २९ गोलकुण्डापुरस्था-
ने पूर्वास्त्र्यंकान्तिकाः स्मृताः याम्यास्तत्पंढरपुरे गोसाश्चा-
ङ्काः पराः रसाः ३० याम्यास्तु विजयग्रामे षट् षट् खाङ्कास्त-
थापराः शैलाश्चाश्वसप्ताराया नागगोश्वाङ्कसम्मिताः ३१
दक्षिणाश्चापराविश्वाः पर्वतीपत्तनस्थले याम्याः शक्रशि-
वैस्तुल्याः पूर्वाः षट्शैलसम्मिताः ३२ याम्या अकेशभूतु-
ल्याः पश्चिमाश्चाष्टभूमिताः पूर्णयाल्वऽयमुम्बय्यां याम्याः
खेन्द्रविधून्मिताः ३३ नागाङ्कास्तु परा याम्या अक्षेन्द्राङ्का
स्तु पश्चिमाः रामचन्द्रमिताः प्रोक्ता एवाहमदपत्तने ३४
जगन्नाथपुरीस्थाने स्यश्चेशा दक्षिणाः पराः त्र्यश्चाङ्का अ-
धुना याम्याः स्वल्पढाकापुरस्थले ३५ खाष्टेशास्त्वपराश्च-
काश्चौरंगाबादसंज्ञके याम्याश्चब्ध्यंकभूचन्द्र पश्चिमं सा-
र्द्ध भूमितम् ३६ नासिकेऽब्ध्यंकचंद्राङ्काः याम्याः सिद्धो
न्मिताः परा कटके षड्वियत्स्त्र्यदक्षिणाश्च तथापराः ३७

१०४ ४८ १२११
वेदखेन्दुमिताः प्रोक्ता अक्षावेक्ष भास्करा दक्षिणाः प-
१७४ ४९
श्चिमाश्चाब्धिजीमूताः परिकीर्त्तिताः ३८ परतापगढे याम्या
१२३२ ४७ ६० १२४७
दन्तसूर्य्यास्तुपश्चिमा सप्तवेदमिताः याम्याः सप्तसिद्धेन्दु-
३६ ५१
सम्मिता ३९ पश्चिमाषड्गुणाः पूर्वैरुक्ता नागपुरे खलु दक्षि-
१२५२ ५४
णा अमरावत्यां द्व्यक्षार्कापश्चिमास्तथा ४० वेदाब्धाः सूर
५२ १२५३ २८ ५२ १२७०
तेष्व्यक्षसूर्य्या याम्यास्तुपश्चिमाः पिण्डाश्चथखसप्तार्का
५२ ५४
याम्याः पूर्वाकेरषवः ४१ खलुरायपुरे चाथबुरहानपुरस्थ-
१२७६ ५९
ले याम्याः षड्नेन्दुभिस्तुल्याः पूर्वकाश्चकसम्मिताः ४२
५५ १२७६ ३८ ५६
कामत्यां दक्षिणाः षड्नचन्द्राः पूर्वा गजाग्नयः दक्षिणा
१२८८ ३५३
अष्टपिण्डाब्धाः पश्चिमास्त्र्यक्षपावकाः ४३ मक्कापुरस्थ-
५७ १२९० ५७ ५८
ले याभ्रगोसूर्य्याः दक्षिणाः परा कक्षा जूनागढे थाक्षगो-
१२५५
द्व्यब्धाः खलु दक्षिणा ४४ असीरगढदेशे तु पूर्वाश्चग्नी
१३ ५९ १३०२
न्दवः स्मृताः बडोदानगरे द्व्यभ्रविश्वा याम्यास्तुपश्चिमा
२४ ६० १३०५
४५ सिद्धास्तुगदिता याम्याः पञ्चशून्याग्निभूमिता पूर्वा-
२०४ ६१
अब्धिवियन्नेत्राण्वरत्नपुरस्थले ४६ याम्यास्त्र्यक
१३१९ १६२।३० ६२
कुविश्वानि पूर्वास्सार्द्धाश्विपार्थिवाः संगीतास्तुचटग्रामे याब्ध-

[१३२१] इथभीन्दुसम्मिताः ४७ [१३३१] याम्यापूर्वाश्विभूविश्वा भटेलानगरस्थ-
ले [६३] मण्डलापत्तने [१३२६] गाश्विविश्वा याम्याश्च [५१] भूशराः ४८ पूर्वा
[६४] अथ [१३३५] शरत्र्यश्विभूमिता दक्षिणास्तथा पूर्वा [२३] स्त्र्यश्विमिता हू-
शंगाबादे परिकीर्त्तिताः ४९ [६५] पंचदेव [१३२५] कुभिस्तुल्या याम्या
[७१] एकाश्वसम्मिताः पश्चिमा द्वारिकादेशे स्वेष्टमापय ग्रह स्थले
५० [६६] एवं [१३३६] वातेगत्रिविश्वानि याम्याः [२८] पिण्डमिताः परा [६७] इन्दौ-
रे दक्षिणाः [१३४०] खाब्धिविश्वा [२] पूर्वास्तु पावकाः ५१ [६८] यत्र [१३४३] त्र्यब्धि
त्रिभूतुल्या याम्याः [८०] पूर्वाः करोरगाः तत्रोदयपुरस्यैव ह्यीष्ट-
माप्य स्थले प्रोच्यते ५२ [६९] राजकोटस्थले [१३५१] कक्षविश्वा [१] याम्या-
परास्तथा [४८] नागवेदमिताश्चाथ [७०] याम्याः [१३५१] कक्षाग्निभूमिताः
५३ कालिकास्थपुरे ह्यर्थात्किलकत्ताह्वयपत्तने पूर्वा
[१२८] अंकार्कभिस्तुल्या [७१] इरदापत्तनस्थले [१३५२] ५४ हीषुविश्वमिता
याम्याः पूर्वाः [१५] पंचेन्दुसम्मिताः [७२] धारानगरसंज्ञे [१३५५] तु पंचाक्ष
त्रिनिशाकराः ५५ दक्षिणापश्चिमो [२] कुम्भ [७३] कोजब्बलपुरस्थ-
ले [१३६१] भूषड्विश्वमिता याम्याः [४५] पूर्वाः सायकसागराः ५६
[७४] भूपाले [१३७०] चाश्वरामेन्दुतुल्याः याम्यास्तु [२१] भूकराः [७५] पूर्वास्त्वथ

हिमाण्डव्याख्याश्वविश्वाश्चदक्षिणाः ५७ षट्तर्काःपश्चि-
माश्चाथाष्टाश्वविश्वास्तुदक्षिणाः षड्गुणाःपश्चिमाएवाह-
मदावादपत्तने ५८ उज्जयिन्यातुनागाष्टविश्वतुल्याश्च
दक्षिणाश्च पूर्वापरं चाथयाम्याङ्ककाग्निभूमिताः ५९
पूर्वासागरनेत्रेन्दुसम्मिताः पण्डितोत्तमैः प्रोक्तावरदवा-
नेथसीहोराख्येतुदक्षिणाः६० इषकविश्वामिताः पूर्वा
वेदाक्षैःसम्मितास्त्वथ दक्षिणा भुजदेशेतुनागगोविश्व-
सम्मिताः ६१ पश्चिमाःखरसाः प्रोक्ताअथरान्चीपुर-
स्थले याम्याश्चकाकविश्वानि पूर्वास्ससाक सम्मिताः६२
स्वल्पनागपुरस्थानेयाम्याख्यश्चाब्धिभूमिता पूर्वाक्षिष्टा-
न्मिताः प्रोक्ता लोहरङ्गापुरस्थले ६३ शैलाश्चेन्द्रमिता
याम्याः शैलनागमिताःपराः ईशान्द्रा दक्षिणाःखाङ्काः
पश्चिमाःपण्डितोत्तमैः ६४ वासवाडापत्तनेथसुरीदावाद
पत्तने याम्याश्चस्वेन्दुवेदाब्जाःपूर्वाः सप्तत्रिभूमिताः६५सह
स्यारामदेशेतुनागशीन्द्राश्चदक्षिणाः पूर्वासप्तग्रहाश्चा
थाष्टाश्विशक्राश्चसागरे ६६ दक्षिणाःषड्गुणाःपूर्वा या-

स्या ढाकापुरस्थले खत्रिशक्रमिताः पूर्वा अष्टशक्राश्च
कीर्त्तिताः ६७ धीमद्भिर्डूंगरपुरे वेदत्रीन्द्राश्च दक्षिणाः
पश्चिमाश्च धनाः प्रोक्ताः परतापगढस्थले ६८ याम्याश्चाब्धियु-
गेन्द्राश्च पश्चिमाः शैलसम्मिताः चन्देरीनगरस्थाने याम्यास्त्र-
ब्धीन्द्रसम्मिताः ६९ पूर्वाश्चाश्वेन्दुभिस्तुल्याः सीरौंजे दक्षि-
णास्तथा नागाब्धीन्द्रमिताः पूर्वाः विश्वाएवरिशपुरे ७० ता-
नेन्द्राः दक्षिणाः पूर्वाः षड्बाणाः समुदीरिताः भौलीरामपुर
स्थाने याम्या द्व्यब्धेन्द्रसम्मिताः ७१ पूर्वा द्वित्रीन्दुभिस्तु
ल्याः स्वल्पपूर्णपुरस्थले याम्याश्चाब्धशरेन्द्राश्च पूर्वाः पर्व-
तसागराः ७२ ठठ्ठायां युगषट्शक्राः याम्याश्चाष्टनगाः पराः
गयायां द्विनगेन्द्रास्तु याम्याः पूर्वाः शरग्रहाः ७३ मीरजा
पुरदेशे तु याम्याः खांकेन्द्रसम्मिताः पूर्वाः खाश्वमिताश्चाथ
विहारे दक्षिणास्तथा ७४ खांकशक्रमिताः पूर्वा अंकाकाः
परिकीर्त्तिताः मन्त्रीपुरस्थले याम्याः खांकवेदनिशाकराः
७५ पूर्वाः ससाष्टभूतुल्याः कीर्त्तिताश्च बुधोत्तमैः अधुनाः
मरकोटे तु याम्याः ककेन्द्रसम्मिताः ७६ पश्चिमाश्चाश्विषट्

तुल्याः शिरोहीपत्तनस्थले द्व्यंकशक्रमिता याम्यास्त्र्यं-
न्तकाः पश्चिमाः स्मृताः ७७ कीराच्यासप्तगोशक्राः दक्षि
णा गोगजापराः टेकार्य्यां दक्षिणाश्चाष्टांकेन्द्राः पूर्वास्त्रिगो
रंगाः ७८ यत्स्थाने खखपंचाब्जा याम्याः पंचनगाः पराः तं-
त्सिंधुहैदराबादस्थानं प्रोक्तं तु धीवरैः ७९ काश्यां नागाश्च
पंचाब्जा याम्याः पूर्वाः कृताद्रयः प्रयागे दिग्दिना याम्याः
पूर्वाः स्वांगमिताः स्मृताः ८० कोटाख्ये दक्षिणाः सूर्य्यघ-
स्राः पूर्वौ तु युग्मकौ घस्राह्ना दक्षिणा भागलापुरे रविभू-
मिताः ८१ पूर्वास्तु दक्षिणा भूपघस्रा दानापुरस्थले पूर्वा-
श्चक्षनवाश्चाथ दक्षिणा अकभूदिनाः ८२ पूर्वास्त्रिका-
ग्निभूतुल्या एवरंगपुरस्थले श्रुत्यह्ना दक्षिणाः पूर्वास्तन्मु-
गेरे गदिङ्मिताः ८३ वृन्दापिण्डाख्य भूतुल्या याम्या एकं तु
पश्चिमम् झांसीपुरे श्विरामाह्ना याम्याः पूर्वास्तु खान्तकाः
८४ याम्या गाजीपुरे क्ष्माग्निघस्राः पूर्वास्त्रिपर्वताः दक्षि-
णा पंचरामाह्नाः पूर्वा खाष्टमितास्तथा ८५ प्रोक्ता भोज-
पुरे याम्या ह्येके शून्याब्धिवासराः पूर्वाश्चाब्धिमिताश्चाथ

१५४२ ६२
प्रोक्ता जोनपुरस्थले ८६ इयब्ध्यह्ना दक्षिणाः पूर्वाश्चभ्य-
११९ १५४५ ८६
गाश्च अराप्तुरे याम्याः पंचाब्धिबाणाब्जाः पूर्वापञ्चनगस-
१२० १५४७
म्मिताः ८७ दक्षिणा आजमगढे सप्ताब्ध्यक्षनिशाकराः
८० १२१ १५४८
पूर्वास्त्वष्टमिताः प्रोक्ता दक्षिणास्तु वटेश्वरे ८८ नागवेददि-
२३ १२२ १५५०
नाः पूर्वास्त्र्यन्तका अथ दक्षिणाः ग्वाल्पूरे आक्षबाणाब्जाः
२६ १२३ १५६१
पूर्वाः षट्करसम्मिताः ८९ याम्याः कर्णपुरे कक्ष घस्राः पू-
५० १२४ १५७२ २४
र्वास्तु खाब्धगाः योधीपुरेऽश्वि पंचाह्ना याम्या सिन्धुस्तु प-
१२५ १५६६
श्चिमाः ९० याम्याश्च दरभंगायां षट्षडह्न मितास्तथा पू-
९० १२६ इटावा १५७६
र्वा स्वांकमिता इष्टपाकाख्ये गाश्ववासराः ९१ याम्यापूर्वा-
३६ १२७ १५७६
श्च षट्त्र्युक्ताः पटना पत्तनस्थले याम्या अंगाश्व घस्राणि पू-
९८ १५७५
र्वा अष्टाकसम्मिताः ९२ गोश्व घस्रा अयोध्यायां याम्याः
६५ १२९ १५८०
पूर्वा शरर्त्तवः लखनौपत्तने खाष्ट घस्राः प्रोक्तास्तु दक्षि-
५४ १३०
णाः ९३ वेदबाणमिताः पूर्वा अथ पूर निजापुरे दक्षिणा
१५८७ ११९ १३१
अश्वनागाह्ना पूर्वा अंकेशसम्मिताः ९४ दक्षिणा अजमे-
१५८७ ८५ १३२
रे श्वनाग घस्रास्तु पश्चिमाः बाणनागमिताः प्रोक्ता जैपुरे
१५९१ ४ १३३ १५९१
ककवासराः ९५ याम्यापूर्वा सिंधुमिता याम्या एकाकः

वासराः संस्थाने गोरखपुरसंज्ञस्याक्षगजोन्मिताः ९६
पूर्वाश्चाऽथाग्निगोघस्त्राः कारोत्साद दक्षिणास्तथा पूर्वाश्च-
त्रीन्दुभिस्तुल्याश्चाथ कृष्णगढस्थले ९७ त्र्यंकपंचेन्द
वो याम्याः पश्चिमाश्चार्कसम्मिताः कामाक्षाकामरूपा-
ख्ये याम्याः पञ्चवासराः ९८ पूर्वाश्चाग्निघनाश्चाऽथ
याम्याश्चाभ्रपार्थिवा विद्वद्भिर्धवलपुरे पूर्वा एकान्त-
काः स्मृता ९९ इषुभूपमिता याम्या अष्टराममिताः
पराः जेसल्मेरपुरेऽथैव वेतियापत्तनस्थले १०० याम्या
इषुभ्रनृपाः प्रोक्ता अब्धिनागमिताः पराः १०१ अर्गलाप-
त्तने ह्यर्थादागरापत्तनस्थले याम्या अङ्कवियद्भूपाः पूर्वाः
षट्करसम्मिताः १०२ अधुनाका अषट्चंद्रा दक्षिणा
स्त्रियुगास्तथा पूर्वास्तु विबुधै रुक्ता फरुक्काबादपत्तने
१०३ याम्याः षट्त्रिनृपाः पूर्वास्त्रिकाः अलवरे स्मृता द-
क्षिणा भारतपुरे ससाऽस्यंगाब्जसम्मिता १०४ पूर्वाश्चाष्टा-
ब्जभिस्तुल्या याम्याश्चाब्ध्यब्धिपार्थिवा पूर्वाः षडंतकाः को-
यलाख्ये ह्यर्थादलीगढे १०५ दक्षिणाः सप्तवेदांगचन्द्राः

साह्जहांपुरे पूर्वास्त्रिखार्णवाश्चाङ्यमथुरापत्तनस्थले१०६दक्षिणा
द्वीषुभूपाणिपूर्वास्त्रिअंकेन्दुसम्मिता वरेलीपत्तनेयाम्यास्सप्तबाणा-
गभूमिताः१०७ पूर्वाएकार्णवाकाठमाण्डनेपालपत्तने दक्षिणा
अश्विषड्भूपाः पूर्वास्त्रिअंकसम्मिताः १०८ अयनागाग भूपानि
याम्यापूर्वास्तुखाग्नयः अनूपनगरे ह्यर्थी चारूपसहरस्थले-
१०९ याम्याअब्ध्यश्वभूपाणिबीकानेरेष्टपाणयः पश्चिमास्तु
गुरुग्रामेयाम्यासप्ताश्वपार्थिवाः ११० पूर्वास्त्रिअंगाब्धिभिस्तुल्याश्चाः
थेन्द्रप्रस्थपत्तने अथदिवहिदेह्ल्यांयाम्याःषण्नागपार्थिवाः१११
पूर्वास्त्रिष्टधरातुल्याः पीलीभीतपुरस्थले गोषुभूपमिता याम्याः
पूर्वा अब्ध्यर्णवोन्मिताः ११२ इच्छापूर्णपुरेयाम्याःसप्तगोरस
भूमिताः पूर्वास्त्र्यग्निभिस्तुल्यास्तेनरीफेतुदक्षिणा ११३ सप्त-
गोपार्थिवैस्तुल्यापश्चिमागोष्ठमार्गणाः अथरोहतकेखाश्वमेघ-
तुल्यास्तुदक्षिणाः ११४ पूर्वाःसूर्य्यमिता याम्याअंकखाब्दसम्मि-
ताः पूर्वास्त्र्यश्विमिताएवमेरठेपरिकीर्त्तिताः ११५ याम्यास्त्र्यश्विध
नाः पाणिपत्तेपूर्वास्तुपार्थिवाः उच्चेवेदाश्विजीमूता दक्षिणाःषट्
युगापराः ११६ याम्याः षड्द्वयब्धुदा बीजनौरेपूर्वा इभातकाःपाग-

१७२९ ३३ १६२
नीयेरामपुरेगोश्विमेघास्तुदक्षिणाः ११७ पूर्वाम्निसुरमिताःप्रोक्तास्त्वथ
१७३६ ३८ १६३
षड्गुणतोयदा दक्षिणा भाबलपुरेपश्चिमास्त्वष्टपावकाः ११८ याम्याए-
१७४१ २३ मुजफ्फरनगर १६४
काब्धिजीमूतापूर्वास्त्र्यग्न्यश्विसम्मिताः मुजफ्फारपुरेचाथनागचंद्रपला-
१७४३।१८ कुमाऊं मध्य ४३
न्विता ११९ लिसारुव्याब्धि घनाः कूर्म्मशैलमध्येचदक्षिणा पूर्वास्त्रि-
१६५
ग्निंयुगैस्तुल्या विकलाः परिकीर्त्तिताः १२० अथमेघपलैर्युक्तालि-
१७७४।१७ पूर्वकथित २४
साब्ध्यब्धितोयदा याम्याः पूर्वोदिताः पूर्वासिद्धाश्चाप्यनन्तरा-
पहिलेसे अल्मोडासहर १६६
तु १२१ आदितः पण्डितैर्मान्यास्सन्त्यल्मोडापुरस्थले महाबलपुर-
१७५९ ४१ १६७
स्थानेगोक्षमेघास्तुदक्षिणा १२२ पश्चिमाकुयुगास्त्वाऽथनयनीता-
नैनीताल १७६० ३३ १६८
लपुष्करे दक्षिणाः खांगजीमूताःपूर्वास्त्र्यग्निमितास्मृताः १२३ कू-
रोटाकोटदून १७६२ ३२ १६९
र्म्माद्यारम्भकोटाख्ये द्व्यंगमेघास्तुदक्षिणाः पूर्वास्त्र्यश्विगुणाएवमू-
१७७४ ४४
जफ्फरगढस्थले १२४ याम्यास्त्वब्ध्यश्वमेघालिपश्चिमास्त्वब्धिसाग-
१७० १७८१ ४१ १७१
राः मुल्तानेक्ष्टजीमूतायाम्याएकार्णवाः पराः १२५ अम्बालापत्त-
१७८६ १२ १७२
नेगाष्टजीमूताश्चैवदक्षिणाः पूर्वास्त्रिग्निकुभिस्तुल्यास्तूर्केजेऽङ्कतो
१७९० ३७१ १७३
यदा १२६ दक्षिणापश्चिमाएकास्त्वाग्नयः कथितास्त्वथ खखनागे
१८०० १७४
न्दुभिस्तुल्यायाम्यापूर्वञ्चपश्चिमम् १२७ शून्यमुक्तकुरुक्षेत्रेऽधु-
१८०० १६
नाखलुदक्षिणा खखनागेन्दुभिः पूर्वास्तर्कशीतांशुसम्मिताः १२८

हरिद्वारपुरीतीर्थे कीर्त्तितास्तु बुधोत्तमैः देवप्रयागतीर्थे तु ससाभ्रा-
ष्टनिशाकराः १२९ याम्याः पूर्वाश्च भ्रगुणा याम्या श्रीनगरस्थले स्वर्ष्या-
ष्टेन्दुमिताः पूर्वाश्चाश्विवैश्वानरोन्मिताः १३० पीरोजपुरदेशे तु या-
म्याः शक्राष्टभूमिताः पश्चिमास्तु ग्रहैस्तुल्या अथ वस्त्रेभकून्मिताः
१३१ रुद्रप्रयागतीर्थे तु याम्याः पूर्वाः कृताश्चयः पटयालापत्तने भू-
माष्टेन्दवो दक्षिणास्तथा १३२ पूर्वाश्चाह्युन्मिताश्चाऽथ नागभूनागभू-
मिता तीर्थे नन्दप्रयागाख्ये याम्या पूर्वाश्च गाश्चयः १३३ टिह्रिरीनग-
रे याम्यास्त्वश्विनागविधून्मिता पूर्वाश्चककरैस्तुल्याः दक्षिणाः शिम-
लापुरे १३४ भाष्टेन्दुप्रमिता पूर्वाः पर्वताक्षमितास्मृता सीरमोडपुरे या-
म्याः खाग्निनागेन्दुसम्मिताः १३५ पूर्वाश्चाश्विकराश्चाथ पञ्चमाष्टेन्दुभि-
र्मिताः याम्या विष्णुप्रयागाख्ये पूर्वाः शून्ययुगाः स्मृता १३६ सिद्धान्त
कारकेऽश्वाऽथ गोऽग्निनागविधून्मिताः १३७ याम्याः पूर्वास्त्रिभिस्तु-
ल्या जालंधरपुरस्थले याम्याङ्कब्ध्यष्टभूतुल्याः पूर्वाश्चाङ्कशरैः समाः
१३८ मानससरसंस्थाने त्वथ तन्मानसरोवरे बद्रीनाथस्थले याम्यास्त्वब्धि-
नगोषधीश्वराः १३९ पूर्वा एकाब्धयश्चाऽथ लाहोरे खलु दक्षिणाः वेद-
बाणाष्टभूतुल्याः पश्चिमाश्चार्कसम्मिताः १४० अथामृतसरे चाक्ष

धृतयोर्दक्षिणाःपराः बाणाश्चत्र्यकरागाष्टभूतुल्याः खलुदक्षिणाः १४१
नालागढस्थलेपूर्वाःखेन्द्वोदक्षिणास्तथा वेदागाष्टेन्दवःपूर्वाःस-
पादूपत्तनेखगाः १४२ याम्याश्चम्बापुरेखाश्वाष्टाब्जाःपूर्वास्तथोर-
गाः इसकन्दरियास्थानेऽक्रद्र्यष्टेन्दुसमास्तथा १४३ दक्षिणाःप-
श्चिमाःप्रोक्ता वेदसायकसागराः श्रीविलासपुरेकाश्वनागाब्जा
दक्षिणास्त्विनाः १४४ पूर्वाएवाडथकर्पूरस्थलदेशेतु दक्षिणा वेद-
नागाष्टभूतुल्याः पश्चिमौतुकरोन्मितौ १४५ पश्चाद्रामपुरेया-
म्याःसप्ताष्टाष्टेन्दुसम्मिताः १४५ पूर्वाः शून्यान्तकायाम्याश्चाष्टं
काष्टविधून्मिता गढतोकस्थलेतानाः पूर्वाश्चाष्टथाभ्रदिङ्मिताः १४६
गोक्षग्रा दक्षिणाखाब्जाः पूर्वातिन्मण्डिपत्तने याम्याइसफहा-
नाख्येपंचवेदाककेवलाः १४७ पश्चिमासप्तशून्याश्वितुल्याश्चाष्ट
थझिझेलमे षट्पंचाकेन्द्वोयाम्यापश्चिमाश्चकभूमिताः १४८ ज-
म्बूपुरस्थलेगाक्षनन्दाब्जाःखलुदक्षिणाः पश्चिमाश्चाब्धिभूतुल्या
अथशोकाककून्मिताः १४९ बगदादपुरेयाम्यापश्चिमाअर्क-
वह्नयः अथरावलपिण्ड्यांतु नागाऽभ्रकरास्तथा १५० द-
क्षिणाःपश्चिमाश्चाग्निपाणयःपरिकीर्तिताः पेसावरपुरेयाम्याः

खागरवान्तकसम्मिताः १५१ पश्चिमाश्चांक शुक्रास्तुदक्षिणाः खाभ्य-
खान्तकाः काश्मीरेश्रीपुरस्थानेपश्चिमास्तुगजाःस्मृताः १५२ हलवे
भूकुभूपक्षायाम्याश्चाब्ध्यष्टपावकाः पश्चिमाःकाबिलेयाम्याःसप्त-
शान्तकसम्मिताः १५३ पश्चिमाश्चाक्षषट्तुल्याश्चषड्
भूपपक्षकैः सम्मितैर्दक्षिणैरश्विश्वन्याश्चैस्सम्मितैःपरैः १५४ की-
र्त्तितंधीवरैस्तुल्यंस्थानंजावलतारिकम् कादिशेद्व्यंकभूयुग्मा या-
म्यास्त्र्यंकर्त्तवःपराः १५५ अलजायरसंस्थानेयाम्याःकभ्रकरा
न्तकाः पश्चिमाश्चाब्धिरामाश्चाश्चर्थीनीनगरस्थले १५६ पंचना-
गाश्विपक्षाणिदक्षिणाश्चाश्वषट्गुणाः पश्चिमापेकिनेयाम्याःशू-
न्यशून्यार्णवान्तकाः १५७ पूर्वाःशकार्णवाश्चाऽथखाक्षाब्धिन-
यनोन्मिताः दक्षिणाः पश्चिमास्त्र्यंगास्तुनापलसस्थले १५८
कुस्तुनतुनिजाख्येऽक्षषड्वेदकरसम्मिताः दक्षिणाः पश्चिमा
श्चाश्वषड्वेदाःपरिकीर्त्तिताः १५९ दक्षिणास्तुहृद्द्रोमेधृत्य
क्षांतकसम्मिताः पश्चिमाःकाग्निषट्तुल्याश्चयाम्यास्तुवोष्टने
१६० युग्मवेदाक्षदस्त्राणिपश्चिमास्तर्कसागराः मुनिचैकाष्टपि-
ण्डानियाम्याःकब्धिरसाःपराः १६१ पारिसेश्चाग्निगोपक्षा द-

७३२ २१९
क्षिणाः पश्चिमास्तथा द्वित्रिशैलमिताश्चाऽथयाम्याः शैलाब्धि
३०४७ ७४५ २२०
खाग्नयः १६२ पश्चिमाःपंचवेदाश्वाः पोरिटस्मौथपत्तने नन्द-
३०९० ७६१ २२१
नेदक्षिणाः खांकखत्रितुल्यास्तुपश्चिमाः १६३ भूमिषट्पर्वताश्चाऽ
३१०१ ७४२ २२२
थयाम्यात्र्यामकसफोरिडे भूदिग्रामाःपरास्त्रिश्विवेदाश्वाश्चथ
३१३२ ७५५ २२३
दक्षिणा १६४ दन्तभूवह्नयःकामब्रेजेक्षाक्षेनगाःपराः वारसा
३१३४ ५४६ २२४
पत्तनेब्ध्यग्निकग्नयोदक्षिणाःपराः १६५ षड्वेदेषुमिताश्चाऽथ
३१४१ ७०७
याम्याएकेंद्रवह्नयः आमस्तरदामाख्येतुपश्चिमाःशैलखाद्र-
२२५ ३१४२ ६५८
यः १६६ हानोवरस्थलेश्वीन्दुश्रुका याम्यास्तुपश्चिमा नागबा-
२२६ ३१५१
णर्त्तवोयाम्यो बर्लिनेक्षकभूगुणाः १६७ पश्चिमाश्चाश्विशै
५७२ २२७ ३२६१
लास्त्राश्चथडानजिकस्थले क्षकगयुग्मगुणायाम्याः पश्चिमाश्च-
५६९ २२८ ३३५१
कषट्सराः १६८ गीलासकोस्थलेक्षसदेवायाम्यास्तुपश्चिमाः
७१३ २२९ ३५१८
विश्वशैलमिताःप्रोक्ता ह्यामवर्गेतुदक्षिणाः १६९ धृत्यक्षाग्नि-
प.दे. ६५६ २३० ३५३९
मितास्तोयदिक्काःषण्मार्गणर्त्तवः योरकेदक्षिणास्त्र्यंकवह्निपंचा
७४५ २३१ ३५५६
भयःपराः १७० पंचवेदाद्रयः पीतरसबर्गेतुदक्षिणा षड्बाक्षाग्नि-
प.दे. ४५३ २३२
मितास्तोयदिक्कास्त्रग्नीषुसागराः १७१ याम्यात्राब्रूस्थलेसप्तनेत्र
३६२७ ५३३ २३३
षड्वह्नयोपराः देवाक्षप्रमिताश्चाऽथराशक्रमरिनस्थले १७२

३६९६ २५ २३४
षट्पंचांगाग्नयोयाम्याः पूर्वास्तत्वमिताःस्मृताः दक्षिणाश्चारिका-
३८७८ ३६६ २३५
न्जीलेष्टाश्वाष्टाग्निमिताःपराः १७३ षट्षडग्निमिताश्चाऽथक्कुईटोप-
उ· अ· घ· १८ २३ २३६
त्तनस्थले उत्तरास्त्वष्टभूतुल्यापूर्वाश्चाग्न्यन्तकाःस्मृताः १७४ वकू-
उ· ४८४ २६६
लेनस्थलेसौम्याश्चब्ध्यष्टार्णवसम्मिताः पूर्वाःषट्तर्कपक्षाणि
२३७ १०६१
सोण्डवीचस्थलेतथा १७५ उत्तराएकषट्खाब्जाःपूर्वाः खाग्नि
९३० २३८ १३७४
नवाःस्मृताःसौम्याश्चरियजानेरोदेशेवेदाश्वविश्वकाः १७६ पश्चि-
३२८ २३९ उ· २०४०
माश्चाष्टनेत्राग्नितुल्याः प्रोक्ताश्चथोत्तराः खाब्धिशून्यान्तकाःपू-
७५८
र्वाश्चाष्टबाणाश्वसम्मिता १७७ वोटानीखाडिसंस्थाने प्रोक्ता-
२४० २०६९
श्चाऽथोत्तरास्तथा उत्तमाशापुरेकांगशून्यपक्षामिताःपरा १७८
५७१ २४१ २०७५
भूम्यगाङ्कमिताः सौम्याःपंचाश्वाश्चांतकास्तथा ब्वेनोसअरे
१७१
सेतुपश्चिमाःकुधनाःस्मृताः १७९ श्रीटहेलस्तनेसौम्याश्चांक
२०२९ ७५५
नेत्राश्चपावकाः पश्चिमापंचपंचाश्वतुल्याप्रोक्तास्तुपण्डितैः १८०
३३५८ ७३
रासह्रोर्णपुरेसौम्याश्चाष्टबाणाग्निपावकाः पश्चिमास्त्रिनगाःप्रोक्ताः
२१६००० भूपरिधि
स्वेष्टमापस्थलेबुधैः १८१ खखखभूपाश्विभिर्भक्ताः सर्वभूवृत्तयो-
१ २१६०००
जनाःतत्फलंयोजनाद्यंस्याऽदक्षांशैककलोद्भवम् १८२ खाभ्रभू-
अक्षांशानां घ· १
पकराःसर्वभूमिकुण्डलयोजनैः भक्ताःपलकलाद्यंस्यात्तद्धृत्तैके

योजने १८३ वत्सभार्गववंशोत्थलक्ष्मीवल्लभसूनुना लिखि-
पू: स्वरचिते
तंप्राज्ञ्ययाप्रेमवल्लभेनात्मकल्पिते १८४ परमाह्वयसिद्धान्ते
३ पू प. देशान्तर + १०
ह्यधिकारेऽग्निसम्मिते प्राक्पश्चाद्देशविश्लेषानयनंदशमेतथा
अक्षांशानां +
१८५ अधिकारेऽक्षभागानांसूक्ष्ममानयनंतथा अधिकारेंग-
१६ ५७।१७।४२
भूतुल्येदण्डंदृक्कर्णमीरितम् १८६ तद्दृक्कर्णंपूज्यसमंज्ञेयंय-
लम्बस्वरूपकं कोटिसूत्रंतुयंत्रांऽशज्याऽङ्कंतत्राङ्कितत्स्मरेत् १८७
भुः
दोःसूत्रंतुविधिस्तत्रवस्तूनांवेधकर्म्मणि ध्रुवयंत्रांऽशकाःस्वस्व
देशेह्यऽक्षांशकाः स्मृताः १८८ देशज्ञानमयं स्पष्टसाधितं
१८१५
लिखितंमया शाकेक्षेन्द्वष्टभूतुल्येकर्कार्कश्चमितेशाके १८९

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितं
देशज्ञानंसमाप्तंशुभंसम्पूर्णम्

इति परमसिद्धांतःसमाप्तः

पुस्तक मिलनेका ठिकाणा- खेमराज श्रीकृष्णदास
श्रीवेंकटेश्वर यंत्रालय- खेतवाडी - मुंबई.

बॉ. सि. प्रे.